

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Starptautisko un Eiropas tiesību katedra

PROMOCIJAS DARBS
DOKTORA ZINĀTNISKĀ GRĀDA IEGŪŠANAI
JURIDISKAJĀ ZINĀTNĒ

**AUTORTIESĪBU UN BLAKUSTIESĪBU
IEGUVES UN IZMANTOŠANAS PROBLĒMAS
RAIDORGANIZĀCIJU DARBĪBĀ
EIROPAS APRAIDES ZONĀ**

Autore:
INGRĪDA VEIKŠA
Zinātniskais konsultants
Dr. iur., prof. AIVARS FOGELS

Rīga, 2010

Anotācija par promocijas darbu

AUTORTIESĪBU UN BLAKUSTIESĪBU IEGUVES UN IZMANTOŠANAS PROBLĒMAS RAIDORGANIZĀCIJU DARBĪBĀ EIROPAS APRAIDES ZONĀ

Promocijas darbs veltīts intelektuālā īpašuma aizsardzības problēmu izpētei raidorganizāciju darbības laukā. Pētījumā analizēts, vai šo tiesību aizsardzības līmenis ir pietiekams, vai ir pieņemtas nepieciešamās materiālo tiesību normas, kā arī, vai ir pietiekoši procesuālie līdzekļi, kas nodrošina šo tiesību aizsardzības ievērošanu.

Lai uzsāktu tēmas pētījumu, autore izvirzīja hipotēzi, kuru pierādīja darba izstrādes gaitā: autortiesību sistēma nespēj darboties, ja netiek ievērots līdzsvars starp visiem tiesību īpašniekiem dažādās darbu radīšanas un izmantošanas situācijās.

Darbā tika meklētas un atrastas atbildes uz uzdotajiem jautājumiem un sniegti secinājumi un priekšlikumi, ko vajadzētu mainīt, lai situācija uzlabotos: gan starptautisko, gan nacionālo autortiesību jomā, gan sabiedrības izglītošanas jomā, kā arī tiesību zinātnes attīstības jomā.

Synopsis of promotional theses

ACQUISITION AND ADMINISTRATION OF COPYRIGHT AND NEIGHBOURING RIGHTS WITHIN THE ACTIVITIES OF BROADCASTING ORGANIZATIONS IN THE EUROPEAN BROADCASTING AREA

Promotional theses are devoted to exploration of intellectual property protection problems in the field of broadcasting organizations activities. In research is tried to find out if the level of the rights protection is sufficient, if the needed economic rights norms are adopted, as well as if there are sufficient legal procedures which provide that the rights protection is observed.

In order to start the research of the theme, the author advanced a hypothesis which was proved during the work development: copyright system cannot operate if there is no balance among all right holders in various work creation and exploitation situations.

The author of the promotional thesis has searched for answers to the questions and has got the answers what should be changed for improvement of the situation in the national and international copyright area, , in the area of public information, as well as in the area of law development.

Atslēgvārdi: Autortiesības, blakustiesības, raidorganizācijas, Eiropas apraides zona, tiesību normu kolīzijas, tiesību kolektīvais pārvaldījums.

SATURS

BIEŽĀK LIETOTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS	6
IEVADS	8
1. NODAĻA. AUTORTIESĪBU VĒSTURE UN TO NEPIECIEŠAMĪBAS PAMATOJUMS	15
1.1. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBAS VĒSTURE	16
1.1.1. Autortiesību aizsardzības pirmsākumi	16
1.1.2. Autortiesību aizsardzības attīstība Latvijā.....	19
1.1.3. Starptautiskās autortiesību aizsardzības attīstība.....	24
1.2. AUTORTIESĪBU IZPĒTES NEPIECIEŠAMĪBAS PAMATOJUMS.....	26
1.2.1. Problēmas izpētes stāvoklis darba rakstīšanas laikā.....	26
1.2.2. Tiesību līdzsvara nepieciešamības pamatojums	31
1.2.2.1. Autortiesības un sabiedrība	32
1.2.2.2. Autortiesības un citi tiesību subjekti	35
1.2.2.3. Autortiesības un vārda brīvība.....	38
1.2.2.4. Autortiesības un konkurence	39
2. NODAĻA. AUTORTIESĪBU BŪTĪBAS IZPĒTE – PAMATS IZPRATNEI PAR TIESĪBU IEGUVI UN IZMANTOŠANU RAIDORGANIZĀCIJU DARBĪBĀ	44
2.1. AUTORTIESĪBU TIESISKĀ DABA	45
2.2. AUTORTIESĪBU SUBJEKTI.....	48
2.2.1. Autora tiesību rašanās un sākotnējo autortiesību subjekti.....	48
2.2.2. Autora tiesību pāreja un atvasināto autortiesību subjekti.....	52
2.3. AUTORTIESĪBU OBJEKTI.....	58
2.4. AUTORTIESĪBU TERMIŅŠ	61
2.5. AUTORTIESĪBU IEROBEŽOJUMI.....	65
2.6. TIESU PRAKSE AUTORTIESĪBU IEGUVES UN IZMANTOŠANAS LIETĀS	66
2.7. AUTORTIESĪBU DIVĒJĀDĀ DABA	69
2.7.1. Auru personiskās jeb morālās tiesības.....	69
2.7.2. Economiskās jeb mantiskās tiesības.....	81
2.8. TIESĪBU LIKUMĪGA IZMANTOŠANA	89
2.9. AUTORTIESĪBU SISTĒMAS PĀRVEIDES IDEJA.....	92
3. NODAĻA. AUTORTIESĪBU TIESISKĀ REGULĒJUMA INSTRUMENTI.....	96
3.1. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBA STARPTAUTISKĀ LĪMENĪ.....	98
3.1.1. Starptautiskās autortiesību materiālās normas.....	100
3.1.1.1. Galvenās starptautiskās konvencijas	102
3.1.1.2. WIPO izstrādātie līgumi tiesību aizsardzības modernizēšanai.....	111
3.1.1.3. Citi starptautiskie nolīgumi	113
3.1.1.4. Intelektuālā īpašuma tiesiskais regulējums Eiropas Savienībā.....	114
3.1.2. Starptautisko autortiesību kolīzijas.....	118
3.1.2.1. Starptautisko autortiesību kolīziju piesaiste	120
3.1.2.2. Starptautisko autortiesību kolīziju novēršanas metodes.....	122
3.1.2.3. Starptautisko autortiesību strīdu tiesu piekritība	128
3.2. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBA NACIONĀLĀ LĪMENĪ.....	130
3.2.1. Nacionālie tiesību akti autortiesību aizsardzībai Latvijā.....	130
3.2.2. Latvijas nacionālo tiesību aktu nepilnības un to uzlabošanas nepieciešamība.....	131
3.2.2.1. Nepieciešamie grozījumi Autortiesību likumā:.....	132
3.2.2.2. Nepieciešamie grozījumi Radio un televīzijas likumā	139
3.2.2.3. Jaunu likumu pieņemšanas nepieciešamība	140
3.2.3. Salīdzināmo tiesību pielietojums problēmu risinājuma meklējumos.....	141

4. NODAĻA. TIESĪBU IEGUVES PROBLĒMAS RAIDORGANIZĀCIJAS PROGRAMMAS VEIDOŠANAS PROCESĀ.....	144
4.1. TIESĪBU IEGUVE NO PRODUCENTIEM.....	145
4.1.1. Tiesību ieguve no filmu producentiem.....	145
4.1.2. Tiesību ieguve no sporta pasākumu producentiem.....	148
4.1.2.1. Ekskluzīvo raidtiesību sublicencēšana	152
4.1.2.2. Sabiedrībai svarīgu notikumu pārraides tiesību ieguve un izmantošana	153
4.1.3. Tiesību ieguve no raidījumu neatkarīgajiem producentiem	155
4.2. TIESĪBU IEGUVE NO AUDIOVIZUĀLO DARBU AUTORIEM	156
4.2.1. Tiesību ieguve no raidorganizācijas darbiniekiem un citiem raidījumu veidotājiem....	156
4.2.2. Pagātnē veidoto audiovizuālo darbu tiesību ieguves problēmas	158
4.2.2.1. Tiesību ieguves atzīšana tiesību pēctecības ceļā	159
4.2.2.2. Tiesību ieguve no pagātnē radīto filmu autoriem.....	162
4.2.3. Tiesību ieguve ar kolektīvā pārvaldījuma organizāciju starpniecību	170
4.2.4. Autora tiesību kolektīvā administrēšana	171
4.2.4.1. Autora tiesību ekskluzivitāte individuālā pārvaldījuma gadījumā	171
4.2.4.2. Autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma nepieciešamība	171
4.2.4.3. Autora ekskluzīvo tiesību ierobežojums kolektīvā pārvaldījuma rezultātā.....	172
4.2.4.4. Autortiesību pārstāvniecības visaptveramības nepieciešamība.....	175
4.2.4.5. Paralēlo autortiesību organizāciju dibināšanas mēģinājumi.....	176
4.2.4.6. Autortiesību administrēšanas iespējas digitālajā vidē	178
4.2.5. Autortiesību organizāciju pārraudzība.....	179
4.2.5.1. Autortiesību organizāciju pārraudzības nepieciešamība	180
4.2.5.2. Autortiesību organizāciju pārraudzības kārtība Latvijā.....	180
4.2.6. Autoratlīdzības apjoms	181
4.2.6.1. Autoratlīdzības aprēķināšanas dažādas metodes	181
4.2.6.2. Aprēķina metodikas meklējumi.....	183
4.2.7. Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesību kolektīvā administrēšana.....	185
4.2.8. Tiesību kolektīvā pārvaldījuma regulējums dažādu valstu tiesību aktos	188
5. NODAĻA. TIESĪBU IZMANTOŠANAS PROBLĒMAS RAIDORGANIZĀCIJAS PROGRAMMAS IZPLATĪŠANAS PROCESĀ	192
5.1. BLAKUSTIESĪBU IZMANTOŠANA	193
5.1.1. Blakustiesību pretlikumīga izmantošana	196
5.1.2. Raidorganizāciju blakustiesības	198
5.1.2.1. Raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība Latvijā	200
5.1.2.2. Raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība citās Eiropas valstīs.....	200
5.2. RAIDORGANIZĀCIJU NEPIETIEKAMAIS AIZSARDZĪBAS LĪMENIS STARPTAUTISKĀ MĒROGĀ	203
5.2.1. Raidorganizāciju starptautiskās aizsardzības nepieciešamība.....	203
5.2.2. Nepietiekamās starptautiskās aizsardzības iemesli.....	205
5.2.3. Aizsardzības uzlabošanas risinājuma meklējumi	206
5.3. RAIDORGANIZĀCIJU BLAKUSTIESĪBU IZMANTOŠANAS PROBLĒMU SITUĀCIJAS.....	208
5.3.1. Signāla izplatīšanas tiesības.....	208
5.3.1.1. Raidīšana pa zemes līnijām	209
5.3.1.2. Raidīšana ar satelīta palīdzību	210
5.3.2. Raidījumu retranslēšanas tiesības.....	211
5.3.2.1. Definīciju nepilnības un to radītās problēmas.	211
5.3.2.2. Retranslēšanas tiesību kolektīvais pārvaldījums	213

5.3.2.3.	Globālo kabeļkontraktu noslēgšanas nepieciešamība.....	215
5.3.3.	Tiesības padarīt raidījumus pieejamus sabiedrībai.....	218
5.3.3.1.	Interneta regulēšanas tiesiskā bāze.....	219
5.3.3.2.	Interneta tiesību ieguves īpatnības.....	221
5.3.3.3.	Digitālās bibliotēkas.....	223
5.3.3.4.	Tiesu nolēmumi par interneta tiesību regulēšanas nepieciešamību.....	224
5.3.4.	Raidījumu publiskošanas tiesības.....	226
5.3.5.	Raidījumu reproducēšanas un fiksāciju izplatīšanas tiesības.....	227
5.3.6.	Raidorganizācijas arhīva izmantošanas tiesības.....	232
	SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI.....	234
	IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	248
	DOKUMENTĀRĀ LAPA.....	266
	PIELIKUMI.....	267
1.	PIELIKUMS. RAIDORGANIZĀCIJU BLAKUSTIESĪBU ATRAŠANĀS VIETA TIESĪBU SISTĒMĀ.....	268
2.	PIELIKUMS. SALĪDZINĀMO TIESĪBU TABULAS.....	269
1)	TABULA. TIESĪBU KOLEKTĪVĀ PĀRVALDĪJUMA ORGANIZĀCIJU DARBĪBA....	269
2)	TABULA. RAIDORGANIZĀCIJU TIESĪBAS.....	277
3.	PIELIKUMS. UZSKATĀMS PIEMĒRS, KĀ PIRĀTI VAR PĀRKĀPT RAIDORGANIZĀCIJAS BLAKUSTIESĪBAS.....	280
4.	PIELIKUMS. KONKRĒTI PRIEKŠLIKUMI NORMATĪVO AKTU PIENĒMŠANAI UN GROZĪJUMIEM TAJOS.....	281

BIEŽĀK LIETOTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS

AKKA/LAA – autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, biedrība “Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autortiesību aģentūra”

Audiovizuālo pakalpojumu direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/65/EK (2007. gada 11. decembris), ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK *par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos.*

Autortiesību direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) *par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā.*

Autortiesību likums – LR likums, pieņemts 2000. gada 6. aprīlī.

Bernes konvencija – Konvencija *Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību.* Parakstīta Bernē 1886. gada 9. septembrī.

Briseles konvencija – *Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās.* Parakstīta Briselē 26.01.1998.

Briseles I regula – Padomes Regula (EK) Nr. 44/2001 (2000. gada 22. decembris) *par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komerclietās.*

Civillikums – LR likums, pieņemts 1937. gada 28. janvārī.

Civilkodekss – LPSR Civilkodekss, pieņemts 27.12.1963. gada 27. decembrī. Nav spēkā.

EBU (European Broadcasting Union) – Eiropas sabiedrisko raidorganizāciju savienība (Ženēvā).

EKT – Eiropas Kopienu tiesa.

ES – Eiropas Savienība.

LaIPA – Latvijas izpildītāju un fonogrammu producentu mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija – biedrība “Latvijas izpildītāju un fonogrammu producentu apvienība”.

Latvijas Televīzija – Valsts bezpeļņas SIA “Latvijas Televīzija”.

Nomas direktīva – Padomes Direktīva 92/100/EEK (1992. gada 19. novembris) *par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā.*

NRTP – Nacionālā radio un televīzijas padome.

Oficiālais Vēstnesis – Eiropas Kopienu / Savienības Oficiālais Vēstnesis.

Pārrobežu televīzijas konvencija – Eiropas konvencija *Par pārrobežu televīziju*. Parakstīta: 1989. gada 5. maijā, Strasbūrā.

Piemērošanas direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2004/48/EK (2004. gada 29. aprīlis) *par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu*.

PTO (World Trade Organisation) – Pasauls Tirdzniecības organizācija (Ženēvā).

Radio un televīzijas likums – LR likums, pieņemts 1995. gada 24. augustā.

Romas konvencija – Konvencija *Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību*. Parakstīta: Romā 1961. gada 26. oktobrī.

Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām – Konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, kura atvērta parakstīšanai Romā, 1980. gada 19. jūnijā.

Romas I regula – Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 593/2008 (2008. gada 17. jūnijs), *par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*.

Romas II regula – Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 864/2007 (2007. gada 11. jūlijs) *par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām*.

Satelītu un kabeļu direktīva – Padomes Direktīva 93/83/EEK (1993. gada 27. septembris) *par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļtīklu retranslācijai*.

Televīzijas bez robežām direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 30. jūnija Direktīva 97/36/EK, ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK *par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos*.

Termiņu direktīva – Padomes Direktīva 93/98/EEK (1993. gada 29. oktobris) *par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu*.

TRIPS – Līgums *par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām*, parakstīts 1994. gada 15. aprīlī Marakešā.

WCT – Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) *Līgums par izpildījumu un fonogrammām*. Apstiprināts WIPO diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā.

WIPO (World Intellectual Property Organisation) – Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācija (Ženēvā)

WPPT – Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) *līgums par izpildījumu un fonogrammām*. Apstiprināts WIPO diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā.

Ženēvas konvencija – *Universālā Autortiesību konvencija*. Parakstīta: Ženēvā 1952. gada 6. septembrī.

IEVADS

Savu promocijas darbu esmu veltījusi intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības problēmu izpētei raidorganizāciju darbības laukā. Šo problēmu esmu pētījusi, sadalot jautājumu divās galvenajās tēmās:

1) pirmā tēma – kā raidorganizācijām iegūt tiesības no citiem autortiesību un blakustiesību īpašniekiem (scenāriju autoriem, aktieriem, režisoriem, izpildītājiem, filmu un fonogrammu producentiem, neatkarīgajiem producentiem, sporta pasākumu organizatoriem u. c.) un kādu atlīdzību par to maksāt;

2) otrā tēma – kā raidorganizācijām izmantot pašām savas blakustiesības (raidījumu publiskošanas, retranslēšanas, pieejamības, fiksācijas u. c. tiesības) un kādu atlīdzību prasīt par to izmantošanu.

Pētījumā esmu mēģinājusi noskaidrot, vai šo tiesību aizsardzības līmenis ir pietiekams, vai ir pieņemtas nepieciešamās materiālo tiesību normas, kā arī, vai ir pietiekoši procesuālie līdzekļi, kas nodrošina šo tiesību aizsardzības ievērošanu.

Autortiesības ir viena no intelektuālā īpašuma kopuma sastāvdaļām, un tās tiek aizsargātas gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. Šīs tiesības, ņemot vērā to bezķermenisko veidolu, brīvi pārvietojas pāri valstu robežām, tādēļ aizsardzība vienas valsts teritorijā nav pietiekoša – šīs ir globālas tiesības. Raidorganizāciju darbībā šo tiesību globālais raksturs atklājas gadījumos, kad:

- 1) tiek iegūtas tiesības izmantot citas valsts autora veidoto darbu televīzijas programmā,
- 2) tiek pirktas filmas pārraidīšanas tiesības no citas valsts producenta vai izplatītāja,
- 3) tiek pirktas tiesības pārraidīt citas valsts teritorijā notiekošās sporta spēles,
- 4) tiek sūtīts sporta pārraides televīzijas signāls no vienas valsts raidītāja citas valsts teritorijā esošai raidorganizācijai,
- 5) tiek iekasēti un maksāti autoratlīdzības maksājumi globālā kolektīvā pārvaldījuma organizāciju tīklā,
- 6) tiek maksāta taisnīga atlīdzība citas valsts fonogrammu producentiem un izpildītājiem par fonogrammu izmantošanu raidīšanai u. tml.

Savā pētījumā kā galveno ideju esmu izvirzījusi moto – katram ir jāsaņem atlīdzība par savu radīto darbu, taču šai atlīdzībai ir jābūt samērīgai. Ja tiek pazaudēta samērīguma jeb tiesību līdzsvara ideja, tad zeļ un plaukst pirātisms – mūsu gadsimta radītā “slimība”. Pirātismu pilnībā apkarot nekad nebūs iespējams, taču visiem līdzekļiem ir jācenšas to ierobežot un ielikt civilizētās sabiedrības akceptētos rāmjos. Cīņā ar pirātismu ir jāmeklē oriģināli, neordināri risinājumi, jo tikai ar aizliegumu

un sodu vien cīņa nebūs uzvarama. Ir jāatceras, ka informācijas sabiedrības laikmetā katram radošam cilvēkam ir tiesības saņemt atlīdzību par šo sasniegumu radīšanu, taču arī katram sabiedrības loceklim ir tiesības baudīt mākslas un zinātnes sasniegumus.¹

Kāpēc tik viegli ir iespējams pārkāpt autoru tiesības? Kāpēc zeļ un plaukst pirātisms? Kas vainīgs? Vai nav pietiekami stingras normatīvo aktu bāzes, vai kāds likums nedarbojas, vai ir problēmas ar tiesībsargājošo iestāžu īstenoto kontroli, vai sabiedrība nav pietiekami izglītota, varbūt ir vainojama atsevišķu personu bezatbildība, vai ir citi iemesli? Kādas materiālās vai procesuālās tiesību normas būtu nepieciešams pieņemt nacionālā, kādas starptautiskā līmenī, kas būtu jādara, lai nodrošinātu tiesiskā regulējuma efektivitāti? Šajā darbā es mēģināšu rast atbildes uz uzdotajiem jautājumiem un saprast, ko vajadzētu mainīt, lai situācija uzlabotos.

Tēmas aktualitātes pamatojums

Pētījuma “Autortiesību un blakustiesību ieguves un izmantošanas problēmas raidorganizāciju darbībā Eiropas apraides zonā” pamatā ir aktuāla problēma – plaši izplatītais pirātisms intelektuālā īpašuma jomā, kas skar arī raidorganizāciju darbību. Šobrīd pastāv virkne juridisku neskaidrību par raidorganizāciju ikdienas darbā izmantojamo autortiesību un blakustiesību ieguvi no šo tiesību īpašniekiem un šo iegūto tiesību tālāko izmantošanu pārrobežu raidīšanas vidē. Daudziem jautājumiem nepieciešams risinājums vai nu starptautisku nolīgumu, vai vietējo tiesību aktu formā, lai atrastu taisnīgu risinājumu, kas atbilstu gan radošo cilvēku (autoru un izpildītāju), gan raidorganizācijas skatītāju – tātad plašu sabiedrības slāņu interesēm.

Tēmas aktualitāti raksturo arī LR Ministru kabineta 2008. gadā pieņemtais rīkojums *Par Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādņēm 2008.–2012. gadam*, kurā ir norādīts uz pētījumu trūkumu par intelektuālā īpašuma jautājumiem.²

Lai uzsāktu tēmas pētījumu, autore izvirzīja hipotēzi, kuru mēģināja pierādīt darba izstrādes gaitā: Autortiesību sistēma nespēj darboties, ja netiek ievērots līdzsvars starp visiem tiesību īpašniekiem dažādās darbu radīšanas un izmantošanas situācijās:

- 1) starp darbu radītājiem (autoriem) un darbu izmantotājiem (sabiedrību),
- 2) starp kolektīvā pārvaldījuma organizāciju pārstāvētajām tiesībām un darbu izmantotāju tiesībām (raidorganizācijām u. c.),

¹ *Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija*, pieņemta 10.12.48, Latvija to atzinusi par sev saistošu no 24.03.1992, 27. pants:

(1) Katram cilvēkam ir tiesības brīvi piedalīties sabiedrības kultūras dzīvē, baudīt mākslu, piedalīties zinātnes progresā un izmantot tā labumus.
 (2) Katram cilvēkam ir tiesības uz morālo un materiālo interešu aizsardzību, kas saistītas ar zinātniskajiem, literārajiem vai mākslas darbiem, kuru autors viņš ir.

² Ministru kabineta 2008. gada 26. augusta rīkojums Nr. 521 *Par Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādņēm 2008.–2012. gadam*. Publicēts: Latvijas *Vēstnesis*, Nr. 133, 2008. gada 28. augustā.

- 3) starp autoriem un raidorganizācijām un producentiem kā tiesību pārņēmējiem,
- 4) starp tiesību īpašniekiem un vienu no cilvēka pamattiesībām – vārda brīvību,
- 5) starp darbu radītājiem, producentiem un materiālo nesēju glabātājiem (arhīviem),
- 6) starp dažādos laikos radīto darbu (padomju varas gados³ un šodien radīto darbu) autortiesību aizsardzības līmeni,
- 7) starp dažādu valstu tiesību aizsardzības līmeni vienādiem tiesību subjektiem,
- 8) starp dažādiem tiesību īpašniekiem (autoriem un blakustiesību subjektiem – filmu producentiem, raidorganizācijām u. c.) starptautiskā līmenī.

Tiesiskais pamats hipotēzes izvirzīšanai ir:

- 1) Vispārējā cilvēka tiesību deklarācijā⁴ noteiktais, ka katram jābūt tiesībām gan piedalīties sabiedrības kultūras dzīvē, gan saņemt savu radīto mākslas darbu aizsardzību,
- 2) ANO Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām⁵ noteiktais, ka ikvienam ir tiesības piedalīties kultūras dzīvē, izmantot zinātnes progresa rezultātus un to praktiskas pielietošanas augļus, kā arī baudīt morālo un materiālo interešu aizsardzību, kas saistītas ar jebkuriem zinātniskajiem, literārajiem vai mākslas darbiem, kuru autors ir šis cilvēks,
- 3) ANO Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām⁶ noteiktais, ka ikvienam ir tiesības meklēt, saņemt un izplatīt dažāda veida informāciju un idejas, izmantojot presi vai mākslinieciskās izpausmes formas, un šīm tiesībām paredzētajiem ierobežojumiem, respektējot citu personu tiesības un reputāciju,
- 4) Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā⁷ noteiktais, ka ikvienam ir tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no valsts institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām, sabalansējot to ar citu cilvēku tiesībām,
- 5) Latvijas Satversmē noteiktais, ka valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības⁸, un ikvienam garantētās tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus⁹.

³ Ar terminu “padomju varas gadi” autore saīsināti apzīmē laika posmu no Latvijas Republikas okupācijas 1940. gadā līdz neatkarības *de facto* 1991. gadā atgūšanai.

⁴ *Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*, 27. pants.

⁵ *Konvencija Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām* [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights]. Parakstīta: Ņujorkā 16.12.1966. Publicēts: United Nations, *Treaty Series*, 993. sējums, 3. lpp. Latvija pievienojusies ar 1990. gada 4. maija deklarāciju *Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos*. Latvijā spēkā no 14.07.1992. Latviešu valodā oficiāli nav publicēts, 15. pants.

⁶ Turpat, 19. pants.

⁷ *Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija* [Convention For The Protection Of Human Rights And Fundamental Freedoms]. Parakstīta Romā 04.11.1950. Publicēts: European Treaty Series – No. 5. Latvija pievienojusies ar 04.06.1997. likumu *Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu*. Spēkā ar 13.06.1997. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 13.06.1997, 143/144, 10. pants.

Pētījuma mērķis ir: meklēt un atrast tiesiskus risinājumus, kā raidorganizācijām iegūt un izmantot citu tiesību īpašnieku autortiesības un blakustiesības, kā realizēt savējās blakustiesības atbilstoši Latvijas un starptautiskajām tiesību normām, neaizmirstot arī par visas sabiedrības likumiskajām tiesībām un interesēm un atrodot līdzsvaru dažādu tiesību īpašnieku vidū. Pētījuma rezultātā ir jāsecina, kādi ir šīs aizsardzības “robi”, jāsniedz ierosinājumi, kā cīnīties ar autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem jeb pirātismu, kādas materiālas vai procesuālās normas jāpieņem, lai šī aizsardzība uzlabotos, kā nodrošināt tiesiskā regulējuma efektivitāti, kā uzlabot tiesībsargājošo institūciju izpratni un visas sabiedrības atbalstu šī jautājuma risināšanā.

Pētījuma mērķis ir sadalīts trīs apakšmērķos:

- 1) atklāt tiesiskus risinājumus, kā raidorganizācijām precīzāk un pilnīgāk iegūt un izmantot citu tiesību īpašnieku autortiesības un blakustiesības,
- 2) analizēt veidus, kā raidorganizācijām realizēt un aizstāvēt savas blakustiesības Latvijā un starptautiskajā vidē,
- 3) sniegt ierosinājumus, kā panākt līdzsvaru starp dažādu tiesību īpašnieku grupām, saskaņojot to ar visas sabiedrības interesēm.

Pētījuma mērķim pakārtotie pētījuma uzdevumi:

- 1) lai pilnīgāk izprastu raidorganizāciju blakustiesības, sākotnēji ir nepieciešams atklāt to teorētisko pamatu, tādēļ jāanalizē plašs materiālu klāsts, pētot šo tiesību izcelsmes vēsturi, attīstību un būtību, kā arī to vietu kopējā tiesību laukā,
- 2) izpētīt *Vispārējā cilvēka tiesību deklarācijā* un *ANO Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām* intelektuālā īpašuma tiesību un sabiedrības saprātīga pieprasījuma tiesību sabalansēšanas regulējumu,
- 3) veikt 1961. gada Romā parakstītās konvencijas *Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību* un 1996. gada *WIPO līgumu par autortiesībām un par izpildījumu un fonogrammām* tiesiskā regulējuma salīdzinošu analīzi, atbilstoši promocijas darba izpētes tēmai, norādot uz iztrūkumu raidorganizāciju tiesību aizsardzības jomā, kas joprojām saglabājas 1961. gada līmenī,
- 4) raksturot tiesību doktrīnās paustos pretrunīgos viedokļus par tiesību uz intelektuālā īpašuma aizsardzību un informācijas ieguves tiesību līdzsvarošanu,

⁸ *Latvijas Republikas Satversme*. Pieņemta 1922. gada 15. februārī. Publicēts: LV, 01.07.1993, Nr. 43, atjaunota ar 21.08.1991. likumu Par Latvijas Republikas valstisko statusu (pieņemts 21.08.1991. *Ziņotājs*, 24.10.1991, Nr. 42) un 04.05.1990. deklarāciju Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu (Pieņemts 04.05.1990. Publicēts: *Ziņotājs*, 17.05.1990, Nr. 20). 113. pants.

⁹ *Latvijas Republikas Satversme*, 110. pants.

- 5) veikt Latvijas un citu valstu tiesiskā regulējuma un starptautisko standartu salīdzinošo analīzi, izpētot iespējamās pretrunas attiecībā uz cilvēktiesību dažādo aspektu līdzsvarošanu,
- 6) pamatot izmaiņu nepieciešamību Latvijas tiesiskajā regulējumā un izstrādāt konkrētus priekšlikumus, lai tuvinātu nacionālās normas un to piemērošanas praksi valsts starptautiskajām saistībām un pilnveidotu tiesību normas atbilstoši Latvijas kā demokrātiskas valsts interesēm,
- 7) konstatēt starptautisko tiesību regulējuma nepilnības, kas neļauj nodrošināt līdzsvaru raidorganizāciju un citu autortiesību un blakustiesību īpašnieku starpā,
- 8) modelēt veidus, kā efektīvāk nodrošināt, lai autortiesības savā attīstībā neaizietu pa nepareizu ceļu, bet tiktu nodrošināts līdzsvars dažādām tiesību īpašnieku un sabiedrības grupām,
- 9) izteikt priekšlikumus apzināto problēmu risināšanai teorijā un praksē.

Pētījuma objekts un priekšmets: pētījuma objekts ir materiāla un nemateriāla rakstura jautājumi, darbība vai atturēšanās no rīcības, kādā tiesību subjekti stājas savstarpējās tiesiskajās attiecībās. Pētījuma priekšmets ir dažādi autortiesību un blakustiesību produkti, to rašanās, tiesību nodošana, izmantošana un aizsardzība, kā arī šos jautājumus regulējošā tiesiskā bāze – starptautisko konvenciju, nacionālo likumu, Eiropas Savienības regulu un direktīvu teksti, tiesu spriedumi, dažādu organizāciju viedokļi, dažādu civiltiesisko un starptautisko tiesību zinātņu speciālistu pētījumi, periodikas un bibliogrāfiskie izdevumi, interneta resursi, konferenču materiāli.

Pētījuma apjoms – darbā tiks pētīta tikai tā autortiesību daļa, kas saistīta ar blakustiesību aizstāvību un ar to saistītajām problēmām starptautiskajās un Latvijas tiesību normās. Pētījums tiks sašaurināts tikai līdz vienam blakustiesību veidam – raidorganizāciju blakustiesībām, paralēli tam pētot arī autoru darbu un blakustiesību subjektu radīto produktu ieguves un izmantošanas īpatnības raidorganizāciju programmās. Ņemot vērā, ka šī darba tēma ir raidorganizācijas iespējas pārņemt autora darbu izmantošanas tiesības, kā arī citu blakustiesību īpašnieku tiesību objektu izmantošanas tiesības, pētījums tiks fokusēts tieši uz juridiskas personas iespējām kļūt par šo atvasināto īpašuma tiesību subjektu, neaplūkojot vai tikai nedaudz pieskaroties citiem tiesību pārejas un izmantošanas veidiem. Darbā tiks veikta selektīva atsevišķu autortiesību elementu izpēte, norobežojoties no tādiem tiesību ieguves un izmantošanas veidiem, kam ar raidorganizāciju darbību nav sakara, piemēram, darbu izmantošana personīgām vajadzībām, darbu autoru publiskā patapinājuma tiesības, kā arī minimāli tiks pētītas autoru personiskās tiesības, jo tās nav atsavināmas, tādēļ raidorganizācija tās nevar iegūt.

Pētījumā izmantotā metode ir dažādu dokumentu un normatīvo aktu analīze un situācijas modelēšana, noskaidrojot, kādi konkrēti grozījumi ir nepieciešami Latvijas un starptautiskajos normatīvajos aktos, un kādi administratīvi vai tiesiski pasākumi būtu veicami situācijas uzlabošanai. Promocijas darba izstrādē galvenokārt tika izmantota analītiskā, salīdzinošā un vēsturiskā metode.

Analītiskā metode tika izmantota gan pētot tiesību aktus, gan tiesu praksi, kā arī citus tiesību avotus. Analīze ir veikta secinājumu un priekšlikumu pamatā. Salīdzinošā metode darbā tika izmantota tādēļ, ka, mācoties no citu valstu pieredzes, iespējams gūt kompetences, kas var palīdzēt uzlabot esošo tiesību institūtu efektivitāti. Vēsturiskā pētniecības metode darbā tika izmantota tādēļ, lai saprastu autortiesību un blakustiesību veidošanas un attīstības aspektus, kā arī tos vēsturiskos un politiskos apstākļus, un tiesību izpratnes tendences, kas pastāvējušas šo tiesību rašanās laikā. Minētās metodes tika pielietotas šādu uzdevumu veikšanai: dažādu dokumentu un normatīvo aktu analīze, noskaidrojot, kādi konkrēti grozījumi ir nepieciešami Latvijas un starptautiskajos normatīvajos aktos, un kādi administratīvi vai tiesiski pasākumi būtu veicami situācijas uzlabošanai;

- vēsturiskā, filoloģiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā metode tiesību normu iztulkošanā;

- juridiskās literatūras analīze, lai noskaidrotu teorētiskās nostādnes par autortiesību un blakustiesību aizsardzības līmeņa robežām, nodrošinot pienācīgu tiesību aizsardzību visām tiesību īpašnieku grupām;

- datu kategorizācija pa tēmām;

- ekspertu vērtējumi, lai noskaidrotu izvirzītās hipotēzes atbilstību mērķim;

- ikdienas darbā gūtie novērojumi;

- apsekojums (izteiktie viedokļi, intervijas, personīgās sarunas),

- situāciju modelēšana, lai atklātu dažādus veidus, kā nodrošināt adekvātu tiesību aizsardzību un neierobežotu sabiedrības intereses, lai atrastu optimālākā līdzsvara modeli.

Darbā ir diezgan daudz aprakstoša materiāla, jo paralēli pētnieciskajam darbam autore ir veikusi arī tiesību normu skaidrošanas darbu un izteikusi praktiski pielietojamus padomus, kas varētu kalpot par izziņas avotu Latvijas raidorganizāciju juristiem viņu ikdienas darbā.

Pētījuma normatīvā bāze:

- starptautiskās konvencijas autortiesību un blakustiesību aizsardzības jomā, to projekti,

- Eiropas valstu nacionālie autortiesību likumi,

- Latvijas Republikas tiesību akti autortiesību un blakustiesību aizsardzības jomā,

- Eiropas Savienības direktīvas un citi normatīvie dokumenti,

- *EKT*, citu valstu tiesu un Latvijas tiesu prakse.

Pētījuma teorētiskais un metodoloģiskais pamats ir:

- dažādu organizāciju viedokļi,

- dažādu civiltiesisko un starptautisko tiesību zinātņu speciālistu pētījumi,

- periodikas un bibliogrāfiskie izdevumi,

- interneta resursi,
- konferenču materiāli,
- publicētie un nepublicētie zinātniskie darbi un pētījumi;
- autores veikto pētījumu rezultāti.

Pētījuma zinātniskā un sociāli ekonomiskā nozīme

Pētījumam ir zinātniska un sociāli ekonomiska nozīme, jo, tikai nodibinot līdzsvaru starp dažādām tiesību īpašnieku grupām, ir iespējams nodrošināt tiesību ievērošanu un finanšu apriti, kas ļautu pirmām kārtām jau pašiem tiesību īpašniekiem saņemt atlīdzību par savu radīto intelektuālo produktu, un arī tautsaimniecībai kopumā gūt labumu gan nodokļu, gan IKP pieauguma veidā.

Autora un blakustiesību subjektu tiesību aizsardzības sabalansēšana ir visas sabiedrības interesēs, jo tā nodrošina talantīgu cilvēku tiesības saņemt nopelnīto atlīdzību un maksāt no tās nodokļus, kā arī mazina negodīgu pārkopētāju iespējas veidot ēnu ekonomiku no nelegāli iegūtiem līdzekļiem un ierobežo monopolistu iespējas ļaunprātīgi izmantot savu dominējošo stāvokli.

Pētījuma bāze

Kā pētījuma bāze izmantota valsts bezpeļņas SIA “Latvijas Televīzija”, Latvijā reģistrētās komerciālās raidorganizācijas, Eiropas Raidorganizāciju savienība (EBU), LR Kultūras ministrijas licencētās mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas, Eiropas kolektīvā pārvaldījuma organizāciju asociācijas.

Pētījuma materiālu izkārtojums

Promocijas darbs sastāv no ievada, piecām nodaļām, secinājumiem un priekšlikumiem, nobeiguma un bibliogrāfijas saraksta. Darbam pievienoti četri pielikumi, tajos iekļautas divas tabulas, viens attēls. Bibliogrāfijas sarakstā ir iekļautas 80 grāmatas, izmantoti raksti no 20 periodiskiem izdevumiem, materiāli no 26 konferencēm un semināriem, kā arī analizēti 38 tiesu materiāli u. c. Darbā ir veikti gan teorētiski, gan praktiski pētījumi.

1. NODAĻA. AUTORTIESĪBU VĒSTURE UN TO NEPIECIEŠAMĪBAS PAMATOJUMS

Lai gan Latvijā jau kopš 1993. gada ir pieņemts *Autortiesību likums*¹⁰, kas nomainījis padomiskos autora tiesību aizsardzības noteikumus, kuri bija iekļauti *Civilkodeksā*¹¹, un Latvija ir atjaunojusi savu līdzdalību *Bernes konvencijā par literatūras un mākslas darbu aizsardzību*¹² un pievienojusies *Romas konvencijai par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību*¹³, tomēr neizprotamu iemeslu dēļ jēdziens “autortiesības” Latvijā ir mazpazīstams, bet jēdziens “*blakustiesības*” bieži vispār nav pazīstams. Šāda ignorance pret vienu no īpašuma veidiem, kaut arī netaustāmu, nav attaisnojama, jo bez radošo cilvēku (rakstnieku, komponistu, mākslinieku) tiesību aizstāvības nav iespējama harmoniskas un kulturālas sabiedrības izveide, bet bez juridiskas aizsardzības nevar normāli pastāvēt un attīstīties šo darbu tālākie izmantotāji – izpildītāji, skaņu ierakstu un filmu producenti, radio un televīzijas organizācijas. Kāpēc tik svarīgi ir piešķirt un aizstāvēt šo subjektu tiesības? Tādēļ, ka neko nav tik viegli nozagt, viltot, pavairot, izplatīt kā bezķermeniskas lietas – muzikālus vai literārus darbus, datorprogrammas, dziesmu izpildījumus, skaņu vai filmu ierakstu vai raidorganizāciju raidītos signālus. Ja par automašīnas zagļa vai mājas aplaupītāja ķeršanas un sodīšanas nepieciešamību ne tiesībsargājošām instancēm, ne sabiedrībai, ne pat pašam zaglim parasti nav šaubu, tad šāda pārlicība ne vienmēr attiecināma uz grāmatu tulkošanu bez autora atļaujas, dziesmu izpildīšanu koncertos bez autoratlīdzības maksāšanas, pirātisko skaņu ierakstu pārdošanu vai nelegāli pārtverto televīzijas signālu retranslāciju.

¹⁰ *Autortiesību likums*. Pieņemts 2000. gada 6. aprīlī. Publicēts: Latvijas Vēstnesis 27. 04. 2000, Nr. 148/150.

¹¹ *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodekss*. Pieņemts 27.12.1963, stājās spēkā 01.06.1964. LPSR Tieslietu ministrija. Rīga: Avots, 1988. 579 lpp.

¹² Konvencija *Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību [Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works]*. Parakstīta Bernē 1886. gada 9. septembrī, revidēta Parīzē 1971. gada 24. jūlijā, papildināta 1979. gada 28. septembrī). Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 21.02.2003, Nr. 29. Latvija savu līdzdalību konvencijai (Parīzes 1971. gada 24. jūlija redakcijā, ar tās 1979. gada 28. septembra papildinājumiem) atjaunojusi 1995. gada 18. aprīlī ar MK rīkojumu Nr. 197 *Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību”*. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 26.04.1995, Nr. 64.

¹³ Konvencija *Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību [International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organisations]*. Parakstīta: Romā 1961. gada 26. oktobrī. Publicēts: United Nations, *Treaty Series*, 496. sējums 43. lpp. Latvija pievienojusies ar 1998. gada 12. marta likumu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 31.03.1998, Nr. 84/85, *Ziņotājs*, 1998, Nr. 8. Spēkā ar 1998. gada 1. oktobri.

1.1. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBAS VĒSTURE

1.1.1. Autortiesību aizsardzības pirmsākumi

Intelektuālā īpašuma tiesiskais regulējums ir radies jaunajos laikos. Garīgas darbības rezultāti, protams, konstatējami visos laikmetos, pat agrīnajās civilizācijas stadijās, taču to tiesiskais regulējums attīstījies daudz vēlāk nekā citas tiesību nozares.¹⁴

Intelektuālais īpašums un ar to saistītie jautājumi ir svarīgi ikvienas valsts attīstībā un ekonomikas veicināšanā, intelektuālā īpašuma tiesības var veidot nozīmīgu kapitālu. Tomēr līdz ar brīdi, kad persona iegūst vai rada intelektuālā īpašuma tiesību objektus, ir jāapzinās apdraudējumi no tām personām, kuras šīs tiesības vēlas pārkāpt un izmantot savā labā, kā arī iespējas vērsties pret šiem pārkāpējiem.¹⁵

Pirmās civilizācijas uzplaukuma laikā Senajā Grieķijā un Romā autori neuzskatīja, ka darbu radīšana ir profesija. Grieķu rakstnieki, piemēram, Sokrāts un Platons uzskatīja sevi par skolotājiem, bet romiešu rakstnieki bija drīzāk politiķi, kā Cēzars, vai advokāti, kā Cicerons, lai gan atsevišķos gadījumos viņi atzina sevi par autoriem. Pamatā viņi rakstīja, lai iegūtu slavu un atzīšanu, mazāk – lai pelnītu iztiku. Taču bija arī citi viedokļi – it sevišķi dzejnieku vidū, kas prasīja atlīdzību par savu darbu. Dzejnieks Martials vienā no savām epigrammām saka savam lasītājam: “Ja tev patīk mans darbs, tu lūdz man sacerēt vēl kādu kupleju. Taču Lupus (vilks) prasa savu, un mani jaunie vergi prasa ēst. Tādēļ tev ir jāmaksā, manu dārgo lasītāj. Tu izliecies, ka nedzirdi? Tad – paliec sveiks!”. Šis dzejnieks Martials arī nosoda plaģiātus, sakot “Manām grāmatām nav vajadzīga ne jūsu atzīšana, ne spriedums. Jūsu rakstītās lapas vēršas pret jums un saka – jūs esat zaglis”. Jēdziens “*plaģiāts*” ir ņemts no *lex Fabia* – likuma, kurš paredzēja sodu vispirms par bērnu nolaupīšanu un vēlākos laikos – par bērnu vai vergu zādzību. Martials, uzskatīdams savas grāmatas par saviem bērniem, vienā no epigrammām nosauc vienu no savu vārsmu pārrakstītājiem par plaģiātu jeb bērnu nolaupītāju.¹⁶ Antīkajā pasaulē tika atzītas autora morālās tiesības (tiesības tikt atzītam par autoru, izlemšana, vai darbs tiks izziņots, tiesības aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus u. c.), bet ekonomiskās tiesības netika ne pienācīgi atzītas, ne aizsargātas.

Tiklīdz kļuva tehniski iespējams izteikt cilvēka radošo spēku pastāvīgā formā, bija iespējams arī sagatavot kopijas. Jāpiebilst, ka vēstures gaita ir pierādījusi, ka dažreiz tas bija pat lietderīgi, jo, piemēram, dažas grieķu skulptūras mūsdienās ir zināmas vienīgi pēc kopijām, kas izgatavotas Romas

¹⁴ Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. 17. lpp.

¹⁵ Viļuma, I. *Intelektuālais īpašums Eiropas Savienībā*. *Jurista Vārds*, 2005. gada 9. augusts.

¹⁶ Stewart, M. S. *International Copyright and Neighbouring Rights*. p. 14.

vai vēlākā laikā, un visu paaudžu garumā tieši kopētāji saglabājuši klasisko literatūru, ebreju un agrīno kristiešu literatūru.

Viduslaikos daudz darbu tika radīts klosteros. Mūki bija gan autori, gan izdevēji, tomēr tas bija vairāku līdzautoru veikts darbs un nereti nevarēja noteikt tā autorību. Viduslaikos tika atzītas autora morālās tiesības, un notika pat pirmā tiesas prāva par abata Finniana psalma neatļauto izplatīšanu, ko savas vizītes laikā klosterī bija nokopējis kāds Kolomba. Abats iesūdzēja viņu tiesā, un karalis Dermots lēma par labu autoram, lietojot lauksaimniecībā pieņemtus terminus: “katrai govij pieder tās teļš un tātad – katram autoram pieder viņa grāmatas kopijas”.¹⁷

15. gadsimta vidū Gutenbergs izgudroja drukāšanu ar kustināmu metāla burtu rakstu, kas ļāva tirgus vajadzībām sagatavot akurātus, salasāmus un relatīvi lētus tekstus. Līdz ar iespiedtehnikas izgudrošanu situācija radikāli mainījās. Ar roku pārrakstītas kopijas vietā varēja tikt izgatavots neierobežots skaits kopiju ātrā laikā, līdz ar ko to cena būtiski samazinājās. Viduslaikos ne visi cilvēki prata lasīt, bet vēlākos laikos lasītpratēju skaits strauji pieauga. Šie divi radītāji būtiski ietekmēja autordarbu izplatības tirgu. Radās jauns bizness – iespiedēji un grāmatu pārdevēji, kurus Anglijā sauca par “*stationers*” jeb rakstāmpiederumu tirgotājiem. Tie bija mūsdienu grāmatu izdevēju priekšteči. Viņu darbs prasīja ieguldījumus, jo gan papīrs, gan iespiedprese maksāja bargu naudu. Taču drīz šie izdevēji, kuri bija veikuši ieguldījumu grāmatu izdošanas uzsākšanā, sastapās ar negodīgu konkurenci, jo viņu izdotās grāmatas tika pārkopētas, un tas prasīja daudz mazāk ieguldījumu. Bizness tuvojās sabrukumam, un šie izdevēji meklēja palīdzību pie valsts varas, lai tā palīdz aizstāvēt viņu tiesības. Anglijas un Francijas karaļi, redzot, ka notiek netaisnība, atzina šo izdevēju tiesības jeb privilēģijas, un tas notika jau 16. gadsimta sākumā. Šīm privilēģijām bija trīs galvenās pazīmes:

- izdevējiem tika piešķirtas ekskluzīvas reproducēšanas un izplatīšanas tiesības,
- tiesības bija ierobežotas laikā,
- sods par tiesību pārkāpumu bija naudas sods un apķīlāšana, kā arī nelegālo kopiju konfiskācija un zaudējumu atlīdzināšana.

1556. gadā Lielbritānijā tika nodibināta “*Stationer’s Company*”, kas piedāvāja autoriem aizsardzību, reģistrējot grāmatas.¹⁸ Jāpiezīmē, ka šī reģistrācijas sistēma eksistē joprojām, lai gan tiek reti izmantota. Ja autors reģistrē savu grāmatu šajā kompānijā, tad kompānija iegūst pastāvīgas reproducēšanas tiesības un seko, lai to nedarītu citi. Gandrīz 200 gadus šī aizsardzības forma, nedaudz

¹⁷ **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvu, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*, 12.–13. lpp.

¹⁸ **Hart, T., Fazzani, L.** *Intellectual Property Law*, pp. 129–131.

izmainīta un paplašināta, attiecās tikai uz grāmatām. Tikai pēc tam tika uzsākta arī cita veida darbu – muzikālo, dramatisko un mākslas darbu aizsardzība.

Sabiedriskā izpildījuma tiesību attīstība bija līdzīga. Lai notiktu izpildījums, izpildītājiem bija jābūt mūzikai vai tekstam. Viduslaikos liela daļa mūzikas tika veltīta baznīcas vajadzībām. Lai tās apmierinātu, sacerētās mūzikas kopijas paturēja tā reliģiskā iestāde, kurai un pēc kuras prasības šī mūzika tika sacerēta. Tika nodibināts “īpašuma tiesību pārejas” jēdziens, kas ir viens no pamatnosacījumiem mūsdienu autortiesību izpratnē. Teātrī un operā parasti izpildīja sava laika izpildījumus, un tie, no mūsdienu viedokļa skatoties, bija ļoti īsi, jo potenciālā auditorija bija daudz mazāka. Dramaturgi pelnīja naudu, saņemot komisijas maksājumus vai daļu no ienākumiem, par kuriem panāca vienošanos ar teātra vadību, kā arī saņemot naudu par vēlāku tekstu publicēšanu.

Pirmie autortiesību likumi Eiropā un ASV tika pieņemti 18. un 19. gadsimtā, to veicināja publicēšanas attīstība, pieaugošie izglītības standarti, valsts cenzūras atvieglināšana un profesionālu rakstnieku, dramaturgu un komponistu parādīšanās, tie bija cilvēki, kas ne vien rakstīja grāmatas, dzeju, lugas un mūziku, bet arī vēlējās pelnīt ar to sev iztiku.¹⁹

Var teikt, ka modernā autortiesību aizsardzība sākās līdz ar Annas Statūta pieņemšanu (“*The Statute of Anne*”), ko Lielbritānijas parlaments pieņēma 1710. gada 10. aprīlī²⁰. Tas uz noteiktu laiku piešķīra grāmatu izdevējiem monopola tiesības uz grāmatas izdošanu,²¹ jo radīja grāmatu publicēšanas tiesības, kas izdevējam bija noteiktas 14 gadu garumā, bet autoram papildu vēl 14 gadu garumā, ja tas bija vēl dzīvs pirmā termiņa laikā. Tāpēc likumīgam publicētājam bija tiesības konfiscēt un iznīcināt pirātiskās kopijas, kā arī pārtraukt tādu kopiju ieviešanu no ārzemēm. Šajā laikā citi izdevēji nedrīkstēja izdot attiecīgo grāmatu. Šīm tiesībām bija privilēģiju daba, proti, monarhs piešķīra grāmatas izdevējam privilēģiju, kuras darbības laikā citi nedrīkstēja izdot šo pašu grāmatu. Šāda regulējuma rezultātā izdevējam bija iespēja atgūt ieguldītos līdzekļus un nodrošināties pret komercdarbības risku gadījumā, ja ne visas izdotās grāmatas tika pārdotas. Likums piešķīra autoriem un viņu tiesību pārņēmējiem grāmatu izdošanas izņēmuma tiesības un brīvības, tomēr šīs tiesības izrietēja vairāk no grāmatu komerciālas izmantošanas nekā no paša literatūras darba.²²

¹⁹ **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvi, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*, 12.–13. lpp.

²⁰ *The Statute of Anne, 1710 (1/6). The History of Copyright: A Critical Overview With Source Texts in Five Languages* (a forthcoming book by Karl-Erik Tallmo) – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.copyrighthistory.com/anne.html>.

²¹ **Lipszyc, D.** *Copyright and Neighbouring Rights*. UNESCO Publishing, 1999. p. 20.

²² **Cornish, W., Llewelyn, D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. 5th edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. p. 346.

Pirmais ASV *Autortiesību likums* tika pieņemts 1790. gadā²³, bet tas attiecās tikai uz kartēm, plāniem un grāmatām, pārējos autortiesību objektus atstājot ārpus aizsardzības.

Vēsturiski ir izveidojies, ka Eiropas valstīs pastāv divu veida pieeja autora tiesību aizsardzībai, divas tā sauktās autortiesību koncepcijas. Anglosakšu valstu jeb vispārējo tiesību koncepcija, kas ļauj autortiesību pirmajam īpašniekam neierobežoti vienoties ar iespējamajiem sava darba izmantotājiem, ieskaitot absolūtu autortiesību nodošanu, kā arī atzīst izmantotāju tiesības (kas tiem ļauj vērsties tiesā gadījumā, ja tiek aizskartas viņiem piešķirtās izmantošanas tiesības). Uz šo pieeju pamatojas gan ASV, gan Lielbritānijas autortiesību likumi. Tās vairāk orientētas uz autora mantiskajām tiesībām, lielā mērā ignorējot autora personiskās tiesības. Kontinentālās Eiropas autortiesību koncepcijā dominē *droit d'auteur* (autortiesības), kas vairāk orientētas uz autora personiskajām tiesībām.²⁴

1.1.2. Autortiesību aizsardzības attīstība Latvijā

Tā kā raidorganizācijas veidoto raidījumu videoieraksti Latvijā tehniski nebija iespējami līdz 20. gadsimta 60. gadu beigām, tad autore šajā darbā padziļināti neanalizēs tiesību aktus, kuri bija spēkā pirms minētā laika perioda, jo tie vairs nav aktuāli attiecībā uz raidorganizāciju tiesību ieguvu raidījumu veidošanas laikā, kā arī nevar ietekmēt ne autordarbu, ne blakustiesību objektu izmantošanu šodien.

Tomēr nedaudz ir jāapskata tiesību vēsturiskā attīstība Latvijā arī šajā periodā, jo šajā laikā tika veidoti gan autordarbi, gan arī uzsākta blakustiesību objektu (piemēram, filmu) producēšana. Tā kā šos produktus raidorganizācijas joprojām vēlas iekļaut savās programmās, tad ir jānoskaidro, vai šo tiesību aizsardzības termiņš vēl nav beidzies, kādas tiesības bija spēkā šo darbu veidošanas periodā, un kādā veidā raidorganizācija var iegūt tiesības to pārraidīšanai (jo, kā zināms, katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies, un neskartas paliek jau iegūtās tiesības²⁵).

Pirms Latvijas neatkarības pasludināšanas tagadējās Latvijas Republikas teritorijā spēkā bija 1911. gada 20. marta Krievijas Impērijas likumu kopojuma (X sējums. I daļa 695.¹–695.⁷⁵ pants) *Likums par autora tiesībām*²⁶, kurā bija ietverti visi galvenie autortiesību principi. Likumā bija noteikts vispārējais autortiesību termiņš – 50 gadi no autora nāves²⁷.

²³ *An Act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies, during the times therein mentioned.* Copyright Act of 1790. Statutes At Large. Approved, May 31, 1790.

²⁴ **Ovena, L.** *Literāro darbu autortiesības un licencēšana*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. 7.–8. lpp.

²⁵ *Civillikums*, 3. pants.

²⁶ **Būmanis, A.** *Likums par autora tiesībām, Tulkojums ar Senāta paskaidrojumiem*. Rīgā: A. Gulbis, 1928.

²⁷ *Likums par autora tiesībām* 695¹⁵. pants.

Likuma par autora tiesībām spēks tika saglabāts arī pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas, un savu pirmo autoru tiesības regulējošo likumu pieņēma tikai 1937. gadā, kad tika pieņemts *Autora tiesību likums*²⁸ (1937. gada 7. maijā). Šajā laikā atlīdzības lielums par autordarbu izmantošanu arī tika noteikts ar likumu²⁹. Šajā gadā tika pieņemts arī *Civillikums*, bet, sekojot tā laika jaunākajām zinātniskajām atziņām, tajā netika ietilpinātas autortiesības regulējošas normas.³⁰

Kā norāda Latvijas tiesību vēstures pētnieki, pēc padomju iekārtas uzspiešanas un Latvijas inkorporācijas Padomju Savienības sastāvā, neizbēgama bija padomju tiesību ieviešana visās Latvijas tiesību nozarēs. Padomju tiesību ieviešanas laikā pēc 1940. gada Latvijā uzreiz netika atcelti visi agrākās varas izdotie normatīvie akti, bet jaunā vara, ievērojot tiesību kontinuitātes principu, atcēla tos pakāpeniski, izdodot jaunus likumus atbilstoši saviem politiskajiem mērķiem. Piemēram, LR kodeksi turpināja darboties līdz 1940. gada novembrim, kad tos aizstāja ar KPFSR kodeksiem.³¹ PSRS civiltiesību saturs, raksturs un pamatprincipi ievērojami atšķīrās no kontinentālās jeb romāņu-ģermāņu tiesību saimes (loka) valstīs spēkā esošajām civiltiesību pamatnormām un principiem. Padomju tiesību doktrīna neatzina dalījumu publiskajās un privāttiesībās.³²

Laika periodu no Latvijas neatkarības zaudēšanai 1940. gada 21. jūlijā, kad Saeima “lūdza” PSRS Augstāko Padomi uzņemt LPSR Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā kā savienoto republiku³³, līdz Latvijas Republikas valstiskā statusa noteikšanai 1991. gada 21. augustā, kad ar likumu tika noteikts, ka Latvijas Republikas teritorijā ir spēkā tikai tās augstāko valsts varas un pārvaldes institūciju likumi un lēmumi³⁴, autore pārskatāmības dēļ darbā turpmāk sauks par “padomju laiku”.

²⁸ *Autora tiesību likums*. Pieņemts 07.05.1937. Publicēts: Likumu un noteikumu krājums, 24.05.1937, Nr. 11.

²⁹ *Likums par radiofonu autoru honoraru tarifiem*. Pieņemts 12.05.1937. Publicēts: Likumu un noteikumu krājums, 12.06.1937, Nr. 14.

³⁰ *Latvijas tiesību vēsture (1914-2000)*. Prof. Dr. iur. Dītriha Andreja Lēbera redakcijā. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000. 273. lpp.

³¹ *Latvijas tiesību vēsture (1914-2000)*. 314. lpp.

³² *Latvijas tiesību vēsture (1914-2000)*. 315. lpp.

³³ 1940. gada 21. jūlija Latvijas Tautas saeimas *Deklarācija par Latvijas iestāšanos PSRS sastāvā*. Avots: *Padomju varas atjaunošana Latvijā un Latvijas PSRS iestāšanās PSRS sastāvā*: Dokumenti un materiāli. Rīga: Zinātne, 1987.180.–182. lpp. Nolēmuma 1. pants: “Lūgt Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Augstāko Padomi uzņemt Latvijas Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā kā savienoto republiku uz tiem pašiem noteikumiem, uz kādiem Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā iekļautas Ukrainas Padomju Sociālistiskā Republika, Baltkrievijas un citas savienotās padomju sociālistiskās republikas”.

³⁴ *Par Latvijas Republikas valstisko statusu*, Likums, pieņemts 1991. gada 21. augustā. Publicēts: *Ziņotājs*, 1991. gada 24. oktobrī, Nr. 42, 3. pants “Līdz okupācijas un aneksijas likvidēšanai un Saeimas sasaukšanai augstāko valsts varu Latvijas Republikā pilnībā realizē Latvijas Republikas Augstākā Padome. Latvijas Republikas teritorijā ir spēkā tikai tās augstāko valsts varas un pārvaldes institūciju likumi un lēmumi.”

1940. gada 6. novembrī PSRS Augstākā Padome pieņēma dekrētu³⁵ par Krievijas PSR tiesību aktu stāšanos spēkā arī Latvijas teritorijā³⁶, kurā bija nolemts “apmierināt Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko republiku lūgumu un uz laiku, līdz Vissavienības kodeksu izdošanai, atļaut pielietot šo republiku teritorijā šādus KPFSR kodeksus – kriminālo, krimināli procesuālo, civilo, civilprocesuālo, likumu kodeksu par darbu un likumu kodeksu par laulību, ģimeni un aizbildniecību”.

Līdz ar to Latvijā stājās spēkā 1922. gada KPFSR Civilkodekss³⁷. Šis kodekss sastāvēja no četrām daļām – vispārīgās, lietu, saistību un mantošanas tiesību daļas. Par civiltiesisko attiecību subjektiem likumdevējs minēja tiesībspējīgos pilsoņus (kas mūsdienā ir fiziskas personas), kuru tiesības nav ierobežojusi tiesa³⁸, kā arī juridiskas personas³⁹. Juridisko personu tiesības tika piešķirtas iestādēm, organizācijām un personu apvienībām.⁴⁰ Šajā Civilkodeksā nebija atsevišķi izdalīta autortiesību aizsardzība.

Laika posmā no 1940. gada līdz 1964. gadam Latvijas teritorijā netika pieņemti atsevišķi tiesību akti, kas regulēja autortiesību aizsardzību. Saskaņā ar padomju varas pieņemtajiem noteikumiem attiecībā uz likumu kolīziju laikā, autortiesību jautājumus attiecībā uz darbiem, kas radīti pirms 1940. gada 25. novembra varēja risināt saskaņā ar šo darbu rašanās brīdī esošiem likumiem⁴¹ (tātad – 1911. gadā pieņemto *Likumu par autora tiesībām*⁴² vai 1937. gadā pieņemto *Autora tiesību likumu*⁴³). Ja šīs attiecības nebija iespējams pietiekami pilnīgi nokārtot ar minētiem likumiem, tām bija jāpiemēro KPFSR Civilkodeksa noteikumi.⁴⁴ Darbus, kas tika radīti pēc 1940. gada 25. novembra bija jāaizsargā un jāizmanto atbilstoši *KPFSR Civilkodeksam*⁴⁵, taču tajā norādītais regulējums bija visai skops. KPFSR Civilkodeksā nav atrodama norāde ne uz autortiesību aizsardzības ilgumu, ne tiesību apjomu,

³⁵ *PSR Savienības Augstākās padomes prezidija dekrēts par KPFSR kriminālās, civilās un darba likumdošanas pagaidu piemērošanu Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritorijās*. Pieņemts: 1940. gada 6. novembrī. Publicēts: PSRS Augstākās Padomes ziņotājs, 18.11.1940. Nr. 46. *LPSR Augstākās Padomes prezidija Ziņotājs*. 1940, 26. nov.

³⁶ *Padomju varas konstitucionālie akti Latvijā*. Dok. Nr. 115. 270. lpp.

³⁷ *KPFSR Civilkodekss*. VCIK IX sasaukuma 4. sesijas 1922. gada 31. oktobrī pieņemtais lēmums *Par KPFSR Civilkodeksa spēkā ieviešanu*. Lik. kr. 1922. g. 71. Nr. 904.

³⁸ *KPFSR Civilkodekss*. 4. pants.

³⁹ *Turpat*, 13. pants.

⁴⁰ *Latvijas tiesību vēsture (1914–2000)*, 329. lpp.

⁴¹ *VCIK IX sasaukuma 4. sesijas 1922. gada 31. oktobrī pieņemtais lēmums par KPFSR Civilkodeksa spēkā ieviešanu*. 3. pants: “Civiltiesisko attiecību strīdus, kas radušies laikā no 1917. gada 7. novembra līdz KPFSR Civilkodeksa ieviešanai, kārtot likumi, kuri bija spēkā strīdu rašanās brīdī.”

⁴² *Likums par autora tiesībām*. Krievijas Impērijas likumu kopojuma X sējuma I. daļa 695¹.–695⁷⁵. pants. Pieņemts: 1911. gada 20. martā. Publicēts: Krievijas likumu krājums Nr. 560.

⁴³ *Autora tiesību likums*. Pieņemts: 1937.05.07. Publicēts: Lik. un not. kr. 1937.05.24. Nr. 11.

⁴⁴ *VCIK IX sasaukuma 4. sesijas 1922. gada 31. oktobrī pieņemtais lēmums par KPFSR Civilkodeksa spēkā ieviešanu*. 4. pants: “Ciktāl tiesiskās attiecības, kas bija atļautas ar to rašanās brīdī esošiem likumiem, nav iespējams pietiekami pilnīgi nokārtot ar minētiem likumiem, tām jāpiemēro KPFSR Civilkodeksa noteikumi.”

⁴⁵ *KPFSR Civilkodekss*. Latvijas PSR Tieslietu ministrija. Oficiālais teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951. 217 lpp.

ne subjektiem un objektiem. Tas nozīmē, ka autortiesību aizsardzība bija jāpiemēro vispārējai lietu tiesību aizsardzībai, ņemot vērā kodeksā norādītos īpašuma tiesību subjektus un objektus⁴⁶, kā arī vispārīgos īpašuma tiesību pārejas noteikumus⁴⁷. Šajā Civilkodeksā ir pieminētas autora tiesības vienīgi runājot par prasības noilgumu – tajā ir uzskaitīti dažādu prasību noilguma termiņi, kas bija noteikti no sešiem mēnešiem līdz pusotram gadam⁴⁸, taču attiecībā uz autoru honorāriem šis prasības noilgums ticis pagarināts līdz trīs gadiem⁴⁹. Padomju vara bija noteikusi, ka mantiskie strīdi par civilām un citām tiesiskām attiecībām, neatkarīgi no to izcelšanās laika, Latvijas PSR tiesu orgāniem jāskata cauri saskaņā ar tās teritorijā pagaidām spēkā esošiem KPFSR kodeksiem un citiem PSR Savienības valdības un Latvijas PSR valdības lēmumiem un rīkojumiem.⁵⁰ Tā kā padomju vara bija aizliegusi civiltiesiskās attiecības kārtot pamatojoties uz neatkarīgās Latvijas valdības līdz 1940. gada 21. jūlijam pieņemtajiem tiesību aktiem un pat iepriekšējo tiesu praksi⁵¹, tad pēc būtības autortiesību aizsardzības jomā izveidojās zināms vakuums, jo netika noregulēti daudzi svarīgi tiesību aizsardzības noteikumi, piemēram, autortiesību aizsardzības ilgums.

Sākot no 1964. gada, Latvijā autoru tiesības bija aizsargātas ar LPSR Civilkodeksa⁵² ceturto sadaļu, kas saucās “Autortiesības”. Šajā laikā maksājamās autoratlīdzības lielums tika stingri noteikts ar Augstākās padomes lēmumiem: par zinātnisku, literāru un mākslas darbu izdošanu – 1977. gada 22. jūnija lēmums Nr. 382⁵³; par publisku izpildījumu – 1978. gada 27. februāra lēmums Nr. 79⁵⁴; par autoratlīdzības normu un likmju noregulēšanu – 1989. gada 18. janvāra lēmums Nr. 11⁵⁵. Kultūras ministrija savā mājas lapā www.km.gov.lv norāda, ka padomju laikā autori ļoti reti varēja tieši kontrolēt sava darba izmantošanu. Parasti no autora netika lūgta piekrišana darba izmantošanai; nebija privātuzņēmumu un valsts iestādes, kas administrētu autoru tiesības. Kaut arī pēc 2. Pasaules kara

⁴⁶ KPFSR Civilkodeks, 51.–65. pants.

⁴⁷ Turpat, 55.–67. pants.

⁴⁸ Turpat, 44. pants.

⁴⁹ KPFSR Augstākās tiesas Prezidija 1932. gada 22. novembra lēmums Nr. 49.

⁵⁰ *Latvijas PSR Tautas Komisarū Padomes Paziņojums*, pieņemts Maskavā 1943. gada 15. septembrī. Publicēts: Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951. 3. pants: “Mantiskie strīdi par civilām un citām tiesiskām attiecībām, neatkarīgi no to izcelšanās laika, Latvijas PSR tiesu orgāniem jāskata cauri saskaņā ar tās teritorijā pagaidām spēkā esošiem KPFSR kodeksiem un citiem PSR Savienības valdības un Latvijas PSR valdības lēmumiem un rīkojumiem.”

⁵¹ VCIK IX sasaukuma 4. sesijas 1922. gada 31. oktobrī pieņemtais lēmums “*Par KPFSR Civilkodeksa spēkā ieviešanu*”, 6. pants: “Aizliegts iztulkot kodeksa noteikumus, pamatojoties uz nogāzto valdību likumiem un pirmsrevolūcijas tiesu praksi.”

⁵² *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodekss*. Pieņemts 27.12.1963, stājās spēkā 01.06.1964. Publicēts: LPSR AP un Valdības Ziņotājs. 1964. Nr. 1. Oficiāls teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli. LPSR Tieslietu ministrija. Rīga: Avots, 1988.

⁵³ LPSR Ministru Padomes 382. lēmums *Par autoratlīdzību par zinātnisku, literāru un mākslas darbu izdošanu*. Pieņemts 22.06.1977. Spēkā no 22.06.1977. Publicēts: *Ziņotājs*, 04.08.1977, Nr. 31. Zaudējis spēku no 27.09.1979.

⁵⁴ LPSR Ministru Padomes 79. lēmums *Par autoratlīdzību par literatūras un mākslas darbu publisku izpildījumu*. Pieņemts 27.02.1978. Spēkā no 27.02.1978. Publicēts: *Ziņotājs*, 13.04.1978, Nr. 15. Zaudējis spēku no 18.01.1989.

⁵⁵ LPSR Latvijas Ministru Padomes 11. lēmums, pieņemts 18.01.1989, *Par autoratlīdzības normu un likmju par literatūras un mākslas darbu publisku izpildījumu noregulēšanu*. Spēkā no 18.01.1989. Zaudējis spēku no 18.12.1991.

Latvijas teritorijā darbojās PSRS autortiesību organizācijas Latvijas nodaļa, tomēr, ņemot vērā padomju sistēmā valdošo uzskatu – māksla pieder tautai”, jebkurš brīvi un bez ierobežojumiem varēja izmantot autoru darbus, nemaksājot atlīdzību. Tā kā Padomju Savienība nebija pievienojusies *Bernes konvencijai*, netika ievērotas arī citu valstu autoru tiesības.⁵⁶ Tomēr šim Kultūras ministrijas izteiktajam viedoklim var piekrist tikai daļēji, jo nav taisnība, ka šajā laikā nepastāvēja valsts iestādes, kas administrētu autora tiesības. Pastāvēja autoru tiesības administrējoša valsts iestāde *Latvijas autortiesību aģentūra*, kas rūpīgi uzskaitīja visu autoru darbu izmantojumu gan radio, gan televīzijā un iekasēja par to naudu, atbilstoši valsts apstiprinātajiem tarifiem, kuru, savukārt, rūpīgi izmaksāja autoriem.

1964. gada *Civilkodeksā* pirmo reizi bija noteikta aizsardzība blakustiesību subjektiem (kas gan tā vēl netika nosaukti) – raidorganizācijām un filmu producentiem, tos gan ierindojoš tajā pašā “autortiesību” kategorijā. *Civilkodekss* noteica, ka autortiesības uz radio un televīzijas pārraidēm pieder radio un televīzijas organizācijām, kas tās pārraida, bet autortiesības uz kinofilmu vai televīzijas filmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis⁵⁷. Aizsardzības termiņš autoriem bija 25 gadus pēc autora nāves⁵⁸, juridiskām personām – neierobežotu laiku⁵⁹. Ja juridiska persona izbeidzās reorganizācijas kārtībā, tai piederošās autortiesības pārgāja tās tiesību pārņēmējam, bet pēc likvidēšanas – valstij⁶⁰.

Zināms šoks Latvijas juristiem bija radikālā civiltiesību nomaiņa 1992. un 1993. gadā, kad LPSR *Civilkodeksu* nomainīja 1937. gada Latvijas *Civillikums*. Padomju un rietumu civiltiesības balstās uz atšķirīgiem principiem, jo īpašuma loma šajās sistēmās ir pavisam dažāda. Latvijas 1937. gada *Civillikums* ir viena no jaunākajām civiltiesību kodifikācijām Eiropā un lielā mērā balstās uz Vācijas 1900. gada *Civillikumu*.⁶¹

Tiesību attīstības laikā ir pastāvējušas domstarpības juristu vidū par to, vai intelektuālā īpašuma tiesības ir tik cieši saistītas ar civillikuma normām, ka tās ir jāiekļauj civillikumā, jeb tās ir atzīstamas par patstāvīgām tiesībām. Krievijas civiltiesību speciālists profesors G. Šeršņevs uzskata, ka tās ir izņēmuma tiesības, kuras kā privātās tiesības gan ietilpst civiltiesiskajā sfērā, taču tām ir patstāvīgs raksturs, jo ir *sui generis* tiesības. Savukārt profesors V. Sinaiskis savā Latvijas civiltiesību apskatā skaidri norāda, ka: “Civiltiesību sfēra aptver ģimenes, lietu, saistību, mantojuma un bez tam vēl autora un personu tiesības”. Salīdzinot abu profesoru uzskatus, var secināt, ka to uzskati bijuši diezgan

⁵⁶ *Autortiesību likumdošanas vēsture Latvijā*. Kultūras Ministrijas mājas lapa internetā – [atsauce 03.10.2008.]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/ui/main.asp?id=10724>.

⁵⁷ *Civilkodekss*, 510. pants.

⁵⁸ Turpat, 518. pants.

⁵⁹ Turpat, 519. pants.

⁶⁰ Turpat, 519. pants.

⁶¹ **Levits, E.** *Pārdomas par Latvijas tiesību sistēmas transformācijas problēmām. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Profesora E. Melķīša redakcijā. Rīga: TNA, 1999. 7. lpp.

līdzīgi.⁶² Acīmredzot tādēļ Krievijā kopš 2006. gada autortiesību (un citu intelektuālā īpašuma tiesību) regulējums ir iekļauts Krievijas Civillikumsā⁶³. Latvijā 1964. gada Civillikumsā autortiesību aizsardzība bija iekļauta, bet 1937. gada *Civillikumā* ne tā pieņemšanas, ne atjaunošanas laikā autortiesību aizsardzību neparedzēja – tās tika aizsargātas ar speciāliem likumiem. Autore uzskata, ka gadījumā, ja autortiesību aizsardzības regulējums būtu iekļauts *Civillikumā*, tad būtu mazāk neskaidrību par *īpašuma, mantas, bezķermenisku lietu* u. c. definīciju lietošanu intelektuālā īpašuma ieguves un izmantošanas jomā. Par šo problēmu autore runās tālāk nodaļā, kurā apskatīs autortiesības kā privātās tiesības.

1993. gadā tika pieņemts arī jaunais autoru, izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesības aizsargājošais likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*,⁶⁴ kas iekļāva minimālos aizsardzības standartus, kā arī iekļāva blakustiesību aizsardzību, praktiski nokopējot tos no 1961. gada *Romas konvencijas*.

2000. gadā Latvijā tika pieņemts *Autortiesību likums*⁶⁵, kurš ir spēkā šī darba rakstīšanas laikā un tālāk tiks analizēts sadaļā par šī brīža autortiesību aizsardzības tiesisko regulējumu Latvijā. Labākam pārskatam autore ir izveidojusi tabulu, kurā redzams autortiesību aizsardzības regulējums dažādos laika periodos Latvijā.

- 1) no 1911. gada 20. marta līdz 1937. gada 7. maijam – 1911. gada 20. marta Krievijas *Likums par autora tiesībām*,
- 2) no 1937. gada 7. maija – 1937. gada *Autora tiesību likums*,
- 3) no 1940. gada 6. novembra – 1922. gada *KPFSR Civillikokss*,
- 4) no 1964. gada 1. jūnija – 1964. gada *LPSR Civillikokss*,
- 5) no 1993. gada 15. maija – 1993. gada likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*,
- 6) no 2000. gada 6. aprīļa – 2000. gada *Autortiesību likums*.

1.1.3. Starptautiskās autortiesību aizsardzības attīstība

Agrāk likumdevēji ar savas valsts likumu centās nodrošināt likuma aizsardzību tikai savas valsts piederīgajām personām un tās pastāvīgajiem iedzīvotājiem. Lai piešķirtu aizsardzību citu valstu personām, tika slēgti divpusēji līgumi par aizsardzību uz apmaiņas principa, kur līgumslēdzējas valstis ar līgumu vienojās piešķirt aizsardzību abu valstu piederīgajām personām līdzīgā līmenī. Tomēr

⁶² **Поляков, Г.** *РूपनिएИскā īpašuma īpašнIEka tiesības*. 56. lpp.

⁶³ *Гражданский Кодекс Российской Федерации*, Принят Государственной Думой 24 ноября 2006 года, Одобрен Советом Федерации 8 декабря 2006 года. Раздел VII. Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации. Статья 1324.

⁶⁴ *Likums Par autortiesībām un blakustiesībām, pieņemts 1993. gada 15. maijā*. Publicēts: *Zinotājs*, 10.06.93. Nr. 22.

⁶⁵ *Autortiesību likums*. Pieņemts 2000. gada 6. aprīlī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 27.04.2000, Nr. 148/150.

gandrīz visa 19. gadsimta laikā ASV liedza aizsardzību darbiem, kas pirmo reizi publicēti vai izpildīti jebkurā citā valstī, tādējādi ļaujot amerikāņu izdevējiem un teātru menedžeriem izdot un izpildīt Eiropas darbus bez autoru vai citu tiesību īpašnieku atļaujas. Reizēm tas noveda pie tā, ka Eiropas rakstnieki atļāva ASV izdevuma publicēšanu pirms vai vienlaikus ar Eiropas izdevumu.⁶⁶ Tādēļ izrādījās, ka divpusēji līgumi varēja sniegt vienīgi daļēju atrisinājumu problēmai par autora darbu aizsardzību valstīs, kurās nav notikusi pirmā šī darba publicēšana. Bija nepieciešama daudzpusēja pieeja. Pirmais solis tika sperts 1858. gadā, kad Briselē notika pirmais Starptautiskais Rakstnieku un mākslinieku kongress. Pēc divdesmit gadiem pirmā starptautiskā kongresa iespaidā tika dibināta Literatūras un mākslas starptautiskā asociācija, kuras prezidents bija Viktors Igo. Šī asociācija uzsāka izstrādāt starptautiskas autortiesību konvencijas teksta projektu.. Pēc vairākām diplomātiskajām konferencēm laikā no 1884. līdz 1886. gadam 14 valstis vienojās par Bernes Savienības izveidi un nolēma pieņemt *Bernes konvenciju par literatūras un mākslas darbu aizsardzību (Bernes konvenciju)*⁶⁷, kuras teksts balstījās uz asociācijas izstrādāto projektu. Savienībā ietilpa lielākās un varenākās Eiropas valstis un viņu kolonijas. ASV no sākuma nepievienojās Savienībai (faktiski ASV nebija kļuvusi par Savienības biedri līdz pat 1989. gada 1. martam), kaut gan tā noslēdza divpusējus līgumus ar varenākajām Eiropas valstīm nākamo desmit gadu laikā pēc Bernes Savienības izveides.⁶⁸

Jaunākajā starptautisko autortiesību aizsardzības vēsturē jāatzīmē līgumi, kuru nepieciešamība radās interneta un datoru „revolūcijas” laikā. Datorprogrammu aizsardzība tika iznesta priekšplānā. Vispirms bija diskusija par to, vai datorprogrammas ir nepieciešams aizsargāt ar autortiesībām. Jautājums tika atrisināts 1996. gadā, kad *WIPO* pieņēma *WCT* līgumu⁶⁹ (tiek saukts arī par *Bernes konvencijas protokolu*), kurš noteica, ka datorprogrammas tiek aizsargātas kā literārie darbi atbilstoši *Bernes konvencijas* 2. pantam. Taču intelektuālā īpašuma aizsardzības jomā pieņemtos starptautiskos līgumus bija grūti saskaņot un efektīvi piemērot. Šīs problēmas noveda pie nepieciešamības *PTO*

⁶⁶ **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvu, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*, 14. lpp.

⁶⁷ Konvencija *Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību*. Parakstīta Bernē 1886. gada 9. septembrī, revidēta Parīzē 1971. gada 24. jūlijā, papildināta 1979. gada 28. septembrī). Publicēts: LV, 21.02.2003, Nr. 29. Latvija savu līdzdalību atjaunojusi 1995. gada 18. aprīlī ar MK rīkojumu Nr. 197 *Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību”*. Publicēts: LV, 26.04.1995, Nr. 64.

⁶⁸ **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvu, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*, 15. lpp.

⁶⁹ *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par autortiesībām [WIPO Copyright Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā. Publicēts: OV, L 089, 11.04.2000, 8.–14. lpp.

pieņemt jaunu līgumu – *TRIPS* līgumu⁷⁰, kas koordinēja visu intelektuālā īpašuma jomu, saskaņojot aizsardzību tirdznieciskajās attiecībās⁷¹.

Latvijas teritorijā spēkā ir bijuši šādi starptautiski līgumi autortiesību aizsardzības jomā:

- 1) *Bernes konvencija* – no 1937. gada 1936. gada 26. jūnija⁷² līdz 1940. gada 06. novembrim⁷³,
- 2) *Ženēvas konvencija* – no 1973. gada 27. februāra⁷⁴ līdz 1991. gada 21. augustam⁷⁵,
- 3) *Bernes konvencija* – no 1995. gada 11. augusta⁷⁶,
- 4) *TRIPS* – no 1998. gada 30. decembra⁷⁷,
- 5) *WCT* – no 2000. gada 17. februāra⁷⁸.

1.2. AUTORTIESĪBU IZPĒTES NEPIECIEŠAMĪBAS PAMATOJUMS

1.2.1. Problēmas izpētes stāvoklis darba rakstīšanas laikā

Tā kā intelektuālā īpašuma aizsardzības jautājums ir atzīstams par globālu, ne tikai reģionālu aktualitāti, tad tā izpētes principi ir diezgan līdzīgi gan Latvijā, gan ārpus tās robežām. Literatūrā pastāv viedoklis, ka intelektuālā īpašuma daba Latvijas zinātnē nav izpētīta tāpēc, ka šādi pētījumi vispār nav vajadzīgi, jo tiem nav ne praktiskas, ne teorētiskas nozīmes. Šim pieņēmums pamatā tiek likts apgalvojums, ka ne rūpnieciskā īpašuma, ne autortiesību jēdziena nacionālā izpratne nevar būtiski atšķirties no tā izpratnes starptautiskajā mērogā. Tomēr šā jēdziena analīze Latvijas likumu kontekstā nevar nebūt derīga vispārīgas nacionālās mācības par intelektuālo īpašumu tapšanai.⁷⁹

⁷⁰ *Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām [Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights]*. (TRIPS līgums) Pielikums 1C Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu, kas parakstīts 1994. gada 15. aprīlī Marakešā, Marokā. Publicēts: *LV*, 1998. 30. dec., Nr. 388/399.

⁷¹ *International Business Law and its Environment*. R. Schaffer, B. Earle and F. Agusti. Australia, Canada, United States: Thomson South-Western, 2005, p.

⁷² 1936. gada 26. jūnija Latvijas Ministru kabineta *Likums par Romā 1928. gada 2. jūnijā revidēto Bernes konvenciju par literatūras un mākslas darbu aizsardzību*.

⁷³ *PSR Savienības Augstākās padomes prezidija dekrēts par KPFSR kriminālās, civilās un darba likumdošanas pagaidu piemērošanu Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritorijās*. Pieņemts: 1940. gada 6. novembrī. Publicēts: PSRS Augstākās Padomes ziņotājs, 18.11.1940. Nr. 46. *LPSR Augstākās Padomes prezidija Ziņotājs*. 1940, 26. nov.

⁷⁴ PSRS pievienojās *Ženēvas konvencijai* 1973. gada 27. februārī.

⁷⁵ *Par Latvijas Republikas valstisko statusu*, Likums, pieņemts 1991. gada 21. augustā. Publicēts: *Ziņotājs*, 1991. gada 24. oktobrī, Nr. 42, 3. pants “Līdz okupācijas un aneksijas likvidēšanai un Saeimas sasaukšanai augstāko valsts varu Latvijas Republikā pilnībā realizē Latvijas Republikas Augstākā Padome. Latvijas Republikas teritorijā ir spēkā tikai tās augstāko valsts varas un pārvaldes institūciju likumi un lēmumi.”

⁷⁶ Latvija savu līdzdalību *Bernes konvencijai* atjaunojusi 1995. gada 18. aprīlī ar MK rīkojumu Nr. 197 “Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību””. Publicēts: *LV*, 26.04.1995, Nr. 64.

⁷⁷ Par Protokolu par Latvijas pievienošanu Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: LR 1998. gada 17. decembra likums (spēkā no 30. 12. 1998.) Publicēts: *LV*, 1998. 30. dec., Nr. 388/399; *Ziņotājs*, 1999, Nr. 2.

⁷⁸ Latvija pievienojusies ar likumu *Par Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām* 2000. gada 3. februārī, publicēts: *LV*, 2000. 17. febr., Nr. 53/54; *Ziņotājs*, 2000, Nr. 5, spēkā ar 2000. gada 17. februāri.

⁷⁹ **Pojakovs, G.** *Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001. 77. lpp.

Latvijas Republika pēc neatkarības atjaunošanas veidojās par tiesisku valsti visās zinātnes, tehnikas, kultūras un sabiedriskās dzīves jomās. Saskaņojot ar citām valstīm, pārkārtojumi notika arī patentu un autortiesību likumu sagatavošanā, kam iepriekšējos gadu desmitos netika pievērsta pietiekama uzmanība. Radās jauni jēdzieni un tiesiskās attiecības, kam līdz tam nebija bijis adekvātu terminu, nereti agrāk lietotie termini bija novecojuši vai atšķīrās no saskarīgajās nozarēs lietotajiem terminiem. Lai šo “robu” aizpildītu, jau 1997. gadā G. Poļakova vadībā tika izdota vārdnīca, kas saskaņoja intelektuālā īpašuma terminoloģiju latviešu, angļu un krievu valodā.⁸⁰ Diemžēl šajā izdevumā gan nav atrodami blakustiesību subjektu un objektu termini, piemēram, “raidorganizācija”, “raidīšana”, “fonogramma”, “filma”, bet daži jēdzieni, piemēram “autortiesību aģentūra” angļiski ir iztulkota kā “*copyright office*”, lai gan angļu literatūrā šis termins tiek lietots kā “*organisation that administers economic rights on a collective basis*” (“mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija”) vai saīsināti – “*collecting society*”. Autors vairāk ir pievērsies citas intelektuālā īpašuma jomas – patentu un preču zīmju terminu tulkojumam. Tomēr, neskatoties uz nepilnībām, šī vārdnīca atzīstama par nopietnu ieguldījumu izpratnes veicināšanai par intelektuālā īpašuma aizsardzības nepieciešamību. Jāpiezīmē, ka lielu ieguldījumu autortiesību terminoloģijas izpratnes uzlabošanā deva *Tulkošanas un terminoloģijas centrs*, kas 2000. gadā iztulkoja *Autortiesību likumu*, skaidrāk definējot terminus, kas tagad jau tiek izmantoti tulkojumos. Diemžēl krievu valodā šāds tulkojums nav veikts, tādēļ šeit nereti ir pārpratumi ar terminu lietojumu dažādos tekstu tulkojumos.

Līdz 2001. gadam Latvijā nebija nevienas latviešu valodā sarakstītas zinātniskas grāmatas, kas pētītu intelektuālā īpašuma aizsardzību, par tādām lietām kā autortiesības, vai, it sevišķi – blakustiesības, nemaz nerunājot. Vispārēju ieskatu autortiesībās varēja iegūt 1997. gadā izdevniecībā AGB izdotajā rokasgrāmatā “Autortiesības”, bet tā sniedz vairāk praktiskus padomus autoriem savu tiesību aizsardzībai, nevis ir atzīstama par zinātnisku pētījumu šajā tiesību nozarē. 2001. gadā G. Poļakovs sarakstīja grāmatu par rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesībām,⁸¹ taču šajā izdevumā autortiesības un blakustiesības netika sīkāk pētītas. Neliels pētījums ir Ievas Platperes 2000. gadā izdotā brošūra “Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesības”,⁸² taču tā, kā redzams, aplūko ļoti šauru blakustiesību sfēru.

Beidzot 2004. gadā Latvija sagaidīja plašāku zinātnisku pētījumu par intelektuālā īpašuma tiesībām – Jāņa Rozenfelda izdoto grāmatu “Intelektuālais īpašums”⁸³. Šī pētījuma autors detalizēti analizē intelektuālā īpašuma tiesiskā regulējuma nepieciešamību un tā attīstības gaitu, detalizēti

⁸⁰ **Poļakovs, G.** *Intelektuālā īpašuma aizsardzība. Krievu–latviešu–angļu vārdnīca*. Rīga: F. Addor, 1997. 408 lpp.

⁸¹ **Poļakovs, G.** *Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001. 381 lpp.

⁸² **Platpere, I.** *Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesības*, Rīga: Mc Ābols, 2000. 20 lpp.

⁸³ **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 288 lpp.

aprakstījis ar autortiesībām aizsargātos darbus un to dabu. Autors norāda, ka intelektuālais īpašums ir īpašuma tiesību paveids, kas regulē tiesības uz bezķermeniskām lietām – garīgās darbības produktiem, piešķirot īpašniekam monopoltiesības uz tiem, kā arī to, ka tradicionāli divi intelektuālā īpašuma veidi – rūpnieciskais īpašums un autortiesības – tiek pretnostatīti, taču, jo tālāk attīstās tehnoloģija un ekonomika, jo skaidrāk iezīmējas šī pretnostatījuma relatīvais raksturs. Ņemot vērā, ka autortiesību jaunradei vajadzīgi aizvien lielāki ieguldījumi, turklāt darbu laišana klajā un izplatīšana aizvien vairāk globalizējas, arī pretstats starp rūpniecisko īpašumu, no vienas puses, un autortiesībām kā “nerūpnieciska” jaunrades produkta aizsardzības metodi, no otras puses, kļūst nosacīts. Tomēr arī šajā izdevumā raidorganizāciju blakustiesības netika padziļināti pētītas.

2006. gadā tika izdota vēl viena grāmata latviešu valodā intelektuālā īpašuma izpētes jomā – Māra Gruduļa “Ievads autortiesībās”.⁸⁴ Tajā autors norāda, ka viena no autortiesību funkcijām attiecībā pret sabiedrību ir sabalansēšanas princips. Grāmatā ļoti pārskatāmi un detalizēti aplūkota autortiesību būtība, avoti un sistēma, analizēta tiesību divējādā daba (nemantiskās un mantiskās tiesības), tiesību ilgums, to aprobežojumi, autortiesību objekti un subjekti. Autors ir aplūkojis autortiesības arī no civiltiesiskās aprites viedokļa, skaidrojis to kolektīvās administrēšanas problēmas un analizējis tiesību aizsardzību. Diemžēl, šajā grāmatā ļoti maz ir runāts par blakustiesībām, un raidorganizāciju tiesības netiek aplūkotas vispār.

Vispārējos īpašuma tiesību aizsardzības jautājumus, protams, varēja studēt *Civillikuma*⁸⁵ un Civilprocesa likuma⁸⁶ komentāros, pētījumos par starptautisko privāttiesību sistēmu⁸⁷, kā arī esošo vai topošo Latvijas zinātnieku izdotajās grāmatās⁸⁸ un vārdnīcās.⁸⁹

Pamatojoties uz iepriekš minēto, jāsecina, ka blakustiesības un to aizsardzība ir maz pētītas, bet tieši raidorganizāciju blakustiesības Latvijā vispār līdz šim nav pētītas. Tāpat arī nav pētītas citu tiesību īpašnieku attiecības ar raidorganizācijām, šo tiesību ieguve, pāreja, izmantošana raidorganizācijas darbības procesā. Nav pētīts, kā šī tiesību izmantošana ir neregulēta Latvijas tiesību aktos un kā tas sasaucas ar Latvijai saistošajām starptautiskajām konvencijām.

Ārpus Latvijas robežām blakustiesību aizsardzības jautājumus ir pētījuši vairāki zinātnieki. taču galvenais akcents parasti tiek likts uz tiesību līdzsvara nodibināšanu un konkurences noteikumu

⁸⁴ **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 253 lpp.

⁸⁵ *Civillikums, 4. daļa. Saistību tiesības un komentāri pie Civillikuma Saistību tiesību daļas nodaļām ar grozījumiem. un papildinājumiem, kas izsludināti līdz 1996. gada 10. aprīlim*. Komentāra autors K. Torgāns. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1996. 327 lpp.; **Torgāns, K.** *Saistību tiesības. II daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. 359 lpp.

⁸⁶ *Civilprocesa likuma komentāri*. Autoru kolektīvs profesoru K. Torgāna un M. Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001. 976 lpp.

⁸⁷ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 713 lpp.

⁸⁸ Piemēram, **Bitāns, A.** *Civiltiesiskā atbildība un tās veidi*. Zinātniskais redaktors K. Torgāns. Rīga: AGB, 1997. 208 lpp.

⁸⁹ Piemēram, *Juridisko terminu vārdnīca*, V. Dubure, A. Fogels, I. Fridrihsons u. c. Rīga: Nordik, 1998. 302 lpp.

ievērošanu, mazāk uzmanības veltot tieši raidorganizāciju tiesību ieguves un izmantošanas problēmām. Kā pazīstamākie autori jāmin Stīvens Stjuarts (*Stephen M. Stewart*) ar savu grāmatu “Starptautiskās autortiesības un blakustiesības,”⁹⁰ Džeremijs Filips (*Jeremy Philips*) ar grāmatu “Ievads intelektuālā īpašuma tiesībās,”⁹¹ Lorens Lesigs (*Loren Lesig*) ar savu pētījumu „Brīvā kultūra”⁹², Joavs Mazehs (*Yoav Mazeh*) ar pētījumu „Šodienas un rītdienas aktualitātes intelektuālā īpašuma aizsardzībā”⁹³, Džeimss Boils (*James Boyle*) Mārdžorija Heinsa (*Marjorie Heins*) ar saviem rakstiem dažādos žurnālos un interneta vidē⁹⁴. Neapšaubāmu ieguldījumu ir devuši arī autori Robins Jakobs (*Robin Jacob*), Daniels Aleksandrs (*Daniel Alexander*),⁹⁵ Tīna Hārta (*Tina Hart*), Linda Fazani (*Linda Fazzani*),⁹⁶ Viljams Strongss (*William S.Strong*)⁹⁷ un citi, kas iepazīstinājuši lasītājus ar intelektuālā īpašuma aizsardzības pamatiem, sagatavodami dažādus pētījumus autortiesību jomā. Diemžēl jāatzīmē, ka tieši raidorganizāciju tiesības ir pētītas ļoti maz, un tās parasti ir aplūkotas kontekstā ar modernajā pasaulē izplatīto noziegumu – pirātismu.

Lielu ieguldījumu autortiesību izpētē ir devis Amsterdamas Universitātes Informācijas tiesību institūts, kurā tiek veikts plašs autortiesību un informācijas tiesību izpētes darbs. It īpaši jāpiemin Bernts Hugenholts (*Bernt Hugenholtz*) un doktore Lūcija Žibalte (*Lucie Guibault*), kuri ir Autortiesību nodaļas vadītāji un speciāli ir analizējuši autortiesību lietas Eiropā.

Lielu darbu šī jautājuma izpētē ir veikusi Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācija (WIPO), kas pētījusi moderno raidīšanas tehnoloģiju ietekmi uz raidorganizāciju aizsardzību, kā arī analizējusi autortiesību un blakustiesību kolektīvo administrēšanu⁹⁸ un komentējusi Bernes konvenciju par literatūras un mākslas darbu aizsardzību⁹⁹. Taču visi šie pētījumi ir pieejami tikai nelielam lasītāju lokam, jo lielākā daļa no tiem nav publicēti, bet, ja arī ir, tad sen vai nelielā tirāžā.

⁹⁰ **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. London: Butterworths, 1983. 719 p.

⁹¹ **Philips, J., Firth, A.** *Introduction to Intellectual Property Law, Second edition*. London: Butterworths, 1990. 320 p.

⁹² **Lessig, L.** *Free Culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity*. New York: The Penguin Press, 2004. 345 p.

⁹³ **Mazeh, Y.** *Present and Future Priorities in Copyright Law*. A Scoping Study, February 2002, Wolfson College, Oxford – [atsauce 16.09.2008.] Pieejams: <http://www.ip-institute.org.uk/ipacreport1.doc>.

⁹⁴ Piemēram, **Boyle, J.** *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*. Duke Law School & Technology Review 2004, Nr. 9 – [atsauce 22.09.2008.]. Pieejams: <http://www.law.duke.edu/journals/dltr/articles/2004dltr0009.html>.

Heins, M. *Trashing the Copyright Balance* – [atsauce 22.09.2008.]. Pieejams: <http://www.fepproject.org/commentaries/bridgeport.html>.

⁹⁵ **Jacob, R., Alexander, D.** *A Guidebook to Intellectual Property, Fourth Edition*. London: Sweet & Maxwell, 1993. 640 p.

⁹⁶ **Hart, T., Fazzani, L.** *Intellectual Property Law*. 4th edition. London: Maximillan Law Masters, 2006. 336 p.

⁹⁷ **Strong, W. S.** *The Copyright Book. A Practical Guide, 5th Edition*. Massachusetts, London, England: The MIT Press Cambridge. 370 p.

⁹⁸ *Autortiesību un blakustiesību kolektīvais pārvaldījums*. Ženēva: WIPO, 1990. 98 lpp. Nav izdota. Pieejams WIPO lietvedībā.

⁹⁹ *Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*. Geneva: WIPO, 1978. 180 p.

Džeremijs Filips savā grāmatā “*Ievads intelektuālā īpašuma tiesībās*”¹⁰⁰ uzdod retorisku jautājumu: “Autortiesības tās modernajā formā ir samērā nesena tiesību koncepcija, un ilgu un raženu gadu Rietumu civilizācija ir pastāvējusi bez tām, tādēļ pirmais jautājums, ko uzdot, ir: Kāds ir autortiesību sistēmas nepieciešamības pamatojums?”

Autors pamato autortiesību sistēmas nepieciešamību ar četriem galvenajiem argumentiem:

1) dabisko tiesību princips,

Autors ir tāda darba radītājs jeb veidotājs, kas ir viņa personības izpausme. Viņam būtu jābūt spējīgam izlemt, vai viņa darbs tiks publicēts, kā arī būt spējīgam novērst jebkādu viņa intelektuālās izpausmes bojājumus vai sakropļojumus. Autoram, tāpat kā jebkura darba veicējam, ir tiesības saņemt sava darba augļus. Autortiesību atlīdzības (honorāri), kas viņam tiek maksātas, ir alga par viņa intelektuālo darbu.

2) ekonomiskie argumenti,

Modernajā pasaulē ir nepieciešami lieli ieguldījumi, lai radītu atsevišķus darbus kā, piemēram, arhitektūras darbus vai filmas. Tā kā praktiski visu darbu radīšanas mērķis ir padarīt tos pieejamus sabiedrībai, tad arī šis process kā publicēšana, filmu vai fonogrammu izplatīšana ir dārgs. Šie ieguldījumi netiktu veikti, ja nebūtu pamatotas cerības to atgūšanā un piemērotas peļņas gūšanā. Vēl vairāk, var tikt piemērota doktrīna par netaisnīgu iedzīvošanos, ja tiem, kas dod darbam radošu pienesumu pa ceļam no tā autora līdz tā lietotājam, netiktu atlīdzināti.

3) kultūras argumenti,

Autoru radītie darbi veido ievērojamu nacionālo bagātību. Tādēļ radīšanas veicināšana un atlīdzināšana ir sabiedrības interesēs kā ieguldījums nacionālās kultūras attīstībā.

4) sociālie argumenti.

Darbu izplatīšana lielam skaitam cilvēku izvirza priekšplānā saites starp šķirām, rases un vecuma grupām, un tāpēc veido sabiedrisko vienotību, un darbu radītāji veic sociālu pakalpojumu (funkciju). Ja radītāju idejas un pieredze var tikt izplatīta plašai publikai īsā laika posmā, viņi veicina sabiedrības attīstību. Dažādas sociālās un politiskās filozofijas un dažādas autortiesību sistēmas liek uzsvērt uz dažādiem argumentiem, lai pierādītu autortiesību nepieciešamību.

Mēdz teikt, ka autortiesību maksājumi ir nodeva par vienu no cilvēku visizplatītākajiem vaļaspriekiem – lasīšanu.¹⁰¹ Daži autori uzskata, ka primārais autortiesību uzdevums ir aizsargāt autora

¹⁰⁰ Philips, J., Firth, A. *Introduction to Intellectual Property Law, Second edition*. London: Butterworths, 1990. p. 26.

¹⁰¹ Rivers, T. Referāts par Raidorganizāciju blakustiesībām. *WIPO organizētajās reģionālajās konsultācijas raidorganizāciju tiesību uzlabošanai*. Bukareste: 2005. gada 18. jūlijs. (Autores tulkojums).

darba augļus pret to neatļautu lietošanu.¹⁰² Taču autore uzskata, ka tā nav pareiza pieeja. Autortiesības ir tiesības, kas autoram nodrošina nevis iespēju aizliegt, bet gan atļaut sava darba izmantošanu, saņemot par to salīgto atlīdzību. Ja autortiesību galvenā funkcija būtu aizliegt, nevis atļaut, tad autortiesību attīstība aizietu pa nepareizu ceļu – autoriem nebūtu iespēju saņemt iztikas līdzekļus, lai varētu pārtikt no radošā darba un varētu radīt jaunus darbus, savukārt, sabiedrības tiktu atņemta iespēja piekļūt gudro prātu radītajām kultūras un mākslas vērtībām. Angļu valodā šīs tiesības saucas “*copyright*” jeb “kopēšanas tiesības”, kas ir tiesību nozare, kas noteic, kā personām atļauts izmantot un kopēt kādas citas personas – autora radītos darbus.

Autortiesības automātiski piemīt pat visvienkāršākajam radošajam darbam, pat ja skaidri zināms, ka tas nekad netiks izmantots komerciāli; lielāko daļu aizsargāto darbu neizmantos komerciāli (piemēram – miljoni privāto fotogrāfiju, kas tiek uzņemtas katru dienu), tomēr tie ir aizsargāti ar autortiesībām. Vairākums darbu (vismaz 95%), kuriem sākotnēji ir komerciāla vērtība, un varbūt pat liela vērtība, to zaudē pēc pāris gadiem, un tos vairs nepublicē, tie vairs nav apgrozībā vai arī tie glabājas raidorganizāciju arhīvos.¹⁰³ Laiki mainās, un tas, kas šķita pilnīgi pietiekams un atbilstošs pirms pārdesmit gadiem, šodien var tāds vairs nešķist. Vai esošā autortiesību sistēma, kas pierādījusi savu vērtību analogajā, ne-globalizētajā pasaulē, vēl arvien var kārtīgi darboties digitālā un kopēšanas vidē? Diemžēl jāatzīst, ka nē, jo jaunajā informācijas pieejamības daudzumā ļoti bieži nav iespējams vai vismaz ir ļoti grūti un ir ilgi noskaidrot, kas ir tiesību īpašnieks, kur viņu atrast, kā iegūstama autora piekrišana un arī to, vai darbs patiešām vēl ir aizsargāts. Bet autora tiesību pamatnoteikums ir „ja autora atļauja nav saņemta, darbu izmantot nedrīkst!”, šis noteikums atrodams gan *Bernes konvencijā* (8. pants attiecībā uz tulkošanas tiesībām, 10. pants attiecībā uz reproducēšanas tiesībām u. c.) gan Latvijas *Autortiesību likumā*¹⁰⁴.

1.2.2. Tiesību līdzsvara nepieciešamības pamatojums

Visvairāk viedokļu literatūrā ir izteikts par nepieciešamību nodrošināt līdzsvaru starp dažādiem tiesību īpašniekiem savā starpā un kopumā pret sabiedrību. Stenfordas Universitātes profesors Lerijs Lesigs uzskata, ka pieņēmums, ka intelektuālajam īpašumam nepieciešama maksimāla aizsardzība, ved pa maldīgu ceļu. Nenoliedzot, ka intelektuālā īpašuma tiesības ir labākais veids, kā veicināt jaunradi,

¹⁰² **Jacob, R., Alexander, D.** *A Guidebook to Intellectual Property, Fourth Edition*. London: Sweet & Maxwell, 1993. p. 640.

¹⁰³ **Rumphorst, V.** Referāts “*Kurp dodas autortiesības?*” EBU Juridiskā komitejas 100. sesijā. Vīne: 2005. gada 20. aprīlis. (Autores tulkojums).

¹⁰⁴ *Autortiesību likums*, 40. panta 1. daļa: “Lai iegūtu darba izmantošanas tiesības, darba izmantotājiem attiecībā uz katru darba izmantošanas veidu un katru darba izmantošanas reizi jāsaņem autortiesību subjekta atļauja. Ir aizliegts izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjekta atļauja, izņemot likumā noteiktos gadījumus.”

tomēr tas pieļaujams vienīgi ar noteikumiem, kas rada līdzsvaru starp sabiedrisko jomu un privātīpašumu.¹⁰⁵ Arī Londonas Universitātes Moderno tiesību studiju institūta pētnieks Dāvids Džī uzskata, ka gan Lielbritānijā, gan arī citās valstīs pastāv daudz „karsto jautājumu”, kas jāatrisina moderno tehnoloģiju vidē, lai tiktu saglabāts līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem.¹⁰⁶ Djūka Juridiskās skolas profesors Džeimss Boils nosoda līdzsvara zudumu un uzskata – tā kā intelektuālā īpašuma aizsardzība pēdējos 30 gados ir augusi plašumā un apjomā, tad pamata līdzsvara princips starp sabiedrisko jomu un īpašuma jomu ir pazudis. Profesors arī uzskata, ka mūsdienās autortiesību termiņi ir absurdi un nepamatoti gari.¹⁰⁷ Varšavas Universitātes mācībspēks doktors Kristofs Vojcehovskis atkārtoti ir norādījis, ka valstis, kuras ir neprasmīgi pievienojušās dažādām konvencijām intelektuālā īpašuma jomā, cieš zaudējumus, jo garantē lielāku tiesību aizsardzību citu valstu tiesību īpašniekiem nekā savējiem. Oksfordas Volfsona koledžas profesors Joavs Mazehs uzskata, ka ir jāievēro sabiedrības intereses, viņš norāda, ka autortiesības vienmēr ir mēģinājušas sabalansēt radošuma stimulus no vienas puses un nepieciešamību sabiedrībai piekļūt darbiem, kas ir radīti, no otras puses.¹⁰⁸ Mārdžorija Heinsa uzskata, ka autortiesību jomā viens no būtiskākajiem jautājumiem ir jautājums par to, vai ir panākts līdzsvars starp autoru un lietotāju interesēm.¹⁰⁹ Profesors Maikls Geists uzsver, ka bīstami tik tālu mainīt autortiesības par labu autortiesību radītājiem uz sabiedrības rēķina. Viņš atzīmēja, ka “autortiesību īpašnieku pārmērīga kontrole un citas intelektuālā īpašuma formas var kaitīgā veidā ierobežot sabiedriskās jomas iespēju ietvert radošo izaugsmi sabiedrības ilgtermiņa interesēs vai radīt praktiskus šķēršļus nopietnai izmantošanai.¹¹⁰ Kā redzams no citētajiem pētījumu fragmentiem, vairākums zinātnieku uzskata, ka ir jānodibina līdzsvars starp dažādām tiesību īpašnieku grupām un sabiedrību un ka autortiesības nedrīkst veidot vārda brīvības ierobežojumus. Tomēr raidorganizāciju tiesību ieguves un izmantošanas problēmām ir veltīts samērā maz pētījumu.

1.2.1.1. Autortiesības un sabiedrība

Intelektuālā īpašuma sistēma ir balstīta uz fundamentālo principu, ka ir jābūt līdzsvaram starp tā radītāju un sabiedrības interesēm un vajadzībām. Šis princips ir jāpaplašina līdz patērētāja un

¹⁰⁵ **Lessig, L.** *Free Culture*, p. 345.

¹⁰⁶ **Gee, D. A** Copyright Balance? An Overview for Librarians of Current UK Copyright Law. *The Official Journal of the International Association of Law Libraries*. Spring 2007, Volume 35. Number 1, pp. 47–61.

¹⁰⁷ **Boyle, J.** *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*, p. 8.

¹⁰⁸ **Mazeh, Y.** *Present and Future Priorities in Copyright Law* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.ip-institute.org.uk/ipacreport1.doc>.

¹⁰⁹ **Heins, M.** *Trashing the Copyright Balance* – [atsauce 22.09.2008.]. Pieejams: <http://www.fepproject.org/commentaries/bridgeport.html>.

¹¹⁰ **Geist, M.** *Key case restores copyright balance* – [atsauce 18.04.2002.]. Pieejams: <http://www.theglobeandmail.com/servlet/ArticleNews/printarticle/gam/20020418/TWGEIS>.

izgudrotāja tiesību, sabiedrības un īpašuma tiesību, līdz pat dažādu tiesību sistēmu līdzsvara ievērošanai. Ja juridiskā sistēma, kas ir pamatā intelektuālā īpašuma aizsardzībai, vairs nerūpējas par līdzsvara ievērošanu vai, pat vēl sliktāk, izturas nevērīgi pret to, tad respekts pret šo sistēmu un visu intelektuālo īpašumu tiek sašķobīts.¹¹¹

Māris Grudulis uzskata, ka viena no autortiesību funkcijām attiecībā pret sabiedrību ir sabalansēšanas princips. Veidojot normatīvo regulāciju, sabiedrībai jāgūst viss intelektuālais labums, ko var sniegt autora radītā darba lietošana. Tātad likumdevējam jābūt uzmanīgam, nodalot ekonomisko monopolu uz darba izmantošanu no iespējas kontrolēt intelektuālo pieeju darbam. Atsevišķas situācijās, lai nodrošinātu sabiedrībai intelektuālo pieeju darbam, autora ekonomiskais monopols var tikt daļēji ierobežots. Tomēr, to ierobežojot, likumdevējam jābūt ļoti uzmanīgam, lai šādi atļauta sabiedrības rīcība nebremzētu vai vismaz nepārtrauktu radošos procesus sabiedrībā, no kā varētu ciest gan autori, gan pati sabiedrība.¹¹²

Stenfordas Universitātes profesors Lerijs Lesigs uzskata, ka ASV vairāki vareni mediju uzņēmumi virza autortiesību aizsardzības attīstību tādā veidā, ka ne vien tiek pagarināta viņu pašu tiesību aizsardzība (piemēram, 20 papildu aizsardzības gadi), bet svarīgākais – nodala viņu iedibinātos biznesa modeļus no citām konkurences formām, kas varētu rasties, jaunos veidos izplatot aizsargātos darbus. Līdzīgs process novērojams arī Eiropā.¹¹³

Mārdžorija Heinsa ir izpētījusi, ka ar interneta autortiesībām saistītajā literatūrā viens no būtiskākajiem jautājumiem ir jautājums par to, vai ir panākts līdzsvars starp autoru un lietotāju interesēm. Akadēmiskā literatūra atspoguļo patiesas bažas par sabiedrības interesēm, nevis pārmērīgi pozitīvu formālu likumu. Viņa norāda, ka autortiesības ir sarežģīta balansēšana. Šī sistēma ignorē pamata asi, uz kuras autortiesības ir būvētas – līdzsvara starp monopola varu un brīvu izpausmi. Mūsdienās laba mūzika tiek radīta ne tikai izklaides industrijas studijās. Neatkarīgie mākslinieki, mākslinieki, kuri nevar atļauties to apmaksāt, un dumpinieki, kuri nevēlas saņemt atļauju par katru akordu vai frāzi, ko viņi kopē, tiek apklusināti sistēmā, kas ignorē viņu brīvas izteikšanās tiesības, Autore uzskata, ka *Autortiesību likums* atzīst radošas kopēšanas svarīgumu divos galvenajos veidos: “godīgas izmantošanas” doktrīnu un “*de minimis*” aizņemšanos (tiesības izmantot kāda darba ideju, lai uz tās bāzes radītu jaunu darbu). Lai gan godīga izmantošana jau sen atzīta par svarīgu faktoru, nosakot parauga ņemšanas likumību, tiesas biežāk pievēršas “*de minimis*” aizstāvībai. Ja paņemts ir tik maz, ka jaunais darbs nav uzskatāms par tādu, kas kaitē oriģinālā darba vērtībai, tad aizņemšanās ir “*de*

¹¹¹ **Weber, D.** Intellectual Property – Challenges for the Future. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2005, Issue 10, p. 345.

¹¹² **Grudulis, M.** Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 18. lpp.

¹¹³ **Lessig, L.** *Free Culture*, p. 186.

minimis” un nevis autortiesību pārkāpums. “*De minimis*” noteikums kalpo autortiesībām, lai līdzsvarotu tiesību īpašnieku un aizņēmēju tiesības. Autortiesību mērķis ir kavēt esošu darbu plašu plaģiātismu. Taču jārod līdzsvars starp mākslinieka interešu aizsardzību un situāciju, kur netiek aizskartas citu mākslinieku tiesības uz viņu nākamajiem darbiem. Kopš attīstījusies rietumu mūzika, mūziķi ir brīvi aizņēmušies tēmas un idejas no citiem mūziķiem.¹¹⁴

Profesors Maikls Geists uzsver, ka bīstami tik tālu mainīt autortiesības par labu autortiesību radītājiem uz sabiedrības rēķina. Viņš atzīmēja, ka “autortiesību īpašnieku pārmērīga kontrole un citas intelektuālā īpašuma formas var kaitīgā veidā ierobežot sabiedriskās jomas iespēju ietvert radošo izaugsmi sabiedrības ilgtermiņa interesēs vai radīt praktiskus šķēršļus nopietnai izmantošanai. Digitālās autortiesību reformas pretinieki baidās no situācijas, kad tiesības izmantot autoru darbus saskaņā ar *Autortiesību likumu* var ierobežot autortiesību īpašnieki, kuri piemēro tehnoloģiskus paņēmienus, kas savukārt noved pie pārmērīgas kontroles. Viņi baidās, ka citas valstis atkārtos ASV autortiesību pieredzi, kura ir samazinājusi jaunradi, jo daži pētnieki un datoru zinātnieki nav spējuši pasniegt savu darbu, bažījoties par digitālā *Autortiesību likuma* pārkāpumu. Un viņi baidās, ka nebūs iespējams klausīties mūziku vai lasīt grāmatas, kā paši vēlas, jo autortiesību īpašnieks nosaka, kur un kad darbu var izmantot pat pēc tā iegādes. Profesors uzskata, ka ir jāsak iezīmēt autortiesību aizsardzības robežas – šīs robežas iekļauj tiesību lietotāju interešu atzīšanu tāpat kā faktu, ka lielāka autortiesību aizsardzība ne vienmēr veicina jaunradi un attīstību.¹¹⁵

Pieņemums, ka intelektuālajam īpašumam nepieciešama maksimāla aizsardzība, ved pa maldīgu ceļu. Ir pieņemts uzskatīt, ka, veicinot intelektuālā īpašuma aizsardzību, automātiski tiek veicināta arī tā attīstība, un – jo vairāk tiesību tiek piešķirts, jo labāk. Taču šis pieņemums ir nepareizs. Pat ja intelektuālā īpašuma tiesību stingra aizsardzība ir labākais veids, kā veicināt jaunradi, to var pielietot vienīgi kopā ar noteikumiem, kas rada līdzsvaru starp sabiedrisko jomu un privātipašumu. Tomēr tirdzniecības līgumi pieprasa ļoti augstu “grīdu” starptautiskajai intelektuālā īpašuma aizsardzībai, reti nosakot “griestus”, lai arī pārāk liela intelektuālā īpašuma aizsardzība ir tikpat kaitīga un kropļojoša tirdzniecības plūsmām kā pārāk maza. Sākot no 90. gadu vidus, starptautiskajā intelektuālā īpašuma jomā radusies tendence internetu uzskatīt drīzāk par draudu, nevis par iespēju. Neskatoties uz faktu, ka tīkls ir pierādījis iespēju caur tīklu savienojumiem ģenerēt jaunradi un intelektuālo darbību, kuru vajadzētu atbalstīt, politikas noteicēji ir koncentrējušies vienīgi uz nelikumīgas kopēšanas draudiem.

¹¹⁴ **Heins, M.** *Trashing the Copyright Balance* – [atsauce 22.09.2008.]. Pieejams: <http://www.fepproject.org/commentaries/bridgeport.html>.

¹¹⁵ **Geist, M.** *Key case restores copyright balance* – [atsauce 18.04.2002.]. Pieejams: <http://www.theglobeandmail.com/servlet/ArticleNews/printarticle/gam/20020418/TWGEIS>.

Tiesību radītājiem ir jāstrādā ar jauno mediju, nevis jācenšas to sakropļot, lai padarītu to līdzīgu vecajiem medijiem, kuros radās tradicionālās intelektuālā īpašuma tiesības.¹¹⁶

Intelektuālā īpašuma aizsardzība pēdējos 30 gados ir augusi plašumā un apjomā, tad pamata līdzsvara princips starp sabiedrisko jomu un īpašuma jomu ir pazudis. Šī līdzsvara zuduma potenciālās izmaksas ir tikpat satraucošas kā piratizācijas izmaksas, kas dominē diskusijās par starptautisko politiku.¹¹⁷

Intelektuālā īpašuma radītāju un sabiedrības intereses būtu jānodrošina starptautiskajām organizācijām, tādām kā PTO un WIPO. Ieviešot globālo autortiesību sistēmu, kas atbalsta autordarbu legālos izplatīšanas kanālus, tām būtu jāpievērš uzmanība arī fundamentālajam principam par nepieciešamību nodrošināt līdzsvaru tiesību īpašnieku un sabiedrības starpā. Lai gan darbu radītāju tiesību aizsardzība ir jāpastiprina, nedrīkst aizmirst arī sabiedrības tiesības un vajadzības godīgi piekļūt darbiem, kas padarīti pieejami.¹¹⁸

1.2.2.2. Autortiesības un citi tiesību subjekti

Autortiesību aizsardzības vidē būtiski ir nepieciešams līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem, un gan atsevišķās valstīs, gan starptautiskā mērogā pastāv daudz “karsto jautājumu”, kas jāatrisina moderno tehnoloģiju vidē, lai tiktu saglabāts līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem.¹¹⁹

Nav līdzsvara starp dažādu valstu tiesību īpašniekiem jeb subjektiem (autoriem un blakustiesību subjektiem – filmu producentiem, raidorganizācijām u. c.), raidorganizāciju starptautiskā aizsardzība ir nepilnīga, jo WIPO līgumi autoru, izpildītāju un fonogrammu producentu aizsardzību modernizēšanai sen jau ir pieņemti, bet citu tiesību īpašnieku, piemēram, raidorganizāciju, vēl joprojām nav parakstīts. Tādēļ kopīgiem valstu sadarbības spēkiem jāietekmē pasaules valdības, lai beidzot WIPO pieņemtu starptautisku līgumu raidorganizāciju tiesību aizsardzībai, un tajā jāiekļauj specifiskas raidorganizāciju tiesības.

Pazīstami autortiesību institūta pētnieki uzskata, ka autoru tiesību aizsardzības pieaugums tiek spēcīgi lobēts, un šie arvien pieaugošās aizsardzības lobētāji ir ļoti vareni un ietekmīgi (bagāti) “spēlētāji” – filmu un fonogrammu producenti, autortiesību aģentūras un izdevēji, bet sabiedrības interešu lobētāji ir daudz vājāki, jo nepārstāv tik ietekmīgus tiesību īpašniekus, līdz ar ko tiesību jomā (it sevišķi – starptautiskā līmenī) tiek izjaukts līdzsvars starp dažādu tiesību īpašnieku un sabiedrības interesēm. Intelektuālā īpašuma tiesību globalizācija rada šķēršļus autortiesību lietotājiem izmantot tos

¹¹⁶ Lessig, L. *Free Culture*, p. 128.

¹¹⁷ Boyle, J. *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*, p. 10.

¹¹⁸ Weber, D. *Intellectual Property – Challenges for the Future*, p. 347.

¹¹⁹ Gee, D. *A Copyright Balance?*, p. 47.

intelektuālā īpašuma produktus, ko rada raidorganizācijas, prese, akadēmiskās un zinātniskās studijas, izglītības iestādes, bibliotēkas un arhīvi. Neapšaubāmi, ka atklājumu un konkurences veicināšana pasaules līmenī prasa (arī) pietiekošas starptautiskas garantijas, lai nodrošinātu tādu preču piegādi pieaugoši starptautiskā kontekstā, tomēr mūsdienās ir nepieciešams atjaunot līdzsvaru starp autortiesībām un produktu izmantotāju tiesībām. Starptautiski līgumi jau ir noslēgti gan autoriem, gan izpildītājiem un fonogrammu producentiem, taču, lai nodrošinātu līdzsvaru, būtu nepieciešama arī citu tiesību īpašnieku (šajā gadījumā – lietotāju) starptautiska aizsardzība.¹²⁰

Londonas Universitātes Moderno tiesību studiju institūta pētnieks Dāvids Dži, uzskata, ka autortiesību vidē ir nepieciešams līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem. Viņš, analizējot Lielbritānijas 1988. gada Autortiesību, Dizainparaugu un Patentu likumu, secina, ka šis likums joprojām ir viens no aktuālākajiem un modernākajiem likumiem autortiesību aizsardzības vidē. Taču joprojām gan Lielbritānijā, gan arī citās valstīs pastāv daudz “karsto jautājumu”, kas jāatrisina moderno tehnoloģiju vidē, lai tiktu saglabāts līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem.¹²¹

Džeimss Boils, Djūka Juridiskās skolas profesors, nosoda maksimālistisko “tiesību kultūru” un līdzsvara zudumu un uzskata, ka tā kā intelektuālā īpašuma aizsardzība pēdējos 30 gados ir augusi plašumā un apjomā, tad pamata līdzsvara princips starp sabiedrisko jomu un īpašuma jomu ir pazudis. Šī līdzsvara zuduma potenciālās izmaksas ir tikpat satraucošas kā piratizācijas izmaksas, kas dominē diskusijās par starptautisko politiku.¹²² Profesors uzskata, ka mūsdienās autortiesību termiņi ir absurdi gari. “Zaudējums”, ko šeit rada autortiesības, sacenšas un pārsniedz jebkurus zaudējumus “pirātisma” dēļ, taču neviens par to nerunā starptautiskās debatēs par šo tēmu. Boila kungs aicina uz atgriešanos pie intelektuālā īpašuma racionālajām saknēm, nevis jūsmas par mūsdienu pārmērībām. Piemēram, patentiem ir noteikts termiņš un tie vienmēr bijuši domāti, lai atbalstītu sabiedrisko jomu. Iesākumā autortiesības bija noteiktas uz laiku, lai regulētu tekstus, nevis kriminalizētu tehnoloģijas, lai atvieglotu, nevis ierobežotu pieeju. Pat franču skolas *droits d'auteur* tradīcija bija būvēta uz pieņēmumu, ka autora prasībām ir sociāli un pagaidu ierobežojumi; dabiskas tiesības nenozīmēja absolūtas tiesības. Ne Makolijns un Džefersons, ne Lešapeljē un Ruso neatzītu savas idejas tādā ēkā, kādu esam uzbūvējuši šodien. Autora un izgudrotāja ģēnija vārdā mēs radām tādu birokrātisku sistēmu, kura var patikt vienīgi nodokļu iekasētājam vai monopolistam. Bet ģēnijs ir mazāk gaidāms uzplaukštam šajā pasaulē ar

¹²⁰ **Rumphorsts, V.** No referāta “*Skats pāri horizontam*” EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā, kas notika 2006. gada 3. martā Barselonā.

¹²¹ **Gee, D.** *A Copyright Balance?*, p. 47.

¹²² **Boyle, J.** *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*, p. 2.

saviem noteikumiem, uzbāzīgo novērošanu, privatizēto sabiedrisko jomu un zinību aplikšanu ar nodokļiem.¹²³

Modernā autortiesību aizsardzība ir deviņpadsmitā gadsimta izgudrojums. Tā nostiprinājās savā esošajā formā 1886. gadā, kad *Bernes konvencija* tika pieņemta. Tajā laikā autortiesību normas bija sabiedrisko debašu centrā un atradās uz politiskās skatuves viscaur Eiropā. Šodien autortiesību aizsardzība nav tikai šauras sabiedrības grupas aizstāvošs koncepts, kā tas bija agrākos laikos. Drukātās kultūras sprādzienveidīgā attīstība iemeta to vidē, kurā darbojās politiski, sociāli, kultūras un ekonomikas spēki. Un lai gan tika nolemts, ka sabiedrības interesēs ir uzturēt līdzsvaru starp tiesību īpašniekiem un izmantotājiem, izmantotāji vienmēr ir palikuši otrajā vietā.¹²⁴

Tieši raidorganizāciju tiesības vairāk ir pētījuši speciālisti, kas ir bijuši ciešā saistībā ar raidorganizāciju darbību. Lielu ieguldījumu šīs zinātnes apakšnozares izpētē ir devis Eiropas komercteleviziju asociācijas (ACT) konsultants, bijušais Lielbritānijas raidorganizācijas BBC Autortiesību daļas vadītājs Toms Riverss, kurš ir sarakstījis “Rokasgrāmatu raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvi, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību”. T. Riverss norāda, ka raidorganizācijas veido savu programmu ar mērķi to pārraidīt un padarīt pieejamu sabiedrībai, un tā kā šīs programmas veidošanā un izplatīšanā ir ieguldīts darbs un materiālie līdzekļi, tad, protams, raidorganizācijai pienākas aizstāvība pret konkurentiem vai citām personām, kas vēlas šo darbu augļus izmantot kā savējos, tiekot cauri bez izdevumiem programmu veidošanā un pārraidē.¹²⁵ Kā viens no atzīstamākajiem raidorganizāciju blakustiesību pētniekiem minams Šveices profesors Verners Rumphorsts, viņš velta pastiprinātu uzmanību tiešu raidorganizāciju blakustiesību aizsardzībai, jo ir bijis ilggadējs Eiropas Raidorganizāciju apvienības (EBU) Juridiskās daļas vadītājs. V. Rumphorsts ar savu lielo erudīciju un plašo redzesloku ir ieviesis daudzas jaunas zinātnes atziņas, viņa pētījumu vidū atzīmējamas monogrāfijas “Rokasgrāmata par raidorganizāciju tiesībām”¹²⁶, “Raidorganizāciju blakustiesības – labākie laiki priekšā?”¹²⁷ un citas. Profesors uzskata, ka autortiesības nav tikai pirātisma novēršanas instruments, bet arī un galvenokārt mehānisms, kas ļauj godīgiem lietotājiem iegūt pieeju tiesībām, kuras tiem nepieciešamas, lai saņemtu jaunus un daudzveidīgus pakalpojumus, ko tiem var sniegt dažādi satura piegādātāji (tostarp – raidorganizācijas) šodienas (un vēl jo vairāk rītdienas) ciparizētajā un globalizētajā vidē. Šajā sakarā pastāv virkne konkrētu problēmu, kam

¹²³ **Boyle, J.** *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*, p. 11.

¹²⁴ **Willem Grosheide, F.** Copyright Law from User's Perspective: Access Rights for Users. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2001, Issue 7, p. 321.

¹²⁵ **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvi, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*, 10. lpp.

¹²⁶ **Rumphorsts, V.** *Rokasgrāmata par raidorganizāciju tiesībām*. Nav izdota, pieejama EBU lietvedībā, 2003.

¹²⁷ **Rumphorsts, V.** *Raidorganizāciju blakustiesības – labākie laiki priekšā?* Nav izdota, pieejama EBU lietvedībā, 1998.

steidzami vajadzīgs risinājums. Šie risinājumi ir rodami, un tie ir jārod esošajā autortiesību sistēmā, veicot procesuālo un materiālo tiesību normu labojumus.¹²⁸

1.2.2.3. Autortiesības un vārda brīvība

Salīdzinoši daudz autoru literatūrā ir pievērsušies vārda brīvības nodrošināšanas jautājumam, uzsverot nepieciešamību sabalansēt to ar autoru tiesībām un interesēm. Autortiesību pētnieki ir secinājuši, ka izteiksmes brīvība un autortiesības ir konstruētas tā, ka pēc būtības papildina viena otru. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pants¹²⁹ apstiprina šo pieņēmumu. Pirmā šī panta daļa nodibina vārda brīvību, bet otrā daļa pieļauj zināmus ierobežojumus. Demokrātiskajai sabiedrībai nepieciešamos ierobežojumus, kas vajadzīgi, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, ir daudzkārt definējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa. No otras puses raugoties – arī autortiesības respektē vārda brīvības nosacījumus, nosakot, ka tās aizsargā vienīgi informācijas izpausmes veidu, bet ne pašu informāciju.¹³⁰

Joavs Mazehs norāda, ka lielas diskusijas par autortiesībām rada arī informācijas industrija. Autortiesību pamatprincips ir tas, ka autortiesības sargā izteikšanos, nevis idejas, kuras tiek izteiktas. Kad šo principu piemēroja darbiem, kas sastāv no informācijas uzskaitījuma (salikuma), tika uzskatīts, ka autortiesības nenodrošina ekskluzīvas tiesības pašā informācijā, jo tā tika uzskatīta par atspoguļojuma ideju. Tas, ko aizsargā autortiesības, ir šīs informācijas izvēle, sakārtojums un pasniegšana noteiktā veidā. Piemēram, ja izdevējs publicē vilcienu sarakstu, viņš var saņemt autortiesību aizsardzību savam sarakstam un liegt citiem to kopēt. Taču viņam nav ekskluzīvu tiesību uz informāciju (vilcienu sarakstu) un tādējādi citi var radīt paši savus sarakstus, izmantojot tos pašus datus. Radīts dalījums starp datiem, kurus neaizsargā autortiesības, un šo datu izvēle un sakārtojums, kurš varētu būt pakļauts aizsardzībai. Šis rezultāts, kad informācija datubāzē ir aizsargāta ar intelektuālā īpašuma likumu, rada bažas. Intelektuālā īpašuma tiesības informācijā norāda, ka šo tiesību īpašnieki

¹²⁸ **Rumphorst, V.** Referāts “*Skats pāri horizontam*” EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā, kas notika 2006. gada 3. martā Barselonā.

¹²⁹ *Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija*, 10. pants: “Vārda brīvība:

1. Ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez ierobežojumiem no valsts institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām. Šis pants neierobežo valsts tiesības pieprasīt radioraidījumu, televīzijas raidījumu un kino demonstrēšanas licencēšanu.

2. Tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām prasībām, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai tikumību, aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības, nepieļautu konfidencialas informācijas izpaušanu vai lai nodrošinātu tiesas varu un objektivitāti.”

¹³⁰ **Cohen Jehorm, H.** Copyright and Freedom of Expression, Abuse of rights and Standart Chicanery. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2004, Issue 7, p. 275.

var kontrolēt informāciju, kas pieejama sabiedrībai. Dzirdēti apgalvojumi, ka šīs tiesības ietekmē to, kas ir izteikts, nevis kā tas ir izteikts. Tamdēļ sākušās runas par izteikšanās brīvību un cenzūru.¹³¹

Stokholmas Universitātes juridisko zinātņu doktors, profesors Jans Rozens savā uzstāšanās reizē EBU rīkotajā simpozijā “*Quo vadis, Copyright?*” (“Kurp dodas autortiesības?”), kas notika 2006. gada 31. martā Barselonā, teica, ka autortiesībām un izteikšanās brīvībai ir daudz kopīga. Tās bieži tiek saistītas kopā vai pat uzskatīts, ka viena ir nepieciešama, lai eksistētu otra vai, kā citi teiktu, autortiesības ir motors brīvībai izpausmei. Taču tajās abās ir pretruna – kāda cilvēka tiesības izpausties pēc definīcijas jāierobežo ar cita autortiesībām attiecībā uz izpausmes formu, ko lieto runātājs, ja vien runātājs vēlas izteikties ar kāda cita oriģināliem vārdiem. Nevar noliegt, ka autortiesības ir izteikšanās brīvības ierobežojums, tas ir jautājums par cilvēka dažādo tiesību svarīgumu un līdzsvarotību. Gan autortiesībām, gan izpausmes brīvībai ir konstitucionālais statuss, autortiesības, kas neapšaubāmi ir nepieciešamas, tomēr smalkumos un interpretācijā varētu pakļaut vispārīgi augstāka normatīva statusa ietekmei – izpausmes brīvībai. Faktiski normu hierarhijai nav jābūt kristālskaidrai, lai nonāktu pie tā paša rezultāta, jo autortiesības var pakļaut negodīgas konkurences normām.¹³²

Viena no informācijas tiesību sastāvdaļām – uzskatu brīvība – ir ierindojama cilvēktiesību katalogā kā viens no demokrātiskās iekārtas stūrakmeņiem.¹³³ Autortiesību un izpausmes brīvības cilvēktiesību aspekts ir plaši apskatīts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. pantā. Lai gan autortiesību un izteikšanās (vārda) brīvības konstitucionālais statuss dažādās valstīs atšķiras, tiesas ne vienmēr spēj līdzsvarot šīs konkurējošās intereses.

1.2.2.4 Autortiesības un konkurence

Diezgan daudz literatūrā ir runāts par autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma problēmām, galveno uzsvaru liekot uz konkurences noteikumu ievērošanu un kolektīvā pārvaldījuma organizāciju tendencēm savu dominējošo stāvokli izmantot negodprātīgi. Autortiesības ir izņēmuma tiesības. Tas nozīmē, ka tiesību īpašnieks var atļaut vai aizliegt visiem citiem izmantot viņa darbu. Tas rada sava veida “monopoltiesības” uz minēto īpašumu, tāpat kā monopols pēc būtības izveidojas, kad viena aģentūra pārvalda visu noteikta repertuāra darbu (mūzika, vizuālie darbi, literārie darbi u. c.) autortiesības.¹³⁴

¹³¹ **Mazeh, Y.** *Present and Future Priorities in Copyright Law* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.ip-institute.org.uk/ipacreport1.doc>.

¹³² No profesora Jana Rosena uzstāšanās EBU rīkotajā konferencē “Kurp dodas autortiesības?”, kas notika 2006. gada 3. martā Barselonā. Autoreš tulkojums.

¹³³ *Informācijas un komunikāciju tiesības*. I sējums. **Briede, J.** Otrā grāmata. Informācijas tiesības. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002. 152. lpp.

¹³⁴ **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. p. 3.

Oksfordas Volfsona Koledžas profesors Joavs Mazehs uzskata, ka ir jāievēro sabiedrības intereses. Viņš norāda, ka autortiesības vienmēr ir mēģinājušas sabalansēt radošuma stimulus, no vienas puses, un nepieciešamību sabiedrībai piekļūt darbiem, kas ir radīti, no otras puses. Autortiesību aizsardzības paplašinājums rada lielāku stimulu autoriem, bet sašaurina sabiedrisko jomu, tas ir, parastos kultūras resursus, kas pieejami sabiedrībai. Rast līdzsvaru starp pietiekamu radošuma pamudinājumu un sabiedriskās jomas pārmērīgu ierobežojumu vienmēr ir bijis un vēl tagad ir viens no galvenajiem izaicinājumiem *Autortiesību likumā*. Mazeha kungs norāda, ka svarīgs intelektuālā īpašuma literatūras aspekts ir ekonomiskā analīze. Līdzīgi kā sabiedrības intereses, arī autortiesību ekonomika ir pamatīgi apspriesta gadu gadiem. Ekonomiskā ziņā autortiesības ir radītas, lai labotu tirgus nespēju radīt brīvu pieeju sabiedriskam labumam. Autortiesības ļauj to īpašniekam prasīt samaksu par sava darba izmantošanu, tādējādi atgūstot ieguldījumus produkta ražošanā un attīstībā. Taču šīs ekonomikas medaļas otra puse ir tā, ka autortiesības nodrošina monopola tiesības to īpašniekam, ierobežojot konkurenci. Autortiesību īpašnieki drīkst izmantot savu ekskluzivitāti pār saviem produktiem veidos, kas ir ārpus konkurences. Tādējādi vienmēr pastāvējis jautājums, kā līdzsvarot autortiesību īpašnieku varu, lai viņiem būtu ekonomisks stimuls bagātināt sabiedrību, bet neļaut tiem izvairīties no konkurences, izmantojot šīs tiesības. Autortiesības tāpat kā morālās un citas intelektuālā īpašuma tiesības ir nesaraujami iesaistītas starp radītāju interesēm no vienas puses un patērētāju interesēm no otras puses. Jau pagātnē pievērsta uzmanība šīs spriedzes mazināšanai. Vēl tagad šī tēma nav noņemta no intelektuālā īpašuma dienas kārtības.¹³⁵

Diezgan daudz literatūrā ir runāts par autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma problēmām, galveno uzsvaru liekot uz konkurences noteikumu ievērošanu un kolektīvā pārvaldījuma organizāciju tendencēm savu dominējošo stāvokli izmantot negodprātīgi. Hermans Kohens Jehorams, piemēram, uzskata, ka autora ekskluzīvās tiesības neatļaut sava darba izmantošanu ir spēkā tikai tad, ja viņš pats tās administrē. Līdz ar brīdi, kad šo tiesību administrēšana tiek nodota autortiesību organizācijai, šīs ekskluzīvās tiesības zūd un nevar tikt lietotas visu laiku, kamēr ir spēkā pārstāvniecības līgums.¹³⁶

Šobrīd visā Eiropā notiek cīņas starp autorus pārstāvošajām kolektīvā pārvaldījuma organizācijām (kas ir izveidojušies kā dabiskie monopoli) un valstu raidorganizācijām, kas negrib pieļaut dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Zviedrijas tiesu institūcijas pat ir vērsušās Eiropas tiesā ar jautājumu, kā izskatīt šādas ar autortiesību aizsardzību saistītas lietas, un šobrīd tiek gaidīta atbilde no valstu valdībām un Eiropas Komisijas.

¹³⁵ **Mazeh, Y.** *Present and Future Priorities in Copyright Law* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.ip-institute.org.uk/ipacreport1.doc>.

¹³⁶ **Cohen Jehorm, H.** *Basic Principles of Copyright Organizations*, p. 180.

Ņemot vērā, ka kolektīvā pārvaldījuma organizācijas nenovēršami ir monopoli, tās grib noteikt aizvien augstāku atlīdzības apjomu, kas raidorganizācijām būtu jāmaksā par mūzikas izmantošanu raidīšanai. To samaksājot, raidorganizācijas ciestu neproporcionāli lielus finansiālus zaudējumus. Šī iemesla dēļ raidorganizāciju tiesības veidot un izplatīt savus raidījumus ir apdraudētas, jo tās nespēj iegūt licenci (un bez atļaujas darbus nevar izmantot), savukārt autoru tiesība ir pārkāptas, jo viņi nesaņem atlīdzību par savu darbu izmantošanu. *Autortiesību likums* nosaka organizācijai pienākumu vienoties ar izmantotāju par atlīdzības lielumu (65. panta 1. daļas 1. punkts), nevis diktēt savus tarifus. Autoru ekskluzīvās tiesības aizliegt vai atļaut savu darbu izmantošanu, nododot tās kolektīvā pārvaldījuma organizāciju rokās, tiek pazeminātas līdz vienkāršām tiesībām uz atlīdzību. Šīs problēmas atrisināšanā jau ir iesaistīta Konkurences padome, kura uzmana, lai kolektīvā pārvaldījuma organizācijas savu dominējošo stāvokli neizmanto ļaunprātīgi. Bez tam būtu jānodibina speciāla institūcija, kas lemj par atlīdzības apjoma pamatotību un atbilstību abu (visu) iesaistīto pušu interesēm. Tā varētu būt speciāla tiesa vai administratīvas institūcija, kam būtu tiesības izskatīt tarifus un spriest par licencēm vai kļūt par šķērēju strīdu gadījumos starp kolektīvā pārvaldījuma organizāciju un licences saņēmējiem. Ja šādas institūcijas izveide ir finansiāli neizdevīga, tad varētu paplašināt vidutāja institūcijas pilnvaras, iekļaujot vidutāja institūcijas kompetencē arī šo risināmo jautājumu loku (šobrīd tās kompetencē ir strīdu risināšana tikai retranslācijas gadījumā)¹³⁷. Tā kā kopš 2004. gada 22. aprīļa no *Autortiesību likuma* ir svītrotā norma, kas nepamatoti paredzēja, ka mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbība nav uzskatāma par monopolu un netiek pakļauta ierobežojumiem, ko nosaka konkurenci regulējošie normatīvie akti, tiek atzīts, ka, tāpat kā citur Eiropā, arī Latvijā mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbība var ievērojami ietekmēt un kropļot konkurenci tirgū, kā arī radīt kaitējumu patērētājiem un sabiedrībai, jo principā visās valstīs šīs organizācijas atrodas faktiskā monopolstāvoklī. Tādēļ arī uz *AKKA/LAA* kā autoru mantisko tiesību kolektīvās pārvaldījuma organizāciju attiecas Konkurences likuma un citu konkurenci regulējošo tiesību aktu normas. *AKKA/LAA* repertuārs sastāv ne tikai no latviešu autoru muzikālajiem darbiem. Tā pārstāv arī ārvalstu autoru organizāciju biedrus uz noslēgto līgumu pamata. Tādējādi *AKKA/LAA* piedāvā visas pasaules repertuāru. Noslēgtie pilnvarojuma līgumi sniedz *AKKA/LAA* neierobežotu tirgus varu un ekonomisko pārsvaru pār darbu izmantotājiem. Bez tam ar citu valstu mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām noslēgtie līgumi paredz tirgus sadalīšanu to starpā, kā rezultātā *AKKA/LAA* vienīgajai piekrīt Latvijas ģeogrāfiskais tirgus. Šāda prakse sadala Eiropas Kopienas iekšējo tirgu, jo katrā dalībvalstī ir sava mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, kura izsniedz licences

---

¹³⁷ *Autortiesību likums*, 67.¹ pants.

tikai savā valstī esošajiem darbu izmantotājiem. Līgumu rezultātā Latvijas raidorganizācijas var iegūt muzikālo darbu izmantošanas vispārējo licenci tikai no *AKKA/LAA*, bet ne no kādā citā Eiropas Kopienas dalībvalstī darbojošās mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas.

Šajā sakarā Eiropas Komisija savā ziņojumā ir kritizējusi mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju praksi¹³⁸, jo tā ir novedusi pie iekšējā tirgus sadalīšanas un var ietekmēt un ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm, kā arī kropļo brīvu konkurenci. Kā uzsver Eiropas Komisija, šādu līgumu esamība nav savienojama ar efektīvi funkcionējošu iekšējo tirgu un ir rupjš Eiropas Kopienas Dibināšanas līguma 82. panta pārkāpums. Konkurences neesamība iekšējā tirgū ir iemesls tam, ka mantisko tiesību kolektīvo pārvaldījuma organizācijām ir augstas administratīvās izmaksas un tās pieprasa augstus tarifus par darbu izmantošanu. Kopumā ziņojumā uzskaitītas četras galvenās problēmas mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbībā:

- 1) mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas ir sadalījušas tirgu,
- 2) tās uzspiež vienpusēji noteiktus tarifus un negodīgus licences līguma noteikumus,
- 3) tās uzspiež autoriem nodot pārvaldījumā pilnīgi visas mantiskās tiesības,
- 4) nav ārēju un neatkarīgu kontroles mehānismu, kas ierobežotu mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju patvaļu.

Tā kā *AKKA/LAA* dominējošais stāvoklis ne tikai aptver Latvijas teritoriju, bet reizē pastāv arī būtiskā iekšējā tirgus daļā (atbilstoši Eiropas Kopienas tiesas praksei par būtisku iekšējā tirgus daļu tiek atzīta vienas dalībvalsts teritorija¹³⁹), tad, atsakoties slēgt licences līgumus ar raidorganizācijām un vienpusēji uzspiežot atlīdzības tarifus, *AKKA/LAA* pārkāpj arī Eiropas Savienības konkurenci regulējošās tiesību normas.¹⁴⁰

Eiropas Komisija uzskata, ka ir jābūt vienādei tiesību pārstāvju attieksmei pret tiesību īpašniekiem neatkarīgi no mītnes dalībvalsts vai valsts piederības, un ir ieteikusi, ka tiesību īpašniekiem jābūt tiesīgiem uzticēt pašu izvēlētiem kolektīvo tiesību pārstāvjiem pārvaldījumu attiecībā uz jebkādam tiesībām veikt darbības tiešsaistē, lai sniegtu likumīgus mūzikas tiešsaistes pakalpojumus pašu izvēlētajā teritoriālā darbības jomā neatkarīgi no kolektīvo tiesību pārstāvja vai tiesību īpašnieka mītnes dalībvalsts vai valsts piederības.¹⁴¹

¹³⁸ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee: The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market, (Text with EEA relevance), COM/2004/0261 final.

¹³⁹ EKT 1995. gada 6. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-241/91 P un C-242/91 P), 77. pants.

¹⁴⁰ No LRA 2006. gada 25. septembra iesnieguma Konkurences padomei par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.

¹⁴¹ Komisijas Ieteikums (2005. gada 18. maijs) par likumīgu mūzikas tiešsaistes pakalpojumu autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārrobežu pārvaldījumu (Dokuments attiecas uz EEZ) (2005/737/EK).

Latvijas Raidorganizāciju asociācija ir vērsusies Konkurences padomē ar lūgumu izvērtēt, vai dominējošais stāvoklis, kādā atrodas autortiesību organizācijas, sniedzot raidorganizācijām mūzikas licencēšanas pakalpojumus, netiek izmantots ļaunprātīgi. Papildus tam tiek izskatīta iespēja vērsties pēc palīdzības šī jautājuma risināšanā Eiropas Komisijā un Eiropas Kopienu tiesā. Diemžēl Konkurences padome, izvērtējot lietā esošo informāciju attiecībā uz *AKKA/LAA* piemērotajiem tarifiem raidorganizācijām, secināja, ka *AKKA/LAA* apstiprinātie autoratlīdzības tarifi uzskatāmi par samērīgiem un par vieniem no zemākajiem starp citu Eiropas Savienības dalībvalstu mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju noteiktajiem tarifiem un nolēma lietu izbeigt.¹⁴² Konkurences padome ir saņēmusi iesniegumu arī no *AKKA/LAA* par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un iespējamu aizliegtās vienošanās esamību biedrības “Latvijas Raidorganizāciju asociācija” (LRA) un tās biedru darbībās. Iesniegumā norādīts – līdz LRA nodibināšanai raidorganizācijām nebija nekādu problēmu panākt vienošanos ar *AKKA/LAA* par licences līgumu noslēgšanu, lai likumā noteiktā kārtībā iegūtu tiesības autoru darbu raidīšanai ēterā. Pēc LRA nodibināšanas 12.06.2001. *AKKA/LAA* un raidorganizāciju – LRA biedru attiecības strauji pasliktinājās, un raidorganizācijas pēc jau noslēgto licences līgumu izbeigšanās nevēlējās slēgt jaunus licences līgumus. Tomēr Konkurences padome nolēma neierosināt lietu par Konkurences likuma 11. panta pirmās daļas 1. un 4. punkta un 13. panta 1. un 4. punkta pārkāpumu biedrības “Latvijas Raidorganizāciju asociācija” darbībās.¹⁴³

Analizējot abas minētas lietas, jāsecina, ka Konkurences padomes iesaistīšana nedos vēlamos rezultātus, un lietas jau ir nodotas tiesu izskatīšanai, tādēļ Latvijas tiesu institūcijām būtu jāvēršas ar jautājumu Eiropas tiesā, lai noskaidrotu, vai autortiesību organizāciju dominējošais stāvoklis netiek izmantots ļaunprātīgi līdzīgi kā to ir izdarījušas Zviedrijas tiesu institūcijas.

---

¹⁴² Konkurences padomes Lēmums Nr. 20 (Prot. Nr. 7, 10. §) 2008. gada 13. februārī Par lietas izpētes izbeigšanu (Lieta Nr. 2454/06.05.19) “Par Konkurences likuma 13. panta 1., 4. un 5. punkta iespējamo pārkāpumu biedrības “Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas autoru apvienība” darbībās.

¹⁴³ Konkurences padomes Lēmums Nr. 145 (Prot. Nr. 61, 4.§) 2007. gada 31. oktobrī Par lietas neierosināšanu Par biedrības “Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas autoru apvienība” 04.10.2007. iesniegumu.

2. NODAĻA. AUTORTIESĪBU BŪTĪBAS IZPĒTE – PAMATS IZPRATNEI PAR TIESĪBU IEGUVI UN IZMANTOŠANU RAIDORGANIZĀCIJU DARBĪBĀ

Autortiesības ir viena daļa no intelektuālā īpašuma tiesību kopuma. *WIPO* dibināšanas līgumā ir noteikts, ka tiesības uz intelektuālo īpašumu attiecas uz:

- 1) literārajiem, mākslinieciskajiem un zinātniskajiem darbiem,
- 2) mākslinieku interpretētāju interpretācijām un aktieru izpildītāju izpildījumiem, fonogrammām un radioraidījumiem,
- 3) izgudrojumiem jebkurā cilvēku darbības jomā,
- 4) zinātniskajiem atklājumiem,
- 5) dizainparaugiem un industriālajiem modeļiem,
- 6) preču, tirdzniecības un pakalpojumu zīmēm, kā arī komercnosaukumiem un firmas zīmēm,
- 7) aizsardzību pret negodīgu konkurenci,
- 8) visām citām tiesībām, kas attiecas uz intelektuālo darbību industriālajā, zinātniskajā, literārajā un mākslinieciskajā jomā.¹⁴⁴

Savukārt *TRIPS* līgums nosaka, ka ar intelektuālo īpašumu saprot autortiesības un ar tām saistītās tiesības, preču zīmes, ģeogrāfiskās izcelsmes norādes, rūpnieciskais dizains, patenti, integrālo shēmu izkārtojuma dizains (topogrāfija), neizpaustas informācijas tiesiskā aizsardzība¹⁴⁵.

Kā jau minēts ievadā, autora šajā darbā apskatīs tikai vienu šauru intelektuālā īpašuma jomu – autortiesības, pie kam – fokusējot savu pētījumu tieši uz to autortiesību daļu, kuras savā darbībā var izmantot raidorganizācijas, kā arī šo raidorganizāciju tiesības izmantot tai piederošās specifiskās tiesības – blakustiesības.

Autortiesības aizsargā idejas iemiesojumu materiālā formā, taču neaizsargā pašu ideju.¹⁴⁶ Kamēr ideja ir tikai cilvēka galvā vai tiek minēta sarunā ar kādu personu, to neaizsargā autortiesības. Taču, tikko šī ideja ir realizēta jebkādā materiālā formā (uz papīra, uz filmu vai video lentes utt.), tā kļūst par darbu, kuru aizsargā autortiesības.

Tā kā intelektuālais īpašums nav taustāms, lai to varētu redzēt, dzirdēt, lasīt u. tml., tam parasti ir nepieciešams materiāls nesējs – audio vai video kasete, grāmatas eksemplārs, dators, kinofilma utt.

¹⁴⁴ *Konvencija par Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas dibināšanu [Convention Establishing the World Intellectual Property Organization]*. Parakstīta Stokholmā 1967. gada 14. jūlijā, grozīta 1979. gada 28. septembrī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 10. apr., Nr. 56; Latvijā spēkā no 1993. gada 21. janvāra. 2. panta 8. daļa.

¹⁴⁵ *Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām [Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights]*. (*TRIPS* līgums) Pielikums 1C Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu, kas parakstīts 1994. gada 15. aprīlī Marakešā, Marokā. Publicēts: *LV*, 1998. 30. dec., Nr. 388/399. 1.panta 2.daļa, II nodaļas 1.-7. sadaļa.

¹⁴⁶ **Hart, T., Fazzani, L.** *Intellectual Property Law*, p. 264.

Būtiska intelektuālā īpašuma iezīme ir tāda, ka tas nekādā mērā (juridiski) nav saistīts ar šo nesēju, un tā īpašuma tiesību pāreja no vienas personas otrai nekādā mērā nav saistīta ar autortiesību pāreju.

Ja es uzrakstu trīs lappušu vēstuli savam draugam Jānim, tad, saņemot to, viņš kļūst par īpašnieku fiziskajam materiālam, no kā vēstule sastāv, – trīs papīra lapām, kas aprakstītas ar tinti. Tas viss piederēja man, un, nosūtot to Jānim, es praktiski esmu to viņam uzdāvinājusi. Tomēr Jānis nav kļuvis par manas vēstules intelektuālā īpašuma īpašnieku. Es esmu viņam devusi tiesības lasīt, taču es esmu saglabājusi tiesības izgatavot vēstules kopijas un neļaut Jānim darīt to pašu, un tas ir saistīts ar manām intelektuālā īpašuma tiesībām vēstulē.

2.1. AUTORTIESĪBU TIESISKĀ DABA

Autortiesību likuma 2. panta 6. daļa paskaidro autortiesību dabu, nosakot, ka tiesiskā režīma ziņā tās pielīdzināmas tiesībām uz kustamu mantu *Civillikuma* izpratnē. Tas nozīmē, ka autortiesības (un pārējas intelektuālā īpašuma tiesības) tāpat kā jebkurš cits īpašums var tikt nodotas citai personai darījuma rezultātā. Šis pats likuma pants gan tālāk nosaka, ka autortiesības nevar būt par īpašuma prasības objektu. Šī atruna likumā bija nepieciešama tādēļ, ka autortiesības sastāv no divām daļām – autora mantiskajām un personiskajām tiesībām. Ja mantiskā šo tiesību daļa tiek pielīdzināta tiesībām uz kustamu mantu, tad personiskā šo tiesību daļa ir neatsavināma autora personības sastāvdaļa un autora dzīves laikā nevar pāriet citai personai¹⁴⁷, bet pēc viņa nāves var pāriet tikai autora mantiniekiem, pie kam – nepilnā apjomā. Visām citām personām – gan fiziskām, gan juridiskām – var pāriet tikai autora mantiskās tiesības.¹⁴⁸ *Civillikuma* komentāros, kuru autori ir A. Grūtups un E. Kalniņš, atrodams apgalvojums, ka bezķermeniskas lietas nevar būt par īpašuma priekšmetu. Apgalvojums tiek balstīts uz *Civillikuma* 841. panta 2. daļu, taču aplūkojot minēto pantu, redzams, ka tas nosaka lietu iedalījumu un definē bezķermeniskas lietas sastāvu.¹⁴⁹ Ja bezķermeniskas lietas ir dažādas personiskas, lietu un saistību tiesības, tad komentāros minētais apgalvojums neiztur kritiku. Tālāk komentāru autori turpina, ka par īpašuma priekšmetu nevar būt tādi bezķermeniski labumi kā, piemēram, autora darbs, izpildījums un tā fiksācija, izgudrojums, dizainparaugs, preču zīme u. tml., kaut arī īpašuma tiesības uz šiem objektiem parasti dēvē par intelektuālo īpašumu. Komentāra autori norāda, ka jēdziens *intelektuālais īpašums* aptver autortiesības un blakustiesības, kā arī *rūpniecisko īpašumu* un šīs tiesības ir absolūtas, taču to priekšmeti ir bezķermeniski labumi un tās pakļautas īpašiem noteikumiem, kas

¹⁴⁷ *Autortiesību likums*, 14. panta 2. daļa.

¹⁴⁸ *Turpat*, 16. panta 2. daļa.

¹⁴⁹ *Civillikums*, 841. pants: “Lietas ir ķermeniskas vai bezķermeniskas. Bezķermeniskas lietas ir dažādas personiskas, lietu un saistību tiesības, ciktāl tās ir mantas sastāvdaļas.”

regulē šo tiesību iegūšanu un izbeigšanos, saturu un pastāvēšanas ilgumu.¹⁵⁰ Ar šiem īpašajiem noteikumiem, acīmredzot, ir domāti speciālie tiesību akti, kuri tiek pieņemti attiecībā uz konkrēto intelektuālā īpašuma jomas aizsardzību. Autortiesību un blakustiesību jomā speciālie noteikumi atrodami *Autortiesību likumā*, kura 2. panta 6. daļa nosaka, ka autortiesības tiesiskā režīma ziņā pielīdzināmas tiesībām uz kustamu mantu *Civillikuma* izpratnē, bet nevar būt par īpašuma prasības objektu. Attiecībā uz preču zīmēm speciālie noteikumi iekļauti likumā *Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm*, kura 4. panta 11. daļa tāpat nosaka, ka tiesības uz preču zīmi tiesiskā režīma ziņā pielīdzināmas tiesībām uz kustamo mantu *Civillikuma* izpratnē, bet nevar būt par īpašuma prasības objektu. Šīs tiesības var nodot citām personām (tiesību pārņēmējiem) un tās var pāriet mantiniekiem. Tādi pat un līdzīgi norādījumi atrodami arī pārējos tiesību aktos, kas nosaka intelektuālā īpašuma tiesības, bet sīkāk netiks aplūkoti, jo neietilpst šajā darbā pētāmo objektu sfērā. *Civillikuma* komentāros, kuru autori ir G. Višņakova un K. Balodis, norādīts, ka “tiesības piedalās civiltiesiskā apgrozībā kā bezķermeniskas lietas”. Šo komentāru autori uzsver, ka terminam “lieta” ir divējāda nozīme atkarībā no tā, vai ir domāta mantiska tiesība vai vizuāli uztverams priekšmets. Divējāda termina lietošana uzreiz izraisa jautājumu, kādā nozīmē tas lietots. Mantas sastāvā ir divi elementi: pirmkārt, aktīvi, kas aptver attiecīgajai personai piederošo ekonomiska rakstura tiesību kopumu: lietu tiesības, prasījuma tiesības, nemantiskās tiesības; otrkārt, pasīvi, kas aptver pienākumu kopumu, t.i., saistību tiesiskās attiecības, kurās attiecīgā persona ir parādnieks.¹⁵¹

Civillikuma 1044. pants definē, kas ir īpašuma prasība, nosakot, ka īpašuma prasību īpašnieks var celt pret katru, kas prettiesīgi aiztur viņa lietu; tās mērķis ir atzīt īpašuma tiesību un sakarā ar to piešķirt valdījumu. Tālāk – 1050. pants paskaidro, ka par prasības priekšmetu var būt kā atsevišķa lieta, kā arī lietu kopība, kas pastāv vienīgi no ķermeniskām lietām, bet ne tāda manta, kuras sastāvā ietilpst gan ķermeniskas, gan bezķermeniskas lietas.

Civillikuma komentāru autori norāda, ka “tiesību objekts civiltiesību izpratnē ir katrs labums, kas var tikt pakļauts tiesiskais varai, ar to saprotot civiltiesisku iespēju šo labumu iegūt, lietot un rīkoties ar to. Šādā nozīmē tiesību objekti ir ķermeniskas lietas (kustamas vai nekustamas lietas), bezķermeniskas lietas, kuras ietilpst mantas sastāvā (piemēram, lietojuma tiesība, prasījuma tiesība) un bezķermeniski labumi (piemēram, autora, darbs, izgudrojums, preču zīme)”.¹⁵²

Autore uzskata, ka *Civillikuma* definīcijas ir pretrunīgas un ir grūti atrast precīzu definējumu jēdzieniem “īpašums”, “lieta” un “manta”, likuma pantos ir atrodami tikai to apraksti. Tāpat

¹⁵⁰ **Grūtups, A., Kalniņš, E.** *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums*. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002. 20. lpp

¹⁵¹ **Grūtups, A., Kalniņš, E.** *Civillikuma komentāri*, 10. lpp.

¹⁵² Turpat, 27. lpp.

Civillikumā ietvertās definīcijas reizēm ir pretrunā ar citos – speciālajos tiesību aktos iekļautajām definīcijām, un neveido vienotu izpratni par īpašuma būtību, tā ieguvi un izmantošanu. It sevišķi tas attiecas uz intelektuālo īpašumu, kur neskaidrība definīciju ziņā ir vislielākā. Piemēram, *Civillikuma* 846. panta 2. daļa nosaka: “Kad par bezķermenisku lietu runā kā par ķermeniskas lietas sastāvdaļu vai piederumu, tad viņa pieņem šās pēdējās īpašības un saskaņā ar to uzskatāma vai nu par kustamu, vai nekustamu, raugoties pēc tās ķermeniskās lietas šķiras, pie kuras viņa pieder.” Attiecībā uz autortiesībām ķermeniska lieta varētu būt, piemēram, autora gleznots mākslas darbs, bet bezķermeniska lieta varētu būt tās tiesības un labumi, kurus autors saņem, atļaujot citiem izmantot šo gleznu. Savukārt blakustiesību jomā ķermeniska lieta būtu, piemēram, filma vai fonogramma, bet bezķermeniska lieta varētu būt tās tiesības un labumi, kurus producents saņem, atļaujot citiem izmantot šo objektu (jeb priekšmetu). *Autortiesību likuma* 16. panta 3. daļā atrodams nosacījums, ka autora tiesības nav saistītas ar īpašumtiesībām uz materiālo objektu, kurā darbs ir izteikts, un ka autora tiesības uz darbu, kas izteikts kādā materiālā objektā, šķiramas no šā objekta valdījuma.

Civillikums neregulē intelektuālā īpašuma tiesību jomu, pat nepiemin šīs tiesības, atstājot regulējumu speciālo likumu ziņā. Savukārt speciālajos likumos lietotie termini atšķiras no *Civillikumā* lietotajiem, kas nereti rada neizpratni par normu patieso jēgu un likumdevēja vēlmi konkrētā jautājuma risināšanā. Kā norāda profesors J. Rozenfelds, no noteikumiem par lietu iedalījumu ķermeniskās un bezķermeniskās, kā arī par bezķermenisku lietu valdījumu jāsecina, ka *Civillikums* gan neizslēdz īpašuma tiesības pastāvēšanu uz bezķermeniskām lietām, tomēr paredz šīm tiesībām nesalīdzināmi šaurāku un nabadzīgāku saturu.¹⁵³ Latvijas lietu tiesību stils, tāpat kā raksturs, ir eklektisks. Tas līdzīgs kokteilim, kas pagaidām tikai iepildīts mikserī, bet sajaukšanas un harmonizēšanas process vēl tikai sācies, un atsevišķu komponentu principiālas savienojamības vai nesavienojamības noskaidrošana joprojām turpinās. Būtībā idejas līmenī ir jautājums par tiesību kā bezķermenisku lietu. Neizpratni un sajukumu rada arī vienu un to pašu vārdu lietošana dažādu parādību apzīmēšanai. Ar vārdu *īpašums* *Civillikumā* apzīmē gan pašu lietu (993. panta 2. un 3. daļa), gan tiesību uz to (927., 928. pants). Divās nozīmēs lieto arī vārdu *manta* – principā tā ir ķermenisku un bezķermenisku lietu kopums, tomēr bieži ar šo jēdzienu apzīmē lietas šaurākā nozīmē, t. i. – konkrētas ķermeniskas lietas.¹⁵⁴

Pamatojoties uz minētajiem piemēriem, autore uzskata, ka īstu un viennozīmīgu skaidrojumu LR tiesību aktos par definīciju precīzu lietojumu nevar iegūt, un sevišķi tas izjūtams intelektuālā īpašuma tiesību (tajā skaitā – autortiesību un blakustiesību) ieguves un izmantošanas procesā.

¹⁵³ Rozenfelds, J. *Lietu tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.57. lpp.

¹⁵⁴ Turpat, 11. lpp.

Kā norādīs iepriekš – īpašuma iegūšanas tiesiskajam pamatam ir privāttiesisks raksturs¹⁵⁵. Īpašuma iegūšana ir darbības vai notikuma rezultāts. Izšķir atvasināto (*acquisitio derivativa*) un sākotnējo (*acquisitio derivativa*) īpašuma iegūšanu. Sākotnējā īpašuma tiesību iegūšana parasti ir notikusi, balstoties uz kādu atsevišķu faktu, kura nozīme ir skaidri uztverama un apkārtējiem saprotama, turpretim atvasināto īpašuma tiesību iegūšanu nevar pierādīt tikai ar to, ka īpašums iegūts no citas personas. Bez tam, iegūstot īpašuma tiesības no kāda cita, šo tiesību rašanās pamats un apjoms parasti ir ievērojami niansētāks, respektīvi, juridisku problēmu šajos gadījumos ir nesalīdzināmi vairāk, tādēļ arī šo iegūšanas pamatu analīzei nākas pievērst daudz vairāk uzmanības.¹⁵⁶ Līdz ar to var secināt, ka eksistē sākotnējo īpašuma tiesību subjekti un atvasināto īpašuma tiesību subjekti.

Civillikuma Otrā apakšnodaļa uzskaita īpašuma iegūšanas dažādos iespējamajos veidos un tie ir: īpašuma iegūšana ar piegūšanu, pieaugumu, nodošanu vai ieilgumu, vai lietas augļu iegūšana par īpašumu. Uz atvasināto īpašuma iegūšanas veidu ir attiecināmas īpašuma iegūšana ar nodošanu, jo īpašuma tiesības var nodot ar līguma palīdzību, bet attiecībā uz sākotnējo īpašuma iegūšanu *Civillikuma* normas nav paredzējušas iespēju iegūt īpašumu ar īpašuma izveidošanu jeb radīšanu. Neviens no *Civillikumā* minētajiem īpašuma iegūšanas veidiem neattiecas uz intelektuālā īpašuma sākotnējo iegūšanu, kad autors iegūst intelektuālo īpašumu, radot jaunu darbu.

Intelektuālā īpašuma ieguves un izmantošanas jomā reizēm ir grūti, pat neiespējami nošķirt īpašuma ieguvi un tiesību ieguvi. Lai gan *Autortiesību likums* (16. panta 3. daļā) nosaka, ka autora tiesības nav saistītas ar īpašumtiesībām uz materiālo objektu, kurā darbs ir izteikts, autortiesības kā vienas no intelektuālā īpašuma tiesību kopumā ietilpstošajām tiesībām var būt gan atšķirtas no nesēja (piemēram, uz papīra uzrakstītas dziesmas notis), gan neatdalāmi ar to saistītas (piemēram, akmeņi izcirista skulptūra). Pēdējā gadījumā – autora īpašums ir fiziskais skulptūras veidols, bet tiesības – atļaut šīs skulptūras izmantošanu.

2.2. AUTORTIESĪBU SUBJEKTI

2.2.1. Autora tiesību rašanās un sākotnējo autortiesību subjekti

Tiesību subjekts ir persona, kurai ir zināmas tiesības vai kurai jāveic zināmi pienākumi¹⁵⁷, tātad – autortiesību subjekts ir persona, kura radījusi darbu vai arī persona, kurai pārgājušas autora mantiskās tiesības uz darba izmantošanu. *Autortiesību likuma* 1. panta 1. daļā ir skaidri noteikts, ka darba autors var būt tikai un vienīgi fiziskā persona, kuras radošās darbības rezultātā radīts konkrētais darbs. Tā ir

¹⁵⁵ Rozenfelds, J. *Lietu tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 126. lpp.

¹⁵⁶ Turpat, 95. lpp.

¹⁵⁷ *Likumdošanas aktu terminu vārdnīca*. Sastādītāji V. Krauklis, G. Ūķis, J. Krauklis. Rīga: Senders R, 1999. 411. lpp.

pēc būtības pašsaprotama aksioma, jo nevienam citam kā tikai fiziskai personai nepiemīt spēja radoši domāt un darboties, nepiemīt intelekts. *Autortiesību likuma* 2. pants, nosaka, ka autortiesības pieder autoram, tiklīdz darbs ir radīts. Līdzīgi noteikumi ir arī citos intelektuālā īpašuma tiesības regulējošos likumos, piemēram, *Patentu likuma* 12. pants nosaka, ka tiesības uz patentu ir izgudrotājam. Tas nozīmē, ka sākotnējās intelektuālā īpašuma tiesības, tajā skaitā – autortiesības, patenta tiesības u. c., rodas ar darba radīšanas vai izgudrojuma izgudrošanas u. tml. brīdi, un to sākotnējais subjekts var būt tikai fiziska persona. Autors tālāk šīs tiesības var nodot jebkurai citai, arī juridiskai personai, un līdz ar tiesību saņemšanu juridiska persona kļūst par atvasināto tiesību subjektu.

Blakustiesības arī tiek iekļautas intelektuālā īpašuma tiesību jomā, taču šajā gadījumā tiesību ieguves process ir daudz komplicētāks un nedaudz atšķiras. *Autortiesību likums* skaidri nepasaka, ar kuru brīdi rodas blakustiesības, bet to var izsecināt no likuma 55. panta 2. daļas, kas nosaka, ka filmas producenta tiesības ir spēkā 50 gadus pēc tam, kad izdarīta fiksācija. Tātad filmas producenta tiesības rodas ar to brīdi, kad uz filmas lentes tehniski ir nofiksēti audiovizuālie tēli. Ja filmas producers ir juridiska persona (kā tas ir vairākumā gadījumu), tad sākotnējās intelektuālā īpašuma tiesības, šajā gadījumā – blakustiesības, rodas ar filmas fiksācijas brīdi, un to sākotnējais subjekts šajā gadījumā ir juridiska persona. Taču šī juridiskā persona nevar savas blakustiesības izmantot, jo līdz ar filmas fiksāciju tā automātiski neiegūst filmā fiksēto autordarbu izmantošanas tiesības¹⁵⁸. Blakustiesības gandrīz nekad nav iespējams izmantot atrauti no autortiesībām, izņemot atsevišķus gadījumus, kad uz nesēja tiek fiksēti tikai neaizsargāti darbi, piemēram, putnu dziesmas. Ja filmas izmantošanas tiesības pieder filmas producentam, tas nenozīmē, ka filmas producers tās var brīvi izmantot, pirms viņš ir ieguvis izmantošanas atļauju no filmā iekļauto autordarbu un citu tiesību īpašnieku (piemēram, izpildītāju) nodotajām tiesībām.

Jēdzieni *autors* un *autortiesību subjekts* ir ar dažādu nozīmi, un tie sakrīt tikai pirmajā darba radīšanas fāzē – fiziskā persona, kura rada darbu, ir darba autors, viņš ir arī pirmais autortiesību subjekts, taču autortiesību subjekti var būt arī citas personas, kurām pirmais autortiesību subjekts nodod tālāk savas tiesības.¹⁵⁹ Šo viedokli apstiprina Latvijas *Autortiesību likuma* noteikumi, nosakot, ka autortiesību subjekti ir darba autors, viņa mantinieki un citi autora tiesību pārņēmēji¹⁶⁰, bet citi autora tiesību pārņēmēji var iegūt tikai autora mantiskās tiesības, kuru izmantošanu autoram ir tiesības

¹⁵⁸ *Autortiesību likums*, 47. panta 5. daļa: “Fonogrammu producenti, filmu producenti un raidorganizācijas īsteno savas tiesības to tiesību ietvaros, kas līgumā ar autoru un izpildītāju piešķirtas uz autortiesību un blakustiesību objektu. Atļauja, kas saņemta no viena blakustiesību subjekta par blakustiesību objekta izmantošanu, neaizstāj atļauju, kas jāsaņem no cita blakustiesību subjekta un darba autora. Autora un izpildītāja atļaujas nav savstarpēji aizvietošanas.”

¹⁵⁹ **Torremans, P., Holyoak J.** *Intellectual Property Law*. London, Edinburg, Dublin: Butterworths, 1998. p. 206.

¹⁶⁰ *Autortiesību likums*, 7. pants 1. daļa.

atļaut vai aizliegt¹⁶¹. Pamatojoties uz šo, kā arī iepriekšējā apakšnodaļā veikto analīzi, jāsecina, ka autori ir savu radīto darbu sākotnējo izmantošanas tiesību subjekti, bet tiesību pārņēmēji ir šo darbu izmantošanas atvasināto tiesību subjekti.

Juridiskajā literatūrā atrodami dažādi viedokļi par to, kas atzīstams par autortiesību sākotnējo subjektu. Precedentu jeb anglo-sakšu tiesību sistēmas valstīs, visumā piekrītot, ka autortiesības sākotnēji pieder pašam autoram, tomēr daži autori uzskata, ka šim apgalvojumam var būt izņēmumi, kas var rasties gadījumos, kad autors rada darbu darba devēja uzdevumā vai pēc pasūtījuma. Šajos gadījumos uzskatāms, ka autortiesību primārais subjekts ir darba devējs vai pasūtītājs.¹⁶² Šāds izņēmums nostiprināts, piemēram, Lielbritānijas *Autortiesību, dizainparaugu un patentu likumā*, kur noteikts, ka filmu un skaņu ierakstu producenti, raidorganizācijas u. c. personas (kas parasti ir juridiskas personas) tiek atzītas par autortiesību (nevis blakustiesību) subjektiem¹⁶³. Šis likuma nosacījums ir bīstams, jo var radīt autortiesību aizsardzības bezgalību – juridiska persona var eksistēt ļoti ilgi, pat bezgalīgi, tātad – arī aizsardzības termiņš var nekad nebeigties. Lai šo likuma nosacījumu apietu, Lielbritānijā ir ieviesta prakse, ka filmā vai raidījumā ietvertu darbu autori nodod savas tiesības nevis juridiskajai personai, bet konkrētai fiziskai personai, kura uzņēmumā nodarbojas ar producēšanu.¹⁶⁴ Lielbritānijā literāro, dramatisko, muzikālo un mākslas darbu autortiesību subjekti ir autori vai līdzautori, izņemot gadījums, ja izņēmums attiecībā uz darba devēja tiesībām¹⁶⁵ netiek pielietots. Ja autortiesības tiek uzskatītas par (kopīgi) nodotām filmas režisoram, tad šis režisors ir jāuztver tāpat kā jebkura literāra darba autors. Taču mūsdienās vienīgā persona, kurai būtu jānodod šīs tiesības, ir filmas producentis¹⁶⁶, tāpēc, ka tieši viņš nevis režisors nodarbosies ar filmas izplatīšanu.

Valstīs, kuras seko anglo-amerikāņu tiesību tradīcijām, pastāv daudz gadījumu, kad par sākotnējo autortiesību subjektiem tiek atzītas personas, kuras pasūtījušās autordarba izveidi, vai darba devēji. Šāda juridiska fikcija rada sajukumu izpratnē gan par autoru un viņa tiesībām, gan par sākotnējo un atvasināto tiesību subjektiem.¹⁶⁷ Autors (kas vienlaicīgi ir arī sākotnējo tiesību subjekts), ir fiziska

¹⁶¹ *Autortiesību likums*, 15. pants 4. daļa.

¹⁶² *A Guidebook to Intellectual Property*. Fifth edition by R. Jacob, D. Aleksander, L. Lane. London: Sweet & Maxwell, 2004. 261 pp. 162–165.

¹⁶³ *Autortiesību, dizainparaugu un patentu likums 1988*, 9. panta 1. un 2. daļa: “Šajā pantā par autoru tiek uzskatīta persona, kas rada darbu. Par šo persona tiek uzskatīts: a) filmas un skaņu ieraksta gadījumā – persona, kas veidoja filmu vai skaņu ierakstu, b) raidījumu gadījumā – persona, kas veidoja raidījumu, c) kabelprogrammu gadījumā – persona, kas sniedz kabeļu pakalpojumus, d) tipogrāfiska izdevuma gadījumā – izdevējs.”

¹⁶⁴ **Torremans, P., Holyoak J.** *Intellectual Property Law*, p. 205.

¹⁶⁵ *Autortiesību, dizainparaugu un patentu likums 1988*. 11. pants: “Darba autors ir pirmais autortiesību īpašnieks, izņemot gadījums, kad literāru, dramatisku vai mākslas darbu ir veidojis darbinieks darba attiecību ietvaros, tādā gadījumā pirmais tiesību īpašnieks ir darba devējs, ja līgumā nav noteikts citādi.”

¹⁶⁶ **Cornish W., Llewelyn D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. 5th edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. Pp.472–474.

¹⁶⁷ **Лицкий, Д.** *Авторское право и смежные права*. Москва: Ладомир, 2002. 107 с.

persona, kura radošās darbības rezultātā ir attiecīgais darbs radies. Visas pārējās personas var kļūt par autortiesību subjektiem tikai tiesību pārejas rezultātā.¹⁶⁸ Kontinentālo tiesību sistēmas zinātnieki savos pētījumos uzsver, ka juridiskas personas nevar radīt autordarbus, un tās var kļūt tikai par atvasināto autortiesību subjektiem. Ja šīm juridiskajām personām grib piedēvēt sākotnējās autortiesības, tad ir jāveic juridiska fikcija, un tas neapšaubāmi tiek darīts darbu izmantotāju interesēs. Valstis, kuru jurisprudences seko romāņu tiesību tradīcijām, nepieļauj atkāpšanos no principa, ka autortiesības rodas tikai fiziskai personai.¹⁶⁹ Šāda pieeja ir ne tikai Latvijas *Autortiesību likumā*, bet arī daudzos citos Eiropas valstu likumos. Tiesa gan tiek pieļauts viens izņēmums, tas ir – attiecībā uz datorprogrammu radīšanu. Līdzīgi kā Latvijas likumā, kurš nosaka, ka datorprogrammu izveides gadījumā autora mantiskās tiesības pieder darba devējam, ja vien līgumā nav paredzēts citādi¹⁷⁰, šāds nosacījums ir iekļauts arī lielākajā daļā Eiropas valstu likumu. Acīmredzot datorprogrammu izveides industrija ir tik spēcīga, ka spējusi panākt šādu izņēmumu.

Iepriekš minētas pretrunas starp romāņu un anglo-sakšu tiesību skolām ir mēģināts nolīdzināt *Bernes konvencijā*, jo tajā nav definēts jēdziens *autors*, 15. pantā tikai ir nosauktas personas, kurām ir tiesības uz savu tiesību aizsardzību. Pastarpināta autortiesību subjekta definīcija atrodama arī *Bernes konvencijas* 3. panta 1. daļā, kur ir minēti aizsardzības piemērošanas kritēriji. Minētais pants nosaka, ka konvencijā paredzētā aizsardzība tiek piemērota autoriem, kuri ir kādas Bernes Savienības valsts pilsoņi vai tādi autori, kuri tiek pielīdzināti attiecīgās valsts pilsoņiem. Tas norāda, ka intelektuālā īpašuma tiesību veidotājiem jau pašos sākumos bija skaidrs, ka autors var būt tikai fiziska persona.

Autore piekrīt viedoklim, ka darba devēju un pasūtītāju tiesību subjektivitātei jārodas līguma noslēgšanas ceļā, jo uzskata, ka tie nav izņēmumi no vispārējās lietu kārtības. Gan veidojot darbu savas nodarbinātības ietvaros, gan pēc citas personas pasūtījuma, autors vienmēr būs atzīstams par sākotnējo tiesību subjektu, jo ir bijis darba autors un autortiesību subjekts visa procesa laikā, kamēr darbs ir radies. Tas, ka pēc darba radīšanas procesa beigām šī autora tiesības uz līguma pamata pāriet citai personai, nozīmē, ka šī cita persona kļūst par sekundāro jeb atvasināto autortiesību subjektu. Abos šajos tiesību nodošanas gadījumos Latvijas Autortiesību likums prasa noslēgt līgumu¹⁷¹, pie kam –

¹⁶⁸ Макагонова, Н. *Авторское право*. Учебное пособие. Под редакцией Э. П. Гаврилова. Москва: Юридическая литература, 2000. 76–77 с.

¹⁶⁹ Макагонова, Н. *Авторское право*. Учебное пособие. Под редакцией Э. П. Гаврилова. Москва: Юридическая литература, 2000. 76–77 с.

¹⁷⁰ *Autortiesību likums*, 12. panta 2. daļa: “Ja datorprogrammu izstrādājis darbinieks, pildot darba uzdevumu, visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības pieder darba devējam, ja vien līgumā nav paredzēts citādi.”

¹⁷¹ *Autortiesību likums*, 12. pants, 1. daļa: “Ja autors, būdams darba attiecībās ar darba devēju, ir radījis darbu, pildot darba pienākumus, personiskās un mantiskās tiesības uz šo darbu pieder autoram, izņemot šā panta otrajā daļā noteikto gadījumu. Autora mantiskās tiesības atbilstoši līgumam var nodot darba devējam.” 13. pants, 1. daļa: “Ja noslēgts autora līgums par pasūtītu darbu, autoram jāizpilda viņam pasūtītais darbs saskaņā ar līguma noteikumiem un jānodod tas pasūtītājam izmantošanai līgumā noteiktajā termiņā un norādītajā kārtībā.”

darba attiecību gadījumā, līgumam noteikti ir jābūt rakstveidā¹⁷². Līdz ar to attiecības tiek skaidri noteiktas, un nav šaubu par to, kurš ir sākotnējo un kurš – atvasināto autortiesību subjekts.

Interesants ir jautājums par datora ģenerētiem darbiem, piemēram, mūzikas frāzes autoriem un tiesību subjektiem. Lielbritānijas likumdevējs šo jautājumu ir atrisinājis, nosakot, ka par šādu darbu autoru tiek atzīta persona, kas veikusi nepieciešamos pasākumus, lai darbs tiktu radīts¹⁷³.

Ne visi autortiesību aspekti ir saistīti ar darbu komerciālu izmantošanu. Autortiesības (uz darba izmantošanu) ir arī autora (kā radošas personības) tiesības.¹⁷⁴ Autora morālo tiesību aspekti aplūkoti tālāk darba sadaļā *Autoru personiskā tiesības*.

Šeit jāpiebilst, ka *Civilkodeksā* iekļautās normas noteica, ka autortiesības uz radio un televīzijas pārraidēm pieder radio un televīzijas organizācijām, kas tās pārraida, bet autortiesības uz kinofilmu vai televīzijas filmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis (510. pants). Šis regulējums pēc būtības atbilst *Civillikuma* regulējumam, bet *Civilkodeksa* pieņemšanas laikā (27.12.1963.) vēl nebija pazīstams jēdziens “blakustiesības”, kas Latvijas tiesību sistēmā tika ieviests tikai 1993. gada 15. maijā, kad tika pieņemts *likums Par autortiesībām un blakustiesībām*¹⁷⁵. Līdz tam likumdevējs visas nerūpnieciskās intelektuālā īpašuma tiesības sauca par autora tiesībām, šajā jēdzienā ietverot arī blakustiesības, tajā skaitā – filmu producentu un raidorganizāciju blakustiesības.

2.2.2. Autora tiesību pāreja un atvasināto autortiesību subjekti

Ņemot vērā iepriekšējo analīzi, ka īpašuma iegūšanas tiesiskajam pamatam ir privāttiesisks raksturs, jāsecina, ka persona, kas radījusi autordarbu (autors) var nodot savas mantiskās tiesības uz darba izmantošanu ar līguma palīdzību. Autortiesību pārņēmējs jeb atvasināto tiesību subjekts nekad nevar iegūt visu autortiesību kopumu – gan mantiskās, gan personiskās tiesības. Mantiskās autortiesības var nodot uz līguma pamata vai saskaņā ar likuma noteikumiem, vai pamatojoties uz likumā noteiktu prezumpciju, ja līgumā nav noteikts citādi, vai autora nāves gadījumā.¹⁷⁶

Autors savas tiesības var administrēt vai nu individuāli – pats vai ar sava pilnvarotā pārstāvja starpniecību, vai kolektīvi – ar autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas starpniecību.¹⁷⁷ Jebkurā gadījumā, kad rodas šaubas par to, vai kādai personai tik tiešām pieder tiesības,

¹⁷² *Darba likums*. Pieņemts: 20.06.2001. Publicēts: LV, 105 (2492), 06.07.2001, 40. panta 1. daļa: “Darba līgums slēdzams rakstveidā.”

¹⁷³ *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, Clause 9, part 3: “In the case of a literary, dramatic, musical or artistic work which is computer-generated, the author shall be taken to be the person by whom the arrangements necessary for the creation of the work are undertaken.”

¹⁷⁴ **Torremans, P., Holyoak, J.** *Intellectual Property Law*, p. 209.

¹⁷⁵ *Likums Par autortiesībām un blakustiesībām, pieņemts 1993. gada 15. maijā*. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.93. Nr. 22.

¹⁷⁶ **Липницк, Д.** *Авторское право и смежные права*. Москва: Ладомир, 2002. 109–110 с.

¹⁷⁷ *Autortiesību likums*, 7. panta 2. daļa.

kuru saņemšanu tā garantē, var izsekot šo tiesību nodošana līgumu secībai jeb ķēdei, kura sākas pie autora. Šajā tiesību pārejas ķēdē nedrīkst būt pārrāvumu, jo tad tiesību pāreja tiek pārtraukta. Pēc autora nāves līdz tiesību aizsardzības termiņa beigām autora tiesības administrē autora mantinieki, kuriem ir saistoši autora vai iepriekšējo mantinieku noslēgtie līgumi. Autora personiskās tiesības izziņot darbu, kā arī tiesības aizsargāt autora personiskās tiesības pāriet autora mantiniekiem.¹⁷⁸

Ja ir skaidrs sākotnējais tiesību subjekts, tad tiesību pārejai atvasināto tiesību subjektam juridisku šķēršļu nav, un tiesību pāreja var notikt uz savstarpējās vienošanās jeb līguma pamata.

Taču praksē ir sastopami gadījumi, kad sākotnējais tiesību subjekts nav zināms, tas vairs neeksistē, sākotnējais tiesības ir bijušas nodotas atvasinātajam tiesību subjektam, bet šis tiesību subjekts vairs neeksistē, ir “pārtrūkusi” tiesību pārejas līgumiskā ķēde u. tml. Šāda neskaidra situācija ir izveidojusies, piemēram, attiecībā uz audiovizuālo darbu izmantošanu, kuri veidoti Latvijā līdz 1993. gada 15. maijam, kad tika pieņemts likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*. Šādos gadījumos tiesību subjekts nosakāms ar likuma vai tiesas sprieduma palīdzību. Īpašuma tiesības iegūšana, pamatojoties uz likumu, patiesībā ir sarežģīts juridisks sastāvs (faktu kopums), kad īpašuma tiesība rodas saskaņā ar likumā paredzētiem noteikumiem un darbībām.¹⁷⁹ Autore piekrīt, ka tiesību ieguve uz likuma pamata ir galējas nepieciešamības akts, kas lietojams tikai gadījumos, kad tiesību pārejas secība ir pārtrūkusi. Šādā gadījumā likumdevējam ir jāizvērtē tiesību rašanās brīdis, to pirmā nodošana līdz brīdim, kad secība pārtrūkst, un jāizvērtē, pie kuras personas (fiziskas vai juridiskas) tiesību pāreja apstājusies, un kurš būtu atzīstams par tiesību pārņēmēju uz likuma pamata. Lai arī šis tiesību ieguves veids var nelikties taisnīgs attiecībā pret visām personām, tomēr tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu tiesību turpmāko izmantošanu likumīgā veidā un novērstu pastāvošās domstarpības.

Šādas likumdevēja rīcības rezultātā iespējama iesaistīto pušu interešu neievērošana, vadoties pēc citu sabiedrības grupu interesēm, un visu problēmas aspektu detalizēta neizvērtēšana. Taisnīgāks veids, pēc autores domām, ir tiesību ieguve uz tiesas sprieduma pamata, tad, iespējams, rūpīgāk un pamatotāk tiktu veikta visu lietā iesaistīto personu interešu izpēte un nodrošināta viņu tiesību ievērošanu. Lai iegūtu tiesas spriedumu, ieinteresētajām personām būtu jāvērsas tiesā ar prasību par juridiska fakta konstatēšanu saskaņā ar *Civilprocesa likuma* 288., 289. un turpmāko pantu noteikumiem¹⁸⁰.

¹⁷⁸ *Turpat*, 16. panta 1. daļa.

¹⁷⁹ **Rozenfelds, J.** *Lietu tiesības*, 134. lpp.

¹⁸⁰ *Civilprocesa likums*, 288. pants: “Tiesa izskata lietas par tādu faktu konstatēšanu, no kuriem atkarīga fizisko un juridisko personu mantisko un nemantisko tiesību rašanās, grozīšanās vai izbeigšanās. Tiesa konstatē arī citus faktus, kuriem ir juridiska nozīme, ja spēkā esošie normatīvie akti neparedz citādu kārtību to konstatēšanai.” 289. pants: “Tiesa konstatē juridiskos faktus tikai tad, ja iesniedzējam nav iespējams citādā kārtībā saņemt attiecīgos dokumentus, kas apstiprina šos faktus, vai ja šie dokumenti nozaudēti, nozagti vai iznīcināti un zudusi iespēja tos atjaunot.”

Ņemot vērā *Civillikuma* 3. pantu (katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies, un jau iegūtās tiesības paliek neskartas), kas atbilst pasaulē iedibinātajiem principiem par tiesību kolīziju laikā, ir jāizpēta likumi, kas bija spēkā Latvijā laikā, kas tika radīti minētie audiovizuālie darbi. Pēc tam jānoskaidro, kas ir arhīvā atrodošos audiovizuālo darbu (filmu un raidījumu) sākotnējo tiesību subjekti, ņemot vērā *Civillikuma* 3. pantu, *Civilkodeksa* 510. pantu¹⁸¹ un dažādus likumdevēja un izpildinstitūciju izdotus tiesību aktus. Laika posmā, kad audiovizuālie darbi tika fiksēti uz materiālā nesēja (no 1964. gada līdz 1993. gadam), autortiesības regulēja LPSR *Civilkodekss*, kura ceturtā daļa saucās “Autortiesības”.

Filmu ražošana Latvijā tika uzsākta 1939. gadā, bet televīzijas raidījumu veidošana – 1954. gadā, bet blakustiesības tiek aizsargātas 50 gadus pēc tam, kad izdarīta filmas fiksācija, tāpēc šī darba rakstīšanas laikā (2009. gadā) nav nepieciešams analizēt to audiovizuālo darbu jeb filmu, kuras veidotas pirms 1959. gada, blakustiesību subjektus, tomēr autore sniegs nelielu ieskatu arī tajos. Tiesību attīstības vēsturē Latvijā autoru tiesības regulējošie tiesību akti noteica, kas un kurā laikā tika atzīts par autortiesību subjektu, un kādas bija viņa tiesības:

- 1937. gada *Autora tiesību likuma*¹⁸² noteikumi:
  - a) 4. pants, 1. daļa: “Par filmas autoru uzskatāms tas, kas filmu izgatavojis”;
  - b) 4. pants, 2. daļa: “Ja juridiska persona ir publicējusi darbu, neapzīmējot tā autoru, tad, ja nav norunāts citādi, autora tiesības pieder šai juridiskajai personai”;
  - c) 5. pants, 2. daļa: “Ikkatram līdzstrādniekam pieder autora tiesības uz savu darbu, un, ja nav norunāts citādi, viņš to var izdot atsevišķi”;
  - d) 36. pants: “Latvijas valsts radiofons var uzvest un atskaņot literatūras un mūzikas darbus bez autora atļaujas pret atlīdzību pēc atsevišķa tarifa, kas noteicams ar likumu. Šī panta noteikumi piemērojami arī televīzijas noraidījumiem”;
  - e) 42. pants: “Autors var atdot citiem savas tiesības pilnīgi vai daļai”;
  - f) 45. pants: “Ja atdotās autora tiesības to ieguvējam izbeidzas, tad tās atgūst autors”.
- 1922. gada *KPFSR Civilkodeksa*¹⁸³ noteikumi:
  - a) 4. pants: Civilā tiesībspēja piemīt visiem pilsoņiem, kuru tiesības nav ierobežojusi tiesa;
  - b) 13. pants: par juridiskām personām uzskatāmas personu apvienības, iestādes vai organizācijas, kas pašas kā tādas var iegūt tiesības uz mantu;

¹⁸¹ *Civilkodekss*, 10. panta 3. daļa: “Scenārija autoram, komponistam, režisoram inscenētājam, galvenajam operatoram, māksliniekam inscenētājam un citiem autoriem, kuru darbi ir kinofilmas vai televīzijas filmas sastāvdaļa, pieder autortiesības katram uz savu darbu.”

¹⁸² Autora tiesību likums, pieņemts 1937. gada 7. maijā. Publicēts: Likumu un noteikumu krājums, 24.05.1937, Nr. 11.

¹⁸³ *KPFSR Civilkodekss*. Latvijas PSR Tieslietu ministrija. Oficiālais teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951. 217 lpp.

Kinostudija” vai *Valsts televīzijas un radioraidījumu komiteja*, pieder tām un piederēs bezgalīgi ilgu laiku.

- *LPSR Darba likumu kodekss*¹⁸⁴ 18. un 19. pantā noteica, ka darba līgumu var noslēgt kā mutvārdos, tā rakstveidā, un par darba līgumu uzskatāma uzņēmuma administrācijas pavēle (rīkojums), kas jāpaziņo darbiniekam pret parakstu.

Autortiesību pētnieks *Biznesa augstskolas Turība* doktorands Jānis Rušeniņš uzskata, ka gadījumos, kad štata darbinieks vai ārštata autors, tiem pildot darba uzdevumu vai līgumdarbu, ir radījuši audiovizuālu darbu, tad uz tajā iekļautajiem darbiem autortiesības pieder likumdevēja noteiktajam personu lokam, neatkarīgi no tā, vai darbam ir viens vai vairāki autori. Viņš uzskata, ka šobrīd *Latvijas Televīzija* ir patvaļīgi uzurpējusi šīs tiesības, jo ne ar vienu likumu vai cita veida normatīvo aktu šīs tiesības autoram nav atsavinātas. Ja ar rakstisku līgumu netiek atsavinātas autora tiesības, tad autoram nav jāpierāda sava autorība, un ja autora tiesības nav bijušas atsavinātas, tad tās pieder autoram. Tiem pilsoņiem, kas kinofilmu vai televīzijas filmu uzņemšanā (scenārists, komponists, režisors inscenētājs, galvenais operators, mākslinieks inscenētājs) piedalās dienesta uzdevuma pildīšanas kārtībā, autortiesības tiek atzītas, ievērojot *Civilkodeksa* 507. p. noteikumus, bet pārējiem – ievērojot 497. p. noteikumus.¹⁸⁵

Autore uzskata, ka šis viedoklis ir diskutējams, pamatojoties uz tālāk norādīto.

Audiovizuālā darba (kinofilmas vai televīzijas filmas) autori bija nosaukti *Civilkodeksa* 510. pantā un tie bija: scenārija autors, komponists, režisors inscenētājs, galvenais operators, mākslinieks inscenētājs un citi autori, kuru darbi ir filmas sastāvdaļa. Šīs personas parasti sadalījās divās grupās – režisors inscenētājs, galvenais operators un mākslinieks inscenētājs parasti bija darba attiecībās ar televīziju vai kinostudiju, bet scenārija autors un komponists parasti bija pieaicināti no malas tikai šī viena konkrētā darba radīšanai. Papildus audiovizuālajos darbos jeb filmās piedalījās izpildītāji – aktieri, dziedātāji un citas režisora pieaicinātas personas.

Personas, kuras nebija darba attiecībās ar uzņēmumu, savas tiesības pēc būtības nodeva, parakstot *Honorāra izmaksas uzskaites lapu* (kas tika rakstīta krievu valodā un saucās “*Ежедневная ведомость*”). Šo dokumentu parakstīja abas puses – uzņēmuma vadītājs un autors, tas saturēja visus dokumentam nepieciešamos rekvizītus – autora personas datus, darba nosaukumu, audiovizuālo darbu, kurā tas izmantots, parakstīšanas datumu, atlīdzības summu. Līdz ar to autore uzskata, ka šis atzīstams par autora līgumu. Ar audiovizuālā darba aktieriem tika slēgti atsevišķi līgumi (kas arī bija krievu

¹⁸⁴ *LPSR Darba likumu kodekss*. Oficiālais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli. Latvijas Tieslietu ministrija, Rīga: 1989.

¹⁸⁵ **Rušeniņš, J.** *Aktuālās cilvēktiesību ievērošanas problēmas autortiesību aizsardzības jomā Latvijā*. 2.–3. lpp. –[aplūkots 15.09.2009.]. Pieejams: www.turiba.lv.

valodā – “Договор”) par izpildījuma veikšanu un atlīdzības (honorāra) izmaksu. Šī atlīdzība bija noteikta likmes veidā, jo katram aktierim bija noteikta likme, kura bija jāsamaksā par piedalīšanos filmā vai raidījumā, vienošanās elements nepastāvēja. Tiesa, šajos dokumentos nebija atrunāta autortiesību pāreja tādā kārtībā, kā to prasa šodienas izpratne par autortiesībām, bet abas puses (gan uzņēmuma vadītājs, gan autors vai izpildītājs), saprata, ka šī samaksa ir vienreizēja un galīga par autordarba izveidi un tā turpmāko izmantošanu.

Personas, kas bija darba attiecībās ar uzņēmumu, pieņēma un atlaida no darba ar direktora pavēli. Autore uzskata, ka šie darbinieki mutiski piekrita savu tiesību nodošanai, jo, stājoties darbā, viennozīmīgi saprata, ka samaksa darba algas veidā ir vienreizēja un galīga par viņa radītā darba izveidi un izmantošanu. Padomju varas gados nevienam darbiniekam, kas veidoja filmas vai raidījumus, nenāca prātā, ka viņš kādreiz nākotnē vēl saņems jebkādu atlīdzību. Šobrīd *Darba likuma* 40. pants nosaka, ka darba līgums slēdzams rakstveidā, un līdz ar to darba līgumā jāiekļauj arī *Autortiesību likuma* 12. pantā noteiktā prasība, un autora mantiskās tiesības atbilstoši rakstiskam līgumam jānodod darba devējam. *LPSR Darba likumu kodeksā*¹⁸⁶ šādas prasības nebija, tādēļ mutiska vienošanās par tiesību pāreju atzīstama par spēkā esošu. Jāpiebilst, ka arī personas, kas bija darba attiecībās ar uzņēmumu, nereti papildus algai saņēma arī honorāru, tāpat kā “ārštata autori”, parakstot *Honorāra izmaksas uzskaites lapu* un saņemot atlīdzību.

Tāda rīcība bija atbilstoša tā laika praksei un tiesību izpratnei, atbilda tajā laikā spēkā esošajām tiesību normām, un nevienam darbiniekam, autoram vai izpildītājam nenāca prātā, ka viņš nenodot pilnīgi visas savas tiesības uzņēmumam un ka varēs izmantot šo darbu nākotnē vai prasīt papildu atlīdzību. (Var saskatīt analogiju ar padomju varas gados pārdotu nekustamo īpašumu – ja tas bija legāli pārdots, īpašniekam nebija iespējas saņemt par to vēl kādu atlīdzību vai saņemt to atpakaļ laikā, kad notika denacionalizācija, neskatoties uz faktu, ka īpašums toreiz netika ierakstīts zemesgrāmatā).

Juridiskajā literatūrā atrodams viedoklis, ka, lai atrisinātu minēto problēmu, būtu nepieciešams atgriezties pie likumā *Par autortiesībām un blakustiesībām* jau reiz ietvertā risinājuma – vispārīgajām licencēm.¹⁸⁷ Paredzot likumā to, ka mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas ir tiesīgas izdot atļaujas arī uz to līdz 1993. gadam Latvijā radīto audiovizuālo darbu un blakustiesību objektu izmantošanu, ar kuru tiesību īpašniekiem organizācijai nav noslēgts pārstāvniecības līgums, tiktu

¹⁸⁶ LPSR *Darba likumu kodekss*. 18., 19. pants.

¹⁸⁷ Likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, 51. panta 5. daļa: “Licences (atļaujas), ko organizācijas piešķir autortiesību un blakustiesību izmantotājiem, ir visaptverošas, tas ir, atļauj visu darbu izmantošanu, izpildīšanu, iestudēšanu, fonogrammu izmantošanu, raidīšanu ēterā vai pa vadiem. Izdodot tādas licences, organizācijas pārstāv visus autortiesību un blakustiesību īpašniekus, kuru intereses skar šādas licences. Visas iespējamās autortiesību un blakustiesību īpašnieku mantiskās pretenzijas pret izmantotājiem, kas izriet no visaptverošu licenču izmantošanas vai saistītas ar to, jāneregulē organizācijām, kas tādas licences izdevušas.”

atrisināts jautājums par iespēju lietotājiem iegūt likumīgu atļauju lietot arī tos darbus, kuru tiesību īpašnieki nav tikuši apzināti. Par licencēm iekasētie līdzekļi tiktu sadalīti tiesību īpašniekiem, bet gadījumos, kad tos noskaidrot nav iespējams, tie tiktu iekļauti kārtējo sadalāmo līdzekļu summā saskaņā ar *Autortiesību likuma* 64. pantu.¹⁸⁸

Darba autore gan uzskata, ka arī ar šobrīd spēkā esošo regulējumu *Autortiesību likumā* ir iespējams izsniegt vispārējās licences, jo likuma 66. panta ceturtnā daļa nosaka, ka autortiesību un blakustiesību subjekti, kas nav pilnvarojuši organizācijas iekasēt tiem paredzēto atlīdzību, ir tiesīgi pieprasīt, lai organizācijas izmaksā viņiem pienākošos atlīdzību saskaņā ar izdarīto atlīdzības sadali, kā arī lai izslēdz viņu darbus vai izpildījumu no licencēm, ko šīs organizācijas izdod darbu un blakustiesību objektu izmantotājiem. No šī panta izriet, ka gadījumos, kad autori nav pieprasījuši izslēgt viņu darbus no licencēm, darbus šajās licencēs drīkst iekļaut.

Problēma gan varētu būt meklējama citur. Pat uzskatot, ka tiesības tika nodotas uzņēmumam tā laika izpratnes veidā, tad šī tiesību pāreja nevarēja saturēt atļauju darba izmantošanai tādā veidā, kurš līguma noslēgšanas brīdī vēl nebija izdomāts (satelīti, kabeļtīkli, internets utt.).¹⁸⁹ Bez tam darbi, kuru autori tiešām nav nodevuši tiesības uzņēmuma (producentam), varētu būt tādu autoru darbi, kuri nav bijuši nekāda veida attiecībās ar šo uzņēmumu, piemēram, audiovizuālā darbā fiksētas gleznas, fotogrāfijas vai teātra izrādes scenārija autors. *Autortiesību likumā* tika mēģināts tiesību pārejas faktu apstiprināt un problēmu risināt, 53. panta 3. daļā nosakot, ka “raidorganizācijai ir tiesības raidīt un publiskot tos audiovizuālos darbus un fonogrammas, kas likumīgi ievietoti tās arhīvā līdz likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), maksājot atlīdzību autortiesību un blakustiesību subjektiem atbilstoši mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas noteiktajam atlīdzības lielumam (63. pants)”. Par šī labojuma nepilnībām autore raksta darba apakšnodaļā “Nacionālo tiesību aktu Latvijā nepilnības un to uzlabošanas nepieciešamība”.

2.3. AUTORTIESĪBU OBJEKTI

Bernes konvencijas 2. pants nosaka, ka termins “literatūras un mākslas darbi” aptver visus darbus literatūras, zinātnes un mākslas jomā neatkarīgi no to izpausmes veida un formas, kā, piemēram, grāmatas, brošūras un citus rakstveida darbus; lekcijas, runas, sprediķus un citus līdzīga rakstura darbus; dramatiskos un muzikāli dramatiskos darbus; horeogrāfiskos darbus un pantomīmas; muzikālās kompozīcijas ar tekstu vai bez teksta; kinematogrāfiskos darbus, kuriem pielīdzināmi darbi, kas izteikti

¹⁸⁸ **Grudulis, M.** *Koncepcija sagatavota Nacionālā kino centra organizētajai darba grupai par valstij piederošo filmu tiesību pārvaldīšanu*. Nacionālā kino centra darba grupas sanāksme. Rīga: 2005. gada 8. augusts.

¹⁸⁹ No Nīderlandes–Latvijas semināra “Par audiovizuālo dokumentu arhivēšanu”, kas notika Rīgā 1998. gada 19.–23. oktobrī, materiāliem.

kinematogrāfijai analogiskā veidā; zīmējumus, glezniecības, arhitektūras, tēlniecības, grafikas un litogrāfijas darbus; fotogrāfiskos darbus, kuriem pielīdzināmi darbi, kas izpildīti fotogrāfijai analogiskā veidā; lietišķās mākslas darbus; ilustrācijas, ģeogrāfiskās kartes, plānus, skices un trīsdimensiālus darbus, kas attiecas uz ģeogrāfiju, topogrāfiju, arhitektūru vai zinātnei. Latvijas *Autortiesību likuma* 4. pants nosaka, ka autortiesību objekts neatkarīgi no izpausmes formas un veida ir autora darbs, bet *Bernes konvencija* tikai uzskaita literatūras un mākslas darbus, kuriem ir jānodrošina aizsardzība, nesaucot tos visus vienā kopējā vārdā. Ņemot vērā, ka ar jēdzienu “*tiesību objekti*” parasti tiek saprasti visi materiāla un nemateriāla rakstura jautājumi, darbība vai atturēšanās no rīcības, par ko tiesību subjekti stājas savstarpējās tiesiskajās attiecībās¹⁹⁰, darba autorei rodas šaubas, vai šī definīcija *Autortiesību likumā* ir precīza. Pareizāk būtu aizsargātos darbus, izpildījumu, fonogrammu, filmu un raidījumu saukt nevis par objektu, bet gan par priekšmetu. Tomēr, tā kā šobrīd spēkā esošajā *Autortiesību likumā* tie visi kopā tiek saukti par objektu, tad pie šāda apzīmējuma arī darbā pieturēšos.

Kā norādīts darba iepriekšējā nodaļā, Lielbritānijā autortiesību likums¹⁹¹ nosaka, ka autortiesības ir īpašums, kas eksistē (pastāv) šādos darbos:

- 1) oriģinālos literāros, dramatiskos, muzikālos vai mākslas darbos,
- 2) skaņu ierakstos, filmās, raidījumos, filmās, kabelprogrammās.

Līdz ar to redzams, ka anglo-sakšu tiesību sistēmas valstīs izpratne par autortiesību objektiem atšķiras, lai gan atšķirība, pēc būtības, ir tikai nosaukumā. Lielbritānijā netiek lietots *blakustiesību* nosaukums, bet aizsardzība skaņu ierakstu, filmu un raidījumu veidotājiem tiek paredzēta.

Personas izveidots darbs kļūst par autortiesību objektu no brīža, kad darba veidošanā jeb radīšanā tiek izmantots radošais gars jeb intelekts. Ja darba izveidei pieiet radoši, tas kļūst par darba radītāja jeb autora intelektuālo īpašumu. Jebkuru priekšmetu var izgatavot radoši, ieguldot tajā savu izdomu un intelektu, un tādā veidā padarot to par autortiesību objektu.

Autortiesību likuma 4. pants noteic, ka darbs ir autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā – neatkarīgi no tā izpausmes veida, formas un vērtības. Dažu valstu tiesību aktos īpaši norādīts, ka aizsargājamais darbs ir personīgas jaunrades rezultāts, tā izslēdzot darbus, kas ir radušies nejaušības, dabas procesu vai mašīnu darbības galarezultātā. Tomēr pastāv uzskati, ka arī datormākslai jābūt aizsargātai gadījumos, kad autors ir noteicis datora darbības parametrus mākslas darba radīšanai.¹⁹²

¹⁹⁰ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 6. lpp.

¹⁹¹ *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, 1. pants.

¹⁹² **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. 23. lpp.

Darbs autortiesību aspektā ir fiziskas personas radošas intelektuālās darbības produkts, kas iemiesojies materializētā formā. Daudzu valstu autortiesību akti aizsargā literārus, mākslas un zinātniskus darbus, taču šie jēdzieni tiek lietoti ļoti plašā nozīmē, visbiežāk pievienojot skaidrojošu konkrēto aizsargāto darbu sarakstu. Darba aizsardzībai nav sakara ar tā māksliniecisko vērtību: jebkurš jebkuras personas radoši veidots darbs tiek aizsargāts. Radošas intelektuālās darbības produkti, kas nav ieguvuši materializētu formu, nav darbi¹⁹³. Piemēram, idejas, koncepcijas vai metodes netiek aizsargātas, ja tās nav izpaustas darbā, materializētā formā. Aizsargātos darbus un to dabu detalizēti aprakstījis Jānis Rozenfelds savā 2004. gadā izdotajā grāmatā “Intelektuālais īpašums”,¹⁹⁴ kā arī to raksturojums minēts Ineses Paklones sastādītajā “Autortiesību rokasgrāmatā”, kura izdota 1997. gadā¹⁹⁵ un kurā minētās darbu definīcijas tiks citētas šajā nodaļā.

Pastāv vienkārši darbi, kas nosaukti *Autortiesību likuma* 4. pantā, un salikti darbi, kas nosaukti *Autortiesību likuma* 5. pantā, piemēram, dzejas antoloģijā aizsargāts ir gan sastādījums, gan katrs dzejolis. Tāpat kā antoloģijā katram dzejolim, tāpat arī katram datu bāzes elementam var būt atšķirīgs aizsardzības ilgums: filmu fragmentiem – viens, skaņu ierakstiem – cits, bet muzikālajiem darbiem šajos ierakstos – vēl cits.

Aizsargāti ir gan pabeigti, gan nepabeigti darbi, darbu fragmenti, uzmetumi utt.¹⁹⁶, ja tie atbilst darba aizsardzības pamatprasībām, tas ir, ja tie ir literāri vai mākslas darbi, kas izpausti jebkādā materializētā formā, un tiem nav beidzies autortiesību termiņš.

Aizsargātos darbus nosacīti var sagrupēt šādās kategorijās:

- 1) muzikālie darbi,
- 2) literārie darbi,
- 3) vizuālie darbi,
- 4) audiovizuālie darbi,
- 5) telpiskie darbi,
- 6) kustību darbi,
- 7) atvasināti darbi,
- 8) datu bāzes.

¹⁹³ *Bernes konvencijas* 2. panta 2. daļa: “Savienības valstu likumdošanas akti var noteikt, ka minētie darbi vispār vai pie kādām atsevišķām kategorijām piederoši darbi netiek aizsargāti, ja tie nav fiksēti jebkādā materiālā formā”. *Autortiesību likuma* 6. panta 5. daļa: “Autortiesības neaizsargā idejas, metodes, procesus un matemātiskās koncepcijas.”

¹⁹⁴ **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*, 25.–30. lpp.

¹⁹⁵ *Autortiesības, Rokasgrāmata*. I. Paklone, A. Lielkalns, A. Sosnovska, K. Tola, Rīga: AGB, 1997. 25.–45. lpp.

¹⁹⁶ *Autortiesību likuma* 2. panta 1. daļa: “Autortiesības pieder autoram, tiklīdz darbs ir radīts, neatkarīgi no tā, vai darbs ir pabeigts.”

Ne visi cilvēku radītie darbi ir aizsargāti. Pirmkārt, tie ir darbi, kuru lietošana ir atļauta ar likumu (ne aizsargāti darbi), otrkārt, darbi ir aizsargāti tikai noteiktā laika posmā (autortiesību termiņš), un treškārt – ir situācijas, kurās arī aizsargāti darbi var tikt brīvi lietoti (autortiesību ierobežojumi). Atšķirībā no aizsargāto darbu saraksta neaizsargāto darbu saraksts ir izsmeļošs. Darbu veidi, kas šajā sarakstā nav iekļauti, uzskatāmi par aizsargātiem ar noteikumu, ka to radīšanā ieguldīts radošs darbs.

Autortiesību likuma 1. panta 5. daļa definē, ka *filma* ir audiovizuāls vai kinematogrāfisks darbs vai kustīgi attēli ar skaņu pavadījumu vai bez tā. *Radio un televīzijas likums* nosaka, ka *raidījums* ir ar tehniskiem līdzekļiem veidots informatīvs, analītisks vai cita veida noteikta nosaukuma un apjoma materiāls (2. panta 1. daļas 7. punkts). Abi šie definējumi pilnībā atbilst jēdzienam *audiovizuāls darbs*, jo tas sastāv no saliktiem vārdiem *audio*, kas nozīmē *skaņa*, un *visio*, kas nozīmē *attēls*. Nav pamata šos jēdzienus šķirot tikai tāpēc vien, ka šie blakustiesību objekti fiksēti dažādos materiālos nesējos – filmu lentēs vai video lentes, vai – mūsdienās – datora cietajā diskā. Jāsecina, ka jēdzieni *audiovizuāls darbs*, *filma*, *raidījums* un *kinematogrāfisks darbs* pēc būtības ir sinonīmi, tādēļ autore iespēju robežās šajā darbā lieto vienu terminu *audiovizuāls darbs*.

2.4. AUTORTIESĪBU TERMIŅŠ

Autortiesības ir tiesības ar ierobežotu ilgumu. Pretēji īpašumtiesībām uz fiziskiem priekšmetiem, kas turpinās tikpat ilgi, cik eksistē priekšmets, autortiesības ir tiesības ar ierobežotu ilgumu.

Bernes konvencijas 7. panta 1. daļa nosaka, ka konvencijā noteiktās aizsardzības termiņš ilgst visu autora dzīves laiku un 50 gadus pēc viņa nāves. Līdz 2000. gada *Autortiesību likuma* pieņemšanai likumā *Par autortiesībām un blakustiesībām*¹⁹⁷ Latvijā bija noteikts *Bernes konvencijā* prasītais minimālais termiņš, kas ir visu autora dzīves laiku un 50 gadus pēc viņa nāves. Taču EEK 1993. gadā pieņēma *Direktīvu par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu* jeb *Termiņu direktīvu*¹⁹⁸, kuras galvenais mērķis ir harmonizēt autortiesību aizsardzības ilgumu dažādās Eiropas valstīs. Eiropas Komisija uzstāja, ka vienīgais veids, kā sasniegt tādu harmonizāciju saprātīgā laika posmā, ir pagarināt aizsardzības ilgumu autoriem, lai pieskaņotos visgarākajam aizsardzības ilgumam, ko piešķirusi kāda no dalībvalstīm. Praktiski tas nozīmēja, ka direktīvā tika noteikts

¹⁹⁷ Likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, 28. panta 1. daļa: “Autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 50 gadus pēc autora nāves.”

¹⁹⁸ Padomes Direktīva 93/98/EEK (1993. gada 29. oktobris) par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis* L 290, 24. 1. 1993. 9. lpp.

aizsardzības ilgums, kāds bija noteikta Vācijā, t. i., autora dzīves laiks plus 70 gadi¹⁹⁹. Pēc minētā termiņa beigām darbs kļūst par sabiedrības īpašumu, un katrs var to brīvi lietot.

Jau 1992. gada februārī WIPO komitejas eksperti konstatēja, ka autortiesību termiņa pagarinājums, ņemot vērā mūsu vidējo dzīves ilgumu, nozīmē, ka tad, kad autortiesību laiks būs beidzies, pat autora mazbērns jau 14 gadus būs miris. Autortiesību un blakustiesību termiņa mērķis ir atalgot intelektuālo jaunradi un ieguldījumus, ar kuriem ir riskēts, ražojot un tirgojot šo darbu vai citu materiālu. Palielinājums no dzīves laika + 50 gadi uz dzīves laiku + 70 gadi nodrošina vēl vienu paaudzi, kas neko nedara, lai veicinātu jaunradi. Šo iemeslu dēļ vairākums WIPO valstu bija pret šādu autortiesību termiņa pagarinājumu. Tomēr *Termiņu direktīvā* šāds pagarinājums tika noteikts, pamatojoties uz to, lai dažām valstīm, piemēram, Vācijai, Spānijai un Francijai (tikai muzikālajiem darbiem), ar garāku autortiesību termiņu nebūtu jāsamazina šo autortiesību termiņš.

Šīs direktīvas radītie sarežģījumi saasinājās ar autortiesību atjaunošanu darbiem, kuru aizsardzības termiņš jau bija beidzies un tie bija kļuvuši par visas sabiedrības īpašumu. *Bernes konvencijas* rokasgrāmatā par likumiem ar atpakaļejošu spēku ir teikts: “Jāpadomā par tiem, kas uzsākuši izmantot darbus, kuri nebija aizsargāti iepriekš, un tagad cieš finansiālus zaudējumus, jo autori pēkšņi iegūst ekskluzīvas tiesības kontrolēt to, ko tie netraucēti ir darījuši pirms tam (publicējuši, uzveduši, piemērojuši utt.) bez autora atļaujas prasīšanas”²⁰⁰.

Direktīvas ieviešanas posmā EBU ieteica Latvijai ņemt vērā pieredzi, kā Eiropas Kopienas valstis ieviesa šo direktīvu praksē. Sabiedrībai vissvarīgākie ir pārejas noteikumi, īpaši par iegūto tiesību aizsardzību. Citādi jebkuru šādu pagarinājumu finansiālās sekas valstīs, kas pakāpeniski pāriet uz tirgus ekonomiku, var būt ļoti tālejošas ne tikai attiecībā uz atsevišķiem producentiem, publicētājiem utt., bet arī attiecībā uz kultūras nozarēm kopumā. Ņemot vērā šo ieteikumu, Latvijas *Autortiesību likumā* ir iekļauti Pārejas noteikumi²⁰¹, kas nosaka, ka likumā noteiktie autortiesību un blakustiesību aizsardzības termiņi attiecas uz visiem darbiem un tiesību objektiem, kas bija aizsargājami likuma spēkā stāšanās dienā. Tas saskan ar *Civillikuma* 3. pantu, kas nosaka, ka katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības.

Latvijas *Autortiesību likums* tagad nosaka, ka autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves (36. pants), izņemot šādus gadījumus:

¹⁹⁹ *Termiņu direktīva*, 1. panta 1. daļa: “Literāru darbu vai mākslas darbu autortiesības saskaņā ar Bernes konvencijas 2. pantu ir spēkā autora mūžu un 70 gadus pēc viņa nāves, neatkarīgi no tā, kad darbs ir likumīgi darīts pieejams publikai.”

²⁰⁰ *Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*, p. 27.

²⁰¹ *Autortiesību likums*. Pārejas noteikumu 2. punkts: “Šajā likumā noteiktie autortiesību un blakustiesību aizsardzības termiņi attiecas uz visiem darbiem un tiesību objektiem, kas 1995. gada 1. jūlijā bija aizsargājami vismaz vienā Eiropas Savienības dalībvalstī saskaņā ar attiecīgās valsts noteikumiem par autortiesībām vai blakustiesībām.”

1) autortiesības uz audiovizuālu darbu – 70 gadus pēc tam, kad miris pēdējais no audiovizuālā darba autoriem,

2) autortiesības uz darbu, kas likumīgi kļuvis pieejams sabiedrībai anonīmi vai ar pseidonīmu – 70 gadus no brīža, kad tas likumīgi kļuvis pieejams sabiedrībai,

3) autortiesības uz vairāku līdzautoru veidotu darbu – 70 gadus pēc tam, kad miris pēdējais no audiovizuālā darba autoriem,

4) autortiesības uz darbiem, kuri Latvijā bija aizliegti no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam – no autortiesību noilguma termiņa tiek atskaitīti aizlieguma vai ierobežojuma gadi,

5) autortiesības uz darbiem, kuru autortiesību aizsardzības termiņš sākas no likumīgas publicēšanas brīža un kuri publicēti sējumos, daļās, laidienos vai epizodēs, ir spēkā katram sējumam, daļai, laidienam vai epizodei atsevišķi (37. pants).

Autortiesību likuma Pārejas noteikumu 2. pants nosaka, ka likumā noteiktie autortiesību un blakustiesību aizsardzības termiņi attiecas uz visiem darbiem un tiesību objektiem, kas 1995. gada 1. jūlijā bija aizsargājami vismaz vienā Eiropas Savienības dalībvalstī saskaņā ar attiecīgās valsts noteikumiem par autortiesībām vai blakustiesībām. Šodien aizsardzības termiņš ir 70 gadi pēc autora nāves²⁰². Līdz 2000. gada 6. aprīlim (*Autortiesību likuma* pieņemšanas datums) tas bija 50 gadi pēc autora nāves²⁰³, bet līdz 1993. gada 15. maijam (likuma *Par autortiesībām un blakustiesībām* pieņemšanas laikiem) – 25 gadi pēc autora nāves²⁰⁴.

Lai šodien novērtētu, vai interesējošais darbs vēl ir aizsargāts, ir jāveic diezgan sarežģīti aprēķini. Vispirms ir jāpārbauda, vai darbs ir bijis aizsargāts 1993. gada 15. maijā, pēc tam, vai bijis aizsargāts 2000. gada 6. aprīlī. Pēc tam var sākt rēķināt 70 gadus no autora nāves gada 31. decembra²⁰⁵. Bez tam vēl ir jāraugās, vai šī autora darbi nebija aizliegti padomju varas laikā, un ja bija, tad aprēķināmais termiņš jāpagarina par 50 gadiem²⁰⁶. Jānoskaidro arī, vai likuma *Par autortiesībām un blakustiesībām* spēkā stāšanās dienā *Civilkodeksā* noteiktais noilguma termiņš ir vai nav izbeidzies, un vai jaunais likums nosaka ilgāku termiņu, attiecīgi jāaprēķina, vai piemērojams ilgākais termiņš, ieskaitot aizritējušo laiku, vai tiesību aizsardzība uzskatāma par atjaunotu uz atlikušo laika periodu, skaitot no

²⁰² *Autortiesību likums*, 36. panta 1. daļa.

²⁰³ *Par autortiesībām un blakustiesībām*, 28. panta 1. daļa,

²⁰⁴ *Civilkodekss*, 522. pants.

²⁰⁵ *Autortiesību likuma* 38. pants nosaka, ka autortiesību termiņa tecējums sākas tā gada 1. janvārī, kas seko pēc tiesību rašanās brīža (juridiskā fakta), un beidzas tā gada 31. decembrī, kurā izbeidzas aizsardzības minētie termiņi.

²⁰⁶ Augstākās Padomes 11.05.1993. lēmums *Par Latvijas Republikas likuma "Par autortiesībām un blakustiesībām" spēkā stāšanās kārtību*. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.93, Nr. 22. 7. pants: "Noteikt, ka gadījumos, kad autors vai autortiesību pārņēmēji tiesas ceļā pierāda tā darba izmantošanas aizliegumu vai ierobežojumus, uz kuru attiecas likuma 4. un 5. pants, autortiesības uz šo darbu pagarināmas par šā aizlieguma vai ierobežojuma periodu."

tiesību rašanās dienas.²⁰⁷ Vairāki intelektuālā īpašuma tiesību pētnieki uzskata, ka mūsdienās autortiesību termiņi ir absurdi gari. Pēdējie atpakaļejošie pagarinājumi līdz termiņam, kas jau piedāvāja 99% no bezgalīgas autortiesību vērtības, praktiski palīdzēja mazītiņam skaitam darbu, kas vēl ir drukāšanā vai aprītē. Aplēses rāda, ka tie ir starp 1% un 4%. Tomēr, lai piešķirtu šo monopola varu saujai darbu, par kuriem sabiedrība “samaksāja” ar autortiesību termiņu, kurš acīmredzot bijis pietiekams oriģināla autoram un izdevējam, sabiedrībai tiek liegta pieeja atlikušajiem 96% autortiesību darbu, kas citādi būtu pārgājuši uz sabiedrisko jomu (iespēju piekļūt tiem bez atļaujas prasīšanas un bez maksāšanas). “Pirms – interneta” periodā šis zaudējums, lai arī reāls, vairākumam darbu būtu teorētisks. Izdevumi par senas grāmatas drukāšanu vai sabiedriskās jomas filmas kopēšanu un demonstrēšanu bija pārāk lieli. Bet ja šim vienādojumam pievieno internetu, tad kļūst iespējams digitalizēt nacionālā mantojuma būtisku daļu un padarīt to pieejamu pasaulei. Tagad tas patiešām sasniedz autortiesību mērķi: mudina uz radošumu un nodrošina pieeju. Tas pozitīvi ietekmē izglītību, attīstību un radošumu. Bet starptautiskās “harmonizācijas” process turpinās, nemitīgi pagarinot autortiesību termiņus ar atpakaļejošu spēku, noslēdzot kultūras un izglītojošus materiālus, kuri varētu būt un kuriem jābūt pieejamiem pasaulē.²⁰⁸

Esošais autortiesību aizsardzības periods tika noteikts, pamatojoties uz nepieciešamību aizsargāt autoru, viņu bērnus un mazbērnus. Tomēr neviens nevar īsti pamatot, kāpēc ir nepieciešams aizsargāt divas paaudzes pēc autora. Vairākums izdoto grāmatu izzūd jau piecus gadus pēc to izdošanas. Savukārt Šekspīrs joprojām tiek iestudēts, un klasiskā mūzika joprojām tiek atskaņota, bet tie ir izņēmumi. Arguments, ka tiesības aizstāv izdevēju ieguldījumus, ir varbūt vienkāršākais skaidrojums šai ilgajai aizsardzībai. Autortiesību aizsardzības ilgums vairāk šķiet balstīts emocionālā laukā, bet tam nav loģiska pamatojuma, un tādēļ tas nevar tikt pilnībā attaisnots.²⁰⁹ Naudas daudzums valstī nemainās no tā, kāds aizsardzības termiņš tiek noteikts, un tā pārdaļīšana par labu veco autoru mantiniekiem nemodina jaunajos šodienas autoros radošo garu un radīšanas tieksmi.

Šeit jāpiebilst arī par idejām padarīt dažu blakustiesību subjektu tiesību aizsardzības ilgumu - ES komisija ir uzsākusi iniciatīvu, kas paredz skaņu ierakstu aizsardzības laiku pagarināt gandrīz dubultā - no 50 uz 95 gadiem, argumentējot, ka māksliniekiem - izpildītājam vecumdienās tikt atņemti pelnītie ieņēmumi par darbu tālāku lietošanu. Patiesībā izpildītāji parasti par vienreizēju

²⁰⁷ Turpat, 5. un 6. pants: “Ja likuma spēkā stāšanās dienā Latvijas civilt kodeksā noteiktais noilguma termiņš nav izbeidzies, bet likums nosaka ilgāku termiņu, piemērojams ilgākais termiņš, ieskaitot aizritējušo laiku. Ja likuma spēkā stāšanās dienā Latvijas civilt kodeksā noteiktais noilguma termiņš ir izbeidzies, bet likumā noteiktais noilguma termiņš nav izbeidzies, autortiesības un blakustiesības tiek atjaunotas uz atlikušo laika periodu, skaitot no tiesību rašanās dienas.”

²⁰⁸ Boyle, J. *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*, p. 9.

²⁰⁹ Kilbey, I. Copyright Duration? Too Long! *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2003, Issue 3, p. 105–110.

honorāru pārdod tiesības un negūst vairs nekādu peļņu no šādas darbu tālākas izmantošanas. Ar to lielākoties pelna mūzikas izdevniecības.²¹⁰

Autore uzskata, ka aizsardzības ilgumu vajadzētu saīsināt, taču to nevar darīt mehāniski vienādi visiem darbiem. Par šo sīkāk aprakstīts apakšnodaļā “Autortiesību sistēmas pārveides ideja”.

2.5. AUTORTIESĪBU IEROBEŽOJUMI

Katrai autortiesību sistēmai ir jāabalansē divas sabiedrību interesējošas tiesības: tiesības, kas pienākas autortiesību īpašniekiem un organizētās sabiedrības saprātīga pieprasījuma tiesības.²¹¹ Darbā jau vairākkārt norādīts, ka abas šīs autortiesību prasības ir labi definētas Cilvēktiesību Deklarācijas 27. pantā.²¹² Organizētās sabiedrības tiesības izlasāmas 1. rindkopā un autortiesību īpašnieku tiesības – 2. rindkopā.

(1) Katram cilvēkam ir tiesības brīvi piedalīties sabiedrības kultūras dzīvē, baudīt mākslu, piedalīties zinātnes progresā un izmantot tā labumus.

(2) Katram cilvēkam ir tiesības uz morālo un materiālo interešu aizsardzību, kas saistītas ar zinātniskajiem, literārajiem vai mākslas darbiem, kuru autors viņš ir.

Arī visos autortiesību strīdos šie divi pamatprincipi gandrīz vienmēr nemainīgi saduras: no vienas puses, nepieciešamība aizsargāt darba radītāja finansiālās intereses, no otras puses – nepieciešamība nodrošināt katram indivīdam tiesības piekļūt cilvēces uzkrātajām mākslas un zināšanu bagātībām.²¹³

Tiesību izņēmumi un ierobežojumi ir tikpat veci kā visa autortiesību sistēma kopumā. Tie parādījās jau 19. gadsimta Eiropas autortiesību likumos. Bernes 1886. gada konvencija, vecākā vispasaules konvencija, jau definē šos jēdzienus. Tradicionālie *Bernes konvencijas* ierobežojumi eksistē dažādos formātos, attiecina tos uz politiskām runām, citātiem, izmantošu izglītības mērķiem, mediju darbā, atļaujot aizņemties vienam no otra u. tml.²¹⁴

1996. gada decembrī Ženēvā tika pieņemts WIPO līgums par autortiesībām (*WCT*)²¹⁵. Tā mērķis bija atvieglot tirdzniecības attīstību elektroniskajos pakalpojumos, kas piedāvā pieeju autortiesību darbiem vai ar blakustiesībām aizsargātiem materiāliem. Arī šis starptautiskais līgums noteica, ka ir nepieciešams saglabāt līdzsvaru starp autoru tiesībām un plašākas sabiedrības interesēm, īpaši izglītības

²¹⁰ **Kreutzer, T.** Autortiesību rašanās, statuss un nākotne. Lekcija Gētes institūtā Rīgā, 2010. gada 24. februārī.

²¹¹ **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. 1983, p. 5.

²¹² *Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija*, 27. pants.

²¹³ **Strong, W. S.** *The Copyright Book*, p. 38.

²¹⁴ **Cohen Jehorm, H.** Restrictions on Copyright and their Abuse. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2005, Issue 10, p. 359.

²¹⁵ *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par autortiesībām [WIPO Copyright Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā. Publicēts: *OV, L 089, 11.04.2000. 8.–14. lpp.* Latvijā publicēts: *LV, 2000. gada 17. februārī, Nr. 53/54.*

un pētniecības jomā, kā arī attiecībā uz informācijas pieejamību, kā tas atspoguļots *Bernes konvencijā*.²¹⁶ Šis līgums Latvijai ir saistošs kopš 2000. gada 3. februāra, kad tika pieņemts likums²¹⁷ par pievienošanu *WCT*.

ES Autortiesību direktīvas Preambulas 17. punktā ir teikts, ka īpaši digitālajā vidē autortiesību aģentūrās jānodrošina augstāka racionalizācija un pārskatāmība attiecībā uz konkurences noteikumu ievērošanu. Tālāk 31. punktā ir teikts, ka jā saglabā taisnīgs līdzsvars starp dažādu kategoriju tiesību subjektu tiesībām un interesēm un dažādu kategoriju tiesību subjektu un aizsargātu tiesību objektu izmantotāju tiesībām un interesēm.

Dažādu valstu likumos autortiesībām noteikti dažādi ierobežojumi, tas ir, gadījumi, kad autora radītais darbs var tikt izmantots bez atļaujas prasīšanas vai bez samaksas par tā izmantošanu. Šo ierobežojumu un izņēmumu nepieciešamību attaisno ar sabiedrības tiesībām gūt pieeju autortiesību materiālam noteiktiem mērķiem vai ar sevišķu lietotāju grupu (piemēram, invalīdu) speciālām tiesībām, lai radītu līdzsvaru starp tiesību īpašnieku un lietotāju interesēm.

Autora darba izmantošana bez atļaujas un bez atlīdzības nedrīkst būt pretrunā ar autora darba normālas izmantošanas noteikumiem un nepamatoti ierobežot autora likumīgās intereses vai radīt viņam zaudējumus. Šābu gadījumā pieņemams, ka autora tiesības nedrīkst tikt ierobežotas un ka viņam ir tiesības aizliegt vai atļaut sava darba izmantošanu un saņemt par to atlīdzību²¹⁸.

2.6. TIESU PRAKSE AUTORTIESĪBU IEGUVES UN IZMANTOŠANAS LIETĀS

Kontinentālajā tiesību sistēmā, kur netiek piemērotas precedentu tiesības, tiesu prakse jeb judikatūra autortiesību lietās tāpat kā jebkurā tiesību nozarē tiek saprasta kā tiesu spriedumu kopums, kas attiecas uz konkrētiem tiesību jautājumiem un ir viens no tiesību normu interpretācijas un tiesību tālākveidošanas līdzekļiem. Atkarībā no tiesību izpratnes katrā konkrētajā valstī tiesu prakse kalpo gan kā likuma interpretācijas un papildināšanas līdzeklis, gan arī var aizstāt likuma normu gadījumos, kad norma vairs nav leģitīma vai netiek piemērota citu apstākļu dēļ. Lai arī šī tiesību jaunrades funkcija mūsdienās vairs nav tik aktuāla kā autortiesību rašanās sākumposmā, nenoliedzami efektīva ir palīdzība, ko tiesu prakse sniedz likumu interpretācijas gadījumos, kā arī dod iespēju juristiem prognozēt lietas iznākumu, pamatojoties uz līdzīgiem tiesā jau izskatītiem gadījumiem.²¹⁹

²¹⁶ *WCT*, preambula.

²¹⁷ Latvija pievienojusies ar likumu *Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām*. Publicēts: *LV*, 2000. gada 17. februārī, Nr. 53/54; *Ziņotājs*, 2000, Nr. 5, spēkā ar 2000. gada 17. februāri. Likuma 2. pants: "Likums stājas spēkā tā izsludināšanas dienā. Līdz ar likumu izsludināms Līgums un Pielikums angļu valodā un to tulkojums latviešu valodā."

²¹⁸ *Autortiesību likums*, 18. pants.

²¹⁹ **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*. 39. lpp.

Diemžēl šie Māra Gruduļa teiktie patiesie vārdi ne vienmēr tiesu praksē piepildās. To varam redzēt, analizējot vairākas tiesu lietas, kur Latvijas tiesas ir pieņēmušas dažādus spriedumus lietās, kas ir ļoti līdzīgas, piemēram, strīdos starp autoru mantisko tiesību kolektīva pārvaldījuma organizāciju un raidorganizācijām vai strīdos par TV programmas grafika izmantošanas tiesībām, jo tā ir joma, ar kuru nākas sastapties samērā reti, tādēļ tiesību izpratne par to ir salīdzinoši vāja.

Kā norāda Reinis Markvarts – liela nozīme ir tam, kā tiesas piemēro esošās autortiesību normas, jo aktuālo autortiesību izpratni tiesībās iespējams noskaidrot tieši tiesu praksē. Latvijas tiesas ar autortiesību jautājumu vērtēšanu saskaras visai reti, tāpēc nav izveidojusies vienota tiesu prakse šajā jautājumā. Tikai atsevišķos nolēmumos vispār iespējams kaut ko nojaust par tiesas attieksmi pret oriģinalitāti un autora nozīmi darba radīšanā. Ņemot vērā ārvalstu tiesu spriedumos ietvertos vērtējumus, nākas secināt, ka tiesas faktiski vēl nav atteikušās no romantiskas autorģēnija izpratnes, un jau esošo darbu izmantošana jaunu darbu radīšanā tiek pieļauta tikai parodijas gadījumā. Autorības izpratnei autortiesībās būtu jāpārveidojas, lai kaut nedaudz saskartos ar kultūras paradigmu maiņu.²²⁰ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas tiesnese Zane Pētersone rakstā žurnālam “Jurista Vārds” ir paudusi viedokli, ka pret autortiesību pārkāpumiem tiesā lietojamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi Latvijā vēl nav pienācīgi noregulēti normatīvajos aktos, kā arī nav skaidri priekšnoteikumi to piemērošanai. Tik tiešām, piemēram, *Autortiesību likuma* 69. panta 1. daļā ir mēģināts aprakstīt tiesību jēdzienu, kurs saīsināti būtu izsakāms kā “*pienākumrīkojums*” jeb angļu valodā “*injunction*”, taču tā skaidrojums ir neproporcionāli garš un izplūdis. Tās ir autoriem noteiktās tiesības, kuras tiesa varētu uzdot atbildētājam veikt noteiktas darbības kaitējuma labošanai jeb kompensēšanai (angļu valodā “*positive injunction*”) vai tiesas aizliegums atbildētājam veikt konkrētas prasītāja autortiesības pārkāpjošas darbības (angļu valodā “*negative or prohibitory injunction*”)²²¹:

*Piemērošanas direktīvas*²²² 9. pantā ir noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka tiesu iestādes pēc prasītāja lūguma var attiecībā uz iespējamo pārkāpēju izdot iepriekšēju izpildrakstu, lai novērstu iespējamus intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumus vai lai uz pagaidu laiku aizliegtu iespējamo tiesību pārkāpumu turpināšanu, vai lai šādas rīcības turpināšanu pieļautu tikai tad, ja ir sniegta garantija, kas paredzēta kompensācijas nodrošināšanai tiesību īpašniekam. Latvijas *Autortiesību likumā* 69. pantā ir noteikts, ka Autortiesību un blakustiesību subjekti ir tiesīgi: 1) aizliegt savu darbu izmantošanu, 2) prasīt atjaunot iepriekšējo stāvokli, kāds bija līdz tiesību pārkāpšanai, 3) prasīt, lai persona pārtrauc

²²⁰ **Markvarts, R.** Autorības izpratne autortiesībās un postkulturālisma teorijā. *Likums un tiesības*, 2006. gads, 8. sēj., Nr. 3, 68. lpp.

²²¹ **Pētersone, Z.** “Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas tiesā piemērojami pret autortiesību pārkāpumiem”. *Jurista Vārds*, 2008. gada 30. septembris. 5. lpp.

²²² Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2004/48/EK (2004. gada 29. aprīlis) *par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu*.

darbības, kas atzīstamas par sagatavošanas objektu prettiesiskai izmantošanai, 4) prasīt, lai starpnieki pārtrauktu izmantotāju iespējas izdarīt šādus pārkāpumus. Kā redzams, direktīvas nosacījums *Autortiesību likumā* ir ieviests, bet tā formulējums ir visai izplūdis.

Tomēr, kā norāda tiesnese Zane Pētersone, šie jautājumi ir diskusiju objekts arī citās valstīs, un situācija gan ārvalstīs, gan Latvijā uzlabojas normatīvo aktu grozījumu, tiesību zinātnes attīstības un zināšanu par autortiesībām pieauguma rezultātā. Tiesnese uzsver, ka ir svarīgi atcerēties, ka katrai lietai nepieciešama individuāla pieeja, izvērtējot visus faktiskos un tiesiskos apstākļus.²²³

Eiropas Savienības dalībvalstīs tiesas ir atbildīgas par to, lai attiecīgajā valstī tiktu nodrošināta ES tiesību aktu pienācīga un pareiza piemērošana. Taču pastāv risks, ka tiesas dažādās valstīs varētu dažādi interpretēt ES tiesību aktus. Prejudiciālu nolēmumu procedūra pastāv, lai šādus gadījumus novērstu. Tas nozīmē, ka gadījumā, ja kādas valsts tiesai ir šaubas par ES tiesību akta interpretāciju vai spēkā esamību, tā var vērsties un atsevišķos gadījumos tai ir noteikti jāvēršas Eiropas Kopienu Tiesā pēc padoma. Šo padomu sniedz prejudiciāla nolēmuma formā. Samērā bieži Eiropas Kopienu Tiesai tikuši lūgti dažādi prejudiciāli nolēmumi lietās, kas saistīti ar autortiesību un blakustiesību izmantošanu. Eiropas Kopienu tiesu judikatūras nozīme Kopienas tiesu interpretācijā ir saistoša visām dalībvalstīm, spriedumi autortiesību jomā ir būtisks tiesību avots. Būtiskas atziņas atrodamas vairākos tiesu spriedumos, kuros analizēti gan interpretācijas jautājumi, gan jautājumi, kas saistīti ar pašu tiesību piemērošanu un to atbilstību Kopienas tiesībām.²²⁴ Saistībā ar šī darba tēmu noteikti jāpiemin lietas par mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju savstarpējo pārstāvniecības līgumu nosacījumu ietekmi uz konkurenci, to tarifu veidošanu,²²⁵ mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju monopolstāvokļa izmantošanu²²⁶ un tiesību īpašnieka monopolu un šī monopola ļaunprātīgu izlietošanu.²²⁷ Eiropas Kopienu tiesā ir skatītas arī lietas par intelektuālā īpašuma tiesību aizskārums, taču tās pārsvarā ir bijušas saistītas ar preču zīmēm, tādēļ saskaņā ar šī darba tēmu netiek aplūkotas, tomēr dažās lietās tiesa sprieda par jautājumiem, kas ir kaut kādā mērā saistīti ar šī darba tematiku.

Savā darbā autore apskata interesantākās tiesu lietas autortiesību jomā, galvenokārt izvēloties tās lietas, kas visciešāk saistītas ar raidorganizāciju darbību (piemēram, raidīšanas tiesību ieguve un tiesību kolektīvā pārvaldījuma jautājumi u. c.), bet atstāj ārpus darba tās lietas, kas nav tieši saistītas ar tiesību ieguvi un izmantošanu raidorganizāciju darbībā. Jāpiezīmē, ka visvairāk strīdu tiesā ir izskatīts tieši par

²²³ **Pētersone, Z.** "Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas tiesā piemērojami pret autortiesību pārkāpumiem". *Jurista Vārds*, 2008. gada 30. septembris. 5. lpp.

²²⁴ **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*. 40. lpp.

²²⁵ 1989. gada 13. jūnijs. Francois Lucazeau u. c. v. SACEM. No Tieslietu ministrijas materiāliem.

²²⁶ 1974. gada 21. marts: Rec. CJCE 313. No Tieslietu ministrijas materiāliem.

²²⁷ Lieta T-76/89 Independent Television Publications Limited v. Commission. No Tieslietu ministrijas materiāliem.

autortiesību atlīdzības apjoma noteikšanu kolektīvā pārvaldījuma gadījumā (gan Latvijā, gan ārvalstīs), tādēļ šiem strīdiem tiek veltīts visvairāk uzmanības.

2.7. AUTORTIESĪBU DIVĒJĀDĀ DABA

Autortiesības ir divējādas – personiskās jeb morālās un ekonomiskās jeb mantiskās. Personiskās vairāk tiek saistītas ar autora personību kā neatņemamu tās sastāvdaļu, bet mantiskās tiesības garantē autoram iespēju saņemt atlīdzību par savu darbu izmantošanu.

No doktrīnas viedokļa raugoties, robeža, ko novelk starp autora ekonomiskajām tiesībām un viņa morālajām tiesībām, ir svarīga un ir atvasināta no fakta, ka morālās tiesības netiek uzskatītas par īpašumu, bet gan par autora personības aspektu. No tā seko, ka morālās tiesības ir neatvasināmas, tas ir, tās var izmantot vienīgi pats autors mūža laikā, kaut gan pēc viņa nāves šīs tiesības var izmantot viņa mantinieki autora vārdā. Līdz pat samērā nesenam laikam paražu tiesību sistēmas neatzina morālās tiesības, kaut bija runa par to, ka notiek civiltiesību pārkāpumi. Tomēr mūsdienās tiesību sistēmās morālās tiesības uzskata par daļu no autora tiesībām, un Rietumeiropā šajā jautājumā notikusi zināma saplūšana.²²⁸

2.7.1. Autoru personiskās jeb morālās tiesības

Ņemot vērā, ka šī darba tēma ir autortiesību izmantošana raidorganizāciju darbībā, tad it kā nebūtu nepieciešams aplūkot autoru personiskās tiesības, jo tās raidorganizācijai nevar tikt nodotas tiesību pārejas ceļā. Tomēr autoru personiskās tiesības var ietekmēt raidorganizāciju darbību tādā veidā, ka tās uzliek raidorganizācijai pienākumu gan ievērot autora prasības attiecībā uz autora vārda norādīšanu, gan pienākumu pārtraukt darba izmantošanu, ja autors to atsauc, gan aizliegumu izdarīt darbā jebkādus pārveidojumus u. c.

Bernes konvencija pieprasa noteikt šādas autoru nemantiskās tiesības (6.bis pants):

- 1) pieprasīt, lai viņš tiktu atzīts par darba autoru,
- 2) iebilst pret jebkādu šā darba sagrozīšanu vai pārveidošanu,
- 3) iebilst pret jebkādu darba izkropļošanu un autora tiesību aizskaršanu, kura var kaitēt autora godam vai reputācijai.

WCT vispār nerunā par autoru personisko jeb morālo tiesību aizsardzību, tikai 3. pantā pasaka, ka Līgumslēdzējas valstis, ievērojot attiecīgos grozījumus, piemēro *Bernes konvencijas* 2.–6. panta noteikumus attiecībā uz līgumā paredzēto aizsardzību.

²²⁸ **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvu, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*, 7. lpp.

Morālās tiesības nav iekļautas arī *TRIPS* līgumā, jo morālo tiesību aizsardzības jautājumi tika izslēgti no sarunām PTO, nolemjot, ka šīs tiesības nav saistītas ar tirdzniecību. Civilo tiesību valstis²²⁹ (*civil law countries*) tulkoja to kā uzvaru pār precedentu tiesību valstīm²³⁰ (*common law countries*). Tomēr nav grūti saskatīt saikni starp morālajām tiesībām un tirdzniecību, jo tās kā neatsavināmas var traucēt tirdzniecībai, piemēram, kad mākslinieks atsauc izdevējam savu zīmējumu izmantošanas tiesības, kurus izdevējs bija pasūtījis uzzīmēt.²³¹

Saskaņā ar Latvijas *Autortiesību likumu* darba autoram attiecībā uz savu radīto darbu ir noteikts vairāk personisko tiesību, nekā prasa *Bernes konvencija*. Pirmās trīs tiesības ir tādas pašas kā konvencija:

1) *uz autorību – tiesības tikt atzītam par autoru* (14. panta 1. daļas 1. punkts). Autorība ir neatņemama autora personības sastāvdaļa. Tā pieder tikai un vienīgi viņam un arī pēc nāves nevar pāriet citai personai. Autora bērni pēc tēva nāves nekad nekļūs par viņa sarakstītā darba autoriem;

2) *uz darba neaizskaramību – tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā* (14. panta 1. daļas 5. punkts). Autoram ir tiesības kontrolēt un aizliegt jebkuru sava darba pārveidošanu, grozīšanu vai papildināšanu bez saskaņošanas ar viņu. Šis nosacījums attiecas gan uz pašu darbu, gan uz tā nosaukumu. Šī personiskā tiesība pēc autora nāves pāriet viņa mantiniekiem;

3) *uz pretdarbību (arī uz vienpusēju atkāpšanos no līguma, neatlīdzinot zaudējumus) jebkurai sava darba izkropļošanai, sagrozīšanai vai citādi pārveidošanai, kā arī tādai autora tiesību aizskaršanai, kas var kaitēt autora godam vai cieņai* (14. panta 1. daļas 6. punkts). Var būt gadījumi, kad autors uzskata, ka viņa darba izmantošana veidā, kādā tas tiek darīts, aizskar viņa godu un cieņu. Piemēram, autors, būdams pārliecināts pacifists, uzraksta romānu par mieru, bet filmas scenārists vai režisors to ir pārvērtis tādā veidā, ka filma slavē karu. Tad autoram būs pilnīgs pamats uzskatīt, ka viņa darbs ir sakropļots (deformēts), ka tādā veidā ir aizskarts viņa gods un cieņa un ka darba izmantošana šādā veidā ir apturama. Ja tiks pierādīts (parasti ar tiesas palīdzību), ka autora gods vai cieņa tiešām ir aizskarti, darba izmantošana tiks apturēta, un autoram nebūs jāatlīdzina nekādi zaudējumi. Pēc autora nāves šādas tiesības uz pretdarbību darba sakropļošanai manto viņa bērni vai citi mantinieki.

²²⁹ Tiesību sistēma, kas balstās uz pieņemto likumu.

²³⁰ Tiesību sistēma, kas balstās uz judikatūras precedentiem vairāk kā uz pieņemto likumu (Tilde, Letonika.lv vārdnīca internetā) – [aplūkots 01.10.2009.]. Pieejams: <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?q=common%20law&s=0&g=2&r=10331062>.

²³¹ **Colston, C.** *Principles of Intellectual Property Law*. London, Sydney: Cavendish Publishing, 1999, p. 273.

Bez šī tiesību minimuma, kam saskaņā ar *Bernes konvenciju*, jābūt noteiktam visu valstu tiesību aktos, Latvijas *Autortiesību likums* garantē vēl arī citas personiskās tiesības: uz vārdu, uz izziņošanu un uz atsaukšanu.

Autortiesību likuma 14. panta 1. daļas 4. punkts nosaka, ka autoram ir *tiesības pieprasīt, lai viņa vārds būtu pienācīgi norādīts visās kopijās un jebkurā ar viņa darbu saistītā publiskā pasākumā, vai pieprasīt pseidonīma lietošanu vai anonimitāti*. Autors var norādīt vai nenorādīt savu vārdu uz darba, kā arī var izdomāt sev pieņemtu vārdu – pseidonīmu, ko norāda uz darba. Autoram ir tiesības prasīt no darba izmantotājiem, lai viņa vārds vai pseidonīms tiktu norādīts (vai nenorādīts) uz visiem darba eksemplāriem, un darba izmantotājiem šī prasība ir saistoša. Tāpat autors var prasīt sava vārda norādīšanu vai nenorādīšanu jebkura pasākuma, kur tiek izmantots viņa darbs, informatīvajos materiālos (afišās, programmās u. tml.). Pēc autora nāves viņa mantiniekiem pāriet tiesības prasīt autora vārda norādīšanu vai nenorādīšanu. Raidorganizāciju darbībā autora vārda obligāta norādīšana varētu radīt problēmas, piemēram, radio stacija, kas raida tikai mūziku, būs spiesta pieņemt darbā diktoru, kas pirms vai pēc katras dziesmas nosauks autora vārdu, ja autors to būs pieprasījis. Tādēļ varētu arī pie autora tiesībām uz vārda pieprasīšanu pievienot tādu pat nosacījumu, kāds tas ir attiecībā uz izpildītāju tiesībām *Autortiesību likuma* 48. panta 2. daļas 1. punktā, nosakot, ka autoram ir tiesības pieprasīt, lai viņa vārds būtu pienācīgi norādīts, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams autordarba izmantošanas veida dēļ.

Autortiesību likuma 14. panta 1. daļas 2. punkts paredz autoram tiesību izlemt, vai darbs vispār tiks izziņots sabiedrībai un kad tas tiks izziņots. Tikai autoram pašam ir tiesības izlemt, vai darbs, kuru viņš ir radījis, gulēs atvilktnē vai ieraudzīs dienasgaismu. Autors pats izlemj, kur un kad to parādīt sabiedrībai pirmo reizi jeb izziņot. Pēc autora nāves šī tiesība pāriet autora bērniem vai citiem mantiniekiem, kuri tad lemj par darba turpmāko izziņošanu vai neizziņošanu. Šī tiesība raidorganizācijām problēmas nerada.

Taču lielam riskam raidorganizācijas tiek pakļautas, uzliekot tām par pienākumu ievērot autora tiesību *pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam* (14. panta 1. daļas 3. punkts).

Parasti Bernes Savienības valstu likumos visbiežāk ir noteiktas šādas autoru morālās tiesības:

- 1) identifikācijas tiesības – tiesības tikt norādītam par darba autoru, viņa vārdu norādot uz visām darba fiziskām kopijām,
- 2) viengabalainības tiesības – tiesības nepieļaut darba neatļautu izmainīšanu vai nu kaut ko atņemt, vai pieliekot, ja tā kaitē autora godam vai cieņai.

Latvijas likumā autoram papildus ir piešķirtas neierobežotas tiesības lemt par sava darba atsaukšanu. Ja, piemēram, autors pēkšņi ir mainījis savu reliģisko, politisko vai citu pārliecību, un viņam šķiet, ka uzrakstītais darbs vairs nesakrīt ar viņa pasaules uzskatu vai neatbilst tam, autors jebkurā brīdī ir tiesīgs apturēt sava darba tālāku izmantošanu. Šādā gadījumā autoram vienkārši ir jāaņem atpakaļ zaudējumus, kas sakarā ar to ir radušies darba izmantotājiem, piemēram, visus ar filmas uzņemšanu saistītie izdevumi gadījumā, ja filmas scenārija autors pēkšņi atsauc atļauju filmas scenārija izmantošanai (aktieru algas, tērpu šūšana, dekorāciju izveide, tehnikas izmantošana utt.). Nav vairs svarīgi, vai pēc tam autors pilda un vai vispār spēj izpildīt savu pienākumu segt zaudējumus, tos pēc tam var gadiem ilgi mēģināt no viņa piedzīt tiesas ceļā, jo tiesības atsaukt darbu nekādi netiek ierobežotas. Pēc autora nāves to var darīt viņa bērni un citi mantinieki.

Jautājumā par šo atsaukuma tiesību raksturu un to piemērošanu pastāv plaša viedokļu dažādība, kā arī sastopamas lielas atšķirības atsevišķu valstu tiesību aktos.

Autortiesību aizsardzības pirmsākumi balstījās uz atziņu, ka autori rada kultūrai svētīgu darbu, un ka šis darbs var tikt nokopēts bez maksāšanas, ja netiek nodibināta tiesība kontrolēt kopiju izgatavošanu. Uz šī pamata Lielbritānijā autortiesības tika vienmēr uzskatītas tikai un vienīgi par ekonomisku rīku, ar kuru autors var nodrošināt savu izdzīvošanu. Civiltiesības kontinentālajā Eiropā nesāka no tā paša priekšnoteikuma. Tā vietā autors tika uzskatīts par tiesīgu kontrolēt visus sava darba aspektus, un kopš tā radīšanas brīža tā bija viņa pašizteiksmes forma, kas atspoguļoja autora personības reputāciju un viengabalainību.²³²

Mūsdienu juridiskajā literatūrā atrodami dažādi viedokļi par autoru nepieciešamību pēc tiesībām atsaukt savu darbu no tālākas izmantošanas.

Anglo - amerikāņu tiesību tradīcijās ir redzams zināms skepticisms pret autoru prasībām iegūt šāda veida speciālu likumisku aizsardzību. 1997. gadā Vitforda Komitejas (*Whitford Committee*) ziņojumā²³³ tika atzīts, ka morālās tiesības Lielbritānijas tiesību sistēmā būtu jāievieš saprātīgā apjomā. Šis priekšlikums atbilda formulējumiem, kuri tika meklēti, lai likumā sabalansētu līguma slēgšanas brīvības un tā izpildes obligātuma prasības ar uzņēmēja negribēti veiktajiem morālo tiesību pārkāpumiem, kad tiem izlabot netaisnību varētu būt ilgi un dārgi.²³⁴ Anglo – amerikāņu tiesību sistēmā tiesības uz darba atsaukšanu netiek aplūkotas kā absolūtas personiskās tiesības, un šāda darbība arvien tiek vērtēta noslēgtā līguma tiesību kontekstā. Šāda atšķirīga pieeja tiesību uz darba atsaukšanu

²³² **Philips, J., Firth, A.** *Introduction to Intellectual Property Law, Fourth edition*, p 257.

²³³ *Report of the Committee to consider the Law on Copyright and Designs*. Presented to Parliament by the Secretary of State for Trade by Command of Her Majesty, March 1977.

²³⁴ **Cornish, W., Llewelyn, D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. 5th edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. pp. 452–455.

īstenošanas iespējām novērojama tādēļ, ka Bernes konvencijā tiesības uz darba atsaukšanu nav norādītas.²³⁵ Lielbritānijas likums paredz šādas morālās tiesības: tiesības tikt identificētam kā autoram, tiesības iebilst darba izkropļošanai un privātuma tiesības filmās un fotogrāfijās. Kā redzams, tajā nav paredzētas tiesības autoram atsaukt savu darbu no turpmākas izmantošanas²³⁶. Autoru pārstāvji uzstāj, ka visām tiesību sistēmām ir jāsaturs aizsardzības struktūra, kurā ir jābūt arī morālajām tiesībām, taču uzņēmējdarbības lobētāji aizstāv viedokli, ka šīs tiesības pārmērīgi pastiprina autoru pozīcijas un noved pie nebeidzamām komplikācijām, sevišķi komplicētas kopdarbības gadījumos, piemēram, audiovizuālajos darbos vai multimediju projektos.²³⁷

Kontinentālo tiesību valstu zinātnieku juridiskajos rakstos par autortiesībām sākot jau no 20. gadsimta beigām ir atrodamas idejas par to, ka autoram zināmos nosacījumos būtu jāparedz neatņemamas tiesības atsaukt sava darba izmantojumu, kuru tas atļāvis, noslēdzot līgumu, bet šie uzskati ilgstoši neguva atbalstu likumdošanas praksē. Līdz 1965. gada Vācijas Autortiesību likuma un 1957. gada Francijas Intelektuālā īpašuma likuma pieņemšanai šī atsaukuma tiesība tikai uzskatīta tikai par tiesību zinātnieku auklētu ideju vai juridiskās politikas tālāko mērķi.²³⁸ Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstīs tiek uzskatīts, ka atsaukuma tiesību atzīšana liecina par lielu cieņu pret autora intelektuālo jūtīgumu un dabiskā veidā papildina viņa tiesības pieņemt lēmumus par savu darbu publiskošanu. Tās izriet no nepieciešamības aizsargāt domu brīvību un tajā pašā laikā nodrošina iespēju mainīt savu viedokli. Šeit ir runa par izņēmuma tiesībām, kas ir tiešā pretrunā ar līgumu izpildes nepieciešamības principu. Lai to pēc iespējas novērstu, tiem mēģināts samierināt šos divus pretstatīgos tiesību principus, no vienas puses – *pacta sunt servanda* (līgums ir jāpilda) princips, no otras puses – domu brīvības princips ar iespēju mainīt savu viedokli. Tādēļ atsaukuma tiesība parasti tiek saistīta ar virkni nosacījumu, kuru starpā vienmēr ir pienākums atlīdzināt finansiālos zaudējumus, kas radušies atsaukuma rezultātā.²³⁹ M. Grudulis uzskata, ka šī tiesība kā viena no autora nemantiskajām tiesībām nepieciešama, lai garantētu autoram garīgu labumu gadījumos, kad autora uzskati, pārliecība vai citi motīvi vairs nesakrīt ar tiem, kuru vadīts viņš radīja atsaucamo darbu. Tā kā šo tiesību īstenošana var nodarīt zaudējumus darbu lietotājiem, tā parasti tiek subordinēta ar nosacījumu jau iepriekš atlīdzināt lietotājiem radušos zaudējumus, un tas liek autoram nopietni pārdomāt par patieso vajadzību atsaukt darbu. Autors ir pamanījis arī dīvaino neskaidrību *Bernes konvencijā*, jo tās pielikuma 3. pantā ir

²³⁵ **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008. 45. lpp.

²³⁶ *Copyright, Designs and Patents Act 1988, Clause 2.*

²³⁷ **Cornish, W., Llewelyn, D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*, p. 487.

²³⁸ **Drahos, P.** *Intellectual Property*. Dartmouth: Ashgate, 1999. p 366.

²³⁹ **Липчик, Д.** *Авторское право и смежные права*. Москва: Ладомир, 2002. 788 с. 150–151.

noteikts aizliegums izsniegt piespiedu licenci gadījumos, ja autors izmantojis tiesības uz darbu atsaukšanu²⁴⁰, lai gan konvencijas tekstā šī tiesība nemaz nav paredzēta.²⁴¹

Bez Latvijas Eiropā vēl ir dažas citas valstis, kurās arī tiek atzītas tiesības uz darba atsaukšanu, taču parasti tās ir pakļautas stingriem nosacījumiem un ierobežojumiem.

Vācijas 1965. gada Autortiesību likums²⁴² 42. pantā paredz autoram tiesības atsaukt darbu pārlicēības maiņas gadījumā. Likums nosaka, ka līgumā nevar salīgt, ka šī tiesība netiks izmantota. Taču autoram ir jāatlīdzina zaudējumi, kas radušies tiesību pārņēmējam vismaz tādā apmērā, kādas radās līdz brīdim, kamēr tika paziņots par atsaukumu. Atsaukums nestājas spēkā, kamēr autors nav atlīdzinājis zaudējumus. Ja pēc atsaukuma tiesību izmantošanas autors tomēr nolemj atļaut sava darba izmantošanu, tad viņam jāpiedāvā šīs tiesības tai pašai personai, no kuras tās tika atsauktas, uz saprātīgiem noteikumiem.

Francijas Autortiesību likuma L.121.4 pants²⁴³ nosaka, ka neatkarīgi no autora mantiskajām tiesībām viņam ir tiesības izlemt darba atsaukšanu pat pēc tā publikācijas, tomēr šo tiesību autors var izmantot tikai, ja viņš nodrošina jebkuru kaitējumu atlīdzināšanu tiesību pārņēmējam. Tāpat kā Vācijas likumā, arī Francijas likums nosaka, ka gadījumā, ja pēc atsaukuma tiesību izmantošanas autors tomēr nolemj atļaut sava darba publicēšanu, tad viņam jāpiedāvā šīs tiesības tai pašai personai, no kuras tās tika atsauktas, uz tādiem pašiem noteikumiem, kādi bija iepriekš paredzēti.

Krievijas zinātnieku rakstos atrodama atziņa, ka atsaukuma tiesība ir pilnīgi pamatota un nepieciešama, ja tiek paredzēts pienākums atlīdzināt ar darba atsaukšanu radītos zaudējumus.²⁴⁴ Krievijas Federācijas Civillikuma 4. daļā (kur ir iekļauti autortiesību aizsardzības noteikumi) 1269. pants nosaka, ka autoram ir tiesības atteikties no agrāk pieņemta lēmuma par darba izziņošanu ar noteikumu, ja personai, kurai tika piešķirtas darba izmantošanas tiesības, tiek atlīdzināti zaudējumi. Ja darbs jau ir izziņots, tad autora pienākums ir publiski paziņot par tā atsaukšanu. Pie tam autoram ir tiesības izņemt no apgrozības arī agrāk izdotos darba eksemplārus, tāpat – atlīdzinot zaudējumus. Tomēr šī paša panta 3. daļā ir iekļauts noteikums, ka šāds atsaukums neattiecas uz datorprogrammām, darba devēja uzdevumā veidotiem darbiem un darbiem, kas ir iekļauti sarežģītā objektā. Tālāk 1240.

²⁴⁰ *Bernes konvencija*, pielikums, III pants. Reproducēšanas tiesību ierobežojumi. 2.–5. licences izsniegšanas nosacījumi: “(d) Licence netiek izsniegta, ja autors ir izņēmis no apgrozības visus tā izdevuma eksemplārus, kura reproducēšanai un publicēšanai attiecīgā licence pieprasīta.”

²⁴¹ **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 107.–108. lpp.

²⁴² *Copyright Law (Consolidation)*, 09.09.1965 (16.07.1998). Officially published in: *Bundesgesetzblatt, Teil I*, 1965, p. 1273; *Teil I*, No. 27, 20.05.1998, p. 902 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1034>.

²⁴³ *Copyright (Part I), Code (Consolidation)*, 01.07.1992 (27.03.1997), No. 92–597 (No. 97–283) – [atsauce 08.11.2008]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=1610.

²⁴⁴ **Макагонова, Н.** *Авторское право*. Учебное пособие. Под редакцией Э. П. Гаврилова. Москва: Юридическая литература, 2000, 136 с.

pantā likums skaidro *sarežģītā objekta* jēdzienu – tas ir objekts, kurš ietver sevī vairākus ar intelektuālā īpašuma tiesībām aizsargātus darbus (audiovizuāls darbs, filma, teātra uzvedums, multimediju projekts, vienota tehnoloģija u. tml.).²⁴⁵

Polijas Autortiesību un blakustiesību likuma 56. panta 1. daļa nosaka, ka darba autoram ir tiesības atsaukt līgumu viņam būtisku interešu dēļ. Šī panta 2. daļa nosaka, ka gadījumā, ja atsaukšana ir notikusi pēc tam, kad darba izmantošana jau ir uzsākta, autoram ir jāatmaksā visi izdevumi, kurus persona, kurai darbu bija atļauts izmantot, ir samaksājusi. Tomēr 56. panta 3. daļa nosaka, ka 1. daļas noteikumi nevar tikt attiecināti uz arhitektūras darbiem, pilsētvides darbiem un audiovizuāliem darbiem.²⁴⁶

Slovēnijas Autortiesību un blakustiesību likuma²⁴⁷ 20. pants nosaka kārtību, kādā var notikt atsaukšana. Panta 1. daļā ir noteikts, ka autoram ir tiesības atsaukt savas nodotās tiesības uz darba izmantošanu, norādot, ka viņam ir svarīgi morāli iemesli šādai atsaukšanai, kā arī atmaksājot izdevumus, kas radušies izmantotājam. Tomēr šī paša panta 5. daļa nosaka, ka atsaukšana neattiecas uz datorprogrammām, audiovizuāliem darbiem un datu bāzēm.

Ungārijas Autortiesību likuma²⁴⁸ 11. pants nosaka, ka autoram ir tiesības atsaukt darba izziņošanu, kā arī aizliegt turpmāko jau izziņota darba izmantošanu, ja viņam uz to ir pamatoti iemesli; tomēr autoram ir jāsedz visi zaudējumi, kas radušies saskaņā ar šādu paziņojumu. Atsaukt nevar darba devēja uzdevumā radītu darbu.

Vienīgi Spānijas Intelektuālā īpašuma likums²⁴⁹ nenosaka nekādus ierobežojumus darba atsaukšanai, tā 14. panta 6. daļa nosaka, ka autoram ir neatsavināmas tiesības atsaukt darbu no aprites, ja ir izmainījusies viņa intelektuālā vai morālā pārliecība, atlīdzinot zaudējumus un kaitējumu personām, kam piederēja darba izmantošanas tiesības.

Autore uzskata, ka likumā nedrīkst iekļaut atsaukuma tiesības autoram, nenosakot viņam nekādus papildu ierobežojumus vai nosacījumus, kā tikai zaudējumu segšana. Šāds nosacījums pēc būtības iznīcina jebkuras līgumsaistības, kas noslēgtas starp autoru un darba izmantotāju. Raidorganizācijai kā daudzu autoru daudzu darbu izmantotājam šādas autora tiesības uz atsaukumu ir ļoti bīstamas, jo jebkurš

²⁴⁵ Гражданский Кодекс Российской Федерации, Принят Государственной Думой 24 ноября 2006 года, Одобрен Советом Федерации 8 декабря 2006 года. Часть Четвертая. Раздел VII. Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации.

²⁴⁶ Act of 4 February 1994 on Copyright and Neighboring Rights. Officially published in: Monitor Polski, 23.02.1994, No. 24, item 83.

²⁴⁷ Copyright and Related Rights Act of 30 March 1995 as last amended on 1 February 2006.

²⁴⁸ Act No. III of 1969 on Copyright, as last amended by Act No. LXXII of 1994.

²⁴⁹ Law on Intellectual Property, regularizing, clarifying and harmonizing the applicable statutory provisions (approved by Royal Legislative Decree 1/1996 of April 12, 1996, and amended by Law 5/1998 of March 6, 1998, incorporating Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the Legal Protection of Databases). Officially published in: Boletín Oficial del Estado, 22.04.1996, No. 97 & 07.03.1998, No. 57.

autors, kurš nolemtu realizēt šīs tiesības, šādi varētu pārvilkt svītru visām raidorganizācijas tiesībām gan uz jau izveidotu dabu pirmreizēju pārraidīšanu, gan uz arhīvā esošu darbu atkārtotu izmantošanu. Piemēram, televīzijas videofilmas autors pēc tās uzņemšanas nav apmierināts ar kādu no otrā plāna aktieriem vai dekorācijas liekas pārāk vienkāršas vai kā tamlīdzīgi, un viņš vienkārši atsauc savu darbu no izmantošanas. Autors paziņo, ka atlīdzinās zaudējums daudzu gadu laikā, un ne filmas producentam, ne raidorganizācijai nav nekādu juridisku aizsardzības līdzekļu, neskatoties uz iepriekš stingri noslēgtajiem līgumiem. Viss ieguldītais darbs un izlietotie līdzekļi ir iztērēti nelietderīgi.

Svarīgs ir jautājums par to, vai darba atsaukšanas tiesības attiecas uz visiem autoru radītajiem darbiem, vai tikai uz tiem darbiem, kuru izmantošanas tiesības raidorganizācija ieguvusi pēc 1993. gada saskaņā ar tiesību pārejas līgumiskajiem nosacījumiem, vai attiecas arī uz tiem darbiem, kuri radīti agrāk un kuru izmantošanas tiesības raidorganizācija ieguvusi citā veidā, piemēram, uz likuma²⁵⁰ pamata.

Lai to izvērtētu, ir jāanalizē atsaukuma tiesību vēsture tiesību aktos Latvijā:

- 1911. gada 20. marta Krievijas *Likums par autora tiesībām* – atsaukuma tiesība nav paredzēta (jo vispār nav paredzēta morālo tiesību aizsardzība);
- 1937. gada *Autora tiesību likums* – morālo tiesību uzskaitījumā²⁵¹ atsaukuma tiesība nav paredzēta
- 1922. gada KPFSR *Civillkodekss* – atsaukuma tiesība nav paredzēta (jo vispār nav paredzēta morālo tiesību aizsardzība);
- 1964. gada LPSR *Civillkodekss* – morālo tiesību uzskaitījumā²⁵² atsaukuma tiesība nav paredzēta,
- 1993. gada likums *Par autortiesībām un blakustiesībām* – morālo tiesību uzskaitījumā²⁵³ atsaukuma tiesība ir paredzēta, nosakot, ka autoram ir tiesības uz darba atsaukšanu – pieprasīt darba izmantošanas pārtraukšanu, sedzot zaudējumus, kas pārtraukšanas rezultātā radušies

²⁵⁰ *Autortiesību likums*, 53. panta 3. daļa: “Raidorganizācijai ir tiesības raidīt un publiskot tos audiovizuālos darbus un fonogrammas, kas likumīgi ievietoti tās arhīvā līdz likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), maksājot atlīdzību autortiesību un blakustiesību subjektiem atbilstoši mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas noteiktajam atlīdzības lielumam (63. pants).”

²⁵¹ 1937. gada *Autora tiesību likums*, 10. pants. “Vienīgi autoram ir tiesība: 1) savu darbu publicēt; 2) tikt atzītam par sava darba autoru; 3) aizliegt savu darbu pārgrozīt, izņemot likumā noteiktos gadījumus. Šīs tiesības autoram paliek arī tad, kad viņš mantiskās tiesības atdevis citiem.”

²⁵² *Civillkodekss*, 501. pants, 2. daļa: “Autoram ir tiesības uz darba neaizskaramību.” 502. pants: “Aizliegts pārkāpt bez autora piekrišanas autora darba neaizskaramību, darbu izdodot, izpildot vai citādi atveidojot, izdarīt kaut kādus grozījumus gan pašā darbā, dot tam priekšvārdu, pēcvārdu, komentārus vai kādus citus paskaidrojumus.”

²⁵³ *Likums Par autortiesībām un blakustiesībām*, 13. pants, 1. daļa: “Darba autoram ir neatsavināmas tiesības: 1) uz autorību; 2) uz darba izziņošanu un publicēšanu; 3) uz darba atsaukšanu – pieprasīt darba izmantošanas pārtraukšanu, sedzot zaudējumus, kas pārtraukšanas rezultātā radušies izmantotājam atbilstoši šā likuma 36. panta otrās daļas un Civillikuma 1589. panta noteikumiem.”

izmantotājam atbilstoši šā likuma 36. panta otrās daļas²⁵⁴ un Civillikuma 1589. panta²⁵⁵ noteikumiem;

- 2000. gada *Autortiesību likums* – morālo tiesību uzskaitījumā²⁵⁶ atsaukuma tiesība ir paredzēta, nosakot, ka darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba atsaukšanu – tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam.

Tā kā autora personiskā tiesība uz darba atsaukšanu nav bijusi prasīta ne Bernes konvencijā, ne 1922. gada KPFSR Civillikodēksā, ne LPSR *Civillikodēksā*, autore uzskata, ka uz autoriem, kuri radījuši darbus periodā līdz 1993. gadam, šī tiesība neattiecas. Pirms 1993. gadam radīto darbu radīšanas laikā šāds tiesību institūts Latvijā nebija pazīstams, un tādēļ tiesības pārgāja pie izmantotāja atbilstoši attiecīgā laika tiesību normām un tiesību izpratnei. Savukārt saskaņā ar *Civillikuma* 3. pantu – iegūtās tiesības paliek neskartas.

Bernes konvencija 6.*bis* pants nosaka, ka personiskās tiesības paliek spēkā pēc autora nāves vismaz līdz tam laikam, kad izbeidzas mantiskās tiesības. Tomēr valstis, kuras, pievienojoties Bernes konvencijai, neparedz personisko tiesību aizsardzību pēc autora nāves, var noteikt, ka dažas no šīm tiesībām pēc autora nāves vairs nav spēkā. Latvijas *Autortiesību likums* speciāli neatdala personisko un mantisko tiesību ilgumu, bet 36. pantā nosaka, ka visas autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves, 14. pantā vien nosakot, ka personiskās tiesības autora dzīves laikā nevar pāriet citai personai. Līdz ar to atzīstams, ka personiskās tiesības Latvijā tiek aizsargātas tikpat ilgi, cik mantiskās tiesības.

Latvijas tiesu praksē autorei izdevās sameklēt dažas lietas, kur autori vērsās tiesā, lai panāktu savu morālo tiesību aizsardzību.

Tiesības uz vārdu²⁵⁷

2001. gada 1. februārī *Latvijas Televīzijas* programmā tika pārraidīts raidījums par ceļu būvniecību, asfaltēšanu, bruģa klāšanu un citiem ceļu veidošanas paņēmieniem. Vienā no sižetiem tika

²⁵⁴ Likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, 36. panta 2. daļa: “Ja piešķirtā licence līgumā nav ierobežota laika ziņā, autors tādu līgumu jebkurā brīdī var lauzt, par to rakstveidā brīdinot otru pusi sešus mēnešus pirms līguma laušanas.”

²⁵⁵ *Civillikuma*, 1589. pants: “Vienpusēja atkāpšanās no līguma ir pieļaujama tikai tad, kad tā pamatota ar paša līguma raksturu, vai kad to zināmos apstākļos atļauj likums, vai arī kad tāda tiesība bijusi noteikti pielīgta.”

²⁵⁶ *Autortiesību likums*, 14. pants: “Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz: 1) autorību; 2) izlemšanu, vai darbs tiks izziņots; 3) darba atsaukšanu – tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam; 4) vārdu – 5) darba neizskaramību; 6) pretdarbību (arī uz vienpusēju atkāpšanos no līguma, neatlīdzinot zaudējumus) jebkurai sava darba izkropļošanai, sagrozīšanai vai citādi pārveidošanai, kā arī tādai autora tiesību aizskaršanai, kas var kaitēt autora godam vai cieņai.”

²⁵⁷ *Autortiesību likums*, 14. panta 1. daļas 4. punkts: “Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz vārdu – tiesības pieprasīt, lai viņa vārds būtu pienācīgi norādīts visās kopijās un jebkurā ar viņa darbu saistītā publiskā pasākumā, vai pieprasīt pseidonīma lietošanu vai anonimitāti.”

runāts par to, ka ziemas laikā iespējams meklēt idejas ceļu būvniecībai. Tādēļ raidījuma veidotāji izšķirstīja vairākus žurnālus, un kā piemērotāko vizuālo materiālu izvēlējās žurnāla “Mūsmājas” 2000. gada maija žurnālā ievietotās fotogrāfijas par bruģa klāšanas variantiem un metodēm. Vienā no šīm fotogrāfijām bija redzams Jāņa Uzara veidotais bruģa klājums pie viņa mājas un pie citām ēkām, kuras bija fotografējis pats bruģa klājuma autors.

Jānis Uzars vērsās ar prasību tiesā, lūdzot aizstāvēt viņa personiskās un mantiskās tiesības, kā arī pieprasīja mantisko kompensāciju 5000 Ls apmērā, jo uzskatīja, ka viņa fotogrāfijas ir pārraidītas, nenorādot autora vārdu. *Latvijas Televīzija* norādīja, ka nevarēja norādīt fotogrāfiju un bruģa klājuma autoru, jo autors pats nebija nodrošinājis, ka viņa vārds atrodas pie žurnālā publicētajiem darbiem. Žurnālā bija tikai norādīts materiāla sagatavotājs, kas uztverams kā žurnālists. Vēl vairāk – kontekstā ar pārējām žurnāla fotogrāfijām, māju pagalmu fotogrāfijas varēja tikt uztvertas kā cita fotogrāfa (Gvido Kajona) fotogrāfijas, kura vārds bija norādīts žurnālā. Saskaņā ar *Autortiesību likuma* 14. panta 4. daļu autoram ir tiesības izlemt, vai viņa vārds tiks vai netiks norādīts pie viņa darba, bet tad arī izmantotājam nevar prasīt, lai viņš šo vārdu norādītu. Žurnālā autora vārds netika norādīts, un *Latvijas Televīzija* saskaņā ar *Autortiesību likuma* 8. panta 2. daļas noteikumiem norādīja izdevēju, kas atzīstama par pareizu rīcību. Tiesa nosprieda, ka J. Uzars nevar prasīt zaudējumu atlīdzību par to, ka viņa vārds netika norādīts, jo viņš pats varējis to novērst, pieprasot ievietot savu vārdu žurnālā pie fotogrāfijām, tātad – viņš pats nav rīkojies ar pienācīgu rūpību, kāda jāievēro krietnam un rūpīgam saimniekam (*Civillikuma* 1646. pants). Lieta tika pārsūdzēta kasācijas instancē un Apgabaltiesas civillietu tiesas kolēģija nolēma, ka prasība tomēr daļēji apmierināma, jo pirmās instances tiesa bez pietiekama iemesla atsaukusies uz *Civillikuma* 1776. pantu²⁵⁸, jo strīds ir par autortiesību pārkāpumu, tādēļ no *Latvijas Televīzijas* piedzenama kompensācija Ls 150 apmērā.²⁵⁹

Tiesības uz autorību²⁶⁰

Komponists Guntars Račs iesniedza prasību pret komponistiem Uģi Rūķīti un Jāni Grodumu par autortiesību atzīšanu un kompensācijas piedziņu saistībā ar dziesmas “Mana vienīgā ziņģe” autorību. Račs uzskata, ka abi atbildētāji viņa dziesmai pielikuši tikai dažus teksta vārdus, tādēļ nav atzīstami par līdzautoriem. Prasītājs norāda, ka par pamatu dziesmas tekstam ir izmantots viņa dzejolis, kura sarakstīšanā Uģis Rūķītis nav piedalījies, lai gan atzīst, ka dziesmas tekstā iekļauti arī Uģa Rūķīša vārdi “tu, mana vienīgā, vien tu”, ar kuriem aizstāti prasītāja dzejoļa vienas rindiņas vārdi “labrīt, mana

²⁵⁸ *Civillikuma* 1776. pants: “Cietušais nevar prasīt atlīdzību, ja viņš pats varējis zaudējumu novērst, ievērojot pienācīgu rūpību (1646. p.). Izņēmums no šā noteikuma pielaižams tikai ļaunprātīga tiesību aizskārums gadījumā.”

²⁵⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 12.01.2004. lieta Nr. CA-249/2,2004 par Jāņa Uzara prasību pret Latvijas Televīziju.

²⁶⁰ *Autortiesību likums*, 14. panta 1. daļas 1. punkts: “Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz autorību – tiesības tikt atzītam par autoru.”

mīlotā, labrīt”. Tā kā prasītājs nav devis atļauju dzejoļa pārveidošanai, viņš uzskata to par savu *Autortiesību likuma* 14. panta pirmās daļas 5. punkta noteikto autortiesību pārkāpumu, kas nedod tiesības Uģi Rūķīti atzīt par dziesmas teksta līdzautoru. Augstākās tiesas Senāts savā spriedumā tomēr atzina Uģi Rūķīti par teksta līdzautoru.²⁶¹

Tiesā tika iesniegta arī autora Austra Manguļa prasībā pret a/s “Diena” par autorības atzīšanu uz viņa reklāmas oriģināldarba radīšanu kompjūtergrafikas tehnikā, kuru tas veidoja pēc a/s “Radio SWH” pasūtījuma, un kurš kā šīs raidorganizācijas reklāmas materiāls tika publicēts laikrakstā “Diena”. Pēc nedēļas šis darbs tika pārpublicēts tajā pašā laikrakstā, bet jau atveidotā variantā kā raidorganizācijas “Super FM” reklāma bez autora norādes. Saskaņā ar LR likumu “Par autortiesībām un blakustiesībām” autors ir fiziska persona, kuras radošo spēku rezultātā radīts konkrētais darbs, tāpēc Civillietu tiesas kolēģija uzskatīja, ka A. Mangulis ir strīdus darba autors un viņam atzīstama autorība uz šo darbu. Apmierināta tika arī viņa prasība daļā par mantisko kompensāciju par autortiesību aizskārumu. Tiesa arī uzskatīja, ka ir apmierināma “Radio SWH” prasība par zaudējumu piedziņu, jo saskaņā ar līgumu šī raidorganizācija bija autora mantisko tiesību pārņēmēja, un zaudējumi pierādīti ar izziņu no a/s “Radio SWH” grāmatvedības, kas apliecina, ka pēc sagrozītās reklāmas publicēšanas laikrakstā “Diena” strauji samazinājušās summas, par kurām noslēgti reklāmas līgumi. Tāpēc tiesa nosprieda atzīt Austrim Mangulim autorību uz reklāmas vizuālo oriģināldarbu, izpildītu kompjūtergrafikas tehnikā un atzīt a/s “Radio SWH” izņēmuma izmantošanas tiesības uz Austra Manguļa autordarbu saskaņā ar noslēgto līgumu par autortiesību pāreju.²⁶²

*Tiesības uz darba neaizskaramību*²⁶³

Mākslinieks Koļčovs iesniedza tiesā prasību, kur norādīja, ka 2005. gada sākumā žurnāls “*Salon Interior*” publicējis materiālu par dizaineres Petrovičas veidoto interjeru kādā Vecrīgas dzīvoklī. Tieši šā interjera sastāvdaļa ir sienas gleznojums, kas uzskatāms par viņa darba “Saldie čuksti” atdarinājumu. Analoga publikācija bijusi arī Latvijas žurnālā “Deko”. Koļčovs prasībā norādījis, ka Petroviča pārkāpusi viņa autortiesības, jo tikai autors ir tiesīgs atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan darbā, gan tā nosaukumā, un viņam arī ir tiesības pretdarboties

²⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-58 par Guntara Rača kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 6. oktobra spriedumu Guntara Rača prasībā pret Uģi Rūķīti un Jāni Grodumu ar trešo personu Autortiesību un komunikācijas konsultāciju aģentūra/ Latvijas Autortiesību aģentūra (AKKA/LAA) par autortiesību atzīšanu un autortiesību pārkāpuma novēršanu.

²⁶² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 1998. gada 19. novembra spriedums Lietā Nr. CA-1331a/s “Radio SWH” prasībā pret a/s “Super FM” un a/s “Diena” par autortiesību aizskārumu un mantiskas kompensācijas piedziņu un Austra Manguļa prasībā pret a/s “Super FM” un a/s “Diena” par autortiesību aizskārumu un mantiskās kompensācijas piedziņu, mantiskās kompensācijas piedziņu par goda un cieņas aizskārumu.

²⁶³ *Autortiesību likums*, 14. panta 1. daļas 5. punkts: “Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību – tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā.”

jebkādai savu darbu izkropļošanai, sagrozīšanai vai pārveidošanai. Tiesa nosprieda piedzīt no pārkāpēja kompensācija 3000 latu apjomā par autordarba pārveidošanu bez autora atļaujas.

Autortiesību likums nosaka autoram tiesības uz pretdarbību darba sakropļošanai²⁶⁴. To izmantoja audiovizuālā darba autors Jānis Rušenieks, un caur tiesu pieprasīja savu personisko tiesīgu aizskāruma novēršanu. LNT humora šovā “Ak, kungs!” tika demonstrēta parodija par Jāņa Rušenieka vadīto *Latvijas Televīzijas* raidījumu “Mūzika un video”. Sižetā bija izmantoti fragmenti no Rušenieka veidotā raidījuma, kurā intervēts mūziķis Juris Kulakovs, savukārt intervētāja – Rušenieka – tēlā bija ieturēts Viesturs Dūle. Pēc Rušenieka domām, viņš sižetā atainoja necieņu pret intervējamo, viņa atbilžu laikā skujot bārdi, tīrot zobus un apmeklējot tualeti, tādēļ iesniedza prasību tiesā par 59 999 latu kompensāciju autortiesību pārkāpuma gadījumā un viena lata kompensāciju par goda un cieņas aizskārumu. Rīgas apgabaltiesa daļēji apmierināja Rušenieka prasību un LNT raidījuma veidotājiem piesprieda par labu Rušeniekam samaksāt 5001 latu, savukārt Rušeniekam jāsedz raidījuma veidotāju advokāta pakalpojumi 3245 latu apjomā²⁶⁵. Par spriedumu tika iesniegta apelācijas sūdzība. Bez tam Dūle tika arī apsūdzēts par autortiesību tīšu pārkāpšanu, par ko krimināllikums paredz piespiedu darbu vai naudas sodu līdz 60 minimālajām mēnešalgām, kā arī iespējamu mantas konfiskāciju, jo blakustiesību objekts izmantots, nesaņemot tā producenta atļauju.

Kā redzams no minētajām tiesu lietām, par autoru morālajām tiesībām mūsu valstī vēl ir diezgan vāja izpratne, tādēļ nevar runāt par nopietnu tiesu praksi morālo tiesību aizsardzības nodrošināšanai Latvijā. Vairāk izpratnes ir par mantiskajām tiesībām un to aizsardzību, par to tiks runāts nākamajā darba apakšnodaļā.

Ārpus Latvijas robežām kā vienu no interesantākajām tiesu lietām var minēt divu filmu režisoru iesniegto prasību pret Zviedrijas raidorganizāciju TV4 par reklāmu ievietošanu viņu veidotajās filmās. Tiesai bija jāpieņem lēmums, kuram no Zviedrijas likumiem ir prioritāte – autortiesību likumam, kas aizsargā individuālo radošo darbu, vai radio un televīzijas likumam, kas televīzijas kanālam garantē tiesības ar reklāmām filmu pārtraukt trīs līdz četras reizes. Tiesa nolēma, ka, pārraidot reklāmas šo režisoru filmu laikā, TV4 ir ietekmējusi filmas un pārkāpusi autortiesību īpašnieku īpašās personības, un piesprieda kanālam samaksāt režisoriem gandrīz vai pusmiljonu Zviedrijas kronu, jo uzskatīja, ka ir pārkāptas autora morālās tiesības uz viņa darba neaizskaramību.²⁶⁶

²⁶⁴ *Autortiesību likums*, 14. panta 1. daļas 6. punkts: “Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz pretdarbību (arī uz vienpusēju atkāpšanos no līguma, neatlīdzinot zaudējumus) jebkurai sava darba izkropļošanai, sagrozīšanai vai citādi pārveidošanai, kā arī tādai autora tiesību aizskaršanai, kas var kaitēt autora godam vai cieņai.”

²⁶⁵ No personīgām sarunām.

²⁶⁶ No EBU sesiju materiāliem.

Protams, ka brīdī, kad saduras divas cilvēktiesības – autora tiesības uz sava radītā darba aizsardzību, tajā skaitā – viengabalainību, un sabiedrības tiesības uz informāciju, svarīgi ir izvērtēt, kura no šīm tiesībām konkrētā brīdī ir svarīgāka, un kuru var nedaudz ierobežot. Ja *Radio un televīzijas likums* nosaka, ka sabiedrības tiesības iegūt informāciju reklāmas veidā ir nodrošināmas, iekļaujot reklāmas raidorganizāciju programmās, tajā skaitā – filmās, tad ir attaisnojama raidorganizācijas rīcība, ievietojot autoru radītā filmā reklāmu. Savukārt, ja šī reklāma traucē skatītājam uztvert autora domu kā viengabala radītu, iespējams, ka raidorganizācijai vajadzēja padomāt par citām vietām filmā, kurā ievietot reklāmu – tādā veidā, lai netiktu traucēta tās uztveršana, jeb arī bija par to konkrēti jāvienojas ar filmas autoriem.

2.7.2. Ekonomiskās jeb mantiskās tiesības

Lai autors varētu dzīvot no sava amata augļiem, viņam jāsaņem atlīdzība par savu darbu. Jo vairāk viņa darbs tiek izpildīts, atskaņots, raidīts un tā tālāk, jo lielāku atlīdzību saņem autors. Lai to nodrošinātu, Bernes konvencija ir noteikusi minimālās tiesības, kādas jānodrošina autoriem attiecībā uz to radītajiem darbiem:

- 1) tulkošanas tiesības (8. pants),
- 2) reproducēšanas tiesības (9. pants),
- 3) publiska izpildījuma tiesības (11. pants),
- 4) raidīšanu vai retranslēšanu ēterā (11. *bis* pants),
- 5) publisku lasīšanu, lasījuma izziņošanu (11. *ter* pants),
- 6) pārveidošanu, aranžēšanu un citādu pārstrādāšanu (12. pants),
- 7) kinematogrāfisku pārveidošanu un reproducēšanu, izplatīšanu (14. pants).

WCT nosaka, ka autoriem papildus jāpiešķir:

- 1) izplatīšanas tiesības – dot atļauju padarīt sabiedrībai pieejamus savu darbu oriģinālus un kopijas, tos pārdodot vai citādā veidā nododot tālāk savas īpašumtiesības (6. pants),
- 2) Iznomāšanas tiesības – autoriem, kuri radījuši datorprogrammas, kinematogrāfiskus darbus un darbus, kas ietverti fonogrammās ir ekskluzīvas tiesības dot atļauju komerciālos nolūkos iznomāt sabiedrības vajadzībām savu darbu oriģinālus vai kopijas (7. pants),
- 3) komunicēšanās ar publiku tiesības – literāro un mākslas darbu autoriem ir ekskluzīvas tiesības atļaut komunicēt ar publiku raidot savus darbus pa vadiem vai ēterā, arī padarīt šos darbus pieejamus sabiedrībai tādā veidā, ka sabiedrības locekļi var tos izmantot jebkurā vietā un laikā pēc katra individuālas izvēles (8. pants),

Latvijas *Autortiesību likumā* saskaņā ar *Bernes konvencijas* un *WCT* prasībām autoram tiek noteiktas šādas mantiskās tiesības²⁶⁷:

1) publiskot darbu – jebkurā veidā tieši (dziedot, spēlējot) vai ar kādas tehniskas ierīces palīdzību audio vai video atskaņotāju, televizoru, radio, datoru un tamlīdzīgi padarīt darbu pieejamu sabiedrībai,

2) publicēt darbu – autortiesību objektu kopijas padarīt pieejamas sabiedrībai, ievērojot nosacījumu, ka eksemplāru skaits apmierina sabiedrības saprātīgu pieprasījumu atbilstoši konkrētā darba raksturam,

3) publiski izpildīt darbu – darbu izpildīt tieši vai ar jebkuras tehniskas ierīces palīdzību vai procesa starpniecību ārpus ierastā ģimenes loka,

4) izplatīt darbu – darba oriģinālu vai kopijas pārdot vai kaut kā citādi atsavināt,

5) raidīt darbu – iekļaut darbu televīzijas vai radio programmā un to pārraidīt (*raidīšana* ir programmas signāla sākotnējā izplatīšana uztveršanai sabiedrībā, izmantojot elektronisko sakaru tīklus²⁶⁸),

6) retranslēt darbu (iekļaut darbu televīzijas vai radio programmā un to retranslēt (*retranslācija* ir Latvijā vai ārvalstīs izplatītās programmas uztveršana un tūlītēja pilnīga vai daļēja izplatīšana citai auditorijai, neizdarot programmā vai raidījuma saturā nekādus grozījumus²⁶⁹),

7) padarīt darbu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā – šī ir visjaunākā tiesība, kas radusies līdz ar informāciju tehnoloģiju attīstību, kad skatītājs pats savā datorā vai citā sevis izvēlēta ierīcē var izvēlēties laiku un vietu, kad noklausīties dziesmu vai apskatīties fotogrāfiju vai filmu,

8) iznomāt, izīrēt vai publiski patapināt darba oriģinālu vai kopijas – padarīt darbu pieejamu uz ierobežotu laiku neierobežotam personu lokam bez mērķa gūt tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu. Šī tiesība neattiecas uz trīsdimensiju arhitektūras darbiem un lietišķās mākslas darbiem, jo šo darbu izmantošanas režīms ir atšķirīgs tāpēc, ka šis darbs nav atdalāms no tā nesēja. Līdz ar to šādu darbu izmantošana tiek regulēta līdzīgi kā kustamu lietu izmantošana, papildus nosakot atlīdzību autoriem,

9) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt darbu – izveidot darba vienu vai vairākas kopijas ar jebkuriem līdzekļiem jebkādā formā un mērogā, pilnībā vai daļēji. Par reproducēšanu tiek atzīta arī darba īslaicīga vai pastāvīga uzglabāšana elektroniskā veidā (piemēram, datora atmiņā), kā arī trīsdimensiju kopijas izgatavošana no divdimensiju objekta vai divdimensiju kopijas izgatavošana no

---

²⁶⁷ *Autortiesību likums*, 15. panta 1. daļa.

²⁶⁸ *Radio un televīzijas likums*, 2. panta 8. daļa.

²⁶⁹ *Turpat*, 2. panta 12. daļa.

trīsdimensiju objekta. Šī tiesība aptver arī reprogrāfisko reproducēšanu jeb darba nokopēšanu fotokopēšanas ceļā un skenēšana gan palielinātā, gan samazinātā mērogā,

10) tulkot darbu – bez autora atļaujas nedrīkst darbu tulkot, izņemot gadījumus, kad tas tiek darīts tiesību ierobežošanai atļautajos gadījumos, piemēram, mācību procesā,

11) aranžēt, dramatisēt, ekranizēt vai citādi pārveidot darbu – jebkurš darba pārveidojums jāaskaņo ar autoru, pretējā gadījumā var tikt uzskatīts, ka ir aizskartas ne vien autora mantiskās, bet arī personiskās tiesības.

Likums noteic, ka autoram ir tiesības izmantot savu darbu jebkādā veidā, atļaut vai aizliegt tā izmantošanu, saņemt atlīdzību par atļauju izmantot savu darbu un par darba izmantošanu (*Autortiesību likuma* 15. panta 4. daļa). Autoru mantiskās tiesības raidīt darbus tiek plaši izmantotas raidorganizāciju darbībā. Parasti šīs tiesības tiek iegūtas ar kolektīvā pārvaldījuma organizāciju starpniecību un vienīgā problemātika ar kuru raidorganizācijas saskaras, ir atlīdzības apjoms par šo darbu izmantošanu raidīšanai. Par šo problēmu detalizētāk tiek runāts apakšnodaļā “Tiesību ieguve ar kolektīvā pārvaldījuma organizāciju starpniecību”. Par raidīšanas tiesību izmantošanu un pārkāpumiem tiek ierosināts ne mazums tiesu lietu, un visskaļākās ir autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas ierosinātās lietas pret raidorganizācijām. Autore ir centusies iespējami koncentrētā veidā aplūkot daudzās tiesu lietas, kas ierosinātas šo tiesību aizsardzībai.

Autortiesību organizācija *AKKA/LAA* ir iesūdzējusi tiesā virkni lielāko un populārāko raidorganizāciju. Fakts, ka visas šīs raidorganizācijas, kas ir iekarojušas plašu skatītāju auditoriju, īstenībā ir noziedzīgi veidojumi, kas atņem maizi un iztikas līdzekļus to programmā izmantoto darbu autoriem, liekas apšaubāms. Kā tas var būt, ka neviena no šīm raidorganizācijām nav spējusi vienoties ar aģentūru par autoratlīdzības lielumu un nav varējusi noslēgt līgumu! Bet varbūt tomēr vaina nav tikai vienpusēja, bet gan nespēja vienoties ir abu pušu problēma un kļūda?

Prasība vispirms tika formulēta kā prasība noslēgt līgumu un noteikt atlīdzības apmēru. Tikai vēlāk, būtiski grozot prasības priekšmetu, prasība tika formulēta citādi – kā aizlieguma tiesību noteikšana un kompensācijas samaksa par darbu izmantošanu bez autora, respektīvi – kolektīvā pārvaldījuma organizācijas atļaujas. Procesa gaitā darbu lietotāji veica pasākumus, lai šādas atlīdzības apjoma noteikšanu veiktu tiesa. Tas tika izdarīts gan iesniedzot pretprasību, gan arī patstāvīgu prasību par taisnīga atlīdzības apmēra noteikšanu.²⁷⁰

AKKA/LAA v. Radio Skonto

²⁷⁰ **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 59. lpp.

Augstākās tiesas Senāts 2001. gadā pieņēma spriedumu attiecībā pret SIA “Radio Skonto” par autortiesību aizsardzību un kompensācijas piedziņu.²⁷¹ AKKA/LAA cēla prasību tiesā pret SIA “Radio Skonto” par autortiesību aizsardzību un kompensācijas piedziņu atbilstoši likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” 55. pantam, norādīdama, ka SIA “Radio Skonto” izmanto AKKA/LAA pārstāvēto autoru darbus bez attiecīgas vienošanās un autoratlīdzības samaksas, neraugoties uz vairākkārtējiem brīdinājumiem. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta nosprieda prasību apmierināt daļēji, jo prasību aizliegt SIA “Radio Skonto” izmantot AKKA/LAA pārstāvēto autoru darbus tiesu palāta noraidīja. Kasācijas sūdzībā AKKA/LAA lūdza atcelt Civillietu tiesu palātas spriedumu daļā, ar kuru noraidīta prasība aizliegt SIA “Radio Skonto” izmantot AKKA/LAA pārstāvēto autoru darbus. Senāts uzskatīja, ka argumenti ir pamatoti, tāpēc Civillietu tiesu palātas spriedums atceļams daļā, ar kuru noraidīta prasība pārtraukt prettiesiskas darbības aizliegt SIA “Radio Skonto” izmantot AKKA/LAA pārstāvēto autoru darbus, un lieta šajā daļā nosūtāma jaunai izskatīšanai apelācijas kārtībā materiālo tiesību normu nepareizas piemērošanas dēļ.²⁷²

Jānis Rozenfelds norāda, ka šī tiesvedība spilgti parāda aizlieguma tiesību izšķirošo lomu autoru mantisko tiesību realizēšanā, tomēr atzīst, ka gan 1993. gada likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, gan 2000. gada *Autortiesību likums* nostāda darbu izmantotājus ļoti grūtā situācijā, jo neparedz konkrētus autoratlīdzības apmēra noteikšanas principus tādos gadījumos, ja tiek izmantoti autora darbi. “Baltais plankums” likumā šajā svarīgajā situācijā faktiski radīja situāciju, kad, izmantojot aizlieguma tiesības, autoru pārstāvis – autoru kolektīvā pārvaldījuma organizācija AKKA/LAA vienpusējā kārtā noteica autortiesību atlīdzības apmēru, kas pēc vairākuma darbu izmantotāju uzskata, Latvijas apstākļiem izrādījies nesamērīgi augsts.²⁷³ “Radio Skonto” ir Latvijas Raidorganizāciju asociācijas biedrs un tieši šai asociācijai uzticēts veikt pārrunas ar AKKA/LAA par tādiem licences līguma nosacījumiem, kas būtu izdevīgi ne tikai autoru aģentūrai, bet arī “Radio Skonto”. Radio uzskata, ka AKKA/LAA noteiktie atlīdzības tarifi ir pārāk augsti.

AKKA/LAA v. Radio Mix FM

AKKA/LAA no “Radio Mix FM” tiesas ceļā vēlējās piedzīt Ls 36 000 kā nesaņemto autoratlīdzības kompensāciju un panākt aizliegumu šai raidorganizācijai izmantot autortiesību organizācijas pārstāvēto autoru darbus līdz atbilstoša licences līguma noslēgšanai. Augstākā tiesa

²⁷¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2001. gada 14. marta spriedums lietā Nr. SKC-147 par b/o SIA “Autortiesību un komunikēšanās konsultācijas aģentūra/Latvijas Autortiesību aģentūra” kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2000. gada 7. decembra spriedumu prasībā pret SIA “Radio Skonto” par autortiesību aizsardzību un kompensācijas piedziņu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 29. maijā.

²⁷² No lietu materiāliem. Kopijas iegūtas no LR Kultūras ministrijas.

²⁷³ Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 58.–59. lpp.

piesprieda par labu *AKKA/LAA* no Radio Mix FM piedzīt Ls 18 000, taču Augstākās tiesas Senāts atcēla šo Augstākās tiesas spriedumu un nolēma, ka autoratlīdzības piedziņas lieta Augstākajā tiesā izskatāma atkārtoti. Rīgas Centra rajona tiesā, kur bija jāizskata raidorganizācijas prasība par līguma noslēgšanu, *AKKA/LAA* iesniedza tiesai mierizlīgumu, kas panākts starp abām pusēm.²⁷⁴

AKKA/LAA v. Business & Baltija

Augstākās tiesa 2001. gadā aizliedza radio “Business & Baltija” atskaņot *AKKA/LAA* pārstāvēto autoru darbus. Tiesa nolēma piedzīt arī kompensāciju 2800 latu apmērā. Radio pamatoja savu nevēlēšanos slēgt līgumu, jo apšaubīja, ka *AKKA/LAA* noslēgusi līgumus ar visiem radio spēlētās mūzikas autoriem. Radio “Business & Baltija” ēterā lielākoties skan dziesmas krievu valodā no Krievijas raidstacijas “Russkoje radio”, un radio šaubās par *AKKA/LAA* apgalvojumu, ka tā tiešām ir tiesīga pārstāvēt visus radio skanošās mūzikas autorus. “Business & Baltija” piekrita maksāt autoratlīdzību, taču tikai saprātīgā apjomā, nevis *AKKA/LAA* noteikto summu. *AKKA/LAA* gan šo apgalvojumu noraida, jo nemaksātāji neesot pat mēģinājuši rast kompromisu ar organizāciju.

AKKA/LAA v. Radio SWH

“Radio SWH” nepiekrita pagarināt iepriekš noslēgto līgumu uz citiem noteikumiem, jo nepiekrita *AKKA/LAA* piedāvātajam autoratlīdzības lielumam. Tajā pašā laikā “Radio SWH” turpināja izmantot *AKKA/LAA* pārstāvēto autoru darbus, pārskaitot *AKKA/LAA*, viņuprāt, taisnīgu un pietiekamu autoratlīdzību.²⁷⁵ *AKKA/LAA* iesniedza prasību tiesā, bet pirmās instances tiesas spriedums tika pārsūdzēts apelācijas instancē. Apelācijas tiesa konstatēja, ka “Radio SWH” pamatoti atzīts par *AKKA/LAA* pārstāvēto autoru tiesību īpašnieku tiesību pārkāpēju, savukārt *AKKA/LAA* prasīto kompensācijas summu atzina par nepamatotu, netaisnīgu un nesamērīgu. Kā par taisnīgu un samērīgu tiesa noteica kompensāciju 26 000 latu apmērā par katru pārkāpuma gadu.²⁷⁶ Attiecībā uz “Radio SWH” pretprasību uzlikt *AKKA/LAA* par pienākumu noslēgt līgumu ar minēto raidorganizāciju, tiesa atbilstoši Latvijas civilprocesuālajām normām (Civilprocesa likuma 51. pants) iztiesāšanas gaitā centās puses samierināt. Šīs samierināšanas rezultātā puses faktiski vienojās par visiem licences līguma projekta nosacījumiem, izņemot vienu, likumā kā nepieciešamo noteikto sastāvdaļu – atlīdzības lielumu. Tā kā vienošanās par atlīdzības lielumu netika panākta, līgums netika parakstīts un izlīgums atbilstoši Civilprocesa likuma 226.–228. pantam šajā prasības daļā netika noslēgts. Tomēr tiesa līgumu

²⁷⁴ No lietu materiāliem. Kopijas iegūtas no LR Kultūras ministrijas.

²⁷⁵ **Ādamsons, A.** *Autora tiesības saņemt atlīdzību par darbu izmantošanu raidorganizācijās no mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas: maģistra darbs.* Biznesa augstskola Turība, 2006. 30. lpp.

²⁷⁶ Apelācijas instances spriedums (Augstākās tiesas Civillietu palāta 23.10.2003. C04213502, lieta Nr. PAC-4600). No lietas materiāliem.

atzina par noslēgtu un, pamatojoties uz taisnīgumu un samērīgumu, tajā paredzamo atlīdzības summu nosakot 2% apmērā no raidorganizācijas katra gada ieņēmumiem. Spriedums tika pārsūdzēts kasācijas instancē, un kasācijas instances tiesa noteica kompensāciju 1,5% apmērā no “Radio SWH” trīs gadu ieņēmumu summas. Tiesa atcēla spriedumu daļā, ar kuru apmierināta “Radio SWH” prasība par advokāta izdevumu atlīdzību. Pārējā daļā spriedums tika atstāts negrozīts.²⁷⁷

AKKA/LAA v. Latvijas Radio

Arī “Latvijas Radio” nepiekrita pagarināt iepriekš noslēgto līgumu uz citiem noteikumiem šī paša iemesla dēļ. Tomēr “Latvijas Radio” turpināja izmantot AKKA/LAA pārstāvēto autoru darbus, pārskaitot AKKA/LAA viņuprāt taisnīgu un pietiekamu autoratlīdzību.²⁷⁸ AKKA/LAA cēla tiesā prasību, lūdzot raidorganizācijai pārtraukt izmantot AKKA/LAA pārstāvēto autoru darbus, kā arī piedzīt no raidorganizācijas kompensāciju par autortiesību īpašniekiem nodarīto kaitējumu. Tiesa ņēma vērā, ka galvenais pušu strīda jautājums, par ko puses nespēj vienoties vairāku gadu garumā, ir autoratlīdzības lieluma noteikšana, un, uzskatot, ka šāda jautājuma izlemšana nav pretrunā *Autortiesību likumam*, nolēma noteikt līgumā paredzamo atlīdzību 3% apmērā no “Latvijas Radio” neto apgrozījuma. Šāds atlīdzības lielums tika pamatots ar pastāvošo tiesu praksi lietās par kompensāciju piedziņām no raidorganizācijām un pastāvošajiem līgumiem. Apelācijas instance, atzīstot, ka “Latvijas Radio” ir pārkāpis AKKA/LAA pārstāvēto autoru tiesības, tajā pašā laikā nepamatoti atzina, ka neesot lietderīgi aizliegt “Latvijas Radio” izmantot darbus bez attiecīgas autortiesību īpašnieku atļaujas saņemšanas.²⁷⁹ Tiesa pēc savas iniciatīvas uzlika pusēm par pienākumu noslēgt attiecīgu licences līgumu, noteica atlīdzības lielumu, kas pusēm jāparedz līgumā. Spriedums tika pārsūdzēts, bet kasācijas instances tiesa atcēla spriedumu tikai daļā, ar kuru apmierināta “Latvijas Radio” prasība par advokāta atlīdzību.

Kā redzams – pēdējos divos gadījumos tiesa pieņēma divus dažādus spriedumus vienādos lietas apstākļos, vienai raidorganizācijai noteica maksāt atlīdzību 1,5% apmērā, bet otrai – 3% apmērā no tās gada ieņēmumiem.

AKKA/LAA v. TV5

2007. gadā Rīgas apgabaltiesa daļēji apmierināja AKKA/LAA prasību pret SIA “TV Rīga” (TV5) par kompensācijas piedziņu un TV5 šajā lietā iesniegto pretprasību, kurā tika lūgts noslēgt licences

²⁷⁷ Kasācijas instances spriedums (Augstākās tiesas Senāts 11.02.2004. Nr. SKC-650). No lietas materiāliem.

²⁷⁸ **Ādamsons, A.** *Autora tiesības saņemt atlīdzību par darbu izmantošanu raidorganizācijās no mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas: maģistra darbs.* Biznesa augstskola Turība, 2006. 31. lpp.

²⁷⁹ Apelācijas instances spriedums (Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 12.11.2003, lieta Nr. C04220602 PAC 709). No lietas materiāliem.

līgumu par biedrības pārstāvēto autoru darbu izmantošanu.²⁸⁰ AKKA/LAA prasīto 204 720 latu kompensācijas vietā tiesa no TV5 piedzina 14 475 latu atlīdzību par autoru darbu izmantošanu bez atļaujas 2003., 2004. un 2005. gadā.

AKKA/LAA v. Pirmais Baltijas Kanāls

Autoru biedrība AKKA/LAA un SIA “Pirmais Baltijas Kanāls” (PBK), strīdā par autortiesību aizsardzību un 1,38 miljonu latu piedziņu no PBK, noslēdza izlīgumu un nolēma slēgt arī licences līgumu raidīt muzikālus darbus “Pirmais Baltijas Kanāls”, “Pirmais Baltijas Muzikālais Kanāls” un “REN TV Baltija” programmās.

Lai gan paralēli notiek aktīvas sarunas starp AKKA/LAA un Latvijas Raidorganizāciju asociācijas biedriem – dažādām Latvijas radio un televīzijas organizācijām, uzsāktās lietas vēl nav beigušās, un atkal vairākas raidorganizācijas ir iesūdzētas tiesā par autoratlīdzības nemaksāšanu. Šāda attieksme pret sarunu partneri nekādā veidā neveicina vienošanās panākšanu un labu sadarbības attiecību veidošanos.

Kā ārvalstu tiesu prakses piemēru konflikta noregulēšanai par autordarbu izmantošanu maksājamās atlīdzības apmēra noteikšanai var minēt Lielbritānijas Autortiesību Tribunāla lēmumu par lietu, ko ierosināja satelītu raidorganizācija BSKyB (*BskyB v. PRS*)²⁸¹. Autortiesību organizācija pieprasīja, lai licences maksa tiktu aprēķināta kā procenti no raidorganizācijas ienākumiem par reklāmu un no abonentmaksām.

Autortiesību organizācija par 1995. gadu pieprasīja autoratlīdzībā 3% no BSKyB ienākumiem, kas sastādītu 17 miljonus GBP, bet raidorganizācija piedāvāja summu, kas balstīta uz viņu daļu no kopējā Lielbritānijas skatītāju daudzuma, kas sastādīja tikai 1,9 miljonus GBP. Tiesas lēma vairāk raidorganizācijas interesēs, nosakot, ka vissvarīgākie kritēriji ir (1) skatītāju auditorija, (2) patiesais mūzikas izmantošanas apjoms un (3) kanāla skatītāju daļa no kopējās auditorijas attiecīgajā teritorijā. Tā kā 1995. gadā BSKyB auditorija bija 20–25% no visām Lielbritānijas mājstāvētībām, tad sākumā summa tika aprēķināta 20–25% apmērā no BBC maksājamās summas (jo BBC auditorija ir gandrīz 100% no visām Lielbritānijas mājstāvētībām). 1995. gadā tas veidotu 2,96 miljonus GBP. Tomēr BSKyB potenciālā auditorija nebija 25% ar visiem kanāliem, jo tie tiek pārdoti paketēs; ne visi skatītāji uztver visus kanālus. Tāpēc Tiesa secināja, ka jāņem vērā “auditorijas sadalījuma lejupejošs efekts” un “raidstundu augšupejošs efekts”. Galīgā likme par 1995. gadu tika noteikta 2,75 miljonu GBP apmērā. No šīs summas 1,5 miljoni GBP tika balstīti uz Lielbritānijas auditorijas daļu salīdzinājuma, ko

²⁸⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007. gada 08. augusta spriedums biedrības “Autortiesību un komunikācijas konsultāciju aģentūras/Latvijas autoru apvienības (AKKA/LAA) prasībā pret SIA “TV Rīga” par autortiesību aizsardzību un kompensācijas piedziņu. No lietas materiāliem.

²⁸¹ Lielbritānijas Autortiesību Tribunāla lieta par BskyB un Sky strīdu pret Lielbritānijas Izpildītāju savienību. *BskyB v PRS* [1998] RPC 149. No EBU materiāliem.

vajadzētu labot nākamajos gados ar procentu maiņām skatītāju stundās un dzīves un izdevumu līmenī. Otra daļa ir “pacelts” skaitlis, kas balstīts uz raidstundām un visiem citiem faktoriem, un kuru vajadzētu paaugstināt par 10 000 GBP par katru jaunu kanālu, kas raida vairāk nekā 20 stundas nedēļā (un samērīgi kanāliem ar mazāk nekā 20 stundām), sekojot izmaiņām dzīves un izdevumu līmenī²⁸².

Šis piemērs lieliski pierāda, ka nevar atlīdzības aprēķināšanai pieiet tik vispārīgi un neprecīzi, kā to piedāvā Latvijas Autortiesību aģentūra, jo nevar visu izteikt tikai kā procentus no apgrozījuma, ir jāņem vērā arī daudz un dažādi citi apstākļi, lai atlīdzības apjoma noteikšana būtu taisnīga.

Piemērs, no kura būtu jāmacās, ir Zviedrijas tiesas vērsšanās Eiropas Kopienu Tiesā prejudiciāla nolēmuma izprasīšanai. Sākās ar to, ka Zviedrijas raidorganizācija TV4 iesniedza tiesā prasību pret Zviedrijas autortiesību organizāciju STIM pārskatīt maksājamās autoratlīdzības par muzikālo darbu izmantošanu apjomu²⁸³. STIM vēlējās saņemt atlīdzību no TV4 visa apgrozījuma, bet TV4 uzskatīja, ka maksājumam ir jābūt balstītam uz mūzikas reālu izmantošanu un iebilda pret maksāšanu no apgrozījuma, kas nav saistīts ar mūzikas izmantošanu, piemēram, sporta pārraides. Pēc intensīvām debatēm Zviedrijas tiesa 2006. gada oktobrī pieņēma lēmumu lūgt Eiropas Kopienu Tiesai prejudiciālu nolēmumu šajā jautājumā. Zviedrijas tiesa nosūtīja Eiropas Tiesai jautājumus par EK Līguma 82. panta²⁸⁴ interpretāciju.

Eiropas tiesa izsūtīja pieprasījumus dalībvalstīm par aktuālo praksi, kā tiek aprēķināta samaksa autortiesību organizācijām par mūzikas pārraidīšanu televīzijā, un pēc saņemtās informācijas apkopošanas Eiropas tiesas Ģenerālvokāte Verica Trstenjaka 2008. gada 11. septembrī sniedza savus secinājumus par šo Zviedrijas tiesas iesniegto lūgumu pēc prejudiciāla nolēmuma, uzskatot, ka par dominējoša stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu uzskatāma tādas aprēķina metodes pielietošana, kurā netiek ņemts vērā apjoms, kādā attiecīgais televīzijas kanāls pārraida ar autortiesībām aizsargātus muzikālos darbus.

Ņemot vērā, ka atlīdzības aprēķināšanas par muzikālo darbu pārraidīšanu kārtība un apjoms vienmēr ir bijis strīdīgs jautājums un Latvijas tiesās novedis pie nevienādu spriedumu pieņemšanas

²⁸² No EBU Juridiskās komitejas sesijas materiāliem: Dubrovņiki 2003. gada 16.–17. oktobris.

²⁸³ No EBU Juridiskās komitejas sesijas materiāliem: Minstere 2007. gada 26.–27. aprīlis.

²⁸⁴ *Konsolidētais Eiropas Kopienas dibināšanas līgums, 82. pants* (bijušais 86. pants): “Vienam vai vairākiem uzņēmumiem, kam ir dominējošs stāvoklis kopējā tirgū vai būtiskā tā daļā, šāda stāvokļa ļaunprātīga izmantošana ir aizliegta kā nesaderīga ar kopējo tirgu un tiktāl, ciktāl tā var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm. Stāvokļa ļaunprātīga izmantošana var jo īpaši izpausties kā:

- a) tieši vai netieši uzspiestas netaisnīgas iepirkuma vai pārdošanas cenas vai citi netaisnīgi tirdzniecības noteikumi;
- b) ierobežota ražošana, tirgi vai tehnikas attīstība, kas kaitē patērētājiem;
- c) atšķirīgi noteikumi līdzvērtīgos darījumos ar dažādiem tirdzniecības partneriem, tādējādi radot tiem neizdevīgus konkurences apstākļus;
- d) prasība, lai otra puse, slēdzot līgumus, uzņemtos papildu saistības, kuras pēc savas būtības vai saskaņā ar nozares praksi nav saistītas ar attiecīgo līgumu priekšmetu.”

lietās, kurās apstākļi ir bijuši vienādi, piemēram, *AKKA/LAA v. Latvijas Radio*²⁸⁵ un *AKKA/LAA v. Radio SWH*²⁸⁶ lietās, Latvijas tiesām arī būtu jāseko Zviedrijas tiesas piemēram un jāvēršas Eiropas Kopienų Tiesā prejudiciālu nolēmuma izprasīšanai. Latvijas Republikas tiesību normu noteikumi paredz iespējas uzdot jautājumus Eiropas Kopienų Tiesai par Eiropas Savienības tiesību normu iztulkošanu vai spēkā esamību prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai, kā to paredz Civilprocesa likuma 5.¹ panta noteikumi.²⁸⁷ Šo normu tiesas varētu izmantot šobrīd *AKKA/LAA* iesniegto prasību izskatīšanas gaitā, piemēram, prasībā pret *Latvijas Televīziju*, kur *AKKA/LAA* prasa neadekvāti lielu kompensāciju par it kā bez atļaujas pārraidītajiem muzikālajiem darbiem vairāku gadu garumā, lai gan, *Latvijas Televīzija* un *AKKA/LAA* ik gadu noslēdza izlīgumus par atlīdzības apjomu par iepriekšējā gadā pārraidītajiem darbiem, un *Latvijas Televīzija* vienmēr ir samaksājusi izlīgumā norādīto summu. Latvijas tiesai, izskatot kārtējo strīdu, būtu jālūdz skaidrojumu līdzīgi, kā to izdarīja Zviedrijas tiesa, šādos jautājumos attiecībā uz EK Līguma 82. panta interpretāciju:

1) vai Līguma 82. pants ir jāinterpretē tādā veidā, ka prakse rada dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas iespējas, kad autortiesību organizācija, kura attiecībā pret raidorganizācijām dalībvalstī atrodas monopola situācijā, pieprasa aprēķināt autoratlīdzības maksājumus kā procentu no raidorganizācijas vispārējiem ieņēmumiem?

2) vai Līguma 82. pants ir jāinterpretē tādā veidā, ka procentu no raidorganizācijas vispārējiem ieņēmumiem ir jāaprēķina arī gadījumā, ja nav tieša sakara starp ieņēmumiem un mūzikas izmantojumu, piemēram – no ieņēmumiem, kas saistīti ar ziņu vai sporta notikumu pārraidi?

3) vai ir jāņem vērā fakts, ka raidorganizācijas precīzi uzskaita pārraidīto mūziku un auditorijas lielumu, kas atļauj maksājumus aprēķināt arī pēc citiem kritērijiem?

Eiropas Tiesas sniegtais prejudiciālais nolēmums, protams, ietekmēs turpmāko tiesu gaitu autortiesību atlīdzības kārtības un apjoma noteikšanā ne tikai Zviedrijā, bet visā Eiropas Savienībā, un arī Latvijā varbūt beidzot izveidosies vienota tiesu prakse šī jautājuma risināšanā.

2.8. TIESĪBU LIKUMĪGA IZMANTOŠANA

Tā šķiet neapstrīdama patiesība, ka katram būtu jāsaņem atlīdzība par savu veikto darbu. Tomēr šī aksioma tiek pieņemta kā neapstrīdama līdz tam brīdim, kamēr nesākas runa par intelektuālā darba rezultātā izveidota īpašuma aizsardzību un tā izmantošanas atlīdzināšanu. Ne vienmēr šī darba izmantotājs apzinās, ka viņam būtu jāmaksā darba autoram jebkāda atlīdzība, un pat gadījumos, kad

²⁸⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-689.

²⁸⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lieta Nr. SKC-65.

²⁸⁷ *Civilprocesa likums*, 5¹. pants.

apzinās – ne vienmēr piekrīt šo atlīdzību maksāt, jo ir taču tik vienkārši lietot šo darbu vai uz darba bāzes izveidoto produktu bez atļaujas un bez maksāšanas. Intelektuālais īpašums ir īpašuma tiesību paveids, kas regulē tiesības uz bezķermeniskām lietām – garīgās darbības produktiem, piešķirot īpašniekam monopoltiesības uz tiem. Šādas tiesības izpaužas kā aizliegums izmantot kāda cilvēka intelektuālo īpašumu jebkurai citai personai. Tās ir, piemēram, skaņu ierakstu vai videoierakstu kompānijas tiesības aizkavēt citu personu izgatavot neatļautu pirātisku kopiju no audioieraksta vai videoieraksta.²⁸⁸ Intelektuālo īpašumu var raksturot arī kā tiesības uz lietām, kuras rodas cilvēka intelektuālās darbības rezultātā – idejas, izgudrojumi, literārie sacerējumi, dizaini utt.²⁸⁹ Kur ir šo intelektuālā īpašuma tiesību daļas – autortiesību vieta dažādo tiesību kopumā?

Tradicionāli divi intelektuālā īpašuma veidi – rūpnieciskais īpašums un autortiesības – tiek pretnostatīti. Taču, jo tālāk attīstās tehnoloģija un ekonomika, jo skaidrāk iezīmējas šī pretnostatījuma relatīvais raksturs. Ņemot vērā, ka autortiesību jaunradei vajadzīgi aizvien lielāki ieguldījumi, turklāt darbu laišana klajā un izplatīšana aizvien vairāk globalizējas, arī pretstats starp rūpniecisko īpašumu, no vienas puses, un autortiesībām kā “nerūpnieciska” jaunrades produkta aizsardzības metodi, no otras puses, kļūst nosacīts. Spilgts piemērs šai atšķirības nonivelēšanai ir datorprogrammu aizsardzība. Atbilstoši tradicionālajam uzskatam datorprogrammas aizsargā autortiesības, tomēr aizvien biežāk datorprogrammu aizsardzībai lieto arī patentus.²⁹⁰ Līdzīga tiesību “konverģence” jeb saplūšana vērojama arī raidorganizāciju darbībā – kad, piemēram, raidījums ir aizsargāts ar *Autortiesību likuma* normām, bet paralēli tam šī raidījuma nosaukums, logotips un varbūt pat tēli tiek reģistrēti kā preču zīmes.

Latvijas *Civillikumā* jēdziens “intelektuālais īpašums” netiek lietots, ir tikai teikts, ka lietas var būt ķermeniskas vai bezķermeniskas, un ka bezķermeniskas lietas ir dažādas personiskas, lietu un saistību tiesības, ciktāl tās ir mantas sastāvdaļas (841. pants).

Tā kā autortiesības ir privāttiesības un vērtējamas saskaņā ar *Civillikuma* noteikumiem, tajās abas puses ir līdzvērtīgas, un, atšķirībā no publisko tiesību imperatīvā rakstura, civiltiesiskās attiecības var veidot, tikai savstarpēji vienojoties. To apliecina arī *Autortiesību likuma* 2. pantā noteiktais princips, ka autortiesības tiesiskā režīma ziņā pielīdzināmas tiesībām uz kustamu mantu *Civillikuma* izpratnē.

Dažādu valstu tiesību sistēmās pastāv dažādi nosacījumi par līgumu jeb kontraktu veidiem. Vispirms tos iedala mutiskajos un rakstiskajos kontraktos. Vispārējā tiesību sistēmā izšķir vēl vairākus kontraktu veidus. Vienkāršie kontrakti aptver kā mutiskos kontraktus, kā arī tādus, kam jābūt rakstiskā

²⁸⁸ Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. 9. lpp.

²⁸⁹ Philips, J., Firth, A. *Introduction to Intellectual Property Law, Second edition*, p. 3.

²⁹⁰ Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. 18. lpp.

formā. Vienkāršo kontraktu piemērs ir tā sauktais neformālais kontrakts, kuram nav ar likumu stingri noteiktas formas. Mutiskie kontrakti tiek atzīti un izpildīti tiesās ar dažādiem nosacījumiem. Vispirms jānoskaidro, vai starp pusēm ir bijusi rakstiska vienošanās. To var pierādīt ar jebkuriem pierādīšanas paņēmieniem, tajā skaitā – liecinieku pieaicināšanu. Rakstisks kontrakts ir rakstiska saistība, kura tiek īstenota ar likuma spēku, ja tā ir noformēta likumā noteiktā veidā. Šim kontraktu veidam ir līdzība ar “korborācijas nepieciešamību”, kad iegūst lietu tiesības saskaņā ar Latvijas *Civillikuma* 1477. pantu.²⁹¹

Autortiesību jomā tomēr ieteicams vienmēr noslēgt līgumu rakstiskā formā. Ņemot vērā autortiesību aizsardzības ilgo periodu, 69. gadā pēc autora nāves viņa darba izmantotāju mantiniekiem var būt lielas grūtības pierādīt, ka darba izmantošanas tiesības kādreiz ir tikušas nodotas viņu senčiem. Ja ķermeniskas lietas īpašuma tiesību gadījumā šī tiesību ieguve varētu tikt apliecināta ar reālo valdījumu, tad bezķermenisku lietu īpašuma tiesības šādā veidā parasti nevar pierādīt. Autors savas tiesības var nodot tikai ar līguma palīdzību, tāpat arī autortiesību organizācija, atbilstīgi autora pilnvarojumam, tiesības izmantot darbu var nodot tikai ar līguma palīdzību.²⁹²

Autorlīgumu parasti slēdz pats autors ar darba izveides pasūtītāju, un tas tiek slēgts pirms darba izveides. Galvenie nosacījumi, kas jāietver šādā līgumā:

- līgumā noteikt konkrēti jānorāda darbu skaits, apjoms, izmērs u. tml.,
- jānosaka, līdz kuram datumam darbs iesniedzams pasūtītājam,
- jānorāda arī forma, kādā darbs iesniedzams – ja tas ir scenārijs, tad izdrukāts vai iesniegts PC disketē, ja tas ir dizains, tad iesniedzams tā zīmējums utt.,
- jānosaka, kādas tiesības pāriet darba pasūtītājam un kādas paliek autoram.

Ja darbs tiek veidots ilgākā laika periodā, tad parasti autors vēlas saņemt avansa maksājumus, tādā gadījumā, konkrēti jānorāda, cik bieži un kādā apjomā šie maksājumi tiks izmaksāti. Jānesteic, ka gadījumā, ja darbs noteiktajā termiņā netiek iesniegts, autora pienākums ir samaksātos avansa maksājumus atmaksāt pasūtītājam.

Autortiesību likums noteic, ka autoram ir tiesības saņemt atlīdzību par katru sava darba izmantošanas veidu, un izmantotājam ir pienākums samaksāt atlīdzību (40. panta 1. daļa). Taču likums nenosaka, kādā laikā, kādos termiņos jāveic šī atlīdzības samaksa. Tāpēc ir racionāli paredzēt līgumā vienreizēju samaksu par darba izveidi un turpmāko izmantošanu visos līgumā noteiktajos veidos, jo tas būtiski atvieglo darba izmantošanu nākotnē.

²⁹¹ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 136. lpp.

²⁹² *Autortiesību likums*, 40. panta 1. daļa: “Lai iegūtu darba izmantošanas tiesības, darba izmantotājiem attiecībā uz katru darba izmantošanas veidu un katru darba izmantošanas reizi jāsaņem autortiesību subjekta atļauja.”

Ja darbs jau ir izveidots, tad parasti tiek slēgti licences jeb atļaujas līgumi darba izmantošanai. Lielo tiesību darbu (piemēram, opera, balets) licences līgumu ar darba izmantotāju var slēgt arī pats autors, bet mazo tiesību (atsevišķu dziesmu) licences līgumu gan autors pats nevarēs noslēgt ar visiem viņa darba izmantotājiem. Tāpēc ir noteikta kārtība un izveidojusies prakse, ka pārsvarā līgumus par jau izveidotu darbu izmantošanu slēdz mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija.

Ja darbu grib izmantot reklāmā, tad pastāv īpaši nosacījumi. *Reklāmas likums* noteic, ka reklāmā aizliegts attēlot, izmantot vai citādi pieminēt fizisko personu (kā privātpersonu vai kā amatpersonu) vai tās īpašumu bez šīs personas piekrišanas²⁹³. Īpašums ietver arī intelektuālo īpašumu – mūziku, dzejoli, fotogrāfiju u. tml. Reklāmas veidotājam vienmēr jāsaņem autora atļauja izmantot darbu vai tā fragmentus reklāmā un jāvienojas par atlīdzību. Turklāt par darba izmantošanu reklāmā, kas ir atklāti komerciāls izmantošanas veids, samaksa būs daudz augstāka nekā, piemēram, koncertā vai citā līdzīgā pasākumā, kur darba izmantošana nebūs saistīta ar pārāk lielas peļņas iespējām. Autors var atteikties izmantot savu darbu, lai reklamētu preci vai pasākumu, kas viņam kaut kāda iemesla dēļ liekas nepieņemami vai kaitē autora tēlam publikas acīs. Tāpēc mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas neuzņemas administrēt autora tiesības atļaut vai aizliegt izmantot darbu reklāmās, un par to ir jāvienojas individuāli ar autoru vai viņa pilnvaroto pārstāvi.

2.9. AUTORTIESĪBU SISTĒMAS PĀRVEIDES IDEJA

Pēdējos gadu desmitos vairāki dažādu pasaules valstu autortiesību pētnieki aktualizējuši pastāvošā autortiesību regulējuma izvērtējumu saistībā ar tehnoloģiju attīstību un sabiedrības priekšstatu maiņu.

Kvīnslendas Tehnoloģiju universitātes tiesību zinātņu profesors Braiens Fidžreads (*Brian Fitzgerald*) uzskata, ka laiki ir mainījušies, un tas, kas šķita pilnīgi pietiekams un atbilstošs pirms pārdesmit gadiem, šodien var tādš vairs nešķist. Tas attiecas uz visu autortiesību būtību. Ceļš, kādā mūsdienās tiek reprezentēti, reproducēti un padarīti pieejami kultūras produkti, ir būtiski izmainījies. Mēs dzīvojam pasaulē, kur jebkura persona jebkurā vecumā pazīst un māk rīkoties ar tādiem rīkiem kā – *e-mail*, *blog*, *podcast*, māk pievienot savas atziņas *Vikipēdijas* enciklopēdijai, aizsūtīt savu nofilmēto materiālu uz *YouTube* portālu un padarīt savu radīto darbu pieejamu miljonu auditorijai. Šo sistēmu virza Vispasaules tīmekļa *www* neaptveramā kapacitāte ar tādu vilcēju palīdzību kā *Google* un *Yahoo*. Radošais darbs un tā izplatīšana ir sasniegusi neaptverami jaunas dimensijas.²⁹⁴

²⁹³ *Reklāmas likums*. Pieņemts 20.12.1999. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis* 10.01.2000. 4. panta, 2. daļas 4. punkts.

²⁹⁴ **Fitzgerald, B.** Copyright 2010: The Future of Copyright. *European Intellectual Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2008, Issue 2, p. 43.

Vācijas autortiesību sistēmas pētnieks Hamburgas universitātes profesors Tils Kreicers (*Til Kreicer*) uzsver, ka agrāk autortiesību likums attiecās tikai uz profesionāļiem (autoriem, izdevniecību menedžeriem, kino industriju), bet šodien ar autortiesību jautājumiem internetā gandrīz katru dienu sastopas arī neprofesionāli un nespeciālisti. Tādējādi autortiesību likums sabiedrībā ir kļuvis par vispārēju rīcību regulējošu likumu, taču šim nolūkam tas ir pārāk komplekss un novecojušās koncepcijas dēļ grūti pielietojams. Profesors Kreicers uzskata, ka, pārveidojot autortiesību likumu, varētu pārdomāt tā sadali: autoru tiesību aizsardzības likums un darbu lietošanas aizsardzības likums, kas attiektos uz autoriem un industriju – vai uz vienu no šīm grupām. Pēdējais būtu pragmatisks, funkcionāls likums, kas nodrošinātu pēc iespējas efektīvāku darbu ekonomisku izmantošanu, taču nesniegsies pāri tā robežām. Ar šo jauno principu varētu mēģināt atjaunot sistēmas godīgumu. Autoram ir jāgūst kaut kāds labums katru reizi, kad tiek izmantots viņa darbs. Taču šodien bieži vien autortiesību likums autoram nedod nekādu labumu. Vai daudzos gadījumos tas ir pat pretrunā viņa interesēm un spēlē par labu tikai darbu izmantošanas industrijai. Jo daudzi autori savas tiesības vairāk vai mazāk pilnā apmērā pret vienreizēju honorāru pārdod grāmatu apgādiem, mūzikas izdevniecībām un kino uzņēmumiem. Tiklīdz kā tiesības pārdotas, autors vairs negūst peļņu no darbu tālākas izmantošanas un blakustiesībām.²⁹⁵

Pazīstamais Šveices profesors un autortiesību institūta pētnieks, Mīnsteres universitātes profesors Verners Rumphorsts (*Verner Rumphorst*) uzskata, ka autoru tiesību aizsardzības pieaugums tiek spēcīgi lobēts, un šie arvien pieaugošās aizsardzības lobētāji ir ļoti vareni un ietekmīgi (bagāti) “spēlētāji” – filmu un fonogrammu producenti, autortiesību aģentūras un izdevēji. Tajā pašā laikā Rumphorsts norāda, ka darbu izmantotāju (autoru radīto darbu izmantotāju un lietotāju) jeb sabiedrības interešu lobētāji ir daudz vājāki, jo nepārstāv tik ietekmīgus tiesību īpašniekus, līdz ar ko tiesību jomā it sevišķi starptautiskā līmenī tiek izjaukts līdzsvars starp dažādu tiesību īpašnieku un sabiedrības interesēm. Rumphorsta kungs izsaka viedokli, ka intelektuālā īpašuma tiesību globalizācija rada šķēršļus autortiesību lietotājiem izmantot tos intelektuālā īpašuma produktus, ko rada raidorganizācijas, prese, akadēmiskās un zinātniskās studijas, izglītības iestādes, bibliotēkas un arhīvi. Profesors neapšaubā, ka atklājumu un konkurences veicināšana pasaules līmenī prasa (arī) pietiekamas starptautiskas garantijas, lai nodrošinātu tādu produktu piegādi, tomēr mūsdienās ir nepieciešams atjaunot līdzsvaru starp autortiesībām un produktu izmantotāju tiesībām. Profesors Rumphorsts uzskata, ka tas var atdzīvīnāt

²⁹⁵ **Kreutzer, T.** Autortiesību rašanās, statuss un nākotne. Lekcija Gētes institūtā Rīgā, 2010. gada 24. februārī.

patērētāju tiesību atzīšanu autortiesību attīstībā un pat (ar humoru) ierosina, ka būtu pienācis laiks apspriest nepieciešamību WIPO noslēgt starptautisku “Autortiesību lietotāju līgumu”.²⁹⁶

Autortiesības automātiski piemīt pat visvienkāršākajam radošajam darbam, pat ja skaidri zināms, ka tas nekad netiks izmantots komerciāli (piemēram, miljoni privāto fotogrāfiju, kas tiek uzņemtas katru dienu), tomēr tie ir aizsargāti ar autortiesībām. Vairākums darbu (vismaz 95%), kuriem sākotnēji ir komerciāla vērtība un varbūt pat liela vērtība, to zaudē pēc pāris gadiem, un tos vairs nepublicē, tie vairs nav apgrozībā, vai arī tie glabājas raidorganizāciju arhīvos. Tikai minimālam darbu skaitam būtu vajadzīga ilgāka aizsardzība nekā desmit vai pārdesmit gadi, un tikai pavisam nedaudziem būtu jāsaņem pilna aizsardzība. Ir ļoti daudz gadījumu, kad vienkārši nav iespējams uzzināt, kas ir tiesību īpašnieki, un darbs tiek izmantots bez atļaujas prasīšanas. Vairākumā gadījumu šāda nelikumīga izmantošana nevienam neko sliktu nenodara, tomēr likumam pakļāvīgām personām no tās vajadzētu atturēties. Starptautiski līgumi jau ir noslēgti gan autoriem, gan izpildītājiem un fonogrammu producentiem, taču, lai nodrošinātu līdzsvaru, būtu nepieciešama arī citu tiesību īpašnieku starptautiska aizsardzība.²⁹⁷

Latvijā šāda diskusija autortiesību teorijā diemžēl vēl nav uzsākta, taču tas nenozīmē, ka arī Latvijas autortiesību piemērošanas praksē nevarētu rasties situācijas, kad tiesnesim nākas saskarties ar kādu jautājumu izvērtēšanu, uz kuriem autortiesības sniedz no kultūras teorijas viedokļa nepieņemamas atbildes.²⁹⁸ Tā kā lielākā daļa aizsargāto darbu netiek pat radīti ar domu tos komerciāli izmantot, bet lielākais vairākums citu darbu zaudē savu komerciālo vērtību pēc īsa laika, būtu ieteicams esošo autortiesību koncepciju mazliet izmainīt, lai sasniegtu lietderīgāku un taisnīgāku mērķi:

- 1) atbalstītu radošo cilvēku iespējas saņemt pienācīgu atlīdzību par savu radīto darbu,
- 2) nepieļautu lielu naudas līdzekļu uzkrāšanos kolektīvā pārvaldījuma organizāciju bankas kontos tādēļ, ka nav iespēju (vai vēlēšanas) sameklēt autoru mantiniekus, kuri paši neizrāda vairs nekādu interesi par mantojuma atstājēju,
- 3) atvieglotu smagnējo kolektīvā pārvaldījuma administrēšanas sistēmu,
- 4) ļautu sabiedrībai plašāk piekļūt kultūras un zinātnes sasniegumiem.

Šādas koncepcijas iespējamā izstrāde vēl ir tāla nākotne, bet varētu apsvērt, vai nebūtu lietderīgi apsvērt iespēju noteikt dažas prasības, lai darbs iegūtu autortiesību aizsardzību, piemēram:

²⁹⁶ **Rumphorst, V.** Referāts “*Skats pāri horizontam*” EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā, kas notika 2006. gada 31. martā Barselonā.

²⁹⁷ EBU Autortiesību simpozija, kas notika Barselonā 2006. g. 31. martā, materiāli.

²⁹⁸ **Markvarts, R.** Autorības izpratne autortiesībās un postkulturālisma teorijā. *Likums un tiesības*, 2006. gads, 8. sēj., Nr. 2, 34.–45. lpp.; 8. sēj., Nr. 3, 66. lpp.

1) prasīt autortiesību norādes pievienošanu katrai darba kopijai (kas gan neradītu tiesības uz darbu, bet būtu tikai informatīva rakstura),

2) samazināt autortiesību aizsardzības periodu (vismaz dažiem darbu veidiem, piemēram: privātajām fotogrāfijām),

3) pieprasīt darbu reģistrāciju gadījumos, kad autors vēlas pagarināt darba aizsardzības periodu.

Bernes konvencijas 7. panta 4. daļa nosaka, ka Bernes savienības valstu tiesību aktos var noteikt aizsardzības termiņu fotogrāfiskiem darbiem un lietišķās mākslas darbiem tiktāl, ciktāl tie tiek aizsargāti kā mākslas darbi, tomēr šis termiņš nevar būt īsāks par 25 gadiem kopš darba radīšanas.²⁹⁹ Savukārt, *WCT* turpina, ka līguma dalībvalstis nepiemēro Bernes konvencijas 7 (4) panta noteikumus attiecībā uz fotogrāfiskiem darbiem.³⁰⁰ Kā redzams, neveicot grozījumus Bernes konvencijā, šobrīd nav iespējams privātajām fotogrāfijām noteikt īsāku aizsardzības termiņu, taču tādēļ šis jautājums nezaudē aktualitāti.

Jāatzīst, ka šīs prasības jau kādreiz ir pastāvējušas autortiesību attīstības vēsturē vairākās tiesību sistēmās, un valstis pakāpeniski no tām ir atkāpušās, taču, iespējams, ka šī atkāpšanās ir notikusi pārāk tālu? Protams, ka šie (varbūt – pāragrie) priekšlikumi nav ieviešami vienā atsevišķā valstī, piemēram, Latvijā, kas, tāpat kā daudzas pasaules valstis ir Bernes konvencijas dalībvalsts. Šie priekšlikumi vispirms būtu jāveic starptautiskā līmenī, un tikai pēc tam tos varētu ieviest nacionālajos tiesību aktos. Tādā veidā autortiesību aizsardzība varētu tikt modernizēta, ievērojot gan autora intereses, gan informācijas sabiedrības tiesības uz piekļuvi zinātnes un mākslas sasniegumiem.

---

²⁹⁹ *Bernes konvencija*, 7. panta 4. daļa.

³⁰⁰ *WCT*, 9. pants.

3. NODAĻA. AUTORTIESĪBU TIESISKĀ REGULĒJUMA INSTRUMENTI

Mūsu laikam raksturīga strauja sabiedrības dzīves internacionalizācija, kad, neskatoties ne uz valstu iedzīvotāju etniskajām, reliģiskajām vai mentālajām atšķirībām, ne valstu robežām, pieaug valstu sadarbības tendence starptautiskajā sabiedrībā, pieaug starptautisko tiesību ietekme uz valsts dzīvi un uz nacionālajām tiesībām. Starptautisko tiesību normas pakāpeniski kļūst par nacionālās tiesību sistēmas sastāvdaļu, un to zināšana ir nepieciešama, lai fiziskās un juridiskās personas spētu aizsargāt savas tiesības valstī. Tādēļ šobrīd ir svarīgi padziļināt starptautisko tiesību izpratni saistībā ar nacionālajām tiesībām. Starptautiskajām tiesībām ir nenovērtējama loma arī visas cilvēces kultūras vērtību saglabāšanā. Tās veicina starptautiskās apziņas attīstību, māca cilvēkus cienīt un novērtēt dažādu kultūru un reliģiju īpatnības. Šīs tiesību sistēmas apguvei neapšaubāmi ir milzīga nozīme nacionālu un etnisku konfliktu risināšanā. Starptautiskās tiesības neko neuzspiež valstīm, tās tiek iesaistītas valstu centienos sadzīvot.³⁰¹

Starptautiskās publiskās tiesības ir tiesību sistēma, kas radusies no parašu tiesībām, tā ir bāzēta uz starptautisko līgumu sistēmu, un šie līgumi ir pielietojami vienmēr un visur. Šīs tiesības regulē tās dzīves jomas, kas ir starptautiskas pēc būtības – jūras tiesības, kosmosa tiesības, humanitārās tiesības utt. Taču tās skar arī ekonomiskās sfēras, kad ir runa par tiesībām uz nacionālām bagātībām vai preču ražošanu un izplatību (tirdzniecības līgumi – *TRIPS* vai finanšu līgumi – Pasaules Banka). Šī publisko starptautisko tiesību daļa ir tā, kura ir vistuvākā autortiesībām, jo autoru radītie darbi ir katras valsts nacionālā bagātība, bet šo darbu nesēji – grāmatas, filmas, fonogrammas – preces. Šo kopsakarību dēļ starptautiskās autortiesības ir paņēmušas no starptautiskajām publiskajām tiesībām to galvenos “instrumentus”, kurus pielāgojušas savām vajadzībām (piemēram, minimālo prasību noteikšana, nacionālā pieeja, vienlīdzīga attieksme pret valstij piederīgā personām un ārzemniekiem u. tml.). Starptautisko publisko tiesību objekti ir visi materiāla un nemateriāla rakstura jautājumi, darbība vai atturēšanās no rīcības, par ko valstis vai citi starptautisko tiesību subjekti stājas savstarpējās publiskajās tiesiskajās attiecībās.

Starptautiskās publiskās tiesības galvenokārt reglamentē publiskās un starptautiskās politikas attiecības, arī ekonomiskās politikas jautājumus. Turpretim starptautiskās privāttiesības koncentrējas uz civiltiesisku gan materiālu, gan nemateriālu tiesībattiecību reglamentāciju, taču nevis iekšēju, bet gan tādu tiesībattiecību, kur jebkurā veida izpaužas ārvalstu elements. Piemēram, starptautiskās privāttiesības reglamentē arī starptautiskās tirdzniecības, starptautisko kravu pārvadājumu un

³⁰¹ **Wallace, R.** *International Law. Fourth Edition*, London: Sweet & Maxwell, 2002. Introduction.

starptautisko norēķinu, tātad materiālas dabas jautājumus. Tās nosaka arī starpvalstu laulību un autortiesību jautājumus, kuri aptver gan nemateriālas, gan materiālas dabas civiltiesiskas problēmas.³⁰²

Literatūrā ir sastopami viedokļi, ka jēdziens “starptautiskās privāttiesības” ir maldinošs nosaukums, jo tās esot nevis starptautiskas, bet gan nacionālas tiesības, kas atrodas katras valsts tiesību sistēmā. Tās esot nacionālās tiesības starptautiskā situācijā, kad šajās attiecībās piedalās citas nacionālās tiesību sistēmas elements (piemēram, pārdevuma līgums starp divu dažādu valstu piederīgām personām).³⁰³ Taču šim viedoklim nevar piekrist, jo šīs tiesības ir starptautiskas gan no avotu viedokļa, gan no tiesiskā regulējuma viedokļa – tās regulē civiltiesiskās attiecības, vadoties pēc valstu starpā noslēgtiem starptautiskiem līgumiem.

Viena no starptautisko privāttiesību īpatnībām, kas atšķir tās no starptautiskajām, valsts un nacionālajām tiesībām, ir tāda, ka tajās vienmēr ir ārvalstu elementa līdzdalība. Tā var būt ļoti dažāda. Piemēram, starptautiskās privāttiesiskās attiecības var risināties, slēdzot laulības starp dažādu valstu pilsoņiem, adoptējot ārvalstnieku, pārdodot precī starptautiskajā tirgu dažādās valstīs inkorporētām firmām, pārvadājot precī no valsts uz valsti, izdarot maksājums starp dažādu valstu bankām, saņemot mantojumu citā valstī vai pat vienā valstī, bet no citas valsts pilsoņa³⁰⁴ u. tml.

Starptautiskās autortiesības ir hibrīds. Galvenais to avots ir starptautiskās konvencijas, kas ir līgumi starp suverēnām valstīm jeb starptautisko publisko tiesību sastāvdaļas. Tomēr, lai gan šajās konvencijās izmantotie principi ir starptautisko publisko tiesību principi, situācijas, kurās šie principi tiek izmantoti, ir starptautiskās privāto tiesību situācijas jeb “tiesību kolīziju” situācijas.³⁰⁵

Autortiesību un blakustiesību jomā šīs privāttiesiskās attiecības var risināties starptautiskos darījumos, kad vienas valsts raidorganizācija (radio, televīzija) pērk tiesības pārraidīt citas valsts teritorijā notiekošās sporta spēles, pērk tiesības izplatīt valsts teritorijā citas valsts filmu producenta ražotu filmu, iegūst atļauju izmantot savā programmā citas valsts autoru darbus, maksā taisnīgu atlīdzību citas valsts fonogrammu producentam par tā veidoto fonogrammu izmantošanu u. tml.

Ja valstī nebūs attiecīgu tiesību aktu, kas aizsargās intelektuālā īpašuma tiesības, tiesību īpašnieki no ārvalstīm nevēlēsies dalīt ar šīs valsts pilsoņiem savus garīgās darbības augļus, jo baidīsies, ka tie tiks nozagti. Pagājušā gadsimta laikā nācījas pūlējās iedibināt efektīvu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības mehānismu, bet tas izdevās tikai daļēji. Progress bija tik lēns tādēļ, ka intelektuālais īpašums nebija tik spēcīgs labklājības veicinātājs kā ražošana. Personālo datoru, telekomunikāciju un interneta revolūcija padarīja intelektuālo īpašumu par būtisku ienākumu avotu. Nav jābrīnās par to, ka

³⁰² **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 6. lpp.

³⁰³ **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. London: Butterworths, 1983. p. 28.

³⁰⁴ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 11. lpp.

³⁰⁵ **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. London: Butterworths, 1983. p. 30.

šo tiesību īpašnieki steidzās nostiprināt savas tiesības, gādājot par veselās virknes starptautisko līgumu pieņemšanu. Šie līgumi mērķtiecīgi pilnveidoja un vienādoja procedūras, paplašināja aizsardzības ģeogrāfiskās robežas un nodibināja starptautisku intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības tīklu.³⁰⁶

3.1. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBA STARPTAUTISKĀ LĪMENĪ

Intelektuālā īpašuma aizsardzība ieņem izcilu vietu daudzpusīgās tirdzniecības attiecībās un to attīstībā, par ko sevišķi liecina PTO un WIPO atbalstīta pieaugošā aktivitāte starptautiskajā līmenī. Tādēļ pašlaik intelektuālais īpašums atrodas uz augstākas tiesiskās un tehniskās harmonizācijas pakāpes nekā lielākais vairākums citu tiesisko disciplīnu.³⁰⁷

Tā kā autoru darbus atšķirībā no ķermeniskām lietām var pavairot neskaitāmas reizes un tiem raksturīgā mobilitāte ļauj tos bez lielas piepūles vienā mirklī nogādāt jebkurā pasaules vietā, kā arī darba būtība ir tikt izplatītam, autoru tiesību aizsardzība ir saistīta ar viņu interešu nodrošināšanu vienlaikus daudzās valstīs. Starptautisko tiesību attīstību veicinājusi arī vēlēšanās veidot autortiesību aizsardzības mehānismus pēc vienādiem principiem atsevišķu reģionu un visas pasaules mērogā.³⁰⁸

Intelektuālā īpašuma tiesību īpatnība ir tā, ka tām piemīt teritoriāls raksturs, t. i., tās rodas saskaņā ar konkrētās valsts likumiem, un to juridiskā aizsardzība norobežojas valsts teritorijā. Tāpēc atļaujas saņemšana par darba izmantošanu vienā valstī nerada tās atzīšanas sekas citā. Salīdzinājumam var minēt īpašuma tiesības – to subjekts lieto un izmanto savu mantu jebkurā zemē. Ja īpašuma tiesības uz šo lietu radušās kādā valstī saskaņā ar tās likumiem, tad šādas tiesības tiek atzītas arī citās valstīs, kur tās tiek aizsargātas no visa veida apdraudējumiem. Turpretim autortiesību aizsardzība tiek nodrošināta tikai tajā valstī, kur tās radušās. Ja nav adekvātu juridisku aizsarglīdzekļu, darbi, kas pirmo reizi publicēti kādā valstī, pēc tam var tikt tulkoti un lētāk izdoti citā valstī, jo nav nepieciešams iegūt autora piekrišanu un maksāt autoratlīdzību.

Pamatlīdzeklis, kā pārvarēt šīs aizsardzības teritoriālo raksturu, ir starpvalstu līgumu noslēgšana par savstarpēju autortiesību atzīšanu un aizsardzību. Uz to pamata autortiesības, kas radušās vienā valstī saskaņā ar tās likumiem, darbojas un tiek aizsargātas citā valstī saskaņā ar tās likumiem.

Darbā tiks analizētas būtiskākās starptautiskās konvencijas un līgumi, kā arī Eiropas Savienības direktīvas, kas regulē autortiesību un blakustiesību rašanos un aizsardzību, īpaši izceļot tos pantus, kas tieši saistīti ar televīzijas programmu veidošanu un izplatīšanu.

³⁰⁶ *International Business Law and its Environment*. R. Schaffer, B. Earle and F. Agusti. Australia, Canada, United States: Thomson South-Western, 2005. p. 525.

³⁰⁷ **Poļakovs, G.** *Intelektuālā īpašuma aizsardzība*. x lpp.

³⁰⁸ **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*. 26. lpp.

Starptautisko privāttiesību normatīvais masīvs veidojas no diviem galvenajiem normu blokiem – materiālajām normām (*substantial law*), kas dod tiešu atbildi, kā dotās tiesiskās attiecības risināmas, un kolīziju normām (*rules of conflict laws*), kas nedod atbildi uz to, kā risināmas dotās tiesiskās attiecības, bet vienīgi norāda uz kompetento tiesību sistēmu, kas šīs tiesiskās attiecības risina.³⁰⁹

Latvija, pievienojoties starptautiskām konvencijām, tulko šo konvenciju tekstus latviešu valodā, un nereti ievieš tulkojumos būtiskas kļūdas. Tā kā konvenciju teksti latviešu valodā tiek publicēti *Latvijas Vēstnesī*, tad tie uzskatāmi par oficiāliem tulkojumiem, un autore šajā darbā pieturēsies pie oficiālajiem teksta tulkojumiem, tomēr norādot, ka tulkojumā ir ieviesusies kļūda.

Piemēram, *Romas konvencijai* Latvija ir pievienojusies ar 1998. gada 12. marta likumu *Par Romas konvenciju par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību*, kurš (3. pantā) nosaka, ka līdz ar likumu izsludināma Konvencija angļu valodā un tās tulkojums latviešu valodā. Savukārt Bernes konvencijai Latvija ir pievienojusies ar 1995. gada 18. aprīļa Ministru kabineta Rīkojumu Nr. 197 Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību”, kas publicēts *Latvijas Vēstnesī* 1995. gada 26. aprīlī, bet konvencijas teksts publicēts tikai 2003. gada 21. februārī. Sakarā ar publikāciju *Latvijas Vēstnesī* atzīstams, ka tie ir oficiāli tiesību aktu tulkojumi, tomēr uz tulkojuma precizitāti ne vienmēr var paļauties.

Bernes konvencijas 3. pantā un *Romas konvencijas* 16. pantā angļu valodā ir minēts jēdziens “national”, kas latviski nav viennozīmīgi tulkojams kā “pilsonis”. Pareizāks tulkojums būtu – “valsts piederīgā persona”. Starptautiskajās tiesībās visbiežāk tiek lietots termins “valsts piederība” (angl. – *nationality*, franc. – *nationalite*, vāc. – *Staatsgehorigkeit*). Ar šo terminu apzīmē personu, kas atrodas valsts personālajā jurisdikcijā neatkarīgi no savas atrašanās vietas valstī vai ārpus tās. Šai personai jābūt pastāvīgi uzticīgai valstij, taču tā nebūt ne vienmēr ir valsts pilsonis.³¹⁰ Plašāks jēdziens ir „iedzīvotāji”, fizisko personu kopums, kas dzīvo noteiktas valsts teritorijā. Šajā jēdzienā ietilpst gan a) pilsoņi, b) ārvalstnieki, c) bezvalstnieki (apatrīdi, apolīdi), t.i., personas bez pilsonības, divvalstnieki (bipatrīdi, bipolarīdi), t.i., personas, kurām ir divkārša pilsonība. Ar jēdzienu „valstspiederība” (pilsonība – republikās, pavalstniecība – monarhijās) saprot personu tiesisku statusu, saskaņā ar kuru šī persona ir pakļauta attiecīgās valsts likumiem, kuri reglamentē personas stāvokli valstī - tiesības un pienākumus, kā arī aizsardzību tad, kad tā atrodas ārvalstīs.³¹¹

³⁰⁹ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 110. lpp.

³¹⁰ **Bojārs, J.** *Starptautiskās tiesības*. 2. labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 111. lpp.

³¹¹ **Fogels, A.** *Modernās starptautiskās tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009. 267. lpp.

3.1.1. Starptautiskās autortiesību materiālās normas

Starptautiskajos autortiesību līgumos tiek noteikts tiesību minimums, kāds līguma dalībvalstīm ir jāgarantē autoriem un blakustiesību subjektiem savās valstīs neatkarīgi no tā, vai tas ir iekļauts nacionālajos likumos. *Romas konvencijā* nacionālais režīms ir savienots ar tiesību minimuma nosacījumiem šādiem trim izmantojuma veidiem: 1) izpildītāju tiesības pret neatļautu izpildījuma fiksāciju (7. pants); 2) fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesības pret neatļautu reproducēšanu (10. un 13. pants); 3) fonogrammu producentu un izpildītāju izpildījuma tiesības fonogrammās (šim nosacījumam iespējamās atrunas) (12. pants). Ja kāda valsts veic atrunu konkrētajā pantā, tad attiecībā pret šo valsti tiek piemērots atbilstības jeb savstarpīguma režīms (*reciprocity*). Šāda režīma piemērošana garantē, ka tiks novērsta netaisnība, kas varētu rasties lielos aizsardzības atšķirības gadījumos.

Parasti autortiesību konvencijas nosaka, ka tiesību nostiprināšanai nav vajadzīgas nekādas formalitātes (*Bernes konvencija*), bet dažos gadījumos var būt noteikts formalitāšu maksimums, piemēram, *Ženēvas konvencijā* (3. panta 1. daļā) ir prasība, lai pie autora darba tiktu pievienots burts C aplītī, norādīts autors un pirmpublicējuma gads.

Nacionālais režīms var tikt sašaurināts jeb ierobežots, pieprasot noteikt savstarpīgumu, kā arī paredzot iespējas izteikt atrunas.

Autortiesību konvencijās piemērojamais princips var tikt sašaurināts ar nosacījumu par savstarpīgumu (*reciprocity*). Ja valsts A vēlas, lai tās valstspiederīgās personas būtu aizsargātas valstī B, tā apsola B valsts piederīgās personas aizsargāt arī savā valstī.

Konvenciju noteiktās tiesības kādā valstī var tikt ierobežotas, ja valsts izteic atrunu, ka tā nepildīs kādu no konvencijas nosacījumiem. Dažas konvencijas šādu atrunu veikšanu nepieļauj, bet dažas, piemēram, *Romas konvencija*, to pieļauj (15. pantā), un daudzas valstis to izmanto. Atrunu izteikšanai parasti seko savstarpīguma režīma piemērošana, jo valstij, kura izteikusi atrunu, ir jāierobežo iespējas izmantot šīs tiesības arī savā valstī.

Nacionālais režīms savienojumā ar tā paplašināšanu un ierobežojumiem ir pierādījis sevi kā autortiesību un blakustiesību fundamentālais princips gadsimta garumā. Tomēr šobrīd pastāv draudi, ka šī režīma ietekme var mazināties sakarā ar jauno izmantošanas veidu strauju pieaugumu tehnoloģiju attīstības rezultātā, piemēram, interneta izplatība. Likumdevējam ir jāizlemj, vai jauno izmantojuma veidu iekļaut kopējā autortiesību aizsardzības sistēmā (tad jaunā tiesība tiek lietota pēc esošās shēmas, un ārzemnieki saņem tādu pašu aizsardzību kā savā valstī), vai noteikt to kā atsevišķu tiesību (tad ārzemnieki nesaņem nacionālo aizsardzību).

Ir trīs galvenās sistēmas, kādās tiek radītas starptautisko līgumu tiesības:

- 1) situāciju pilnībā regulē konvencija, un tajā nav iespējami izņēmumi, piemēram, *Bernes konvencijas* 8. pantā noteiktās tulkošanas tiesības³¹²,
- 2) situācija tiek regulēta ar konvencijas palīdzību, bet nacionālajās tiesībās ir jānosaka, kas var ieviest ierobežojumus un noteikt pielietošanas veidus. Piemēram, *Bernes konvencijas* 11. *bis* pantā noteiktās raidīšanas tiesības – piespiedu licenču sistēma ir atļauta, bet katra valsts nosaka savu modeli³¹³,
- 3) situācija ir noteikta konvencijā, bet nacionālais likumdevējs var izlemt – piešķirt šādas tiesības vai nē. Piemēram, *Bernes konvencijas* 14. *ter* pantā noteiktās “*Droit de Suite*”³¹⁴ (tiesības saņemt atlīdzību vizuālās mākslas oriģināldarba publiskas tālākpārdošanas gadījumā). Latvijā šī norma ir ieviesta *Autortiesību likumā* (17. pants), bet, piemēram, Lielbritānijā nav. Ja kāda valsts ievieš šo normu attiecībā uz savām valstspiederīgajām personām, tai ir jāpiešķir tāda pati aizsardzība arī citu līguma dalībvalstu valstspiederīgajām personām saskaņā ar atbilstības jeb savstarpīguma režīmu.

Latvija ir pievienojusies vairākiem starptautiskajiem līgumiem autortiesību un blakustiesību jomā. Taču nereti Latvija grib pārāk aktīvi izrādīt savu labo gribu un centību un pievienojas starptautiskiem līgumiem, neizmantojot tajos noteiktās iespējas dažādām atrunām, kā arī iestrādā savos nacionālajos likumos normas, kas ir daudz stingrākas un aizliedzošākas, nekā Eiropas direktīva vai starptautiskais līgums nosaka. Šāda pārcentība novērojama arī blakustiesību jomā, kā rezultātā Latvijā nepamatoti stingri tiek aizsargātas ārvalstu fonogrammu producentu tiesības. Tas noticis neveiksmīgas pievienošanās rezultātā *Romas konvencijai*, un Latvija cieš finansiālus zaudējumus, jo nauda par skaņu ierakstu (fonogrammu) izmantošanu iet prom no Latvijas, bet nenāk atpakaļ. Lai šo kļūdu labotu, ir jārosina likumdevēju izteikt atrunas starptautiskajos līgumos par fonogrammu izmantošanu raidīšanai (kuros tas ir iespējams pēc pievienošanās), lai Latvijas jurisdikcijā esošajām raidorganizācijām nebūtu lieki jāmaksā atlīdzība par komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu raidīšanu ASV fonogrammu producentiem, kuriem ASV šāda samaksa vispār nav paredzēta.

³¹² *Bernes konvencija*, 8. pants: “Saskaņā ar šo konvenciju aizsargājamo literatūras un mākslas darbu autoriem ir ekskluzīvas tiesības tulkot un atļaut tulkot savus darbus visu to laiku, kamēr tiek aizsargātas viņu tiesības uz oriģināldarbu”.

³¹³ *Bernes konvencija*, 11. *bis* panta 3. daļa: “Ja nav noteikts citādi, atļauja, kas dota saskaņā ar šā panta 1. punktu, neietver atļauju ierakstīt darba ētera raidījumu ar ierīcēm vai instrumentiem, kas fiksē skaņas vai attēlus. Tomēr Savienības valstu likumdošanas akti var paredzēt noteikumus attiecībā uz tādiem ierakstiem īslaicīgai izmantošanai, kurus izdara ētera raidījumu organizācija ar saviem līdzekļiem un savu raidījumu vajadzībām. Pamatojoties uz šo ierakstu īpašo dokumentālo raksturu, attiecīgi likumdošanas akti var atļaut saglabāt tos oficiālos arhīvos”.

³¹⁴ *Bernes konvencija*, 14. *ter* panta 2. daļa: “Iepriekšējā punktā paredzēto aizsardzību Savienības valstī var pieprasīt tikai tad, ja to atļauj tās valsts likumdošanas akti, pie kuras pieder autors, un tikai tādā apjomā, kādu pieļauj tās valsts likumdošanas akti, kurā šī aizsardzība tiek pieprasīta”.

Jāpiebilst, ka visas attīstītās valstis ir izmantojušas iespēju izteikt atrunas, to nav darījušas tikai valstis, kuras, iespējams, nav sapratušas šīs atrunas nozīmīgumu, piemēram, Burkina Faso, Gvatemala, Jamaika, Urugvaja.

3.1.1.1. Galvenās starptautiskās konvencijas

Bernes konvencija

Pirmais nozīmīgākais starptautiskais normatīvais akts autortiesību jomā ir *Bernes konvencija* “*Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību*”, kura tika parakstīta Bernē 1886. gada 9. septembrī, pēc tam revidēta Parīzē 1971. gada 24. jūlijā un papildināta 1979. gada 28. septembrī.

Latvija bija *Bernes konvencijas* dalībvalsts no 1937. gada, jo 1936. gada 26. jūnijā Latvijas Ministru kabinets pieņēma *Likumu par Romā 1928. gada 2. jūnijā revidēto Bernes konvenciju par literatūras un mākslas darbu aizsardzību*, ar kuru 1937. gada 15. maijā Latvija pievienojās *Bernes konvencijai*. Latvijā *Bernes konvencija* bija spēkā līdz valsts okupācijai, un 1940. gada 21. jūlijā tās darbība Latvijas teritorijā tika apturēta.

Pēc valsts varas atjaunošanas Latvija atjaunoja savu līdzdalību *Bernes konvencijā* 1995. gada 11. augustā³¹⁵, tādējādi garantējot gan pašmāju, gan ārvalstu autoru tiesību aizsardzību Latvijā. Izbrīnu izraisa fakts, ka savu līdzdalību *Bernes konvencijā* Latvija atjaunoja nevis ar likumu, kā tas noteikts *Satversmes* 68. pantā³¹⁶ un likuma *Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem* 8. pantā³¹⁷, bet gan ar Ministru kabineta rīkojumu. Lai gan starptautiskā sabiedrība ir akceptējusi šādu līdzdalības atjaunošanās procedūru un atzīst Latviju par pilntiesīgu *Bernes konvencijas* dalībvalsti, autore uzskata, ka šī kļūda būtu jālabo, un Saeimai būtu jāpieņem likums *Par Latvijas Republikas līdzdalības atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību”*.

No līdzdalības atjaunošanas brīža Latvijas autori atkal atguva starptautisko aizsardzību, bet autordarbu lietotāji Latvijā maksā atlīdzību par visas pasaules autoru darbu izmantošanu.

Bernes konvencija ir visvecākā un vissvarīgākā konvencija par autortiesību aizsardzību, jo dod autoriem visaptverošas tiesības un nodrošina augstu aizsardzības līmeni. Tā nodrošina, ka katra valsts iekļauj konvencijas normas savos likumos, un izņēmumi pieļaujami tikai atsevišķos gadījumos, kad tas

³¹⁵ Latvija savu līdzdalību konvencijai (Parīzes 1971. gada 24. jūlija redakcijā, ar tās 1979. gada 28. septembra papildinājumiem) atjaunojusi 1995. gada 18. aprīlī ar MK rīkojumu Nr. 197 “Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību””. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 26.04.1995, Nr. 64.

³¹⁶ *Latvijas Republikas Satversme*, 68. pants: “Visiem starptautiskiem līgumiem, kuri nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana”.

³¹⁷ Likums *Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem*. Pieņemts 1994. gada 13. janvārī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 26.01.1994, Nr 11 (142). Spēkā ar 09.02.1994. 8. pants: “Starpvalstu līgumi tiek apstiprināti ar Saeimas pieņemtu likumu”.

ir speciāli norādīts. Savos pastāvēšanas gados Bernes Savienība ir izaugusi no 14 līdz 164³¹⁸ biedriem, kaut gan ne visas valstis ir pievienojušās *Bernes konvencijas* Parīzes versijai. Līdz 1988. gadam Bernes konvencijai nepievienojās ASV, un tai nekad nebija pievienojusies PSRS. ASV konvencijai nepievienojās tāpēc, ka tai nebija pieņemama prasība aizsargāt autoru nemantiskās tiesības, kā arī autoriem paredzētais samērā lielais tiesību apjoms. Savukārt PSRS konvencijai pievienoties neļāva tās tiesību sistēma un doktrīna, kas darbojās pēc pavisam citiem principiem nekā kapitālistiskajās valstīs. Līdz ar to pasaulē izveidojās no autortiesību viedokļa trīs ekonomiski spēcīgi reģioni – PSRS, ASV un Bernes Savienība, kuros autortiesību aizsardzība darbojās pēc samērā atšķirīgiem principiem.³¹⁹

Tā kā tehnikas straujās attīstības rezultātā parādās aizvien jauni veidi, kā darbi var tikt izmantoti, *Bernes konvencija* ir vairākas reizes revidēta un papildināta: Briselē – 1940. gadā, Stokholmā – 1967. gadā un Parīzē – 1971. gadā. Attīstoties radio un televīzijas daudzveidībai, kā arī parādoties iespējai nodot signālu no attāluma ar citu tehnisko līdzekļu palīdzību, *Bernes konvencijā* tika iekļauta virkne noteikumu, kas regulē šīs attiecības. Pirmo reizi jautājums par darbu izmantošanu radio tika atspoguļots *Bernes konvencijā* Romas konferencē 1948. gadā.

Bernes konvencija nosaka, ka nav nepieciešama nekāda reģistrācija, autortiesību norādes vai kādas citas formalitātes kā priekšnosacījums, lai autors iegūtu autortiesības (5. panta 2. daļa) un ka jebkurā valstī citu valstu autoru tiesības jāaizsargā tādā pašā apjomā kā savai valstij piederošo autoru tiesības (5. panta 3. daļa).

Darbu izmantošanu raidīšanai regulē *Bernes konvencijas* 11.bis pants, kurš nosaka, ka literāru un mākslas darbu autoriem ir ekskluzīvas tiesības uz:

(i) savu darbu raidīšanu ēterā vai izziņošanu vispārējai zināšanai ar jebkuru citu bezvadu raidīšanas paņēmienu zīmju, skaņu vai attēlu veidā;

(ii) savu darbu raidījumu jebkādu izziņošanu pa vadiem vispārējai zināšanai vai retranslēšanu ēterā, ja šādu pārraidi veic cita organizācija, nevis tā, kura to darījusi pirmo reizi;

(iii) savu darbu ētera raidījumu publisku izziņošanu ar skaļruņa vai jebkuras citas analogiskas ierīces palīdzību, kura pārraida zīmes, skaņas vai attēlus.

Šī paša panta otrā daļa nosaka, ka Bernes Savienības valstu tiesību akti var paredzēt noteikumus šo tiesību īstenošanai, tomēr šie noteikumi ir piemērojami vienīgi tajās valstīs, kuras tos pieņēmušas. Bez tam šie noteikumi nedrīkst ierobežot nedz autora personiskās nemantiskās tiesības, nedz arī viņa tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību. Attiecībā uz taisnīgas atlīdzības apjomu *Bernes konvencija* paredz

³¹⁸ Contracting Parties > Berne Convention (Total Contracting Parties: 164) – [atsauce 15.06.2009]. Pieejams: <http://www.wipo.int/treaties/en/>.

³¹⁹ **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*. Rīga: *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 27. lpp.

gadījumu, kad nav noslēgts līgums starp autoru un izmantotāju, nosakot, ka tādā gadījumā šo atlīdzības lielumu nosaka valsts nodibināta kompetenta institūcija. 11.*bis* pants atļauj valstīm nodibināt tā saukto “piespiedu licenci”. Minētais labojums tika iekļauts konvencijā Romas labojumu pieņemšanas laikā 1928. gadā un paplašināts Briselē 1948. gadā. Tas tika darīts sabiedrības interešu aizsardzībai, taču tika pakļauts stingriem ierobežojumiem. Savienības valstīm, kas grib šos noteikumus izmantot, ir jāievēro noteikta procedūra un vai nu jānofiksē autora atlīdzības lielums vai arī jāizveido tribunāls vai šķīrējtiesa, kas risina jautājumu starp pusēm.³²⁰

Konvencijas 11.*bis* pants mudina sabalansēt konfliktējošo pušu intereses, un nacionālo likumu veidotājiem ir jāizlemj par metodēm, ar kurām šo līdzsvaru nodrošināt. Jauno tehnoloģiju pieaugums autordarbu izmantošanā ir ārkārtīgi sarežģījis autoru iespējas administrēt savas ekskluzīvās tiesības, un padarījis praktiski neiespējamu situāciju, kad tiesības varētu tikt administrētas individuāli. Tādēļ tiek izdotas visaptverošas licences autordarbu raidtiesību iegūšanai, lai raidorganizācijas varētu legāli izmantot visu plašo autordarbu repertuāru, nodrošinot autoriem pienācīgu atalgojumu vai nu līguma slēgšanas ceļā, vai, ja tas nav iespējams – ar piespiedu licences palīdzību.³²¹

Svarīgs veids autora tiesību aizsardzībai ir tieši *Bernes konvencijas* 8. pantā noteiktās autora izņēmuma tiesības uz tulkojumu, publisko izpildījumu, pārraidi radio un televīzijā. *Bernes konvencija* garantē visās līguma dalībvalstīs, izņemot valsti, kurā radīts darbs, speciālās minimuma tiesības tulkošanai, reprodukcijai, izrādei, raidīšanai, prezentācijai, adaptācijai un kinematogrāfijai (valstī, kurā darbs radīts, šo aizsardzību nodrošina nacionālais likums) (6. pants). Šo tiesību fakts un izmantošana nav pakļauta nekādām formālām prasībām. Minimālais aizsardzības laiks, ko nosaka *Bernes konvencija* (ar atsevišķiem izņēmumiem par dažām darbu kategorijām) ir 50 gadi (7. pants).

Bernes konvencijas Pielikumā ir iekļauta atruna par speciālām tiesībām, kuras var baudīt jaunattīstības valstis (valstis, kuras saskaņā ar ANO pieņemto praksi tiek atzītas par jaunattīstības valstīm). Ja kāda no šīm valstīm, ņemot vērā savu ekonomisko stāvokli, sociālās vai kultūras vajadzības, neuzskata, ka tuvākajā laikā spēs nodrošināt visu konvencijā paredzēto tiesību aizsardzību, var paziņot, ka tā izmantos īpašas privilēģijas. Viena no šādām privilēģijām attiecas uz darbu tulkošanu, kam atļauju var izdot valstī izveidota kompetenta institūcija. Attiecībā uz raidorganizācijām šajā pielikumā ir noteikts, ka atļauju (licenci) darba tulkošanai var izsniegt arī raidorganizācija, ja tā iesniedz pieteikumu šīs valsts kompetentai institūcijai un ja tiek izpildīti šādi nosacījumi (II panta 9. daļas a) punkts):

- 1) tulkošana tiek veikta no eksemplāra, kas izgatavots saskaņā ar minētās valsts likumiem;

³²⁰ *Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*, 16th commentary to the Article 11. bis.

³²¹ Turpat, 17th commentary to the Article 11. bis.

- 2) tulkojums tiek izmantots vienīgi tādās pārraidēs, kas īpaši paredzētas mācību nolūkiem vai arī lai izplatītu specializētu tehnisko vai zinātnisko pētījumu rezultātus noteiktu profesiju lietpratēju vidū;
- 3) tulkojumā izmantošanai nav komerciāla mērķa.

Šāda nosacījumu iekļaušana konvencijā liecina par to, ka valstis rūpējas, lai pārmērīgs autoru tiesību aizsardzības līmenis nekavētu sabiedrības attīstību un tiktu nodibināts līdzsvars starp tiesību īpašniekiem un darbu lietotājiem visā pasaulē.

Romas konvencija

Starptautiskā konvencija par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību (Romas konvencija), tāpat kā *Bernes konvencija* balstās uz principu, ka aizsardzība tiek nodrošināta tādā līmenī, kādu noteikusi attiecīgās dalībvalsts iekšējās tiesību normas, tomēr uzliekot par pienākumu nodrošināt obligāto minimumu (2. pants). Raidorganizāciju aizsardzības pamats saskaņā ar *Romas konvencijas* 6. pantu ir katras dalībvalsts pienākums piešķirt raidījumiem, kas veidoti vai pārraidīti citā konvencijas dalībvalstī, tādu pašu aizsardzību kā nacionālajās tiesību normās, bet ne mazāku kā konvencijā noteiktās minimālas tiesības, pieļaujot arī iespēju pakļaut tās noteiktiem ierobežojumiem un izņēmumiem.

Romas konvencija nekad nav bijusi pārskatīta, kaut gan labi zināms, ka tajā ir vairāki trūkumi. Konvenciju ir ratificējušas vai tai pievienojušās 86³²² valstis.

Romas konvencijas 13. pants nosaka, ka raidorganizācijām ir tiesības:

- 1) atļaut vai aizliegt savu programmu tālākpārraidi,
- 2) uz savu raidījumu fiksāciju un šo fiksāciju reproducēšanu,
- 3) uz savu programmu demonstrāciju publikai vietās, kas pieejamas par ieejas maksu.

Romas konvencijas 5. pants nosaka, ka tās dalībvalstīs par fonogrammu raidīšanu (radio vai televīzijā) raidorganizācija maksā atlīdzību gan fonogrammas producentam, gan izpildītājam, izmantojot šīs personas pārstāvošās blakustiesību organizācijas. Latvijas fonogrammu producenti un izpildītāji saņem naudu no visas pasaules valstīm (protams, ar nosacījumu, ja attiecīgā valsts ir *Romas konvencijas* dalībniece), gan visas pasaules valstu fonogrammu producenti un izpildītāji saņem naudu no Latvijas par to fonogrammu raidīšanu.

Romas konvencija ļauj līguma pusēm izvēlēties dažus noteikumus, kurus neievērot, un 42 no 76 valstīm jau izmantojušas šo priekšrocību, izsakot konvencijā atļautās atrunas.

³²² Contracting Parties > Rome Convention (Total Contracting Parties: 88) – [atsauce 15.06.2009.]. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=17.

Romas konvencijas 12. pants nosaka, ka valstīm ir pienākums piešķirt aizsardzību nacionālajā līmenī izpildījumam, fonogrammām un raidījumiem, kas veidoti citā Līguma dalībvalstī, un nodrošināt noteiktas minimālas tiesības konvencijas dalībvalstīm, taču šie pienākumi nav jāievēro vai jāievēro daļēji, ja attiecīgā valsts ir izteikusi atrunu, ka neievēros šī panta noteikumus pilnībā vai daļēji (2. pants). Konvencijas 16. pants nosaka, ka Līguma dalībvalsts var jebkurā laikā iesniegt notu ANO Ģenerālsekretāram, norādot, ka:

1. tā neievēros 12. panta noteikumus vispār (16.(1)(a)(i) pants);
2. tā neievēros 12. panta noteikumus daļēji un nenoteiks pienākumu maksāt atlīdzību par fonogrammu otrreizēju izmantošanu raidīšanā (16.(1)(a)(ii) pants);
3. tā neievēros 12. panta noteikumus daļēji un nenoteiks pienākumu maksāt vienreizēju atlīdzību par fonogrammu izmantošanu, ko izgatavojis producers, kas nav nevienas Līguma dalībvalsts pilsonis³²³ (16.(1)(a)(iii) pants);
4. tā neievēros 12. panta noteikumus daļēji un ierobežos aizsardzību fonogrammām no citām Līgumslēdzējām valstīm, kas veikušas atrunu, ka nenodrošinās minēto aizsardzību (16.(1)(a)(iv) pants).

Romas konvencijas 5. panta 2. daļa definē terminu “vienlaicīgā publicēšana”. Tas konvencijā noteikto aizsardzību paplašina līdz fonogrammām, kas pirmo reizi publicētas ārpus Līguma dalībvalstīm, ja fonogramma tiek publicēta kādā Līguma dalībvalstī 30 dienu laikā no pirmās publicēšanas. ASV nav pievienojusies *Romas konvencijai* un nenosaka raidtiesības fonogrammu producentiem vai izpildītājiem. Tomēr vienlaicīgās publicēšanas noteikums vienmēr ir ļāvis amerikāņu producentiem panākt aizsardzību *Romas konvencijas* valstīs. To ir ļoti viegli izdarīt, un to arī dara ASV fonogrammu producenti – 30 dienu laikā pēc tam, kad fonogramma ir iznākusi ASV, to atkārtoti publicē kādā no *Romas konvencijas* dalībvalstīm, līdz ar to iegūstot aizsardzību, ko noteikusi *Romas konvencija*. Tāpēc, ja vien nacionālais likumdevējs nav izmantojis *Romas konvencijas* noteiktās tiesības izteikt atrunas, ASV fonogrammu producenti var pieprasīt atlīdzību no raidorganizācijām *Romas konvencijas* valstīs. Lai no tā izvairītos, katra Līgumslēdzēja valsts jebkurā laikā var izteikt atrunu un deklarēt, ka tā neizmanto publicēšanas kritēriju, kas noteikts 5. panta 2. daļā. Ja šī atruna tiks izteikta, tad atlīdzība tiks maksāta tikai par to fonogrammu pārraidīšanu, kuras praktiski ir ražotas citā Līguma dalībvalstī vai ko ražojusi kādai citai Līguma dalībvalstij piederīga persona, un atlīdzība nebūs jāmaksā ASV producentiem, kuriem šāda samaksa nav paredzēta.

---

³²³ Precīzāks tulkojums būtu – “valsts piederīgā persona”.

Varšavas Universitātes mācībspēks doktors Kristofs Vojcehovskis atkārtoti ir norādījis, ka valstis, kuras ir neprasmiņi pievienojušās dažādām konvencijām intelektuālā īpašuma jomā, cieš zaudējumus, jo garantē lielāku tiesību aizsardzību citu valstu tiesību īpašniekiem nekā savējiem.³²⁴ Jāpiebilst gan, ka raidorganizācijām Eiropas Savienības valstīs jānodrošina tiesības saņemt vienreizēju taisnīgu atlīdzību par visām fonogrammām no citām ES valstīm (*Nomas direktīvas* 8. panta 2. daļa), kuras bija aizsargātas vismaz vienā dalībvalstī 1995. gada 1. jūlijā (*Termiņu direktīvas* 10. panta 2. daļa). Tas nozīmē, ka pēc pievienošanās Eiropas Savienībai arī Latvijā pilnīga atruna par *Romas konvencijas* 16.(1)(a)(i) panta neievērošanu vairs nav iespējama. Tomēr, tā kā ļoti liela daļa fonogrammu nāk no ASV, jautājums par nepieciešamo atrunu veikšanu *Romas konvencijā* joprojām ir aktuāls.

Autore piedāvā izteikt atrunas šādā redakcijā (paziņojums jāiesniedz ANO ģenerālsekretāram):

- “1. Attiecībā uz fonogrammu producentu aizsardzību Latvija nepiemēros publicēšanas kritēriju, bet tikai valsts piederības un fiksācijas kritērijus saskaņā ar *Romas konvencijas* 5. panta 3. daļu.
2. Saskaņā ar konvencijas 16. panta 1.(a)(iii) daļu Latvija nepiemēros 12. pantu tām fonogrammām, kuru producenti nav citas Līguma dalībvalsts piederīga persona.
3. Saskaņā ar konvencijas 16. panta 1.(a)(iv) daļu attiecībā uz fonogrammām, kuru producenti ir citas Dalībvalsts piederīga persona, Latvija ierobežos aizsardzību, ko nosaka 12. pants, tādā mērā un tik ilgā laikā, kādā otra valsts piešķir aizsardzību fonogrammām, ko pirmoreiz fiksējusi Latvijai piederīga persona.”

Ženēvas konvencija

1952. gadā Ženēvā tika pieņemta *Universālā autortiesību konvencija*³²⁵ jeb *Ženēvas konvencija*. Tajā piedalījās ASV un daudzas sociālisma valstis, kā arī PSRS. Šī konvencija bija spēkā arī Latvijas teritorijā padomju varas gados. Ir arī valstis, kas piedalās abās konvencijās (gan Bernes, gan Ženēvas). Šo konvenciju izstrādāja UNESCO. Konvencijas dalībnieki ir vairāk nekā 80 valstis, tostarp Krievija kā PSRS tiesību pēctece.

Ženēvas konvencija ir universālāka kā *Bernes konvencija*, tajā ir daudz atvieglojumu jaunattīstības valstīm, noteikts īsāks autortiesību aizsardzības termiņš, valsts ir tiesīga izdot piespiedu licences darbu tulkošanai, lai attīstītu nacionālo zinātņu, kultūru, izglītību, pilnveidotu raidorganizāciju

³²⁴ No personīgām sarunām.

³²⁵ *Universālā Autortiesību konvencija* [Universal Copyright Convention as revised at Paris on 24 July 1971]. Parakstīta: Ženēvā 1952. gada 6. septembrī, papildināta Parīzē 1971. gada 24. jūlijā. Latvija nav pievienojusies.

programmas, tiesības publicētu darbu izmantot izglītības un pētniecības mērķiem un citi autora tiesību ierobežojumi. *Ženēvas konvencijas* pamatprincipi ir līdzīgi *Bernes konvencijas* principiem, taču autora aizsardzības minimālais līmenis ir zemāks (piemēram, tiek pieprasītas formalitātes autortiesību iegūšanai (3. panta 1. daļa), aizsardzības termiņš noteikts 25 gadi pēc autora nāves (4. panta 2. daļa) u. c.). Taču Konvencija nostiprināja nacionālo režīmu un noteica minimālo autortiesību aizsardzības apjomu publicētajiem darbiem konvencijas dalībvalstu valstspiederīgajām personām. *Ženēvas konvencija* joprojām ir spēkā Krievijā, un Krievijas tiesību zinātnieki uzskata, ka Krievija kā Padomju Savienības tiesību pārņēmēja tai ir pievienojusies 1973. gada 27. maijā³²⁶. Autore uzskata, ka šis apgalvojums nav pareizs, jo, lai gan *Ženēvas konvencija* Krievijā ir spēkā, Krievija nekad tai nav pievienojusies. *Ženēvas konvencija* ir saistoša Krievijai tāpēc, ka Krievija ir Padomju Savienības tiesību pēctece. *Ženēvas konvencija*, tāpat kā *Bernes konvencija*, paredz aizsardzību dalībvalstīs visiem tiem autoriem, neatkarīgi no to valsts piederības, kuru darbi pirmo reizi publicēti kādā no dalībvalstīm. Aizsardzība tiek paredzēta arī gadījumos, kad darbs pirmo reizi publicēts kādā citā dalībvalstī, un aizsardzība ir tāda pati kā, ja darbs būtu publicēts autora valstī (nacionālais režīms) (2. pants).

Arī Latvijai bija saistoši *Ženēvas konvencijas* noteikumi no 1973. gada 27. februāra, kad tai pievienojās PSRS, līdz Latvijas valstiskā statusa atjaunošanas brīdim 1991. gada 21. augustā³²⁷. Tā kā šobrīd Latvija nav *Ženēvas konvencijas* dalībvalsts, sīkāk šo konvenciju neapskatīšu.

Fonogrammu konvencija

1997. gada 20. augustā Latvija kļuva par *Ženēvas konvencijas par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu*³²⁸ dalībvalsti. *Fonogrammu konvencija* tika sagatavota 1971. gadā Ženēvā un stājās spēkā 1973. gada aprīlī, nodrošinot fonogrammu producentu aizsardzību pret fonogrammu neatļautu izplatīšanu un ieviešanu. Konvencijai ir pievienojušās vai to ratificējušas 77³²⁹ valstis. Liela daļa no šīm valstīm nav pievienojušās Romas konvencijai: Ķīna, Ēģipte, Kenija, Jaunzēlande, ASV un citas. Galvenie līgumslēdzējas valsts pienākumi ir noteikti 2. pantā, un tie ir – aizsargāt citu līgumslēdzēju valstu fonogrammu producentus no:

³²⁶ Дмитриев, Г. *Международное частное право*. Москва: Юность, 1993 г., 115 с.

³²⁷ *Par Latvijas Republikas valstisko statusu*, Likums, pieņemts 1991. gada 21. augustā, publicēts: *Ziņotājs*, 1991. gada 24. oktobrī, Nr. 42, 3. pants “Līdz okupācijas un aneksijas likvidēšanai un Saeimas sasaukšanai augstāko valsts varu Latvijas Republikā pilnībā realizē Latvijas Republikas Augstākā Padome. Latvijas Republikas teritorijā ir spēkā tikai tās augstāko valsts varas un pārvaldes institūciju likumi un lēmumi.”

³²⁸ *Konvencija par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu [Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms]*. Parakstīta: 1971. gada 29. oktobrī. Ženēvā.

³²⁹ *Accessions* – [atsauce 2009. gada 28. jūlijā]. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=18.

- 1) fonogrammu kopiju izgatavošanas bez producenta atļaujas,
- 2) neatļauti izgatavotu kopiju ieviešanas valstī, ja izgatavošanas vai ieviešanas nolūks ir publiska izplatīšana,
- 3) neatļauti izgatavotu kopiju publiskas izplatīšanas.

Katra līgumslēdzēja valsts var izvēlēties, vai nu nodrošināt aizsardzību ar autortiesībām vai citām specifiskām tiesībām, vai nu ar konkurences likumu, vai nu ar soda sankcijām, vai to kombināciju (3. pants). Aizsardzības ilgums ir ne mazāks par 20 gadiem no tā gada beigām, kad fonogramma pirmo reizi ierakstīta vai publicēta (4. pants). Konvencijas 5. pants nosaka, ka, ja dalībvalsts pieprasa ievērot formalitātes fonogrammu producentu aizsardzībai, tad tās tiek uzskatītas par izpildītām, ja uz visām fonogrammu kopijām, ir atzīme – simbols P. Tālāk – 6. pantā noteikts, ka dalībvalsts var noteikt tādas pašus tiesību izņēmumus, kādi noteikti autordarbiem, piemēram, izmantošana mācību vai zinātniskās pētniecības nolūkiem, pavairošana saskaņā ar kompetentas iestādes izsniegtu licenci un maksājot attiecīgu kompensāciju u. tml. Latvija ir šīs konvencijas dalībvalsts no 1997. gada.³³⁰

Satelītu konvencija

*Konvencija par programmu nesošu signālu izplatīšanu ar satelīta palīdzību*³³¹ jeb *Briseles satelītu konvencija* tika pieņemta 1974. gada Diplomātiskajā konferencē un stājās spēkā 1979. gadā. Konvenciju ir ratificējušas vai tai pievienojušās 33³³² valstis. Konvencijas mērķis bija aizpildīt “caurumu” starptautiskajā aizsardzībā, kas bija radies tāpēc, ka attīstījās satelītu operatoru piedāvātie pakalpojumi, kas nebija paredzēti iepriekšējos nolīgumos. Satelītu operatori sāka piedāvāt ātru un ērtu veidu, kā pārvietot programmu materiālus pa visu pasauli. Kamēr tehnika vēl nebija attīstījies, ziņu materiālu nofilmēja, un fiziskais materiāls, filmu kastes tika liktas lidmašīnās un vestas uz raidorganizācijas galveno mītņi, lai pēc tam to montētu un raidītu ēterā. Šāda pārvadāšana aizņēma ilgu laiku, un ziņas nonāca galapunktā, kad tās vairs nebija aktuālas. Tiklīdz kļuva iespējams materiālus pārsūtīt elektroniskā formā ar satelīta palīdzību, ziņu vākšanas ātrums neiedomājami pieauga. Satelītus varēja izmantot kā ērtus transportēšanas līdzekļus arī citiem materiāliem, piemēram, sporta notikumu atainošanai. Šīs programmas izejmateriāls, kurā bija ziņu vai sporta pārraižu saturs, formāli netika aizsargāts ar *Bernes konvencijas* noteikumiem, jo neatbilda “darba” definīcijai autortiesību izpratnē.

³³⁰ Latvija tai pievienojās 1997. gada 24. martā ar ratificējošo likumu “Par Konvenciju par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu.” Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 31.03.1998, Nr. 84/85, *Ziņotājs*, 1998, Nr. 8. Spēkā ar 1998. gada 1. oktobri.

³³¹ *Konvencija par programmu nesošu signālu izplatīšanu ar satelīta palīdzību [Brussels Convention Relating to the Distribution of Programme-Carrying Signals Transmitted by Satellite (1974)]*. Stājās spēkā: 1979. gada 25. augustā. Publicēts: WIPO Database of Intellectual Property WO 025 NE, 3. lpp.

³³² *Accessions* – [atsauce 2009. gada 28. jūlijā]. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=19

Tāpat arī šie materiāli netika aizsargāti ar *Romas konvencijas* noteikumiem, jo šīs pārraides nebija domātas sabiedrības uztveršanai. Parakstot konvenciju, katra valsts apņemas pieņemt tiesību normas, lai aizkavētu to, ka izplatītājs, kam nav domāts attiecīgais signāls, nevarētu to izplatīt šajā valstī vai no tās teritorijas tādu programmu nesošu signālu, kura avots ir citas līgumslēdzējas valstspiederīgā persona vai kas nāk no citas līgumslēdzējas valsts (2. pants).³³³ Latvija nav šīs konvencijas dalībvalsts.

TRIPS

*Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām*³³⁴, ko sauc kā *TRIPS* līgumu, ir daļa no kopējā līguma, ar kuru dibināta Pasaules Tirdzniecības organizācija (PTO), ko noslēdza 1994. gada 15. aprīlī pēc Ģenerālā līguma par tirdzniecību un tarifiem (GATT) Urugvajas raunda beigām. Šis līgums palīdz aizsargāt patentu, autoru tiesības un tirdzniecības noslēpumus. Pēc šī līguma pirmo reizi pasaules starptautisko tiesību vēsturē dalībvalstis ir spiestas īstenot efektīvu procedūru intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai ar civilā un kriminālprocesa, muitas un cīņas palīdzību pret viltotu produkciju un pirātu produkcijas tirdzniecību.³³⁵

Visām PTO dalībvalstīm, tostarp arī Latvijai, ir saistoši *TRIPS* līguma noteikumi, kas stājās spēkā 1995. gada 1. janvārī. Šīs vienošanās 3. pants pieprasa, lai katra konvencijas dalībvalsts nodrošina intelektuālā īpašuma aizsardzību nacionālās aizsardzības līmenī visu citu dalībvalstu pilsoņiem³³⁶. Šobrīd par PTO dalībvalstīm jau kļuvušas vairāk nekā 150 valstu³³⁷, tādēļ var teikt, ka *TRIPS* līgums ir visplašāk lietotais starptautiskais līgums par intelektuālā īpašuma tiesībām, un tajā ietilpst ne tikai noteikumi par autortiesībām un blakustiesībām, bet arī par preču zīmēm, industriāliem dizainiem un patentiem.

Autortiesību jomā līgums nosaka (2. panta 1. daļa), ka neviens līguma nosacījums neierobežo pastāvošās saistības, ko dalībvalstis ir uzņēmušās viena pret otru saskaņā ar *Bernes konvenciju* vai *Romas konvenciju*.

³³³ *WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*. Pp. 320–324 – [atsauce 06.10.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/about-ip/en/iprm/pdf/ch5.pdf#berne>.

³³⁴ *Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām [Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights]*. (TRIPS līgums) Pielikums 1C Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu, kas parakstīts 1994. gada 15. aprīlī Marakešā, Marokā. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. dec., Nr. 388/399. Latvijā spēkā no 1999. gada 10. februāra. Par Marakešas līgumu par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: LR 1998. gada 17. decembra likums. Spēkā no 29.12.1998. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 29. dec., Nr. 387; *Ziņotājs*, 1999, Nr. 2. Par Protokolu par Latvijas pievienošanos Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: LR 1998. gada 17. decembra likums (spēkā no 30.12.1998.) Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 30. dec., Nr. 388/399; *Ziņotājs*, 1999, Nr. 2.

³³⁵ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 281. lpp.

³³⁶ Latviešu valodā precīzāks tulkojums būtu “valsts piederīgām personām” jo angļu valodā ir lietots termins “*the nationals*” of other Memberstates (skat. nodaļu “Autortiesību aizsardzība starptautiskā līmenī”).

³³⁷ *Accessions* – [atsauce 20.06.2009.]. Pieejams http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/acc_e.htm.

TRIPS līgums piešķir fonogrammu producentiem reproducēšanas tiesības (14. panta 2. daļa) un komerciālas nomas tiesības (tiesības atļaut vai aizliegt fonogrammu oriģinālu vai to kopiju publisku komerciālu iznomāšanu³³⁸) (14. panta 4. daļa). Tomēr *TRIPS* nenosaka nekādas fonogrammu raidīšanas vai citas izpildījuma tiesības. Fonogrammu producentu aizsardzības pamats saskaņā ar *TRIPS* ir nacionālais režīms (3. panta 1. daļa), pamatojoties uz tādiem pašiem noteikumiem kā *Romas konvencijā*, bet tas piemērojams vienīgi attiecībā uz *TRIPS* pamata tiesībām. Kā redzams, raidīšana ir tīši atstāta ārpus līguma regulējuma. Lai nepieļautu situāciju, ka līguma nosacījumi tiek apieti ar “vienlaicīgas publicēšanas” veikšanu (tāpat kā *Romas konvencijas* 5.(3) pantā), *TRIPS* dalībvalstis var iesniegt paziņojumu Intelektuālā īpašuma tiesību tirdzniecības aspektu padomei atrunu *TRIPS* 1. panta 3. daļā. Autore piedāvā iesniegt atrunu šādā redakcijā (paziņojums jāiesniedz *TRIPS* Padomei ar PTO sekretariāta Ženēvā starpniecību):

“Attiecībā uz fonogrammu producentu aizsardzību Latvija nepiemēros publicēšanas kritēriju, bet tikai valsts piederības un fiksācijas kritērijus saskaņā ar Romas konvencijas 5. panta 3. daļu un saskaņā ar TRIPS līguma 1. panta 3. daļu.”

3.1.1.2. WIPO izstrādātie līgumi tiesību aizsardzības modernizēšanai

WIPO organizācija tika dibināta 1967. gadā kā starpvaldību organizācija un 1974. gadā kļuva par vienu no ANO speciālajām aģentūrām. Tās dibināšanas dokumentā³³⁹ tika noteikti šīs organizācijas galvenais mērķis – valstu sadarbības ceļā un attiecīgos gadījumos sadarbībā ar citām starptautiskām organizācijām veicināt intelektuālā īpašuma aizsardzību visā pasaulē. Organizācijas galvenās funkcijas, kas norādītas 4. pantā, ir:

- (i) veicināt tādu pasākumu attīstīšanu, kas atvieglo intelektuālā īpašuma efektīvu aizsardzību visā pasaulē un harmonizē nacionālos likumus šajā jomā;
- (iv) veicināt starptautisku līgumu noslēgšanu, kas sekmē intelektuālā īpašuma aizsardzību;
- (v) piedāvā sadarbību valstīm, kas lūdz tiesiski tehnisku palīdzību intelektuālā īpašuma jomā;
- (vi) apkopo un izplata informāciju par intelektuālā īpašuma aizsardzību, veic un atbalsta zinātniskus pētījumus šajā jomā, kā arī publicē šādu pētījumu rezultātus;

³³⁸ *Nomas direktīva*, 2. panta 2. daļa: “Šajā direktīvā “nomāt” objektus nozīmē darīt tos izmantojamus uz ierobežotu laiku un ar mērķi gūt tiešu vai netiešu tautsaimniecisku vai komerciālu labumu.”

³³⁹ Konvencija par Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas dibināšanu [Convention Establishing the World Intellectual Property Organization]. Parakstīta Stokholmā 1967. gada 14. jūlijā, grozīta 1979. gada 28. septembrī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 10. apr., Nr. 56; Latvijā spēkā no 1993. gada 21. janvāra.

Dalība Organizācijā ir iespējama katrai valstij, kas ir konvencijas “*Par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību*”³⁴⁰ vai *Bernes konvencijas* dalībvalsts.

WIPO organizācijā 1996. gada decembrī Ženēvā tika noslēgti divi līgumi, kas modernizēja autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzību jauno tehnoloģiju laikmetā: WIPO Līgums par autortiesībām (*WCT*)³⁴¹ (64 dalībvalstis) un WIPO Līgums par izpildījumu un fonogrammām (*WPPT*)³⁴² (62 dalībvalstis)³⁴³. To mērķis bija atvieglot tirdzniecības attīstību elektroniskajos pakalpojumos, kas piedāvā pieeju autortiesību darbiem vai ar blakustiesībām aizsargātiem materiāliem. Šie līgumi Latvijai ir saistoši no 2000. gada 3. februāra.

WPPT 3. pants nosaka, ka fonogrammu aizsardzības kritēriji saskaņā ar *WPPT* ir tādi paši kā *Romas konvencijā*. Tādējādi attiecībā uz *WPPT* 3. panta 3. daļu pastāv tādas pašas atrunu izteikšanas iespējas kā *Romas konvencijas* 5. panta 3. daļā. *WPPT* 15. panta 1. daļā ir noteikts, ka jebkura Dalībvalsts var savā paziņojumā WIPO ģenerāldirektoram deklarēt, ka tā piemēros 1. panta noteikumus vienīgi attiecībā uz noteikta veida lietošanu vai ka tā ierobežos piemērošanu, vai ka tā vispār nelietos šos nosacījumus.

Lai arī ASV ir starp sākotnējiem *WPPT* biedriem, tā ir iesniegusi šādu paziņojumu:

“Saskaņā ar WIPO Izpildījumu un fonogrammu līguma 15.(3) pantu ASV izmantos 15.(1) panta nosacījumus vienīgi attiecībā uz noteiktiem raidīšanas un piegādes sabiedrībai veidiem digitālā veidā, par ko tiek tieši vai netieši saņemta samaksa, kā arī attiecībā uz ciparizētām skaņu ierakstu piegādēm, kā to nosaka ASV likums.”

Tas nozīmē, ka ASV arī turpmāk varēs nemaksāt par ārvalstu fonogrammu pārraidi, bet Latvija turpinās šo maksājumu veikšanu. Lai to nepieļautu, autore piedāvā iesniegt atrunu šādā redakcijā (paziņojums jāiesniedz WIPO ģenerāldirektoram Ženēvā):

³⁴⁰ Konvencija *Par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību*. [Convention for the Protection of Industrial Property]. Parakstīta Parīzē 1883. gada 20. martā.

³⁴¹ *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par autortiesībām [WIPO Copyright Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis, L 089, 11.04.2000.*, 8.–14. lpp. Latvija pievienojusies ar likumu *Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām* 2000. gada 3. februārī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis, 2000. 17. febr.*, Nr. 53/54; *Ziņotājs, 2000, Nr. 5*, spēkā ar 2000. gada 17. februāri.

³⁴² *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par izpildījumu un fonogrammām [WIPO Performances and Phonograms Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis L 089, 11.04.2000*, 15.–23. lpp. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā. Latvija pievienojusies ar likumu *Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par izpildījumu un fonogrammām* 2000. gada 3. februārī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis, 2000. 17. febr.*, Nr. 53/54; *Ziņotājs, 2000, Nr. 5*, spēkā ar 2000. gada 17. februāri.

³⁴³ Contracting Parties > WPPT (Total Contracting Parties: 68) – [atsauce 2009. gada 20. jūnijā]. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=20.

“1. Attiecībā uz fonogrammu producentu aizsardzību Latvija nepiemēros publicēšanas kritēriju, bet tikai valsts piederības un fiksācijas kritērijus saskaņā ar Romas konvencijas 5. panta 3. daļu un saskaņā ar WIPO Izpildījumu un fonogrammu līguma 3. panta 3. daļu.

2. Saskaņā ar līguma 15. panta 3. daļu

- 1) Latvija nepiemēros 15. panta 1. daļu attiecībā uz producentiem, kuriem nav citas Līguma dalībvalsts piederība;
- 2) attiecībā uz fonogrammām, kuru producenti ir citas Līguma dalībvalsts piederīgā persona, Latvija ierobežos aizsardzību, ko nosaka 15. panta 1. daļa, tādā mērā un tik ilgā laikā, kādā otra valsts piešķir aizsardzību fonogrammām, ko pirmoreiz fiksējis producenti, kuram ir Latvijas valsts piederība.”

3.1.1.3. Citi starptautiskie nolīgumi

Lai koordinētu savas darbības kultūras jomā, valstis ir noslēgušas daudzpusējas vienošanās par sadarbību. Parakstot *Eiropas Kultūras konvenciju*³⁴⁴, valstis ir vienojušās, ka dalībvalstis veiks nepieciešamos pasākumus, lai saglabātu un aizsargātu, savu nacionālo ieguldījumu Eiropas kultūras mantojumā (1. pants), veicinās, lai tās pilsoņi apgūtu citu valstu valodas, vēsturi un kultūru, un nodrošinās citām pusēm iespējas attīstīt šādas mācības tās teritorijā (2. panta a) daļa), kā arī centīsies atbalstīt savas valodas vai valodu, vēstures un kultūras apgūšanu citu Līgumslēdzēju pušu teritorijā un nodrošinās iespējas citu valstu pilsoņiem veikt šādas mācības tās teritorijā (2. panta b) daļa). *Eiropas Sociālā harta*³⁴⁵, savukārt lielu uzmanību velta kultūras vērtību pieejamībai personām, kurām nepieciešama īpaša palīdzība – invalīdiem un garīgi atpalikušām personām (15. pants), veciem cilvēkiem (23. pants), trūcīgiem un sociāli nenodrošinātiem cilvēkiem (30. pants). Harta ir nesen pārskatīta un atjaunota³⁴⁶, bet nav uzskatāma par “jaunu ēku” cilvēktiesību jomā; tā ir pastāvošās “cilvēktiesību ēkas jauns stāvs”, kas uzbūvēts uz iepriekšējiem (daudzajiem) stāviem. Harta paceļ cilvēktiesību tekstu līmenī vairākas tiesības (vai to izpaušmes veidus), kas jurisprudencē līdz šim vēl

³⁴⁴ *Eiropas Kultūras konvencija [European Cultural Convention]*. Parakstīta: Parīzē, 1954. gada 19. decembrī. Publicēts: European Treaty Series – No. 18. Latvija pievienojusies ar Augstākās Padomes 06.05.1992. lēmumu *Par pievienošanu 1954. gada 19. decembra Eiropas Kultūras konvencijai*. Latvijā spēkā no 1992. gada 7. maija. Publicēts: *Ziņotājs*, 1992. gada 4. jūnijā Nr. 22; *Latvijas Vēstnesis* 2003. gada 26. febr., Nr. 31.

³⁴⁵ *Eiropas Sociālā harta [European Social Charter]*. Parakstīta: Turīnā, 1961. gada 18. oktobrī. Stājusies spēkā 1961. gada 18. oktobrī. Publicēta: European Treaty Series – No. 35. Latvija pievienojusies ar likumu *Par Eiropas Sociālo hartu*, pieņemts 06. 12. 2001. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 18.12.2001, Nr. 183. *Ziņotājs*, 10.01.2002, Nr. 1.

³⁴⁶ *Atjaunotā Eiropas Sociālā harta [European Social Charter (Revised)]*. Parakstīta: Strasbūrā, 1996. gada 8. jūlijā. Publicēts: European Treaty Series – No. 163, Latvija nav pievienojusies.

bija atradušās tikai veidošanās stadijā. Daļa no tām ir saistītas ar pēdējo gadu desmitu straujo tehnisko attīstību.³⁴⁷

Eiropas valstis ir vienojušās arī par sadarbību audiovizuālā mantojuma aizsardzībai, noslēdzot par to *Eiropas konvenciju audiovizuālā mantojuma aizsardzībai*³⁴⁸. Šīs Konvencijas 4. pants regulē arī atsevišķus autortiesību un blakustiesību jautājumus, bet 18. pantā ir noteikts, ka konvencijas prasības nekādā veidā neietekmē citu starptautisko līgumu nosacījumus, kas attiecas uz autortiesību un blakustiesību aizsardzību. Ņemot vērā, ka gandrīz visus audiovizuālos materiālus aizsargā autortiesības un bieži vien arī viena vai vairākas blakustiesības (19. pants), materiāla īpašumtiesību nodošana depozīta kontekstā nenozīmē, ka arhīva vai depozīta organizācijai tiek nodotas jebkuras deponētā materiāla izmantošanas tiesības. Tai skaitā tas nenozīmē, ka tiek nodotas autortiesības vai blakustiesības. (20. pants). Šīs Konvencijas noteikumus ir jāņem vērā, labojot Kultūras ministrijas izstrādātā *Arhīvu likuma* projektu³⁴⁹.

3.1.1.4. Intelektuālā īpašuma tiesiskais regulējums Eiropas Savienībā

Lai gan Eiropas valstis ir pievienojušās galvenajiem autortiesību un blakustiesību aizsardzības līgumiem, to starpā tik un tā pastāv atšķirības. Šo atšķirību iemesls ir tas, ka Eiropas Kopienų veido valstis, kuras pieder gan pie kontinentālo, gan arī pie anglosakšu tiesību loka un kurās tādēļ intelektuālā īpašuma regulēšanas mehānismi ir krasi atšķirīgi. Tāpēc kopienas līmenī harmonizācija ir notikusi minimāli, galvenokārt attiecībā uz tādām jomām, kuru tiesiskais regulējums ir radīts samērā nesen (piemēram, attiecībā uz mūsdienu tehnoloģiju izmantošanu).

Juridiskajā literatūrā atrodami viedokļi, ka autortiesību joma vismazāk pakļaujas harmonizācijai, jo dažādo nacionālo tiesību dabas un aizsardzības pakāpes dēļ gan kontinentālajā, gan anglosakšu sistēmā, šī joma ir tik atšķirīga un daudzveidīga, ka daudzos gadījumos pat ir grūti atrast kopēju konceptuālu saikni starp šiem tiesību aktiem. Tā kā tika pārņemts, ka Eiropas Kopienų tiesību aktos tiek nomākta angļu autortiesību (*copyright*) pieeja ar kontinentālo autortiesību (*droit d'auteur*) filozofiju. Tam sekoja ievērojama juridisko tekstu straume ar mērķi miermīlīgā ceļā harmonizēt atšķirīgos dalībvalstu tiesību aktus. Tādēļ valstīm bija jāievieš savos tiesību aktos virkne direktīvu – datorprogrammu, nomas un

³⁴⁷ **Levits, E.** Jaunā Cilvēktiesību harta — Eiropas identitātes atspoguļojums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. gada 13. decembris.

³⁴⁸ *Eiropas konvencija audiovizuālā mantojuma aizsardzībai [European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage]*. Parakstīta: Strasbūrā, 2001. gada 8. oktobrī, spēkā no 2008. gada 1. janvāra. Publicēts: European Treaty Series – No. 183, Latvija nav pievienojusies.

³⁴⁹ Saeimā 1. lasījumā izskatītais likumprojekts “*Arhīvu likums*” – [aplūkots 20.06.2009.]. Pieejams: http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0844_0#1.

patapinājuma tiesību, kabeļtīklu un satelītu, aizsardzības termiņu, datu bāžu un autortiesību informācijas sabiedrībā saskaņošanai.³⁵⁰ Galveno pieņemto direktīvu īss apskats:

1) *Padomes direktīva par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā*³⁵¹ (92/100/EEK) (*Nomas direktīva*) tika pieņemta 1992. gadā. Tās pirmā nodaļa nosaka galvenokārt autordarbu un blakustiesību objektu oriģinālu vai kopiju ekskluzīvas nomas un patapinājuma tiesības. Direktīva pieprasa (2. pants), lai tādas tiesības būtu gan darbu autoriem, kurus aizsargā kā literārus un mākslas darbus *Bernes konvencijas* izpratnē – attiecībā uz šo darbu fiziskām kopijām; izpildītājiem – attiecībā uz viņu izpildījumu ierakstiem; fonogrammu producentiem – attiecībā uz viņu fonogrammām; filmu producentiem – attiecībā uz viņu filmu kopijām.

2) *Padomes direktīva 93/83/EEK* (1993. gada 27. septembris) *par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļtīklu retranslācijai*³⁵² (*Satelītu un kabeļu direktīva*), pieņemta 1993. gadā. Tā, pirmkārt, 1. panta 2. daļā definē vietu, kur raidorganizācija ir veikusi savas programmas piegādi sabiedrībai, ja tā raida ar satelītu raidītāja palīdzību³⁵³, un, otrkārt, 9. panta 1. daļā tā nosaka veidu, kā saņemt atļauju vienas dalībvalsts programmas retranslācijai kabeļtīklos citā dalībvalstī³⁵⁴. Direktīva nosaka, ka piegāde sabiedrībai ir darbība, kurā programmu nesošs signāls, kas domāts sabiedrībai uztveršanai, tiek raidīts nepārtrauktā komunikāciju ķēdē līdz satelītam un lejā uz zemi. Šo darbību kontrolē un par tās likumību atbild tā raidorganizācija, kura raida signālu uz satelītu.

3) *Padomes direktīva 93/98/EEK* (1993. gada 29. oktobris) *par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu*³⁵⁵ (*Termiņu direktīva*) pieņemta 1993. gadā. Tās galvenais mērķis ir harmonizēt autortiesību aizsardzības ilgumu. Komisija uzstāja, ka vienīgais veids, kā sasniegt tādu harmonizāciju saprātīgā laika posmā, ir pagarināt aizsardzības ilgumu autoriem, lai pieskaņotos visgarākajam aizsardzības ilgumam, ko piešķirusi kāda no dalībvalstīm, un tas nozīmēja,

³⁵⁰ Philips, J., Firth, A. *Introduction to Intellectual Property Law, Fourth edition*, p. 416.

³⁵¹ Padomes Direktīva 92/100/EEK (1992. gada 19. novembris) par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā, Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 346, 27.11.1992. 61.–66. lpp.

³⁵² Padomes Direktīva 93/83/EEK (1993. gada 27. septembris) par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļu retranslācijai. Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 248, 06.10.1993. 15.–21. lpp.

³⁵³ *Satelītu-kabeļu direktīva*, 1. panta 2. daļas b) punkts “Fakts par programmas piegādi sabiedrībai pa satelītu notiek tikai Dalībvalstī saskaņā ar raidorganizācijas kontroli un atbildību, kad notiek programmas nesošu signālu padeve, ko uztver sabiedrība nepārtrauktā komunikāciju ķēdē, kas iet uz satelītu un tad lejā uz zemi”.

³⁵⁴ *Satelītu-kabeļu direktīva*, 9. panta 1. daļa: “Dalībvalstīm jānodrošina, ka autortiesību īpašnieku un blakustiesību īpašnieku tiesības piešķirt vai atteikt atļauju kabeļu operatoriem varētu īstenot tikai caur autortiesību aģentūru”.

³⁵⁵ Padomes Direktīva 93/98/EEK (1993. gada 29. oktobris) par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 290, 24.11.1993. 9.–19. lpp.

ka direktīvā (1. pantā) noteiktais aizsardzības ilgums sakrita ar ilgumu, ko jau bija noteicis Vācijas nacionālais likums: t. i., autora dzīves laiks plus 70 gadi³⁵⁶. Direktīva 3. pantā harmonizē arī aizsardzības ilgumu blakustiesību īpašniekiem: izpildītājiem, fonogrammu producentiem, raidorganizācijām un filmu producentiem. Aizsardzības ilgums ir 50 gadi, kas sākas no tā gada beigām, kad izpildījums noticis, tikusi ierakstīta fonogramma vai radīta filma, vai notikusi raidīšana. Ja izpildījuma ieraksts vai fonogramma, vai filma tikusi likumīgi publicēta vai piegādāta sabiedrībai, pirms beidzies 50 gadu aizsardzības ilgums, tad tiesību īpašniekam piešķir vēl 50 gadus aizsardzības, sākot no tā gada beigām, kad minētais materiāls ticis pirmo reizi publicēts vai piegādāts sabiedrībai. Direktīva attiecas uz visiem darbiem vai materiāliem, kas tikuši aizsargāti vismaz vienā no dalībvalstīm datumā, kad direktīva stājās spēkā (10. pants). Šī nosacījuma mērķis bija piešķirt atjaunotu aizsardzību dažās dalībvalstīs tādiem darbiem un materiāliem, kuru aizsardzības termiņš bija beidzies.

4) Eiropas Parlamenta un Padomes *Direktīvas 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā*³⁵⁷ (*Autortiesību direktīva*) uzdevums bija ieviest dzīvē *WCT* un *WPPT* noteikumus. Galvenais jauninājums šajā direktīvā ir tā saukto “tiesību uz pieprasījuma” (*on-demand rights*) kā atsevišķa darba izmantošanas veida atzīšana³⁵⁸. Nedaudz tika paplašināts autortiesību izņēmumu skaits, taču daudz izmaiņu praktiskajā dzīvē šī direktīva neienesā. Direktīvas galvenā doma izteikta tās ievadā, kur noteikts, ka direktīvā ietvertais autortiesību ierobežojumu saraksts nav paplašināms un dalībvalstīm nav ļauts noteikt jebkādus citus ierobežojumus³⁵⁹. Burtiski tulkojot šo nosacījumu, no dalībvalstu likumiem būtu jāsvītrot visi autortiesību ierobežojumi, kas attiecas uz jebkuru nenozīmīgu un nejaušu jebkura darba reprodukciju, piemēram, ziņu raidījumā žurnālists nedrīkst stāvēt pie kādas ēkas fasādes vai statujas, kas tur ir novietota uz laiku u. tml., tādēļ šīs direktīvas interpretācijai jāizmanto arī citas interpretācijas metodes, ne tikai gramatiskā.

5) Lai gan tieši autortiesību jautājumus neregulē, tomēr ļoti cieši saistīta ar raidorganizāciju programmu veidošanu un pārraidi ir *Padomes Direktīva 89/552/EEK (1989. gada 3. oktobris) par dažu*

³⁵⁶ 1. panta 1. daļa: “Literāru darbu vai mākslas darbu autortiesības saskaņā ar Bernes konvencijas 2. pantu ir spēkā autora mūžu un 70 gadus pēc viņa nāves, neatkarīgi no tā, kad darbs ir likumīgi darīts pieejams publikai.”

³⁵⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā. Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 167, 22.06.2001. 10.–19. lpp.

³⁵⁸ Direktīvas preambulas 10. punkts: “Lai autori vai izpildītāji varētu turpināt savu radošo un māksliniecisko darbību, viņiem jāsaņem atbilstīga atlīdzība par viņu darbu izmantošanu, bet producentiem tā jāsaņem, lai varētu finansēt šo darbību. Lai izgatavotu produktus, piemēram, fonogrammas, filmas vai multimediju produktus, un sniegtu pakalpojumus, piemēram, pakalpojumus “pēc pieprasījuma”, vajadzīgi ievērojami ieguldījumi. Lai garantētu minētās atlīdzības pieejamību un nodrošinātu iespēju iegūt labu atdevi no ieguldījumiem, vajadzīga intelektuālā īpašuma tiesību pienācīga aizsardzība”.

³⁵⁹ *Autortiesību direktīva*, 31., 32., 34. u. c. ievada punkti.

tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos (grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 97/36/EK (1997. gada 30. jūnijs) (Televīzijas bez robežām direktīva)).³⁶⁰ 2007. gadā šī direktīva tika pārskatīta un uz tās bāzes tika izveidota jauna direktīva, kas paplašināja televīzijas pakalpojuma jēdzienu un nosauca to par *audiovizuālo pakalpojumu*³⁶¹.

6) Cīņa pret pirātismu Eiropā pastiprinās, un Eiropas Parlaments un Padome 2004. gada 29. aprīlī ir pieņēmuši jaunu Direktīvu *Par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu* (2004/48/EK)³⁶² (*Piemērošanas direktīva*), kas no 2007. gada 1. marta ir ieviesta arī Latvijas likumos. Direktīvas preambulā ir norādīts, ka dalībvalstīs, kaut arī tās ir pievienojušās *TRIPS* līgumam, joprojām pastāv būtiskas atšķirības attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanas līdzekļiem³⁶³. Tā kā dalībvalstu sistēmu atšķirības kaitē iekšējā tirgus pareizai darbībai un nerada veselīgai konkurencei labvēlīgu vidi, ir nepieciešams šos noteikumus harmonizēt. Iepriekš minētais dokuments tā pieņemšanas laikā izraisīja ne mazums diskusiju, un joprojām dalībvalstis saskaras ar neskaidrībām direktīvas ieviešanā. Dokumenta izstrādes iemesls ir konstatētā situācija dalībvalstīs, ka joprojām pastāv būtiskas atšķirības attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanas līdzekļiem. Direktīvā ir noteikti minimālie noteikumi, kas dalībvalstīm jāiekļauj savos normatīvajos aktos attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu.

Neskatoties uz dažādām būtiskām atšķirībām starp dalībvalstīm par pamatnostādņēm autortiesību jomā, Kopienas institūcijas tomēr ir mēģinājušas radīt vispārpieņemamus principus. Piemēram, Eiropas Komisija 1988. gadā bija sagatavojusi Zaļo grāmatu par romāņu-ģermāņu un anglosakšu autortiesību konceptu saskaņošanu, taču šis dokuments neguva pietiekamu atbalstu, lai ļautu Komisijai izstrādāt saistoša tiesību akta projektu.³⁶⁴

Pēdējā laikā ir pieņemtas vairākas direktīvas, kas nosaka nepieciešamību saskaņot dažādus autortiesību jautājumus. Regulas intelektuālā īpašuma sfērā ir pieņemtas samērā nedaudz, un tās

³⁶⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 30. jūnija Direktīva 97/36/EK, ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos. Publicēts: Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 202, 30.07.1997. 60.–71. lpp.

³⁶¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/65/EK (2007. gada 11. decembris), ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos. Publicēts: Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 332, 18.12.2007. 27.–45. lpp.

³⁶² Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2004/48/EK (2004. gada 29. aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Publicēts: Eiropas Kopienas Oficiālais Vēstnesis L 157, 30.04.2004. 45.–86. lpp.

³⁶³ Ievada daļa: “Dalībvalstu sistēmu atšķirības attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu kaitē iekšējā tirgus pareizai darbībai, un to dēļ nav iespējams nodrošināt, ka intelektuālā īpašuma tiesības visā Kopienā ir vienādā mērā aizsargātas. Šī situācija neveicina brīvu apriti iekšējā tirgū un nerada veselīgai konkurencei labvēlīgu vidi.”

³⁶⁴ **Aleho I., Buka A., Jarinovska K., Škoba L.** *Ievads Eiropas Kopienas tiesībās. (Tiesu prakse un komentāri)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2001. 268. lpp.

galvenokārt regulē jautājumus, kas saistīti ar preču zīmju izmantošanu. Vienīgās regulas, kas attiecas uz autortiesību un blakustiesību jautājumiem, ir regula, kas regulē pirātiskas izcelsmes preču apgrozību³⁶⁵ un regula, kas regulē tās piemērošanas noteikumus³⁶⁶ – tātad tās attiecas arī uz pirātiski izdotajiem skaņu ierakstiem un audiovizuālajiem darbiem.

Liela uzmanība ir jāpievērš tieši procesuālo tiesību normu uzlabošanai, jo bez to efektīvas darbības nav iespējama materiālo normu efektīva piemērošana. Tādēļ Eiropas līmenī ir pieņemta jaunā *Piemērošanas direktīva*, kuras mērķis ir tuvināt dalībvalstu tiesību sistēmas, lai iekšējā tirgū nodrošinātu augstu, līdzvērtīgu un viendabīgu intelektuālā īpašuma aizsardzības līmeni. Direktīva paredz vairāku jaunu procesuālo instrumentu ieviešanu, lai augsto aizsardzības līmeni, ko intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem paredz materiālās tiesību normas, varētu nodrošināt arī praksē.

3.1.2. Starptautisko autortiesību kolīzijas

Autortiesību aizsardzība ir atkarīga vienīgi no nacionālajiem likumiem³⁶⁷, un harmonizācija, kas veikta starptautisko konvenciju iespaidā, ir tikai daļēja. Pat tajās jomās, kur ir panākta acīmredzama harmonizācija, atšķirības var rasties dažādās juridiskās interpretācijas dēļ. Autortiesību realizēšana jebkurā gadījumā ir atkarīga no nacionālās tiesas, kuras jurisdikcija ir teritoriāla pēc definīcijas. Tas nozīmē, ka ir iespējams daudz situāciju, kad darbs vai izpildījums var tikt aizsargāts vienā valstī ar ekskluzīvām tiesībām, bet var būt neaizsargāts citā.³⁶⁸ Starptautisko privāttiesību vispārējais uzdevums ir noteikt dažādu valstu iekšējo tiesību lietošanas robežas telpā un laikā.

Likumu kolīzijas laikā (*intertemporal conflict of laws*) var rasties gadījumos, ja notiek izmaiņas:

- 1) tiesas (*forum*) valsts kolīziju normās,
- 2) vietējās (*lex causae* – jeb likuma, kas tiek pielietots dotajā lietā) normās vai
- 3) juridiskās saiknes vai piesaistes faktorā, ko bieži dēvē par *conflict mobile* jeb strīdu, kurā ir gan telpas, gan laika elementi.

Tiesību kolīzijas laikā, pat visumā ievērojot likumu retroaktīvās darbības aizliegumu, pirmām kārtām izpaužas tajā apstākļi, ka jaunpieņemtais likums ne tikai reglamentē tiesiskās attiecības, kas tiek

³⁶⁵ Padomes Regula (EK) Nr. 1383/2003 (2003. gada 22. jūlijs) *Par muitas rīcību attiecībā uz precēm, par kurām ir aizdomas, ka tās pārkāpj atsevišķas intelektuālā īpašuma tiesības, un pasākumiem, ko veic attiecībā uz precēm, kas ir pārkāpušas šādas tiesības*. Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 196, 02.08.2003, 7. lpp.

³⁶⁶ Komisijas Regula (EK) Nr. 1891/2004 (2004. gada 21. oktobris), ar ko paredz piemērošanas noteikumus Padomes Regulas (EK) Nr. 1383/2003 *par muitas rīcību attiecībā uz precēm, par kurām ir aizdomas, ka tās pārkāpj atsevišķas intelektuālā īpašuma tiesības, un pasākumiem, ko veic attiecībā uz precēm, kas ir pārkāpušas šādas tiesības*. Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 328, 30.10.2004, 16.–49. lpp.

³⁶⁷ *Bernes konvencija*, 5. panta 1. daļa: “Saskaņā ar šo konvenciju aizsargājamo darbu autori visās Savienības valstīs, izņemot valsti, kurā radīts darbs, bauda tādas pašas tiesības, kādas attiecīgi šo valstu likumi patlaban piešķir vai turpmāk piešķirs saviem pilsoņiem, kā arī tiesības, ko piešķir īpaši šī konvencija.”

³⁶⁸ **Keeling, D. T.** *Intellectual Property Rights in EU Law*. Oxford: University Press, 2003. p. 266.

nodibinātas pēc tā pieņemšanas (*prospective in operation*), bet neizbēgami tādā vai citādā veidā nekavējoties ietekmē pirms likuma pieņemšanas izveidotās tiesiskās attiecības (*retroactive in operation*) un tiek pielietots arī attiecībā uz tām. Tātad jaunā likuma zināma atpakaļejoša darbība ir neizbēgama.³⁶⁹ Lai risinātu tiesību kolīziju laikā autortiesību aizsardzībā, Latvijas Republikas likumdevējs, pieņemot pēc Latvijas neatkarības atgūšanas pirmo likumu šajā jomā – likumu *Par autortiesībām un blakustiesībām* –, tā spēkā stāšanās aktā³⁷⁰ noteica, ka saistības apspriežamas saskaņā ar to radīšanas laikā spēkā esošajām tiesību normām, kas atzīstams par civilizētas sabiedrības tiesību piemērošanas pamatprincipu. Tomēr papildus tam tika pieņemts visai dīvains lēmums par to, ka visas saistības, kas ir pretrunā ar jauno likumu, grozāmas vai izbeidzamas sešu mēnešu laikā, pusēm vienojoties, bet strīdu gadījumos – iesniedzot norādītajā sešu mēnešu termiņā prasību tiesā³⁷¹. Tā kā šādas darbības būtu ietekmējušas visu tiesību subjektus, pārtraucot tiesību pārejas ķēdi, tad šis Augstākās Padomes uzdevums netika izpildīts.

Likumu kolīzijas telpā labi redzamas teritoriālo aneksiju un cesiju gadījumā, īpaši, ja šāda aneksija notiek starp divu kardināli atšķirīgu politiski ekonomisko sistēmu valstīm, piemēram, kā tas notika, PSRS anektējot Baltijas valstis. Līdz ar padomju likumiem tika pilnīgi atcelti visi brīvā tirgus sistēmas institūti. Ne mazāk sarežģīta bija politiski ekonomiskās un tiesību sistēmas maiņa pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas. Praksē īstenoja pakāpenības principu. Taču retos gadījumos, jauno likumu pieņemot, tika paziņots, kādi vecie likumi tiek atcelti. Vairākus gadus pēc neatkarības atjaunošanas Latvijā turpināja darboties daudzas padomju laika tiesību normas. Bieži bija grūti noskaidrot, kādi likumi kurā jomā vispār ir spēkā.³⁷² Autortiesību aizsardzībā tiesību kolīzija telpā, Latvijai atgūstot neatkarību, tika novērsta, jo, pieņemot likumu *Par autortiesībām un blakustiesībām*, tika noteikts, ka līdz ar likuma pieņemšanu spēku zaudē *Civilkodeksa* ceturtnā sadaļa “Autortiesības”.³⁷³ Līdz ar to tika izslēgtas jebkuras šaubas par spēkā esošo likumu.

³⁶⁹ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 104.–105. lpp.

³⁷⁰ Augstākās Padomes 11.05.1993. lēmums *Par Latvijas Republikas likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās kārtību*. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.93. Nr. 22.

³⁷¹ Augstākās Padomes lēmums *Par Latvijas Republikas likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās kārtību*, 3. pants: “Saistības, kas pēc satura ir pretrunā ar likumu un turpinās pēc 1993. gada 15. maija, grozāmas vai izbeidzamas sešu mēnešu laikā, pusēm vienojoties, bet strīdu gadījumos – iesniedzot norādītajā sešu mēnešu termiņā prasību tiesā.”

³⁷² **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 105. lpp.

³⁷³ Augstākās Padomes lēmums *Par Latvijas Republikas likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās kārtību*, 4. pants.

Latvijā 2006. gadā tika izstrādāta *Koncepcija par starptautisko privāttiesību nacionālo regulējumu*³⁷⁴. Tajā, izvērtējot Latvijas starptautisko privāttiesību regulējumu, tika konstatēts, ka Latvijā tas ir sadrumstalots un ietverts dažādos tiesību aktos. Ievērojamu daļu starptautisko privāttiesību jautājumu risina Latvijai saistošie starptautiskie līgumi, kā arī Eiropas Savienības tiesību akti. Taču Eiropas Savienības tiesību aktu mērķis nav regulēt attiecīgo jautājumu visaptveroši, bet tiktāl, cik tas ir saistīts ar Eiropas Savienības dalībvalstīm. Šādos gadījumos arī dažos speciālajos tiesību aktos trūkst atsevišķu vispārēju vai plašāku noteikumu attiecībā uz konkrētās nozares jautājumiem. Šādi arī netiek sabalansēts starptautisko privāttiesību regulējums Eiropas Savienības un trešo valstu kontekstā. Koncepcijas izvērtējums norāda, ka Latvijā ir arī tādas starptautisko privāttiesību jomas, kurām vispār nav nacionālā starptautiski privāttiesiskā regulējuma vai arī tas nav pietiekami izvērtēts, lai atbilstoši nodrošinātu personu privāttiesisko interešu aizsardzību un radītu skaidru priekšstatu par normas tiesiskajām sekām. Piemēram, *Civilprocesa* likums nenosaka, kādas lietas, kas ir saistītas ar ārvalsts elementu, ir piekritīgas Latvijai, un nesniedz atbildi uz jautājumu, piemēram, vai Latvijas tiesas ir kompetentas izskatīt strīdus par lietu tiesībām uz nekustamo īpašumu, kas atrodas citās valstīs, par ārvalstīs reģistrētu rūpnieciskā īpašuma tiesību spēkā esību vai citus līdzīgus strīdus. Minētajā koncepcijā beigās ir secināts, ka Latvijā starptautisko privāttiesību nacionālais regulējums nav pietiekami attīstīts, kā arī neatbilst personu privāttiesisko interešu nodrošināšanai, šī laika aktualitātēm un pieaugošajai Eiropas Savienības un starptautisko tiesību normu ietekmei uz Latvijas nacionālo tiesību sistēmu.³⁷⁵ Tiešām, Latvijā ir tādas starptautisko privāttiesību jomas, kurās nav noteikts nacionālais starptautiski privāttiesiskais regulējums, un viena no šīm jomām ir arī intelektuālā īpašuma tiesību jautājumi attiecībā ar valstīm, kas nav ES dalībvalstis.

3.1.2.1. Starptautisko autortiesību kolīziju piesaiste

Kolīziju normas norāda uz kompetento tiesību sistēmu, kas šīs tiesiskās attiecības risina. Kolīzijas piesaiste ir norāde uz kompetento likumu, vai patiesībā, tiesību sistēmu, pēc kuras jārisina dotās tiesiskās attiecības. Piemēram, Latvijas *Civillikuma* 18. pantā noteikts, ka Lietu tiesības – ieskaitot valdījumu – noteicamas pēc lietas atrašanās vietas likuma. Šajā gadījumā vārdi “pēc lietas atrašanās vietas likuma” veido kolīzijas piesaisti. Pasaules praksē tiek lietotas dažādas kolīzijas piesaistes: akta noslēgšanas vietas likums (*lex loci actus*), pilsonības vai tēvzemes likums (*lex patriae*),

---

³⁷⁴ *Koncepcija par starptautisko privāttiesību nacionālo regulējumu*. Apstiprināta 03.11.2006. ar MK Rīkojumu Nr. 859 *Par Koncepciju par starptautisko privāttiesību nacionālo regulējumu*. Spēkā no 03.11.2006. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 07.11.2006, Nr. 177.

³⁷⁵ *Koncepcija par starptautisko privāttiesību nacionālo regulējumu*. Kopsavilkuma 1. punkts.

domicila likums (*lex domicili*), lietas atrašanās vietas likums (*lex lei sitae*), kontraktā noteiktais likums (*lex contractus*), tiesas valsts likums (*lex fori*), kaitējuma radīšanas likums (*lex loci*) un citi.³⁷⁶

Meklējot, kādus vispārējos starptautisko privāttiesību principus izmantot daudznacionālajiem autortiesību līgumiem, divi no principiem varētu būt vispiemērojamākie – tie ir *lex loci* (atrašanās vietas likums) un *lex fori* (tiesas valsts likums).³⁷⁷

Lex loci princips nosaka, ka pret darbu var izturēties kā pret fizisku personu, nosakot, ka viņa valsts piederība ir tāda pati kā viņa tēvam (autoram) dēla dzimšanas laikā (darba radīšanas laikā). Piemēram, ja Nigērija ir konvencijas dalībvalsts, Nigērijas autora darbs, kas pirmo reizi publicēts Nigērijā, saņem tādu pašu aizsardzību Vācijā vai Francijā, kāda tam ir Nigērijā. Šī principa piemērošanas trūkums ir tas, ka juristiem un tiesām ir jāstudē un jāpiemēro liels skaits ārzemju likumu, dažreiz pat vairāku valstu likumi vienā tiesas lietā.

Lex fori principa izmantošana noved pie nacionālā režīma piemērošanas, kas nozīmē, ka persona, kuru aizsargā konvencija, var pieprasīt visās līguma dalībvalstīs tādu pašu aizsardzību, kādu šī valsts nodrošina savām valsts piederīgajām personām ar savu nacionālo likumu. Šis režīms praksē tiek saukts par asimilāciju, jo ārzemnieki it kā tiek “pielīdzināti” pilsoņiem. Nigērijas autora darbs, kas publicēts Nigērijā, Vācijā saņems tādu pašu aizsardzību kā Vācijas autora darbs, kas veidots Vācijā un pirmo reizi publicēts Vācijā. Šī principa piemērošanas priekšrocība ir tā, ka tiesas vienmēr var piemērot tikai savas valsts likumu, bet trūkums ir tas, ka viens un tas pats darbs dažādās valstīs saņem dažāda līmeņa aizsardzību atkarībā no tā, kurā valstī šī aizsardzība tiek prasīta.

Nacionālā režīma lietošana starptautiskajās autortiesībās ir visplašākā. Tas ir noticis gan psiholoģisku iemeslu dēļ, jo tiesas dod priekšroku nacionālajam likumam, kuru tās pārzina, gan politisku iemeslu dēļ, jo tiesību subjekts zema aizsardzības līmeņa valstī var prasīt savai valstij palielināt šo aizsardzības līmeni. Nacionālā režīma piemērošana tiek atzīta par pareizāko arī tādēļ, ka visi cilvēki civilo tiesību jomā likuma priekšā ir vienlīdzīgi, neatkarīgi, vai tie ir attiecīgās valsts pilsoņi vai ārzemnieki. Vēstures gaitā ļoti daudz ievērojamu autoru tika izsūtīti vai devās bēgļu gaitās, un konvencijas viņus “asimilēja” svešajās valstīs kā pilsoņus autortiesību aizsardzības ziņā, un viņi šajās valstīs varēja saņemt tādas pašas privilēģijas kā savā valstī. Šī iemesla dēļ nacionālais režīms tika pieņemts par noteicošo arī 1886. gada *Bernes konvencijā*³⁷⁸ un tai sekojošajās autortiesību un blakustiesību konvencijās. Nacionālā režīma princips ir pieņemts par noteicošo ne tikai autortiesību

³⁷⁶ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 110. lpp.

³⁷⁷ **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. pp. 37.–49.

³⁷⁸ *Bernes konvencijas* 5. panta 2. daļa: “Šo tiesību izmantošana un īstenošana nav atkarīga no jebkādam formalitātēm, šī izmantošana un īstenošana nav atkarīga arī no tā, vai valstī, kurā radīts darbs, ir noteikta aizsardzība. Tādējādi, izņemot šajā konvencijā paredzētos noteikumus, aizsardzības apjomu, tāpat kā aizsardzības līdzekļus, kas tiek nodrošināti autoram, lai aizsargātu viņa tiesības, regulē tikai tās valsts likumdošanas akti, kurā aizsardzība tiek pieprasīta.”

jomā, bet arī citās intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības jomās. Piemēram, arī rūpnieciskā īpašuma aizsardzību regulējošajā *Parīzes konvencijā*³⁷⁹ 2. panta 1. daļā ir iekļauta nacionālā režīma definīcija, nosakot, ka attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma aizsardzību ikvienas konvencijas dalībvalsts pilsoņiem visās pārējās konvencijas dalībvalstīs ir tādas pašas priekšrocības, kādas ar attiecīgajiem likumiem ir piešķirtas šo valstu pilsoņiem.³⁸⁰ Nacionālais režīms var tikt paplašināts, nosakot iekļaujamo tiesību minimumu vai pieprasot dažādas nepieciešamās formalitātes.

Tomēr šis nacionālais režīms tiek arī kritizēts. Ir pētnieki, kas uzskata, ka, piešķirot intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai svarīgu nozīmi dalībvalstu ekonomikā, kopējais tirgus tomēr izrādījās vāji organizēts, lai regulētu šo tiesību plašo komerciālo izmantošanu Eiropas Kopienās. Tika atzīts, ka šādām īstēni nacionālām tiesībām, ko radījusi katras valsts nacionālā likumdošana, piemīt dabiska tendence sadalīt un sadrumstalot tirgu uz tīri nacionālas bāzes, nodarot kaitējumu principam, kas bija Kopienų izveides pamatā. Nacionālās tiesības ir raksturīgs šķērslis patiesa kopējā tirgus izveidei ar brīvu preču un pakalpojumu kustību.³⁸¹

3.1.2.2. Starptautisko autortiesību kolīziju novēršanas metodes

Valstu likumu kolīzijas traucē starptautisko attiecību normālu norisi, tāpēc to novēršanai lieto šādas metodes:

- 1) Valstu vai to grupu likumu harmonizācija vai unifikācija,
- 2) Starptautisku līgumu pieņemšana noteiktās regulēšanas nozarēs,
- 3) Tiešās darbības likumu pieņemšana noteiktas reģionālas valstu grupas ietvaros,
- 4) Kolīziju normu pielietošana.³⁸²

Starptautisku līgumu pieņemšana autortiesībās

Autortiesību jomā plaši tiek lietota starptautisko līgumu pieņemšanas metode, jo ir pieņemta virkne šādu līgumu – *Bernes konvencija*, *Romas konvencija*, *TRIPS*, *WCT*, *WPPT* un citi. Savukārt jurisdikcijai un spriedumu atzīšanai ir pieņemta *Briseles konvencija*³⁸³, bet līgumattiecību regulēšanai

³⁷⁹ Konvencija *Par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību*. [Convention for the Protection of Industrial Property]. Parakstīta Parīzē 1883. gada 20. martā.

³⁸⁰ **Poļakovs, G.** *Intelektuālā īpašuma aizsardzība*. 35.–36. lpp.

³⁸¹ **Terence, P.** *European Intellectual Property Law*. Dartmouth: Ashgate, 2000. 5 p.

³⁸² **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 107.–108. lpp.

³⁸³ *Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās*. [1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (consolidated version)]. Pieņemta Briselē 26.01.1998. Publicēts *Oficiālais Vēstnesis C 27*, 26.01.1998, 1.–27. lpp.

*Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*³⁸⁴. Valstis, kas šiem līgumiem pievienojušās, attiecīgi harmonizē savus likumus.

Latvija *Romas konvenciju par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*, ir parakstījusi un no savas puses jau ratificējusi³⁸⁵. Konvencija paredz tiesisko pamatu dalībvalstīm, kas iestājās Eiropas Savienībā 2004. gada 1. maijā. Konvencija regulē starptautisko privāttiesību jautājumus saistību tiesību sfērā, nosakot piemērojamos tiesību aktus attiecībā uz līgumsaistībām, tā ir vērsta uz pušu autonomijas tiesību ievērošanu, kā arī nosaka, kuras valsts likums ir piemērojams attiecīgajam civiltiesiskajam līgumam, ja puses nav vienojušās par līgumam piemērojamo likumu. *Romas konvencija* ir noslēgta starp Eiropas Savienības dalībvalstīm, lai vienkāršotu valstīs pastāvošo dažādo regulējumu privāttiesību sfērā, un ir spēkā kopš 1991. gada 1. aprīļa.³⁸⁶

Latvijā kolīziju normas attiecībā uz saistību tiesībām un pienākumiem, kas izriet no līgumiem, galvenokārt tiek regulētas *Civillikuma* Ievada noteikumos. Atbilstoši *Civillikuma* 19. panta noteikumiem³⁸⁷ saistību tiesībās un pienākumos, kas izriet no līgumiem, vispirms jāapsver, vai līdzēji nav vienojušies par to, pēc kādiem likumiem apspriežamas viņu savstarpējās attiecības. Tādējādi gan *Civillikuma* 19. panta noteikumi, gan arī *Romas konvencijas par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām* noteikumi ir vērsti uz pušu autonomijas tiesību ievērošanu, kad puses ir vienojušās par attiecīgajām līgumsaistībām piemērojamiem tiesību aktiem. Gan šīs konvencijas 7. panta 2. daļa³⁸⁸, gan *Civillikuma* 19. panta noteikumi³⁸⁹ pieļauj ierobežot pušu autonomijas tiesības, kad tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu atbilstību tiesas valsts likuma pavēlošām vai aizliedzošām normām.³⁹⁰

Minētā konvencija un *Civillikuma* Ievada noteikumi paredz atšķirīgus noteikumus attiecībā uz tiem gadījumiem, kad puses nav vienojušās par attiecīgajai saistībai piemērojamo likumu. *Civillikuma*

³⁸⁴ *Konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, kura atvērta parakstīšanai Romā, 1980. gada 19. jūnijā*. Konsolidētā versija. Latviešu valodā publicēta Oficiālajā Vēstnesī OJ C 169, 08.07.2005, 10.–22. lpp.

³⁸⁵ Likums "Par Konvenciju par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanas Konvencijai par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, kura atvērta parakstīšanai Romā 1980. gada 19. jūnijā, un Pirmajam un Otrajam protokolam par tās interpretāciju, ko veic Eiropas Kopienu Tiesa". Pieņemts 08.12.2005. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis* 209 (3367), 29.12.2005.

³⁸⁶ *Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*. Tieslietu ministrija – [aplūkots 20.09.2009.]. Pieejams: http://www.tm.gov.lv/lv/daliba_es/10_romas_conv_ligums.html.

³⁸⁷ *Civillikums*, 19. panta 1. daļas 1. teikums: "Saistību tiesībās un pienākumos, kas izriet no līgumiem, vispirms jāapsver, vai līdzēji nav vienojušies par to, pēc kādiem likumiem apspriežamas viņu savstarpējās attiecības."

³⁸⁸ *Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*, 7. panta 2. daļa: "Nekas šajā konvencijā neierobežo valsts, kurā atrodas tiesa, tiesību normu piemērošanu gadījumā, kad tās ir obligātas, neatkarīgi no tā, kurus tiesību aktus līgumam piemēro citos gadījumos."

³⁸⁹ *Civillikums*, 19. panta 1. daļas 2. teikums: "Tāda vienošanās ir spēkā, ciktāl tā nerunā pretim Latvijas likuma pavēlošām vai aizliedzošām normām."

³⁹⁰ LR Tieslietu ministrija. *Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām* – [aplūkots 20.09.2009.]. Pieejams: http://www.tm.gov.lv/lv/daliba_es/10_romas_conv_ligums.html.

Ievada noteikumi³⁹¹ paredz, ka šādos gadījumos ir jāpieņem, ka līdzēji pakļāvuši savu saistību tās valsts likumam, kur saistība jāizpilda, bet, ja saistības izpildīšanas vieta nav noteicama, piemērojams līguma noslēgšanas vietas likums. Turpretim *Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām* nosaka, ka tajos gadījumos, kad līdzēji nav vienojušies par līgumam piemērojamiem tiesību aktiem, ir piemērojami tās valsts tiesību akti, ar kuru līgums ir visciešāk saistīts, dodot arī norādes, kādos gadījumos šī visciešākā saikne var tikt konstatēta³⁹². *Civillikuma* 25. pants pieļauj atkāpties no *Civillikuma* Ievada noteikumos paredzētajām kolīziju normu noteikumiem, ja šādi noteikumi izriet no Latvijai saistošajiem starptautisko līgumu noteikumiem.³⁹³ Līdz ar to ir novērsta pretruna, kas varētu izveidoties, ņemot vērā starptautisko tiesību normu piemērošanas noteikumus Latvijā³⁹⁴, kas nosaka, ka Saeimas ratificēts starptautisks tiesību akts ir hierarhijā augstāks par nacionālo tiesību aktu³⁹⁵. Secināms, ka līgumiskos strīdos gadījumiem, kad puses nav vienojušās par attiecīgajai saistībai piemērojamo likumu, jāpiemēro tās valsts likums, ar kuru līgums visciešāk saistīts, tas ir, valsts, kurā saistību izpildītājam (fiziskai personai) ir pastāvīgā dzīvesvieta vai (juridiskai personai) galvenā pārvalde.

1968. gada 27. septembrī tika pieņemta *Briseles konvencija*, kas regulēja noteikumus attiecībā uz jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civillietās un komercietās. *Briseles konvencija* tika noslēgta toreizējo EEK dalībvalstu starpā (jo ES vēl neeksistēja), un pašlaik tā ir spēkā visās ES dalībvalstīs, izņemot dalībvalstis, kas ES pievienojās 2004. gada 1. maijā. Šobrīd *Briseles konvenciju* “vecās” dalībvalstis (dalībvalstis līdz 2004. gada 1. maijam) turpina piemērot tikai attiecībā uz atsevišķu

³⁹¹ *Civillikums*, 19. panta 2. un 3. daļa: “Ja vienošanās nav bijusi, tad jāpieņem, ka līdzēji pakļāvuši savu saistību, pēc tās satura un sekām, tās valsts likumam, kur saistība jāizpilda. Ja saistības izpildīšanas vieta nav noteicama, piemērojams līguma noslēgšanas vietas likums.”

³⁹² *Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*, 4. panta 2. daļa: “Tiek pieņemts, ka līgums ir visciešāk saistīts ar valsti, kurā pusei, kurai ir jāveic līgumam raksturīgais izpildījums, līguma noslēgšanas laikā ir pastāvīgā dzīvesvieta vai, struktūras, kas ir vai nav juridiska persona, gadījumā, tās galvenā pārvalde. Tomēr, ja līgums tiek noslēgts saistībā ar attiecīgās puses nodarbošanos vai profesionālo darbību, attiecīgā valsts ir valsts, kurā atrodas galvenā komercdarbības vieta, vai, ja saskaņā ar līguma noteikumiem izpildījums ir jāveic citā komercdarbības vietā, kura nav galvenā komercdarbības vieta — valsts, kurā atrodas šī cita komercdarbības vieta.”

³⁹³ *Civillikums*, 25. pants: “Šā ievada noteikumi piemērojami, ciktāl starptautiskos līgumos un konvencijās, kurās piedalās Latvija, nav noteikts citādi.”

³⁹⁴ Likums *Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis* 26.01.1994, 11 (142), 13. pants: “Ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā Latvijas Republikas likumdošanas aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi.”

³⁹⁵ *Administratīvā procesa likums*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 14.11.2001, Nr. 164, 15. panta 3. daļa: “Starptautisko tiesību normas neatkarīgi no to avota piemēro atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā. Ja konstatē pretrunu starp starptautisko tiesību normu un tāda paša juridiskā spēka Latvijas tiesību normu, piemēro starptautisko tiesību normu.”

dalībvalstu aizjūras teritorijām, piemēram, Nīderlande – Arubā un Francija – Majotā.³⁹⁶ Latvijā *Briseles konvencija* nav spēkā.

1988. gada 16. septembrī Lugāno tika parakstīta konvencija *Par jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civillietās un komerclietās*³⁹⁷, kas regulē attiecības starp EEK un EFTA valstīm. Latvija šai konvencijai nav pievienojusies, un tas arī vairs nav vajadzīgs, jo Latvija kopš 2004. gada ir ES dalībvalsts (bet EEK attiecību reglamentēšanai jurisdikcijas un tiesu spriedumu atzīšanas jomā ir pieņēmusi *Briseles konvenciju*).

Tiešās darbības likumu pieņemšana ES

ES attiecībā uz savām dalībvalstīm ir nomainījusi konvencijas pret regulām, kas regulē šos pašus jautājumus:

- 1) *Briseles konvencija*³⁹⁸ (*Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās*) ir nomainīta pret *Briseles I*³⁹⁹ regulu (*par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komerclietās*),
- 2) *Romas konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*⁴⁰⁰ ir nomainīta pret *Romas I* regulu (*par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām*)⁴⁰¹.

Briseles I regula nosaka tiesu piekritību civillietās un komerclietās, izņemot nodokļu, muitas vai administratīvās lietas, tā nosaka piekritību pārrobežu strīdu izšķiršanai starp dalībvalstu tiesām. Pēc regulā noteiktās piekritības kompetenta tiesa tiek izraudzīta saskaņā ar attiecīgās dalībvalsts civilprocesa noteikumiem šīs dalībvalsts tiesu sistēmā. *Briseles I regula* nosaka, ka puses, no kurām viena atrodas ES dalībvalstī, var vienoties par tiesu, kura izšķirs strīdu, kurš izcēlies saistībā ar noteiktām tiesiskām attiecībām⁴⁰². Šī ir izņēmuma piekritība, ja vien puses nevienojas citādi. Regulā ir

³⁹⁶ **Kucina, I.** *Piekritība un piemērojamais likums lietās, kas izriet no kaitējuma vai neatļautas rīcības (darbības) starptautiskajās privāttiesībās* – [aplūkots 06.10.2009.]. Pieejams: home.lanet.lv/~ileon/St.../kaitejums%20vai%20neatlauta%20riciba.ppt.

³⁹⁷ *Par jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civillietās un komerclietās ar ES dalībvalstīm (Lugāno)*, 88/592/EEC, pieņemta Lugano 16.09.1988. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis L 319, 25.11.1988, 9.–48. lpp.* Latvijā nav publicēts.

³⁹⁸ *Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās. [1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (consolidated version)]*. Pieņemta Briselē 26.01.1998. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis, C 27, 26.01.1998, 1.–27. lpp.*

³⁹⁹ Padomes Regula (EK) Nr. 44/2001 (2000. gada 22. decembris) *par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komerclietās*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis L 012, 16.01.2001, 1.–23. lpp.*

⁴⁰⁰ *Konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, kura atvērta parakstīšanai Romā, 1980. gada 19. jūnijā*. Konsolidētā versija. Latviešu valodā publicēts Oficiālajā Vēstnesī OJ C 169, 08.07.2005, 10.–22. lpp.

⁴⁰¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 593/2008 (2008. gada 17. jūnijs), *par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I)*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis L 177, 04.07.2008, 6.–16. lpp.*

⁴⁰² *Briseles I regula*, 23. panta 1. daļa: “1. Ja puses, no kurām vienai vai vairākām domicils ir kādā dalībvalstī, vienojas par kādas dalībvalsts tiesu(ām), kurai(ām) piekritīgi visi strīdi, kas radušies vai varētu rasties saistībā ar konkrētām tiesiskām attiecībām, jurisdikcija ir šai tiesai vai tiesām. Tā ir izņēmuma jurisdikcija, ja vien puses nav vienojušās citādi. Šāda vienošanās, kas piešķir jurisdikciju, ir:

ietverts patstāvīgu noteikumu kopums, kuriem ir augstāks spēks nekā attiecīgajiem dalībvalstu nacionālajiem civilprocesa likumiem.⁴⁰³ Lai gan īpaši noteikumi par intelektuālā īpašuma strīdu jurisdikciju vai spriedumu atzīšanu regulā nav atrodami, gadījumos, kad ir notikusi raidorganizācijas tiesību aizskaršana, līdz ar ko tai ir radīts kaitējums, vērtējot, kuras valsts jurisdikcijai pakļaujas konkrētais strīds, ir jāņem vērā *Briseles I regulas* 5. pants, kurš nosaka, ka lietās, kas attiecas uz kaitējumu vai neatļautu rīcību, personu var iesūdzēt tās vietas tiesā, kur kaitējums noticis vai varēja notikt. Tomēr nepietiek ar to, ka pierāda, ka pārkāpuma vieta ir pieejama Lielbritānijas jurisdikcijai, ir jāpierāda arī tieši kurā vietā ir noticis kaitējums.⁴⁰⁴ Lai novērstu iespēju, ka prasība uz tiem pašiem pamatiem par to pašu priekšmetu tiek skatīta vienlaicīgi vairākās tiesās, *Briseles I* regula nosaka tā saukto *lis pendens* (izskatīšanā esošo lietu) principu, kas nozīmē, ka tai tiesai, kurai pirmajai ir iesniegts prasījums, ir tiesības noteikt, vai viņai ir jurisdikcija šo jautājumu lemt⁴⁰⁵. Ja tā pieņem pozitīvu lēmumu, tad pārējām tiesām ir jāatsakās no savas jurisdikcijas par labu pirmajai tiesai.

Romas I regulas mērķis bija ir modernizēt *Romas konvencijas par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām konvencijas* noteikumus un vienlaicīgi izmantot tos Kopienas tiesību instrumenta izstrādei⁴⁰⁶. Regula harmonizē kolīziju normas līgumsaistību jautājumos, paredzot, kuras valsts likums ir piemērojams līgumiskām saistībām. Ar šo regulu tiek risināti vairāki jautājumi, piemēram, izvēles brīvība piemērojamā likuma noteikšana⁴⁰⁷, piemērojamais likums, ja nav izdarīta izvēle⁴⁰⁸, tiek noteikts dažādiem līgumu veidiem piemērojamais likums⁴⁰⁹. Regulas noteikumi dalībvalstīs jāsāk ievērot no 2009. gada 17. decembra⁴¹⁰.

Ir pieņemta arī regula par tiesību aktiem, kas piemērojami gadījumos, kad līgums nav ticis noslēgts, bet pastāv ārpuslīgumiskas saistības (Romas II regula). Šis instruments tika paredzēts, lai

a) rakstiski vai mutiski ar apliecinājumu rakstiski; vai

b) tādā formā, kas atbilst pušu starpā izveidotajai praksei; vai

c) starptautiskajā tirdzniecībā, tādā formā, kas atbilst praksei, par ko pusēm būtu vajadzējis zināt un ko konkrētajā tirdzniecībā iesaistītās attiecīgā līguma veida līgumslēdzējas puses šādā tirdzniecībā plaši pazīst un regulāri ievēro.”

⁴⁰³ Eiropas Komisija. Tieslietas un iekšlietas. *Rokasgrāmata juridiskajiem konsultantiem. Briseles regula I* – [aplūkots 23.09.2009.]. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/civil/eurocivil/chapter01/chapter01_01_lv.htm.

⁴⁰⁴ **Cornish W., Llewelyn D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*, p. 99.

⁴⁰⁵ *Briseles I regula*, 27. pants: “Ja prasības par vienu un to pašu pamatu un priekšmetu starp tām pašām pusēm ceļ dažādu līgumslēdzēju valstu tiesās, visas pārējās tiesas, izņemot tiesu, kurā pirmajā iesniegta lieta, pēc pašu iniciatīvas aptur lietas izskatīšanu, līdz tiek noskaidrota jurisdikcija tai tiesai, kurā pirmajā lieta iesniegta. Ja tiek konstatēta pirmās iesaistītās tiesas jurisdikcija, otrajai iesaistītajai tiesai jāatsakās no jurisdikcijas par labu pirmajai.”

⁴⁰⁶ Informatīvais ziņojums par Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulas (EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I), īstenošanas pasākumiem – [aplūkots 23.09.2009.]. Pieejams: www.mk.gov.lv/doc/2005/TMzino_110408_JHAC.doc.

⁴⁰⁷ *Romas I regula*, 3. pants.

⁴⁰⁸ *Turpat*, 4. pants.

⁴⁰⁹ *Turpat*, 5. pants (Pārvadājuma līgumi), 6. pants (Patērētāju līgumi), 7. pants (Apdrošināšanas līgumi), 8. pants (Individuālie darba līgumi).

⁴¹⁰ *Turpat*, 28. pants: “Šo regulu piemēro līgumiem, kas noslēgti pēc 2009. gada 17. decembra.”

reglamentētu jautājumus par to tiesību aktu noteikšanu, kas piemērojami starptautiskos gadījumos neatļautas darbības radīta strīda⁴¹¹ risināšanai. Regula bija nepieciešama tādēļ, ka katras dalībvalsts nacionālās normas paredzēja šajos jautājumos atšķirīgu regulējumu. Regula skaidri pasaka, ka jebkuras valsts tiesību aktu piemērošanu, kas noteikta ar šo regulu, var atteikt vienīgi tad, ja šāda piemērošana ir acīm redzami nesaderīga ar tiesas atrašanās valsts sabiedrisko kārtību (“*ordre public*”).⁴¹² Dažos gadījumos pēc strīda rašanās pusēm iespējams izvēlēties ārpuslīgumiskajām saistībām piemērojamo likumu. Izvēlei jābūt skaidri izteiktai vai nepārprotami izrietošai no lietas apstākļiem⁴¹³. Izvēles iespēja tomēr tiek ierobežota gadījumos, kad visi attiecīgo situāciju veidojošie elementi atrodami citā valstī, nevis tajā, kuras likumu puses izvēlējušās⁴¹⁴. Izvēles iespējas vispār netiek pieļautas intelektuālā īpašuma lietās: *Romas II regulas* 8. pants nosaka, ka “tiesību akti, ko piemēro tādām ārpuslīgumiskām saistībām, kas izriet no intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem, ir tās valsts tiesību akti, kurā tiek prasīta aizsardzība”. Tālāk tajā pašā pantā regula paskaidro, ka tiesību akti, ko piemēro vienoto Kopienas intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu radītām ārpuslīgumiskām saistībām, ir tās valsts tiesību akti, kurā izdarīts pārkāpums, un ka no tiesību aktiem, kas piemērojami saskaņā ar šo pantu, nevar atkāpties, savstarpēji vienojoties. *Kaitējuma vietas* princips nostiprināts jau regulas preambulā, uzsverot, ka attiecībā uz intelektuālā īpašuma (autortiesības, blakustiesības u. c.) tiesību pārkāpumiem jā saglabā vispārēji atzītais *lex loci protectionis* princips⁴¹⁵. Sinonīms jeb tulkojums šim latīniskajam izteicienam ir “tās valsts tiesības, kurā aizsardzība tiek prasīta”⁴¹⁶.

⁴¹¹ *Romas II regula*, 2. nodaļa. Neatļautas darbības: 5. pants (Produktatbildība jeb saistības, kuras radušās sakarā ar kāda ražojuma radītu kaitējumu) 6. pants (Negodīga konkurence un darbības, kas ierobežo brīvu konkurenci), 7. pants (Kaitējums videi), 8. pants (Intelektuālais īpašums). 9. pants (Kolektīvās rīcības radītie zaudējumi).

⁴¹² *Turpat*, 26. pants.

⁴¹³ *Turpat*, 14. panta 1. daļa: “1. Puses var vienoties attiecināt uz ārpuslīgumiskām saistībām tiesību aktus pēc savas izvēles: a) savstarpēji vienojoties pēc notikuma, kas radījis kaitējumu; vai b) ja visas puses veic komercdarbību – arī ar vienošanos, kas brīvi apspriesta pirms notikuma, kas radījis kaitējumu. Lietas apstākļi pietiekami skaidri apliecina vai norāda izvēli, un tā neskar trešo personu tiesības.

⁴¹⁴ *Turpat*, 14. panta 2. un 3. daļa: “2. Ja laikā, kad iestājies notikums, kas radījis kaitējumu, visi būtiskie situācijas elementi atrodas citā valstī, kas nav valsts, kuras tiesību akti ir izvēlēti, pušu izvēle neskar to minētās citas valsts tiesību normu piemērošanu, no kurām nevar atkāpties, savstarpēji vienojoties. 3. Ja laikā, kad iestājies notikums, kas radījis kaitējumu, visi būtiskie situācijas elementi atrodas vienā vai vairākās dalībvalstīs, pušu izvēlētie piemērojami tiesību akti, kas nav kādas dalībvalsts tiesību akti, neskar iespēju vajadzības gadījumā piemērot Kopienas tiesību aktus, kurus īsteno tiesas atrašanās dalībvalsts un no kuriem nevar atkāpties, savstarpēji vienojoties.”

⁴¹⁵ *Turpat*, Preambulas 26. punkts: “(26) Attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem būtu jā saglabā vispārēji atzītais *lex loci protectionis* princips. Šajā regulā termins “intelektuālā īpašuma tiesības” būtu jāinterpretē tā, ka tas nozīmē, piemēram, autortiesības, blakustiesības, sui generis tiesības uz datubāzu aizsardzību un rūpnieciskā īpašuma tiesības”.

⁴¹⁶ **Echoud, M.** *Choice of law in copyright and related rights*. Kluwer Law International, 2003. p. 105.

3.1.2.3. Starptautisko autortiesību strīdu tiesu piekritība

Tiesu piekritības noskaidrošana ir starptautiskās justīcijas primārais jautājums, ar ko uzsāk jebkuru procesuālu darbību. Jebkura tālākā rīcība atkarīga no kompetentās tiesas noskaidrošanas. Iekams nav noskaidrots, kādu tiesu prasītājs izvēlēsies, un kura tiesa uzskatīs sevi par kompetentu, nevar pāriet pie pielietojamo tiesību noskaidrošanas. Bet vienas valsts tiesas spriedumam starptautisko privāttiesību precedentos nav nekādas praktiskas nozīmes, ja tas jāatzīst un jāizpilda citas valsts teritorijā, kura atsakās to darīt. Jurisdikcijas īstenošana ir viens no valstu suverenitātes izpausmes veidiem. Tomēr starptautiskajās publiskajās tiesībās pagaidām nav izstrādātas vispārējās normas par jurisdikcijas sadales jautājumiem starp valstīm, lai gan šāda nepieciešamība pastāv.⁴¹⁷

Attiecībā uz raidorganizācijām kā intelektuālā īpašuma tiesību subjektiem diezgan bieži ir grūtības noskaidrot, kuras valsts jurisdikcijā tās vispār atrodas. Šādas grūtības rodas tad, kad, piemēram, biroja telpas atrodas vienā valstī, bet programmas tiek pārraidītas citā valstī. Lai šo piesaisti noteiktu, ir pieņemta virkne normatīvo aktu. *Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvas*⁴¹⁸ 2. panta 1. daļa uzliek pienākumus katrai dalībvalstij nodrošināt, lai visas tās jurisdikcijā esošās raidorganizācijas (saskaņā ar jauno nosaukumu – “mediju pakalpojumu sniedzēji”) raida jeb sniedz “audiovizuālo mediju pakalpojumus” atbilstoši šīs dalībvalsts tiesību sistēmas noteikumiem. Tā kā tiesību sistēmas dalībvalstīs ar šo direktīvu tiek saskaņotas, tad šādā veidā tiek nodrošināts, ka visas raidorganizācijas Eiropas Savienībā raida un sniedz citus savus pakalpojumus saskaņā ar harmonizētiem jeb saskaņotiem likumiem. Tas būtiski atvieglo arī strīdu izskatīšanu pārrobežu tiesību pārkāpumu gadījumos. Direktīvas 2. panta turpmākās daļas arī nosaka kritērijus, pēc kuriem jāizvērtē, kuras dalībvalsts jurisdikcijā raidorganizācija atrodas.

Latvija ir ieviesusi savos nacionālajos likumos *Pārrobežu direktīvā* esošos noteikumus jurisdikcijas atzīšanai (šobrīd tie ir jāprecizē saskaņā ar *jauno Audiovizuālo pakalpojumu direktīvu*). *Radio un televīzijas likums* 2.² pantā nosaka šādus kritērijus, kurus kombinējot, nosakāms, vai raidorganizācija atrodas Latvijas jurisdikcijā:

- 1) Latvijā atrodas tās galvenais birojs,
- 2) redaktoriskie lēmumi par programmu izkārtojumu tiek pieņemti Latvijā vai kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm vai Eiropas konvencijas par pārrobežu televīziju dalībvalstīm,

⁴¹⁷ **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. 655.–656. lpp.

⁴¹⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/65/EK (2007. gada 11. decembris), ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos (Dokuments attiecas uz EEZ) L 332/28 LV Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 18.12.2007. 1. pants. Nosaukumu aizstāj ar šādu tekstu: “Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 89/552/EEK. (1989. gada 3. oktobris) par dažu audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanas noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva)”.

- 3) lielākā daļa darbinieku tiek nodarbināti gan Latvijā, gan kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm vai Eiropas konvencijas par pārrobežu televīziju dalībvalstīm;
- 4) raidorganizācija pirmo reizi ir uzsākusi raidīšanu Latvijā;
- 5) raidorganizācija izmanto Latvijas piešķirto frekvenci, Latvijas satelīta jaudu vai Latvijas satelīta raidošo staciju.

Civilprocesa likums 637. pantā nosaka, ka Latvija atzīst ārvalsts tiesas nolēmumus, izņemot gadījumus (cita starpā), kad ārvalsts tiesa, saskaņā ar Latvijas likumu, nebija kompetenta izskatīt attiecīgo strīdu un, ja pieņemot ārvalsts tiesas nolēmumu, nav piemērots tās valsts likums, kas būtu piemērojams atbilstoši Latvijas starptautisko privāttiesību kolīziju normām.

Latvijas *Civillikuma* 20. pants nosaka, ka:

- 1) saistība, kas nepamatojas uz līgumu, apspriežama satura un seku ziņā pēc tās vietas likuma, kur radies tas pamats, no kura izriet saistība, bet
- 2) saistība, kas izriet no neatļautas darbības, apspriežama pēc tās vietas likuma, kur neatļautā darbība izdarīta.

Šie divi nosacījumi sasaucas ar *Briseles I* un *Romas II* regulu, kas arī regulē, kādas valsts tiesai ir pakļauti tiesību aizskārumi, kas radušies ārpus līgumattiecībām.

Piemērošanas direktīva jau preambulas 26. punktā rezumē, ka pastāv Kopienas tiesību akti, kas kopumā reglamentē saskaņotus noteikumus attiecībā uz jurisdikciju, un šie paši noteikumi ir piemērojami arī intelektuālajam īpašumam, tādēļ nekādi papildu nosacījumi ar šo direktīvu netiek prasīti.

Sarežģītāk izlemt jurisdikciju ir gadījumos, kad kaitējumu ir izdarījusi tādas valsts persona, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstij piederīga persona.

Pamatojoties uz analīzes rezultātiem, var secināt, ka:

- 1) gadījumos, kad Latvijas likums atļauj piemērot ārvalsts likumu, tā saturu noskaidro *Civilprocesa* likuma noteiktā kārtībā,
- 2) ja tas nav iespējams, tad pieņemams, ka attiecīgās ārvalsts tiesiskā iekārta apspriežamā tiesību nozarē atbilst Latvijas tiesiskai iekārtai tajā pašā nozarē,
- 3) ja saskaņā ar *Civillikumu* jāpiemēro kādas ārvalsts likums, bet tas savukārt nosaka, ka piemērojams Latvijas likums, tad jāpiemēro pēdējais,
- 4) ārvalsts likums nav piemērojams Latvijā, ja tas ir pretrunā Latvijas sabiedriskai iekārtai vai labiem tikumiem, vai Latvijas likuma pavēlošām vai aizliedzošām normām,
- 5) ja viena tiesa šo jautājumu jau skata, cita tiesa to vairs nevar skatīt.

Attiecībā uz raidorganizācijām tas nozīmē, ka gadījumā, kad kādas Eiropas Savienības valsts raidorganizācijas televīzijas programma, kurā tiek rādīta futbola spēle, tiek bez attiecīgās raidorganizācijas atļaujas publiski demonstrēta kādā Rīgas alus bārā⁴¹⁹, tad alus bāra īpašnieku var iesūdzēt Latvijas tiesā. Savukārt, ja, piemēram, Igaunijā tiek bez Latvijas jurisdikcijā esošas raidorganizācijas atļaujas retranslēta tās programma kabeļtīklos⁴²⁰, tad Igaunijas kabeļoperators ir iesūdzams Igaunijas tiesā. Ja kāds autordarbs vai blakustiesību objekts bez atļaujas ir padarīts pieejams sabiedrībai internetā⁴²¹, un kāds lietotājs Latvijas savā datorā ir tam piekļuvis, atverot interneta lappusi, kuru izveidojis, piemēram, interneta operators Zviedrijā, tad kaitējuma nodarīšanas vieta būs nevis Latvija, bet gan Zviedrija, un prasība būs jāsniedz Zviedrijas tiesā.

3.2. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBA NACIONĀLĀ LĪMENĪ

3.2.1. Nacionālie tiesību akti autortiesību aizsardzībai Latvijā

Latvijā autortiesību aizsardzībai nacionālā līmenī 2000. gadā tika pieņemts *Autortiesību likums*, tas (pēc dažiem papildinājumiem) tiesību aizsardzības ziņā atbilst *Bernes konvencijai*, *Romas konvencijai*, *TRIPS* līgumam, WIPO līgumiem un Eiropas Savienības direktīvām – tātad tam intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības līmenim, kāds ir Eiropā un pasaulē.⁴²² Šajā likumā būtiski tika uzlabota raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība, un šobrīd tā ir līdzīga Eiropas attīstītāko valstu likumos noteiktajai aizsardzībai. Raidorganizāciju interešu aizstāvības nodrošināšanas darbs tika veikts raidorganizāciju neatlaidīgu lobēšanas aktivitāšu rezultātā, un, lai gan šajā cīņā bija jāstopas ar pārējo tiesību īpašnieku interesēm, tomēr ilgstošu diskusiju rezultātā likumā tika iekļauts visas puses apmierinošs variants, kas tālu pārsniedz *Romas konvencijā* noteiktos minimālos aizsardzības standartus.

Kopš 1998. gada 15. oktobra autora tiesību aizsardzība tiek garantēta arī *Latvijas Republikas Satversmē*⁴²³, un tās 113. pants nosaka, ka valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības.

Latvijas tiesību sistēmā autortiesību aizsardzība noteikta arī citos normatīvajos aktos:

⁴¹⁹ *Autortiesību likums*, 53. panta 1. daļa: “Raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības publiskot raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu, vai vietās, kuru īpašnieki vai valdītāji izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai.”

⁴²⁰ *Turpat*, 53. panta 4. daļa: “Raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības retranslērt raidījumu pa kabeļiem.”

⁴²¹ *Turpat*, 15. panta 7. daļa: “Autoram ir šāds izņēmuma tiesības: padarīt darbu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā”;

53. panta 5. daļa: “Raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā.”

⁴²² **Platpere, I.** *Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesības*. 2. lpp.

⁴²³ *Latvijas Republikas Satversme*, 113. pants.

Krimināllikumā⁴²⁴ ietvertas šādas normas autortiesību aizstāvībai:

1) 148. pants nosaka sodu par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu, par autorības vai autortiesību piesavināšanos vai līdzautorības uzspiešanu, kā arī par piespiešanu ar vardarbību vai tās draudiem, vai ar šantāžu atteikties no autorības vai par līdzautorības uzspiešanu,

2) 149. pants nosaka sodu par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem.

Kriminālprocesa likumā⁴²⁵ 125. panta otrajā daļā ietverts fakta legālās prezumpcijas princips attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām vai tiesībām uz preču zīmi. Saskaņā ar minēto normu uzskatāms par pierādītu, ka persona ir pārkāpusi tiesiskā īpašnieka autortiesības, blakustiesības vai tiesības uz preču zīmi, ja vien tā nespēj ticami izskaidrot vai pamatot šo tiesību iegūšanu vai izcelsmi.

Administratīvo pārkāpumu kodeksā⁴²⁶ ietvertas šādas normas autortiesību aizstāvībai:

1) 155.⁸ pants nosaka sodu par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem,

2) 204.⁴ pants paredz atbildību par filmu izplatīšanas noteikumu pārkāpšanu,

3) 204.⁶ pants nosaka atbildību par autortiesību un blakustiesību objektu izmantošanas bez licences.

Civilprocesa likumā⁴²⁷ ir noteikta procedūra, kādā praktiskā veidā jānodrošina to aizsardzības līmeni, ko intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem paredz materiālās tiesību normas:

1) 250.¹⁰ pantā ir definēti pagaidu aizsardzības noteikšanas pamats un līdzekļi

2) 250.¹¹ pantā noteikta kārtība, kādā pagaidu aizsardzības līdzekļi nosakāmi pirms prasības celšanas,

3) 250.¹⁶ pantā detalizēti noteiktas tiesības uz informāciju.

3.2.2. Latvijas nacionālo tiesību aktu nepilnības un to uzlabošanas nepieciešamība

Latvija autortiesību normu atjaunošanas un uzlabošanas jomā ir visai progresīva, un nereti ārzemju eksperti ir uzsvēruši, ka līdzīgu raidorganizāciju blakustiesību atjaunošanu varētu un vajadzētu ieviest arī citu valstu nacionālajos autortiesību likumos, negaidot jaunus starptautiskos līgumus WIPO vai EP, kas būtu veltīti tieši raidorganizāciju blakustiesību aizsardzībai⁴²⁸.

⁴²⁴ *Krimināllikums*. Pieņemts 17.06.1998. Spēkā no 01.04.1999. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 08.07.1998, Nr. 199/200; *Ziņotājs*, 04.08.1998, Nr.15.

⁴²⁵ *Kriminālprocesa likums*. Pieņemts 21.04.2005., spēkā no 01.10.2005. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 11.05.2005, Nr. 74; *Ziņotājs*, 09.06.2005, Nr. 1.

⁴²⁶ *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss*. Pieņemts 07.12.1984. Publicēts: *Ziņotājs*, 20.12.1984, Nr. 51. Spēkā no 01.07.1985.

⁴²⁷ *Civilprocesa likums*. Pieņemts 14.10.1998, spēkā no 01.03.1999. Publicēts: *Ziņotājs*, 03.12.1998, Nr. 23, *Latvijas Vēstnesis* 03.11.1998, Nr. 326/330.

⁴²⁸ No personīgām sarunām ar Eiropas sabiedrisko raidorganizāciju juristiem EBU Juridiskās komitejas ikgadējo sesiju laikā.

3.2.2.1. Nepieciešamie grozījumi Autortiesību likumā:

a) atsaukuma tiesības

Bernes konvencija pieprasa noteikt šādas autoru nemantiskās tiesības (6.bis pants):

- pieprasīt, lai viņš tiktu atzīts par darba autoru,
- iebilst pret jebkādu šā darba sagrozīšanu vai pārveidošanu,
- iebilst pret jebkādu darba izkropļošanu un autora tiesību aizskaršanu, kura var kaitēt autora godam vai reputācijai.

Bez šī tiesību minimuma, kam saskaņā ar *Bernes konvenciju*, jābūt noteiktam visu valstu tiesību aktos, Latvijas *Autortiesību likums* garantē vēl arī citas personiskās tiesības, tajā skaitā, tiesības uz darba atsaukumu – *tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam* (14. panta 1. daļas 3. punkts).

Latvijas likumā autoram ir piešķirtas neierobežotas tiesības lemt par sava darba izmantošanu. Ja, piemēram, autors pēkšņi ir mainījis savu reliģisko, politisko vai citu pārliecību, un viņam šķiet, ka uzrakstītais darbs vairs nesakrīt ar viņa pasaules uzskatu vai neatbilst tam, autors jebkurā brīdī ir tiesīgs apturēt sava darba tālāku izmantošanu. Šādā gadījumā autoram vienkārši ir jāapņemas atbildzināt zaudējumus, kas sakarā ar to ir radušies darba izmantotājiem, piemēram, visus ar filmas uzņemšanu saistītos izdevumus gadījumā, ja filmas scenārija autors pēkšņi atsauc atļauju filmas scenārija izmantošanai (aktieru algas, tērpu šūšana, dekorāciju izveide, tehnikas izmantošana utt.). Nav vairs svarīgi, vai pēc tam autors pilda un vai vispār spēj izpildīt savu pienākumu segt zaudējumus, tos pēc tam var gadiem ilgi mēģināt no viņa piedzīt tiesas ceļā, jo tiesības atsaukt darbu nekādi netiek ierobežotas. Pēc autora nāves to var darīt viņa bērni un citi mantinieki.

Nav pieļaujama atsaukuma tiesību iekļaušana likumā, nenosakot nekādus ierobežojumus. Šāds nosacījums pēc būtības iznīcina jebkuras līgumsaistības, kas noslēgtas starp autoru un darba izmantotāju. Raidorganizācijai kā daudzu autoru daudzu darbu izmantotājai šādas autora tiesības uz atsaukumu ir ļoti bīstamas, jo jebkurš autors, kurš nolemtu realizēt šīs tiesības, šādi varētu pārvilkt svītru visām raidorganizācijas tiesībām uz arhīvā esošu darbu atkārtotu izmantošanu, filmu demonstrēšanu utt.

Autore ierosina papildināt 14. panta 3. daļu ar šādu tekstu:

“3) darba atsaukšanu – *tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam. Šīs daļas noteikumi nevar tikt attiecināti uz arhitektūras darbiem, pilsētvides darbiem un audiovizuāliem darbiem.*”

b) filmu producentu raidtiesības

Latvijas Autortiesību likumā (50. pantā) nav paredzēta filmu producentu tiesība tā producētās filmas oriģinālu vai tās kopiju atļaut vai aizliegt raidīšanai, taču tiesība uz nākamo soli – retranslēšanu – ir paredzēta. Šo tiesību filmas producentam tagad ir jāiegūst no visiem filmas jeb audiovizuālā darba autoriem, kuriem šī tiesība ir noteikta ar *Autortiesību likuma* 15. panta 1. daļas 5. punktu, un tikai tad to var izmantot. Gluži dabīgi, ka filmas pārsvarā tiek pirktas nevis no filmas autoriem, bet gan no producenta (jeb izplatītāja, kam producentšīs tiesības nodod), tādēļ producentam noteikti būtu jāparedz arī filmas raidīšanas tiesības.

Autore ierosina *Autortiesību likuma* 50. pantu papildināt ar jaunu 6. daļu šāda redakcijā:

“50. *Filmu producentam ir izņēmuma tiesības filmas oriģinālu vai tās kopiju:*** 6) raidīt.*”

c) raidorganizāciju programmu retranslēšanas tiesības

Šobrīd likums nosaka (53. panta 1. daļas 4. punkts), ka raidorganizācijai attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības retranslēt raidījumu, izmantojot kabeļtīklus, bet nav paredzētas tiesības to darīt citos elektronisko sakaru tīklos – bez vadiem, internetā, mobilajos telefonos u. tml. Moderno tehnoloģiju laikmetā šādai retranslēšanas tiesībai tikai kabeļtīklos vairs nav nozīmes, jo programmas tiek izplatītas pa ļoti dažādiem tīkliem.

Autore ierosina *Autortiesību likuma* 53. panta 1. daļas 4. punktu izteikt šādā redakcijā:

“*Raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības retranslēt raidījumu ar jebkādu elektronisko sakaru tīklu palīdzību.*”

d) muzikālo darbu pārraidīšanas atļaujas saņemšanas kārtība

Latvijas autortiesību aizsardzības un izmantošanas tiesību aktu sistēmā nav iekļautas nekādas norādes par principiem, pēc kuriem būtu jānosaka apmērs, kāds maksājams par autordarbu pārraidīšanu raidorganizācijas programmā. Piekrītot, ka autortiesības ir privātās tiesības, un valstij nebūtu jāregulē tarifu apmērs (kā tas notika padomju varas gados), tomēr galveno aprēķina kritēriju noteikšana ļoti palīdzētu likuma vienotai piemērošanai visā Latvijas teritorijā. Bez tam, autortiesību organizācijas vēlmi izmantot savu dominējošo stāvokli ļaunprātīgi varētu ierobežot ar dažiem grozījumiem tiesību aktos, vadoties no citu valstu likumos, piemēram, *Vācijas likuma par mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma regulāciju*⁴²⁹ 11. pantā iekļautās normas.⁴³⁰ Latvijas *Autortiesību likumā* varētu noteikt,

⁴²⁹ *Law on the Administration of Copyright and Neighboring Rights* (Copyright Administration Law) of September 9, 1965, as last amended by Law of June 23, 1995, [tiešsaiste]. Officially published in: *Bundesgesetzblatt, Teil I*, 28. 10. 1994, p. 3210 and Teil I, 1965, p. 1294, Clause 11 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=975.

⁴³⁰ 11. pants. “Pienākums slēgt līgumus

(1) Autortiesību aģentūrām ir pienākums piešķirt izmantošanas tiesības vai autorizāciju jebkurai personai, kas to lūdz, attiecībā uz aģentūras administrētajām tiesībām.

ka tiesības tiek uzskatītas par piešķirtām, ja raidorganizācija ir veikusi noteiktus maksājums aģentūras kontā līdz brīdim, kamēr tiesa vai cits vidutājs nosaka maksājamās atlīdzības lielumu. Šāds pants, kurš saskan ar minētā Vācijas likuma 11. pantu, būtu labs stimuls organizācijām tomēr censties panākt likumā noteikto vienošanos ar darbu izmantotājiem, nevis pastāvēt uz saviem vienpusēji noteiktiem tarifiem. Bez tam, nepieciešams būtu skaidrāk definēt, ka izmantotājam ir tiesības saņemt licenci un samaksāt atlīdzību visiem viena repertuāra darbu autoriem vai izpildītājiem, kuru administrē attiecīgā organizācija. Tas palīdzētu izvairīties no atsevišķu autoru vai blakustiesību subjektu vēlmi sarežģīt un devalvēt mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma būtību.

Autore ierosina papildināt 66. pantu ar jaunu 6. daļu šādā redakcijā:

“Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai ir pienākums dot licenci izmantot darbus uz saprātīgiem noteikumiem jebkurai personai, kas to pieprasa. Ja mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija un izmantotājs nevar panākt vienošanos par atlīdzības apjomu par attiecīgā darba izmantošanu, tiesības izmantot darbu tiek uzskatītas par iegūtām, ja izmantotājs maksā atlīdzību par attiecīgā darba izmantošanu organizācijas speciālā kontā līdz brīdim, kamēr vienošanās par summu tiek panākta.”

Grozīt arī 66. panta 4. daļu un izteikt to šādā redakcijā:

“(4) Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas iekasē 65. pantā paredzēto atlīdzību no darbu izmantotājiem arī to autortiesību un blakustiesību subjektu labā, kuri nav rakstiski pilnvarējuši organizāciju iekasēt šo atlīdzību, ja darbu izmantotājs ir sniedzis atskaiti par darbu izmantošanu. Autortiesību un blakustiesību subjektiem ir tiesības pieprasīt organizācijai izmaksāt viņam pienākošos iekasēto atlīdzību. Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas neiekasē atlīdzību no darbu izmantotājiem tikai to autortiesību un blakustiesību subjektu labā, kuri ir publiski paziņojuši, ka nevēlas, lai organizācija iekļauj viņu darbus vai izpildījumu licencēs, ko šīs organizācijas izdod darbu izmantotājiem.”

e) “pirmsprogrammas” signāla aizsardzības nodrošināšana

Lai gan Latvija ir viena no tām nedaudzajām valstīm, kas “pirmsprogrammas” jeb “pirmspārraides” signāla aizsardzības tiesības ir iekļāvusi savā nacionālajā likumā, pirms to ir izdarījušas visas valstis WIPO Raidorganizāciju līgumā, tomēr šī aizsardzība joprojām ir neskaidri definēta un šķiet, ka likumdevējs īsti nav sapratis, ko viņš grib aizsargāt. Lai situāciju uzlabotu, būtu nepieciešams papildināt un konkretizēt likumā noteikto aizsardzību

---

(2) Ja netiek panākta vienošanās par atlīdzības apjomu, kas jāmaksā par izmantošanas tiesību vai autorizācijas piešķiršanu, tiesības vai autorizācija tiek uzskatīta par piešķirtu, ja aģentūrās prasītā atlīdzība ir samaksāta, pakļaujoties rezervācijai, vai ja tā ir iemaksāta par labu aģentūrai.”

Autore ierosina likuma 53. panta 1. daļas 2. punktu papildināt ar teikumu šādā redakcijā:

“(2)... Raidorganizācijām ir jābūt nodrošinātai efektīvai aizsardzībai pret “pirmsprogrammas” signāla neatļautu izmantošanu.”

f) arhīva materiālu izmantošana

Lai gan šobrīd *Autortiesību likuma* 53. panta 3. daļā ir noteikts, ka raidorganizācijai ir tiesības raidīt un publiskot vecos audiovizuālos darbus un fonogrammas, kas atrodas tās arhīvā, maksājot atlīdzību autortiesību un blakustiesību subjektiem atbilstoši mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas noteiktajam atlīdzības lielumam, kas noteikts 63. pantā, tomēr tas rada juridisku neskaidrību, jo likuma 63. pantā nav noteikts atlīdzības lielums, un nav arī saprotams, kāpēc būtu jāmaksā par visu autoru darbiem, ja lielākā daļa no šiem autoriem pagātnē ir bijuši raidorganizācijas darbinieki un ir saņēmuši darba algu un honorārus par darbu veidošanu un nodošanu raidorganizācijas rīcībā.

Autore ierosina *Autortiesību likuma* 53. panta 3. daļu formulēt šādi:

“(3) Ja raidorganizācijas arhīvā atrodas audiovizuāli darbi vai fonogrammas, ko tā ražojusi pati vai ieguvusi sadarbībā ar citām personām laika posmā līdz likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), un šo darbu vai fonogrammu autori un izpildītāji nav pilnībā nodevuši savas mantiskās tiesības raidorganizācijai, tad raidorganizācijai ir tiesības to raidīt ēterā, kā arī lietot un ļaut citiem lietot jaunajos raidīšanas veidos un tehnoloģijās, ja tiek ievēroti šī panta 4. daļā minētie nosacījumi.”

Autore ierosina papildināt likuma šādus pantus:

i) 53. pantu ar 4. daļu šādā redakcijā:

“(4) Par šī panta 3. daļā minēto darbu izmantošanu raidorganizācija maksā atlīdzību autoriem un izpildītājiem šādā kārtībā:

1) *ja autori un izpildītāji ir zināmi – mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai, ja tā pārstāv attiecīgā repertuāra autorus vai izpildītājus;*

2) *ja autori un izpildītāji nav zināmi, atlīdzības apjoms tiek aprēķināts atbilstoši atlīdzības aprēķināšanas principiem, kas noteikti līgumā starp raidorganizāciju un mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju attiecīgajā laika posmā. Aprēķinātā atlīdzība tiek uzglabāta raidorganizācijas speciālajā fondā, no kura autors vai izpildītājs šo naudu var pieprasīt trīs gadu laikā no attiecīgā darba izmantošanas dienas. Gadījumos, ja autors trīs gadu laikā nepiesakās uz autoratlīdzības saņemšanu, raidorganizācijai ir tiesības šo naudu izmantot citu autoru un izpildītāju atlīdzības samaksai.”*

g) *tiesību pārejas noteikumi*

Atbilstoši *Civilkodeksa* noteikumiem, darbinieki radīja darbus tikai pamatojoties uz uzņēmuma direktora pavēli bez darba līguma noslēgšanas, kurā tiktu speciāli atrunāta autortiesību pāreja, jo tas *Civilkodeksā* netika prasīts, tomēr visi darbinieki atbilstoši tā laika praksei saprata, ka saņem atlīdzību par darba izveidi algas veidā, kā arī, ka samaksa ir vienreizēja un galīga. Šajā laikā arī autori un izpildītāji radīja darbus pēc pasūtījuma tikai, pamatojoties uz mutisku vienošanos un parakstoties tikai par honorāra saņemšanu, tomēr visi autori un izpildītāji atbilstoši tā laika praksei saprata, ka saņem atlīdzību par darba izveidi honorāra veidā, kā arī, ka samaksa ir vienreizēja un galīga.

Autore ierosina:

Papildināt likuma 12. pantu ar 3. daļu šādā redakcijā:

“Ja autors, būdams darba attiecībās ar darba devēju, ir radījis darbu, pildot darba pienākumus līdz likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), bet nav rakstiski nodevis darba devējam mantiskās tiesības, tiek uzskatīts, ka tiesības ir nodotas darba devējam tādā apjomā, kādā darba radīšanas brīdī tās tika saprastas par nodotām.”

Papildināt 13. pantu ar 4. daļu šādā redakcijā:

“(4) Ja autors ir radījis darbu pēc pasūtījuma līdz likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), bet nav rakstiski nodevis pasūtītājam mantiskās tiesības, tiek uzskatīts, ka tiesības ir nodotas pasūtītājam tādā apjomā, kādā darba radīšanas brīdī tās tika saprastas par nodotām.”

h) *programmas grafika aizsardzība*

Vēl viens būtisks trūkums raidorganizāciju tiesībās ir tiesība izplatīt savas programmas grafiku (raidījumu nosaukumu sarakstu, kas tiek publicēts preses izdevumos). Nereti tieši šī programmas grafika esamība attiecīgajā laikrakstā vai žurnālā ir izšķirošs faktors tā popularitātei. Lai spriestu par šī jautājuma risināšanas nepieciešamību, vispirms ir jāizprot, kā veidojas šis grafiks un vai tam pienākas jebkāda veida aizsardzība. Ir dzirdēts viedoklis, ka programmas grafika izveide ir tehniskas dabas darbs un ka tas nav autora jaunrades rezultāts materializētā formā, bet gan ir tikai informācija par dienas notikumiem, kas zaudē savu aktualitāti, tātad – tas netiek aizsargāts ar *Autortiesību likumu*.⁴³¹ Sekojot šādiem apgalvojumiem, varam nonākt pie secinājuma, ka arī visi avīzēs publicētie žurnālistu raksti nav aizsargājami autordarbi, jo ir zaudējuši aktualitāti nākošajā dienā (vecas avīzes neviens nelasa, tātad – katrs var ar šiem rakstiem darīt, ko grib – pārpublicēt, tiražēt utt., kas ir acīm redzams aplams secinājums). Tomēr nav grūti pierādīt, ka televīzijas raidījumu grafiks atbilst *Autortiesību likuma* 1.

⁴³¹ No Cēsu rajona tiesas materiāliem par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” prasību pret laikraksta “Druva” redakciju un SIA “Druva”.

panta 2. daļā norādītajam terminam “darbs”, jo katrs no raidījumu grafikiem ir individuāls un neatkārtojams.

Autore ierosina *Autortiesību likumu* papildināt ar 53. panta 5. daļu šādā redakcijā:

“(5) *Raidorganizācijai ir tiesības atļaut vai aizliegt sava programmu grafika, kurā ietverti raidījumu nosaukumi, publicēšanu vai citādu izplatīšanu.*”

i) darbu izmantošana nekomerciāliem un labdarības mērķiem

Nereti pārāk nelielu autora tiesību ierobežojumu rezultātā tiek noliegta pieeja kultūras mantojumam. Ir jāveido sabiedrības izpratni par tās tiesībām izmantot cilvēces radītos kultūras, zinātnes un mākslas sasniegumus, vienlaicīgi cienot šo darbu radītājus un sniedzot viņiem taisnīgu atlīdzību, gan ar publicitātes palīdzību (presē, radio, televīzijā), gan mācību procesā izglītības iestādēs paust uzskatus un teoriju par ikviena tiesībām izmantot cilvēces radītos kultūras, zinātnes un mākslas sasniegumus. Tādēļ vajadzētu noteikt papildu iespējas darba izmantošanai bez autora piekrišanas un atlīdzības gadījumos, kad šādai izmantošanai nav komerciāla daba – labdarības koncertos, futbola spēles pārtraukumos u. tml. ar nosacījumu, ka neviena persona no tā negūst peļņu. To varētu sasniegt, veicot attiecīgus grozījumus *Autortiesību likumā*.

Autore ierosina papildināt 19. pantu ar jaunu 13. daļu:

“*Autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas un bez atlīdzības šajā likumā noteiktajā kārtībā:*

13) *darbs tiek izmantots nekomerciāliem un labdarības mērķiem.*”

j) definīciju precizēšana

Jānomaina autoru darbu un blakustiesību objektu kopējais nosaukums no “objekts” uz “priekšmets”.

1) Latvijas *Autortiesību likums* nosaka, ka autortiesību objekts ir darbs (1. panta 2. daļa), bet blakustiesību objekts, savukārt, ir – izpildījums, fonogramma, filma un raidījums (47. panta 2. daļa). Gan *Bernes konvencija*⁴³², gan *Romas konvencija*⁴³³ tikai uzskaita literatūras un mākslas darbus, izpildījumu, fonogrammas un raidījumus, kuriem ir jānodrošina aizsardzība, bet nesauc tos visus vienā kopējā vārdā. Ņemot vērā, ka ar jēdzienu “tiesību objekti” parasti tiek saprasti visi materiāla un nemateriāla rakstura jautājumi, darbība vai atturēšanās no rīcības, par ko tiesību subjekti stājas savstarpējās tiesiskajās attiecībās, būtu vai nu jāatturas no kopēja nosaukuma vai jānomaina priekšmetu uzskaitījuma definīcija no “objekts” uz “priekšmets”.

⁴³² *Bernes konvencija*, 2. panta 1. daļa.

⁴³³ *Romas konvencija*, 3. pants.

2) Tiesību aktos nav precīzi definēti dažādi jēdzieni un procesi, un tādējādi rodas dažādi pārpratumi un nekonsekvence, piemēram, dažādu audiovizuālu darbu aizsardzības līmeņa noteikšanā. Filma kā blakustiesību objekts ir aizsargāta 50 gadus pēc tās fiksācijas (*Autortiesību likuma* 55. panta 2. daļa), bet audiovizuāls darbs ir aizsargāts 70 gadus pēc tam, kad miris pēdējais no tā autoriem (režisors, scenārija autors, dialogu autors vai speciāli radītā muzikālā darba autors) (*Autortiesību likuma* 37. panta 1. daļa). Tā kā jēdzieni *audiovizuāls darbs, filma* un *kinematogrāfisks darbs* pēc būtības ir sinonīmi un nav pamata tos atdalīt jauno tehnoloģiju laikmetā, tad šādu definīciju lietošana rada dažādus pārpratumus. Lai šo problēmu novērstu, jāveic grozījumus Latvijas tiesību aktos, lai tuvinātu nacionālās normas un to piemērošanas praksi valsts starptautiskajām saistībām un pilnveidotu tiesību normas atbilstoši Latvijas kā demokrātiskas valsts interesēm.

k) vidutāja pilnvaru paplašināšana

Likums nosaka (67.² un 67.³ pants), ka gadījumos, kad nav iespējams vienoties par maksājamās atlīdzības apjomu, jebkura puse var vērsties pie vidutāja, iesniedzot pieteikumu par vidutāja procesa uzsākšanu. Pieteikums adresējams Kultūras ministrijai un otrai pusei. Puses var vienoties par vidutāja kandidatūru, bet, ja nevar panākt vienošanos, tad vidutāju var iecelt kultūras ministrs, pamatojoties uz pušu rakstveida lūgumu. Vidutājs izraugāms tā, lai viņa neatkarība un neitralitāte neradītu pamatotas šaubas. Vidutāja process notiek, pamatojoties uz priekšlikumu, ko kāda no pusēm iesniegusi strīda atrisināšanai. Vidutājs var izteikt pusēm priekšlikumus strīda atrisināšanai un noteikt termiņu, kurā puses apstiprina vai noraida viņa priekšlikumu. Ja neviena no pusēm neizsaka iebildumus pret vidutāja priekšlikumiem triju mēnešu laikā pēc priekšlikumu saņemšanas, tiek uzskatīts, ka tās šos priekšlikumus pieņem. Tomēr pušu vēršanās pie vidutāja neietekmē to tiesības vērsties tiesā. Šīs institūcijas izveides tiesiskais pamats bija *Bernes konvencijas* 11.bis pants, kurš noteica, ka nacionālajos likumos var paredzēt noteikumus autoru ekskluzīvo tiesību īstenošanai, nosakot viņu tiesības saņemt taisnīgu atalgojumu, kuru, ja nav noslēgts līgums, nosaka kompetenta institūcija.

Tomēr vidutāja institūcijai būtu jāpiešķir plašākas pilnvaras (šobrīd tās kompetencē ir strīdu risināšana tikai retranslācijas gadījumā, kā arī gadījumos, ja autortiesību ierobežojuma gadījumos tiesības nevar īstenot autora izmantoto efektīvo tehnoloģisko līdzekļu dēļ),⁴³⁴ atļaujot tai lemt arī par

⁴³⁴ *Autortiesību likuma* 67.¹ pants nosaka: “Ja raidorganizācijas nevar savstarpēji vienoties par retranslēšanu, kā arī šā likuma 18. panta piektajā daļā noteiktajos gadījumos jebkura puse var vērsties pie vidutāja.” *Autortiesību likuma* 18. panta 5. daļa nosaka: “Ja darba izmantotājs un autors nevar panākt vienošanos par šā panta ceturtajā daļā noteikto, viņi var vērsties pie vidutāja”, savukārt, šī paša panta 4. daļa nosaka: “Ja darba izmantotājam šā likuma 20. panta pirmās daļas 1. punktā, 21.–24. un 27. pantā noteiktajos gadījumos ir tiesības izmantot darbu, bet viņš šīs tiesības nevar īstenot autora izmantoto efektīvo tehnoloģisko līdzekļu dēļ, viņam ir tiesības lūgt, lai autors dod pieeju šiem darbiem, ievērojot autora mantisko tiesību ierobežojumus.” *Autortiesību likuma* 20. panta 1. daļas 1. punkts skan šādi: “reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī viņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā”, bet 21., 22., 23., 24. un 27. pants

autoratlīdzības apjoma noteikšanu (vai vismaz) apstiprināšanu kolektīvā pārvaldījuma gadījumos, kad ir grūtības noslēgt licences līgumu starp kolektīvā pārvaldījuma organizāciju un raidorganizāciju. Vidutājam būtu tiesības izskatīt tarifus un spriest par licencēm vai kļūt par šķēršļu strīdu gadījumos starp kolektīvā pārvaldījuma organizāciju un licences saņēmējiem. Ja šādas institūcijas izveide ir finansiāli neizdevīga, tad varētu paplašināt vidutāja institūcijas pilnvaras, iekļaujot vidutāja institūcijas kompetencē arī šo risināmo jautājumu loku.

Autore ierosina papildināt 67.1 panta 1. daļu, izsakot to šādā redakcijā:

“(1) Ja raidorganizācijas nevar savstarpēji vienoties par retranslēšanu, kā arī šā likuma 18. panta piektajā daļā un 65. panta 1. daļas 1. punktā noteiktajos gadījumos jebkura puse var vērsties pie vidutāja.”

3.2.2.2. Nepieciešamie grozījumi Radio un televīzijas likumā

a) arhīva noteikumu precizēšana

Grozīt 63. pantu un izteikt to šādā redakcijā:

“63. pants. Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas arhīvi (videokrātuves un fonotēka).

(1) Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas veidotie vai šīm raidorganizācijām veidotie audiovizuālie darbi un fonogrammas ar kultūrvēsturisku vērtību uzskatāmi par nacionālā kultūras mantojuma daļu un valsts arhīva fonda sastāvdaļu. Tie uzglabājami un izmantojami atbilstoši likumam “Par arhīviem”. Raidorganizāciju arhīvos esošos audiovizuālos darbus, fonogrammas un dokumentus var izmantot tikai ar attiecīgo raidorganizāciju piekrišanu.

(2) Ja valsts arhīvu sistēmā paredzēts veikt Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas arhīvos esošo materiālu pārkopēšanu nolūkā tos uzglabāt pastiprinātas drošības apstākļos, tad arhīvs sedz pārkopēšanas tehniskās izmaksas. Dubultās kopijas izgatavojamas programmām ar īpašu kultūrvēsturisku nozīmi, to izveidošana paredzēta tikai uzglabāšanai, un nav atļauta jebkāda veida kopiju lietošana vai publiskošana.

---

uzskaita šādus gadījumus: 1) darba izmantošana izglītības un pētniecības mērķiem (21. pants), 2) darba reproducēšanas tiesības redzes un dzirdes invalīdu vajadzībām (22. pants), 3) darbu izmantošana bibliotēku, arhīvu un muzeju vajadzībām (23. pants), 4) darba reproducēšana tiesvedības mērķiem (24. pants), 5) brīvs ieraksts īslaicīgai izmantošanai raidorganizācijām (27. pants). Tātad *Autortiesību likuma* 67.¹ pants, atšifrējot tā sarežģīto konstrukciju, atļauj vērsties pie vidutāja tikai šādos gadījumos:

- 1) raidorganizācijām, ja tās nevar vienoties par retranslēšanu,
- 2) jebkurai personai, ja tai nav iespējams izmantot darbu autortiesību ierobežojumos paredzētajos gadījumos, prasot, lai tiktu noņemti darba aizsardzībai uzliktie digitālie tehnoloģiskie līdzekļi.

(3) *Latvijas Radio un Latvijas Televīzija drīkst izmantot savus arhīva materiālus jebkurā iespējamā veidā gan raidīšanas nolūkos, gan jebkurā citā veidā atbilstoši Autortiesību likuma noteikumiem. Latvijas Radio un Latvijas Televīzijai ir tiesības savu programmu veidošanā izmantot valsts arhīva fondus, sedzot tikai nepieciešamās tehniskās kopēšanas vai citādas pavairošanas izmaksas. Pieeju var liegt vienīgi ierobežotas pieejamības informācijai atbilstoši Informācijas atklātības likuma noteikumiem.”*

b) definīciju precizēšana

Labojumi nepieciešami 2. pantā, izsakot dažus terminus šādā redakcijā:

2. pants. Likumā lietotie termini

“a. Apraide ir programmas veidošana un tās sākotnējā izplatīšana līdz raidīšanas elektronisko sakaru līdzekļiem ar mērķi to tālāk izplatīt uztveršanai sabiedrībā atbilstoši izsniegtajai programmu apraides atļaujai. Par apraidi nav uzskatāma informācijas izplatīšana slēgtām, lokālām auditorijām (piemēram: iestādēs, viesnīcās, transportlīdzekļos), kā arī privātos elektronisko sakaru tīkos, kurus to īpašnieki izmanto vienīgi savām vajadzībām;

b. Programmu izplatīšana ir programmas signāla nogādāšana līdz sabiedrībai. Programmu izplatīšana ietver gan apraidi, gan raidīšanu, kā arī raidījumu publiskošanu un padarīšana pieejamus sabiedrībai saskaņā ar Autortiesību likuma noteikumiem;

c. Raidīšana ir programmas signāla sākotnējā izplatīšana uztveršanai sabiedrībā, izmantojot elektronisko sakaru tīklus, atbilstoši Elektronisko sakaru likumam. Ar ierobežotas piekļuves līdzekļiem aizsargātas (kodētas) programmas izplatīšana, neatkarīgi no izmantoto elektronisko sakaru tīklu veida, tiek uzskatīta par raidīšanu, ja raidorganizācija vai kāds cits ar tās atļauju piegādā sabiedrībai dekodēšanas iekārtas.”

3.2.2.3. Jaunu likumu pieņemšanas nepieciešamība

a) Filmu likuma pieņemšana

Steidzami jāpieņem *Filmu likums*⁴³⁵, kurā beidzot tiktu noteikta padomju varas periodā⁴³⁶ Latvijā veidoto mākslas un dokumentālo filmu piederība. Šo filmu producentu un autoru tiesību stāvoklis ir neskaidrs, jo uzņēmums, kas tās veidoja (*Rīgas Kinostudija*) vairs neeksistē, un īpašuma tiesību pārņēmējs valstiski nav noteikts, tādēļ to izmantošanas tiesību ieguve ir apgrūtināta. Likumā būtu jāiekļauj līdzīgu nosacījumu par arhīviem kā *Radio un televīzijas likumā*, kā arī jānosaka

⁴³⁵ Ministru kabineta sēdē atbalstītais likumprojekts “*Nacionālo filmu likums*”, iesniegts Saeimas Prezidijam 30.06.2008. Nr. 90/TA-1583 – [atsauce 06.10.2008.]. Pieejams: http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0780_0#a.

⁴³⁶ Ar terminu “padomju varas periods” autore saīsināti apzīmē laika posmu no Latvijas Republikas okupācijas 1940. gadā līdz neatkarības *de facto* 1991. gadā atgūšanai.

institūcija, kas ar likumu tiktu atzīta par šo filmu īpašnieku ar tiesībām piešķirt filmu izmantošanas tiesības. Šī institūcija tad ar likumu tiktu pilnvarota izdot licences personām, kuras vēlas lietot šos audiovizuālos materiālus, un tai izdevīgi būtu slēgt līgumu par tiesību administrēšanu ar mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, jo saskaņā ar noslēgtajiem starporganizāciju līgumiem šīs organizācijas spēj efektīvi nodrošināt tiesību administrēšanu un aizsardzību faktiski visās pasaules valstīs. Būtu lietderīgi uzticēt šo darbu veikt jau labi strādājošajai dažādu tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai “AKKA/LAA”.

b) Arhīvu likuma pieņemšana

Nav pieļaujams pieņemt Kultūras ministrijas veidoto Arhīva likuma projektu⁴³⁷ esošajā redakcijā, bet tajā ir jāveic būtiskas izmaiņas attiecībā uz autoru darbu izmantošanas atļaujas iegūšanu. Informācijas laikmetā tiek apdraudēta viena no svarīgākajām cilvēka tiesībām – tiesība saņemt informāciju, jo nereti autoru radīto darbu nesēju glabātāji (arhīvi) uzņemas arī autoru pārstāvju funkcijas, lai gan šādas pārstāvības veikšanai tiem nav ne līgumiska, ne likumiska pilnvarojuma. Līdz ar to tiek kavēta autoru darbu izmantošana, jo papildus atļaujai no autora vai viņa līgumiskā pārstāvja (kolektīvā pārvaldījuma organizācijas), izmantotājam tiek uzspiestas papildu saistības saņemt atļauju arī no arhīva.

3.2.3. Salīdzināmo tiesību pielietojums problēmu risinājuma meklējumos

Dažādu valstu nacionālajos likumos autortiesību un blakustiesību aizsardzības līmeņi atšķiras, protams, ievērojot konvencijās noteiktos minimumus. Šī atšķirība ir veidojusies vēsturiski un ir atkarīga no tā, kuru tiesību īpašnieki vai izmantotāji veica spēcīgāku likumdevēja lobēšanas darbu. Dažu valstu likumos atrodami gluži dīvaini formulējumi, piemēram, Bulgārijas Autortiesību un blakustiesību likums nosaka, ka jebkurš autortiesību līgums nevar tikt slēgts uz laiku ilgāku par desmit gadiem, un pēc šī laika autortiesības automātiski atgriežas pie autora.⁴³⁸ Tādēļ Bulgārijā ir lielas problēmas ar agrākos gados veidoto filmu pārraidīšanu, jo ar katru tās autoru ir jāvienojas atsevišķi un jāmaksā viņa prasītā atlīdzība. Šobrīd Bulgārijas arhīvos atrodas milzums labu filmu, kuras, iespējams, nekad neredzēs jaunā paaudze.

⁴³⁷ Ministru kabineta sēdē atbalstītais likumprojekts “*Arhīvu likums*”, iesniegts Saeimas Prezidijam 10.09.2008. Nr. 90/TA-1576 – [atsauce 06.10.2008.]. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/AA31BE75755D3547C22574C000446F5B?OpenDocument#1>.

⁴³⁸ *Law on Copyright and Neighboring Rights* of June 16, 1993. Officially published in: State Gazette (SG), 29.06.1993, No. 56 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=426>. 37. panta 2. daļa: “Līgums par darba izmantošanu nevar pārsniegt desmit gadus. Ja tiek noslēgts līgums ar garāku izmantošanas termiņu, tas ir spēkā tikai 10 gadus. Šis ierobežojums neattiecas uz arhitektūras darbiem.”

Lai izvairītos no šādiem bīstamiem formulējumiem, nepieļautu kļūdas likumdošanas procesā, kā arī nodrošinātu adekvātu aizsardzību dažādām tiesību īpašnieku grupām, ļoti lietderīgi ir paraudzīties uz citu valstu tiesību aktiem, veikt to salīdzināšanu un analīzi.

Salīdzināmās tiesības nozīmē intelektuālu darbību veikšanu ar likumu kā to objektu un salīdzināšanu kā to procesu. Salīdzināt var vienas juridiskas sistēmas dažādus noteikumus, kā to dara juristi, lai harmonizētu savas sistēmas likumus. Taču salīdzināmo tiesību nozīme ir lielāka nekā dažkārt šķiet. Papildu dimensiju tām dod starptautiskais salīdzinājums. Tādā gadījumā salīdzināmās tiesības nozīmē dažādu pasaules juridisko sistēmu salīdzinājumu.

Salīdzināmo tiesību pamatlicēji Eduards Lamberts un Raimonds Saleije, kas izveidoja šo tiesību nozari 1900. gadā Parīzē, gribēja radīt vispasaules kopīgu likumu (*droit commun de l'humanité*), jo uzskatīja, ka salīdzināmajām tiesībām ir jānovērš nejaušās atšķirības likumos cilvēkiem, kas atrodas dažādos kulturālās un ekonomiskās attīstības līmeņos, jāsamazina atšķirības likumos, kas nav pamatotas ar dažādu valstu politiskajām, sociālajām vai morāles atšķirībām, bet gan ir radušās vēsturisku nejaušību vai pārejošu apstākļu rezultātā.

Vēstures gaitā šī utopiskā ideja ir mainījusies, un šodien salīdzināmās tiesības mums sniedz ieskatu juridisku institūtu formā un izveides procesā, kas attīstās paralēli, iespējamā saistībā ar jau pieņemtajiem likumiem, un aiz detaļu atšķirībām ļauj pamanīt gan nianšes, gan lielās līdzības, tādējādi padziļinot mūsu ticību vienotas taisnīguma sajūtas eksistencei.

Salīdzināmo tiesību zinātnieki salīdzina dažādu valstu juridiskās sistēmas. Tas var tikt darīts gan plašākā mērogā, gan šaurākā. Dažādu juridisku sistēmu gara un stila (formas), domāšanas metožu un lietošanas procedūru analīzi nereti sauc par makrosalīdzināšanu (*macrocomparison*). Pretēji tam – mikrosalīdzināšana (*microcomparison*) nodarbojas ar atsevišķu institūtu vai problēmu salīdzināšanu jeb vēl konkrētāk – tiesību normu, kas regulē kādu noteiktu problēmu vai situāciju, salīdzināšana.⁴³⁹

Starptautiskās privāttiesības pēta, kuras no dažādām iespējamām tiesību sistēmām varētu tikt pielietotas konkrēta jautājuma risināšanā, kas saistīts ar ārvalstu elementu. Turpretī salīdzināmās tiesības pārstāv tīru zinātņi – tās pēta dažādas tiesību kārtības vienlaikus un faktiski dara to bez kāda praktiska mērķa. Salīdzināmajām tiesībām ir saikne arī ar publiskajām starptautiskajām tiesībām, lai gan sākotnēji to varbūt ir grūti pamanīt. Tomēr salīdzināmās tiesības ir būtisks palīgs sapratnes veidošanā par “vispārējiem tiesību principiem, kurus atzīst civilizētas nācijas”, kuri ir noteikti

⁴³⁹ **Zweigert, K., Koetz, H.** *Introduction to Comparative Law. Third Revised Edition.* Oxford: Clarendon Press, 1998, pp. 4–5.

Starptautiskās tiesas statūtos⁴⁴⁰ kā viens no starptautisko tiesību avotiem – tas nozīmē principus, kurus atzīst lielākais vairākums valstu.

Salīdzināmās tiesības diezgan sekmīgi tika izmantotas Centrālās un Austrumeiropas valstīs, kur pēc padomju varas un tās tiesību sistēmas sabrukšanas bija nepieciešams īsā laikā izveidot atsevišķas tiesību sistēmas katrā valstī. Attīstīto Eiropas valstu pieredze un daudzu gadu desmitu garumā izkoptās tradīcijas palīdzēja Centrālās un Austrumeiropas valstīm izvēlēties piemērotāko tiesību sistēmu, kas vislabāk atbilstu katras valsts juridiskajām tradīcijām. Nereti šajās valstīs ir izveidoti tiesību akti, kas apkopo visu labāko pieredzi bez nepieciešamības lauzties cauri atziņas ērkšķiem un sastapt pretestību, kas kavē attīstību. Piemēram, Latvijas *Autortiesību likumā* ir iekļautas vairākas progresīvas un laikmetam atbilstošas tiesību normas⁴⁴¹, kuras neatrodas Rietumu Eiropas valstu likumos vai par kuru iekļaušanu likumos šajās valstīs notiek aktīvs darbs un diskusijas ar oponentiem. Diemžēl nepietiek tikai ar normu iekļaušanu likumos, ir jānodrošina arī to piemērošana, kas Centrālās un Austrumeiropas valstīs ne vienmēr notiek pienācīgā kārtībā.

Salīdzinot autortiesību un blakustiesību aizsardzību un problēmu risinājuma meklējumus citu valstu *Autortiesību likumos*, ir jāņem vērā katras valsts juridiskās sistēmas vēsturiskā attīstība un tās atšķirības no citas valsts tiesību sistēmas. Tāpat nedrīkst tikt ignorēti institucionālie un ekonomiskie apstākļi, un nedrīkst pieņemt tādu pašu noteikumu formulējumu bez visas tiesību sistēmas analīzes.⁴⁴² Savā darbā esmu centusies sekot šiem ieteikumiem, un mani secinājumi atrodami dažādās darba sadaļās. Pamatā esmu pētījusi divas lietas:

- 1) autortiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbības tiesisko regulējumu,
- 2) raidorganizāciju tiesību regulējumu.

Šo jautājumu apkopojumu esmu ievietojusi divās tabulās, tādējādi nodrošinot pārskatāmu iespēju salīdzināt dažādu valstu tiesisko regulējumu šajos jautājumos, bet analīze ir ietverta nodaļās, kas pēta konkrēto jautājumu.

⁴⁴⁰ Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. Parakstīti Sanfrancisko 27.06.1945. Saskaņā ar ANO Statūtu 92. pantu Starptautiskā Tiesa ir ANO galvenā tiesas institūcija. Tā darbojas atbilstoši pievienotajiem Statūtiem, kas ir ANO Statūtu neatņemama sastāvdaļa. Saskaņā ar ANO Statūtu 93. pantu visas ANO dalībvalstis ir Starptautiskās tiesas statūtu *ipso facto* dalībvalstis. Starptautiskās tiesas statūtu 38. pants nosaka, ka Tiesa, kuras uzdevums ir izlemt strīdus, kas ir tai iesniegti, saskaņā ar starptautisko tiesību normām, piemēro, cita starpā, vispārējos tiesību principus, kurus atzinušas civilizētās valstis.

⁴⁴¹ Piemēram, 53. panta 1. daļas 1. punkts.

⁴⁴² **Ensigs Sorensens, K., Fejo, J.** *Par ES tiesību un salīdzinošo tiesību metodoloģijas problēmām, LU rīkots seminārs.* Rīga: 2003. gada 5.–6. jūnijs.

4. NODAĻA. TIESĪBU IEGUVES PROBLĒMAS RAIDORGANIZĀCIJAS PROGRAMMAS VEIDOŠANAS PROCESĀ

Katra raidorganizācija veido savas programmas atbilstoši likumā noteiktajiem uzdevumiem, misijai, saņemtajai apraides atļaujai un komerciālajām interesēm. Raidorganizācija var veidot raidījumu pati, var iepirkt to no citām personām vai arī var veidot to kopā ar citām personām. Raidorganizāciju programma ir ļoti daudzveidīga, tajā ir iekļauti iepirkti raidījumi (mākslas filmas, sporta notikumu tiešraides), pašas raidorganizācijas veidotie raidījumi (ziņas, autorraidījumi, uzvedumi), dažādi no neatkarīgajiem producentiem iegūti raidījumi, kā arī nereti tiek veidoti kopražojumi ar citām raidorganizācijām, neatkarīgajiem producentiem u. c.

Lai likumīgi iekļautu savā programmā autordarbus un blakustiesību objektus, raidorganizācijai ir jānodrošina, ka visi darbu autori un izpildītāji nodod tai tiesības savus darbus raidīt vai padarīt pieejamus sabiedrībai visos veidos, kādos raidorganizācija vēlas tos izmantot. Parasti raidorganizācijai tiesības nodod visi darbinieki un autori, kas veido raidījumus saskaņā ar līgumu, taču bez šīm tiesību īpašnieku kategorijām ir daudzas citas, kuras nav nodevušas savas tiesības (raidījumā izmantotās mūzikas autori, vizuālo, literāro, horeogrāfisko, dramatisko u. c. darbu autori), tādēļ šīs tiesības ir jāiegūst ar autoru vai izpildītāju mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas starpniecību. Tā kā autortiesības ietilpst privāttiesību sfērā, tad tiesības izmantot darbu var tikt nodotas tikai ar līguma palīdzību. Pirmais posms šajā ķēdē vienmēr ir autors, kurš var nodot savas tiesības vai nu pa tiešo darba izmantotājam, vai arī ar sava pilnvarotā pārstāvja vai izplatītāja starpniecību, vai var nodot tās producentam, vai var uzticēt mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai u. tml. Ikvienā līgumā, lai arī kādā formā un starp kādām pusēm tas tiktu slēgts, ir skaidri jāatrunā, kādas tiesības tiek nodotas ar šā līguma palīdzību. Visas tiesības, kas nebūs nodotas, paliks autoram.

Katrā raidījumu veidošanas vai iepirkšanas gadījumā autortiesību un blakustiesību ieguve atšķiras, un tā tiks aplūkota šajā nodaļā. Audiovizuālo darbu, kas atrodas televīziju un kinostudiju arhīvos un kas radīti laika posmā līdz 1993. gada 15. maijam, izmantošanas problēmas tiks analizētas darba apakšnodaļā “Pagātnē veidoto audiovizuālo darbu tiesību ieguves problēmas”. Aplūkotās tiks galvenokārt valsts uzņēmumā “Rīgas Kinostudija” veidoto filmu un Valsts televīzijas un radioraidījumu komitejā veidoto raidījumu izmantošanas problēmas. Savukārt par autoru tiesībām atsaukt sava darba izmantojumu juridiskās personas (raidorganizācijas vai filmu producenta) veidotā audiovizuālā darbā ir runāts darba apakšnodaļā “Personiskās jeb morālās tiesības”.

4.1. TIESĪBU IEGUVE NO PRODUCENTIEM

Iepirkt gatavus audiovizuālus darbus parasti ir lētāk un vieglāk nekā radīt tos pašiem. Tomēr iepērkot ir jāievēro daži priekšnosacījumi. Saskaņā ar *Audiovizuālo pakalpojumu direktīvu*⁴⁴³ dalībvalstīm jānodrošina, lai raidorganizācijas rezervētu vismaz 10 procentu no sava raidlaika Eiropā veidotiem darbiem, un šī proporcija jāasniedz pakāpeniski, nozīmējot piemērotu proporciju nesē veidotiem darbiem, kas tiek pārraidīti piecu gadu laikā pēc to sagatavošanas. Arī Latvijā *Radio un televīzijas likuma* 18. pants nosaka, ka raidorganizācijas veidotajā audiovizuālajā programmā ne mazāk par 10 procentiem no visu raidījumu raidlaika kopapjoma nedēļas laikā jāparedz Eiropas audiovizuālajiem darbiem, turklāt raidorganizācijai ir jānodrošina, ka lielākā daļa no piešķirtā raidlaika tiek paredzēta pēdējo piecu gadu laikā veidotajiem Eiropas audiovizuālajiem darbiem. Bez tam, direktīva nosaka, ka raidorganizācijām ir jāatvēr lielāko daļu sava raidlaika Eiropas darbiem⁴⁴⁴. Tas tiek darīts, lai stimulētu Eiropas audiovizuālo darbu veidošanu, kas būtu līdzvērtīgi pretinieki ASV ražotajai produkcijai, kas parasti ir lētāka, bet ne vienmēr pietiekami kvalitatīva.

4.1.1. Tiesību ieguve no filmu producentiem

Starptautiskie līgumi nedefinē, kuras personas atzīstamas par audiovizuālā darba jeb filmas autoriem, tādēļ valstis tos var noteikt pēc saviem ieskatiem. Latvijas *Autortiesību likuma* 1. pants nosaka, ka filma ir audiovizuāls vai kinematogrāfisks darbs vai kustīgi attēli ar skaņu pavadījumu vai bez tā. Šajos darbos veikto ieguldījumu var grupēt divas daļās:

- 1) radošais darbs:
  - a) literārais darbs (oriģināldarbs, adaptācija, mizanscēnas, dialogi),
  - b) mūzika,
  - c) aktieru spēle,
  - d) mākslas darbi dekoratīvi lietišķās mākslas jomā (tērpi, frizūras, aksesuāri),
  - e) audiovizuālā darba veidošanas ieguldījums – gaismas efekti, audio un video ieraksta veids un paņēmieni, darba režisora ieguldījums;

⁴⁴³ *Audiovizuālo pakalpojumu direktīva*, 5. pants: “Ja vien ir iespējams, dalībvalstis ar pienācīgiem līdzekļiem nodrošina, lai raidorganizācijas atvēlētu vismaz 10% sava raidlaika, izņemot laiku, kurš ir paredzēts ziņām, sporta pasākumiem, spēlēm, reklāmai un teleteksta pakalpojumiem un televeikalam, vai arī, pēc dalībvalsts ieskatiem, vismaz 10 % no sava programmu budžeta atvēl Eiropas darbiem, kurus veidojuši no raidorganizācijām neatkarīgi veidotāji. Šis sadalījums būtu pakāpeniski panākams, izmantojot piemērotus kritērijus, ievērojot raidorganizācijas atbildību pret skatītājiem par informāciju, izglītību, kultūru un izklaidi.”

⁴⁴⁴ *Audiovizuālo pakalpojumu direktīva*, 4. pants: “Ja vien ir iespējams, dalībvalstis ar pienācīgiem līdzekļiem nodrošina, lai raidorganizācijas atvēlētu lielāko daļu sava raidlaika Eiropas darbiem 6. panta nozīmē, izņemot laiku, kas ir paredzēts ziņām, sporta pasākumiem, spēlēm, reklāmai un teleteksta pakalpojumiem un televeikalam. Šāds raidlaika sadalījums būtu pakāpeniski panākams, izmantojot piemērotus kritērijus, ievērojot raidorganizācijas atbildību pret skatītājiem par informāciju, izglītību, kultūru un izklaidi.”

- 2) finansiālais ieguldījums
  - a) audiovizuāla darba ražošanas izmaksas,
  - b) audiovizuāla darba izplatīšanas izmaksas.

Diezgan sarežģīta situācija var izveidoties, ja audiovizuālu darbu jeb filmu veido līdzautori, kuriem ir dažādu valstu piederība. Filmas veidošanā ir iesaistīta virkne autoru – rakstnieks, scenogrāfs, režisors u. c. Autortiesību likumi dažādās valstīs parasti nosaka, ka autora tiesības ar līguma palīdzību var tikt nodotas darba devējam, režisoram vai filmas producentam, turklāt dažādās valstīs šie noteikumi atšķiras. Latvijas *Autortiesību likums*, piemēram, nosaka, ka audiovizuāla darba autori ir: režisors, scenārija autors, dialogu autors, attiecīgajam audiovizuālajam darbam radīta muzikāla darba (ar tekstu vai bez tā) autors, kā arī citas personas, kas jaunrades rezultātā devušas savu ieguldījumu darba tapšanā (11. pants). Latvijas *Autortiesību likumā* producenti vairs netiek atzīti par autoru, kā tas bija noteikts vecajā likuma redakcijā. Saskaņā ar katras valsts nacionālajiem noteikumiem arī citas personas var tikt pieskaitītas audiovizuālā darba autoriem. Beļģijā⁴⁴⁵ un Francijā⁴⁴⁶ par tādu tiek uzskatīts arī teksta redaktors, bet Vācijā⁴⁴⁷ – operators un montāžists. Fiziskas personas, kuras ir ieguldījušas audiovizuālā darbā savu izpildījumu, tiek aizsargātas ar likumiem par blakustiesībām. Virkne valstu (piemēram, Grieķija⁴⁴⁸, Portugāle⁴⁴⁹, Spānija⁴⁵⁰) ir noteikušas autortiesības arī audiovizuālā darba producentam. Tā rezultātā par autoriem var tikt uzskatītas dažādas personas, atkarība no tā, kuras valsts likums tiek piemērots.⁴⁵¹

Jāpiebilst, ka neizskaidrojamu iemeslu dēļ, Latvijas Autortiesību likumā (50. pantā) nav paredzēta filmu producentu tiesība tā producētās filmas oriģinālu vai tās kopiju atļaut vai aizliegt raidīšanai, taču tiesība uz nākošo soli – retranslēšanu, ir paredzēta. Šo tiesību filmas producentam tagad ir jāiegūst no visiem filmas jeb audiovizuālā darba autoriem, kuriem šī tiesība ir noteikta ar

⁴⁴⁵ *Law of June 30, 1994 on Copyright and Neighboring Rights*, as amended by the Law of April 3, 1995). Officially published in: *Moniteur belge/Belgisch Staatsblad*, 27.07.1994, p. 19297 & 22.11.1994 (erratum), p. 19297.

⁴⁴⁶ *Law on the Intellectual Property Code (Legislative Part)* [No. 92-597 of July 1, 1992, as last amended by Laws Nos. 94-361 of May 10, 1994, and 95-4 of January 3, 1995]. Officially published in: *Journal officiel de la République française*, 11.05.1994–04.01.1995.

⁴⁴⁷ *Copyright, Law (Consolidation)*, 09.09.1965 (16.07.1998). Officially published in: *Bundesgesetzblatt, Teil I*, 1965, p. 1273; Teil I, No. 27, 20.05.1998, p. 902

⁴⁴⁸ *Law 2121/1993, Copyright, Related Rights and Cultural Matters*. Officially published in: *Official Journal (FEK)*, 04.03.1993, No. 25 A'

⁴⁴⁹ *Code of Copyright and Related Rights* (No. 45/85 of September 17, 1985, as last amended by law No. 114/91 of September 3, 1991). Officially published in: *Diário da República, I Série*, 17.09.1985, No. 214, p. 2970 and *Diário da República*, 03.09.1991, No. 202.

⁴⁵⁰ *Law on Intellectual Property, regularizing, clarifying and harmonizing the applicable statutory provisions* (approved by Royal Legislative Decree 1/1996 of April 12, 1996, and amended by Law 5/1998 of March 6, 1998, incorporating Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the Legal Protection of Databases). Officially published in: *Boletín Oficial del Estado*, 22.04.1996, No. 97 & 07.03.1998, No. 5.

⁴⁵¹ **Torremans, P.** Authorship, Ownership of Rights and Works Created by Employees: Which Law Applies? *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2005, Issue 6, p. 220.

Autortiesību likuma 15. panta 1. daļas 5. punktu, un tikai tad to var izmantot. Gluži dabīgi, ka filmas pārsvarā tiek pirktas nevis no filmas autoriem, bet gan no producenta (jeb izplatītāja, kam producentšis tiesības nodod), tādēļ producentam noteikti būtu jāparedz arī filmas raidīšanas tiesības.

Audiovizuāla darba autori, izņemot šim audiovizuālajam darbam radītā muzikālā darba autoru, saglabā autora personiskās tiesības katrs uz savu darbu, bet nevar to patstāvīgi izmantot neatkarīgi no audiovizuālā darba kopumā, ja līgumā ar audiovizuālā darba producentu nav noteikts citādi. Muzikāla darba autors saglabā gan autora personiskās tiesības, gan autora mantiskās tiesības. Scenārija autors savu darbu var izmantot cita veida darbā, ja vien līgumā nav noteikts citādi⁴⁵².

Labu mākslas filmu iekļaušana televīzijas programmā ir viens no svarīgākajiem faktoriem raidorganizācijas programmas reitinga nodrošināšanai. Lai iegūtu tiesības raidīt kādu filmu, raidorganizācijai ir jāiegūst filmas pārraides tiesības jeb licence. Šīs tiesības var iegūt:

- 1) no filmas producenta (ja autori ir nodevuši producentam šādas tiesības),
- 2) no filmas izplatītājkompānijas (ja filmas producentšis to ir pilnvarojis),
- 3) no filmas autoriem (ja autori nav nevienam savas tiesības nodevuši).

Izplatītāji pārsvarā piedāvā raidorganizācijai vienīgi ierobežotu licenci, kas parasti ir izteikta kā tiesības parādīt filmu noteiktu reižu skaitu noteiktā valodā un noteiktā laika posmā. Ja šīs raidorganizācijas programma ir uztverama blakus valstī, tad pusēm jāvienojas par iespēju filmu retranslēt kabeļtīklā. Ja raidorganizācija raida ar satelīta palīdzību, tad pusēm jādomā par faktiskajiem un potenciālajiem skatītājiem, kas spēs uztvert šo filmu. Un otrādi – raidorganizācijai ir tiesības prasīt, lai izplatītājs garantē tiesību vērtību, jo, ja to pašu filmu būs iespējams redzēt, piemēram, kabeļtīklā no kaimiņvalsts, raidorganizācija nevēlēsies maksāt par ekskluzīvām tiesībām lielu summu, jo faktiski iegūtās tiesības nebūs ekskluzīvas.

Pirms līguma slēgšanas vispirms ir jābūt pārliecībai, ka attiecīgais izplatītājs patiesi ir pilnvarots izplatīt konkrēto filmu, jo praksē ir gadījumi, kad vairākas kompānijas piedāvā vienu un to pašu filmu, apgalvojot, ka tām ir ekskluzīvas tiesības uz filmas izplatīšanu. Noslēdzot līgumu ar šādu kompāniju un samaksājot lielu naudu par ekskluzīvām tiesībām, raidorganizācija var pēkšņi konstatēt, ka cita televīzija tajā pašā valstī vai kaimiņvalstī pārraida šo filmu ēterā vai kabeļtīklā, to var uztvert skatītāji attiecīgajā valstī, tādējādi izrādās, ka raidorganizācija ir stipri pārmaksājusi.

Līgumā ir jāiekļauj garantijas, ka izplatītājam ir tiesības piešķirt raidorganizācijai filmas izplatīšanas tiesības, un ka izplatītājs atlīdzinās raidorganizācijai izdevumus un zaudējumus, kuri varētu rasties, ja raidorganizācijai nāktos aizstāvēties tiesā pret citu raidorganizāciju, kas apgalvo, ka tai ir

⁴⁵² *Autortiesību likums*, 11. panta 3. daļa.

tiesības uz šo filmu. Tā kā raidorganizācijai parasti nav iespēju redzēt nekādus īpašumtiesību dokumentus, lai pārliecinātos, ka izplatītājam patiešām ir minētās tiesības, tad raidorganizācijai ir ļoti svarīgi līgumā iekļaut garantijas un atlīdzības noteikumus, kā arī jābūt pārliecinātai, ka izplatītājam ir finansiālas iespējas savas garantijas reāli nodrošināt. Ja izrādīsies, ka izplatītājam šādu finansiālu iespēju nav, prasība var tikt vērsta pret raidorganizāciju.

Līgumos, ko piedāvā starptautiskie izplatītāji, parasti ir noteikts, ka izplatītājs garantē visu autoru un producenta tiesību nodošanu raidorganizācijai, izņemot filmā ietvertās mūzikas tiesības. Par mūziku raidorganizācija parasti maksā savai vietējai autortiesību organizācijai saskaņā ar filmu izplatītāja iedoto muzikālo darbu sarakstu.

Līdzīgi kā ārvalstīs veidotās filmas, arī šobrīd Latvijā veidoto filmu (tas ir, pēc 1993. gada, kad spēkā stājās likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, kuru pēc tam nomainīja *Autortiesību likums*) raidtiesības var iegūt no filmas producenta vai personas, kurai producenti nodevis tiesības izplatīt konkrēto filmu.⁴⁵³ Latvijā filmu ražošanas un izplatīšanas tirgus ir neliels, tādēļ praksē parasti raidtiesības tiek iegūtas tieši no filmas producenta. Šādos gadījumos arī iespējams vairāk diskutēt par līguma noteikumiem, jo producenti parasti ir tiesīgs vairāk mainīt līguma noteikumus nekā izplatītājs, kuram ir nodotas tikai konkrētas pilnvaras filmas izplatīšanai. Visām garantijām līgumā ir jābūt tādām pašām kā līgumos ar starptautiskajiem filmu izplatītājiem, bet, ņemot vērā Latvijas raidorganizāciju finansiālo stāvokli un Latvijas filmu producentu vēlmi savas filmas izplatīt ar televīzijas palīdzību, ir iespējami papildu nosacījumi.

Lai uzsvērtu, cik precīzi ir jāvienojas ar filmu producentiem par raidorganizācijai nodotajām tiesībām, autore piedāvā atskatīties uz darba apakšnodaļā „Autoru morālās tiesības” aplūkoto Zviedrijas tiesu praksi, kad divu filmu režisori iesniedza prasību pret Zviedrijas raidorganizāciju TV4 par reklāmu ievietošanu viņu veidotajās filmās. Tā kā filmas līgumā nebija paredzētas raidorganizācijas tiesības pārtraukt filmu ar reklāmām, raidorganizācija šo prāvu zaudēja. Pēc šā tiesa sprieduma TV4 visos līgumos par filmu iegādi iekļauj nosacījumu, kas paredz tiesības filmu laikā pārraidīt reklāmas.⁴⁵⁴

4.1.2. Tiesību ieguve no sporta pasākumu producentiem

Sporta pārraides ir viena no tām lietām, kas ļoti piesaista skatītājus attiecīgajam televīzijas kanālam, sevišķi auditoriju piesaistošas ir tādas spēles, kurās piedalās nacionālās komandas. Tādēļ

⁴⁵³ *Autortiesību likums*, 50. pants: “Filmu producentam ir izņēmuma tiesības filmas oriģinālu vai tās kopiju: 1) izplatīt; 2) retranslēt pa kabeļiem; 3) padarīt pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tiem var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā; 4) nomāt, īrēt un publiski patapināt; 5) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt.”

⁴⁵⁴ No personīgām sarunām RBU sesiju laikā.

televīzijas sacenšas savā starpā, lai iegūtu tiesības pārraidīt šos sabiedrībai tik svarīgos un interesējošos notikumus. Diemžēl lielo sporta notikumu – Olimpisko spēļu, Pasaules un Eiropas futbola čempionātu un citu notikumu raidtiesību cena aug ar katru gadu, un aizvien aktīvāk ir jācīnās un dārgāk ir jāmaksā, lai iegūtu šo notikumu raidtiesības.

Jautājumi, kas saistīti ar dažādu sporta pasākumu pārraidīšanu attiecas gan uz raidīšanas pamatnoteikumiem, gan uz autortiesību jautājumiem. Attiecībā uz sporta pasākumu pārraidīšanas tiesību iegūšanu sabiedriskajām raidorganizācijām parasti ir priekšrocības, pērkot šīs tiesības, jo sabiedriskās raidorganizācijas pārklāj visu valsti un pieejamas katram bez papildu samaksas, līdz ar to pārdevējs, vēloties iegūt sava pasākuma pārraidei pēc iespējas lielāku auditoriju, parasti vispirms piedāvā to sabiedriskajai raidorganizācijai. Tā, protams, ir sabiedriskās raidorganizācijas priekšrocība, un tā var daļēji diktēt savus noteikumus, tomēr vienmēr jāatceras, ka tepat līdzās ir komerciālās raidorganizācijas, kas konkurē uz tiesībām raidīt lielus sporta pasākumus, un pasākuma organizētājs (ja attiecīgajā gadījumā to pieļauj vietējais likums un starptautiskie līgumi) var pārdot šīs tiesības kādam konkurentam. Bez tam parasti šīm komerciālajām raidorganizācijām ir lielākas iespējas variēt ar finansiālo piedāvājumu, kas ne vienmēr ir pa spēkam sabiedriskajai raidorganizācijai.

Kādas ir tiesības, par kurām cilvēki ir ar mieru maksāt tādas fantastiskas summas? Sportisti taču netiek aizsargāti ar autortiesībām, viņi nav atzīstami par izpildītājiem *Autortiesību likuma* nozīmē, futbola spēlē nav autortiesību – tāpēc, ka vienkārši nav ne autora, ne radoša darba. Tādējādi sporta klubi vai nacionālās asociācijas no autortiesību viedokļa nevar atļaut vai aizliegt sporta spēles audiovizuālu ierakstu vai tās pārraidi televīzijā. Taču šie klubi un spēļu organizatori var atteikties ielaist raidorganizācijas komandu noteiktajā stadionā vai citā sporta objektā, tātad – tiesības, ko viņi izmanto, ir zemes vai ēkas īpašnieka tiesības atļaut vai aizliegt uzturēties viņa nekustamajā īpašumā. Sanāk, ka sporta stadions, kas ir redzams no blakus esošās ēkas, nav aizsargāts pret neatļautu filmēšanu. Tomēr nešķiet, ka tas būtu taisnīgi, ja sporta pasākuma organizētājs ir ieguldījis lielus finansiālus līdzekļus pasākuma organizēšanā, un jebkura persona varētu netraucēti to filmēt, pārraidīt un gūt peļņu no savām aktivitātēm. Mūsdienu futbola stadioni, kas celti pēc Romas Kolizeja parauga, ir aizsegti no visām pusēm ar augstu sienu, taču ļoti grūti ir šo aizsardzību nodrošināt specifiskos sporta veidos, piemēram, maratonos, garas distances riteņbraukšanas sacīkstēs, jo tās notiek uz ceļiem, jahtu sacensībās jūrā u. tml.

Lai nodrošinātu kārtīgu spēles vai citu sporta veidu (piemēram, vieglatlētikas sacīkstes) atspoguļojumu, raidorganizācijai nepieciešams veikt sarežģītu darbu, kas ir arī dārgs un prasa koordinētu gatavošanos un plānošanu, un augstas kvalitātes izpildi. Raidorganizācija, kas veic kādas

sporta spēles fiksāciju un pārraidi, iegulda šajā procesā savus līdzekļus, kā arī savu darbinieku (režisoru, operatoru) radošo potenciālu.

Diemžēl nav vienota viedokļa dažādās valstīs par to, vai futbola vai hokeja spēles fiksācija un pārraide ir atzīstama par audiovizuālu darbu *Autortiesību likuma* izpratnē.

Dažas valstis uzskata, ka tā ir tikai kustīgu attēlu un skaņas kombinācija, tādēļ tās autori (režisors un operatori) nav atzīstami par autoriem. Pirmsākumi šāda viedokļa paušanai meklējami faktā, ka starptautiskās autortiesību un blakustiesību konvencijas pieņemtas sen (*Bernes konvencija* – 1886. gadā, *Romas konvencija* – 1961. gadā), kad televīzijas tehnika vēl nebija attīstījusies, bet izplatīšana kabeļtīklā tikko sāka attīstīties, tā bija pieejama tikai dažās valstīs. Pieņemšanas brīdī atbilstoši sava laika mākslas un tehnikas attīstības stadijai tika uzskatīts, ka oriģinalitātes trūkuma dēļ futbola vai hokeja spēles pārraide nav darbs, ko aizsargā autortiesības. Taču šobrīd situācija ir mainījusies, jo arī sporta spēles pasniegšana ir mākslinieciskās jaunrades izpausme (sarežģīta tehnoloģija, daudzkameru sistēma, videografika, ieraksta montēšana pa minūtei, sekundei, labāko kadru izvēle, tuvo un tālo plānu miksēšana, lēnu atkārtojumu veidošana, lai pēc iespējas labāk atspoguļotu to, kas notiek uz laukuma u. c.). Tādēļ šobrīd noteikti jāatzīst, ka sporta spēles pārraide ir audiovizuāls darbs, kuru aizsargā *Autortiesību likums*⁴⁵⁵. *Bernes konvencijas* 2.(1) pantā “literāru un mākslas darbu” definīcija iekļauj “kinematogrāfiskos darbus, kuriem pielīdzināmi darbi, kas izteikti kinematogrāfijai analogiskā veidā”; šāds formulējums paplašina konvencijas noteikto aizsardzību līdz televīzijas veidotajai produkcijai, kas tiktu uzskatīta par kinematogrāfisku darbu, ja tā būtu veidota uz filmu lentes. Tomēr galvenais jautājums attiecībā uz sporta vai ziņu notikumu atainojumu nav vis par materiālo formu, kurā darbs atrodas, bet gan par radošā ieguldījuma esamību – vai veids, kā režisors izvēlas atainot sporta notikumu, ir līdzvērtīgs radošajam procesam, ko veic rakstnieks, rakstot romānu..

Kā jau minēju iepriekš, sporta notikumu raidtiesības raidorganizācijas pērk par ārkārtīgi lielu naudu, tādēļ ir ļoti svarīgi nodrošināties, lai šīs tiesības tās varētu izmantot pilnībā, un neviens “pirāts” neapdraudētu raidorganizācijas tiesības. Tas ir vēl jo sarežģītāk, ja spēle notiek citā valstī, un to filmē cita raidorganizācija, ar kuru vietējai raidorganizācijai ir noslēgts līgums. Tādā gadījumā (papildu neskaidrībai par autortiesību aizsardzību) tiesības piederēs filmējošajai raidorganizācijai, bet vietējai raidorganizācijai būs tikai tiesības pārraidīt, un tas viss tikai palielinās grūtības pierādīt savas tiesības un to pārkāpšanas gadījumā pārliecināt tiesu aizsargāt minētās tiesības. Lielo sporta notikumu raidtiesības parasti tiek pirktas kolektīvi, un pēc tam tiek sadalītas vairāku raidorganizāciju starpā,

⁴⁵⁵ No diskusijām Eiropas sabiedrisko raidorganizāciju juristu starpā EBU gadskārtējās Juridiskā komitejas sesijās.

nosakot katras tiesības uz apraidāmo teritoriju. Kā piemēru var minēt kārtību, kādā tiek veikta maksas sadale par Olimpisko spēļu pārraides tiesībām:

1) tiesības pārraidīt attiecīgo sporta notikumu Eiropas apraides zonā vispirms iegādājas EBU (jāpiebilst, ka tā sauktā “Eirovīzijas lieta” ir tikusi izskatīta EK tiesā kā neatbilstoša EK Līguma konkurences noteikumiem⁴⁵⁶), noslēdzot līgumu ar Starptautisko Olimpisko komiteju (SOK). Šajā līgumā ir noteikts, ka EBU biedriem (tas ir, Eiropas sabiedriskajām raidorganizācijām) ir ekskluzīvas pārraides tiesības katrai savā teritorijā no līguma noslēgšanas brīža līdz kādam norādītam datumam nākotnē (parasti vairāku gadu garumā). Līgumā ir noteikta kopējā licences cena,

2) ar līgumu iegūtās tiesības un attiecīgi arī tiesību maksa tiek sadalīta starp EBU biedriem,

3) līdz ar savas tiesību maksas daļas samaksu *Latvijas Televīzija* iegūst ekskluzīvas tiesības pārraidīt Olimpiskās spēles Latvijas teritorijā visās valodās un visos pārraidīšanas veidos (gan pa zemes līnijām, gan kabeļtīklā, gan ar satelīta palīdzību) gan tiešraidēs, gan ierakstos. Saskaņā ar licences noteikumiem bez *Latvijas Televīzijas* vēl vienīgi “Eurosport” kanālam ir tiesības pārraidīt Olimpiskās spēles Latvijas teritorijā,

4) Krievijas sabiedriskās televīzijas *IKanal* un *RTR* arī ir EBU biedri un iegādājas savu ekskluzīvo tiesību daļu Krievijas teritorijā.

Sporta pasākumu raidīšanas tiesību iegūšanā ir daudz domstarpību un problēmu. Piemēram, pasaules čempionāts futbolā: tā filmēšanu organizē FIFA (Starptautiskā Futbola Federāciju Asociācija), un šai organizācijai pieder futbola čempionāta raidīšanas tiesības. Tā kā FIFA pašai nepieder televīzijas kanāli, tā noslēdz līgumu ar EBU par čempionāta pārraidīšanu, savukārt EBU šīs tiesības sadala savu biedru starpā, nosakot, ka katras valsts sabiedriskajai raidorganizācijai pieder ekskluzīvas tiesības pārraidīt šo čempionātu savas valsts teritorijā. Ja visas tiesības tiek ievērotas un neviens tās nepadraud, viss ir kārtībā, bet ko darīt, ja pēkšņi kādas valsts teritorijā šī čempionāta TV signālu kāds nozog no satelīta vai, izmantojot zemes staciju, pārraida to kabeļtīklā, turklāt uzskatot, ka neko nav pārkāpis, jo futbols nav radošs darbs un to neaizsargā *Autortiesību likums*?

Daudz vieglāk raidorganizācijai būs pierādīt savas tiesības, un tā tiks aizsargāta pret citas raidorganizācijas vai kabeļtīkla operatora veiktu vienlaicīgu raidīšanu vai retranslāciju, ja beidzot (vai nu WIPO, vai vismaz EP) tiks pieņemta jauna konvencija par raidorganizāciju blakustiesībām.

⁴⁵⁶ Pirmās instances tiesa 2004. gada 4. oktobrī noraidīja (Lieta C-470/02) EBU apelāciju pret 2002. gada 8. oktobra spriedumu (Lieta T-185/00), saskaņā ar kuru Pirmās instances tiesa nosprieda, ka trešās puses piekļuves režīms Eurovīzijas sistēmai neatbilda EK Līguma 81. panta 3. punkta b) apakšpunkta nosacījumiem un bija anulējusi attiecīgo Komisijas atbrīvojuma lēmumu (01.05.2000. Komisijas lēmums lietā COMP/32. 150 EBU/Eirovīzija, *Oficiālais Vēstnesis* L 151, 24.06.2000, 18. lpp.). Eiropas Komisijas ziņojums par konkurences politiku, 2004. gads. 62. lpp.– [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2004/1v.pdf.

4.1.2.1. Ekskluzīvo raidtiesību sublicencēšana

Tomēr arī šobrīd ir iespējams sevi aizsargāt – vai nu, pamatojoties uz autortiesībām, aizliegt raidīšanu, vai vienoties par tiesību maksas dalīšanu. Tas nozīmē, ka organizācija, kas ir nopirkusi ekskluzīvas raidīšanas tiesības uz kādu pasākumu attiecīgajā teritorijā, var atļaut vēl kādai organizācijai pārraidīt šo pasākumu tajā pašā teritorijā (piemēram, kabeļtīklos), bet tikai ar noteikumu, ja tā samaksās daļu no licences maksas. Saskaņā ar Eirovīzijas noteiktajiem sporta tiesību dalīšanas noteikumiem, ja nacionālajai televīzijai un ārvalstu televīzijām, kas raida šajā nacionālajā teritorijā nacionālajā valodā, pieder tiešraides tiesības, tad tās maksā licences maksu par 100% nacionālo televīziju uztverošajām mājsaimniecībām, pat ja viņu programmas ir tehniski uztveramas tikai daļā šo mājsaimniecību.

Šādu praksi daudzu gadu garumā vairāk vai mazāk veiksmīgi īsteno *Latvijas Televīzija*, kas kā EBU biedre regulāri iegādājas ekskluzīvas televīzijas tiesības Latvijas teritorijā pārraidīt Olimpiskās spēles (un parasti arī Eiropas un pasaules futbola čempionātus). Kā piemēru var minēt kārtību, kādā tiek veikta Olimpisko spēļu pārraides tiesību sublicencēšana:

- 1) *Latvijas Televīzija* ir iegādājusies ekskluzīvas tiesības uz Latvijas teritoriju visos izplatīšanas veidos visās valodās,
- 2) *IKanal* un RTR programmas ir redzamas Latvijā kabeļtelevīzijās krievu valodā,
- 3) praktiski visi Latvijas iedzīvotāji saprot krievu valodu,
- 4) ja Latvijas kabeļtīklu operatori vēlas retranslēt arī Olimpiskās spēles *IKanal* vai *RTR* programmā, tad tiem ir nepieciešams vienoties ar ekskluzīvo tiesību turētāju (*Latvijas Televīziju*) par sublicences maksu. (Pretējā gadījumā Olimpiskās spēles nedrīkst retranslēt, un to vietā var rādīt, piemēram, mākslas filmas. Protams, ka šāda programmas izmaiņšana jāaskaņo ar attiecīgo Krievijas kanālu.),
- 5) pamatojoties uz katra kabeļtīklu operatora abonētu skaitu, tiek aprēķināts, kādai daļai Latvijas ģimeņu būs iespēja skatīties Olimpiskās spēles katrā no kabeļtelevīzijām, un atbilstoši EBU noteikumiem par pārraižu tiesību dalīšanu saskaņā ar Eirovīzijas sporta līgumiem attiecīgi tiek sadalīta licences maksa, ko ir samaksājusi *Latvijas Televīzija*. Katra kabeļtīklu operatora maksājamā cena ir aprēķināma saskaņā ar SIA “TNS” sniegtajiem datiem par programmu skatīšanās īpatsvaru Latvijas televīzijās un Krievijas televīzijas kanālu *RTR* vai *IKanal* sniegto informāciju par to programmu retranslētāju skaitu Latvijā,

6) attiecīgajam kabeļtīklu operatoram tiek piedāvāts noslēgt līgumu ar Latvijas Televīziju par tiesībām retranslēt Olimpiskās spēles tā kabeļsistēmās un atgādināts, ka bez līguma noslēgšanas tas nav tiesīgs veikt minēto sporta pārraižu retranslāciju Latvijas teritorijā.

Vairākumā gadījumu sarunas norit veiksmīgi, tiek panākta vienošanās par taisnīgu licences maksas sadali, taču gadījumos, kad sarunas ir neveiksmīgas, *Latvijas Televīzijai* ir iespējas vērsties tiesā, lai panāktu savu tiesību aizsardzību piespiedu kārtā.

4.1.2.2. Sabiedrībai svarīgu notikumu pārraides tiesību ieguve un izmatošana

Vēl viens svarīgs aspekts sporta notikumu atainošanā televīzijās ir noteikums, kas neļauj vienai raidorganizācijai iegūt ekskluzīvas tiesības pārraidīt kādu visu sabiedrību interesējošu pasākumu tādā veidā, ka liela daļa skatītāju, kas neredz šīs raidorganizācijas programmu, nevar šos pasākumus redzēt. Neapšaubāmi, pie šādiem notikumiem pieder arī galvenie sporta pasākumi.

Latvijā šie noteikumi ir iekļauti *Radio un televīzijas likuma* 17. pantā, kas nosaka, ka Latvijas sabiedrībai īpaši svarīgu notikumu ekskluzīvās raidtiesības ir tiesīgas iegādāties raidorganizācijas, kuras var nodrošināt, ka vismaz 95 procenti Latvijas iedzīvotāju var sekot šiem notikumiem ar brīvas televīzijas starpniecību tiešraidē vai ierakstā. Latvijas sabiedrībai īpaši svarīgu notikumu raidīšanu tiešraidē vai ierakstā raidorganizācijas saskaņo ar Nacionālo radio un televīzijas padomi. Šādu notikumu sarakstu un to raidīšanas kārtību apstiprina Ministru kabinets. Likumā ir papildināts, ka gadījumā, ja raidorganizācija ir ieguvusi ekskluzīvas tiesības raidīt notikumus, kuri ir iekļauti sabiedrībai īpaši svarīgu notikumu sarakstā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs vai Eiropas konvencijas par pārrobežu televīziju dalībvalstīs, tā nedrīkst izmantot šīs ekskluzīvās tiesības tādā veidā, ka lielai daļai iedzīvotāju attiecīgajā valstī tiek liegta iespēja sekot šādiem īpaši svarīgiem notikumiem ar brīvas televīzijas starpniecību tiešraidē vai ierakstā. Taču, protams, ka Latvijas likums nodrošina aizsardzību tikai Latvijas teritorijā un attiecas tikai uz Latvijas jurisdikcijā esošajām raidorganizācijām, bet, lai iegūtu starptautisku aizsardzību, nepieciešams noslēgt starptautiskas vienošanās. *Pārrobežu televīzijas konvencijas*⁴⁵⁷ 9. pants regulē svarīgu pasākumu pārraidīšanas pieejamību visiem dalībvalstu pilsoņiem. Konvencija nosaka, ka katrai konvencijas dalībvalstij jāveltī uzmanība tādu juridisku līdzekļu piemērošanai, kuri palīdzētu izvairīties no tā, ka skatītājiem tiek liegtas tiesības iegūt informāciju tāpēc, ka kādai raidorganizācijai pieder skatītājus ļoti interesējošu

⁴⁵⁷ *Eiropas konvencija Par pārrobežu televīziju [European Convention on Transfrontier Television]*. Parakstīta: 1989. gada 5. maijā, Strasbūrā. Stājusies spēkā 1993. gada 1. maijā. Publicēts: *European Treaty Series* – No. 132. Latvija pievienojusies ar 14.05.1998. likumu *Par Eiropas konvenciju par pārrobežu televīziju*. Pieņemts 1998. gada 14. maijā; spēkā ar 1998. gada 29. maiju. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. gada 29. maijs, Nr. 157/158; *Ziņotājs*, 1998, Nr. 12.

pasākumu ekskluzīvas raidīšanas tiesības, un tāpēc liela skatītāju daļa vienā vai vairākās citās dalībvalstīs nevarētu sekot šim notikumam televīzijā.

Tā kā šim pantam bija nepieciešams skaidrojums un papildinājumi, tad dalībvalstis ir vienojušās par protokolu šai konvencijai, un katrai konvencijas dalībvalstij ir tiesības izveidot to notikumu sarakstu, kurus tā uzskata par visu sabiedrību interesējošiem attiecīgajā valstī, ievērojot šādus nosacījumus (*Pārrobežu televīzijas konvencijas* 9a. pants): dalībvalstij tas jādara skaidrā un nepārprotamā veidā un laikus; dalībvalstij jāizlemj, vai šie pasākumi būs pieejami pilnīgās vai daļējās tiešraidēs; pasākumiem, ko veiks dalībvalsts, kas izveidos sarakstu, jābūt proporcionāliem un detalizētiem.

Pēc šādu sarakstu sastādīšanas tajos iekļautie noteikumi kļūs saistoši visām dalībvalstīm, un citas dalībvalstis ievēros tādus pašus noteikumus kā raidorganizācijas katrā valstī atsevišķi. Šis pats noteikums iekļauts arī *Pārrobežu televīzijas direktīvā*⁴⁵⁸, kur noteikts, ka katra dalībvalsts var veikt pasākumus saskaņā ar Kopienas likumiem, lai nodrošinātu to, ka raidorganizācijas, kas atrodas tās jurisdikcijā, neraidītu ekskluzīvā veidā notikumus, kas dalībvalstīs tiek uzskatīti par īpaši svarīgiem sabiedrībai tā, ka liela daļa sabiedrības tajā dalībvalstī nevar sekot šiem notikumiem tiešraidēs vai vēlākās pārraidēs brīvā televīzijā. Ja raidorganizācija tā rīkojas, tad dalībvalstij jāizveido īpašu svarīgu notikumu saraksts. Tas jāizdara skaidrā veidā un īsā laikā. To darot, dalībvalstij jānosaka, vai šie notikumi jāraida tiešraidēs vai objektīvu apstākļu dēļ daļēji vai pilnībā vēlākās pārraidēs (*Pārrobežu televīzijas direktīvas* 3.a pants). Šobrīd šī direktīva ir pārstrādāta un ir mainīts tās nosaukums⁴⁵⁹, bet pants par sabiedrībai svarīgu notikumu pārraidīšanu nav izmainīts.

Juridiskajā literatūrā atrodamas norādes par to, ka sabiedrības attīstība var novest pie rezultāta, kad par blakustiesību subjektiem tiks atzīti arī sporta un kultūras pasākumu organizatori. Šie pasākumi mūsdienās atzīstami par ļoti vērtīgu īpašuma sastāvdaļu. Aizsardzības nepieciešamība tiek balstīta uz faktu, ka šobrīd pasākumu organizatori, kas iegulda milzīgas naudas summas, ir pasargāti vienīgi ar īpašuma tiesībām, konkurences tiesībām un līgumtiesībām, kas daudzos gadījumos var nebūt pietiekami.⁴⁶⁰ Autore piekrīt šim viedoklim un uzskata, ka šīs blakustiesības jau eksistē, piemēram, Olimpisko spēļu raidtiesību ieguve ne vienmēr ir bāzēta uz konkrētām īpašuma tiesībām vai līgumtiesībām. Taču ne spēļu organizatori, ne raidorganizācijas nepieļauj iespēju, ka varētu pārraidīt

⁴⁵⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 30. jūnija Direktīva 97/36/EK, ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis* L 202, 30.07.1997, 60.–71. lpp.

⁴⁵⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/65/EK (2007. gada 11. decembris), ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 332, 18.12.2007, 27.–45. lpp.

⁴⁶⁰ **Kamina, P.** Towards new forms of neighbouring rights within the European Union. *Intellectual Property in the New Millennium*. Edited by D. Vaver and L. Bentley. Cambridge: University Press, 2004, pp. 284 –285.

spēles bez pasākuma organizatoru atļaujas. Lai mazinātu šaubas un novērstu iespējamus konfliktus, būtu racionāli iekļaut arī visu sabiedrību interesējošo īpaši svarīgu⁴⁶¹ sporta un kultūras notikumu organizatorus blakustiesību subjektu sarakstā.

4.1.3. Tiesību ieguve no raidījumu neatkarīgajiem producentiem

Saskaņā ar *Radio un televīzijas likumu neatkarīgais producers* ir persona, kas nodarbojas ar filmu, reklāmu, atsevišķu radio, televīzijas raidījumu vai programmu veidošanu un ir blakustiesību īpašnieks saskaņā ar *Autortiesību likumu* (2. panta 4. daļa). Parasti raidorganizācija pasūta neatkarīgajam producentam veidot konkrētu raidījumu vai arī izsludina konkursu uz šāda raidījuma izveidi. Ir gadījumi, kad neatkarīgais producers pats nāk ar savu ideju, priekšlikumu vai pat gatavu raidījumu. Tad turpmākais ir atkarīgs no sarunām starp pusēm. Tomēr, iepērkot (pasūtot) šos raidījumus, jābūt stingrai pārliecībai, ka neatkarīgais producers varēs nodrošināt nepieciešamo tehnisko un māksliniecisko kvalitāti un ka tā veidotie raidījumi atbildīs gan autortiesību, gan vispārējiem raidīšanas noteikumiem. Lai gan, protams, neatkarīgais producers ir pakļauts gan *Autortiesību likuma* gan *Radio un televīzijas likuma* noteikumiem, tomēr par likumam neatbilstoša raidījuma pārraidīšanu atbild raidorganizācija (*Radio un televīzijas likums*, 17. panta 2. daļa). Taču, tā kā saskaņā ar *Radio un televīzijas likuma* noteikumiem neviens raidījums un neviena programma nav pakļaujama cenzūrai (3. panta 6. daļa), tad raidorganizācijai nav tiesību šos raidījumus pirms pārraides noskatīties un atļaut vai aizliegt pārraidei. Tādēļ praksē nereti ir gadījumi, kad raidorganizācija saņem sodu par neatkarīgo producentu veidotu raidījumu, lai gan pati nav vainojama likuma pārkāpumos. Ja raidorganizācija pilnībā apmaksā raidījuma izveides izdevumus, tad neatkarīgajam producentam būtu jānodod raidorganizācijai visas raidījuma izmantošanas tiesības pilnā apmērā – neierobežoti raidīt, publiskot, tulkot, reproducēt, izplatīt kopijas u. tml., un neatkarīgajam producentam vairs nav tiesību ar šo raidījumu rīkoties.

Ja raidorganizācija nefinansē visu raidījuma izveidi, bet piedalās tikai ar kādu daļu naudas, tad ar līgumu ir jāiegūst raidījuma pārraides tiesības, skaidri nosakot, cik reizes tas var tikt pārraidīts un ko vēl drīkst darīt ar šo raidījumu. Pārējās raidījuma izmantošanas tiesības šādā gadījumā paliek pie neatkarīgā producenta.

Ja tiek veidota kopprodukcijas filma, kas galvenokārt tiks demonstrēta kinoteātros, tad līguma nosacījumi var būt citādi. Atkarībā no raidorganizācijas finansiālā ieguldījuma tā var saņemt daļu no

⁴⁶¹ Formulējums no *Radio un televīzijas likuma*: 17. panta 7. daļas: “Latvijas sabiedrībai īpaši svarīgus notikumus, kurus pēc iepriekšēja plāna rīko notikumu organizētāji, kas ir tiesīgi pārdot ar šiem notikumiem saistītās tiesības, Latvijas jurisdikcijā esošās raidorganizācijas, izmantojot savas ekskluzīvās tiesības, raida tā, lai vismaz 95 procenti Latvijas iedzīvotāju varētu tiem sekot ar brīvas televīzijas starpniecību tiešraidē vai ierakstā.”

ienākumiem par izmantošanu kinoteātros. Raidorganizācija var iegūt arī televīzijas tiesības savā valstī, piemēram, uz pieciem gadiem un uz 18 mēnešiem iegūt kino izmantošanas tiesības vai citādi. Neatkarīgo producentu raidījumi ir aizsargāti ar *Autortiesību likumu* kā audiovizuāli darbi (11. pants), un nav pieļaujama to izmantošana (ne pilnībā, ne fragmentāri) bez atļaujas. Kas notiek gadījumā, kad šāda atļauja nav iegūta, uzskatāmi pierāda konflikts starp raidījuma “Mūzika un video” neatļautu izmantošanu raidījumā “Ak, kungs!”, par ko sīkāk rakstīts šī darba apakšnodaļā par autora personiskajām tiesībām.

4.2. TIESĪBU IEGUVE NO AUDIOVIZUĀLO DARBU AUTORĪEM

4.2.1. Tiesību ieguve no raidorganizācijas darbiniekiem un citiem raidījumu veidotājiem

Ne visas raidorganizācijas pašas veido (producē) oriģinālr Raidījumus, jo tas ir ļoti dārgs “prieks”, parasti izdevīgāk ir nopirkt lētu ārzemju produkciju vai pasūtīt konkrētu raidījumu izveidi neatkarīgajiem producentiem. Katra raidījuma izveidē ir iesaistīts liels skaits cilvēku – scenārija autori, žurnālisti, režisori, operatori, grimētājas, kostīmu mākslinieki un viņu asistenti, kā arī virkne izpildītāju – dziedātāji, aktieri, muzikanti utt.

Visi šie cilvēki veic radošu darbu un saskaņā ar *Autortiesību likumu* viņiem pienākas atlīdzība par viņu darbu (15. panta 4. daļa) vai izpildījumu (48. panta 7. daļa) izmantošanu. Ir dažāda attieksme dažādās raidorganizācijās attiecībā uz šo radošo cilvēku piesaistīšanu – dažas raidorganizācijas slēdz ar viņiem darba līgumus, dažas – autoru, izpildītāju vai uzņēmuma līgumus. Neatkarīgi no tā, kāda veida līgums tiek noslēgts, tajā ir detalizēti jāatrunā, kādas tiesības un uz cik ilgu laiku šis radošais cilvēks nodod raidorganizācijai.

Slēdzot darba līgumu par tādu darba pienākumu veikšanu, kas saistīti ar autordarbu radīšanu, nepietiek tikai aizpildīt standarta darba līguma veidlapu, neparedzot autortiesību pāreju no darbinieka darba devējam. Ja tiks noslēgts darba līgums, kurā nebūs atrunāta tiesību pāreja, tad var notikt tā, ka darba devējs ilgu laiku maksā darbiniekam algu par, piemēram, kāda projekta izveidi, bet, beidzoties darba attiecībām, šī projekta autors aiziet ar visu projektu un izmanto to saviem mērķiem.

Darba līgumi parasti tiek slēgti ar tādiem audiovizuālo darbu autoriem, kuru dalība visos darbos ir regulāra, piemēram, vienmēr ir vajadzīgs režisors un operators. Bet nereti darba līgumi tiek slēgti arī ar citiem autoriem, piemēram, mūzikas autoru.

Jā šāds komponists noslēdz darba līgumu ar raidorganizāciju un sava darba līguma ietvaros viņam ir jāsaņem kāda audiovizuālā darba mūzika, tad papildus savai darba algai komponists saņems atlīdzību no autortiesību organizācijas par šīs mūzikas pārraidīšanu, jo raidorganizācija maksā autortiesību organizācijai par visu muzikālo darbu raidīšanu. Ja šo raidījumu pārdos citai

raidorganizācijai, komponists saņems vēl vienu maksājumu no autortiesību organizācijas par otro pārraidīšanu. Tas nozīmē, ka, stājoties darbā raidorganizācijā, autortiesību organizācijas biedram tas ir jādara zināms darba devējam, ja viņš ir šīs organizācija biedrs, kā arī tāda pati informācija jāsaņem no tiem darbiniekiem, kas darba gaitā iestājušies organizācijā. Darbiniekiem ir skaidri jāsaprot, ka darba devējam pienākas tiesības uz jebkuru darbu, kas radīts, pildot viņa darba līgumā nolīgtos pienākumus, neatkarīgi no tā, kā un kur darbs tiek radīts. Par to viņš saņem regulāru darba algu un sociālās garantijas.

Ja darbinieks parasti strādā pie viena darba devēja, saņem darba algu un savā darba līgumā noteiktās garantijas, tad tā sauktais “ārštatiņš” veic tikai konkrētu darbu ar saviem līdzekļiem un saņem tikai līgumā noteikto atlīdzību. Ar šiem “ārštatiņiem” parasti tiek slēgti vai nu uzņēmuma vai autora līgumi. Šajos “ārštatiņos” līgumos tiesību nodošana ir jāatrunā īpaši precīzi, lai pēc tam nerastos šaubas par raidorganizācijas tiesībām izmantot šo audiovizuālo darbu vienā vai otrā veidā.

Autortiesību likums nosaka, ka autoram ir tiesības saņemt atlīdzību par katru sava darba izmantošanas veidu, un izmantotājam ir pienākums samaksāt atlīdzību (40. panta 1. daļa). Taču likums nenosaka, kādā laikā, kādos termiņos jāveic šī atlīdzības samaksa. Tādēļ ir praktiski paredzēt līgumā vienreizēju samaksu par darba izveidi un turpmāko izmantošanu visos līgumā noteiktajos veidos, jo tas būtiski atvieglo darba izmantošanu nākotnē.

Vēl jāpiezīmē, ka, slēdzot autorlīgumus, darba pasūtītājs var neveikt sociālās apdrošināšanas iemaksas, jo personai, kura ir darba ņēmējs un vienlaikus saņem arī autoratlīdzību, ir tiesības izvēlēties: vai nu no autoratlīdzības ienākuma neveikt sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, vai no autoratlīdzības ienākuma veikt sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas atbilstoši pašnodarbinātajiem noteiktajai likmei un kārtībai.⁴⁶² Autoriem, kas vienlaikus nav darba attiecībā ar autordarba pasūtītāju, iedzīvotāju ienākuma nodoklis netiek ieturēts no visas summas, bet no apliekamās summas vispirms tiek atskaitīti autoru attaisnotie izdevumi – zinātnes, literatūras un mākslas darbu, atklājumu, izgudrojumu un rūpniecisko paraugu autoru izdevumi, kuri saistīti ar šo darbu radīšanu, izdošanu, izpildīšanu vai citādu izmantošanu un par kuriem autori saņem autoratlīdzību (honorāru). Minēto izdevumu sastāvu un normas nosaka Ministru kabinets.⁴⁶³

Līdz ar to, izmaksājot autoratlīdzību, izmaksātājam ir tiesības no autoratlīdzības (honorāra) summas atskaitīt zinātnes, literatūras un mākslas darbu, atklājumu, izgudrojumu un rūpniecisko

⁴⁶² Likums *Par valsts sociālo apdrošināšanu*. Pieņemts 01.10.1997. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 21.10.1997, Nr. 274/276, 6. panta 14. daļa.

⁴⁶³ Likums *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*. Pieņemts 1993. gada 11. maijā. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.1993, Nr. 22/23, 10. pants.

paraugu autoru izdevumus, kuri saistīti ar šo darbu radīšanu, izdošanu, izpildīšanu vai citādu izmantošanu, šādā apmērā:⁴⁶⁴

1) 40% apmērā no autoratlīdzības (honorāra) summas:

a) par mūzikas darbu (operas, baleti, operetes, mūzika citiem skatuves darbiem, kamerdarbi, simfoniskie, vokāli simfoniskie un kora darbi, darbi pūtēju orķestrim) radīšanu un publicēšanu;

b) par skulptūru, monumentāli dekoratīvās glezniecības, dekoratīvi lietišķās un noformētājas mākslas, stājglezniecības, teātra dekorāciju mākslas un dažādas tehnikas grafikas darbu radīšanu;

2) 30% apmērā no autoratlīdzības (honorāra) summas:

a) par māksliniecisku grafiku un fotodarbu radīšanu iespiešanai un izstādēm, kā arī datorgrafiku un videodarbu radīšanu;

b) par atklājumu, izgudrojumu un rūpniecisko paraugu radīšanu (no honorāra par to izmantošanu pirmajos divos gados);

3) 25% apmērā no autoratlīdzības (honorāra) summas – par citiem mūzikas darbiem;

4) 20% apmērā no autoratlīdzības (honorāra) summas:

a) par arhitektūras projektu radīšanu;

b) par dizaina projektu radīšanu;

5) 15% apmērā no autoratlīdzības (honorāra) summas par citu darbu radīšanu.

4.2.2. Pagātnē veidoto audiovizuālo darbu tiesību ieguves problēmas

Sarežģītāk ir iegūt tiesības darbiem, kas uz darba līguma pamata tika veidoti pirms 1993. gada, kad Civilkodekss nenoteica, ka jābūt rakstiskam līgumam, kurā autors nodod visas tiesības raidorganizācijai. Šis jautājums sīkāk tiks apskatīts sadaļā par arhīvu izmantošanu.

Padomju varas gados Latvijā Valsts uzņēmumā “Rīgas Kinostudija” tika uzņemts ļoti daudz filmu, kas joprojām tiek augstu vērtētas, un raidorganizācijas labprāt tās iekļauj savā programmā. Arī *Latvijas Televīzijas* arhīvā glabājas daudz ļoti vērtība kultūras mantojuma, kas fiksēts pagātnē nav zaudējis aktualitāti mūsdienās.

Šie vecie arhīvu materiāli rada lielu interesi sabiedrībā, un tie ir kā vīns – jo vecāki paliek, jo vērtīgāki kļūst. Diemžēl tiesību subjektu neskaidrība bieži liek šķēršļus arhīvā esošo materiālu izmantošanai. Tā kā likumdevējs līdz šim nav pieņēmis tiesību aktu, kas nosaka blakustiesību subjektus neskaidrajos gadījumos, tad jāmēģina izanalizēt tiesību pārejas ķēdi no sākotnējo tiesību subjekta uz atvasināto tiesību subjektu.

⁴⁶⁴ MK 26.09.2006. Noteikumi Nr. 793. *Likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” normu piemērošanas kārtība*. Spēkā no 30.09.2006. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 29.09.2006, Nr. 156, 41. pants.

Autora tiesību pārejas jautājumi tika analizēti darbā jau iepriekš, bet šajā nodaļā autore pētīs jautājumu par producenta blakustiesību pāreju tiesību pēctecības ceļā

Laika posmā līdz 1993. gada 15. maijam audiovizuālos darbus profesionāli veidoja divi valstij piederoši uzņēmumi – audiovizuālos darbus, kuri tika fiksēti uz filmu lentes, veidoja valsts uzņēmums “Rīgas Kinostudija”, audiovizuālos darbus, kuri tika fiksēti uz video lentes – Valsts televīzijas un radioraidījumu komiteja.

Lai noskaidrotu abu šo audiovizuālo darbu producentu blakustiesību pāreju tiesību pēctecības ceļā, ir jāanalizē tiesību pārejas ķēde. Jāsaprot, ka pa šīs ķēdes posmiem pārgāja divu veidu tiesības:

- 1) audiovizuālo darbu jeb filmas producentu un raidorganizāciju blakustiesības (*Autortiesību likuma* 50. un 53. panta izpratnē) jeb uzņēmuma, kas uzņēmis filmu un televīzijas organizācijas, kas pārraida televīzijas pārraides (*Civilkodeksa* 510. panta izpratnē) blakustiesības,
- 2) visas to autoru tiesības un izpildītāju blakustiesības, kuras ietvertas audiovizuālajos darbos un uzskatāmas par nodotām uzņēmumam (filmas producentam vai raidorganizācijai).

4.2.2.1. Tiesību ieguves atzīšana tiesību pēctecības ceļā

1954. gada 6. novembrī Rīgas televīzijas centrs veica pirmo raidījumu. Šis datums tiek uzskatīts par televīzijas sākumu Latvijā. Šajā laikā par radio (un televīziju) atbildēja Latvijas PSR Kultūras ministrijas Galvenā radioinformācijas pārvalde⁴⁶⁵. Tālāko laika posmu līdz pat Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanai šī iestāde ir pārdēvēta dažādos līdzīgos nosaukumos, bet tas neietekmēja tiesību pēctecību:

1) ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1957. gada 13. jūlija lēmumu tika nodibināts radio un televīzijas uzņēmums, kuram tika piešķirts nosaukums *Radioraidījumu un televīzijas komiteja pie Latvijas PSR Ministru Padomes*⁴⁶⁶,

2) ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1962. gada 13. augusta dekrētu uzņēmums tika pārsaukts par *Latvijas PSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komiteju*⁴⁶⁷,

3) ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1963. gada 22. jūnija dekrētu uzņēmumam tika piešķirts nosaukums *Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts Radioraidījumu un televīzijas komiteja*⁴⁶⁸,

⁴⁶⁵ Latvijas PSR Ministru Padomes 1953. gada 12. maija lēmums Nr. 343 *Par Latvijas PSR Kultūras ministrijas Galvenā Radioinformācijas pārvaldes izveidi*. LTV arhīva materiāli.

⁴⁶⁶ Turpat.

⁴⁶⁷ Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1962. gada 13. augusta dekrēts *Par Radioraidījumu un televīzijas komitejas pārdēvēšanu par Latvijas PSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komiteju*. LTV arhīva materiāli.

⁴⁶⁸ Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1963. gada 22. jūnija dekrēts *Par Latvijas PSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komitejas pārdēvēšanu par Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts Radioraidījumu un televīzijas komiteju*. LTV arhīva materiāli.

4) ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1966. gada 19. augusta dekrētu uzņēmums tika pārsaukts par *Radoraidījumu un televīzijas komiteju pie Latvijas PSR Ministru Padomes*⁴⁶⁹,

5) ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1978. gada septembra dekrētu uzņēmumam tika piešķirts nosaukums *Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts televīzijas un radoraidījumu komiteja*⁴⁷⁰.

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas Valsts televīzijas un radoraidījumu komiteja tika reorganizēta par Valsts bezpeļņas sabiedrībām “Latvijas Televīzija” un “Latvijas Radio”, kas saskaņā ar *Civilkodeksa* 519. pantu ir autortiesību pārņēmēja. Valsts televīzijas un radoraidījumu komiteja tika reorganizēta pakāpeniski, un šīs reorganizācijas gaitai var izsekot, aplūkojot pieņemtos tiesību aktus:

1) Augstākā Padome 1990. gada 29. maijā lēma, ka Latvijas Republikas Valsts televīzijas un radoraidījumu komiteja tiks pārdēvēta par Latvijas Republikas radio un televīzijas komiteju,⁴⁷¹

2) Augstākās Padomes Prezidijs 1990. gada 27. septembrī apstiprināja Latvijas Republikas Radio un televīzijas komitejas Nolikumu, kura 1. pantā noteica, ka Latvijas Republikas Radio un televīzijas komiteja ir valsts iestāde, kas savā darbībā pakļauta Latvijas Republikas Augstākajai Padomei,⁴⁷²

3) Augstākā Padome 1992. gada 6. maijā pieņēma lēmumu Par Latvijas Republikas likuma “Par radio un televīziju” spēkā stāšanās kārtību, kur 1. panta 2. daļā uzdeva līdz 1992. gada 1. septembrim izveidot radio un televīzijas uzņēmējsabiedrības un reģistrēt tās Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā. Lēmuma 3. pantā tika nolemts likvidēt Latvijas Radio un televīzijas komiteju un tās struktūrvienības un līdz 1992. gada 30. jūnijam uz Latvijas Radio un televīzijas komitejas materiāltehniskās un finansiālās bāzes izveidot Latvijas Radio valsts uzņēmumu un Latvijas Televīzijas valsts uzņēmumu. Lēmuma 9. pantā tika uzdots Latvijas Republikas Augstākās Padomes Tautas pašvaldības un sabiedrisko lietu komisijai līdz 1992. gada 20. maijam iesniegt Augstākās Padomes Prezidijam apstiprināšanai Latvijas Radio un televīzijas padomes nolikumu, bet Latvijas Radio valsts

⁴⁶⁹ Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1966. gada 19. augusta dekrēts *Par Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts Radoraidījumu un televīzijas komitejas pārdēvēšanu par Radoraidījumu un televīzijas komiteju pie Latvijas PSR Ministru Padomes*. LTV arhīva materiāli.

⁴⁷⁰ Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1978. gada septembra dekrēts *Par Radoraidījumu un televīzijas komitejas pie Latvijas PSR Ministru Padomes pārdēvēšanu par Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts televīzijas un radoraidījumu komiteju*. LTV arhīva materiāli.

⁴⁷¹ Augstākās Padomes 29.05.1990. lēmums Par Latvijas Republikas radio un televīzijas komiteju. Publicēts: *Ziņotājs*, 07.06.1990, Nr. 23.

⁴⁷² Nolikums *Par Latvijas Republikas Radio un televīzijas komiteju*. Apstiprināts ar *Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 1990. gada 27. septembra lēmumu*. Publicēts: *Ziņotājs*, 1990, Nr.; 42. zaudējis spēku no 06.05.92. ar LR AP 06.05.92 lēmumu.

uzņēmuma un Latvijas Televīzijas valsts uzņēmuma statūtus – desmit dienas pēc Latvijas Radio valsts uzņēmuma ģenerāldirektora un Latvijas Televīzijas valsts uzņēmuma ģenerāldirektora ievēlēšanas,⁴⁷³

4) Valsts uzņēmuma Latvijas Televīzija statūti tika sagatavoti un apstiprināti ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 1992. gada 18. jūnija lēmumu. Statūtu 8. pants noteica, ka Latvijas Televīzijai ir tiesības:

- a. bez maksas pārraidīt un ierakstīt Latvijas Republikā notiekošos publiskos pasākumus, kurus finansē no valsts budžeta, kā arī šos ierakstus nodot vai pārdot;
- b. bez maksas izmantot valsts īpašumā esošajās ēkās Latvijas Televīzijas ierakstu studijas dažādu pasākumu pārraidīšanai un ierakstīšanai;
- c. noteikt savas produkcijas un pakalpojumu cenas;
- d. izmantot peļņu no komercdarbības un pakalpojumu sniegšanas ražošanas pilnveidošanai un materiāltehniskās bāzes nostiprināšanai.⁴⁷⁴

5) Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra datiem 1992. gada 09. jūnijā tika nodibināta sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Latvijas Televīzija”, kuras vienīgais dalībnieks jeb valstij piederošo kapitāldaļu turētājs bija LR Augstākās Padomes Prezidijs. Pēc Radio un televīzijas likuma pieņemšanas valstij piederošās kapitāla daļas tika nodotas Nacionālajai radio un televīzijas padomei.⁴⁷⁵

Tā kā raidorganizāciju tiesības ir spēkā 50 gadus pēc raidījuma pirmās pārraides⁴⁷⁶, tad var secināt, ka blakustiesību aizsardzības periods ir beidzies tiem audiovizuālajiem darbiem (raidījumiem un filmām), kuri pirmo reizi tikuši pārraidīti laika posmā no televīzijas pirmsākuma 1954. gada 6. novembrī līdz 1958. gada 31. decembrim (ņemot vērā, ka darbs tiek rakstīts 2009. gadā). Tas, lai gan ir pareizs secinājums, ir bezjēdzīgs, jo raidījumu videoieraksti sakās tikai 60. gadu beigās, tādējādi neeksistē raidījumi, kurus vajadzētu aizsargāt. Tomēr audiovizuālo darbu autoru tiesību aizsardzības periods vēl nav beidzies, jo autortiesības uz audiovizuālu darbu ir spēkā 70 gadus pēc tam, kad mirusi pēdējā no šīm personām: režisors, scenārija autors, dialogu autors, audiovizuālam darbam radīta muzikāla darba autors.⁴⁷⁷

Valsts televīzijas un radioraidījumu komiteja tika reorganizēta par Valsts bezpeļņas sabiedrībām “Latvijas Televīzija” un “Latvijas Radio”, kas saskaņā ar *Civilkodeksa* 519. pantu ir autortiesību pārņēmējas. Līdz ar to var secināt, ka visi audiovizuālie darbi (filmas, raidījumi), kas tikuši veidoti

⁴⁷³ Augstākās Padomes 06.05.1992 lēmums *Par Latvijas Republikas likuma “Par radio un televīziju” spēkā stāšanās kārtību*. Publicēts: *Ziņotājs*, 04.06.1992, Nr. 22.

⁴⁷⁴ *Valsts uzņēmuma – Latvijas Televīzija statūti*. Apstiprināti ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 1992. gada 18. jūnija lēmumu. Publicēts: *Ziņotājs*, 09.07.1992, Nr. 27.

⁴⁷⁵ *Radio un televīzijas likums*. Pieņemts 24.08.95. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 08.09.1995, Nr. 137.

⁴⁷⁶ *Autortiesību likums*, 55. panta 3. daļa.

⁴⁷⁷ *Autortiesību likums*, 37. panta 1. daļa.

raidīšanai ar elektronisko sakaru tīklu palīdzību laika posmā no televīzijas pirmsākumiem līdz mūsdienām, ir saglabājuši tiesību pēctecību un pieder valsts sabiedrībai ar ierobežotu atbildību “*Latvijas Televīzija*”. Autore nonāca pie šāda secinājuma, neskatoties uz to, ka ne vienmēr šī tiesību pāreja notikusi veidā, kādu pieprasa šobrīd spēkā esošā *Autortiesību likuma*⁴⁷⁸ noteikumi, taču tā atbilda tiesību rašanās laikā spēkā esošajiem tiesību normu noteikumiem, kā to nosaka *Civillikuma* 3. pants. Pamatojoties uz analīzes rezultātiem, autore uzskata, ka visu laika posmā no 1954. līdz 1993. gadam televīzijas radīto audiovizuālo darbu (raidījumu un filmu) blakustiesību subjektu tiesību pārņēmēja ir Valsts bezpeļņas SIA “*Latvijas Televīzija*”.

4.2.2.2. Tiesību ieguve no pagātnē radīto filmu autoriem

Autore analīzes rezultātā ir secinājusi, ka šobrīd nodibinātā a/s “*Rīgas kinostudija*” nav atzīstama par v/u “*Rīgas Kinostudija*” autoru nodoto tiesību un uzņēmuma uzņemto filmu blakustiesību pārņēmēju, jo privatizācijas procesā ir pārtrūkusi tiesību pārejas ķēde:

- 1920. gadā tika nodibināta akciju sabiedrība “*Latvju filma*” (kura uzņēma pazīstamo mākslas filmu “*Zvejnieka dēls*” (1939. gadā) u. c. filmas),⁴⁷⁹
- Valsts *Rīgas Kinostudija* tika nodibināta 1940. gadā (1940. gadā tika uzņemta pirmā padomju mākslas filma “*Kaugurieši*”),
- 1945. gadā tika nodibināta *Rīgas Kinohronikas studija*, kas uzņēma dokumentālās filmas,
- 1991. gada 20. martā Augstākā Padome pieņēma lēmumu “Par valsts īpašumu un tā konversijas pamatprincipiem”, kurā noteica, ka valsts īpašumā Latvijas Republikā ir visi īpašuma objekti neatkarīgi no to pašreizējā valdījuma veida, izņemot fizisko personu īpašumu, kooperatīvo un sabiedrisko organizāciju īpašumu, kā arī citu valstu īpašumu. Valsts mantas atrašanās juridiskās personas bilancē nerada īpašuma tiesības uz to. Ar šo lēmumu valsts faktiski noteica, ka autortiesības uz jebkuru audiovizuālu darbu, kas radīts valsts uzņēmumos, tajā skaitā Valsts *Rīgas kinostudijā*, pieder valstij,⁴⁸⁰
- Valsts akciju sabiedrība “*Rīgas Kinostudija*”, tika reģistrēta Uzņēmumu reģistra datu bāzē kā jauns uzņēmums 1991. gada 19. septembrī,
- no 1991. gada 19. septembra līdz 1997. gada 7. augustam Valsts akciju sabiedrības “*Rīgas Kinostudija*” kapitāla daļas turēja Kultūras ministrija,

⁴⁷⁸ *Autortiesību likums*, 16. pants: “Autora tiesību pāreja”.

⁴⁷⁹ *Enciklopēdija “Rīga”*, Galvenais redaktors P. Jērāns. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1988. 135. lpp.

⁴⁸⁰ Ekonomikas ministrijas Paskaidrojuma raksts par Ministru kabineta rīkojuma projektu “Par autora mantisko izņēmuma tiesību uz Valsts *Rīgas kinostudijā* uzņemtajām filmām nodošanu privatizācijai”, 28.06.2007.

- Valsts Rīgas kinostudija tika nodota privatizācijai ar Ministru kabineta 1996. gada 21. februāra rīkojumu Nr. 58 “Par valsts īpašuma objektu nodošanu privatizācijai”;⁴⁸¹
- Kultūras Ministrija 1997. gada 7. augustā nodeva Valsts akciju sabiedrību “Rīgas Kinostudija”, valsts akciju sabiedrībai “Privatizācijas aģentūra”,⁴⁸²
- 1997. gada 23. decembrī tika apstiprināti privatizējamās valsts akciju sabiedrības “Rīgas kinostudija” privatizācijas noteikumi, kas neparedzēja Valsts uzņēmumā “Rīgas Kinostudija” uzņemto filmu blakustiesību un filmās iekļauto autoru tiesību privatizāciju⁴⁸³;
- saskaņā ar Privatizācijas aģentūras lēmumiem 2002. gadā tika atzīta par pabeigtu šādu Valsts Rīgas kinostudijas objektu privatizācija Šmerļa ielā 3, Rīgā: filmu noliktava, autotransporta cehs, divas nojumes autotransportam ar degvielas noliktavu, pirotehnikas noliktava⁴⁸⁴, četras garāžas⁴⁸⁵, autotransporta cehs un divas nojumes autotransportam ar degvielas noliktavu⁴⁸⁶; visu objektu pircēji – fiziskas personas;
- akciju sabiedrība “Rīgas Kinostudija”, tika reģistrēta Komercreģistrā 17.08.2004.

Ekonomikas ministrija uzskata, ka, lai gan ne likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, ne *Autortiesību likums* tiešā veidā neparedz autortiesības valstij, tomēr abos likumos ietverts autora tiesību pārņēmēja institūts – autora tiesību pārņēmēji tiek atzīti par autortiesību subjektiem, respektīvi, viņi ir tiesīgi piemērot sev piederošās autora mantiskās izņēmuma tiesības, un tādejādi ir atzīstams, ka 1991. gada 20. martā Latvijas valsts kļuva par autora tiesību pārņēmēju, pārņemot šīs tiesības no valsts uzņēmumiem.⁴⁸⁷

Varētu piekrist, ka Rīgas Kinostudija ieguva savu preču zīmi, jo tās tiesību pāreja ir noteikta ar likumu – likums *Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm*⁴⁸⁸, kas nosaka, ka tiesības uz

⁴⁸¹ 21.02.1996. MK rīkojums Nr. 58 “Par valsts īpašuma objektu nodošanu privatizācijai”. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 24.02.1996, Nr. 35; “Saskaņā ar likumu “Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju” nodot privatizācijai šādus valsts īpašuma objektus: ”... 1.10. Valsts Rīgas kinostudiju”.

⁴⁸² 21.02.1996. MK rīkojums Nr. 58 “Par valsts īpašuma objektu nodošanu privatizācijai”. 4. pants: “Valsts institūcijām, kuru pārziņā ir minētie valsts īpašuma objekti, likumā noteiktajā kārtībā nodot un Privatizācijas aģentūrai pārņemt tos savā valdījumā, sastādīt attiecīgus pieņemšanas–nodošanas aktus un pievienot tiem valsts institūciju rīcībā esošās attiecīgo valsts īpašuma objektu denacionalizācijas lietas.”

⁴⁸³ Ministru kabineta rīkojums Nr. 470. Rīgā 2007. gada 30. jūlijā (prot. Nr. 38, 40. §) *Par atteikumu nodot privatizācijai autora mantiskās izņēmuma tiesības uz Valsts Rīgas kinostudijā uzņemtajām filmām*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 01.08.2007, Nr. 123, 3. panta 7. daļa.

⁴⁸⁴ Privatizācijas aģentūras paziņojums, publicēts *Latvijas Vēstnesī*, 10.04.2002, Nr. 15 (171).

⁴⁸⁵ Privatizācijas aģentūras paziņojums, publicēts *Latvijas Vēstnesī*, 24.10.2002, Nr. 272/2514.

⁴⁸⁶ Privatizācijas aģentūras paziņojums, publicēts *Latvijas Vēstnesī*, 15.01.2002, Nr. 12 (123).

⁴⁸⁷ Ekonomikas ministrijas Paskaidrojuma raksts par Ministru kabineta rīkojuma projektu “Par autora mantisko izņēmuma tiesību uz Valsts Rīgas kinostudijā uzņemtajām filmām nodošanu privatizācijai”, 28.06.2007.

⁴⁸⁸ Likums *Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm*, pieņemts 1999. gada 16. jūnijā. Publicēts: *LV*, 01.07.1999, Nr. 216; 25. panta 2. daļa: “Ja citai personai tiek nodots uzņēmums vai tā daļa, tiesības uz preču zīmēm, kas tieši saistītas ar šā uzņēmuma vai tā daļas darbību, uzskatāmas par nodotām līdz ar uzņēmumu vai tā daļu, ja citādi nav noteikts, pusēm vienojoties, vai ja lietas apstākļi acīmredzami nenosaka citādi.”

preču zīmi uzskatāmas par nodotām līdz ar uzņēmumu tā jaunajam īpašniekam. *Autortiesību likumā* tādas atrunas nav, līdz ar to tiesības uz filmām un tajās ietvertajiem autordarbiem nevarēja tikt uzskatītas par nodotām līdz ar objekta privatizāciju.

Filmu privatizācijas mēģinājumi

Kamēr tiesību normās nav skaidri noregulēta valsts uzņēmumā (v/u) “*Rīgas Kinostudija*” uzņemto filmu blakustiesību (un līdz ar to arī filmās ietverto autoru tiesību) piederība un administrēšanas kārtība, ir veikti vairāki mēģinājumi filmas iegūt savā īpašumā.

Latvijas Universitātes Ekonomikas un vadības fakultātes Starptautisko attiecību un diplomātijas katedras lektors Antons Petrovskis 2006. gada 28. augustā iesniedza Ministru kabinetam privatizācijas pieteikumu⁴⁸⁹, ierosinot privatizēt filmas, kuras uzņemtas v/u “*Rīgas Kinostudija*” laikposmā no 1962. gada līdz 1989. gadam.

Ministru kabinets, ievērojot *Civillikuma* 3. pantā iestrādāto principu par tiesību kolīziju laikā, 2007. gada 30. jūlijā, izdeva rīkojumu Nr. 470 “*Par atteikumu nodot privatizācijai autora mantiskās izņēmuma tiesības uz Valsts Rīgas kinostudijā uzņemtajām filmām*”⁴⁹⁰, kura 3.8. pantā precizēja, ka autora mantiskās tiesības uz filmām pieder kopīgi valstij un autoriem – fiziskām personām (režisoram, scenārija autoram, dialogu autoram, attiecīgajam audiovizuālajam darbam radīta muzikāla darba (ar tekstu vai bez tā) autoram, kā arī citām personām, kas jaunrades rezultātā devušas savu ieguldījumu darba tapšanā). Rīkojumā norādīts, ka filmas saglabājamās valsts īpašumā.

Lai gan Ministru kabineta rīkojumam nevar būt atpakaļejoša spēka, tajā nedaudz tika analizēti arī tiesību akti, kas bija spēkā filmu uzņemšanas laikā, un ir izsecināts, ka minēto filmu blakustiesības ir Latvijas Republikas īpašums, un saskaņā ar MK 15.01.2008. Noteikumiem Nr. 12⁴⁹¹ šo filmu izmantošanas tiesības jāadministrē Valsts aģentūrai “Nacionālais kino centrs” (3. panta 12. daļa), savukārt filmu autortiesības saskaņā ar *Civilkodeksa* 510. panta noteikumiem pieder scenārija autoram, komponistam, režisoram inscenētājam, galvenajam operatoram, māksliniekam inscenētājam un citiem autoriem, kuru darbi ir kinofilmās vai televīzijas filmas sastāvdaļa, un šo autoru tiesības administrē autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija (2. panta 3. daļas 3. punkts).⁴⁹² Tātad – šī brīža tiesību izpratnē blakustiesības uz filmām kā filmas producentam pieder valstij, bet autortiesības uz filmās izmantotajiem darbiem – attiecīgajam autoram.

⁴⁸⁹ Reģistrēts Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā 2006. gada 31. augustā ar Nr. 1.584.

⁴⁹⁰ Ministru kabineta rīkojums Nr. 470 Rīgā 2007. gada 30. jūlijā (prot. Nr. 38, 40. §) *Par atteikumu nodot privatizācijai autora mantiskās izņēmuma tiesības uz Valsts Rīgas kinostudijā uzņemtajām filmām*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 01.08.2007, Nr. 123.

⁴⁹¹ Ministru kabineta 15.01.2008. Noteikumi Nr. 12 “*Grozījums Ministru kabineta 2005. gada 26. jūlija noteikumos Nr. 558 “Valsts aģentūras “Nacionālais kino centrs” nolikums”*”.

⁴⁹² *No VBP SIA “Latvijas Televīzija 2008. gada 01. jūlija vēstules a/s “Rīgas Kinostudija”*.

Autore uzskata, ka tā ir cienījamā lektora apveicama rīcība, jo viņš beidzot iekustināja sabiedrisko domu un piespiedis valsts institūcijas apzināties situācijas nopietnumu. Ap šo notikumu saceltā ažiotaža rosina cerēt, ka beidzot tiks pārvarēts sastingums, kas valda šajā jomā, un tiks pieņemti saprātīgi lēmumi.

Filmu nelikumīgas pārdošanas mēģinājumi

Valsts akciju sabiedrība (a/s) “*Rīgas Kinostudija*” 2008. gadā voluntāri pieņēma lēmumu, ka tā ir no 1964. gada līdz 1993. gadam V/U “*Rīgas Kinostudija*” uzņemto kino un televīzijas filmu blakustiesību subjekts un ir tiesīga izsniegt atļaujas par minēto filmu publiskošanai ēterā televīzijā, kabeļtelevīzijā vai satelīttelevīzijā⁴⁹³. Pamatojoties uz šo apgalvojumu, tā ar līgumu nodeva Dānijas komercrēģistrā reģistrētam uzņēmumam “*Voxell ApS*” tiesības šīs filmas izplatīt. Līgums paredz tiesības filmas pārdot demonstrēšanai televīzijām, kino par tādu summu, kādu firma uzskatīs par piemērotu, kā arī izdot filmas video un DVD formātā mājas lietošanai. Līdz ar to a/s “*Rīgas Kinostudija*” ir nosūtījusi vēstules visiem filmu potenciālajiem izmantotājiem Latvijā, brīdinot par nepieciešamību slēgt līgumus ar minēto uzņēmumu.

Kultūras ministrija lūdza Ģenerālprokuratūrai izvērtēt a/s *Rīgas kinostudija* un Dānijas uzņēmuma līguma tiesiskumu, norādot, ka minēto tiesību nodošana bez autoru un Latvijas valsts piekrišanas liecina par iespējamu autortiesību un blakustiesību pārkāpumu. Kultūras ministrija skaidroja, ka tiesības uz v/u “*Rīgas Kinostudija*” uzņemtajām filmām studijas privatizācijas gaitā saglabājusi valsts. Pēc vairāk nekā gadu ilguša procesa LR Ģenerālprokuratūra pieņēma lēmumu izbeigt kriminālprocesu pret a/s *Rīgas Kinostudija*, atzīstot, ka tās darbībā nav saskatāmi nekādi noziedzīgi nodarījumi attiecībā uz padomju laikā uzņemto filmu autortiesībām. Prokuratūra savā lēmumā arī norādīja, ka pirms 1993. gada likuma *Par autortiesībām un blakustiesībām* spēkā bija *Latvijas PSR Civilkodekss*, kas noteica, ka autortiesības uz kinofilmu vai televīzijas filmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis, šajā gadījumā – *Rīgas Kinostudijai*.⁴⁹⁴

Autore tam nepiekrīt un apstrīd a/s “*Rīgas kinostudija*” un LR Ģenerālprokuratūras viedokli, jo nav neviena dokumenta (vismaz autorei tādu nav izdevies atrast), kas apliecinātu, ka jaunizveidotajai a/s “*Rīgas Kinostudija*”, kura tika reģistrēta Uzņēmumu reģistra datu bāzē kā jauns uzņēmums 1991.

⁴⁹³ No a/s “*Rīgas Kinostudija*” 2008. gada 16. jūnija vēstules VBP SIA “*Latvijas Televīzija*”.

⁴⁹⁴ Izbeigts kriminālprocess par *Rīgas Kinostudijas autortiesības uz padomju laika kino mantojumu*. Ziņu aģentūra BNA Latvia, 2009. gada 2. februāris 12:21 – [atsauce 11.08.2009]. Pieejams: <http://www.nra.lv/zinas/16316-izbeigts-kriminalprocess-par-rigas-kinostudijas-autortiesibas-uz-padomju-laika-kino-mantojumu.htm>.

gada 19. septembrī, jebkādā veidā vai apjomā būtu pārgājušas tiesības uz minētajām filmām, tādēļ tai nav tiesību ar tām rīkoties.⁴⁹⁵

Kā jau iepriekš tika noskaidrots, tiesību pārejas ķēde ir pārtrūkusi, un nav vairs filmu blakustiesību subjekta – tādā – gan uzņēmuma, kas filmas uzņēmis (v/u “*Rīgas Kinostudija*”), gan visas šim uzņēmumam autoru nodotās tiesības, saskaņā ar *Civilkodeksa* 519. pantu, pieder valstij un tās būtu jāadministrē Valsts aģentūrai *Nacionālais kino centrs*⁴⁹⁶. Taču valsts joprojām neadministrē šīs tiesības un nav noteikusi kārtību, kādā tās tiks izmantotas. Lai šo bagāto kultūras mantojumu varētu izmantot un saprotot, ka izmantotājs, kurš vēlēsies izmantot kādu filmu un maksāt par to atlīdzību, nevarēs paprasīt atļauju katram filmas autoram, filmās iekļauto darbu autori ir pieņēmuši saprātīgu lēmumu un līdz brīdim, kamēr valsts noteiks, kā šīs tiesības tiks administrētas, ir nodevuši savas mantiskās tiesības kolektīvā pārvaldījuma organizācijai *AKKA/LAA*, kas arī vienīgā ir tiesīga šobrīd atļaut vai aizliegt minēto filmu izmantošanu. Protams, ka tas attiecas tikai uz autordarbu izmantošanu, bet blakustiesības netiek administrētas.

Daudzu filmu vienīgā filmas kopija Latvijā atrodas *Latvijas Televīzijas* arhīvā, taču tas, protams, nerada autortiesības un konkrēto filmu.

Ņemot vērā, ka šis darbs tiek rakstīts 2009. gadā, bet filmu producenta tiesības ir spēkā 50 gadus pēc filmas fiksācijas⁴⁹⁷, tad var secināt, ka blakustiesību aizsardzības periods ir beidzies tiem audiovizuālajiem darbiem (filmām), kuras veidotas (fiksētas) laika posmā no pirmo latviešu mākslas filmu radīšanas brīža 1939. gadā līdz 1958. gada 31. decembrim) – “Zvejnieka dēls”, “Mājup ar uzvaru” u. c. vecās filmas. Tomēr filmās ietverto autoru darbu tiesību aizsardzības periods vēl nav

⁴⁹⁵ Kā analogu gadījumu var minēt lietu, kuru 2005. gada februārī izskatīja Augstākās tiesas Senāts (*Par juridisko personu tiesību un saistību pārmantošanas fakta konstatēšanu*. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2005. gada 9. februāra Spriedums lietā Nr. SPC – 16.), par a/s “Rīgas būvbidrība” lūgumu konstatēt juridisku faktu, ka 2004. gada 5. martā Komercreģistrā reģistrētā akciju sabiedrība ir 1899. gadā dibinātās un līdz 1940. gada 25. jūlijam pastāvējušas a/s “Rīgas būvbidrība” tiesību un saistību pārmantotāja. Tiesa secināja, ka ne *Komerclikums*, ne likums *Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru* neparedz agrāk pastāvējušas akciju sabiedrības atjaunošanu un reģistrāciju. Tādējādi šāda fakta konstatēšanai nav juridiskas nozīmes. Prasība tika celta uz *Civillikuma* pantiem, kuri regulē fizisko personu likumiskās mantošanas tiesības un tiesību pārmantošanu no mantojuma atstājēja, kas ir fiziska persona (*Civillikums*, 390., 398., 404. un 409. pants), taču to nevar uzskatīt par pamatojumu, izlemjot jautājumu par juridisku personu tiesību pārmantošanu. Bez tam, mantojuma kopībā nevar ieskaitīt 1940. gada 25. jūlijā likvidētās a/s “Rīgas būvbidrības” akcijas, kuras ar likvidācijas brīdi ir zaudējušas vērtspapīru vērtību, un kuras tāpēc nevar atrasties civilajā apgrozībā. Šīs akcijas nevienam nekādas tiesības nepiešķir un nerada arī saistības. Tā kā nav normatīva akta, ar kuru šīm akcijām būtu atjaunota vērtspapīru vērtība, tās nevar kalpot par maksāšanas līdzekli, veidojot jaundibinātās akciju sabiedrības pamatkapitālu (*Komerclikuma* 225. un 226. pants).

⁴⁹⁶ 2009. gada 6. oktobrī Ministru kabineta sēdē akceptēts Kultūras ministrijas izstrādātais rīkojuma projekts par valsts aģentūras *Nacionālais kino centrs* reorganizāciju. Reorganizācija paredz no 2010. gada 1. janvāra aģentūru pārveidot valsts tiešās pārvaldes iestādes statusā, vienlaikus samazinot tās funkcijas – [atsauce: 16.10.2009]. Pieejams: <http://www.nfc.lv/news/view.php?id=317>.

⁴⁹⁷ *Autortiesību likums*, 55. panta 2. daļa: “Fonogrammas producenta un filmas producenta tiesības ir spēkā 50 gadus pēc tam, kad izdarīta fiksācija.”

beidzies⁴⁹⁸, tādēļ, lai iegūtu šo veco filmu izmantošanas tiesības, jāvienojas ar filmas ietverto darbu autoriem, mantiniekiem vai pārstāvjiem.

Filmu likuma pieņemšanas mēģinājumi

Šobrīd tiek mēģināts strīdu par filmu piederību atrisināt ar likumdevēja palīdzību un ar likuma palīdzību noteikt šo filmu blakustiesību subjektu. Ir izstrādāts *Nacionālo filmu likuma* projekts⁴⁹⁹, kurā paredzēts noteikt filmu finansēšanas principus, filmu nozares atbalsta politikas pamatprincipus, filmu nozares pārvaldību, filmu izplatīšanas un filmu klasifikācijas pamatprincipus. Šajā likumprojektā paredzēts noregulēt to filmu tiesību administrēšanu, kuru autora mantisko izņēmuma tiesību vai blakustiesību pārņēmējs ir valsts, kā arī audiovizuālā mantojuma saglabāšanu un aizsardzību. Par nacionālo filmu likuma izpratnē uzskatāma tāda filma, kura atbilst vismaz diviem no šiem kritērijiem: filmas veidošanai vai izplatīšanai ir saņemti līdzekļi no valsts vai pašvaldību budžetiem, filmas producents ir Latvijas fiziskā vai juridiskā persona, filmas režisors, scenārija autors vai filmai īpaši radīta muzikāla darba autors ir Latvijas fiziskā persona, filma ir latviešu valodā, tā ir radīta nacionālajā pasūtījumā.⁵⁰⁰

Autore gan uzskata, ka likumprojektā nav pietiekoši skaidra regulējuma par šobrīd strīdīgajiem *Rīgas Kinostudijas* filmu tiesību pārejas jautājumiem, tādēļ tas būtu jāpapildina. Konkrētos labojumus autore piedāvā šī darba apakšnodaļā “Nacionālo tiesību aktu Latvijā nepilnības un to uzlabošanas nepieciešamība”.

Pēc PSRS pasūtījuma uzņemtās filmas

Bez iepriekš minētā jānorāda, ka joprojām pastāv juridiska neskaidrība par v/u “*Rīgas Kinostudija*” pēc PSRS iestāžu pasūtījuma uzņemto filmu, piemēram, “Ilgais ceļš kāpās”, tiesību piederību. Šo filmu oriģināli lielākoties vēl joprojām atrodas Maskavā un tiek pārraidīti Krievijas televīziju kanālos, neuztraucoties par autortiesību normu ievērošanu.

Dažādas organizācijas Krievijā apgalvo, ka visas tiesības uz minētajām filmām pieder Krievijai, bet Latvijas raidorganizācijām, ja tās vēlas pārraidīt kādu filmu, ir jāprasa atļauja un jāmaksā. Protams, ka šāda konflikta starptautiskai noregulēšanai būtu jānoslēdz starpvalstu vienošanās, taču, kamēr tas nav izdarīts, Latvijai ir tiesības izmantot tās kinostudijā un televīzijā radītās filmas, neprasot nevienai citai valstij atļauju. Runa varētu būt tikai par pretēju darbību – Krievijas pusei atļauja šo filmu

⁴⁹⁸ *Autortiesību likums*, 37. panta 1. daļa: “Autortiesības uz audiovizuālu darbu ir spēkā 70 gadus pēc tam, kad mirusi pēdējā no šīm personām: 1) režisors; 2) scenārija autors; 3) dialogu autors; 4) audiovizuālam darbam radīta muzikāla darba autors.

⁴⁹⁹ Ministru kabineta 2008. gada 17. jūnija sēdes protokols Nr. 42 par likumprojektu “Nacionālo filmu likums” uz 5 lpp.

⁵⁰⁰ Valsts sekretāru 2007. gada 22. novembra sanāksmē, *Latvijas Vēstnesis*, autors: Kultūras ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļa, Publicēšanas datums: Otrdiena, 2007. gada 27. novembris, Ministru kabineta 2008. gada 17. jūnija sēdes protokols Nr. 42 par likumprojektu “Nacionālo filmu likums” uz 5 lpp.

izmantošanai būtu jāprasa no Latvijas. Filmu izveidi gan pasūtīja Centrālā televīzija, un nauda šo filmu veidošanai tika ņemta no kopējā PSRS filmu ražošanas budžeta, bet uzņēma tās Latvijas valsts uzņēmums “Rīgas Kinostudija”.

Radio un televīzijas likums (63. pants) nosaka, ka *Latvijas Televīzijas* veidotie audiovizuālie darbi uzskatāmi par nacionālā kultūras mantojuma daļu un valsts arhīva fonda sastāvdaļu. Tie uzglabājami un izmantojami atbilstoši likumam “Par arhīviem”. Topošajā *Filmu likumā* vajadzētu iekļaut līdzīgu nosacījumu par filmu arhīviem. Vajadzētu noteikt, ka v/u “Rīgas Kinostudija” veidotie audiovizuālie darbi uzskatāmi par nacionālā kultūras mantojuma daļu un valsts arhīva fonda sastāvdaļu. Tie uzglabājami un izmantojami atbilstoši likumam “Par arhīviem”. Ja šāds nosacījums tiks iekļauts, līdz ar to juridiski piešķirot v/u “Rīgas Kinostudija” uzņemtajām filmām arhīva materiāla statusu, sarunas ar Krieviju varētu kļūt konstruktīvākas. Tad šis jautājums varētu tikt risināts saskaņā ar starptautisko līgumu par valsts tiesību pēctecību attiecībā uz arhīviem,⁵⁰¹ kas nosaka, ka arhīvs nozīmē jebkura tipa dokumentu kopumu, kurš valstu tiesību pēctecības brīdī piederējis valstij priekštecei saskaņā ar tās iekšējām tiesībām un glabājies tur kā arhīvs. Protams, pirms tam Latvijai būtu jāpievienojas šai konvencijai.

Sakarā ar arhīvu vēsturisko dabu un lielo kultūrvēsturisko nozīmi tie parasti ir interesanti un nepieciešami gan valstij priekštecei, gan valstij pēctecei, un tos nevar sadalīt, lai nerastos iztrūkumi. Tomēr arhīvi ir īpašums, ko iespējams atjaunot, un it sevišķi to var teikt attiecībā uz audiovizuālo darbu pārkopēšanu. Arī tad, kad 1918. gadā izveidojās Latvijas Republika, praktiskos tiesību pēctecības jautājumus ar Krieviju tā kārtoja vēl apmēram 10 gadus.⁵⁰² Arhīvi pāriet jaunajam subjektam bez kompensācijas, ja puses nevienojas savādāk. Pēc pušu vienošanās vai pēc attiecīga starptautiska orgāna rīkojuma var noteikt kompensāciju, ja arhīvi pāriet sekojošajai valstij.⁵⁰³ Ja tāda nav, arhīvi pāriet bez kompensācijas.⁵⁰⁴ Arhīvi ir visai specifisks valsts īpašums – tie ir viena no nozīmīgākajām sabiedrības vēstures mantojuma daļām, ko veido dokumenti, fotogrāfijas, filmas u. c. Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO) ir pievērsusi lielu uzmanību valsts arhīvu saglabāšanai, aizsardzībai un apzināšanai un vienmēr ir vērsusies pie valstīm ar aicinājumu atdot atpakaļ kādreiz no citas valsts izvestos arhīvus, mākslas darbus un citu neatkārtojamo īpašumu.⁵⁰⁵ PSRS valsts arhīvu pāreja tika noteikta ar līgumu ar jaunajām valstīm, kas izveidojās tās teritorijā – NVS. Līgums par to

⁵⁰¹ Konvencija *Par tiesību pēctecību uz valsts īpašumu, arhīviem un parādiem*. [Convention on Succession of States in Respect of Property, Archives and Debts]. Parakstīta: Vīnē 1978. gada 31. decembrī. Publicēts: Doc. A/CONF. 117/14. Latvija nav pievienojusies.

⁵⁰² **Wallace, R.** *International Law. Fourth Edition*, London: Sweet & Maxwell, 2002, Introduction.

⁵⁰³ Konvencija *Par tiesību pēctecību uz valsts īpašumu, arhīviem un parādiem*, 23. pants.

⁵⁰⁴ **Brownlie, I.** *Principles of Public International Law, 6th edition*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 246.

⁵⁰⁵ **Fogels, A.** *Modernās starptautiskās tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009. 108. – 109. lpp.

tika noslēgts 1992. gada 6. jūlijā, un tas noteica fondu vienotību un nedalāmību, kas radušies bijušās Krievijas impērijas un PSRS augstāko valsts struktūru darbības rezultātā un kas glabājas valsts arhīvos ārpus līgumslēdzējvalstu teritorijas. Līgumslēdzējvalstis nepretendē iegūt savā īpašumā šos arhīvus. Tajā pašā laikā liela uzmanība ir veltīta tam, lai pilnvērtīgi saglabātu dalībvalstu arhīvu fondus, kas atrodas to teritorijā – tie pāriet jaunās valsts jurisdikcijā. Kad kļūst iespējams fiziski izdalīt tos dokumentus, kas attiecas uz katru valsti, katrai valstij ir tiesības saņemt dokumentu kopijas.⁵⁰⁶ Gadījumos, kad kāda valsts saņem dokumentus, kas aizskar trešo valstu intereses, tiesības uz šo dokumentu ir arī šai trešajai valstij.⁵⁰⁷

Tomēr arī šī arhīva piederības jautājuma atrisināšana nedos risinājumu tiesību piederības noteikšanai, par ko ir jānoslēdz starptautiska vienošanās. Kamēr šāda vienošanās nav noslēgta, abas valstis lieto tiesības, uzskatot, ka tās pieder katrai no viņām ekskluzīvi, un pārmetot otram valstij tiesību pārkāpumus.

Problēmas, kuras var rasties šo tiesību subjektu neskaidrības dēļ, tika apzinātas jau 1993. gadā, pieņemot likumu *Par autortiesībām un blakustiesībām*. Augstākā Padome jau toreiz lēma, ka nepieciešams noslēgt starpvalstu līgumu par Krievijas Federācijas fondos esošo audiovizuālo darbu atdošanu Latvijai⁵⁰⁸, taču līdz šim brīdim sarunas nav bijušas konstruktīvas. Autore uzskata, ka Krievijai, ja tā grib izmantot minētās filmas, ir jānoslēdz starptautisks līgums ar Latviju (taču līguma slēgšanas iniciatīvai būtu jānāk no Krievijas puses).

Minētajā laika periodā gan Krievijas, gan Latvijas teritorijā bija spēkā PSRS Civilt kodeksa nosacījumi, kas noteica, ka autortiesības uz kinofilmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis (Latvijas *Civilt kodeksa* 510. pants), un, ņemot vērā vispārējo tiesību principu, ka katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies, un neskartas paliek jau iegūtās tiesības, pusēm ir jāvienojas par šo tiesību izmantošanu mūsdienās. Līgumā jānosaka, ka Latvijas Valsts uzņēmuma “*Rīgas Kinostudija*” laika posmā no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam uzņemtās filmas, kuras daļēji vai pilnībā finansēja PSRS izveidotās iestādes un organizācijas, pieder Latvijas valstij, un ka Latvijas Republika apņemas piešķirt Krievijas Federācijas filmu izmantošanas tiesības. Ja Krievijas Federācijas raidorganizāciju, filmu izplatīšanas iestādes vai citas iestādes vai uzņēmumi vai komersanti vēlas izmantot filmas, tās informē par to savas Puses izpildinstitūciju, un tā vienojas ar Latvijas izpildinstitūciju par filmu izmantošanas kārtību,

⁵⁰⁶ Konvencija *Par tiesību pēctecību uz valsts īpašumu, arhīviem un parādiem*, 24. pants.

⁵⁰⁷ Броунли, Я. *Международное право*. Москва: Прогресс, 1977. 80 стр.

⁵⁰⁸ Augstākās Padomes 11.05.1993. lēmums *Par Latvijas Republikas likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās kārtību*. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.93. Nr. 22, 8. panta 3. daļa: Uzdot Latvijas Republikas Ministru Padomei sagatavot starpvalstu līguma projektu par Krievijas Federācijas fondos esošo audiovizuālu darbu izejmateriālu atdošanu Latvijas Republikai un iesniegt to Latvijas Republikas delegācijai starpvalstu sarunām ar Krievijas Federāciju.

apjomiem, termiņiem un atlīdzības kārtību. Līgumā ir jāņem vērā fakts, ka v/u “*Rīgas Kinostudija*” tika privatizēts, bet privatizācijas dokumentos netika atrunāta filmu izmantošanas tiesību pāreja. Interesanti piezīmēt, ka mūsdienās Krievijā saskaņā ar *Krievijas Federācijas Civilt kodeksu*⁵⁰⁹ filmas producents netiek atzīts par blakustiesību subjektu (1304. pants), bet Latvijā saskaņā ar Latvijas Republikas *Autortiesību likumu* filmas producents tiek atzīts par blakustiesību subjektu (50. pants). Līgumā jānosaka, ka Latvijas v/u “*Rīgas Kinostudija*” laika posmā no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam uzņemtās filmas, kuras daļēji vai pilnībā finansēja PSRS izveidotās iestādes un organizācijas, pieder Latvijas valstij, un ka Latvijas Republika apņemas piešķirt Krievijas Federācijas Filmu izmantošanas tiesības. Protams, ka starptautiska līguma noslēgšanai nepieciešama abu pušu saskanīga griba, taču autore uzskata, ka pētniecībā ir ne vien pamatota, bet pat nepieciešama prasība piedāvāt ne tikai iespējamus, bet arī ideālus risinājumus. Autore šī darba 4. pielikumā piedāvā izstrādātu minētā līguma projektu.

4.2.3. Tiesību ieguve ar kolektīvā pārvaldījuma organizāciju starpniecību

Ņemot vērā raidorganizāciju programmās iekļauto autordarbu un blakustiesību objektu milzīgo skaitu, viens no galvenajiem veidiem, kā raidorganizācijas iegūst tiesības izmantot savās programmas dažādu autoru darbus un blakustiesību objektus (izpildījumu, fonogrammas), ir slēdzot licences līgumus ar mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām. Diemžēl jānorāda, ka plašsaziņas līdzekļos diezgan plaši tiek aprakstīti konflikti saistībā ar kolektīvo autortiesību pārstāvību, autordarbu izmantošanu un autoratlīdzības samaksu. Konflikta būtība slēpjas faktā, ka autoru pārstāvis (autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija) un autordarbu izmantotāji (raidorganizācijas), piekrītot, ka ir jāslēdz savstarpējs līgums par autordarbu izmantošanu, tomēr nevar to izdarīt, jo nevar vienoties par maksājamo autoratlīdzības summu. *WCT* preambulā ir teikts, ka nepieciešams saglabāt līdzsvaru starp autoru tiesībām un plašākas sabiedrības interesēm attiecībā uz informācijas pieejamību, kā tas atspoguļots *Bernes konvencijā*. Arī *Autortiesību direktīvā* ir teikts, ka ir nepieciešams, īpaši digitālās vides diktēto prasību gaismā, nodrošināt, lai autortiesību organizācijas sasniedz augstāku racionalizācijas un caurspīdīguma līmeni saistībā ar konkurences likumu. Ir jāievēro līdzsvars starp dažādu kategoriju tiesību turētāju un aizsargāto objektu lietotāju tiesībām un interesēm (Ievada 31., 40. punkts). Tomēr vēl aizvien pastāv zināms antagonisms starp aizsargāto darbu autoru (to pārstāvju) un lietotāju (raidorganizāciju) interesēm. Šī konflikta risinājuma meklējumi pēdējā laikā, šķiet, sasnieguši

⁵⁰⁹ *Гражданский Кодекс Российской Федерации*, Принят Государственной Думой 24 ноября 2006 года, Одобрен Советом Федерации 8 декабря 2006 года. Раздел VII. Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации.

kulmināciju, jo ir bijušas vairākas tiesu prāvas, kas skatījušas šo jautājumu, bet vienota tiesu prakse Latvijā tā arī nav izveidojusies.

Šajā apakšnodaļā tiek analizētas tiesību problēmas, kas ir minētā konflikta pamatā. Jāpiebilst, ka tiks apskatīts tikai autortiesību organizāciju veiktais pārvaldījums pār autora tiesībām aizliegt vai atļaut savu darbu pārraidīšanu radio vai televīzijā, bet netiks aplūkoti tādi autordarbu izmantojuma veidi kā publiskais izpildījums (atskaņošana kafējnīcās, veikalos u. tml.), darbu publiskošana (iespēja piekļūt darbam tieši vai ar kādas tehniskas ierīces, palīdzību) vai cita veida izmantojumu pārvaldījums.

4.2.4. Autora tiesību kolektīvā administrēšana

4.2.4.1. Autora tiesību ekskluzivitāte individuālā pārvaldījuma gadījumā

Autortiesību likums nosaka, ka autoram ir izņēmuma tiesības attiecībā uz sava darba izmantošanu un ka autoram ir tiesības saņemt atlīdzību par sava darba izmantošanu, izņemot likumā paredzētos gadījumus (15. panta 4. daļa).

Galvenā autortiesību iezīme ir tiesības atļaut sava darba izmantošanu un tiesības saņemt par to atlīdzību. Autortiesību īpašniekam ir ekskluzīvas tiesības neļaut savu darbu izmantošanu, bet vienīgi tad, ja viņš pārvalda savas tiesības individuāli. Tikai tad viņš var brīvi lemt, vai un ar kādiem finanšu vai citiem (piemēram, morālo tiesību) noteikumiem viņš atļaus sava darba izmantošanu. Ja viņš pieprasa nesamērīgus honorārus vai atsaka savu atļauju pavisam, tad tāda attieksme viņam nav jāpaskaidro. Autortiesības ir izņēmuma tiesības. Tas nozīmē, ka tiesību īpašnieks var atļaut vai aizliegt visiem citiem izmantot viņa darbu. Tas rada sava veida “monopoltiesības” uz minēto īpašumu, tāpat kā monopols izveidojas, kad viena autortiesību organizācija pārvalda visu noteikta repertuāra darbu (mūzika, vizuālie darbi, literārie darbi u. c.) autoru tiesības.⁵¹⁰

4.2.4.2. Autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma nepieciešamība

Autora personiskās tiesības (uz vārdu, uz autorību, uz darba neaizskaramību u. c.) ir cieši saistītas ar autora personību, tādēļ neviena no tām autora dzīves laikā nevar pāriet citai personai⁵¹¹. Turpretī autora mantiskās tiesības (darbu publiskot, reproducēt, izplatīt, iznomāt, padarīt pieejamu sabiedrībai u. c.) ar līgumu var tikt nodotas citām personām⁵¹², tostarp – autortiesību organizācijai. Ja kāda autora darbs tiek plaši izmantots – raidīts vairāku raidorganizāciju programmās, izpildīts uz daudzām skatuvēm, atskaņots dažādās sabiedriskās vietās, tad gluži dabiski – autors pats vairs nav spējīgs katru

⁵¹⁰ Stewart, M. S. *International Copyright and Neighbouring Rights*. p. 3.

⁵¹¹ *Autortiesību likums*, 14. panta 2. daļa

⁵¹² *Turpat*, 16. panta 2. daļa.

reizi ne atļaut, ne aizliegt sava darba izmantošanu, ne arī personīgi iekasēt par to atlīdzību. Šādā gadījumā viņš parasti to uztic autortiesību organizācijai, kas tad arī saskaņā ar pilnvarojumu nodarbojas ar atļauju izsniegšanu un naudas iekasēšanu. *Autortiesību likums* kā pirmo un galveno autortiesību organizācijas funkciju nosaka tās pienākumu vienoties ar darbu izmantotājiem par atlīdzības lielumu, maksāšanas kārtību un citiem noteikumiem, pamatojoties uz kādiem izdod licences.⁵¹³

Autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma pastāvošās sistēmas aizstāvji Latvijā uzskata, ka autoriem ir ekskluzīvas tiesības uz atlīdzības noteikšanu un ka sarunas ar izmantotājiem var notikt tikai un vienīgi par kritērijiem, uz kādiem balstās tarifs. Tādēļ autortiesību piedāvātais licences līgums var tikt uztverts kā vienpusējs, un tas var radīt zināmu spriedzi. Šai problēmas atrisinājums ir kolektīvas sarunas. Ja pastāv darbu izmantotāju asociācija, tarifu var apspriest pirms tā galīgās apstiprināšanas.⁵¹⁴ Taču autore nepiekrīt šim viedoklim, un atgādina, ka autortiesības ir privātas tiesības un vērtējamas saskaņā ar *Civillikuma* noteikumiem, tajās abas puses ir līdzvērtīgas, un, atšķirībā no publisko tiesību imperatīvā rakstura, civiltiesiskās attiecības var veidot, tikai savstarpēji vienojoties. To apliecina arī *Autortiesību likuma* 2. pantā noteiktais princips, ka autortiesības tiesiskā režīma ziņā pielīdzināmas tiesībām uz kustamu mantu *Civillikuma* izpratnē. Autors savas tiesības var nodot tikai ar līguma palīdzību, tāpat arī autortiesību organizācija atbilstoši autora pilnvarojumam tiesības izmantot darbu var nodot tikai ar līguma palīdzību. Saskaņā ar *Civillikumu* līgums ir vairāku personu ar vienošanos pamatots gribas izteikums, kura mērķis ir nodibināt saistību tiesību, ka pie katra saistību līguma būtības pieder savstarpējs apsolījums un tā pieņemšana no abām pusēm, bet vienpusējs solījums, kuru vēl nav pieņēmusi otra puse, nenodibina nekādu saistību.⁵¹⁵ Tomēr nereti autortiesību organizācija vienpusēji grib diktēt līguma noteikumus, līdz ar to izveidojas situācija, ka puses nevar noslēgt līgumu. Šobrīd Latvijā par galveno autoratlīdzības saņemšanas instrumentu no raidorganizācijām kļūst nevis licences līgumi, bet gan tiesas spiesti lēmumi. Šāda situācija rada dabisku aizvainojumu autoros un labi saprotamu pretestību raidorganizācijās.

4.2.4.3. Autora ekskluzīvo tiesību ierobežojums kolektīvā pārvaldījuma rezultātā

Autora tiesības neatļaut sava darba izmantošanu, būdamas tik svarīgas autortiesībām, zūd brīdī, kad autortiesības tiek nodotas autortiesību organizācijai un ir spēkā visu laiku, kamēr ir spēkā pārstāvniecības līgums. Autore pilnībā piekrīt profesora Kohena Jehorama viedoklim, kurš uzskata, ka autora ekskluzīvās tiesības neatļaut sava darba izmantošanu ir spēkā tikai tad, ja viņš pats tās

⁵¹³ *Autortiesību likums*, 65. pants.

⁵¹⁴ **Shēpensa, P.** *Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma rokasgrāmata*. Rīga: LR Kultūras ministrija, 2006. 37. lpp.

⁵¹⁵ *Civillikums*, 1511.–1513. pants.

administrē. Līdz ar brīdi, kad šo tiesību administrēšana tiek nodota autortiesību organizācijai, šis ekskluzīvās tiesības zūd un nevar tikt lietotas visu laiku, kamēr ir spēkā pārstāvniecības līgums. Tās pārvēršas par tiesībām saņemt atlīdzību. Ja autors ir nodevis autortiesību organizācijai savu tiesību pārvaldījuma tiesības, tad autortiesību organizācijas pienākums ir piešķirt visiem, kas piekrīt maksāt, tiesības izmantot minētā autora darbus⁵¹⁶.

Lietotājs, kas vēlas licenci, ir tiesīgs iegūt šo licenci tieši no autortiesību organizācijas, un, ja tā atsaka šo licenci, bet lietotājs tomēr izpilda šo mūziku bez atļaujas, tad to nevar uzskatīt par autortiesību pārkāpumu. Aģentūras rokās šīs tiesības nav gluži pakļautas piespiedu juridiskai licencei, bet rezultāts ir ļoti tam tuvs. Tas viss nozīmē, ka autora ekskluzīvās tiesības atļaut vai aizliegt darba izmantošanu ir "pazeminātas" līdz vienkāršām tiesībām uz atlīdzības saņemšanu. Tiesības, nonākušas autortiesību organizācijas rokās, ir pakļautas gandrīz obligātai juridiskai licencei. Profesors to ir nosaucis par "labprātīgu piespiedu licenci"⁵¹⁷.

Ja autors ir nodevis autortiesību organizācijai savu tiesību pārvaldījuma tiesības, tad autortiesību organizācijas pienākums ir piešķirt visiem, kas piekrīt maksāt, tiesības izmantot minētā autora darbus. Vācijā šis pienākums ir ierakstīts Autortiesību vadības likumā kā ierobežojums autortiesību organizāciju monopolistiskajai varai.⁵¹⁸ Nīderlandē līdzīgs rezultāts ir panākts ar tiesas lēmumu.⁵¹⁹ Tiesa noteica, ka jebkurā gadījumā pats autors, kas nav nodevis tiesības, var atteikties licencēt trešo pusi un ka viņam par to ne ar vienu nav jāskaidrojas. Tas pats attiecas uz individuāliem autora tiesību saņēmējiem. Taču autortiesību organizācija ir īpašā situācijā, jo tās atrodas dabīgā monopolstāvoklī, kas ir praktiski nepieciešams autoru darbu efektīvai administrēšanai. Līdz 2004. gada 4. aprīlim pat Latvijas *Autortiesību likumā* bija noteikts, ka autortiesību organizācijas darbība nav uzskatāma par monopolu un netiek pakļauta ierobežojumiem, ko nosaka konkurenci regulējošie normatīvie akti.⁵²⁰

Kolektīvā pārvaldījuma gadījumā vienādus tarifus izmanto vispārīgi gan attiecībā uz Madonnu, gan uz Raimonu Paulu, gan uz jebkuru pat nezināmu komponistu vai aranžētāju. Tāda vienādošana, protams, neveicina veiksmīgāko un populārāko autoru entuziasmu. Tāpēc autori patur savas tiesības visur, kur spēj tās pārvaldīt individuāli, piemēram, viegli kontrolējamām operas izrādēm, grāmatu

⁵¹⁶ **Kohens Jehorams, H.** Runa "Kolektīva vai individuāla autortiesību vadība ciparizācijas vidē" Baltijas konferencē "Intelektuālais īpašums biznesā?". Rīga: 2002. gada 17. septembris. (Autores tulkojums).

⁵¹⁷ **Cohen Jehorm, H.** *Basic Principles of Copyright Organizations*. London: Copyright, 1990. p. 214.

⁵¹⁸ *Law on the Administration of Copyright and Neighboring Rights* (Copyright Administration Law) of September 9, 1965, as last amended by Law of June 23, 1995. Officially published in: Bundesgesetzblatt, Teil I, 28.10.1994, p. 3210 and Teil I, 1965, p. 1294, Clause 11 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=975.

⁵¹⁹ Arnheimas Apelācijas tiesas spriedums 1961. g. 29. maija spriedums, NJ 1961, 339. No EBU Juridiskās komitejas sesijas materiāliem: Ženēva 2004. gada 21.–22. oktobris.

⁵²⁰ *Autortiesību likums*, 64. pants (redakcija pēc 04.04.2004. Nav spēkā).

izdošanai u. tml. Kas attiecas uz tā saucamajām “mazajām” mūzikas izmantošanas tiesībām, viņi tomēr ir atkarīgi no milzīgās autortiesību organizācijas mašīnērijas. Kā saka Mārgareta Mollere: “Uz jautājumu, kuras tiesības vajadzētu pārvaldīt autortiesību organizācijai, ir relatīvi viegli atbildēt – cik vien maz tiesību iespējams un tik daudz tiesību, cik nepieciešams”.⁵²¹ Ņemot vērā intelektuālā īpašuma nemateriālo raksturu, tā aizsardzība savās praktiskajās izpausmēs būtiski atšķiras no klasiskajām īpašuma aizsardzības metodēm. Literatūrā izšķir vismaz piecus dažādus intelektuālā īpašuma nodrošināšanas veidus, kas ne tikai praktiski ietekmē intelektuālā īpašuma realizēšanas un aizsargāšanas iespējas, bet nosaka pat priekšstatus par intelektuālo īpašumu kā tādu. Daži no šiem intelektuālā īpašuma aizsardzībai paredzētajiem mehānismiem ir nesaraujami saistīti ar publikas interesēm, un var būt vērsti nevis uz īpašnieka tiesību nodrošināšanu, bet gan – gluži otrādi – uz šo tiesību ierobežošanu publikas (sabiedrības) interesēs.⁵²²

Autortiesību jomā lielākoties pastāv atsevišķas personas jaunrades monopols (kas paredz aizliegumu jebkuram izmantot intelektuālo īpašumu, tomēr nestājas ceļā līdzīga darba izmantošanai) un personālās jaunrades lietošanas monopols (kas paredz, ka jaunrades produktus ir tiesības lietot jebkuram, kaut arī darbs ir līdzīgs jebkuram monopolizētam intelektuālā īpašuma objektam). Negodīgas konkurences aizliegums, savukārt, nevis atļauj intelektuālā īpašuma autoram monopoltiesības, bet gan aizliedz citām personām iejaukties šajā sfērā.⁵²³ Monopola īpašniekam nav tiesību izmantot savu varu pēc sava prāta. Šī monopolistiskā vara ir jāizmanto, ievērojot to lietotāju intereses, kas ir atkarīgi no viņu licenču saņemšanas. Lietotājs, kas vēlas licenci, ir tiesīgs iegūt šo licenci tieši no autortiesību organizācijas, un, ja tā atsaka šo licenci, bet lietotājs tomēr izpilda šo mūziku bez atļaujas, tad to nevar uzskatīt par autortiesību pārkāpumu. Savukārt, par monopolu ierobežojošu faktoru var uzskatīt tā sauktās “piespiedu licences” – tas ir, kad valsts ar likumu nosaka iespēju citām personām lietot intelektuālo īpašumu, bet šīm personām ir jāmaksā noteikta atlīdzība atbilstoši intelektuālā īpašuma vērtībai. Piespiedu licence ir radniecīga īpašuma tiesību ierobežošanai attiecībā uz ķermeniskām lietām.⁵²⁴ Arī kolektīvā pārvaldījuma gadījumā intelektuālā īpašuma objektu izmantošana ir pakļauta piespiedu licencei – objekta izmantošana ir atļauta, ja par to tiek samaksāta fiksēta apjomā atlīdzība. Tikai šajā gadījumā atlīdzības apjomu (parasti) nosaka nevis valsts, bet gan tas tiek norunāts līgumā starp kolektīvā pārvaldījuma organizāciju un lietotāju.

---

⁵²¹ **Moller, M.** *Collective administration of Copyright and Neighbouring Rights*. Berlin: Copyright, 1988. p. 369.

⁵²² **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. 11. lpp.

⁵²³ **Philips, J., Firth, A.** *Introduction to Intellectual Property Law, Second edition*, p. 11–16.

⁵²⁴ **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. 12. lpp.

Literatūrā gan pastāv viedoklis, ka valstis, kurās autoram ir tiesības vienīgi uz taisnīgas atlīdzības saņemšanu, pieder sociālistiskā tipa tiesību sistēmai ar mazattīstītu privātpašuma institūtu⁵²⁵, tomēr darba autore uzskata, ka, nododot savas tiesības kolektīvajam pārvaldījumam, nevienā valstī nav iespējams katram autoram saglabāt savas ekskluzīvās tiesības. Šeit jāatceras vispārējais privāto tiesību princips, ka īpašums ir absolūta vara pār lietu tikai tik tālu, cik tā netiek aprobežota ar likumu par labu citiem. Kā redzams no iepriekš minētā, nav nekāda juridiska pamata autortiesību organizācijai diktēt savas cenas vai tarifus par autordarbu izmantošanu raidorganizāciju programmā. Autortiesību organizācija pamato savas tiesības diktēt cenu autoru ekskluzīvajām tiesībām atļaut vai aizliegt savu darbu izmantošanu, taču šos apgalvojumu var apstrīdēt ar tālāk minētajiem argumentiem (kuri jau tika minēti iepriekš):

- 1) *Autortiesību likumā* nav noteikts, ka ekskluzivitāte attiecas arī uz atlīdzības apmēru – to diktē tirgus,
- 2) pilnvarojot autortiesību organizāciju, autors pats jau ir daļēji atteicies no savām ekskluzīvajām tiesībām,
- 3) *Autortiesību likumā* ir noteikts, ka autortiesību organizācija vienojas ar darbu izmantotājiem par atlīdzības lielumu, nevis diktē savus noteikumus.

4.2.4.4. Autortiesību pārstāvniecības visaptveramības nepieciešamība

Strīdos par autortiesību organizāciju noteikto tarifu tiesiskumu parasti tiek piesaukti salīdzinājumi ar veikalu, kurā ieejot pircējs nevar diktēt savu cenu, bet viņam ir jāmaksā tik, cik prasa pārdevējs. Taču šajos strīdos parasti tiek noklusēts nākamais arguments – ja pircējam nav tik daudz naudas, kā prasa pārdevējs, viņš var aiziet uz citu veikalu, kur to pašu preci pārdod par lētāku cenu, turpretī autordarbu izmantotājam nav iespēju aiziet uz blakus veikalu, jo šāda veikala vienkārši nav. Tā kā praksē ir praktiski neiespējami pirms darbu izmantošanas noskaidrot, vai autors ir konkrētās autortiesību organizācijas biedrs, tad autortiesību organizācija izsniedz visaptverošu licenci par visu (gan Latvijas, gan ārvalstu) viena repertuāra darbu izmantošanu. Izmantotājs iekļauj visus izmantotos darbus vienā kopējā atskaitē un samaksā līgumā noteikto summu. Gadījumā, ja kāda darba autors nav autortiesību organizācijas biedrs, autortiesību organizācijas pienākums ir samaksāt viņam pienākošos atlīdzību. Šādas darbības juridiskais pamatojums ir *Autortiesību likuma* 64. panta 4. daļa, kas nosaka, ka autori, kas nav pilnvarojuši autortiesību organizāciju iekasēt autoratlīdzību, ir tiesīgi pieprasīt, lai tā izmaksā viņiem pienākošos atlīdzību saskaņā ar izdarīto atlīdzības sadali, vai arī lai izslēdz viņu darbus

⁵²⁵ Grudulis, M. *Ievads autortiesībās*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 21. lpp.

vai izpildījumu no licencēm, ko autortiesību organizācija izdod darbu izmantotājiem.⁵²⁶ Tas nozīmē, kamēr autors nav pieprasījis autortiesību organizācijai izslēgt viņa darbu no licences, autortiesību organizācija ir tiesīga šo atlīdzību iekasēt un samaksāt autoram.

Tā kā likums nosaka, ka autoram ir tiesības pieprasīt, lai autortiesību organizācija izslēdz viņa darbus no licencēm, ko tā izdod darbu izmantotājiem (66. panta 4. daļa), vairāki autori ir izmantojuši šīs tiesības un paziņojuši autortiesību organizācijai un izmantotājiem, ka vēlas aizliegt vai atļaut savu darbu izmantošanu bez autortiesību organizācijas starpniecības. Lai gan tas bezgalīgi sarežģī gan atļaujas saņemšanas, gan atlīdzības izmaksāšanas procedūru, tomēr gan autortiesību organizācijai, gan izmantotājiem šāda prasība ir jārespektē. Kā piemēru var minēt pazīstamā fotogrāfa Viļa Rīdzenieka (kurš iemūžinājis fotoattēlos Latvijas Republikas dibināšanas mirkli, kā arī daudzus valstiski svarīgus momentus un pazīstamas personas) meitas Atalas Rīdzenieces prasību slēgt ar viņu atsevišķu līgumu par viņa tēva darbu izmantošanu raidīšanai. Raidorganizācija ir spiesta šādu līgumu slēgt, jo meita (autora tiesību mantiniece) ir pieprasījusi autortiesību organizācijai izslēgt viņa tēva darbus no licencēm, ko tā izdod raidorganizācijām. Praksē ir bijuši vēl daži gadījumi, kad autors vai autoru grupa (piemēram, grupas “Prāta vētra” autori) paziņoja, ka paši dos atļaujas un saņems atlīdzību. Tomēr pieredze pierāda, ka šādā veidā par zaudētājiem kļūst gan paši autori, kas saviem spēkiem vien nevar izkontrolēt savu darbu izmantošanu, it sevišķi – ārzemēs, gan izmantotāji, kas sarežģītās autortiesību administrēšanas dēļ maksimāli cenšas no šo autoru darbu izmantošanas izvairīties. Šobrīd visi Latvijas autori, kas kādreiz bija aizlieguši autortiesību organizācijai iekļaut viņu darbus licencēs, ir atkal noslēguši līgumus par viņu tiesību kolektīvo pārvaldījumu.

4.2.4.5. Paralēlo autortiesību organizāciju dibināšanas mēģinājumi

Lai nodibinātu šo iepriekšējā nodaļā minēto “otro veikalu” autordarbu izmantošanas tiesību iegūšanai, ir bijuši mēģinājumi izveidot jaunas organizācijas, kuras pretendē uz autoru mantiskā pārvaldījuma tiesību organizāciju statusu, bet šāda situācija rada vēl lielāku juridisku neskaidrību. Kā nesenu piemēru šādas paralēlas autortiesību organizācijas dibināšanai var minēt pirms dažiem gadiem nodibināto sabiedrisko organizāciju “Autortiesību subjektu mantisko tiesību aizsardzības autortiesību organizācija”, kuras dibināšanas iniciatore bija Latvijas Tirdzniecības asociācija (LTA). Asociācijas statūtos bija noteikts, ka tās mērķis ir tirdzniecības nostiprināšana un attīstība Latvijā, kā arī uzņēmējdarbības vides uzlabošana un pilnveidošana, un šā mērķa sasniegšanai asociācija izvirza uzdevumu tās dalībnieku – autortiesību subjektu mantisko tiesību pārvaldīšana un aizsardzība attiecībā

---

⁵²⁶ *Autortiesību likums*, 66. panta 4. daļa.

uz autoru darbu publisko izpildījumu LR teritorijā kafejnīcās, veikalos, iestādēs, viesnīcās un citās tamlīdzīgās vietās, kā arī citu viņu likumīgo interešu aizsardzība. Asociācijas priekšsēdētājs Henriks Danusevičs uzskatīja, ka alternatīvas autortiesību organizācijas izveidošana bijusi vienīgā iespēja, lai rastu mazajiem un vidējiem uzņēmējiem pieņemamu risinājumu mūzikas atskaņošanas tarifu ziņā. To izraisījis fakts, ka autortiesību organizācija *AKKA/LAA*, neesot vēlējusies konstruktīvi risināt jautājumu par mūzikas ierakstu atskaņošanu veikalos un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos. Jaunā sabiedriskā organizācija par vienu no savas darbības uzdevumiem uzskatīja autortiesību atlīdzības jautājuma sakārtošanu valstī, ievērojot gan pašu autoru, gan viņu darbu izmantotāju intereses, un plānoja tikties ar raidorganizāciju un mūzikas ierakstu izdevējkompaniju pārstāvjiem. Henriks Danusevičs apgalvoja, ka ar citu valstu tirdzniecības asociāciju palīdzību esot izpētījis tarifus, pēc kādiem Eiropas valstīs maksā par mūzikas publisko atskaņojumu dažādās tirdzniecības vietās, un konstatējis, ka *AKKA/LAA* pieprasītie tarifi ir krietni augstāki. Danuseviča kungs bija pārliecināts, ka, ņemot vērā dzīves līmeni Latvijā, šim tarifam būtu jābūt vismaz par 30% zemākiem. Lai gan organizācija apvienoja un pārstāvēja tikai dažus autorus, par kuru darbu izmantošanu varēja izdot licences, taču Danuseviča kungs bija pārliecināts, ka daudzi autori, redzot, cik lielu un kārtīgi izmaksātu atlīdzību saņem organizācijas biedri, ātri vien lauza pārstāvniecības līgumus ar *AKKA/LAA* un kļuva par jaunās organizācijas biedriem.⁵²⁷ Tomēr nebija īsti skaidrs, kā šī jaunā organizācija administrēs autoru tiesības, un, šķiet, ka īstas skaidrības nebija arī pašiem organizācijas dibinātājiem. Nenoliedzami, tā ir liela priekšrocība un visas autortiesību kolektīvās administrēšanas būtība, ka ir iespējams iegūt atļauju autordarbu izmantošanai “ieejot pa vienām durvīm”, nevis meklējot, kur un kā saņemt šo atļauju no katra autora individuāli vai pētot, kura autortiesību organizācija pārstāv konkrēto autoru. Tas būtu neiedomājami sarežģīti, ja viena repertuāra (mūzika, vizuālā māksla vai dramatiskie darbi utt. dažādu autoru darbus pārstāvētu dažādas autortiesību organizācijas. Vadoties no gadu simtiem ilgās autortiesību kolektīvās administrēšanas prakses, šāda situācija uzskatāma par nelietderīgu un nepieļaujamu. Jau reiz Latvijā bija divas autortiesību organizācijas *AKKA* un *LAA*, un sistēma nedarbojās, kamēr šīs autortiesību organizācijas neapvienojās, jo ārvalstu autortiesību organizācijas slēdz tikai vienu ekskluzīvu pārstāvniecības līgumu tikai ar vienu autortiesību organizāciju katrā valstī. Ja tiktu slēgti vairāki līgumi par viena repertuāra darbu izmantošanu, tad ārvalstu autortiesību organizācija vienkārši nezinātu, uz kuras autortiesību organizācijas kontu pārskaitīt savā valstī iekasēto atlīdzību, un sistēma nestrādātu.

---

⁵²⁷ No Kultūras Ministrijas Konsultatīvās padomes sēdes protokola 2002. gada 24. oktobrī.

Lai šo situāciju atrisinātu, likumdevējs 2004. gada 22. aprīlī pieņēma grozījumus *Autortiesību likumā*, nosakot, ka, izsniedzot atļauju kolektīvā pārvaldījuma organizācijai, Kultūras ministrija izvērtē, vai organizācija spēs veikt konkrēto tiesību vai izmantošanas veida efektīvu administrēšanu un vai to jau nenodrošina cita mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija.⁵²⁸ Tas nozīmē, ka šobrīd autortiesību organizāciju darbība tiek licencēta un viena repertuāra darbus var pārstāvēt tikai viena organizācija. Tas padarīs mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas darbu pārskatāmāku. Autore noteikti uzskata, ka ir jābūt tikai vienai kolektīvā pārvaldījuma organizācijai katrā valstī uz katru repertuāru. Ja, piemēram, mūzikas repertuāru pārraudzītu divas vai vairākas organizācijas, tas ārkārtīgi sarežģītu un sadārdzinātu autortiesību uzskaites un atlīdzības maksāšanas procesu. Tomēr, atrodoties šādā dabiska monopolstāvokļa pozīcijā, organizācijai ir ļoti grūti “nekrist kārdinājumā” un nepacelt tarifus, kurus tā vienpusēji nosaka par autordarbu izmantošanu, tādā veidā gūstot arī lielāku starpniecības procentu. Tādēļ valstī ir jānodrošina kārtība, kādā tiks novērsta iespējamā vēlēšanās izmantot savu dominējošo stāvokli ļaunprātīgi. Daļēji šīs funkcijas jau pilda Kultūras ministrija, tomēr tā nekad nav vēlējusies iesaistīties strīdos par organizācijas noteikto tarifu apjomiem, līdz ar to šī pārraudzība ir diezgan formāla.

4.2.4.6. Autortiesību administrēšanas iespējas digitālajā vidē

Autortiesību pētnieki norāda, ka autortiesību organizācijas dibināja profesionālas mākslas un literāras asociācijas, kas pārstāvēja ne vien savu biedru individuālas intereses, bet arī pašas profesijas intereses. Vecā nolīdzināšanas sistēma ar fiksētiem tarifiem visiem vienādi radās ne tikai aiz efektivitātes apsvērumiem, bet arī apmierināja sociālās rūpes par asociāciju mazāk veiksmīgiem biedriem. Mūsdienu tendence uz radikālu individualizāciju ir pretēja šīm rūpēm. Jaunajā, tā sauktajā “kibertelpā” analogās sistēmas tehnika ir novecojusi, tās vietā stājas uzlabotas un lētas ciparizētas automatizācijas sistēmas, kas ļauj gan autortiesību organizācijai, gan individuāliem tiesību īpašniekiem ar datora palīdzību sazināties 24 stundas diennaktī, un automātiski izsniegt lietotājiem pieprasītās licences par individuālajiem tarifiem un par konkrētiem darbiem. Starpnieku iejaukšanās vai visaptverošo licenču iegāde vairs nav vajadzīga, visi darījumi var būt pilnīgi individuāli, un naudas pārvedumi ir lēti. Tagad autori var noteikt ne vien savus tarifus, bet arī uzstādīt citus noteikumus, piemēram, lai aizsargātu savas morālās tiesības attiecībā uz viņu darbu izmaiņām un sagrozījumiem, kas ir tik viegli panākami internetā. Tas, protams, sadārdzinātu licences iegūšanas izmaksas, jo potenciālajiem darbu izmantotājiem būtu jāveido milzīga datu banka, lai varētu atrast interesējošā

⁵²⁸ *Autortiesību likums*, 67. pants.

darba autoru un sazinātos ar viņu par licences izsniegšanu, taču autoriem nebūtu daļa no ienākumiem jāatdod autortiesību organizācijai par viņu tiesību administrēšanu.⁵²⁹ Iespējams, ka šāds redzējums attiecībā uz autortiesību organizāciju nākotni ir diezgan stipri pārspīlēts, bet patiesībā, ja viss tiek datorizēts un pieejams vienotā tīklā, tad ar laiku var mazināties nepieciešamība pēc tiesību kolektīvās administrēšanas noteiktos darbu lietošanas veidos, līdz ar to autortiesību organizācijas darbības lauks varētu diezgan stipri sašaurināties. Vēl viens autortiesību administrēšanas konkurents varētu būt elektroniskie aizsargi, kas neatļauj darbus izmantot citādi, kā autors vai blakustiesību subjekts ir atļāvis jeb tā sauktā *Digitālā tiesību vadība* (DRM). Ar šīs vadības palīdzību teorētiski ir iespējams kontrolēt šo tiesību izmantošanu un atlīdzības saņemšanu, jo DRM var uzbūvēt elektroniskas sienas, lai neielaiestu nevēlamus viesus, un vienīgi tie, kas maksā, tiek iekšā, var radīt jaunus biznesa modeļus. Lietotājam var prasīt samaksu par lietošanas laiku, apjomu un biežumu.⁵³⁰ Vai DRM varētu nomainīt autortiesību aģentūras? Daudzas teorijas apgalvo, ka DRM padara autortiesību organizācijas liekas. Taču autore uzskata, ka tā gluži nav, jo vienīgi autortiesību organizācijas spēj tikt galā ar autortiesību objektu milzīgi plašo izmantojumu, piemēram, mūzikas jomā, garantējot lietotājam tiesības izmantot visas pasaules repertuāru. Bez tādas garantijas raidorganizācijas nespētu veidot savas programmas.

4.2.5. Autortiesību organizāciju pārraudzība

Autortiesību organizācijas pienākums ir kontrolēt autora darbu izmantošanu un savākt maksājumus atbilstoši līgumu noteikumiem, ko tās slēdz ar izmantotājiem.⁵³¹

Autoru mantisko tiesību kolektīvais pārvaldījums tiek īstenots šādā veidā:

- 1) autori noslēdz līgumus ar autortiesību organizāciju par savu darbu izmantošanu, pilnvarojot organizāciju rīkoties autoru vārdā – dot atļauju un iekasēt atlīdzību,
- 2) autortiesību organizācijas noslēdz licences līgumus ar autordarbu izmantotājiem, pilnvarojot viņus lietot noteiktos darbus noteiktā veidā, autortiesību organizācija kontrolē darbu izmantošanu un iekasē licences līgumā noteikto atlīdzību,
- 3) autortiesību organizācija ievāko naudu sadala autoriem, no izmaksājamās summas ieturot savas administrēšanas izmaksas,
- 4) dažādu valstu autortiesību organizācijas noslēdz savā starpā līgumus par attiecīgās valsts autoru darbu pārstāvniecību citā valstī,

⁵²⁹ **Kohens Jehorams, H.** Runa “Kolektīva vai individuāla autortiesību vadība ciparizācijas vidē” Baltijas konferencē “Intelektuālais īpašums biznesā?”. Rīga: 2002. gada 17. septembris.

⁵³⁰ **Vēbers, P.** Referāts “Tiesību digitālā vadība”. EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā kas notika 2006. gada 31. martā Barselonā.

⁵³¹ *Autortiesības*, Rokasgrāmata. Izdevniecība AGB, Rīga, 1997. 32. lpp.

5) ārzemju autori saņem autoratlīdzību par savu darbu izmantošanu citā valstī ar savas valsts autortiesību organizācijas starpniecību, pamatojoties uz autortiesību organizāciju savstarpēji noslēgtajiem līgumiem.

Autortiesību likumā ir noteikti autortiesību organizācijas pienākumi.⁵³²

1) izmaksājot atlīdzību autoriem, sniegt tiem pārskatu par darba izmantošanu, izpildīšanu un citām darbībām;

2) iekasētās atlīdzības summas pēc tam, kad izdarīti noteiktie atskaitījumi, sadalīt starp autortiesību organizācijas pārstāvētajiem autoriem proporcionāli viņu izmantotajiem darbiem un regulāri tās izmaksāt.

4.2.5.1. Autortiesību organizāciju pārraudzības nepieciešamība

Darbu izmantotājiem, nenoliedzami, ir vieglāk strādāt, ja katru darbu veidu pārstāv tikai viena autortiesību organizācija. Tad nav jāmeklē, no kuras autortiesību organizācijas saņemt atļauju un maksāt naudu par konkrētā autora konkrētā darba lietošanu. Ja kādā valstī ir divas autortiesību organizācijas, tad noteikti tikai vienai no tām ir tiesības uz visu viena veida darbu (muzikālie, vizuālie, literārie u. c.) repertuāru, ieskaitot ārzemju autortiesību organizāciju pārstāvēto autoru darbus, jo nekad ārvalstu autortiesību organizācijas neslēdz līgumus par to pašu repertuāru ar divām autortiesību organizācijām vienā valstī. Tomēr šāda situācija rada autortiesību organizācijai iespējas izmantot savu monopolstāvokli, ko tās, nenoliedzami, arī izmanto. Lai šo monopolstāvokli ierobežotu, ir nepieciešams noteikt stingru uzraudzības kārtību, kā arī izstrādāt nosacījumus, kādiem esot, autortiesību organizācijai var piešķirt vai atņemt licenci kolektīvajam pārvaldījumam.

Šāda sistēma darbojas daudzās valstīs, piemēram, Vācijā, kur autortiesību organizācijas tiek stingri uzskaitītas un licencētas. Vācijas *Autortiesību kolektīvās administrēšanas likums*⁵³³ ir ļoti stingrs attiecībā uz tiesībām atteikt vai anulēt licenci autortiesību organizācijai, un to saskaņā ar likumu (3. pants) reizēm var veikt par salīdzinoši nelielu pārkāpumu.

4.2.5.2. Autortiesību organizāciju pārraudzības kārtība Latvijā

Latvijas *Autortiesību likumā* ir noteikta mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju uzraudzība, un šo uzraudzību veikt ir uzdots Kultūras ministrijai. Autortiesību organizācija var veikt

⁵³² *Autortiesību likums*, 66. pants.

⁵³³ *Law on the Administration of Copyright and Neighboring Rights (Copyright Administration Law)* of September 9, 1965, as last amended by Law of June 23, 1995. Officially published in: Bundesgesetzblatt, Teil I, 28.10.1994, p. 3210 and Teil I, 1965, p. 1294 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=975.

mantisko tiesību kolektīvo pārvaldījumu tikai pēc Kultūras ministrijas izsniegtās atļaujas saņemšanas. Izsniedzot šo atļauju, Kultūras ministrijai ir jāizvērtē, vai:

- 1) tiek piemēroti vienādi noteikumi vienas un tās pašas kategorijas izmantotājiem;
- 2) netiek nepamatoti atteikta licences izsniegšana;
- 3) atlīdzības sadale un izmaksa notiek paredzētajā kārtībā;
- 4) noteikumi par atlīdzības iekasēšanu un sadali ir taisnīgi;
- 5) administrēšanas izmaksas ir pamatotas.⁵³⁴

Likumdevējs ir atstājis izvēles iespējas Kultūras ministrijai noteikt, vai tā veiks arī zināmas pirmstiesas iestādes funkcijas – iejauksies arī strīdos par autoratlīdzības apjomu jeb tikai veiks formālas kontroles funkcijas pār autortiesību organizācijas administratīvo vadību.

Kā jau minēju iepriekš, *Bernes konvencija* paredz – ja atlīdzības lielums nav reglamentēts likumā, to nosaka kompetenta institūcija (11.*bis.* pants). Lai gan Kultūras ministrija acīmredzot nav atzīstama par kompetentu institūciju *Bernes konvencijas* izpratnē, tomēr Latvijas *Autortiesību likums*, uzdodot sekot, vai autortiesību organizācijas noteikumi par atlīdzības iekasēšanu ir taisnīgi, manuprāt, ir pilnvarojis ministriju kontrolēt, vai autortiesību organizācijas noteiktie tarifi par autordarbu izmantošanu ir taisnīgi un atbilst gan autoru, gan visas sabiedrības interesēm.

Likumā (67. panta 4. daļā) ir noteikts, ka Kultūras ministrija anulē atļauju veikt mantisko tiesību kolektīvo administrēšanu, ja autortiesību organizācija pēc atkārtota Kultūras ministrijas pieprasījuma nesniedz informāciju, kas nepieciešama uzraudzības veikšanai vai tās darbība neatbilst likumam un Kultūras ministrijas norādītajā termiņā trūkumi nav novērsti.

Autortiesību likuma projekta apspriešanas gaitā tika piedāvāts iestrādāt noteikumus, ka Ministru kabinets vai Kultūras ministrija apstiprinātu autortiesību organizācijas un raidorganizāciju savstarpēji noteiktos tarifus, kaut vai vismaz sabiedriskajām raidorganizācijām, taču līdz likuma galējam variantam šie priekšlikumi nenonāca.

4.2.6. Autoratlīdzības apjoms

4.2.6.1. Autoratlīdzības aprēķināšanas dažādas metodes

Tiesību problēma varbūt nebūtu tik asa, ja *Autortiesību likumā* būtu noteikti kritēriji un metodika, kuri būtu jāņem vērā, aprēķinot maksājamo autoratlīdzību. Piekrītot, ka autortiesības ir privātās tiesības, un valstij nebūtu jāregulē tarifu apmērs (kā tas notika padomju varas gados), tomēr galveno aprēķina kritēriju noteikšana ļoti palīdzētu likuma vienotai piemērošanai visā Latvijas teritorijā.

⁵³⁴ *Autortiesību likums*, 65. pants.

Autoratlīdzība par darbu izmantošanu raidīšanai var būt noteikta gan par vienu sekundi vai minūti, gan kā viena maksājamā summa gadā vai mēnesī. Parasti līgumos par mūzikas izmantošanu tiek minēta viena konkrēta attiecīgajā gadā maksājamā summa, kas balstīta uz mūzikas vidējo izmantojumu, raidorganizācijas auditoriju un ienākumiem attiecīgajā gadā. Tas ir praktiski izdevīgi tādēļ, ka mūzika raidorganizācijas programmā skan gandrīz nepārtraukti, un būtu grūti precīzi saskaitīt pārraidīto sekunžu skaitu un reizināt to ar kaut kādu sekundes vai minūtes cenu. Tomēr šāda vienotas summas noteikšana nedrīkst būt balstīta uz vienas puses diktātu, tai jābūt samērīgai un taisnīgai, lai apmierinātas būtu abas puses.

AKKA/LAA ir noteikusi, ka iekasēs no raidorganizācijām atlīdzību saskaņā ar tarifiem, kurus nosaka un apstiprina Latvijas Autoru apvienības (*LAA*) valde un nodod realizēšanai *AKKA/LAA*. Tiesa, tiek piedāvātas arī dažas tā sauktā “atlaides”, lai gan nav īsti saprotams, kā viens līguma dalībnieks var diktēt cenas un dot otram līguma dalībniekam kaut kādas atlaides. Pusēm ir jāpanāk savstarpēji izdevīga vienošanās, tikai tad tās abas būs ieinteresētas sadarbībā un parakstīs līgumu.

Tomēr nav obligāti jāpieņem autortiesību organizācijas ierosinājums ne gadā maksājamo summu aprēķināt pēc raidorganizācijas gada ienākumiem, ne atlīdzības apjoms. Nepareizs ir priekšstats par to, ka tā tiek aprēķināta maksājumu summa lielākajā daļā Eiropas raidorganizāciju, patiesībā atlīdzības kritēriju aprēķins dažādās valstīs ļoti atšķiras, un tas ir izveidojies dažādu vēsturisku apstākļu rezultātā.

Ja raidorganizācijas programmā izmantoto muzikālo darbu uzskaiti nav iespējams veikt datorizēti, tad atlīdzība ir jānosaka pēc citiem kritērijiem un jāfiksē līgumā kā konkrēts skaitlis, kas maksājams gadā vai mēnesī vai kā citādi. Ja atlīdzība tiek noteikta kā maksājums procentos no ieņēmumiem, tad ļoti strikti ir jāuzskaita, kas ir ieņēmumi. Pretējā gadījumā samaksa varēs tikt pieprasīta arī no, piemēram, investīcijām jaunas ēkas celtniecībā. Šiem ienākumiem nav nekāda sakara ar autordarbu izmantošanu, tādēļ no tās noteikti nav jāmaksā atlīdzība. Šo summu ik gadu pēc autortiesību organizācijas pieprasījuma pieļaujams palielināt par valstī oficiāli apstiprināto inflācijas koeficientu. Tomēr, ja autordarbu uzskaitē ir datorizēta, noteikti taisnīgāk un precīzāk ir vienoties par maksāšanu par vienu minūti uz vienu skatītāju. Protams, arī tad ir jāvienojas par šo skaitli, kas ir aprēķinu pamatā. Raidorganizācijām ieteicams katru gadu monitorēt savu programmu (noskatīties un pierakstīt mūzikas apjomu, piemēram, vienas nedēļas laikā visā programmā), lai konstatētu, vai mūzikas izmantojums saglabājas iepriekšējā gada līmenī. Ja šis izmantojums ir palielinājies, būtu jāpakļaujas autortiesību organizācijas prasībai attiecīgi procentuāli palielināt nākamā gada maksājumu. Savukārt, ja mūzikas izmantojums samazinās, tas ir skaidri jānorāda un jāpierāda autortiesību organizācijai, un ir jāvienojas par summas samazināšanu.

Ja puses vēlas noslēgt līgumu, kurā ir minēta viena konkrēta summa (nevis procenti no ieņēmumiem), tā jānosaka, ņemot vērā (arī) šādus faktoros:

- 1) mūzikas lietošanas daudzums programmā, ko nosaka kā procentu attiecībā pret kopējo stundu skaitu. Mūzika televīzijā parasti aizņem ap 25–35% no programmas kopējā raidlaika (to vidū – koncerti, klipī, filmu mūzika, fona mūzika utt., radio šis procents parasti ir augstāks;
- 2) auditorijas lielums (ņemot vērā reitinga datus). Ir jābūt līdzvērtīgiem kritērijiem atbilstoši katras raidorganizācijas skatītāju un klausītāju auditorijai;
- 3) aizsargātās mūzikas daudzums, aprēķinot procentuāli, cik daudz no kopējās mūzikas skan mūzika, kuras autori miruši pirms 70 gadiem. Aizsargātās mūzikas daudzums parasti ir ap 95% no kopējās mūzikas (izņemot klasiskās mūzikas kanālus);
- 4) mūzikas lietojuma veids (televīzijā) – vai mūzika skan kadrā kā galvenā kadra sastāvdaļa – koncertos, videoklipos (dominante), vai mūzika ir pievienot kadram kā viena no audiovizuālā darba sastāvdaļām (fona mūzika, nejauši kadrā skanoša mūzika – sporta spēļu starplaikā vai no garāmbraucošas mašīnas). Mūzika televīzijas kanālā 80–90% skan fonā vai nejauši (izņemot koncertus un speciālos mūzikas raidījumus);
- 5) speciāli programmai veidoto darbu (par kuru izveidi un pārraidi ir noslēgts līgums, ir veikta samaksa tieši autoram) un izmantoto darbu (par kuru pārraidi tiek maksāts ar autortiesību organizācijas starpniecību) proporcija;
- 6) raidorganizācijas ieņēmumi no reklāmas un sponsorēšanas (bet ne no telpu vai kostīmu īres vai citiem ar raidījumu veidošanu nesaistītiem ieņēmumiem);
- 7) reālā finansiālā situācija valstī (nav objektīvi salīdzināt Latvijas raidorganizāciju veicamos maksājumus ar maksājumiem Skandināvijā vai Lielbritānijā, pareizāk būtu salīdzināt ar maksājumiem Bulgārijā, Maķedonijā vai Rumānijā).

Arī tiesu instances vairāku lietu izskatīšanas gaitā ir atzinušas, ka *AKKA/LAA* noteiktajam atlīdzības lielumam ir tikai rekomendējošs raksturs.⁵³⁵

4.2.6.2. Aprēķina metodikas meklējumi

Vairāku gadu garumā raidorganizācijas nav varējušas vienoties ar *AKKA/LAA* par licences līguma noslēgšanu un vispārējās licences saņemšanu, jo *AKKA/LAA* allaž ir pastāvējusi uz saviem vienpusēji noteiktiem, ekonomiski nepamatotiem un nesamērīgi augstiem tarifiem par darbu izmantošanu. Jebkuri

⁵³⁵ Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 56. lpp.

mēģinājumi vienoties par atlīdzības lielumu atduras pret *AKKA/LAA* argumentu, ka autoratlīdzība ir nosakāma tikai un vienīgi saskaņā ar tās padomes noteiktajiem tarifiem.

Raidorganizācijas piedāvāja aprēķināt samaksu par katru pārraidītās mūzikas minūti. Lai to īstenotu, bija jānosaka cena vienai sekundeī pārraidītās mūzikas uz vienu skatītāju vai klausītāju. Šo skaitli ievadot datorā un pareizinot ar attiecīgajiem rādītājiem, katra perioda beigās tiktu precīzi aprēķināts skaitlis, kurš raidorganizācijai ir jāmaksā par mūziku savā programmā. Ņemot par pamatu šādu absolūto skaitli, varētu viegli salīdzināt maksājamās summas dažādos periodos katrai raidorganizācijai, tādējādi panākot taisnīgumu un likuma vienveidīgu piemērošanu Latvijas Republikā. Raidorganizācijas veica aprēķinus šāda skaitļa noteikšanai, ņemot vērā dažādus kritērijus:

- 1) mūzikas lietošanas daudzums programmā procentuāli pret kopējo stundu skaitu;
- 2) raidorganizācijas auditorijas lielums;
- 3) aizsargātās mūzikas daudzums programmā;
- 4) mūzikas lietojuma veids jeb intensitāte (televīzijā) – vai mūzika skan kadrā kā galvenā kadra sastāvdaļa vai kā fons;
- 5) speciāli programmai veidoto darbu un izmantoto darbu proporcija.

Tomēr raidorganizāciju piedāvājums tika noraidīts, argumentējot ar pieņēmumu, ka visa mūzika netiktu uzrādīta un notiktu krāpšanās, tādēļ vienīgais iespējamais atlīdzības aprēķināšanas modelis ir procenti no raidorganizācijas gada apgrozījuma.

Šajā jautājumā jau Zviedrijas tiesa ir nosūtījusi Eiropas Tiesai jautājumus, vai tas nav pretrunā ar ES konkurences nosacījumiem, ka raidorganizācijām ir jāmaksā par mūziku procenti no sava apgrozījuma, un pie tam pat gadījumos, kad apgrozījumam nav nekāda sakara ar mūzikas izmantošanu, piemēram, sporta spēļu raidīšanas gadījumos?⁵³⁶ Tomēr Autortiesību organizācija pastāv uz savām prasībām un norāda, ka saskaņā ar *CISAC*⁵³⁷ veikto aptauju par atlīdzības autoriem maksājamo apmēru pārējās valstīs, ir konstatēts, ka vidējais maksājamās atlīdzības autoriem procents ir ne mazāks par 2% no raidorganizācijas ieņēmumiem. Autortiesību organizācija piedāvāja Latvijas raidorganizācijām strīdu par tarifa lielumu izskatīt *WIPO* arbitrāžas centrā, taču nesaņēma piekrišanu šādi strīda risināšanai, jo bija šaubas, vai minētā šķīrējtiesa izpratīs un aizstāvēs arī raidorganizāciju intereses.⁵³⁸ Rezultātā raidorganizācijas bija spiestas piekāpties, un tika panākta vienošanās atlīdzību aprēķināt no raidorganizācijas ieņēmumiem, ņemot vērā katras raidorganizācijas procentuālo mūzikas izmantojumu

⁵³⁶ Par šo lietu skatīt sīkāk apakšnodaļā par tiesību ieguvu no sporta pasākumu producentiem.

⁵³⁷ The International Confederation of Societies of Authors and Composers – starptautiska nevalstiska bezpeļņas autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju konfederācija (autore skaidrojums).

⁵³⁸ No Latvijas Televīzijas un *AKKA/LAA* sarakstes.

(televīzijās tas parasti ir robežās no 30 līdz 40%, radiostacijā – no 50 līdz 85%). Tomēr raidorganizācijas lūdza ņemt vērā reālo finansiālo situāciju valstī.

Tika panākta arī vienošanās par to, no kādiem ieņēmumiem tiks aprēķināta maksājamā summa, jo nav pamata aprēķināt atlīdzību autoriem, piemēram, no mērķdotācijas jaunas ēkas celtniecībai vai no ieņēmumiem par telpu vai tērpu iznomāšanu. Sarunu rezultātā puses vienojās, ka ieņēmumi, no kuriem tika aprēķināts maksājamais procents, būs šādi:

- 1) ieņēmumi no visa veida reklāmas un televeikala izvietojanas,
- 2) ieņēmumi no visa veida sponsoru samaksātās naudas,
- 3) jebkādas no valsts, pašvaldības vai citas personas saņemtās subsīdijas, dotācijas un ziedojumi Raidorganizācijas programmu veidošanas projektiem.⁵³⁹

Panākot vienošanos par aprēķina principu, tagad ir jāvienojas vairs “tikai” par maksājamā procenta lielumu. Autortiesību organizācija ir norādījusi, ka, lai gan Augstākā tiesa nosprieda, ka a/s “Radio SWH” atlīdzība par autoru muzikālo darbu izmantošanu maksājama 2% apmērā, tā pati tiesa ir noteikusi, ka Latvijas Radio maksājamā atlīdzība autoriem ir 3% no neto apgrozījuma gadā, tātad – tiesu prakse nav vienveidīga, un jāņem vērā apstākļi, ka tiesas spriedumam Latvijā nav normatīva rakstura. Šī pati nekonsekvence novērojama arī citās lietās. AKKA/LAA sākumā prasīja raidorganizācijām maksāt atlīdzību 10% apmērā no raidorganizācijas ienākumiem gadījumā, ja 100% tās raidlaika aizņem mūzika, tomēr vairākumā gadījumu tiesu prakse liecina, ka tās uzskata šādu augstu atlīdzības likmi par nepamatotu.⁵⁴⁰

Lai kaut kādā veidā paātrinātu vienošanās panākšanu, likumdevējs 2004. gada 22. aprīlī pieņēma labojumus *Autortiesību likumā* un ieviesa Latvijā vidutāja institūciju⁵⁴¹. Par šīs institūcijas pilnvaru esošajiem un vēlamiem apjomiem, lūdzu skatīt apakšnodaļā par labojumiem Latvijas *Autortiesību likumā*.

4.2.7. Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesību kolektīvā administrēšana

Lai gan šajā darbā pamatā tiek pētīts autoru mantisko tiesību kolektīvais pārvaldījums, nedaudz tomēr jāaplūko arī citu tiesību kolektīvais pārvaldījums. Šajā gadījumā tie ir dziesmu izpildītāji un fonogrammu producenti, kuri apvienojušie vienā organizācijā – “Latvijas Izpildītāju un producentu apvienībā – LaIPA”

⁵³⁹ No LRA un AKKA/LAA 2005. gada 19. aprīļa tikšanās protokola.

⁵⁴⁰ Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. 50. lpp.

⁵⁴¹ *Autortiesību likums*, 67. ¹–67. ³ pants.

Kā minēts iepriekš, *Romas konvencijas* dalībvalstīs raidorganizācijas par fonogrammu raidīšanu maksā atlīdzību gan fonogrammas producentam, gan izpildītājam, izmantojot šīs personas pārstāvošās blakustiesību organizācijas. Latvijas *Autortiesību likuma* 52. pants nosaka, ka par komerciālos nolūkos izdotas fonogrammas izmantošanu izmantotājs maksā taisnīgu atlīdzību gan fonogrammas producentam, gan izpildītājam. Tā kā Latvija ir pievienojusies *Romas konvencijai*, gan Latvijas fonogrammu producenti, gan izpildītāji iegūst starptautisku aizsardzību un saņem naudu no visas pasaules valstīm (protams, ar nosacījumu, ja attiecīgā valsts ir *Romas konvencijas* dalībniece) par to fonogrammu izmantošanu, kā arī visas pasaules valstu fonogrammu producenti un izpildītāji saņem naudu no Latvijas par tās fonogrammu izmantojumu. Ir valstis, kur viena veida darbu autori un blakustiesību īpašnieki apvienojas vienā organizācijā, piemēram, muzikāla darba veidotāji (autori, izpildītāji, producenti u. c.), bet Latvijas likums to neatļauj. Parasti gan katrā valstī ir divas organizācijas, viena – autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, otra – fonogrammu producentu un izpildītāju organizācija.

Mūsdienu autortiesību un blakustiesību likumi parasti sniedz fonogrammu producentiem un izpildītājiem tiesības kopīgi saņemt vienreizēju taisnīgu atlīdzību par komercfonogrammu pārraidīšanu. Šīs tiesības tiek administrētas tikai kolektīvi, un to veic viena kolektīvā pārvaldījuma organizācija katrā valstī. Šī organizācija pārstāv visu repertuāru, ko aizsargā nacionālie likumi vai attiecīgie starptautiskie līgumi. Tāpēc raidorganizācijai ir tiesības lietot visu repertuāru (uz neekskluzīva pamata) maksājot par to taisnīgu atlīdzību un sniedzot atskaiti par to, kas tiek izmantots (piespiedu licence). Tas nozīmē, ka fonogrammu producenti un izpildītāji nevar aizkavēt raidorganizāciju raidīt, ja gadās kāds strīds par atlīdzības summu, un strīda gadījumā raidorganizācija var turpināt raidīt, kamēr strīds tiek iesniegts tiesā, lai izlemtu, kāda ir taisnīga atlīdzība. “Vienreizēja” atlīdzība nozīmē, ka raidorganizācija maksā vienu summu kopīgi producentiem un izpildītājiem, kam savukārt jāsadala šī atlīdzība saskaņā ar līgumu vai likumu. Atlīdzības aprēķināšanas kritēriji dažādās valstīs atšķiras bieži vien vēsturisku iemeslu dēļ. Pamats var būt kopējā summa vai summa par fonogrammas raidīšanas sekundēm. Dažās valstīs šī atlīdzība tiek aprēķināta no summas, kas saistīta ar mājsaimniecību skaitu, dažās – no reklāmas ieņēmumiem, dažās – vēl savādāk. Raidorganizācijām valstīs, kurās tikai tagad tiek uzsākta blakustiesību kolektīvā administrēšana (tostarp – Latvijā), ir jābūt sevišķi uzmanīgām, vienojoties ar šo organizāciju par samaksas pamatu un līmeni, jo to mainīt vēlāk ir ļoti grūti.

LaIPA ir noslēgusi līgumus ar visām lielākajām masu organizācijām pasaulē, līdz ar to tiek pārstāvēta lielākā daļa (vismaz 80%) izpildītāju un fonogrammu producentu visā pasaulē. Tā kā *Autortiesību likums* nosaka, ka izpildītājiem un fonogrammu producentiem nav tiesību aizliegt fonogrammu vai izpildījuma izmantošanu raidīšanā, bet gan ir tikai tiesības saņemt taisnīgu

atlīdzību,⁵⁴² ar LaIPU ir slēdzams līgums tikai par taisnīgās atlīdzības apjoma noteikšanu. Līdz ar to šai organizācijai ir pienākums iekasēt naudu un pārskaitīt māsu organizācijām tām pienākošos daļu. Lai gan LaIPA ir dibināta jau 1999. gadā, līdz 2004. gadam tā nebija uzsākusi aktīvu darbību un neslēdza līgumus ar raidorganizācijām par fonogrammu izmantošanu raidīšanā. Sākot ar 2004. gadu, tā ir vērsusies pie Latvijas Raidorganizāciju asociācijas, un šobrīd jau ir noslēgti līgumi ar lielākajām raidorganizācijām par taisnīgās atlīdzības maksāšanu.

Līdz ar LaIPAs darbības uzsākšanu rodas problēma par atlīdzības (ne) maksāšanu posmā no 1993. gada, kad jaunpieņemtais likums “Par autortiesībām un blakustiesībām” uzlika raidorganizācijām pienākumu maksāt fonogrammu producentiem un izpildītājiem, bet praksē nebija izveidots mehānisms, kā šo atlīdzību iekasēt un izmaksāt. Taisnība, ka raidorganizācijas visu šo laiku ir izmantojušas fonogrammas raidīšanai, bet pašsaprotams ir arī fakts, ka nebija iespējams samaksāt katram izpildītājam un fonogrammas producentam atsevišķi, līdz ar to maksājumi netika veikti. Šobrīd šāds praktiski neizpildāms pienākums likumā ir labots, un *Autortiesību likums* nosaka maksāšanas pienākumu tikai kolektīvās administrēšanas gadījumā.⁵⁴³ Tomēr problēma saglabājas, jo ilgstošu laika posmu izpildītāju un fonogrammu producentu tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību tika ignorētas. Aizsargāto fonogrammu skaits ir atkarīgs no tā, vai konkrētā valsts ir izteikusi atrunas *Romas konvencijā* attiecībā uz pienākumu maksāt par ārvalstu fonogrammām. (Piemēram, atsevišķās valstīs, kurās šī atruna ir noteikta, pamatojoties uz pantu 16(1)(a)(iv)), fonogrammu skaits, par kurām var nemaksāt atlīdzību, salīdzinot ar kopējo pārraidīto fonogrammu skaitu, ir apmēram 40%).⁵⁴⁴

Latvijā līdz šim nav vēl bijusi neviena tiesu lieta par komerciālos nolūkos izdotu fonogrammu raidīšanu, bet interesantas lietas ir nodotas tiesa izlemšanai EK Tiesai. Lietā *SENA v. NOS*⁵⁴⁵ tika analizēti *Nomas direktīvas* nosacījumi attiecībā uz taisnīgas atlīdzības noteikšanu par komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu izmantošanu raidīšanai vai publiskiem priekšnesumiem. Direktīvas 8. pants (Raidīšana un publiski priekšnesumi) nosaka, ka dalībvalstis paredz izpildītājiem ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt raidīt bez vadiem un publiski izpildīt viņu priekšnesumus, izņemot gadījumus, ja šis priekšnesums ir jau pārraidīts priekšnesums vai arī tas izdarīts no fiksējuma. Šī panta 2. daļa nosaka, ka šo taisnīgo atlīdzību apmaksā lietotāji, ja komerciālos nolūkos publicētās fonogrammas izmanto raidīšanai bez vadiem vai publiskiem priekšnesumiem. Ir jānodrošina, ka šo atlīdzību savā starpā sadala attiecīgie izpildītāji un fonogrammu producenti. Ja nav noslēgts nolīgums

⁵⁴² *Autortiesību likums*, 52. pants 1. daļa.

⁵⁴³ *Turpat*, 52. pants 2. daļa.

⁵⁴⁴ No personīgām sarunām ar EBU raidorganizāciju juristiem ikgadējās Juridiskās komitejas sesijās.

⁵⁴⁵ Eiropas Kopienu tiesas lieta C-245/00 Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) v Nederlandse Omroep Stichting (NOS). Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis* 05.04.2003, 83. lpp.

starp izpildītājiem un fonogrammu producentiem, dalībvalstis var izstrādāt noteikumus tam, kā šo atlīdzību sadalīt viņu starpā. Lietā tika nospriests, ka šī atlīdzība ir jāinterpretē neformāli, un tā ir katras dalībvalsts darīšana, cik liela šī atlīdzība tiek noteikta, nodrošinot, direktīvas un Kopienas tiesību ietvaros, stingri ievērojot Kopienas koncepciju. Lietā norādīts, ka *Nomas direktīvas* 8 (2) pants nenosaka modeli, kā aprēķināt šo atlīdzību izpildītājiem un fonogrammu producentiem, jo tie darbojas saskaņā ar dažādiem faktoriem un dažādās vidēs. Atlīdzības lielums ir atkarīgs gan no pārraidīto stundu skaita, gan no auditorijas lieluma, kurus sasniedz radio vai televīzijas raidījums. Atlīdzībai ir jābūt noteiktai līgumā, un tai ir jābūt samērīgai ar autortiesību līgumā par muzikālo darbu izmantošanu noteikto atlīdzību. Atlīdzības lielumam, ko maksā raidorganizācijas ir jābūt tādām, kas nodrošina tiesību līdzsvaru starp izpildītājiem un fonogrammu producentiem, un tas nedrīkst ierobežot raidorganizāciju intereses pārraidīt fonogrammas uz saprātīgiem nosacījumiem, kā arī nedrīkst būt pretrunā ar Kopienas tiesībām.

EK Tiesas Lietā⁵⁴⁶ tika uzsvērts, ka atlīdzību izpildītājiem un fonogrammu producentiem par fonogrammu pārraidīšanu jānosaka atkarībā no dažādiem faktoriem, bet galvenais – atlīdzībai ir jābūt tādai, kas nodrošina līdzsvaru starp izpildītājiem un fonogrammu producentiem, un tā nedrīkst ierobežot raidorganizāciju intereses pārraidīt fonogrammas uz saprātīgiem nosacījumiem, kā arī nedrīkst būt pretrunā ar Kopienas tiesībām.

Tiesas nolēmums vēlreiz apstiprina autores viedokli par to, ka atlīdzībai ir jābūt līdzsvarotai – tādai, kas apmierina gan tiesību subjektu, gan citu sabiedrības locekļu intereses.

4.2.8. Tiesību kolektīvā pārvaldījuma regulējums dažādu valstu tiesību aktos

Pētot autortiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbības organizēšanu citās valstīs, uzmanību pievēršu šādiem jautājumiem:

1. Vai valstī ir noteikta kārtība, ka organizāciju darbība var tikt uzsākta tikai pēc tās licencēšanas jeb šādas organizācijas var darboties, balstoties uz parastiem uzņēmējdarbības noteikumiem? Vai kāds pārrauga organizāciju darbību?

2. Vai valstī ir noteikta kārtībā, kā tiek risināti strīdi starp organizāciju, tiesību īpašniekiem vai tiesību izmantotājiem?

3. Kā tiek aprēķināta maksājamā atlīdzība? Vai par pamatu tiek ņemti organizācijas apstiprinātie tarifi vai tiek panākta vienošanās starp organizāciju un izmantotājiem, vai organizācijas noteiktos tarifus apstiprina kāda iestāde vai organizācija?

⁵⁴⁶ C-245/00 (Reference for a preliminary ruling from the Hoge Raad der Nederlanden): Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) v Nederlandse Omroep Stichting (NOS).

4. Vai pastāv kādi specifiski noteikumi līgumu noslēgšanai, kas notiek, ja ilgstoši nav iespējams noslēgt līgumu?

5. Vai ir kādi citi specifiski noteikumi, kas pozitīvi risina jautājumu par kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbību?

Analizējot Eiropas valstu autortiesību likumos ietvertās normas, autore ir apkopojusi galvenos nosacījumus, kādā veidā šajās valstīs risina strīdus starp raidorganizācijām un autortiesību organizācijām.

Dānija⁵⁴⁷ un Zviedrija⁵⁴⁸ savos autortiesību likumos ir noteikusi, ka gadījumos, kad sarunām nav rezultāta, katra puse var pieprasīt vidutāju. Mediatoru izveido valdība. Ja kādai no pusēm ir priekšlikumi, mediāciju balsta uz tiem. Ja puses nevar vienoties arī mediācijas procesā, tad tās var piedāvāt šķīrējtiesu. Ja mediatora gala lēmums tiek noraidīts vai mediators saprot, ka nevar pieņemt lēmumu pušu nesadarbošanās dēļ, tas informē par to valdību. Ja starp pusēm jau pastāv līgums, tad sarunu laikā tiek uzskatīts, ka tas ir spēkā mediācijas laikā. Mediatoram pienākas taisnīga atlīdzība, kuru parasti maksā puse, kura pieprasa mediāciju.

Francija⁵⁴⁹ ir noteikusi, ka gadījumos, kad vienošanās netiek panākta sešu mēnešu laikā, atlīdzības grafiku un maksājumu kārtību izlemj komiteja, kuras galvgalī atrodas miertiesnesis, ko nozīmē Kasācijas tiesas pirmais prezidents. Komitejā vēl ietilpst viens Valsts Padomes biedrs, ko nozīmē Valsts Padomes viceprezidents, viens kvalificēts darbinieks, ko nozīmē par kultūru atbildīgais ministrs, un vienāds skaits biedru, ko nozīmē organizācijas, kas pārstāv atlīdzības saņēmējus, un biedri, ko nozīmē organizācijas, kas pārstāv personas, kas lieto aizsargātos autordarbus vai blakustiesību objektus. Par kultūru atbildīgais ministrs ar rīkojumu nosaka organizācijas, kurām ir tiesības nozīmēt komitejas biedrus un personu skaitu, ko katra organizācija drīkst nozīmēt.

Grieķijas likums nosaka, ka lietotājus pārstāvošas organizācijas kopā ar autortiesību organizācijām var, rakstiski vienojoties, nozīmēt šķīrējtiesnesi, lai tas noteiktu atlīdzības apjomu, kas lietotājam jāmaksā pirms radušās nesaskaņas. Tādējādi nozīmētam šķīrējtiesnesim ir ekskluzīvas tiesības risināt nesaskaņas. Grieķijas likumā arī ir noteikts, ka autortiesību organizācija nevar bez pamatota iemesla atteikties slēgt līgumu ar lietotāju. Ja potenciālajam lietotājam šķiet, ka organizācijas

⁵⁴⁷ *Act on Copyright No. 395 of June 14, 1995* – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1062>.

⁵⁴⁸ *Act On Mediation In Certain Copyright Disputes* (19.06,1980) – [atsauce 16.10.2009]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3668>. Articles 2–10.

⁵⁴⁹ *Copyright (Part I), Code (Consolidation), 01,07.1992 (27.03.1997), No. 92–597 (No. 97–283)* – [atsauce 08.11.2008]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=1610.

pieprasītā maksa ir pārāk liela, tad tam jāmaksā organizācijai avansā pirms lietošanas vai nu atlīdzību, ko prasa, vai nu summu, ko pēc lūguma nosaka pirmās instances tiesa.⁵⁵⁰

Polijas likums nosaka, ka autortiesību organizācija nevar atteikt līguma noslēgšanu bez būtiska iemesla. Strīdu risināšanai Kultūras un mākslas ministrija izveido Autortiesību Komisiju, kas sastāv no 40 arbitriem vienādās proporcijās no kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, autoru, izpildītāju un producentu savienībām, izmantotāju savienībām, radio un televīzijas organizācijām. Komisija sešu arbitru un priekšsēdētāja, ko nosaka Ministrija, sastāvā apstiprina vai noraida atlīdzības skalu, apjomu kolektīvi pārvaldāmajiem darbiem. Komisija trīs cilvēku sastāvā, no kuriem divus nozīmē katra puse no arbitru vidus, un trešo izvirza abi pirmie, risina strīdus, kas saistīti ar atlīdzības skalas piemērošanu. Ja kāda no pusēm nav apmierināta ar lēmumu, to var 14 dienu laikā pārsūdzēt parastā tiesā.⁵⁵¹

Slovēnijā ir noteikts, ka autortiesību organizācijas pienākums ir noslēgt līgumus ar darbu izmantotājiem. Ja puses nevar vienoties par atlīdzības apjomu, tiek uzskatīts, ka tiesības ir nodotas, ja organizācijas prasītais atlīdzības apjoms tiek noguldīts organizācijas vai tiesas depozītā.⁵⁵²

Spānijas Arbitrāžas komisija risina strīdus starp administratīvām vienībām un lietotāju asociācijām vai administratīvām vienībām un raidorganizācijām par ne-ekskluzīvu pilnvarojumu attiecībā uz tiesībām, pamattarifu noteikšanu, līgumu noslēgšanu.⁵⁵³

Vācijā noteikts, ka strīdos, kuros iesaistīta autortiesību organizācija, jebkura puse var vērsties Šķīrējtiesas valdē, kuru izveido uzraudzības iestāde. Tā sastāv no priekšsēdētāja vai viņa vietnieka un diviem ekspertiem. Šķīrējtiesas valdes dalībniekiem jāspēj rīkoties kā tiesnešiem atbilstoši Vācijas likumam par tiesnešiem. Šķīrējtiesas valde izstrādā pusēm risinājumu. Risinājuma priekšlikumu apspriež un to paraksta visi Šķīrējtiesas valdes dalībnieki. Likums arī nosaka, ka autortiesību organizācijām jāpiešķir izmantošanas tiesības vai atļaujas katrai personai, kas to pieprasa, uz objektīviem nosacījumiem, bet, ja nevar panākt vienošanos par atlīdzības apmēru, tad atļauja tiek uzskatīta par piešķirtu, ja atlīdzība, ko prasa organizācija, ir noguldīta organizācijas kontā.⁵⁵⁴

⁵⁵⁰ *Law Copyright, Related Rights and Cultural Matters, 2121/1993*. Officially published in: Official Journal (FEK), 04.03.1993, No. 25 A' – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1790>.

⁵⁵¹ *Act of 4 February 1994 on Copyright and Neighboring Rights*. Officially published in: Monitor Polski, 23/02/1994, No. 24, item 83 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3500>.

⁵⁵² *Copyright and Related Rights Act of 30 March 1995 as last amended on 1 February 2006* – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=5041>.

⁵⁵³ *Law on Intellectual Property, regularizing, clarifying and harmonizing the applicable statutory provisions* (Officially published in: Boletín Oficial del Estado, 22.04.1996, No. 97 & 07.03.1998, No. 57 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1373>.

⁵⁵⁴ *Law on the Administration of Copyright and Neighboring Rights (Copyright Administration Law) of September 9, 1965, as last amended by Law of June 23, 1995*. Officially published in: Bundesgesetzblatt, Teil I, 28.10.1994, p. 3210 and Teil I, 1965, p. 1294 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=975. Articles 11–14.

Zviedrijā, ja sarunas neved pie rezultāta, valdībai var tikt pieprasīt izveidot mediatoru (vidutāju). Tas jāpieprasa divu nedēļu laikā, kad sarunas tiek pārtrauktas vai tiek atteiktas.. Ja kādai no pusēm ir priekšlikumi, mediāciju balsta uz tiem. Ja puses nevar vienoties arī mediācijas procesā, tad tās var piedāvāt šķīrējtiesu. Ja mediatora gala lēmums tiek noraidīts vai mediators saprot, ka nevar pieņemt lēmumu pušu nesadarbošanās dēļ, tas informē par to valdību. Ja starp pusēm jau pastāv līgums, tad sarunu laikā tiek uzskatīts, ka tas ir spēkā, bet ne ilgāk kā divas nedēļas. Mediatoram pienākas taisnīga atlīdzība, kuru parasti maksā puse, kura pieprasa mediāciju.⁵⁵⁵

Plašākas atbildes uz uzdotajiem jautājumiem sniegtas šī darba 2. pielikuma 1. tabulā.

---

⁵⁵⁵ *Act On Mediation In Certain Copyright Disputes* (19.06.1980) – [atsauce 16.10.2009]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3668>. Articles 2–10.

5. NODAĻA. TIESĪBU IZMANTOŠANAS PROBLĒMAS RAIDORGANIZĀCIJAS PROGRAMMAS IZPLATĪŠANAS PROCESĀ

Pašos televīzijas attīstības pirmsākumos bija pazīstama tikai izplatīšana pa gaisu no viena raidītāja, kas atrodas uz zemes, uz uztverošajām antenām (t. s. raidīšana pa zemes līnijām). Attīstoties tehnoloģijām, pasaule iepazīna raidīšanu ar kabeļsistēmu palīdzību. Vēl viens solis bija Zemes mākslīgo pavadoņu jeb satelītu iesaistīšana raidīšanas procesā, kad signāls no zemes tika sūtīts kosmosā, kur to uztver pavadoņa antenas un nogādā atpakaļ uz zemi ļoti plašā reģionā. Līdz ar interneta attīstību raidorganizācijai paveras aizvien jaunas un jaunas iespējas raidīt programmu ar jauno tehnoloģiju palīdzību. Tās var padarīt savu programmu un arhīvus pieejamus skatītājiem izdevīgā vietā un laikā, tas nozīmē – katrs savā mājas televizorā vai datorā var izvēlēties kādu raidījumu un pasūtīt tā noskatīšanos, kad viņam ir brīvs laiks. Tā kā tehnoloģijas attīstās neiedomājami ātri, tad nav iespējams paredzēt, kādas turpmāk parādīsies iespējas nogādāt savus raidījumus līdz skatītājam. Ņemot vērā milzīgo autordarbu skaitu, kas tiek izmantots katras raidorganizācijas programmā, nenoliedzami, vienmēr paliks kāds tiesību īpašnieks, kas nebūs pilnvarojis raidorganizāciju viņa darbus pārraidīt vai padarīt pieejamus sabiedrībai dažādās jaunajās tehnoloģijās. Tādēļ, ja raidorganizācija slēdz līgumu ar kabeļtīkla, interneta vai satelīta operatoru par savas programmas retranslāciju, tad tajā nepieciešams iekļaut nosacījumu, kā rīkoties gadījumā, ja kāds aizskarto tiesību īpašnieks pēkšņi aizliedz sava darba, izpildījuma vai produkta retranslāciju. Šādos gadījumos noteikti jāparedz iespēja pārraidīt citu raidījumu, bet, ja tas nav iespējams, – izdarīt tehnisku pauzi. Lai gan šādas atrunas tiek iekļautas gandrīz visos līgumos, nav dzirdēts, ka šāda rīcība būtu bijusi nepieciešama.

Visā pasaulē televīzijas tehnika pāriet no analogās raidīšanas uz digitālo, notiek tā sauktā “konverģence” – dažādu tehnisko iekārtu un tehnoloģiju saplūšana, televīzijas un radio programmas tiek izplatītas arī ar dažādu elektronisko sakaru tīklu palīdzību (satelīti, kabeļtīkli, internets utt.), bet ne iepriekšējos gados slēgtie starptautiskie līgumi, ne valstu nacionālie likumi nespēj tikt līdz šīm tehnikas pārvērtībām. Arī līgumos ar autoriem, kas slēgti agrākos gados, nekas nav teikts ne par internetu, ne satelītiem, ne datu bāzēm, ne raidījumu pēc-pieprasījuma piegādi skatītāja mājā, ne elektroniskajiem programmu gidiem, ne citām modernām lietām. Tādēļ valstīm rodas nepieciešamība pieņemt jaunas starptautisko tiesību normas, kas aizsargātu autorus un nodrošinātu tiem pienācīgu atbilstību par to darbu izmantošanu jaunajās tehnoloģijās un, no otras puses, – garantētu modernajai (informācijas) sabiedrībai pieeju bagātajam kultūras mantojumam, kas atrodas raidorganizāciju arhīvos. Šajā darba nodaļā autore analizē problēmas, ar kurām raidorganizācijai jāstopas savas programmas izplatīšanas procesā.

5.1. BLAKUSTIESĪBU IZMANTOŠANA

Jēdziens “blakustiesības” autortiesību jomā ir viens no jaunākajiem tiesību institūtiem un nav bijis pazīstams vēl nesenā tiesību vēsturē. Latvijas *Autortiesību likumā* ir dota šāda blakustiesību definīcija: “Blakustiesības ir izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju tiesības” (47. panta 1. daļa). Likums arī nosaka, ka šo blakustiesību objekts ir izpildījums un tā fiksācija, fonogramma, filma un raidījums (47. panta 2. daļa), un ka blakustiesību subjekti īsteno savas tiesības, ievērojot darbu autoru tiesības (47. panta 6. daļa).

Kā redzams jau no šīs definīcijas, tad blakustiesības intelektuālā īpašuma jomā ir tiesības, kas atrodas cieši “blakus” autortiesībām, un, lai gan varbūt ne vienmēr ir radītas tikai intelektuālā darba rezultātā, taču ir ar šo radošo pasauli ļoti cieši saistītas. Šī ir vieta, kur arī notiek dažādu tiesību saplūšana, jo blakustiesības, tāpat kā rūpnieciskā īpašuma tiesības, aizsargā tiesību subjekta ne tikai radošos, bet arī materiālos (rūpnieciskos) ieguldījumus.

Pirms 50 gadiem “*blakustiesību*” jēdziens bija revolucionārs. To var saprast, jo noteikti autoru pārstāvji nevēlējās, lai autoriem atrastos “kaimiņi” ar savām blakustiesībām. Tas tiek atspoguļots *Romas konvencijas* 1. pantā:

“Aizsardzība, ko piešķir šī Konvencija, neiespaido un nekādā veidā neietekmē autortiesību aizsardzību literāros un mākslas darbos. Neviens no Konvencijas noteikumiem nedrīkst tikt tulkots kā tādu aizsardzību ierobežojošs.”

Latvijas *Civillikums* runā par *blakus tiesībām*, skaidrojot servitūta jēdzienu (1133. pantā) un pārjaunojuma sekām piederīgās blakus tiesības (ķīlu, galvojumu, procentus, līgumsodu) (1869. pantā), taču šis jēdziens atšķiras no *blakustiesību* jēdziena autortiesību jomā. Blakustiesības autortiesību jomā ir izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju tiesības. Daži zinātnieki uzskata, ka termins “blakustiesības”, kura plaša izplatība sākās līdz ar *Romas konvencijas* pieņemšanu, nav loģiski pamatots. Šis termins bez kāda īpaša loģiska pamatojuma apvieno trīs ļoti atšķirīgu tiesību veidus, un tie ir ne tikai pretrunīgi, bet pat antagoniski, un šāda tiesību subjektu apvienošana būtu uzskatāma par tiesisko nejēdzību.⁵⁵⁶ Lai gan *Romas konvencija* ir radusi atbalstu pasaulē un ietekmējusi nacionālās tiesības valstīs, kuras tai ir pievienojušās.

Jēdzienam “blakustiesības” ir grūti atrast definīciju, jo tā daudzās juridisko terminu vispār nav skaidrota vārdnīcās ne angļu valodā (*neighbouring rights*)⁵⁵⁷, ne latviešu valodā⁵⁵⁸. Izdevniecības

⁵⁵⁶ Бенгли, Л., Шерман, Б. *Право интеллектуальной собственности*. Санкт–Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004. 471 стр.

⁵⁵⁷ Piemēram, *A Dictionary of Law*. Fourth edition. Edited by E. A. Martin. Oxford: Oxford University Press, 1997. p. 515.

“Oksfordas Universitātes Prese” 1997. gadā izdotajā vispārējā vārdnīcā vienīgais skaidrojums, kuru varētu atrast šai tiesību grupai, varētu būt angļu valodas termina “*related*” (jo dažreiz blakustiesības izsaka arī ar šādu nosaukumu) skaidrojums: piederšs pie tās pašas grupas⁵⁵⁹. Izdevniecības “Law Journal Press” 2004. gada izdotajā vārdnīcā “Intelektuālā īpašuma tiesību vārdnīca” ir skaidrojams gan jēdzienam “*neighbouring rights*”, gan – “*related rights*”. Blakustiesības kā “*neighbouring rights*” tiek skaidrotas kā to personu, kas sekmē aizsargāto darbu izplatīšanu, tiesiskā aizsardzība. Šīs tiesības pazīstamas kā tiesības, kas atrodas kaimiņos autortiesībām, jeb, īsāk sakot, – kaimiņu tiesības. Vispārēji tiek saprasts, ka ir triju veidu blakustiesības – izpildītājmākslinieku tiesības uz savu izpildījumu, raidorganizāciju tiesības uz saviem raidījumiem un fonogrammu producentu tiesības uz skaņu ierakstiem (fonogrammām).⁵⁶⁰ Blakustiesības kā “*related rights*” tiek skaidrotas kā tiesības, kas pieder izpildītājiem, fonogrammu producentiem un raidorganizācijām attiecīgi uz viņu veikto izpildījumu, fonogrammām un raidījumiem⁵⁶¹. Kā redzams, abi šie termini ir lietojami vienlaicīgi, jo starp to skaidrojumiem nav atšķirību. Tomēr angļu valodā vairāk tiek lietots termins “*neighbouring rights*”, bet krievu valodā “*смежные права*”. Šī termina plašā izplatība nacionālajos likumos saistīta ar *Romas konvencijas* parakstīšanu. Īsti nav skaidrs, kādus kritērijus ņēma vērā konvencijas izstrādātāji, vienā normatīvā aktā apvienojot trīs tik atšķirīgu tiesību veidus: tie ir ne tikai pretrunīgi, bet dažbrīd arī antagoniski (pretstatīgi). Iespējams, par apvienošanas kritēriju bija tikai un vienīgi vienlaikus izvirzītas prasības pēc attiecīgu interešu aizsardzības.⁵⁶²

Pirmais blakustiesību objekts, kas radās un kuram bija nepieciešama aizsardzība, bija fonogramma jeb skaņas ieraksts. Tālāk, tehnikai attīstoties, fiksētas tika ne vien skaņas, bet arī attēli. Veidojot filmas, šīs skaņas un attēli tika pārraidīti ar magnētisko viļņu palīdzību, kas uzskatāms par raidorganizāciju darbības aizsākumu. Līdz ar to radās arī citi objekti – filmas, raidījumi, kuriem bija nepieciešama aizsardzība.

Romas konvencija uzskata (2. pants), ka valstu likumos kā minimālās prasības ir jānosaka, ka blakustiesības pieder:

⁵⁵⁸ Piemēram, **Pojakovs, G.** *Intelektuālā īpašuma aizsardzība. Krievu–latviešu–angļu vārdnīca*. Rīga: F. Addor, 1997. 408 lpp.

⁵⁵⁹ *Oxford Advanced Learners Dictionary*. Seventh edition. Edited by S. Wehmeier. Oxford: Oxford University Press, 1997. p. 1277.

⁵⁶⁰ *Intellectual Property Law Dictionary*. Rachel Gader-Shafran. Law Journal Press, 2004. Part I. p. 14.

⁵⁶¹ Turpat, part. I-28.

⁵⁶² **Volkova, I.** *Blakustiesības: maģistra darbs*. Biznesa augstskola Turība, 2006. 7. lpp.

- 1) izpildītājiem, konkrētās valsts pilsoņiem⁵⁶³, ja izpildījums, pārraide vai pirmā fiksācija ir notikusi šīs valsts teritorijā;
- 2) fonogrammu producentiem, konkrētās valsts pilsoņiem, ja fonogrammas pirmā fiksācija vai pirmā publikācija ir notikusi šīs valsts teritorijā;
- 3) raidorganizācijām, kas atrodas dalībvalstī, ja programmas pārraidītas ar raidītājiem, kas atrodas šīs valsts teritorijā.

Daudzas valstis, ieskaitot Latviju, šo tiesību subjektu uzskaitījumu ir papildinājušas un iekļāvušas aizsargājamo tiesību jomā arī filmu producentu tiesības.

Juridiskajā literatūrā ir samērā plaši diskutēts par nepieciešamību aizsargāt filmu producentus. Tiek uzskatīts, ka tā ir lieka tiesība, jo filmu producenti saņem visas tiesības uz līgumu pamata no filmā izmantoto darbu autoriem, un nav nepieciešams vēl dubultā aizsargāt arī pašu filmu. Turklāt – darbus, kas ietverti audiovizuālajā darbā, ir grūti, pat neiespējami, atdalīt no paša audiovizuālā darba izveidē ieguldītā darba. Audiovizuālajā darbā ietvertie darbi nav nekas cits kā reprodukcijas, kas jau tāpat tiek aizsargātas ar autora tiesībām. Šis piemērs parāda, ka jaunu blakustiesību ieviešana ne vienmēr ir racionāli pārdomāta.⁵⁶⁴ Tiek kritizēta arī valstu pieņemtā prakse, ka Eiropas valstis savus nacionālos likumus aizvien harmonizē pēc augstākā standarta, rosinot valstī tikai šauru diskusiju vai pārdomas par attiecīgo jautājumu. Valstis parasti ierosina reformēt blakustiesības trīs jomās: 1) sporta un kultūras pasākumu organizatoru blakustiesību ieviešana, 2) visu ierakstu tiesību paplašināšana un 3) raidorganizāciju tiesību paplašināšana līdz raidītājiem un retranslētājiem.⁵⁶⁵

Juridiskajā literatūrā atrodams arī diezgan daudz diskusiju par blakustiesību objektiem – filmām, raidījumiem un fonogrammām, kas fiksēti pirms 1993. gada 15. maija⁵⁶⁶. Māris Grudulis uzskata, ka šis jautājums par blakustiesību spēku laikā ir diskutējams, un ka juristu atbildes uz to ir bijušas dažādas un bieži vien pat pretējas⁵⁶⁷. Savas šaubas viņš pamato ar Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 10. decembra lēmumu lietā Nr. SKA-820/2008, kurā Senāts izdarījis secinājumus par blakustiesību jautājumiem saistībā ar privatizācijas ierosinājumu par valstij piederošo blakustiesību privatizāciju. Šajā spriedumā Senāts ir secinājis, ka blakustiesības kā patstāvīgs tiesību

⁵⁶³ Lai gan oficiālajā *Romas konvencijas* publikācijā *Latvijas Vēstnesī* 1998.gada 31. martā konvencijā angļu valodā minētais termins *national* latviski tulkots kā *pilsonis*, pareizāks šī termina tulkojums būtu *valsts piederīgā persona*. Vairāk par šo jautājumu skatīt darba apakšnodaļā “Autortiesību aizsardzība starptautiskā līmenī”.

⁵⁶⁴ **Kamina, P.** *Towards new forms of neighbouring rights within the European Union. Intellectual Property in the New Millennium*. Edited by D. Vaver and L. Bently. Cambridge: University Press, 2004. p. 283.

⁵⁶⁵ **Kamina, P.** *Towards new forms of neighbouring rights within the European Union. Intellectual Property in the New Millennium*, pp. 284–286.

⁵⁶⁶ Likuma *Par autortiesībām un blakustiesībām* pieņemšanas datums.

⁵⁶⁷ **Grudulis, M.** Par blakustiesību spēku laikā. *Jurista Vārds*, 2009. gada 3. marts, Nr. 9 (552). 1. lpp.

institūts Latvijā tika ieviests tikai ar 1993. gada 15. maiju. Tādējādi līdz minētajam datumam blakustiesības nepastāvēja kā īpašuma objekts.

Autore piekrīt šim Senāta lēmumam tikai attiecībā uz fonogrammu producentu blakustiesībām, taču nepiekrīt attiecībā uz filmu producentiem un raidorganizācijām. Pēdējo tiesības tika aizsargātas jau *Civilkodeksā* – tā 510. pants noteica, ka tiesības uz filmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis, bet tiesības uz televīzijas pārraidi pieder televīzijas organizācijai. Ja terminoloģija bija nedaudz atšķirīga no šodien lietotās, tas nenozīmē, ka tiesības nepastāvēja. Tātad – fonogrammu producentu aizsardzība Latvijā sākās 1993. gadā, kad tika pieņemts likums *Par autortiesībām un blakustiesībām*, bet filmu producentu un raidorganizāciju aizsardzība – 1964. gadā, kad tika pieņemts *Civilkodekss*.

5.1.1. Blakustiesību pretlikumīga izmantošana

Diemžēl ne vienmēr tiesības tiek iegūtas likumīgi, nereti tās tiek izmantotas nelikumīgi, un ar to nodarbojas personas, kuras tiek sauktas par “pirātiem”. Jēdziens “pirātisms” ir fascinējošs vārds, jo tas asociējas ar romantiskiem un draudīgiem jūras braucieniem pagājušajā gadsimtā. Lai gan starptautiskajās tiesībās tam ir precīza definīcija – “pretlikumīgs vardarbīgs akts, kas tiek veikts privātās interesēs atklātā jūrā vai teritorijā, kas nav nevienas valsts kontrolē”,⁵⁶⁸ tomēr intelektuālā īpašuma tiesībās šis jēdziens tiek lietots ar citu nozīmi un pat ir iegājis nacionālo likumu un arī starptautisko līgumu, direktīvu⁵⁶⁹ un regulu⁵⁷⁰ tekstos. Tas tiek plaši lietots gan sarunvalodā, gan speciālajā literatūrā un dokumentos.

Visproblemātiskākais tiesību īpašnieku aspekts ir pārraudzīt, kā bez atļaujas un samaksas tiek izmantotas viņu tiesības dažādu indivīdu starpā. Tā sauktais, *peer-to-peer*⁵⁷¹ tīkls rada milzīgas grūtības. Ir pietiekami daudz tehnoloģisku paņēmieni, kā aizsargāt autordarbu izplatīšanu, taču tās ir jāpastiprina. Tiek gaidīti uzlabojumi tiesību normās, un nepietiek, ja tiesības tiek radītas un ievērotas

⁵⁶⁸ Wallace, R. *International Law*, p. 113.

⁵⁶⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2004/48/EK (2004. gada 29. aprīlis) *par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu*, 9., 13., 19., 29., ievada punkts.

⁵⁷⁰ Padomes Regula (EEK) Nr. 3842/86, (1986. gada 1. decembris), *kas nosaka pasākumus, lai aizliegtu viltotu preču laišanu brīvā apgrozībā*. Publicēts: Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis L 357, 18.12.1986, 1. lpp., 1. pants: “Definīcijas: “pirātpreces” ir preces, kas vai nu pašas ir kopijas vai kurās ir kopijas, un kas izgatavotas bez autortiesību vai blakustiesību subjekta, vai arī dizaina tiesību subjekta piekrišanas, neatkarīgi no tā, vai minētās tiesības ir vai nav reģistrētas saskaņā ar attiecīgās valsts likumiem, vai arī kas izgatavotas bez tādas personas piekrišanas, kuru tiesību subjekts attiecīgi pilnvarojis izgatavošanas valstī, ja šādu kopiju izgatavošana ir attiecīgo tiesību pārkāpums saskaņā ar Kopienas tiesību aktiem vai tās dalībvalsts likumiem, kurā iesniegts pieprasījums muitas dienestiem rīkoties.”

⁵⁷¹ Sprenne, J. *Peer-to peer jeb čoms- čomam*: “Peer-to-peer tīkls ir savienojuma veids – datortīkls, kas izmanto iesaistīto lietotāju datoru un tīklu caurlaides jaudas. P2P tīkli var saistīt lielu daudzumu darba staciju un tiem ir pieejams plašs pielietojums. Visbiežāk tīkls tiek izmantots, lai dalītos ar jebkura veida digitālu saturu un tā priekšrocības ir salīdzinoši lielu datu apjomu sūtīšanā un saņemšanā – piemēram, daloties ar audio, video un citiem failiem. Arī reālā laika dati, tādi kā interneta telefonijas datu plūsma, tiek pārraidīti ar *peer-to-peer* tehnoloģijām” – [aplūkots 16.02.2008.] Pieejams: <http://telecomblog.lv/2007/04/11/peer-to-peer-p2p-jeb-coms-comam/>.

tikai vienas atsevišķas valsts ietvaros, ja citas valstis atļauj šiem tīkliem izplesties un atļauj lejupielādēt aizsargātu saturu.⁵⁷²

Viltot iespējams praktiski visu un nelikumīgi pārkopēt ir iespējams gandrīz visu. Autortiesību pārkāpēji jeb “pirāti” šodien kļūst bagāti ne no salaupītā zelta, bet gan no skaņu, ierakstu un videolenšu pārdošanas bez īpašnieka atļaujas.⁵⁷³

Intelektuālā īpašuma jomā šis jēdziens nozīmē kaitējumu personai un visai sabiedrībai kopumā. Kā parazīti šie pirāti dzīvo no citu personu talanta, spējām, uzņēmības un ieguldījumiem. Visi šie zagtie darbi ir daudzkārt lētāki par legālā kārtā izveidotiem, tādēļ tiem parasti ir ļoti labs noiets. Taču sabiedrībai ir jāapzinās, ka, pērkot šos pirātu ražojumus, tiek atņemta nauda autoram, izpildītājam, producentam vai raidorganizācijai, kas rezultātā noved pie tā, ka trūkst naudas kultūras attīstībai, televīzijas un radio raidījumu veidošanai, grāmatu izdošanai un citām kultūrai būtiskām lietām.⁵⁷⁴

Raidorganizāciju tiesību pārkāpumi ir ļoti daudzveidīgi, un tiek izdomāti aizvien jauni un jauni zagšanas veidi, piemēram:

- nelegāla dažādu raidījumu videokasešu pārdošana,
- raidorganizācijas programmas izplatīšana kabeļsistēmās citā valstī,
- nelegāli ierakstītu programmu iznomāšana mūzikas klubam,
- dekoderu vai viedkaršu izgatavošana, importēšana vai izplatīšana ar mērķi piekļūt aizkodētam pakalpojumam,
- publiska sporta tiešraižu izrādīšana uz lielajiem ekrāniem,
- programmu izrādīšana veikalos, izstādēs u. tml.,
- raidorganizācijai paredzēto signālu pārtveršana un pārraidīšana citā kanālā vai kabeļsistēmā,
- kadra fotogrāfiju (parasti no sporta vai ziņu programmām) publicēšana laikrakstos, žurnālos un grāmatās,
- televīzijas un radio programmu izplatīšana viesnīcu istabās pa iekšējo kabeļtīklu,
- futbola spēļu retranslācija internetā, aizvietojot kanālā ievietotas reklāmas ar savējām.

Labākai šī jautājuma izpratnei autore piedāvā *Business Software Alliance* (BSA) veiktā pētījuma datus par pirātisma līmeni Austrumeiropā.⁵⁷⁵ BSA norāda, ka 2004. gadā visaugstākais tas bija Ukrainā, kur pirāti viltoja un izplatīja 91% produktu, Latvija ar 57% atradās saraksta vidusdaļā starp Lietuvu – 58% un Igauniju – 54%. Viszemākais pirātisma procents tika reģistrēts Čehijas Republikā –

⁵⁷² Weber, D. *Intellectual Property – Challenges for the Future*, p. 347.

⁵⁷³ *Measures against sound and audiovisual piracy*. Recommendation Nr. R (95)1 and explanatory memorandum, Council of Europe Publishing, 1995.

⁵⁷⁴ *The fight against sound and audiovisual piracy*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, Cedex, 1995. p. 38.

⁵⁷⁵ Business Software Alliance (BSA) pētījums “Pasauls tendences datorprogrammu pirātismā”, 2004. g. jūlijs. No personīgiem materiāliem.

40%. 2004. gadā Austrumeiropā vidēji pirātiski tika izgatavoti 70% produkcijas.⁵⁷⁶ 2006. gadā veiktais pētījums norāda, ka datorpirātisma līmenis Latvijā ir samazinājies par vienu procentu, sasniedzot 56% līmeni. Pētījumā iegūtie dati liecina, ka datorprogrammu pirātisms Latvijas ekonomikai nodarījis zaudējumus 26 miljonu ASV dolāru apmērā, kas ir par 6 miljoniem dolāru vairāk nekā 2005. gadā.

2007. gadā pētījumā iekļautas 102 pasaules valstis. Iegūtie dati liecina par pirātisma samazināšanās tendenci, jo apmēram pusē valstu (54) pirātisma līmenis ir samazinājies.⁵⁷⁷

Vašingtonas Pasaules Tirdzniecības sarunu pārstāvja birojs bija izveidojis tā saukto “melno sarakstu” jeb “*Watch list*”, iekļaujot tajā valstis, kurās fiksēti visnopietnākie autortiesību pārkāpumi. Tajā iekļautās valstis sadalītas trīs kategorijās. Latvija tajā bija iekļauta trešajā – vismazākā riska – kategorijā. Šajā kategorijā bija iekļauta arī Eiropas Savienība kopumā. Toties Krievija atzīta par visļaunprātīgāko intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpēju. Kā teikts Starptautiskās Intelektuālā īpašuma alianses paziņojumā, organizācijā apvienoto septiņu attiecīgās jomas tirdzniecības asociāciju pārstāvētie 1900 ASV uzņēmumi 2005. gadā Krievijas “pirātu” darbības rezultātā cietuši 1,75 miljardus dolāru (1,03 miljardus latu) lielus zaudējumus. “Autortiesību pārkāpumu problēma Krievijā joprojām ir viena no nopietnākajām pasaulē,” uzskata alianse, kas lēš, ka nelegālās produkcijas apjoms dažādos Krievijas tirgus segmentos sasniedz no 70% līdz 80%. Turklāt amerikāņu eksperti uzskata, ka nelegālā produkcija no Krievijas “turpina pārpludināt Austrumeiropas un Rietumeiropas tirgus”.⁵⁷⁸

Ar prieku jāatzīst, ka 2007. gada 30. aprīlī Latvija ir izklūvusi no šī “melnā saraksta”, kas liecina par to, ka pirātisma līmenis Latvijā samazinās. Ārlietu ministrija sadarbībā ar Intelektuālā īpašuma padomē iesaistītajām institūcijām ir izveidojusi ziņojumu par intelektuālā īpašuma tiesību jomas aizsardzību Latvijā, kas tika iesniegts Amerikas Savienoto Valstu institūcijās.

5.1.2. Raidorganizāciju blakustiesības

Kurš gan būtu ieinteresēts uzņemties dārgo un darbietilpīgo skaņu ierakstu (fonogrammu) vai filmu producēšanas darbu vai radio vai televīzijas programmas veidošanas darbu, ja šī darba augļus nesodīti un bez problēmām varētu izmantot šo organizāciju konkurenti, kā arī dažādi citi “pirāti” un “parazīti”?⁵⁷⁹ Piemēram, kāda jēga būtu raidorganizācijai raidīt koncertu, ko izpilda tās simfoniskais

⁵⁷⁶ Pārējās valstis – Krievija 87%, Rumānija – 73%, Bulgārija – 71%, Turcija – 66%, Horvātija – 59%, Polija – 58%, Slovēnija – 52%, Slovākija – 50%, Ungārija – 42%. Salīdzināšanai: Āzijā un Klusā okeāna valstīs – 53%, Latīņamerikā – 63%, Āfrikā un Vidējos Austrumos – 55%, ASV un Kanādā 23%, Rietumeiropā – 36%.

⁵⁷⁷ Meijere, S. *Datorpirātisms Latvijas ekonomikai nodarījis 26 miljonu zaudējumus* – [atsauce 30.01.2008]. Pieejama: <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=59f9616e-91b8-4498-80e3-a385d5ff5feb>.

⁵⁷⁸ LETA-ITAR-TASS. Vašingtona, 2006. gada 14. februāris.

⁵⁷⁹ *Raidorganizācijas informācijas sabiedrībā – izaicinājums un traucēkli. EBU komentāri par EK Komisijas priekšlikumu Direktīvai par autortiesību un blakustiesību noteiktu aspektu harmonizāciju informācijas sabiedrībā*. Ženēva: 1998. Nav izdoti, pieejams EBU lietvedībā.

orķestris (kura uzturēšanas izmaksas ir ļoti dārgas), ja raidorganizācijas konkurenti varētu brīvi retranslēt šo pārraidi un neko par to nemaksāt? Kāpēc gan televīzijai būtu jāmaksā liela nauda, lai nopirktu futbola spēles pārraides tiesības, ja tās konkurenti varētu retranslēt šo pārraidi, veidot par to apskatus, izmantot fragmentus utt., nelūdzot atļauju un neveicot nekādu samaksu tiesību īpašniekam, un varbūt pat nomainot esošās reklāmas ar savām reklāmām.⁵⁸⁰ Lai šo taisnību nodibinātu, tika izgudrotās blakustiesības un par vienu no blakustiesību subjektiem tika atzītas raidorganizācijas.

Viena no galvenajām raidorganizāciju blakustiesību praktiskajām priekšrocībām ir tieši tā, ka raidorganizācijai nav jāpierāda, vai raidījuma saturs ir aizsargāts ar autortiesībām, bet gan šis raidījums (signāls) tiek aizsargāts neatkarīgi no tā, vai saturs ir vai nav autortiesību objekts. Piemēram, arī futbola spēles pārraide tiek aizsargāta ar blakustiesībām, lai gan sporta spēle nav autortiesību objekts, jo *Autortiesību likuma* 53. panta 1. daļa nosaka, ka raidorganizācijai ir tiesības uz visiem saviem raidījumiem, neatkarīgi no to satura. Tāpat arī, pārraidot autordarbus, kuru aizsardzības termiņš ir beidzies (Mocarta vai Bēthovena radītā mūzika, vai tautas mūzika), raidorganizācijas tiesības attiecībā uz šī raidījuma pārraidi tiek aizsargātas tāpat kā tiek aizsargātas arī izpildītāja tiesības uz šī darba izpildījumu.

Termiņu direktīvas (93/98/EEK) 3. pants (Blakustiesību termiņš) harmonizē aizsardzības ilgumu blakustiesību īpašniekiem Eiropas Savienībā: izpildītājiem, fonogrammu producentiem, raidorganizācijām un filmu producentiem. Aizsardzības ilgums ir 50 gadi, kas sākas no tā gada beigām, kad izpildījums noticis, tikusi ierakstīta fonogramma vai radīta filma, vai notikusi raidīšana. Ja izpildījuma ieraksts vai fonogramma, vai filma tikusi likumīgi publicēta vai piegādāta sabiedrībai pirms beidzies 50 gadu aizsardzības ilgums, tad tiesību īpašniekam piešķir vēl 50 gadus aizsardzības, sākot no tā gada beigām, kad attiecīgais materiāls ticis pirmo reizi publicēts vai piegādāts sabiedrībai.

Romas konvencijas 14. pants nosaka aizsardzības minimālos termiņus, un raidorganizācijām tas ir noteikts vismaz 20 gadus, skaitot no tā gada beigām, kurā notikušas pārraides (raidījumiem un programmām). Tomēr Latvija (tāpat kā citas Eiropas Savienības valstis saskaņā ar *Termiņu direktīvas* 4. panta 3. daļas noteikumiem) ir noteikusi garāku aizsardzību. Latvijas Autortiesību likuma 55. panta 3. daļā ir noteikts, ka raidorganizācijas tiesības ir spēkā 50 gadus pēc raidījuma pirmās pārraides. Blakustiesību termiņš sākas tā gada 1. janvārī, kas seko pēc tiesību rašanās brīža (juridiskā fakta) un beidzas tā gada 31. decembrī, kurā izbeidzas šajā pantā minētie termiņi.

⁵⁸⁰ **Rumphorst, V.** *Raidorganizāciju blakustiesības – labākie laiki priekšā?* 1998. Nav izdots, pieejams EBU lietvedībā.

5.1.2.1. Raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība Latvijā

Latvijas *Autortiesību likuma* 53. panta 1. daļā raidorganizācijai tiek noteiktas šādas izņēmuma tiesības:

- 1) publiskot raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu, vai vietās, kuru īpašnieki vai valdītāji izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai;
- 2) pārraidīt programmu nesošus signālus ar jebkuras citas raidorganizācijas, kabeļtīklu operatora vai cita izplatītāja palīdzību;
- 3) iegūt jebkādu fotogrāfisku raidījuma kadru attēlu (kadra fotogrāfiju), ja iegūšana netiek veikta personiskām vajadzībām, un pavairot vai izplatīt jebkuru šādu fotogrāfiju;
- 4) retranslēt raidījumu kabeļtīklā;
- 5) padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 6) fiksēt jebkuru raidījumu ar skaņas vai video aparatūras palīdzību, tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt raidījuma fiksāciju un izplatīt jebkuru šādu fiksāciju.

Autortiesību likuma 53. panta 2. daļa nosaka, ka par atļauju izmantot raidījumus un par to izmantošanu raidorganizācija saņem atlīdzību. Bez tam, ņemot vērā raidorganizāciju problēmas arhīva materiālu izmantošanā, likums nosaka, ka raidorganizācijai ir tiesības raidīt un publiskot tos audiovizuālos darbus un fonogrammas, kas likumīgi ievietoti tās arhīvā līdz likuma "Par autortiesībām un blakustiesībām" spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), maksājot atlīdzību autortiesību un blakustiesību subjektiem atbilstoši mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas noteiktajam atlīdzības lielumam (63. pants). Jāpiebilst gan, ka šeit likumdevējs ir kļūdījies, jo likuma 63. pantā nekas nav teikts par atlīdzības lielumu.

5.1.2.2. Raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība citās Eiropas valstīs

Pētot raidorganizāciju tiesības citās valstīs, uzmanību pievērsu jautājumam:

- 1) vai un kā attiecīgajā valstī tiek nodrošinātas *Romas konvencijā* noteiktās minimālās tiesības raidorganizācijām atļaut vai aizliegt:
  - a) savu programmu tālākpārraidi,
  - b) raidījumu fiksāciju,
  - c) raidījumu reproducēšanu;
  - d) savu televīzijas programmu demonstrāciju publikai vietās, kas pieejamas par ieejas maksu;
- 2) vai valstī ir noteiktas kādas papildu tiesības raidorganizācijām?

Analizējot Eiropas valstīs pieņemtos likumus autortiesību un blakustiesību aizsardzībai, redzams, ka vairākums valstu savos nacionālajos likumos ir iekļāvušas tikai pamatprasības, ko nosaka *Romas konvencija*. Tikai nedaudzās valstīs paredzētas arī tiesības iegūt fotogrāfisku raidījuma kadru attēlu (Dānija⁵⁸¹, Luksemburga⁵⁸², Spānija⁵⁸³). Vairāku likumos iekļauts noteikums, ka raidorganizācijai ir izņēmuma tiesības izplatīt raidījumu fiksācijas (Beļģija⁵⁸⁴, Čehija⁵⁸⁵, Dānija, Grieķija⁵⁸⁶, Holande⁵⁸⁷, Luksemburga, Malta⁵⁸⁸, Slovēnija⁵⁸⁹). Tikai nedaudzās valstīs ir pieņemti noteikumi, kas būtiski papildina Romas konvencijas minimālos standartus. Viena no tādām valstīm ir Itālija⁵⁹⁰, kur likums nosaka šādas raidorganizāciju tiesības:

- 1) tiesības pārraidīt intelektuālus darbus no teātriem, koncertzālēm vai jebkuras sabiedriskas vietas,
- 2) īpašnieki, impresāriji un visas personas, kas iesaistītas izpildījumā, dod savu atļauju instalācijām un tehniskajiem mēģinājumiem, kas nepieciešami pārraides sagatavošanai. Autora atļauja nepieciešama jaunu darbu pārraidei un pirmajam izpildījumam sezonā attiecībā uz darbiem, kas nav jauni. Teātra darbs, kas publiski izpildīts trijos dažādos teātros vai citās sabiedriskās vietās, netiek uzskatīts par jaunu,

Vēl ar atsevišķiem paplašinātiem noteikumiem izceļas Norvēģija, kuras likumā⁵⁹¹ ir noteiktas šādas tiesības un tiesību ierobežojumi raidorganizācijām:

⁵⁸¹ *Act on Copyright No. 395 of June 14, 1995* – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1062>.

⁵⁸² *Law on Copyright of 29 March 1972*. Officially published in: *Mémorial*, 1972, No. 810 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=2891>.

⁵⁸³ *Law on Intellectual Property, regularizing, clarifying and harmonizing the applicable statutory provisions*. Officially published in: *Boletín Oficial del Estado*, 22.04.1996, No. 97 & 07.03.1998, No. 57 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1373>.

⁵⁸⁴ *Law of June 30, 1994 on Copyright and Neighboring Rights*, as amended by the Law of April 3, 1995). Officially published in: *Moniteur belge/Belgisch Staatsblad*, 27.07.1994, p. 19297 & 22.11.1994 (erratum), p. 19297 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=348>.

⁵⁸⁵ *Law No. 121/2000 Coll. of 7 April 2000 on Copyright, Rights Related to Copyright and on the Amendment of Certain Laws (Copyright Act)* – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=962>.

⁵⁸⁶ *Law Copyright, Related Rights and Cultural Matters, 2121/1993*. Officially published in: *Official Journal (FEK)*, 04/03/1993, No. 25 A' – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1790>.

⁵⁸⁷ *The Copyright Act, 1912* (as last amended by the Law of October 27, 1972). Officially published in: *Staatsblad*, 1972, No. 579 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3177>.

⁵⁸⁸ *Copyright Act of April 25, 2000 (Act No. XIII of 2000)* (as amended by Acts VI of 2001 and IX of 2003) – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3069>.

⁵⁸⁹ *Copyright and Related Rights Act of 30 March 1995* as last amended on 1 February 2006 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=5041>.

⁵⁹⁰ *Law No. 633 of April 22, 1941, for the Protection of Copyright and Other Rights Connected with the Exercise Thereof* (as amended up to November 16, 1994). Officially published in: *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*, 16.07.1941, No. 166 & 16.12.1994, No. 293 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=2475>. Article 79.

⁵⁹¹ *Act No. 2 of 12 May 1961 relating to Copyright in Literary, Scientific and Artistic Works, etc*, with subsequent Amendments, latest of 16 April 1999, Act No. 19 – [atsauce 16.09.2008]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3284>. Articles 30–34.

- 1) tiesības raidīt publicētu vai izdotu darbu, noslēdzot līgumu ar organizāciju, kas pārstāv plašu Norvēģijas autoru loku,
- 2) diskusiju programmas, kas tiek pārraidītas un kurās tiek apspriesti sabiedrību interesējoši jautājumi, jebkurš var publiski reproducēt bez autora piekrišanas,
- 3) pārraidītā raidījumā izmantotā darba autoram vai izpildītājam ir tiesības fiksēt raidījumu. Arī citām personām, kurām ir nepieciešama raidījuma fiksācija, var noteikt līdzīgas tiesības. Fiksācijas var tikt izmantotas tikai noteiktiem mērķiem, ir jābūt noteiktai kārtībai, kā šīs fiksācijas lietot un uzglabāt.

Analizējot likumus, redzams, ka svarīgo nosacījumu par raidorganizāciju tiesībām publiskot raidījumus vietās, kuras īpašnieki vai valdītāji izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai, savā likumā ir ieviesusi tikai Latvija⁵⁹². Pārējās valstis, acīmredzot, gaida starptautiska tiesību akta pieņemšanu, lai no tā vadoties iekļautu nepieciešamos noteikumus savos likumos.

Runājot par raidorganizācijām kā blakustiesību subjektiem, ir jāpiemin arī fakts, ka dažās Eiropas valstīs par raidorganizāciju tiek atzīti arī kabeļtīklu operatori un raidītāji, lai gan šie subjekti neveido saturu. Piemēram, Lielbritānijā ar raidorganizāciju tiesībām tiek aizsargātas arī kabeļtīklu operatoru tiesības.⁵⁹³ Latvijas 1993. gada likumā *Par autortiesībām un blakustiesībām* 45. pantā aizsardzība tika paredzēta “ētera raidījumu organizācijām”, bet 46. pantā – “pa vadiem raidošajām organizācijām”, bet netika paredzētas retranslētājiem. Latvijas *Autortiesību likumā* raidorganizācijas jēdziens nav tulkots, to var atrast *Radio un televīzijas likumā* (2. panta 10. daļa), kurš nosaka, ka raidorganizācija ir gan uzņēmums, kas veido programmas, gan uzņēmums, kas veic programmu retranslāciju. Tā kā šis nosacījums neatbilst *Autortiesību likumā* noteiktajai izpratnei par raidorganizācijas būtību, tad *Radio un televīzijas likuma* 2. panta 10. daļa būtu attiecīgi jālabo.

Autore piekrīt, ka zināmu aizsardzību varētu piešķirt arī programmu retranslētājiem, jo tie tāpat iegulda zināmus finansu līdzekļus sava signāla izplatīšanai, taču šai aizsardzībai jābūt specifiskai un to nedrīkst jaukt ar raidorganizāciju tiesību aizsardzību.

Šī darba 1. pielikuma 2. tabulā ir redzams detalizētāks raidorganizācijām piešķirto tiesību apraksts Eiropas apraides zonas tiesību aktos.

⁵⁹² *Autortiesību likums*, 53. panta 1. daļas 1. punkts.

⁵⁹³ *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, Article 7 – [atsauce 31.09.2009]. Pieejams: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/ukpga_19880048_en_1.

5.2. RAIDORGANIZĀCIJU NEPIETIEKAMAIS AIZSARDZĪBAS LĪMENIS STARPTAUTISKĀ MĒROGĀ

5.2.1. Raidorganizāciju starptautiskās aizsardzības nepieciešamība

Kāpēc Latvijai ir tik nepieciešams aizsargāt raidorganizāciju tiesības starptautiskā līmenī? Īsa atbilde uz šo jautājumu ir – lai apturētu un novērstu starptautisko pirātismu, lai neatļautu raidorganizācijas raidītā signāla izmantošanu, kuru veic kaimiņvalsts pirāts. Daži piemēri no raidorganizāciju ikdienas darbā sastaptiem gadījumiem, kad to blakustiesības tiek pārkāptas starptautiskā līmenī:

1) kāds Latvijas kanāls reiz raidīja tiešraidē Latvijas Prezidentes uzrunu valsts svētku ceremonijā. Kāds kaimiņvalsts kanāls pārtvēra signālu un bez atļaujas prasīšanas raidīja to tiešraidē arī savā kanālā. Atbilde uz jautājumu, kādēļ netika prasīta atļauja, bija – Prezidente runāja oficiālā valsts ceremonijā, un tas tiek uzskatīts par autortiesību ierobežojumu, tātad – var tikt izmantots bez atļaujas prasīšanas un atlīdzības maksāšanas. Šis piemērs norāda uz neizpratni par raidorganizāciju tiesībām, jo signāls ir aizsargāts jebkurā gadījumā, neatkarīgi no programmas, kuru tas pārnēs, saturā;

2) raidorganizācijas programmas bez atļaujas tiek piedāvātas internetā. Par spīti juristu bezcerīgajām pūlēm atrast šīs vispasaules tīmekļa vietas un informēt par tām policiju parasti tam nav nekāda rezultāta. Ja pārkāpējs ir reģistrēts Latvijā, tad pastāv iespējas viņu atrast un uzlikt kādu administratīvu sodu, bet, ja tas ir reģistrēts citā valstī, tad nav iespējams pat tas;

3) sporta spēļu tiešraides tiek demonstrētas uz lielajiem ekrāniem bāros un kafejnīcās. Ja līgumā ir iekļauti tikai noteikumi, ka raidorganizācijām ir tiesības atļaut vai aizliegt savu programmu demonstrāciju publikai vietās, kas pieejamas par ieejas maksu, tad tiem nav nekādas nozīmes, jo šobrīd vairs nav tādu vietu, kur kāds iet skatīties televizoru par naudu. Šodien visi iet uz bāru skatīties sporta spēli televizorā tāpēc, ka viņš grib to skatīties kopā ar draugiem un grib tās skatīšanās laikā iedzert alu. Īpaši sportā, kur īstā vērtība slēpjas tieši ekskluzīvajā pirmajā pārraidē, raidorganizācijai ir ļoti būtiski spēt savākt nepieciešamos pierādījumus laikā, lai spētu sevi aizstāvēt, un vēlāk vairs nav iemesla to darīt, jo laiks ir pagājis, un aktualitāte ir zudusi;

4) lielie sporta notikumi (Olimpiskās spēles un futbola kausu izcīņa) tiek izplatīti Latvijā kabeļtīklos kaimiņvalstu programmās. To veic Latvijas kabeļtīklu operatori. Ļoti grūti ieskaidrot kabeļtīklu operatoriem, ka vienīgais TV tiesību īpašnieks ir konkrētā raidorganizācija, tā ir iegādājusies visas tiesības Latvijas teritorijā – ētertelevīzijas, kabeļtīklu utt., un, ja kabeļtīklu operators vēlas izplatīt šos sporta notikumus, piemēram, Krievijas kanālu programmā, tad tam ir jālūdz atļauja un kaut kas

jāmaksā raidorganizācijai, kas par šo tiesību iegādi Latvijas teritorijā ir maksājusi bargu naudu sporta spēļu organizatoriem.

Dažreiz tiek jautāts, kāpēc raidorganizācijas vēlas aizsargāt signālus? Vai tad tām nepieder tiesības uz saturu, kad tās veido raidījumus vai iepērk raidtiesības? Ja raidorganizācijas veido savu saturu, tad jā, tām ir tiesības uz šo saturu. Bet, kad tās iepērk vai piešķir tiesības citiem pārraidīt esošo materiālu, tām parasti ir tiesības vienīgi pārraidīt, un nekādu citu tiesību nav. Taču starptautiskais līgums ir nepieciešams nevis programmas satura aizsardzībai, bet gan raidorganizāciju raidītā signāla aizsardzībai neatkarīgi no satura, lai aizsargātu raidorganizācijas tehnisko, finanšu un organizatorisko ieguldījumu neatļautu izmantošanu.

Raidorganizāciju blakustiesības ir samērā sarežģīta lieta un bieži pat raidorganizācijas (to juristi) neizprot tās pilnībā. Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi definēt šīs tiesības, kā arī izskaidrot tās nacionālā un starptautiskā līmenī. Lai tā kļūtu par aksiomu, līdzīgi kā visi saprot, ka zādzība ir noziegums. Protams, krimināllikums nenodrošina noziedzības izzušanu. Tāpēc starptautisks līgums nav burvju nūjiņa, kas liks pazust visiem raidorganizāciju tiesību pārkāpumiem, bet ir būtiski definēt šīs tiesības starptautiskā līmenī, lai radītu sapratni, ka šo tiesību pārkāpums arī ir noziegums. Konkurētspējīgas un modernas starptautiskās aizsardzības nodrošināšana attiecībā uz raidorganizāciju blakustiesībām ir vienīgais ceļš, kā ātri un droši aizsargāt raidījumus no pirātisma. Tas ir sevišķi nepieciešams sporta un ziņu raidījumos, kad ir nozīme tikai ātrai rīcībai, nevis ilgstošai pierādīšanai tiesu zālēs. Ja tiktu izveidota moderna starptautiska blakustiesību aizsardzība, tad raidorganizācijai vairs nebūtu jāpierāda, ka raidījums ir blakustiesību subjekts arī tādos gadījumos, ja tā saturs nav autortiesību objekts, kā arī nebūtu jāskaidro, kā, kur un kāpēc tiek raidīta attiecīgā programma, piemēram, futbola spēle ārvalstīs, kur tiesības uz spēli pieder vienai personai, tiesības uz videoierakstu – citai, tiesības uz pārraidi attiecīgā teritorijā – vēl citai personai).⁵⁹⁴ Praksē pierādījies, ka šādās situācijās ir grūti laikus savākt nepieciešamos pierādījumus, it sevišķi, ja raidorganizācija ieguvusi pārraides tiesības no kādas trešās personas licences veidā. Parasti šādi licences līgumi ir svešvalodā, bet, lai iesniegtu tiesai nepieciešamos pierādījumus, šis līgums ir jātulko, notariāli jāapliecina utt. – tas prasa laiku un naudu. Kamēr visi nepieciešamie pierādījumi tiek savākti, pirāti jau sen savu darbu ir padarījuši – raidījumu ir pārraidījuši, reklāmas naudu savākuši un “vilciens ir aizgājis”. Raidorganizācijai vairs nav ne jēgas, ne intereses cīnīties par savām tiesībām, un tā paliek zaudētājos. Tādēļ ir tik ļoti nepieciešama raidorganizāciju blakustiesību aizsardzības starptautiskā līmenī pastiprināšana.

---

⁵⁹⁴ **Rumphorst, V.** *Raidorganizāciju blakustiesības – labākie laiki priekšā?* 1998. Nav izdots, pieejams EBU lietvedībā.

5.2.2. Nepietiekamās starptautiskās aizsardzības iemesli

1961. gadā, kad tika parakstīta *Romas konvencija*, tajā noteiktais raidorganizāciju aizsardzības līmenis bija ļoti zems, bet tas bija pilnīgi pietiekams tā laika tehniskajai un konkurences situācijai un raidorganizāciju aktivitātēm. Tā kā televīzijas tehniskās iespējas iepriekšējo gandrīz 50 gadu laikā ir neiedomājami pieaugušas, tad šāda līmeņa aizsardzība vairs neatbilst mūsdienu situācijai.

Romas konvencija paredz raidorganizācijām tikai dažas tiesības (13. pantā):

- 1) atļaut vai aizliegt savu programmu tālākpārraidī,
- 2) atļaut vai aizliegt raidījumu fiksāciju un šo fiksāciju reproducēšanu,
- 3) atļaut vai aizliegt savu televīzijas programmu demonstrāciju publikai vietās, kas pieejamas par ieejas maksu.

Tās patiesībā nav reāli lietojamas blakustiesības, jo *Romas konvencija* vairs neaizsargā raidorganizācijas jaunajā tehnoloģiju attīstības līmenī. Kopš konvencijas pieņemšanas raidīšanas tehnoloģija ir pilnībā izmainījusies, un iet tālu pāri konvencijā aizsargātajām tiesībām. Šodien programmu izplatīšanā tiek izmantoti audio un video magnetofoni, satelīti, kabeļtīkli, ciparu tehnoloģijas, internets, DVD un CD-ROM sistēmas un citas tehnoloģijas. Bez tam ir radies daudz jaunu pārrobežu raidorganizāciju (kas atrodas vienā valstī, bet strādā auditorijai citā valstī). Tā kā ir liela konkurence gan nacionālā, gan ārzemju līmenī (ar kabeļtīklu un satelītu palīdzību), un cīņa par ekskluzīvām tiesībām ir jo sevišķi nikna, turpina pieaugt piratizācijas risks.

Romas konvencija neparedz aizsardzību pret daudzām mūsdienās jau gluži ikdienišķām lietām:

- 1) *Romas konvencija* nenosaka aizsardzību pret programmu izplatīšanu kabeļtīklos. Taču mūsdienās Eiropā gan vietējās gan ārzemju radio un televīzijas programmas ar kabeļtīklu palīdzību saņem vairāk nekā 40 miljoni ģimeņu;
- 2) *Romas konvencija* piešķir aizsardzību tikai pret programmu tālākpārraidī (raidīšanas brīdī), bet tajā nav nekādu noteikumu par vēlākām pārraidēm (videoierakstā);
- 3) *Romas konvencija* vērsas pret raidījumu neatļautu fiksāciju (ierakstu), bet ne pret šo ierakstu tālāku neatļautu kopēšanu (reproducēšanu) un šo nelegāli izveidoto kopiju izplatīšanu un pārdošanu;
- 4) *Romas konvencijā* nav nekādu nosacījumu par raidījumu piegādi ar datora starpniecību (kaut gan jaunākie WIPO līgumi piešķir tādas tiesības autoriem, izpildītājiem un fonogrammu producentiem);
- 5) *Romas konvencija* nepiešķir raidorganizācijām tiesības prasīt taisnīgu atlīdzību par viņu raidījumu ierakstiem personīgām vajadzībām (tā saukto – nesēja atlīdzību), bet autoriem, izpildītājiem un fonogrammu producentiem ir tādas tiesības;

6) praktiski nepastāv raidorganizāciju tiesības aizliegt citiem zagt programmas materiāla signālu (piemēram, futbola spēli), kas tiek sūtīts konkrētai raidorganizācijai ar satelīta palīdzību un ir paredzēts tai ekskluzīvajai raidīšanai (pirmspārraides signāls). Tas nozīmē, ka vieni iegulda līdzekļus programmas veidošanā, bet citi netraucēti šo programmu pārtver no “gaisa” vai ieraksta no ekrāna, vai bez atļaujas ievieto savā interneta portālā, pievieno savu reklāmdevēju reklāmas un gūst no tā materiālu labumu.

5.2.3. Aizsardzības uzlabošanas risinājuma meklējumi

WIPO jau daudzu gadu garumā tiek skatīts jautājums par jauna starptautiska līguma pieņemšanu, kas pastiprinātu tieši raidorganizāciju aizsardzību. Šāds līgums būtu jāpieņem iespējami īsākā laikā, lai nodrošinātu vienādu aizsardzības līmeni visiem autortiesību un blakustiesību subjektiem, jo līgumi par aizsardzības pastiprināšanu autoriem,⁵⁹⁵ izpildītājiem un fonogrammu producentiem⁵⁹⁶ tika pieņemti jau 1996. gadā, bet raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība joprojām paliek 1961. gada līmenī. Autortiesību pētnieku vidū ir vienota nostāja jautājumā par to, ka autortiesību aizsardzības vidē būtiski ir nepieciešams līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem, un gan atsevišķās valstīs, gan starptautiskā mērogā pastāv daudz “karsto jautājumu”, kas jāatrisina moderno tehnoloģiju vidē, lai tiktu saglabāts līdzsvars starp dažādiem tiesību īpašniekiem.⁵⁹⁷ Ja tiktu izveidota moderna starptautiska blakustiesību aizsardzība, tad raidorganizācijai vairs nebūtu jāpierāda, ka raidījums ir blakustiesību subjekts arī tādos gadījumos, ja tā saturs nav autortiesību objekts, kā arī nebūtu jāskaidro, kā, kur un kāpēc tiek raidīta attiecīgā programma (piemēram, futbola mačs ārvalstīs, kur tiesības uz spēli pieder vienai personai, tiesības uz videoierakstu – citai, tiesības uz pārraidi attiecīgā teritorijā – vēl citai personai). Praksē pierādījies, ka šādās situācijās, jo īpaši sportā un ziņu programmās, kur īstā vērtība slēpjas tieši ekskluzīvajā pirmajā pārraidē, grūti ir laikus savākt nepieciešamos pierādījumus, lai aizstāvētu savas tiesības.

Neapšaubāmi, ka efektīva raidorganizāciju blakustiesību aizsardzība pasargātu no pirātiem, kas vēlas iedzīvoties no raidorganizācijas uzņēmējdarbības, un arī autori, izpildītāji un fonogrammu producenti ir ieinteresēti raidorganizāciju tiesību pastiprināšanā, jo raidījumos ir iekļauti arī viņu autordarbu, izpildījumi un fonogrammas.

Valstis līdz šim ir vienojušās, ka būtu jānosaka vismaz šāda līmeņa aizsardzību:

⁵⁹⁵ *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par autortiesībām [WIPO Copyright Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā.

⁵⁹⁶ *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par izpildījumu un fonogrammām [WIPO Performances and Phonograms Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā.

⁵⁹⁷ **Gee, D.** *A Copyright Balance?*, p. 47.

- 1) retranslācijas tiesības – tiesības retranslēt savus raidījumus ar jebkuriem tehniskajiem paņēmieniem,
- 2) publiskošanas tiesības – tiesības publiskot raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu,
- 3) fiksācijas tiesības – tiesības fiksēt jebkuru savu raidījumu,
- 4) reproducēšanas tiesības – tiesības reproducēt raidījuma fiksāciju,
- 5) izplatīšanas tiesības – tiesības izplatīt savu raidījumu fiksācijas,
- 6) “padarīt pieejamu” tiesības – tiesības padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai, izmantojot vadus vai citādā veidā, tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā,
- 7) “pirmsprogrammas” signāla aizsardzības tiesības – raidorganizācijām ir jābūt nodrošinātai efektīvai aizsardzībai pret “pirmsprogrammas” signāla neatļautu izmantošanu.

Taču autore uzskata, ka papildus noteikti būtu jānosaka arī šādas tiesības:

- 1) tiesības atļaut savu raidījumu publiskošanu vietās, kur tiek iekasēta ieejas maksa, vai vietās, kur īpašnieki izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai,
- 2) tiesības iegūt jebkādu fotogrāfisku raidījuma kadru attēlu (kadra fotogrāfiju), ja iegūšana netiek veikta personiskām vajadzībām, un pavairot vai izplatīt jebkuru šādu fotogrāfiju.

Milzums diskusiju valdības pārstāvju un speciālistu vidū noritējušas 12 *WIPO* sesiju laikā un reģionālo konsultāciju laikā pēdējo gadu laikā. Lai arī šobrīd līguma konsolidētais teksts nesatur pilnīgi visus nosacījumus, ko raidorganizācijas gribētu, tomēr tas uzskatāms par nopietnu kompromisa variantu un būtu izskatāms *WIPO* diplomātiskajā konferencē iespējami tuvākā laikā.

Kamēr *WIPO* risina šīs problēmas, tiks lūgts Eiropas Padomei pievērsties raidorganizāciju tiesību aizsardzības jautājuma risināšanai vismaz Eiropas līmenī. Lai to izdarītu, būtu jāpārvērš EP Ministru Komitejas 2002. gada 11. septembrī pieņemtā Rekomendācija “*Par pasākumiem, kādi veicami, lai uzlabotu raidorganizāciju blakustiesību aizsardzību*”⁵⁹⁸ juridiski saistošā konvencijā. Eiropas valstis bija tās, kuras visuzstājīgāk pieprasīja *WIPO* līgumu, un tagad, kad ir atcelta diplomātiskā konference līguma parakstīšanai, saskata vienīgo iespēju jaunas konvencijas EP ietvaros parakstīšanā. EP par šo konvenciju būtu jāvienojas tikai ar 47 valstīm, un tas šķiet reāli iespējams, kamēr *WIPO* par to bija jāvienojas 184 valstīm, un tas izrādījās nereāli. Eiropas Padome varētu piedāvāt ietvaru dialogam, kurā valstis varētu izstrādāt standartus, kurus viņas grib lietot, ņemot vērā cilvēktiesību vērtības un

⁵⁹⁸ Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2002)7 of the Committee of Ministers to member states on measures to enhance the protection of the neighbouring rights of broadcasting organisations (*Adopted by the Committee of Ministers on 11 September, 2002 at the 807th meeting of the Ministers' Deputies*).

tiesiskumu, par ko iestājas šī organizācija. Signāla piratizācija var būt reāla problēma, it sevišķi pārrobežu kontekstā. Konvencija varētu nodrošināt nopietnu juridisku pamatu autortiesību aizsardzības pastiprināšanai pārrobežu raidīšanas vidē.⁵⁹⁹

Paralēli varētu apsvērt ideju par jaunas ES regulas pieņemšanu. Regula ir efektīvāka par konvenciju, un šobrīd ES uzskata, ka konvencijas jāslēdz tikai attiecībās ar trešajām valstīm, jo konvencijās reizēm piedalās maz dalībvalstu, to ratifikācijas (pievienošanās) process ir garš, tas bieži saistīts ar dažādu atrunu pasludināšanu no dalībvalstu puses u. c. Tāpēc ES pēdējā laika politika ir pārvērst šīs konvencijas regulās, kurām ir tiešā darbība dalībvalstīs un kurām atrunu nav. Tā kā regulas ir tieši piemērojamas, dalībvalstīm nav nepieciešams pieņemt kādus papildu nacionālo tiesību aktus to ieviešanai. Vēl jo vairāk – Eiropas Kopienų tiesa ir noteikusi, ka dalībvalstis nedrīkst pieņemt nekādus nacionālā līmeņa aktus regulu ieviešanai, jo tad rodas iespēja deformēt regulu saturu.⁶⁰⁰ Līdz ar to ir pamats uzskatīt, ka regulas pieņemšana būtu daudz efektīvāka, jo tad tai nevarētu nepareizi pievienoties, kā tas izdarīts ar *Bernes konvenciju*, nevarētu izteikt nepareizas atrunas, kā *Romas konvencijā* u. tml. Te jāņem vērā arī prakse, ka ES ir pasludinājusi dažas EP konvencijas, piemēram, *Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju*⁶⁰¹, par savu tiesību sastāvdaļu, nedublējot to ar saviem tiesību aktiem.⁶⁰²

Jebkurš starptautisks dokuments, kurš tiktu pieņemts, būtu jāveido tā, lai tajā būtu iekļautas vismaz šādas raidorganizāciju tiesības: retranslācijas tiesības, publiskošanas tiesības (tajā skaitā – vietās, kur īpašnieki izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai), fiksācijas tiesības, reproducēšanas tiesības, izplatīšanas tiesības, “padarīt pieejamu” tiesības, “pirmsprogrammas” signāla aizsardzības tiesības un raidījuma fotogrāfijas tiesības.

5.3. RAIDORGANIZĀCIJU BLAKUSTIESĪBU IZMANTOŠANAS PROBLĒMU SITUĀCIJAS

5.3.1. Signāla izplatīšanas tiesības

Raidīšanu jeb signāla izplatīšanu dažkārt sauc par raidīšanas tehnoloģiju “no viena punkta uz vairākiem”, kas nozīmē procesu, kurā viens signāls plūst no viena avota daudziem patērētājiem. Šim

⁵⁹⁹ New, W. *Broadcasting Treaty: Council of Europe Picks Up Where WIPO Left Off* – atsauce [29.01.2008.]. Pieejams: <http://www.ip-watch.org/weblog/index.php?p=864>.

⁶⁰⁰ Alehno, I., Buka, A., Jarinovska, K., Škoba, L. *Ievads Eiropas Kopienų tiesībās. (Tiesu prakse un komentāri)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2001. 20. lpp.

⁶⁰¹ *Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija* [Convention For The Protection Of Human Rights And Fundamental Freedoms]. Parakstīta Romā 04.11.1950. Publicēts: European Treaty Series – No. 5.

⁶⁰² Bojārs, J. *No personiskām sarunām*.

signālam vajadzētu nonākt pie visiem gala punktiem aptuveni vienā laikā. Tādā gadījumā tīkla savienojumi vienmēr beidzas daudzos dažādos punktos.⁶⁰³

Radio un televīzijas likumā raidīšana ir definēta kā programmu sākotnējā izplatīšana publiskai uztveršanai ar zemes raidītāju, kabeļtīklu vai satelītu palīdzību atklātā vai kodētā veidā, lietojot radiofrekvenču spektra daļu starptautiskajos standartos noteiktās frekvencēs (radio) un kanālos (televīzija) (2. panta 8. daļa). Tomēr, tuvojoties ciparizācijas laikmetam, šī definīcija kļūst pārāk šaura, un to vajadzētu noteikt vispārīgākos terminos. Tā kā raidīšanas tehnoloģisko pusi regulē un definē *Elektronisko sakaru likums*,⁶⁰⁴ tad *Radio un televīzijas likumā* nekādā gadījumā nav jāapraksta raidīšanas tehnoloģijas, taču ir jāaskaņo abos likumos lietotie termini un jāveic savstarpējās atsauces. Tādēļ *Radio un televīzijas likumā* jānosaka, ka “raidīšana ir programmas signāla sākotnējā izplatīšana uztveršanai sabiedrībā, izmantojot elektronisko sakaru tīklus, atbilstoši *Elektronisko sakaru likumam*”.

Ir nepieciešams veikt grozījumus *Radio un televīzijas likumā* attiecībā uz apraides, raidījumu izplatīšanas un raidīšanas definīciju. Latvijā šobrīd televīzijas vai radio signāla izplatīšana internetā nav definēta, līdz ar to, burtiski tulkojot, šādai izplatīšanai nav nekādu ierobežojumu un tā nepakļaujas ne likumam *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem* (tajā daļā, kur informācija ir drukāta), ne *Radio un televīzijas likumam* (tajā daļā, kur tiek izplatīti kustīgi attēli). Programmu izplatīšana likumā ir definēta kā signālu pārraide (programmu novadīšana no avota līdz raidīšanas tehniskajiem līdzekļiem) un raidīšana (2. panta 6. daļa).

5.3.1.1. Raidīšana pa zemes līnijām

Programmas signāla izplatīšana, izmantojot zemes līnijas, ir vislabāk pazīstamais raidīšanas veids, kas tiek saukts arī par “raidīšanu ēterā”. Tā kā šāda raidīšana bija dārga, tad tehnoloģiski (frekvenču resursu dēļ) bija iespējams tikai neliels kanālu skaits. Tāpēc katrā valstī izveidojās neliels skaits vispārīgu kanālu. Kamēr nebija raidīšanas ar satelīta palīdzību, televīzijas kanālu apraides zonas un valstu robežas bija vienādas. Lai iegūtu signālus no tālākas vietas, dažreiz tika lietotas antenas ar pastiprinātājiem, piemēram – padomju laikā Igaunijā šādā veidā varēja uztvert Somijas raidorganizāciju signālus.

Radio un televīzijas likums nosaka, ka raidorganizācijai, lai tā varētu nodarboties ar programmu izplatīšanu jeb apraidi, ir nepieciešams saņemt no valsts apraides atļauju (2.² panta 1. daļa). Šo atļauju Latvijā izsniedz Nacionālā radio un televīzijas padome (NRTP) saskaņā ar likumā noteikto kārtību.

⁶⁰³ WIPO Autortiesību un ar tām saistīto tiesību Pastāvīgās komitejas sekretariāta sagatavotais dokuments par raidorganizāciju aizsardzības tehnisko jomu, Ženēvā, 2002. gada 13.–17. maijā. Nav izdots, pieejams WIPO lietvedībā.

⁶⁰⁴ *Elektronisko sakaru likums*, pieņemts 28.10.2004, spēkā no 01.12.2004. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 17.11.2004, Nr. 183; *Ziņotājs*, 09.12.2004, Nr. 23.

Likums definē, ka “apraide” ir programmu veidošana (komplektēšana) un sākotnējā izplatīšana publiskai uztveršanai (2. panta 1. daļa).

“Raidīt ēterā” analogajā sistēmā nozīmē sūtīt signālu straumi, kurā ir attēli un/vai skaņa, uztveršanai sabiedrībā. Nepastāv ierobežojumi, cik uztvērēji var uztvert sūtīto signālu noteiktā ģeogrāfiskā apgabalā, tāpēc viens raidītājs var sasniegt tūkstoš vai miljons skatītāju lielu auditoriju ar gandrīz vienādām tehniskām izmaksām.

Parasti visos līgumos ar programmas veidotājiem un piegādātājiem (arī pašos senākajos) ir ietverta atļauja izmantot to darbus raidīšanai ēterā, tādēļ parasti nav problēmu par darbu izmantošanu šajā raidīšanas veidā.

5.3.1.2. Raidīšana ar satelīta palīdzību

Aizvien populārāka kļūst raidorganizācijas signāla raidīšana ar zemes mākslīgā pavadoņa starpniecību, tā sauktā – satelītu raidīšana. Tas nozīmē, ka raidorganizācija pati no savas raidošās antenas, vai vienojoties ar kādu šādas antenas īpašnieku, raida savu programmu (signālu) uz Zemes mākslīgo pavadoni. Šis pavadonis atkarībā no tā atrašanās vietas un stāvokļa raida šo signālu atpakaļ uz zemi, kur to iespējams uztvert gan tās pašas valsts, no kurienes signāls tika raidīts, gan citu valstu teritorijā. Jo satelīts ir tuvāk, jo signāla uztveršanai nepieciešama mazāka diametra uztverošā antena, jo tālāk – jo lielāka izmēra antena. No satelīta nākošo signālu var uztvert gan atsevišķa mājāsaimniecība, kas to lieto savām vajadzībām, gan kabeļtīklu operators, kas izplata šo signālu tālāk savās kabeļtīklu sistēmās. Signālu pārraide ar satelīta palīdzību sākās 20. gadsimta 70. gados. Tika ierosinātas vai uzbūvētas daudzas un dažādas izplatīšanas sistēmas, ieskaitot augstas izšķirtspējas televīzijas (HDTV) sistēmu Japānā, tiešo raidīšanu ar satelīta palīdzību attāliem apgabaliem, piemēram, Austrālijai, Aļaskai vai Āfrikas kontinentam, un jaunāko tiešās raidīšanas satelītu (DBS).⁶⁰⁵

Romas konvencijas 3.(f) pantā “raidīšanas” definīcija ietver arī “pārraidi bez vadiem .. uztveršanai sabiedrībā,” tas nozīmē, ka uz raidīšanu ar satelīta palīdzību tāpat attiecas *Romas konvencijas* noteikumi, un valstīm, kuras ir pievienojušās *Romas konvencijai*, šie noteikumi ir saistoši. Raidīšanas koncepciju ir modernizējis *WPPT*, kas tika pieņemts 1996. gadā. *WPPT* definīcijās “raidīšana” ir raidīšana bez vadiem, bet ir noteikts, ka šajā jēdzienā ir iekļauta arī raidīšana ar satelīta palīdzību un kodēta raidīšana⁶⁰⁶.

⁶⁰⁵ *WIPO Autortiesību un ar tām saistīto tiesību Pastāvīgās komitejas sekretariāta sagatavotais dokuments par raidorganizāciju aizsardzības tehnisko jomu.*

⁶⁰⁶ *WPPT* 2. panta (f) daļa: ““raidīšana ēterā” ir skaņu vai attēlu un skaņu vai skaņu atveidojuma tieša raidīšana, izmantojot bezvadu raidīšanas paņēmieni, sabiedrībai uztveršanai; pārraidīšana ar satelīta palīdzību arī ir “raidīšana ēterā”; kodētu

Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka apraides tiesību ieguvei valstī jāatbilst tiesību aktiem par autortiesībām un blakustiesībām dalībvalstī, kurā notiek atklāti raidījumi ar satelīta palīdzību.⁶⁰⁷ Ja valsts ievēro likumus un raida signālu uz satelītu, tad kāda cita valsts saņem šo signālu savas zemes teritorijā. Ja kāds šīs zemes iedzīvotājs uztver no satelīta raidīto signālu savā mājā ar sava satelītuztvērēja (“šķīvja”) palīdzību, tad viņš ir satelīttelevīzijas skatītājs. Ja kāds šajā saņēmējā zemē saņem šo signālu un tālāk pārraida kabeļtīklā, tas ir jauns darba izmantojums, un tam ir jāatbilst tās valsts likumiem, kurā atrodas kabeļtīklu sistēmas. Ja kāds savā mājā skatās programmu, kuru tam piegādā kabeļtīklu operators, kurš programmu ir uztvēris no satelīta un ievadījis kabeļsistēmā, tad šis cilvēks ir kabeļtelevīzijas skatītājs.

Parasti signāli tiek raidīti uz satelītu aizkodētā veidā, un, lai tos atkodētu un varētu skatīties programmu, nepieciešami dekoderi. Šādu dekoderu izgatavošanas un izplatīšanas tiesības pieder raidorganizācijai, taču nereti raidorganizācijas pilnvaro satelīta operatoru vai kādu trešo personu veikt šo darbu.

5.3.2. Raidījumu retranslēšanas tiesības

Vēl pirms nedaudz gadiem kabeļtīklu sistēmas tika veidotas, lai pārraidītu signālus tikai vienā virzienā: no operatora uz patērētāju mājām. Šodien jau modernie interaktīvie pakalpojumi kopā ar kabeļsistēmām izmanto arī telefona līnijas, pa kurām skatītājs sazinās ar programmas veidotājiem, ietekmē programmas saturu, min mīklas, spēlē spēles u. tml.⁶⁰⁸

Ja kabeļtīklu īpašnieks pats veido programmu un to pārraida savās kabeļu sistēmās, tā ir raidorganizācija, kura raida savas programmas kabeļtīklos (nepieciešama apraides atļauja⁶⁰⁹). Ja kabeļtīklu īpašnieks tikai retranslē savās kabeļtīklu sistēmās citas raidorganizācijas veidoto programmu, tas ir kabeļoperators (nepieciešama retranslēšanas atļauja⁶¹⁰).

5.3.2.1. Definīciju nepilnības un to radītās problēmas.

Virkne neskaidrību rodas no *Radio un televīzijas likumā* iekļautās definīcijas (2. panta 10. daļa), kur uzņēmums, kas veic programmu retranslēšanu, tiek atzīts par raidorganizāciju. Šāda likuma neskaidrība pieļauj dažādus pārpratumus un pieļauj starptautiskajām tiesību normām neatbilstošu

---

signālu pārraidīšana ir “raidīšana ēterā”, ja sabiedrību ar dekodēšanas līdzekļiem nodrošina raidorganizācija vai šie līdzekļi tiek nodrošināti ar raidorganizācijas piekrišanu.”

⁶⁰⁷ *Satelītu un kabeļu direktīva*. Ievada (f) punkts.

⁶⁰⁸ *WIPO Autortiesību un ar tām saistīto tiesību Pastāvīgās komitejas sekretariāta sagatavotais dokuments par raidorganizāciju aizsardzības tehnisko jomu*.

⁶⁰⁹ *Radio un televīzijas likums*, 10. pants. Apraides tiesību piešķiršana.

⁶¹⁰ *Radio un televīzijas likums*, 31. pants. Retranslēšanas atļauja.

rīcību, piemēram, Krievijas Pirmais kanāls tiek retranslēts Latvijā kabeļsistēmās gandrīz bez izmaiņām, bet, tā kā uzņēmums, kas to retranslē, ir saņēmis NRTP apraides atļauju, tad tiek uzskatīts, ka tas pats veido savu oriģinālo programmu. Tas nozīmē, ka šī “raidorganizācija” var ievietot programmā savu reklāmu un negodīgi konkurēt ar citām Latvijas raidorganizācijām, kas ir ieguldījušas naudu savas programmas veidošanā, neievērojot reklāmas tirgus nosacījumus.

Vēl neskaidrāka ir situācija ar programmas “*REN TV Baltic*” izplatīšanu Latvijā, jo šīs programmas izplatīšanai nav izņemta ne apraides, ne retranslācijas atļauja, bet tā Latvijā ir redzama un nelikumīgi piedalās Latvijas reklāmas tirgū.

Saskaņā ar *Radio un televīzijas likuma* noteikumiem retranslācija ir Latvijā vai ārvalstīs izplatītu programmu tūlītēja vai ar tehnisku kavējumu veikta pilnīga vai daļēja izplatīšana, neizdarot programmās vai raidījuma saturā nekādus grozījumus (2. panta 12. daļa). Likums arī skaidri nosaka, ka par retranslāciju nav uzskatāma Latvijā veidotas programmas izplatīšana atbilstoši attiecīgās raidorganizācijas apraides atļaujai, ja izplatīšanu finansē pati raidorganizācija. Tomēr arī šajā definīcijā būtu nepieciešami papildinājumi un precizējumi, lai novērstu dažādas juridiskās neskaidrības. Programmas izplatīšana tai pašai mērķauditorijai tajā pašā teritorijā, kur tā uztverama no programmas sākotnējā izplatīšanas līdzekļa nav retranslācija, bet gan raidīšanas tehniskā līdzekļa dublēšana. Retranslācija sākas ar brīdi, kad tiek paplašināta sākotnējā mērķauditorija, izplatot programmas signālu citā teritorijā. Tādēļ definīcijai būtu jāskan šādi: retranslācija ir citas raidorganizācijas raidītās programmas uztveršana un tūlītēja pilnīga vai daļēja izplatīšana ar jebkāda veida tehniskajiem līdzekļiem citai auditorijai nekā sākotnējā mērķauditorija, neizdarot programmā vai raidījuma saturā nekādus grozījumus.

Daudzu Eiropas valstu likumos ir noteikums, ka kabeļtīklu operatori, piedāvājot iedzīvotājiem savus pakalpojumus, noteikti ir jānodrošina arī visu attiecīgajā teritorijā uztveramo programmu redzamība sava klienta televizorā (t. s. “*must carry rules*”). Latvijas *Radio un televīzijas likumā* ir noteikts, ka kabeļtelevīzijas sistēmās ir jānodrošina visu šajā apdzīvotajā vietā droši uztveramo Latvijā raidīto sabiedrisko televīzijas programmu pievadīšana abonentam nemainītā veidā. Šo programmu izplatīšanai kabeļtelevīzijas sistēmās apraides atļauja nav vajadzīga (34. panta 1. daļa).

Tā kā kabeļtīklu operatoram, kas saņēmis retranslēšanas licenci no NRTP, nav tiesību programmu nekādi izmainīt, tad tas arī nevar būt atbildīgs par programmas saturu. Lai valstī netiktu retranslētas programmas, kuras ir pretrunā ar attiecīgās valsts likumiem, ir radīti juridiski instrumenti, kas nodrošina šo tiesību ievērošanu. Daudzas valstis ir pievienojušās *Pārrobežu televīzijas*

*konvencijai*⁶¹¹, bet Eiropas Savienības dalībvalstīm ir jāievēro *direktīva Televīzija bez robežām*⁶¹² un *Satelītu un kabeļu direktīva*⁶¹³. *Pārrobežu televīzijas konvencija* definē retranslāciju kā pilnīgu un nepārveidotu publiski raidītu televīzijas programmu uztveršanu un tūlītēju izplatīšanu neatkarīgi no izmantotajiem tehniskajiem līdzekļiem (2. panta b) daļa). Latvijas likumā papildus ir iekļauta norma, ka par satura grozījumiem nav uzskatāma programmas vai raidījuma tulkošana un subtitrēšana, ja tā izdarīta ar programmas vai raidījuma veidotāja piekrišanu 92. panta 12. daļa). Šāda atruna ir daudzu valstu likumos, jo aizstāv attiecīgās valsts iedzīvotāju tiesības skatīties programmu sev saprotamā valodā. Tomēr atsevišķos izņēmuma gadījumos, ja kāds kabeļoperators izplata programmu, kas nāk no valsts, kurai nav saistoši iepriekš minētie dokumenti, tad likums nosaka, ka par šādu programmu retranslāciju atbild Latvijas Republikas jurisdikcijā esoša raidorganizācija, kas ieguvusi šīs programmas retranslācijas atļauju (30. pants).

5.3.2.2. Retranslēšanas tiesību kolektīvais pārvaldījums

Satelītu un kabeļu direktīva nosaka, ka dalībvalstīm jānodrošina, lai tiktu ievērotas attiecīgās autortiesības citu dalībvalstu kabeļtīklos pārraidītajām programmām viņu teritorijā, un lai retranslācijas notiek, pamatojoties uz individuāliem vai kolektīviem līgumiem starp autortiesību īpašniekiem, blakustiesību īpašniekiem un kabeļoperatoriem (8. panta 1. daļa). Tas nozīmē, ka, lai retranslētu raidorganizācijas veidotās programmas kabeļtīklos, nepieciešams iegūt šajās programmās ietvertu darbu tiesību īpašnieku (mūzikas autoru, filmu producentu, sporta raidījumu veidotāju utt.) atļauju. Protams, ka šāda atļauja nevar tikt iegūta individuālā kārtā – to var nodrošināt tikai kolektīvi. Kabeļoperatoriem (vai to apvienībām) ir jāslēdz līgumi ar visiem tiesību īpašniekiem autortiesību organizāciju filmu producentu apvienību, raidorganizācijām u. c. par programmu izplatīšanu kabeļtīklos attiecīgajā valstī. Direktīva arī nosaka, kad gadījumā, ja tiesību īpašnieks nav nodevis savu tiesību vadību autortiesību aģentūrai, tad tā autortiesību aģentūra, kas nodarbojas ar tās pašas kategorijas tiesībām, tiks uzskatīta par tiesīgu rīkoties ar viņa tiesībām (9. panta 2. daļa). Tātad saskaņā ar direktīvas noteikumiem, tiesību administrēšanu var veikt vai nu pati raidorganizācija (tad tā slēdz

⁶¹¹ *Eiropas konvencija Par pārrobežu televīziju [European Convention on Transfrontier Television]*. Parakstīta: 1989. gada 5. maijā, Strasbūrā. Stājusies spēkā 1993. gada 1. maijā. Publicēts: European Treaty Series – No. 132. Latvija pievienojusies ar 14.05.1998. likumu Par Eiropas konvenciju par pārrobežu televīziju. Pieņemts 1998. gada 14. maijā; spēkā ar 1998. gada 29. maiju. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. gada 29. maijs, Nr. 157/158; *Ziņotājs*, 1998, Nr. 12.

⁶¹² Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 30. jūnija Direktīva 97/36/EK, ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos. Publicēts: *Publicēts: Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L 202, 30.07.1997. 60.–71. lpp.

⁶¹³ Padomes Direktīva 93/83/EEK (1993. gada 27. septembris) par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļu retranslācijai. Publicēts: *Eiropas Kopienų Oficiālais Vēstnesis* L 248, 06.10.1993. 15.–20. lpp.

individuālu līgumu ar kabeļoperatoru un garantē, ka tās programmā visas tiesības ir iegūtas attiecībā uz retranslējamo teritoriju), vai kolektīvi – noslēdzot vispārējos licencēšanas līgumus (jeb “globālos kabeļtīklu kontraktus”), kura puses ir visu (raidorganizāciju, autoru, filmu producentu u. c.) tiesību īpašnieku pārstāvji.

Autortiesību likuma 53. panta 4. daļa nosaka, ka raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības retranslēt raidījumu kabeļtīklos. Analogi nosacījumi ir arī citu Eiropas valstu nacionālajos tiesību aktos, jo to pieprasa *Bernes konvencija*. Šo tiesību izmantošanai Beļģijas Kasācijas tiesa (*Cour de cassation*) lūdza EK Tiesai prejudiciālu nolēmumu par *Satelītu un kabeļu direktīvas* interpretāciju lietā par strīdu starp *Uradex SCRL* un *Union Professionnelle de la Radio et de la Télédistribution*⁶¹⁴ attiecībā uz televīzijas programmu retranslāciju kabeļtīklos. *Satelītu un kabeļu direktīva*⁶¹⁵ paredz autortiesību un blakustiesību kolektīvu pārvaldījumu, lai vienkāršotu šādu tiesību izmantošanu. Ar šīs direktīvas palīdzību tika iecerēts radīt tiesisko drošību autortiesību un blakustiesību jomā saistībā ar retranslāciju Kopienas ietvaros, it īpaši – izmantojot satelītu un kabeļtīklus. Tiesību harmonizācijas neesamības rezultātā operatori nevar būt pārliecināti, ka viņi faktiski ir ieguvuši visas attiecīgās tiesības, un tāpēc režīms balstās uz cesiju līguma pamata un uz intelektuālā īpašumā ietverto pilnvaru kolektīvu izmantošanu. Direktīvas 9. panta 2. daļa⁶¹⁶ paredz kritērijus, lai noteiktu organizāciju, kurai ir šis uzdevums, ja tiesību subjekts šīs tiesības nav tieši nodevis. Beļģijas tiesa vēlas noskaidrot nodošanas apjomu, jo nav pārliecināta par to, vai šis apjoms aprobežojas ar pārstāvēto personu ekonomisko interešu pārvaldību, vai arī tas ietver arī tiesības piešķirt vai atteikt atļauju aizsargāto darbu retranslēt kabeļtīklos.

Ģenerāladvokāts Damaso Ruisa-Harabo Kolomera secināja, ka Direktīva pieļauj kolektīvā pārvaldījuma organizāciju uzskatīt par pilnvarotu pārvaldīt tāda autortiesību vai blakustiesību subjekta tiesības, kas savas tiesības piekrist darbu un izrāžu izmantošanai nav tieši nodevis konkrētai organizācijai.⁶¹⁷ Šo secinājumu rezultātā Tiesa nosprieda ka *Satelītu un kabeļu direktīva* ir jāinterpretē

⁶¹⁴ Lieta C-169/05, *Uradex SCRL* pret *Union Professionnelle de la Radio et de la Télédistribution (RTD)* un *Société Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision (Brutele)*. No EBU materiāliem.

⁶¹⁵ *Satelītu un kabeļu direktīva*, 39. ievada punkts, 3. panta 2. daļa, 8. panta 1. daļa.

⁶¹⁶ *Satelītu un kabeļu direktīva*, 9. panta 2. punkts: „Ja tiesību subjekts savu tiesību pārvaldību nav nodevis autortiesību aģentūrai, autortiesību aģentūru, kas pārvalda tās pašas kategorijas tiesības, uzskata par pilnvarotu pārvaldīt viņa tiesības. Ja minētās kategorijas tiesības pārvalda vairāk nekā viena autortiesību aģentūra, tiesību subjekts var brīvi izvēlēties, kura no šīm autortiesību aģentūrām ir uzskatāma par pilnvarotu pārvaldīt viņa tiesības. Šajā punktā minētajam tiesību subjektam ir tās pašas tiesības un pienākumi, kas izriet no līguma starp kabeļoperatoru un autortiesību aģentūru, kuru uzskata par pilnvarotu pārvaldīt viņa tiesības, kā to tiesību subjektu tiesības, kas minēto autortiesību aģentūru pilnvarojusi, un viņš var prasīt šo tiesību ievērošanu laika posmā, kas jānosaka attiecīgai dalībvalstij un kas nav mazāks par trim gadiem no kabeļu retranslācijas dienas, kura ietver viņa darbu vai citu aizsargātu objektu.”

⁶¹⁷ Ģenerāladvokāta Damaso Ruisa-Harabo Kolomera [Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer] secinājumi, sniegti 2006. gada 14. februārī, lietā C-169/05 *Uradex SCRL* pret *Union Professionnelle de la Radio et de la Télédistribution (RTD)* un *Société*

tādējādi, ka gadījumā, kad kolektīvā pārvaldījuma organizāciju uzskata par pilnvarotu pārvaldīt tāda autortiesību vai blakustiesību tiesību subjekta tiesības, kas nav nodevis savu tiesību pārvaldību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai, šai sabiedrībai ir tiesības realizēt minētā tiesību subjekta tiesības piešķirt vai atteikt atļauju kabeļoperatoram retranslēt kabeļtīklā pārraidi un ka tā rezultātā tās pilnvarojums neaprobežojas ar šo tiesību finanšu aspektu pārvaldību. Tātad – ja tiesību subjekts savu tiesību pārvaldību nav nodevis konkrētai autortiesību organizācijai, tad autortiesību organizāciju, kas pārvalda tās pašas kategorijas tiesības, uzskata par “pilnvarotu” pārvaldīt viņa tiesības. Ja minētās kategorijas tiesības pārvalda vairāk nekā viena kolektīvā pārvaldījuma organizācija, tiesību subjekts var brīvi izvēlēties, kurai tas dod priekšroku.

5.3.2.3. Globālo kabeļkontraktu noslēgšanas nepieciešamība

Latvijā 1998. gadā tika aizsākta tā saukto “*globālo kabeļtīklu kontraktu*” jeb *vispārējās licencēšanas līgumu* slēgšanas procedūra, kur vienā līgumā bija iespējams iekļaut daudzus tiesību īpašniekus un iegūt retranslācijas tiesības, taču šo līgumu parakstīja tikai Latvijas Kabeļtelevīzijas un telekomunikāciju operatoru asociācija un daži neatkarīgie kabeļoperatori, kas radīja negodīgu konkurenci kabeļoperatoru vidū. Līgumu būtu jāparaksta visiem kabeļoperatoriem, jo pretējā gadījumā to piedāvātas programmu paketes atšķirsies cenas ziņā, un šī cena būs ietaupīta no tiesību īpašniekiem neveiktajiem maksājumiem.

Līgumā bija noteikts, ka kabeļoperatori maksā tiesību īpašniekiem par līgumā ietverto programmu retranslāciju kabeļtīklos, un summas aprēķins tiek veikts šādi:

- a) abonentu skaits, kas pievienots attiecīgajam kabeļtīklam, kas uztver noteikto televīzijas programmu;
- b) reizināts ar x USD/Eiro mēnesī;
- c) reizināts ar 3 (mēnešu skaits viena maksājuma posmā);
- d) reizināts ar kabeļoperatora retranslēto programmu skaitu.

1998. gadā kabeļoperatori atteicās parakstīt līgumu, ja tajā tiks iekļauta *Latvijas Televīzija*, jo tās izplatītā programma kā sabiedriskās raidorganizācijas veidota programma ir pakļauta tā sauktajiem “*must carry rules*” nosacījumam, un Latvijas kabeļoperatoriem to obligāti ir jāiekļauj savās paketēs saskaņā ar *Radio un televīzijas likumu*⁶¹⁸. Tomēr šis nosacījums neatbrīvo kabeļoperatorus no *Autortiesību likumā* noteiktā, ka autoriem un blakustiesību īpašniekiem (izpildītājiem, filmu un

---

Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision (BRUTELE) [Cour de cassation (Beļģija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu]. No EBU materiāliem.

⁶¹⁸ *Radio un televīzijas likums*, 34. panta 1. daļa.

fonogrammu producentiem, raidorganizācijām) ir tiesības saņemt atlīdzību par savu darbu un blakustiesību objektu retranslāciju⁶¹⁹. Tā kā *Latvijas Televīzija* ir EBU biedre, tad tā ir pilnvarojusi EBU pārstāvēt to sarunās ar citu valstu un arī Latvijas kabeļoperatoriem, tas nozīmē, ka vispārējās licences līgumā jeb “globālajā kabeļtīklu kontraktā” ir jāiekļauj arī *Latvijas Televīzijas* abu kanālu retranslācijas tiesības. Lai gan, uzsākot globālo kontraktu slēgšanas praksi, Latvijas kabeļoperatori sākumā atteicās parakstīt globālo kabeļtīklu kontraktu, ja retranslējamo programmu sarakstā tiks iekļauta sabiedriskā televīzija, tomēr pārliecinoši ir argumenti par šo divu noteikumu – “must carry” un atlīdzības saņemšanas tiesību līdzaspastāvēšanu. Kā piemēru var minēt situāciju, kad valsts ir noteikusi aizliegumu personai sabiedriskā vietā uzturēties kailai, taču tas nenozīmē, ka valsts nopirks šai personai apģērbu, par to ir jāmaksā pašai personai. Arī šīs divas likuma prasības pastāv vienlaicīgi un nekolidē.

Tās nozīmē, ka ir jānoslēdz vispārējās licences līgumi jeb “globālie kabeļtīklu kontrakti starp raidorganizācijām, kabeļoperatoriem un tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām visās valstīs. Jo vairāk valstīs tiks noslēgti šādi līgumi, jo vairāk tiesību tiks aizsargāts un tiks nodrošināta konkurences noteikumu ievērošana. Šādu globālo līgumu sistēma ir diezgan plaši izplatīta Rietumeiropā, un pēdējos gados tiek veidota arī Centrālajā un Austrumeiropā.

2007. gada 12.–13. novembrī Maincā (Vācijā) notika EBU kabeļtelevīziju koordinātoru sanāksme, kurā piedalījās Centrālās un Austrumeiropas raidorganizāciju pārstāvji, filmu producentu apvienības AGICOA pārstāvji un autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju pārstāvji. Tika diskutēts par tiesību ieguves izpratnes uzlabošanu un par nepieciešamību nodrošināt visu tiesību īpašnieku interešu aizsardzību, slēdzot globālos kabeļtīklu kontraktus. Sanāksmē tika sniegta plaša informācija par šīs jomas sakārtotību (vai nesakārtotību) visās dalībvalstīs.⁶²⁰ Sanāksmē tika aicināts noslēgt vispārējās licences līgumus jeb “globālos kabeļtīklu kontraktus” starp raidorganizācijām, kabeļoperatoriem un tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām visās valstīs. Jo vairāk valstīs tiks noslēgti šādi līgumi, jo vairāk tiesību tiks aizsargāts un tiks nodrošināta konkurences noteikumu ievērošana.

Latvijā vairākos laika periodos ir tikuši slēgti vairāki un dažāda veida retranslēšanas tiesību līgumi, taču būtu jānoslēdz viens visaptverošs līgums, kas iekļautu gan visus tiesību īpašniekus, gan visus kabeļoperatorus. Lai iegūtu visa nepieciešamās tiesības ar vienu līgumu, līgumslēdzējpusēm jābūt:

⁶¹⁹ *Autortiesību likums*, 15. panta 6. daļa, 48. panta 4. daļa, 50. panta 2. daļa, 52. panta 1. daļa, 53. panta 4. daļa.

⁶²⁰ *No EBU kabeļkoordinātoru sanāksmes materiāliem*. Mainca: 2007. gada 12.–13. novembris.

- 1) visiem attiecīgās valsts kabeļoperatoriem, kas saņēmuši kabeļtelevīzijas jeb retranslācijas atļauju uzraudzības iestādē (Latvijā – NRTP),
- 2) Eiropas sabiedriskajām televīzijām (ZDF, France 2,3, RAI, ORF, YLE, RTR, *Latvijas Televīzija*, EER, LRT u. c.) ko pārstāv Eiropas sabiedrisko raidorganizāciju savienība EBU (jābūt katra biedra atsevišķam pilnvarojumam),
- 3) Eiropas komerciālajām televīzijām (BSkyB, RTLGroup, CANAL+, M6, MEDIASET, ProSieben, MTG, PREMIERE, LNT, TV3 u. c.), ko pārstāv Eiropas komerciālo raidorganizāciju savienība ACT (jābūt katra biedra atsevišķam pilnvarojumam),
- 4) Atsevišķām lielajām raidorganizācijām, kuras veido speciālas programmas retranslācijai un sarunās parasti piedalās bez starpniekiem (BBC, CNN, 1 Kanal u. c.),
- 5) Autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas CISAC lokālajam pārstāvim (Latvijā – AKKA/LAA),
- 6) Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas SCAPR lokālajam pārstāvim (Latvijā – LaIPA),
- 7) Filmu producentu tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai AGICOA.

Līguma nosacījumiem jābūt šādiem:

- 1) tiesību īpašnieki piešķir kabeļoperatoriem neekskluzīvu licenci retranslēt kabeļtīklos saviem abonentiem programmas un tajās ietilpstošus darbus un blakustiesību objektus,
- 2) programmu retranslācijai jābūt vienlaicīgai, nemainītai un nesaīsinātai, bez pielikumiem vai aizvietojumiem, tajā skaitā – nav pieļaujama reklāmu ievietošana,
- 3) tiesību īpašnieki patur tiesības izņēmuma gadījumos aizliegt specifisku programmas daļu retranslāciju, bet par katru tādu aizliegumu un tā iemesliem jāziņo kabeļoperatoriem vismaz 96 stundas pirms plānotās retranslācijas,
- 4) kabeļoperatori maksā tiesību īpašniekiem par līgumā ietverto programmu retranslāciju kabeļtīklos atbilstoši abonentu skaitam un retranslēto programmu skaitam,
- 5) maksājumus savāc kolektīvā pārvaldījuma organizācija, kura izdala to tālāk tiesību īpašnieku grupām, kas parakstījušas līgumu, tiesību īpašnieku grupas sadala saņemto maksājumu starp saviem biedriem.

Ja valstī ir noslēgts šāds globālais līgums, var teikt, ka autortiesību jautājums kabeļtīklu izplatīšanā tajā valstī ir sakārtots, konkurence ir nodrošināta un visumā atbilst Eiropas standartiem.

5.3.3. Tiesības padarīt raidījumus pieejamus sabiedrībai

Internets vai citi līdzīgi ciparu tīkli, kas balstīti uz bezvadu pārraidēm, kļūst par vēl vienu veidu, kā izplatīt autortiesību vai ar tām saistītu tiesību aizsargātu saturu. Šāda izplatīšana iespējama, gan raidot tikai internetā, gan raidot internetā vienlaikus ar raidīšanu tradicionālajos raidīšanas veidos. Pieeja internetam galvenokārt tiek balstīta un telekomunikāciju tīkliem (vadu komunikācijām), taču iespējams arī nodrošināt pieeju internetam bez vadiem. Paralēli iespējams arī saņemt pārraidīto programmu vēlāk no raidorganizācijas mājas lapā izvietotā arhīva. Šie pakalpojumi darbojas uz “izvilkšanas tehnoloģijas” pamata, kas nozīmē, ka saturu piegādā lietotājam pēc pieprasījuma. Ja netiek lietoti īpaši tehnoloģiski ierobežojumi, internetā ievietotie raidījumi ir pieejami globāli no jebkuras vietas, kur pieejams internets. Šī ir galvenā atšķirība ģeogrāfiskajā aptveršanas jomā, salīdzinot ar raidīšanu ar satelīta vai kabeļtīklu palīdzību, vai ēterā, kam ir raidīšanas zonas ierobežojumi. Internetā nepastāv piedāvāto programmu skaita ierobežojumi. Internets piedāvā dažādus joslu platumus, protokolus un jomas, kas tiek pastāvīgi papildinātas, lai piemērotos augošajam pieprasījumam.⁶²¹

Ja raidorganizācija veido savas programmas pārraidīšanai tikai internetā, tad šādu darbību sauc par interneta raidīšanu (*webcasting*), bet, ja raidorganizācija izmanto internetu kā vienu no tīkliem, kur tiek raidīta programma (paralēli bezvadu vai kabeļtīklu raidīšanai), tad šādu apvienojumu sauc par vienlaicīgo raidīšanu (*simulcasting*), piemēram, kad televīzijas programmas skaņa tiek atskaņota arī radio stacijā. Diemžēl šo terminu definēšana un šo pakalpojumu aizsardzības līmeņa noteikšana šobrīd ir viens no galvenajiem šķēršļiem, kas valstīm liedz beidzot parakstīt jauno WIPO Raidorganizāciju līgumu.

Interneta pakalpojumi var būt pieejami ar dažādu uztveršanas iekārtu palīdzību. Gan televizorus, gan datorus var izveidot par dažādu pakalpojumu uztvērējiem, un nākotnē cilvēkam mājās varbūt būs displeja ekrāns, un ar dažādu moduļu palīdzību tiks nodrošināti dažādi savienojumi, kas nepieciešami dažādiem pakalpojumiem vai nu no raidorganizācijām, vai tīkla raidītājiem. Satura avots var būt viens vai vairāki serveri, kas nodrošinās pieeju saturam, izmantojot internetu. Katrs saņēmējs varēs pieprasīt kādu raidījumu no sākotnējā servera, un viņam tiks izsūtīta atsevišķa plūsma no avota uz viņa adresi.

Latvijas *Autortiesību likums* nosaka, ka raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai, izmantojot vadus vai citādā veidā, tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā (53. panta 5. daļa). Šī ir tā sauktā “padarīt pieejamu” tiesība, kas attiecībā uz autordarbiem, fonogrammām un

⁶²¹ WIPO *Autortiesību un ar tām saistīto tiesību Pastāvīgās komitejas sekretariāta sagatavotais dokuments par raidorganizāciju aizsardzības tehnisko jomu.*

izpildījumu tika ieviesta ar jaunajiem WIPO līgumiem *WCT* un *WPPT*. Praktiski tas nozīmē – ar interneta vai cita elektroniska tīkla palīdzību piekļūt kādas raidorganizācijas veidotajai programmai (piemēram, ieejot attiecīgās raidorganizācijas mājas lapā) un noskatīties izvēlēto raidījumu paša izvēlētajā vietā un laikā.

WCT nosaka, ka literāro un mākslas darbu autoriem ir ekskluzīvas tiesības padarīt savus darbus pieejamus sabiedrībai tādā veidā, ka sabiedrības locekļi tos var izmantot jebkurā vietā un laikā pēc katra individuālas izvēles (8. pants). *WPPT* savukārt nosaka, ka fonogrammu producentiem ir ekskluzīvas tiesības dot atļauju padarīt savas fonogrammas pieejamas sabiedrībai tādā veidā, ka sabiedrības locekļi tās var izmantot jebkurā vietā un laikā pēc katra individuālas izvēles (10. pants). Arī jaunā *WIPO Raidorganizāciju līguma* projektā ir paredzēts noteikt arī tiesības raidorganizācijām padarīt savus raidījumus pieejamus sabiedrībai, izmantojot vadus vai citādā veidā, tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā, taču šis līgums diemžēl vēl nav parakstīts.

5.3.3.1. Interneta regulēšanas tiesiskā bāze

Tā kā raidorganizācijas sāk nodarboties ar jauniem pakalpojumiem internetā, tad vairākas valstis pieņem jaunus tiesību aktus par jaunajiem medijiem vai pielāgo esošās tiesību normas. Lai gan daudzās valstīs interneta darbība nav pakļauta nekādiem īpašiem nosacījumiem, taču konstitucionālie noteikumi (piemēram, vārda brīvības noteikums) ir pietiekams pamats jaunu pakalpojumu radīšanai internetā. Šobrīd internets netiek nosaukts vārdā nevienā likumā, kas regulē radio vai televīzijas programmu izplatīšanu, tomēr tas ir uzskatāms nevis par trūkumu, bet gan par priekšrocību. Tāpat kā likumos nav nosauktas daudzas tehniskas lietas, arī šis elektroniskais tīkls, ar kura palīdzību var izplatīt raidorganizācijas sūtītu signālu, speciāli nav jāizceļ. Internets, tāpat kā jebkurš tehnoloģisks rīks, ir vienkārši līdzeklis satura izplatīšanai. 2006. gadā NRTP vadībā tika sarīkota diskusija par to, vai internets ir jāregulē un cik tālu ir jāregulē.⁶²² Šis jautājums tiek skarts arī jaunajā *Audiovizuālo pakalpojumu direktīvā* (kas ir pārdēvēta un papildināta tā pati vecā direktīvā “*Televīzija bez robežām*”), kuru Eiropas Parlaments pieņēma 2007. gada 29. novembrī. Ar jauno tiesību aktu tiek radīts visaptverošs tiesiskais regulējums, kas attiecināms uz visiem audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumiem. Šai direktīvai ir mazāk detalizēts, bet elastīgāks reglamentējošais satvars un mūsdienīgāki noteikumi par reklāmu televīzijā, lai uzlabotu audiovizuālā satura finansēšanu. Direktīva no jauna apliecina Eiropas audiovizuālo pakalpojumu modeļa vērtības – audiovizuālo pakalpojumu

⁶²² “*Vai mums vajag regulēt internetu?*” – NRTP rīkotā apaļā galda diskusija, kas notika 2006. gada 9. martā viesnīcā Konventa sēta.

brīvu kustību, kultūras daudzveidību, nepilngadīgo aizsardzību, patērētāju tiesību augsto aizsardzības līmeni, mediju plurālismu, kā arī cīņu pret rasu un reliģisko neiecietību.

Autore uzskata, ka interneta vide ir jāregulē tajā daļā, kas skar sabiedrības jeb publiskās intereses, un neregulēta var palikt tikai tā interneta sadaļa, kas tiek izmantota personīgiem mērķiem (elektroniskais pasts, personīgas viedokļu apmaiņas vietas u. tml.). Interneta vidi jau šobrīd regulē visi vispārējie likumi – *Satversme, Krimināllikums, Administratīvā procesa likums* un citi. Kamēr internetā izplatītais saturs ir tikai rakstītā formā, tas pakļaujas likumam *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem*, bet, ja interneta vidē tiek raidīti audiovizuāli darbi, tad noteicošais ir *Radio un televīzijas likums*.

Bez tam interneta pakalpojumu sniedzējiem tāpat kā visiem Latvijas iedzīvotājiem ir saistošas valsts noslēgtās konvencijas, piemēram, par bērnu tiesībām, par tabakas uzraudzību un citas. Atkarībā no piedāvātā pakalpojumu veida arī interneta vidē ir jāievēro MK noteiktie filmu izplatīšanas vai prostitūcijas ierobežošanas noteikumi.

Pamatprincips interneta vidē ir: “Aizliegtais reālajā pasaulē ir aizliegts arī internetā”, un viss, kas “pēc būtības” ir pretlikumīgs, jau tiek regulēts pašreizējās likumdošanas ietvaros.⁶²³

Tomēr, lai neradītu šaubas par nepieciešamību regulēt satura izplatīšanu arī interneta vidē, būtu jāpapildina gan likums *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem*⁶²⁴, gan *Radio un televīzijas likums*, iekļaujot tajā skaidras norādes par to, ka viss likumos rakstītais attiecas arī uz internetu.

Radio un televīzijas likums šobrīd definē “raidīšanu” kā raidorganizācijas veidotās programmas sākotnējo izplatīšanu publiskai uztveršanai ar zemes raidītāju, kabeļtīklu vai satelītu palīdzību atklātā vai kodētā veidā, lietojot radiofrekvenču spektra daļu starptautiskajos standartos noteiktās frekvencēs (radio) un kanālos (televīzija) (2. panta 6. daļa). Tā kā programmu izplatīšana, neapšaubāmi, var notikt arī internetā, tad šis nosacījums būtu jāiekļauj arī likumā. Tādēļ likumos būtu jāizdara attiecīgie papildinājumi, bet, kamēr tie nav izdarīti, šos likumus iespējams interpretēt ar dažādām metodēm (tostarp – teleoloģiski – nosakot normas mērķi, nolūku, jēgu, un sistēmiski – tulkojot normu nozīmes sakarības sistēmā).⁶²⁵ Izmantojot dažādas iztulkošanas metodes, nonākam pie secinājuma, ka likumdevējs, neapšaubāmi, vēlēties regulēt televīzijas vai radio signāla izplatību jebkuros elektronisko sakaru tīklos, bet 1993. gadā, kad tika pieņemts *Radio un televīzijas likums*, interneta izplatība tikai sākās, un tās sekas vēl netika pietiekami novērtētas. Tādēļ jau šobrīd likumā raidīšanas definīcijā

⁶²³ **Plešs, V.** Interneta satura regulēšana Latvijā. Referāts NRTP rīkotajā apaļā galda diskusijā “Vai mums vajag regulēt internetu?”. Rīgā, 2006. gada 9. martā.

⁶²⁴ Likums *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem* pieņemts 20.12.1990. Spēkā no 01.01.1991. Publicēts: *Ziņotājs*, 14.02.1991, Nr. 5.

⁶²⁵ **Melņšis, E.** *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Rīga: TNA, 1999. 37. lpp.

noteikti ir iekļauts arī internets. Internets jau tagad pakļaujas gan likumam *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem* (tajā daļā, kur informācija ir drukāta), gan *Radio un televīzijas likumam* (tajā daļā, kur tiek izplatīti kustīgi attēli).

5.3.3.2. Interneta tiesību ieguves īpatnības

Lai gan “*interneta tiesības*” nepastāv kā juridisks jēdziens – tāpēc tām nav nekādas nozīmes gluži tāpat kā ar jēdzieniem “*ciparu tiesības*” vai “*elektroniskās tiesības*”, praksē (un it sevišķi sporta raidtiesību jomā) pastāv uzskats, ka tādas tiesības ir jāiegādājas atsevišķi no citām tiesībām, lai gan saskaņā ar autortiesību nosacījumiem raidtiesības nav atkarīgas no piegādes tehniskajiem līdzekļiem.

Olimpisko spēļu norises laikā Starptautiskā Olimpiskā Komiteja (IOC) ir noteikusi aizliegumu raidorganizācijām, kas iegādājušās Olimpisko spēļu raidtiesības, izmantot jebkādu kustīgus video attēlus internetā, jo tai ir bijušas milzīgas cerības uz ienākumiem, kurus var saņemt, atsevišķi pārdodot sporta pasākumu interneta tiesības dažādām organizācijām, piemēram, ziņu aģentūrām⁶²⁶. Tomēr nav pierādījumu, ka šādi milzīgi ienākumi rodas, jo interneta nozīme audiovizuālu attēlu izplatīšanā daudzviet tiek pārspīlēta.

Šobrīd raidorganizācijas Latvijā ievieto savu programmu internetā daļēji, nodrošinot skatītājam iespēju izvēlēties no savas mājas lapas vai cita interneta portāla piedāvājuma sevi interesējošo raidījumu. Šajā gadījumā, protams, arī ir jāmaksā autoriem (un citiem tiesību īpašniekiem), jo notiek viņu darbu jauna izmantošana. Tomēr tas ir sarunu jautājums, kura puse uzņemsies tiesību iegūšanu un veiks maksājumus kolektīvā pārvaldījuma aģentūrai – raidorganizācija vai interneta portāla īpašnieki. Viss atkarīgs no tā, kura puse ir vairāk ieinteresēta programmas ievietošanā internetā – tā arī veiks nepieciešamos maksājumus. Pareizāk un precīzāk to noteikti var veikt interneta portāla īpašnieki, jo tikai viņi redz un var uzskaitīt, cik skatītāju vai klausītāju ir piekļuvuši attiecīgajam raidījumam, un cik liela atlīdzība par to pienākas autoriem (un citiem tiesību īpašniekiem).

Raidorganizācijām jāslēdz līgums ar attiecīgo interneta portālu, un šajā līgumā jānosaka, ka:

1) raidorganizācija piešķir portālam tiesības ievietot interneta portālā tās producētos audiovizuālos darbus, kas norādīti līgumā;

2) raidorganizācija garantē, ka tai pieder līguma pielikumā minēto audiovizuālo darbu blakustiesības, kā arī audiovizuālo darbu autoru autortiesības, bet nav tiesību uz tajos iekļauto muzikālo, vizuālo, literāro, horeogrāfisko, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu, kā arī mākslas un dokumentālo filmu fragmentu izmantošanu,

⁶²⁶ Līgumu projekti un parakstītie līgumu teksti, kas ir autores rīcībā.

3) portāls apņemas vienoties ar autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju par audiovizuālajos darbos iekļauto muzikālo, vizuālo, literāro, horeogrāfisko, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu, kā arī mākslas un dokumentālo filmu fragmentu izmantošanu.

Diemžēl ir gadījumi, kad raidorganizācijas veidotie raidījumi tiek ievietoti internetā bez tās ziņas. Tad arī, protams, netiek noslēgti nekādi līgumi, un raidorganizācija nevar uzņemties atbildību par raidījumos iekļauto autoru un blakustiesību subjektu tiesību ievērošanu. Ja no šo raidījumu tālākas izmantošanas interneta portāls gūst labumu, tad raidorganizācijai ir neapšaubāms pamats griezties tiesībsargājošās instancēs ar prasību apturēt šo programmu izmantošanu bez raidorganizācijas atļaujas.

Jaunu tehnoloģiju rezultātā ir parādījusies tāda jauna lietotāju paaudze, kura izmanto internetā jeb tiešsaistē tā saukto “radošo saturu” – muzikālus darbus, filmas, raidījumus un citus autortiesību objektus, ar to saistītos pakalpojumus – spēles tiešsaistē, publikācijas tiešsaistē, kā arī paši rada šo saturu. Likumīgu mūzikas tiešsaistes pakalpojumu nodrošināšana ir saistīta ar virkni autortiesību un blakustiesību pārvaldījumu. Licencēšanu, kas dod tiesības veikt darbības tiešsaistē, bieži ierobežo licences darbības teritorija, un komerclietotājiem katrā dalībvalstī ir jāvienojas ar ikvienu attiecīgo kolektīvo tiesību pārvaldījuma organizāciju par visām tiesībām, kas ir saistītas ar izmantošanu tiešsaistē. Eiropas Kopienas Komisija, ņemot vērā Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, un jo īpaši tā 211. pantu⁶²⁷, uzskata, ka būtu jābūt vienādei tiesību pārstāvju attieksmei pret tiesību īpašniekiem neatkarīgi no mītnes dalībvalsts vai valsts piederības, un ir ieteikusi, ka tiesību īpašniekiem jābūt tiesīgiem uzticēt pašu izvēlētiem kolektīvo tiesību pārstāvjiem pārvaldījumu attiecībā uz jebkādam tiesībām veikt darbības tiešsaistē, lai sniegtu likumīgus mūzikas tiešsaistes pakalpojumus pašu izvēlētajā teritoriālā darbības jomā neatkarīgi no kolektīvo tiesību pārstāvja vai tiesību īpašnieka mītnes dalībvalsts vai valsts piederības.⁶²⁸ 2008. gada 3. janvārī tika publicēts Eiropas Komisijas paziņojums par tiešsaistē pieejamu radošo saturu vienotajā tirgū.⁶²⁹ Eiropas Komisija aicina uz turpmāku rīcību, lai atbalstītu inovatīvu uzņēmējdarbības modeļu attīstību un izvērstu dažādu tiešsaistē pieejama radošā satura pārrobežu pakalpojumu sniegšanu. EK uzskata, ka satura tiešsaistē un ar to saistīto jaunu

⁶²⁷ *Konsolidētais Eiropas Kopienas dibināšanas līgums (Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas Dibināšanas līguma konsolidēta versija*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis* C 321E, 2006. gada 29. decembris), 211. pants: “Lai nodrošinātu pareizu kopējā tirgus darbību un attīstību, Komisija

- nodrošina to, ka piemēro šo Līgumu un īsteno pasākumus, ko saskaņā ar šo Līgumu ir noteikušas iestādes;
- izstrādā ieteikumus vai sniedz atzinumus par šajā Līgumā ietvertiem jautājumiem, ja Līgums to skaidri paredz vai ja Komisija uzskata to par vajadzīgu;
- izmanto patstāvīgas lēmējtiesības un piedalās Padomes un Eiropas Parlamenta tiesību aktu sagatavošanā, kā to paredz šis Līgums;
- īsteno pilnvaras, ko Komisijai piešķirusi Padome tās pieņemto noteikumu īstenošanai.”

⁶²⁸ Komisijas Ieteikums (2005. gada 18. maijs) par likumīgu mūzikas tiešsaistes pakalpojumu autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārrobežu pārvaldījumu (Dokuments attiecas uz EEZ) (2005/737/EK)

⁶²⁹ Komisijas Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Par tiešsaistē pieejamu radošo saturu vienotajā tirgū, COM (2007) 836, Briselē, 03.01.2008.

pakalpojumu jautājumus vislabāk var risināt Eiropas mērogā, kā arī iezīmē, kādas ir galvenās problēmas un to iespējamie risinājumi.

5.3.3.3. Digitālās bibliotēkas

Ja audiovizuālu darbu grib ievietot tā saktajā “digitālajā bibliotēkā”, ir jāievēro tie paši nosacījumi, kas attiecas uz darbu reproducēšanu un padarīšanu pieejamu sabiedrībai, kā jebkurā citā izmantošanas gadījumā. Plaši izskanēja biedrības "Ideju forums" aktivitātes attiecībā uz literāro darbu reproducēšanu elektroniskā formātā, kas ļauj tos padarīt pieejamus personām, kuras nevar apmeklēt bibliotēkas⁶³⁰. *Autortiesību likuma* 22. pants nosaka, ka bibliotēkas, kuras sniedz pakalpojumus redzes un dzirdes invalīdiem, bez autora piekrišanas un bez atlīdzības samaksas drīkst nekomerciālos nolūkos reproducēt un izplatīt darbu šiem invalīdiem uztveramā formā, ciktāl tas nepieciešams attiecīgās invaliditātes gadījumā. Taču šis autortiesību ierobežojums neattiecas uz citām personām. Ja bibliotēkā esošajiem darbiem var piekļūt arī citas personas, tad darbu reproducēšanai un publiskošanai viennozīmīgi nepieciešama autora atļauja.

Biedrība "Ideju forums" ir Kultūras ministrijā reģistrēta bibliotēka. Bibliotēkas nodarbojas ar grāmatu publisko patapināšanu (darba oriģinālu vai kopiju aizdošanu bezatlīdzības lietošanā). Lai gan Biedrība "Ideju forums" nepatapina darbu nesēju (grāmatu) fiziskās kopijas, šī patapināšana teorētiski varētu tikt pielīdzināta bibliotēku veiktajai darbībai. Par savu darbu publisko patapināšanu autoram pienākas taisnīga atlīdzība. Saskaņā ar MK noteikumu⁶³¹ regulējumu bibliotēkām ir jāmaksā atlīdzību grāmatu autoriem 5 % no summas, ko tās iepriekšējā gadā izmantojušas savu krājumu papildināšanai, samaksu veicot autoru organizācijai *AKKA/LAA*. Taču, ja šī bibliotēka praktiski netērē naudu, lai papildinātu savus krājumus (jo par darbu reproducēšanu nemaksā atlīdzību autoriem), tad arī 5 % no summas būs praktiski nekas. Biedrības "Ideju forums" pārstāvji ir pārliecināti, ka viņiem kā jebkurai bibliotēkai nav nepieciešama piekrišana no autoriem to darbu ievietošanai bibliotēkas krājumā. Acīmredzot, viņi nesaprot atšķirību starp fiziskas darba kopijas (grāmatas), kas publicēta (izdota) ar autora atļauju, ievietošanu bibliotēkas plauktā, no darba reproducēšanas (ieskanēšanas), kas veikta bez autora atļaujas. *Autortiesību likums* nosaka, ka gan autoram (15. pants), gan raidprgznizācijai (53. pants) ir izņēmuma tiesības lemt gan par sava darba vai raidījuma **reproducēšanu**, gan par tā **publiskošanu**, tai skaitā padarīt darbu pieejamu sabiedrībai internetā (pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var

⁶³⁰ **Tamuļeviča, Dž.** *E-bibliotēkas darbības apturēšana ir cilvēktiesību pārkāpums*. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/izklaide/literatura/aizdomu-par-autortiesibu-parkapumiem-del-aptur-e-bibliotekas-darbibu>, aplūkots 20. 05. 2010.

⁶³¹ MK 21.08. 2007. Noteikumi Nr. 565 *Kārtība, kādā aprēķina, izmaksā un sadala atlīdzību par publisko patapinājumu*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 28.08.2007, Nr. 138; *Ziņotājs*, 25.10.2007, Nr. 20.

pieklūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā), kā arī publiski patapināt darba oriģinālu vai kopijas.

Autortiesību likums nosaka, ka par autortiesību pārkāpumu uzskatāma darbu publicēšana, publiskošana, reproducēšana un izplatīšana jebkādā veidā bez autora piekrišanas (68. pants). Autori un blakustiesību subjekti ir tiesīgi gan aizliegt savu darbu turpmāko izmantošanu, gan zaudējumu atlīdzināšanu, gan morālo kaitējumu (69.¹ pants), tādēļ ļoti svarīgi ir savlaicīgi iegūt visas nepieciešamās atļaujas, lai nenogremdētu visumā labu ideju.

5.3.3.4. Tiesu nolēmumi par interneta tiesību regulēšanas nepieciešamību

Attiecībā uz tiesībām padarīt pieejamus audiovizuālus darbus interneta vidē, var aplūkot Francijas tiesu praksi. Parīzes Apgabaltiesa 2008. gadā izskatīja Francijas Vizuālo darbu autoru kolektīvā pārvaldījuma organizācijas SAIF prasību pret ASV reģistrēto sabiedrību Google Inc. par tās pārstāvēto autoru radīto vizuālo darbu padarīšanu pieejamu sabiedrībai bez atļaujas (*SAIF v. Google*).⁶³² Tiesa nosprieda, ka meklēšanas mehānisms portālā nav komerciāla aktivitāte, tas atļauj visiem interneta lietotājiem pieeju darbiem bez jebkādas samaksas. Tiesa arī nosprieda, ka šajā strīdā jāpiemēro ASV tiesību normas, jo vieta, kur Google Inc. vadība pieņem būtiskus lēmumus, ir ASV. Versaļas Universitātes profesore Katrīne Jasseranda uzskata, ka šis Parīzes Apgabaltiesa spriedums ir pārsteidzošs. Tiesneši uzskatīja, ka lietojums ir godīgs (*fair use*), jo meklēšanas mehānisms nerada nekādu peļņu, savukārt, attēlu reproducēšana ir nepieciešama tikai tādēļ, lai informētu par to esamību interneta lietotājus. Šīs godīgā lietojuma teorijas paplašināšana līdz meklēšanas ierīces izmantošanai ir apšaubāma, jo ir nepārprotami skaidrs, ka kompānijas mērķis ir nevis informēt interneta lietotājus, bet gan attīstīt biznesu, izmantojot interneta lietotāju vajadzības.⁶³³

Protams, ka Google uzņēmēju galvenais mērķis ir nopelnīt, un ka nav pieļaujama pilnīgi brīva un nekontrolēta darbu reproducēšana un padarīšana tos pieejamus internetā, pamatojoties uz augstāk minētajiem argumentiem. Tomēr, tāpat kā cīņā ar mūzikas ierakstu piratizāciju, šajā gadījumā ir jāmeklē un jāatrod neordināri risinājumi, lai tiktu aizsargāti gan darbu autori, gan sabiedrībai netiktu liegta pieeja bagātajam materiālu klāstam, kas atrodas Google serveros. Tas varētu tikt īstenots, piesaistot reklāmas vai sponsorējumu – lietotāji varētu pieklūt viņus interesējošajiem autordarbiem, ja apskatītu kādu no reklāmas elementiem. Tad samaksa darbu autoriem varētu tikt veikta no šo

⁶³² Francijas Vizuālo darbu autoru kolektīvā pārvaldījuma organizācijas SAIF lieta pret ASV reģistrēto sabiedrību Google Inc. Parīzes Apgabaltiesa (Tribunal de Grande Instance Paris), 2008. gada 20. maijā, lietas Nr. RG 05/12117 – [atsauce 27.09.2008]. Pieejams: <http://www.kluwereuipcases.com/samples/Copyright/toc-fulltext.html>.

⁶³³ No Versaļas Universitātes profesores Catherine Jasserand ziņojuma par lietu. [atsauce 27.09.2008]. Pieejams: <http://www.kluwereuipcases.com/samples/Copyright/toc-fulltext.html>.

reklāmdevēju samaksātās naudas interneta pakalpojumu sniedzējiem – līdzīgi kā tas notiek raidorganizāciju biznesā.

Austrijas tiesa vērsusies EKT ar lūgumu pieņemt prejudiciālu nolēmumu *Autortiesību direktīvas* interpretācijā strīda starp *LSG un Tele2lietā*⁶³⁴. Tiesa vēlējās noskaidrot, vai *Autortiesību direktīvā* lietotais jēdziens "starpnieks"⁶³⁵ ir jāinterpretē tā, ka tas ietver arī piekļuves sniedzēju, kas lietotājam dod tikai pieeju tīklam, piešķirot dinamisko IP adresi, bet pats tam nesniedz nekādus pakalpojumus, un vai *Piemērošanas direktīva* ir jāinterpretē tādā veidā, ka tā nepieļauj personu datu nodošanu privātām trešajām personām, lai ierosinātu civillietu iespējamu autora izņēmuma tiesību (darba izmantošanas un lietošanas tiesības) pārkāpumu gadījumā⁶³⁶? Atbilde uz šo jautājumu vēl nav saņemta, taču nav saprotams, kā var tikt sodīti intelektuālā īpašuma nelegālie izplatītāji, ja tos sargā konfidencialitātes nosacījums.

EK Tiesa 2008. gada 29. janvārī pieņēma spriedumā lietā C-275/06, par interneta pakalpojuma sniedzēja atteikšanos atklāt interneta lietotāju personu datus⁶³⁷. Tiesā tika risināts strīds par to, vai Spānijas telekomunikāciju kompānijai *Productores de Música de España* ir vai nav jāatklāj satura veidotājiem (kurus pārstāv aģentūra *Promusicae*) *Telefónica* nodrošināto sakaru interneta lietotāju personu datus.

Eiropas Kopienu Tiesas spriedumā, analizējot Spānijas nacionālās tiesību normas, secināts, ka no Spānijas normatīvajiem aktiem neizriet, ka, lai nodrošinātu autortiesību iedarbīgu aizsardzību, pakalpojuma sniedzējam ir paredzēts pienākums sniegt iespējamā pārkāpēja personas datus civilajā tiesvedībā. EKT situācijā, kad civilajā tiesvedībā saduras sabiedrības intereses (pārkāptas autortiesības) un personas datu aizsardzības intereses (neizpaust datus par autortiesību pārkāpējiem), noteica, ka personas datu aizsardzības intereses vērtējamās augstāk.

Ieviešot direktīvas nacionālajās tiesībās, dalībvalstīm ļoti būtiski ir nodrošināt, lai tās netiktu interpretētas tādā veidā, ka nonāktu konfliktā ar pamattiesībām vai citiem Kopienu tiesību vispārējiem principiem, piemēram, samērīguma principu.

Jaunākā lieta, kas šobrīd tiek skatīta EK Tiesā, attiecas uz *Piemērošanas direktīvas* ieviešanu un interpretēšanu dalībvalstīs. Problēma rodas, aplūkojot šīs direktīvas 3. un 8. pantu, kuru nosacījumi

⁶³⁴ Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – izteikts ar *Oberster Gerichtshof* (Austrija) 2007. gada 14. decembra rīkojumu – *LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten GmbH/Tele2 Telecommunication GmbH* (lieta C-557/07). No EBU materiāliem.

⁶³⁵ *Autortiesību direktīva*, 8. panta 3. daļa: "Dalībvalstis nodrošina to, ka tiesību subjekti var pieprasīt rīkojumu pret starpniekiem, kuru pakalpojumus trešā persona izmanto, lai pārkāptu autortiesības vai blakustiesības."

⁶³⁶ *Piemērošanas direktīva*, 8. panta 3. daļas e. punkts: "Šī direktīva jāpiemēro, neskarot citas tiesību normas, kas reglamentē informācijas avotu vai personas datu apstrādes konfidencialitātes aizsardzību."

⁶³⁷ 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā C-275/06 – [atsauce 28.09.2008.]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62006J0275:EN:HTML>.

šķiet pretrunīgi. 8. pants nosaka, ka tiesu iestādes var prasīt, lai tiktu sniegta informācija arī par izplatīšanas tīkliem, ar kuriem tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības. Savukārt 3. pants nosaka, ka šī informācija jāsniedz, ievērojot personas datu apstrādes konfidencialitātes aizsardzību.

Šī jautājuma izlemšanai var būt liela ietekme uz raidorganizāciju tiesībām padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai, izmantojot vadus vai citādā veidā, tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā (Autortiesību likuma 53. panta 1. daļas 5. punkts) jeb tā sauktajām – interneta tiesībām. Raidorganizācijai ir svarīgi zināt, kas skatās tās programmu internetā, kādas ir šīs auditorijas īpatnības, kādas ir tās iespējamās intereses, lai paaugstinātu savas programmas skatāmību un tātad arī – konkurētspēju.

5.3.4. Raidījumu publiskošanas tiesības

Autortiesību likuma 53. panta 1. daļa nosaka, ka raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības publiskot raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu, vai vietās, kuru īpašnieki vai valdītāji izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai. *Romas konvencija* 13. pantā paredz raidorganizācijai tiesības publiskot savus raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu. Līdz ar to – starptautiski ir garantēta aizsardzība tikai vietās, kur tiek iekasēta ieejas maksa, taču šāda vietas mūsdienās vairs praktiski nepastāv. Ja šis nosacījums netiek papildināts ar nosacījumu ar vietām, kur raidījumi tiek publiskoti papildu peļņas gūšanai, tad šāda panta iekļaušanai praktiski nav jēgas, jo tieši tas pats jau ir noteikts *Romas konvencijā*. Ja šis nosacījums netiek papildināts, tad tiesības neiekļauj, piemēram, futbola spēles rādīšanu uz lielajiem ekrāniem alus bārā. Šis pārkāpums kļūst jo nopietnāks, ja bāra īpašnieks raidorganizācijas ievietoto reklāmu aizstāj ar citu, tieši konfliktējot ar līgumiem, ko noslēgusi raidorganizācija. Ja īpašnieks ir saņēmis naudu no reklāmdevēja, viņš var atļauties pārdot dzērienus par lētākām cenām, piesaistīt milzīgu klientu skaitu un iegūt no šī darījuma nesamērīgu peļņu, neieguldot ne santīma. Ir jānosaka, ka raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības publiskot raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu, vai vietās, kuru īpašnieki vai valdītāji izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai. Ja jaunajā konvencijā tiks iekļauts šāds nosacījums, tas patiešām garantēs raidorganizāciju aizsardzības uzlabošanos. Tā kā *Romas konvencija* neprasa uzlabot aizsardzību raidījumu publiskošanas jautājumos, citās valstīs rodas dažādas problēmas šo tiesību aizsardzībai.

Nosacījums par raidījumu publiskošanu attiecas uz publisku telpu, bet neattiecas uz privātu vidi, taču ir radies jautājums par viesnīcas istabu – tā ir publiska vai privāta telpa? Lai uz šo jautājumu rastu atbildi Spānijas tiesa (Barselonas Apgabaltiesa) lūdza EK Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu

jautājumā par to, vai televīzijas programmu pieejamība viesnīcas istabā ir atzīstama par izziņošanu sabiedrībai. Prasītājs apgalvoja, ka viesnīcas veiktā atkārtotā pārraidīšana uz viesnīcas istabām neietilpst šajā kategorijā, jo tā galvenokārt attiecas uz izziņošanu lielākos attālumos. Ir jāsecina, ka nepastāv pilnīga saskaņošana par izziņošanu sabiedrībai un ka ir saskaņota tikai izziņošana lielākos attālumos, kā, piemēram, raidīšana ēterā (“neizmantojot vadus”) vai pārraidīšana televīzijā (“izmantojot vadus”). Šajā lietā Barselonas Apgabaltiesa lūdza sniegt Autortiesību direktīvas 3. panta 1. daļas⁶³⁸ interpretāciju.

Ģenerālvokāte Eleanora Šarpstone sniedza šādus secinājumus lietā:

- Televizoru uzstādīšana viesnīcas istabās, ar kuru starpniecību, izmantojot kabeļtīklu, tiek izplatīts no satelīta vai zemes raidītāja uztverts televīzijas signāls, nav izziņošana sabiedrībai Autortiesību Direktīvas 3. panta 1. daļas nozīmē;
- Izziņošana, izmantojot televizorus, ar kuriem tiek izplatīts viesnīcas iepriekš saņemtais signāls, ir “izziņošana sabiedrībai” Autortiesību direktīvas 3. panta 1. daļas nozīmē.⁶³⁹

Romas konvencija šīs raidījumu publiskošanas tiesības nosaka daudz šaurākā apjomā – tajā ir noteikta aizsardzība tikai vietās, kur tiek iekasēta ieejas maksa. Taču šādas vietas mūsdienās vairs praktiski nepastāv! Ja šis nosacījums *Romas konvencijā* netiek papildināts, tad tiesības neiekļauj, piemēram, futbola spēles rādīšanu uz lielajiem ekrāniem alus bārā. Šis pārkāpums kļūst jo nopietnāks, ja bāra īpašnieks raidorganizācijas ievietoto reklāmu aizstāj ar citu, tieši konfliktējot ar līgumiem, ko noslēgusi raidorganizācija. Ja īpašnieks ir saņēmis naudu no reklāmdevēja, viņš var atļauties pārdot dzērienus par lētākām cenām, piesaistīt milzīgu klientu skaitu un iegūt no šī darījuma nesamērīgu peļņu, ieguldot salīdzinoši maz līdzekļu.

5.3.5. Raidījumu reproducēšanas un fiksāciju izplatīšanas tiesības

Autortiesību likums (53. panta 6. daļa) atļauj raidorganizācijai fiksēt jebkuru raidījumu ar skaņas vai video aparatūras palīdzību, tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt raidījuma fiksāciju un izplatīt jebkuru šādu fiksāciju. Tādas pat tiesības ir autoriem attiecībā uz saviem darbiem, (15. panta 1. daļas 9. punkts), filmu producentiem attiecībā uz savām filmām (50. panta 1. daļa) un fonogrammu producentiem attiecībā uz savām fonogrammām (51. panta 1. daļa). Lai gan lietas par šo blakustiesību aizsardzību tiesās netiek skatītas bieži, bet tomēr ir minami daži gadījumi.

⁶³⁸ *Autortiesību direktīva*, 3. panta 1. punkts: “Dalībvalstis autoriem piešķir ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt savu darbu izziņošanu, izmantojot vadus vai neizmantojot tos, tajā skaitā savu darbu publiskošanu tā, lai sabiedrības locekļi tiem var piekļūt no pašu izvēlētas vietas pašu izvēlētā laikā.”

⁶³⁹ Ģenerālvokātes Eleanoras Šarpstones [Eleanor Sharpston] secinājumi, sniegti 2006. gada 13. jūlijā Lietā C-306/05, Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) pret Rafael Hoteles SA [Audiencia Provincial de Barcelona (Spānija)]. No EBU materiāliem.

Romas konvencija 13. pantā nosaka, ka raidorganizācijām ir tiesības atļaut vai aizliegt tikai savu raidījumu fiksāciju, bet neko nesaka par to izplatīšanu, līdz ar to rodas dažādas problēmas.

SIA “Filmu studija Rija”, kas ir filmas “*Belleville Rendezvous*” izplatītāja Latvijā, iesniedza prasību pret SIA “DVD Baltija” par autortiesību atzīšanu un kompensācijas piedziņu. Filmas producents ir Francijas sabiedrība “*Les Armateurs SA*”, un ir ar līgumu nodevusi SIA “Filmu studija Rija” filmas izplatīšanas tiesības Latvijas teritorijā, bet SIA “DVD Baltija” šo filmu izplatīja bez producenta atļaujas.

Tiesas spriedumā tika norādīts, ka *Autortiesību likuma* izpratnē filmas producents “*Les Armateurs SA*” nodeva daļu no savām mantiskajām blakustiesībām – filmas izplatīšanas tiesības Baltijas valstīs ekskluzīvi SIA “Filmu studija Rija”, kurš pieņēma šīs producenta deleģētās mantiskās filmas izplatīšanas blakustiesības un turpmāk tās realizējot konkrēti Latvijas teritorijā, darbojās kā saņemto mantisko blakustiesību subjekts, atbilstoši *Autortiesību likumam* un citiem Latvijas Republikas likumiem, kas reglamentē filmu izplatīšanas darbības. SIA “Filmu studija Rija” ir uzskatāma par blakustiesību pārņēmēju, tādējādi arī par subjektu *Autortiesību likuma* izpratnē ar atsevišķiem ierobežojumiem, proti, ierobežojumiem, kas attiecas uz laiku, teritoriju un reproducēšanas vai retranslēšanas veidu, kas minēts izplatīšanas līgumā.

Rīgas apgabaltiesa prasību apmierināja daļēji, nolemjot, ka SIA “DVD Baltija” vairs nedrīkst tirgot filmas ierakstus, bet noraidīja prasību par kompensācijas piedziņu 30 000 latu apmērā.⁶⁴⁰ Šis bija pirmais gadījums, kad Latvijas filmu studija civiltiesiskā kārtībā aizstāvēja savas intelektuālā īpašuma tiesības, diemžēl ne tik veiksmīgi, kā tai būtu gribējies. Latvijas tiesu prakse attiecībā uz autortiesībām diemžēl joprojām neatbilst vispārpieņemtajai un starptautiski atzītajai praksei. Līdz ar šo spriedumu pirāti netieši guvuši apstiprinājumu, ka viņi drīkst krāpties, un arī turpmāk videonomu plauktos stāvēs nelegāli ieraksti.⁶⁴¹

Tomēr autore uzskata, ka šis spriedums bija svarīgs solis tiesību piemērošanā, jo tiesa atzina tiesību pārejas principu un piekrita, ka SIA “Rija” ir filmas producenta blakustiesību pārņēmējs uz līguma pamata un ir atzīstams par blakustiesību subjektu *Autortiesību likuma* izpratnē. Līdz ar to tika atzītas izplatītāja tiesības saskaņā ar likuma 69. panta 1. daļu vērsties tiesā un prasīt savu tiesību aizskāruma novēršanu, kā arī citas likumā noteiktās prasības. Tiesa atzina, ka SIA “Filmu studija Rija” uz līguma pamata kā atlīdzību par ieguldījumu filmas ražošanas procesā ir saņēmusi no producenta filmas izplatīšanas tiesības, kļūstot par blakustiesību subjektu ar tiesībām prasīt tiesību aizskāruma

⁶⁴⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. C30-559 (CA-1111/12). No lietas materiāliem.

⁶⁴¹ SIA “Filmu studija Rija” pārstāvis zvērināts advokāts Jānis Bordāns. No personīgām sarunām.

novēršanu. Tādā veidā blakustiesību objekta (filmas, fonogrammas) izplatītājs tika atzīts par vienas no blakustiesībām (izplatīšanas tiesībām) subjektu.

Pavisam savādāk tiesa sprieda attiecība uz fonogrammu izplatītāju tiesībām⁶⁴², lai gan lietas apstākļi bija identiski.

SIA “Melos PRO”, kas ir Krievijas Federācijā reģistrētu sabiedrību “Mistērija DS” un Krievijas Federācijā reģistrētu sabiedrību “RMG Records” autortiesību un blakustiesību objektiem producēto mūzikas fonogrammu izplatītājs Latvijā, iesniedza prasību pret SIA “IBS” par autortiesību atzīšanu un kompensācijas piedziņu. Fonogrammu producenti ir ar līgumu nodevuši SIA “Melos” viņu producēto fonogrammu (kas fiksētas kompaktdisku nesējos) izplatīšanas tiesības Latvijas teritorijā, bet SIA “IBS” šīs fonogrammas izplatīja bez producenta atļaujas. Ņemot vērā, ka tika izplatītas Krievijā ražotas fonogrammas, un radās strīds par to, ka arī SIA “IBS” drīkst izplatīt minēto fonogrammu producentu veidotās fonogrammas, ir lietderīgi paskatīties, ko saka Krievijas Civillkodekss⁶⁴³ par fonogrammu producentu tiesībām Krievijā. Civillkodeksa VII daļa nosaka kārtību, kādā tiek iegūtas tiesības uz intelektuālās darbības rezultātu. Minētās daļas 1234. pants saucas *Līgums par ekskluzīvo tiesību atsavināšanu* un nosaka, ka saskaņā ar līgumu par ekskluzīvo tiesību atsavināšanu viena puse (tiesību subjekts) nodod otrai pusei tai piederošās tiesības uz intelektuālās darbības rezultātu pilnā apjomā. Tālāk 1229. pants izskaidro, ko nozīmē jēdziens “ekskluzīvās tiesības”, un tas nosaka, ka šādas tiesības var piederēt vienai personai vai vairākām personām vienlaicīgi. Gadījumos, kad šīs tiesības pieder vairākām personām vienlaicīgi, katra no tām atzīstama par tiesību subjektu un var izmantot intelektuālās darbības rezultātu pēc saviem ieskatiem. Attiecības starp personām, kurām intelektuālās darbības rezultāts pieder vienlaicīgi, nosaka līgums. Šāds līgums tika noslēgts starp fonogrammas producentiem Krievijā un (pastarpināti) fonogrammu izplatītāju Latvijā SIA “Melos Pro”. Civillkodeksa 1323. pants nosaka, kādas ir fonogrammas producenta ekskluzīvās tiesības, un tās ir tiesības izmantot fonogrammu jebkādā veidā saskaņā ar 1229. panta noteikumiem. 1323. pants nosaka, ka par fonogrammas izmantošanu, cita starpā, tiek uzskatīta:

- 1) fonogrammas oriģināla vai kopijas uz jebkāda materiālā nesēja izplatīšana pārdošanas vai citādas atsavināšanas veidā;
- 2) fonogrammas oriģināla vai kopiju, kas izgatavotas ar tiesību subjekta atļauju, imports izplatīšanas nolūkā.

⁶⁴² *Autortiesību likums*, 51. panta 1. daļa: “Fonogrammu producentam ir izņēmuma tiesības fonogrammu vai tās kopiju izplatīt.”

⁶⁴³ *Гражданский Кодекс Российской Федерации*, Принят Государственной Думой 24 ноября 2006 года, Одобрен Советом Федерации 8 декабря 2006 года. Раздел VII. Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации. Статья 1324.

Krievijas Civilkodeksa 1324. panta 4. daļa skaidri pasaka, ka, ja fonogrammu likumīgi izmanto persona, kas nav tās izgatavotājs, uz viņu attiecas tie paši noteikumi, kas attiecas uz fonogrammas izgatavotāju (fonogrammas izmantošanas ekskluzīvās tiesības). Tādā veidā Krievijas likums atzīst, ka fonogrammas producents var atsavināt fonogrammas izmantošanas tiesības citai personai, tādējādi šī persona kļūst par izņēmuma (ekskluzīvo) tiesību īpašnieku jeb blakustiesību subjektu.

Taču tiesa sprieda savādāk⁶⁴⁴, un noteica, ka prasītājs kā izplatītājs, kuram saskaņā ar līgumu nodotas ekskluzīva izplatītāja tiesības, nav tiesīgs prasīt kompensāciju no pārkāpēja atbilstoši Autortiesību likuma 69. panta 1. daļas 4. punktam⁶⁴⁵.

Tomēr prasītājs nepiekrīt šādam apgalvojumam, jo uzskata, ka SIA “Meloss PRO” saskaņā ar Autortiesību likuma 7. panta 1. daļu, 16. panta 2. daļu un 47. panta 3. daļu, ir uzskatāms par autortiesību un blakustiesību subjektu – autortiesību un blakustiesību pārņēmēju – attiecībā uz autortiesību un blakus tiesību objektu izplatīšanu Latvijas Republikas teritorijā un saskaņā ar Autortiesību likuma 69. panta 4. daļu tai ir tiesības vērsties tiesā ar prasību, ja tiek pārkāptas autortiesību un blakustiesību subjekta tiesības. Turklāt Piemērošanas direktīvas 4. panta b. punkts norāda, ka efektīvu pagaidu tiesu aizsardzību var prasīt visas personas, kas ir pilnvarotas izmantot šīs tiesības, jo īpaši licenciāti, ciktāl to pieļauj piemērojamo tiesību aktu noteikumi un saskaņā ar tiem. Tādējādi atbilstoši minētajai direktīvai licenciātam – tiesību pārņēmējam ir visas tās pašas tiesības, kas sākotnējam autortiesību un blakustiesību subjektam.⁶⁴⁶ Spriedums ir pārsūdzēts, un šobrīd lietu skata Augstākās tiesas Civillietu palāta.

Arī citu valstu tiesās tiek risināti strīdi par reproducēšanas un izplatīšanas tiesībām.

Deutsche Grammophon v. Metro lietā⁶⁴⁷ uzņēmums *Deutsche Grammophon* ražoja un izplatīja ierakstus Vācijā. Francijā *Deutsche Grammophon* eksportētos ierakstus izplatīja uzņēmuma filiālē *Polydor*. Metro iepirka ierakstus Francijā un pārdeva tos Vācijā par zemāku cenu, nekā tā bija *Deutsche Grammophon* ierakstiem. Eiropas Kopienu Tiesa noraidīja *Deutsche Grammophon* iebildumus, norādot, ka ieraksti Francijā laisti apgrozībā ar *Deutsche Grammophon* piekrišanu un tātad, liedzot Metro tos importēt Vācijā, tiktu pārkāpts preču brīvas aprites princips. Piekrītot preces

⁶⁴⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 26.03.2007. spriedums lietā Nr. C-1424/2 “SIA Merloss Pro” prasībā pret SIA „IBS” par kompensācijas piedziņu. No lietas materiāliem.

⁶⁴⁵ *Autortiesību likums*, 69. panta 1. daļas 4. punkts: “Autortiesību un blakustiesību subjekti, viņu mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas un citi pārstāvji ir tiesīgi: 4) prasīt, lai pārkāpējs atlīdzina zaudējumus, arī negūto peļņu, vai arī prasīt, lai pārkāpējs dod kompensāciju pēc tiesas ieskata.” (Redakcija bija spēkā līdz 01.03.07.)

⁶⁴⁶ No apelācijas sūdzības par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007. gada 26. marta spriedumu. No lietas materiāliem.

⁶⁴⁷ Judgment of the Court of 8 June 1971. Case 78-70 (*Deutsche Grammophon v. Metro*), *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG*. European Court reports 1971 P 487 – [atsauce 02.11.2008]. Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61970J0078.

izplatīšanai citas dalībvalsts tirgū, autortiesību īpašniekam nav tiesību prasīt tādu zaudējumu atlīdzību, kas radušies dalībvalstu tiesību aktu atšķirību dēļ, tādēļ Tiesa deva priekšroku brīvai preču kustībai.⁶⁴⁸

Musik-Vertrieb Membran GmbH and K-Tel International v. GEMA lietā⁶⁴⁹ vācu autortiesību organizācija cēla prasību pret diviem uzņēmumiem, kas Vācijā importēja ierakstus no Lielbritānijas. Neapstrīdot uzņēmumu tiesības nodarboties ar importu, GEMA pieprasīja zaudējumu atlīdzību, jo autoratlīdzība, kas bija jāmaksā saskaņā ar Lielbritānijas noteikumiem, bija mazāka par Vācijas tiesībās paredzēto. Eiropas Kopienų Tiesa nolēma, ka šāda prasība nav pieļaujama saskaņā ar Eiropas Kopienų dibināšanas līguma 30. panta nosacījumiem.⁶⁵⁰ Pretējā gadījumā tas nozīmētu, ka uzņēmums var pieprasīt samaksu par tādu skaņas ierakstu importēšanu, kas atrodas brīvā aprītē kopēja tirgū, pretēji Līguma mērķiem tāda prakse nostiprinātu nacionālo tirgu izolāciju.

Lietā *FDV v. Laserdisken*⁶⁵¹ autortiesību īpašnieks atļāva iznomāt video diskus tikai Lielbritānijā, pretēji viņa norādījumiem *Laserdisken* sāka iznomāt video diskus Dānijā. Autortiesību īpašnieka pārstāvis Dānijas videoierakstu izplatītāju asociācija cēla prasības pret *Laserdisken*, pieprasot šādas darbības apturēšanu. *Laserdisken* uzskatīja, ka ekskluzīvas nomas tiesības tāpat kā ekskluzīvas izplatīšanas tiesības izbeidzas, kad prece ir pārdota vai kad tā pirmo reizi piedāvāta nomai. Eiropas Kopienų Tiesa noraidīja šādu pieņēmumu, norādot, ka ekskluzīvas nomas tiesības tiek paturētas neatkarīgi no tā, vai prece ir pārdota vai arī pirmo reizi piedāvāta nomai.

Vēl viens būtisks trūkums raidorganizāciju tiesībās ir tiesība izplatīt savas programmas grafiku (raidījumu nosaukumu sarakstu, kas tiek publicēts preses izdevumos). Nereti tieši šī programmas grafika esamība attiecīgajā laikrakstā vai žurnālā ir izšķirošs faktors tā popularitātei. Katru programmas grafiku ir veidojuši konkrēti autori – raidorganizācijas darbinieki, kuri tiesības uz savu darbu reproducēšanu un izplatīšanu ir nodevuši raidorganizācijai.

Raidorganizācijām savu tiesību aizstāvībai ir jārisina tiesu procesi, un šobrīd Latvijā veidojas tiesu prakse šajā jautājumā. Pirmās instances tiesas izskata jautājumu neviennozīmīgi, dažas atzīst

⁶⁴⁸ Keeling, D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law*. Oxford: University Press, 2003. p. 264.

⁶⁴⁹ Judgment of the Court of 20 January 1981. Joined cases 55/80 and 57/80 (*Musik-Vertrieb Membran GmbH and K-Tel International v. GEMA*) *Musik-Vertrieb membran GmbH and K-Tel International v GEMA – Gesellschaft für musikalische Aufführungs – und mechanische Vervielfältigungsrechte*. European Court reports 1981, p. 14 – [atsauce 02.11.2008].
Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61980J0055.

⁶⁵⁰ *Eiropas Kopienų dibināšanas līguma* 30. pants (pēc Līguma par Eiropas Savienību ieviestajiem grozījumiem – 28. pants): “Dalībvalstu starpā ir aizliegti importa kvantitātes ierobežojumi un citi pasākumi ar līdzīgu iedarbību, neskarot šē turpmāk minētos noteikumus.”

⁶⁵¹ Judgment of the Court of 22 September 1998, Case C-61/97 (*FDV v. Laserdisken*) *Foreningen af danske Videogramdistributører, acting for Egmont Film A/S, Buena Vista Home Entertainment A/S, Scanbox Danmark A/S, Metronome Video A/S, Polygram Records A/S, Nordisk Film Video A/S, Irish Video A/S and Warner Home Video Inc. v Laserdisken*. European Court reports 1998, p. I-5171. Atsauce 03.11.2008. Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61997J0061.

raidorganizāciju tiesības un aizliedz laikrakstiem un žurnāliem publicēt programmu grafikus bez atļaujas un maksāšanas,⁶⁵² citas neuzskata to par autortiesību objektu un prasību noraida.⁶⁵³ Arī apelācijas instancē lēmumi atšķiras, kas liecina par to, ka tiesām nav plašas un vienotas izpratnes par autortiesību jautājumiem.

Diemžēl Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2003. gada 8. janvārī nolēma, ka televīzijas raidījumu grafiks nav uzskatāms par jaunrades rezultātu materiālu atlases vai izkārtojuma ziņā un līdz ar to nav aizsargājams atvasināts darbs Autortiesību likuma 5. panta pirmās daļas 2. punkta izpratnē.⁶⁵⁴ Līdz ar to televīzijas Latvijā ir zaudējušas vēl vienu iespēju aizstāvēt savas tiesības, un tagad jebkura persona var bez atļaujas izmantot televīzijas gan kā filmu producenta, gan kā raidorganizācijas programmas grafiku, ko ir veidojuši televīzijas darbinieki, un kuru izmantošanas tiesības nodevuši televīzijai ar līguma palīdzību.

5.3.6. Raidorganizācijas arhīva izmantošanas tiesības

Jau iepriekšējās darba nodaļās tika runāts par raidorganizācijas tiesības lietot un izplatīt tās arhīvā esošos materiālus, jo nereti nav rakstisku apliecinājumu faktam, ka raidorganizācija ir ieguvusi no autoriem un izpildītājiem visas nepieciešamās tiesības šo darbu izmantošanai.

To, ka arhīvu izmantošanas problēma uztrauc visu valstu raidorganizācijas un arī valdības, liecina jau 1999. gadā Eiropas Padomes dalībvalstu ministru pieņemtā *Deklarācija par aizsargāto radio un televīzijas materiālu, kas atrodas raidorganizāciju arhīvos, izmantošanu*⁶⁵⁵. Šajā dokumentā ministri norādīja, ka daudzas raidorganizācijas glabā savos arhīvos iespaidīgu skaitu radio un televīzijas programmu, kas ir daļa no šo valstu un visas Eiropas kultūras mantojuma. Ministri uzsvēra, ka šīm programmām ir nozīmīga kultūras, izglītības un informatīvā vērtība, un tās ir jāraida un jādara pieejamas sabiedrībai. Ministri deklarēja, ka apzinās, ka raidorganizācijām nav un nevar būt visu nepieciešamo tiesību, kas iegūtas no šo programmu veidotājiem, lai drīkstētu likumīgi šīs programmas izmantot jaunajos raidīšanas formātos, tāpat arī norādīja, ka, ņemot vērā daudzos programmu veidotājus, bieži vien ne faktiski, ne praktiski, ievērojot ekonomiskā lietderīguma nosacījumus, nav

⁶⁵² No Ludzas rajona un Latgales apgabaltiesas materiāliem par SIA "Izdevniecība Rīgas Viļņi" prasību pret laikraksta "Ezerzeme" redakciju un SIA "Ler-8". No lietas materiāliem..

⁶⁵³ No Cēsu rajona un Vidzemes apgabaltiesas materiāliem par SIA "Izdevniecība Rīgas Viļņi" prasību pret laikraksta "Druva" redakciju un SIA "Druva". No lietas materiāliem..

⁶⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-10 SIA "Izdevniecība Rīgas Viļņi" pilnvarotā pārstāvja kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002. gada 10. septembra spriedumu sabiedrības "Izdevniecība Rīgas Viļņi SIA" prasības lietā ar laikraksta "Novadnieks" redakciju par nelikumīgas publicēšanas aizliegšanu un kompensācijas piedziņu. No lietas materiāliem.

⁶⁵⁵ Eiropas Padomes Deklarācija par aizsargātās radio un televīzijas materiālu, kas atrodas raidorganizāciju arhīvos, izmantošanu. Pieņēmusi Eiropas Padomes Ministru komiteja 678. sanāksmē 1999. gada 9. septembrī.

iespējams noteikt, atrast un apspriest tiesību pārejas noteikumus ar katru programmas veidotāju vai viņa tiesību pārņēmēju. Tādēļ Deklarācija mudina dalībvalstis šo problēmas risināšanā ievērot savas valsts tiesību tradīcijas un praksi un aicina tās dalībvalstis izstrādāt iniciatīvas, lai labotu stāvokli saskaņā ar to starptautiskajiem pienākumiem, paturot prātā autortiesību īpašnieku tiesības un sabiedrības likumīgās intereses. Arhīva izmantošanas problēmu pētnieki norāda, ka, lai sabiedrība iegūtu pieeju miljoniem arhīvu materiālu, kas interesē dažādas iedzīvotāju grupas, izmantojot jaunās raidīšanas aktivitātes, tad to ir iespējams panākt tikai ar likumā paredzētām tiesībām izmantot šos darbus. Šādas tiesības atļauj *Bernes konvencijas* 11. bis panta 2. daļa⁶⁵⁶. Tas nozīmē – raidorganizācija vienkārši lieto šos darbus un maksā autoriem, kuri nav nodevuši tiesības, taisnīgu atlīdzību. Kā noteikt taisnīgu atlīdzību? Tas ir apspriežams jautājums, bet šai atlīdzībai jābūt tādai, lai raidorganizācija reāli varētu to samaksāt, un tādai, lai šī darba autori varētu no tās pārtikt un radīt jaunus darbus.⁶⁵⁷ Arhīva jautājumi plaši tika analizēti darba apakšnodaļā “Tiesību ieguves atzīšana tiesību pēctecības ceļā”, galveno uzsvaru liekot uz Latvijā Valsts uzņēmumā “*Rīgas Kinostudija*” un Valsts televīzijas un radoraidījumu komitejā veidotajiem audiovizuālajiem darbiem, norādot Latvijas *Autortiesību likumā* iekļauto piespiedu licenci darbu izmantošanai. Autores secinājums ir – darbus vajag izmantot, jo tikai tādā veidā informācijas sabiedrība var piekļūt bagātajam mūsu tautas un citu tautu kultūras mantojumam, taču – nedrīkst aizmirst arī autoru intereses un tiesības.

⁶⁵⁶ *Bernes konvencija*, 11. bis panta 1. un 2. daļa:

“(1) Literatūras un mākslas darbu autoriem ir ekskluzīvas tiesības uz:

- (i) savu darbu raidīšanu ēterā vai izziņošanu vispārējai zināšanai ar jebkuru citu bezvadu raidīšanas paņēmieni zīmju, skaņu vai attēlu veidā;
- (ii) savu darbu raidījumu jebkādu izziņošanu pa vadiem vispārējai zināšanai vai retranslēšanu ēterā, ja šādu pārraidi veic cita organizācija, nevis tā, kura to darījusi pirmo reizi;
- (iii) savu darbu ētera raidījumu publisku izziņošanu ar skaļruņa vai jebkuras citas analogiskas ierīces palīdzību, kura pārraida zīmes, skaņas vai attēlus.

(2) Savienības valstu likumdošanas akti var paredzēt noteikumus iepriekšējā punktā minēto tiesību īstenošanai, tomēr šie noteikumi ir piemērojami vienīgi tajās valstīs, kuras tos pieņēmušas. Šie noteikumi nekādā gadījumā nedrīkst ierobežot nedz autora personiskās nemantiskās tiesības, nedz arī viņa tiesības saņemt taisnīgu atalgojumu, kuru, ja nav noslēgts līgums, nosaka kompetenta institūcija.”

⁶⁵⁷ **Kofler, B.** *Legal questions facing audiovisual archives*. Paris, 1991. 78 p.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Pētījuma sākumā tika izvirzīta hipotēze, kuru autore pierādīja darba izstrādes gaitā: *Autortiesību sistēma nespēj darboties, ja netiek ievērots līdzsvars starp visiem tiesību īpašniekiem dažādās darbu radīšanas un izmantošanas situācijās.*

Autore secināja, ka tiesību līdzsvara trūkumu raksturo šādas situācijas:

1. Latvija pievienojusies dažādām konvencijām intelektuālā īpašuma jomā bez atrunām, kā rezultātā cieš ne tikai morālus, bet arī finansiālus zaudējumus. Nereti Latvija grib pārāk aktīvi izrādīt savu labo gribu un centību un pievienojas starptautiskiem līgumiem, neizmantojot tajos noteiktās iespējas dažādām atrunām, kā arī iestrādā savos nacionālajos likumos normas, kas ir daudz stingrākas un aizliedzošākas, nekā Eiropas direktīva vai starptautiskais līgums nosaka. Šāda pārcentība novērojama arī blakustiesību jomā, kā rezultātā Latvijā nepamatoti stingri tiek aizsargātas ārvalstu fonogrammu producentu tiesības. Tas noticis neveiksmīgas pievienošanās rezultātā Romas konvencijai, un Latvija cieš finansiālus zaudējumus, jo nauda par skaņu ierakstu (fonogrammu) izmantošanu iet prom no Latvijas, bet nenāk atpakaļ. Ja atrunas tiktu izteiktas, tad atlīdzība tiktu maksāta tikai par to fonogrammu pārraidīšanu, kuras praktiski ir ražotas Latvijā, un atlīdzība nebūtu jāmaksā, piemēram, ASV producentiem, kuriem šāda atlīdzība vispār nav paredzēta.

2. Raidorganizāciju tiesību nepietiekamas aizsardzības starptautiskā līmenī rezultātā neatļauti tiek izmantoti raidorganizāciju veidotie produkti, tādējādi to ieguldītie (ievērojamie) naudas līdzekļi netiek atpelnīti. Šobrīd visbīstamākās nepilnības raidorganizāciju tiesību aizsardzībā starptautiskā līmenī, kuras būtu jālabo, ir:

- a. vispārīgu retranslācijas tiesību trūkums (iekļaujot retranslāciju internetā),
- b. pirmspārraides programmu nesošu signālu aizsardzības trūkums,
- c. raidorganizācijas interneta signālu aizsardzības trūkums,
- d. aizlieguma trūkums publiskot raidījumus vietās, kur īpašnieki izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai,
- e. aizsardzības trūkums kadra fotogrāfiju iegūšanai.

3. Eiropas Padomes Ministru Komiteja 2002. gada 11. septembrī ir pieņēmusi Rekomendāciju “*Par pasākumiem, kādi veicami, lai uzlabotu raidorganizāciju blakustiesību aizsardzību*”, kurā iesaka dalībvalstu valdībām iekļaut savos likumos būtiskākos aizsardzības nosacījumus, taču tas valstīm nav juridiski saistošs dokuments.

4. Kabeļsistēmās retranslēto programmu tiesību īpašnieki nesaņem tiem pienākošos atlīdzību, jo nav noslēgti globālie kabeļtīklu līgumi. Latvijā vairākos laika periodos ir tikuši slēgti vairāki un

dažāda veida retranslēšanas tiesību līgumi, taču būtu jānoslēdz viens visaptverošs, kas iekļautu gan visus tiesību īpašniekus, gan visus kabeļoperatorus.

5. Ciparu tehnoloģiju ieviešanas laikmetā ne visi darbu autori ir rakstiski nodevuši tiesības izmantot viņu darbus jaunajos tehnoloģiju veidos, tātad – izmantošana teorētiski nav atļauta.

6. Raidorganizācijas (un arī citi izmantotāji, piemēram, teātri, veikalu, viesnīcu, bāru īpašnieki) nespēj noslēgt līgumus ar autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām par autordarbu izmantošanu, jo šo organizāciju kā monopolistu noteiktie tarifi ir pārāk augsti. Daudz līdzekļu uzkrājas kolektīvā pārvaldījuma organizāciju bankas kontos tādēļ, ka nav iespēju (vai vēlēšanās) sameklēt autoru mantiniekus, kuri paši neizrāda vairs nekādu interesi par mantojuma atstājēju; kolektīvā pārvaldījuma administrēšanas sistēma ir smagnēja.

7. Blakustiesību subjekti (filmu un fonogrammu producenti, raidorganizācijas) bieži nevar vienoties ar saviem darbiniekiem vai pēc pasūtījuma veidoto darbu autoriem par tiesību nodošanas apjomu visos laikos visās pasaules tehnoloģijās, jo autori vēlas paturēt sev kādu tiesību daļu, tādējādi bremsējot pārējo autoru darbu izmantošanu kopīgi veidotajā produktā.

8. Legāli radītā filmu un fonogrammu producentu produkcija (filmas, CD, DVD u. c.) ir daudz dārgāka par pirātiski izveidoto, tādēļ pircējs bieži izvēlas lētāko.

9. Veidojas strīds starp raidorganizācijām un filmu producentiem no vienas puses un materiālo nesēju glabātājiem (arhīviem) no otras puses, jo pēdējie nereti pārkāpj savu tiesību apjomu un pretendē uz autortiesību pārņēmēju statusu. Informācijas laikmetā tiek apdraudēta viena no svarīgākajām cilvēka tiesībām – tiesība saņemt informāciju, jo nereti autoru radīto darbu nesēju glabātāji (arhīvi) uzņemas arī autoru pārstāvju funkcijas, lai gan šādas pārstāvības veikšanai tiem nav ne līgumiska, ne likumiska pilnvarojuma. Līdz ar to tiek kavēta autoru darbu izmantošana, jo papildus atļaujai no autora vai viņa līgumiskā pārstāvja (kolektīvā pārvaldījuma organizācijas), izmantotājam tiek uzspiestas papildu saistības saņemt atļauja arī no arhīva.

10. Padomju varas periodā, kad Latvijā tika apturēta gan *Civillikuma* darbība, gan Latvijas dalība *Bernes konvencijā* par literatūras un mākslas darbu aizsardzību, autortiesību aizsardzība tika regulēta saskaņā ar *LPSR Civilkodeksu*, kurā noteiktais regulējums atšķīrās no šobrīd spēkā esošajām tiesību normām, tādēļ šobrīd notiek šo darbu radīšanas un izmantošanas likumības apšaubīšana.

11. Joprojām nav noregulēts jautājums par Latvijas PSR Valsts uzņēmuma “*Rīgas Kinostudija*” veidoto filmu, kuras tas veidoja pēc PSRS iestāžu pasūtījuma, tiesību piederību. *LPSR Civilkodekss* noteica, ka autortiesības uz kinofilmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis, un katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies, un neskartas paliek jau iegūtās tiesības.

12. Pēc valsts varas atjaunošanas Latvija atjaunoja savu līdzdalību *Bernes konvencijā* nevis ar likumu, kā tas noteikts Satversmes 68. pantā un likumā *Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem* 8. pantā, bet gan ar Ministru kabineta rīkojumu.

13. Latvijas *Autortiesību likumā* ir virkne nepilnību, kuras būtu jālabo, lai uzlabotu autordarbu un blakustiesību subjektu tiesību aizsardzību un arī izmantošanu. Piemēram, ir noteiktas neierobežotas autora personiskās atsaukuma tiesības, kas iznīcina jebkuras līgumsaistības, kas noslēgtas starp autoru un darba izmantotāju. Raidorganizācijai kā daudzu autoru daudzu darbu izmantotājam šādas autora tiesības uz atsaukumu ir ļoti bīstamas, jo jebkurš autors, kurš nolemtu realizēt šīs tiesības, šādi varētu pārvilkt svītru visām raidorganizācijas tiesībām uz arhīvā esošu darbu atkārtotu izmantošanu, filmu demonstrēšanu utt.

14. *Radio un televīzijas likumā* nav skaidrības attiecībā uz apraides, raidījumu izplatīšanas un raidīšanas definīciju. Latvijā šobrīd televīzijas vai radio signāla izplatīšana internetā nav definēta, tādējādi, šādai izplatīšanai nav nekādu ierobežojumu. *Radio un televīzijas likums* šobrīd definē “raidīšanu” kā raidorganizācijas veidotās programmu sākotnējo izplatīšanu publiskai uztveršanai ar zemes raidītāju, kabeļtīklu vai satelītu palīdzību atklātā vai kodētā veidā, lietojot radiofrekvenču spektra daļu starptautiskajos standartos noteiktās frekvencēs (radio) un kanālos (televīzija). Programmu izplatīšana likumā ir definēta kā signālu pārraide (programmu novadīšana no avota līdz raidīšanas tehniskajiem līdzekļiem) un raidīšana.

15. *Radio un televīzijas likuma* 2. panta 10. daļa nosaka, ka raidorganizācija ir gan uzņēmums, kas veido programmas, gan uzņēmums, kas veic programmu retranslāciju. Šis nosacījums neatbilst *Autortiesību likumā* noteiktajai izpratnei par raidorganizācijas būtību.

16. Sabiedrībā nav pietiekamas izpratnes par intelektuālā īpašuma tiesībām, arī Latvijas augstskolās intelektuālā īpašuma studiju kurss vairākumā gadījumu ir iekļauts tikai kā izvēles kurss. Intelektuālā īpašuma eksperti ir izstrādājuši tā saukto “ceļa karti” zināšanu par intelektuālo īpašumu izplatīšanai Baltijas valstu universitātēs, kuru kā vadlīniju varētu ieviest īstenošanai Latvijas augstskolās.

17. Autortiesību aizsardzības daži elementi vairs neatbilst šodienas informācijas sabiedrības tiesību izpratnei un tehnoloģiju attīstībai. Tie ne vienmēr sasniedz lietderīgāko un taisnīgāko mērķi, lai atbalstītu radošo cilvēku iespējas saņemt pienācīgu atlīdzību par savu radīto darbu, un ļautu arī sabiedrībai piekļūt kultūras un zinātnes sasniegumiem. Ja sistēma tiktu pilnveidota, modernizējot autortiesību aizsardzību, labāk tiktu ievērotas gan autoru intereses, gan informācijas sabiedrības tiesības uz piekļuvi zinātnes un mākslas sasniegumiem.

Pētījuma rezultātā darba autore ir secinājusi, ka, lai saglabātu līdzsvaru starp tiesību īpašniekiem un sabiedrību un neļautu turpmākajai autortiesību un blakustiesību aizsardzībai novirzīties no pareizās gultnes, ir nepieciešami daži šīs sistēmas papildinājumi un uzlabojumi, tādēļ izvirza aizstāvībai šādus priekšlikumus:

1. STARPTAUTISKO TIESĪBU JOMĀ

a) Starptautiska līguma vai ES Regulas pieņemšana

Kopīgiem valstu sadarbības spēkiem jāietekmē pasaules valdības, lai beidzot tiktu pieņemts starptautisks līgums raidorganizāciju tiesību aizsardzībai, un tajā jāiekļauj specifiskas raidorganizāciju tiesības.

Līgums varētu tikt noslēgts WIPO vai Eiropas Padomē.

Līgumā jānosaka vismaz šāda līmeņa aizsardzība:

- 1) retranslēšanas tiesības ar jebkuru tehnisko līdzekļu starpniecību, jo šobrīd ir noteikta starptautiska aizsardzība tikai retranslācijai kabeļtīklos,
- 2) pirmspārraides signālu aizsardzība – piemērota un iedarbīga juridiska aizsardzība pirmspārraides programmu nesošiem signāliem, kas tiek sūtīti raidorganizācijām no kāda pasākuma norises vietas uz uztveršanas ierīcēm, jo šobrīd tiek aizsargāti tikai tie signāli, kurus sūta raidorganizācija,
- 3) fiksācijas tiesības – raidorganizācijai ir tiesības fiksēt jebkuru savu raidījumu, tajā skaitā – raidījumu internetā, jo šobrīd tas netiek aizsargāts,
- 4) reproducēšanas tiesības – raidorganizācijai ir tiesības reproducēt un izplatīt raidījuma fiksāciju,
- 5) tiesības “padarīt pieejamu” – raidorganizācijai ir tiesības padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai, izmantojot vadus vai citādā veidā, tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā. Šīs jaunās tiesības nav iekļautas esošajā aizsardzības līmenī, jo nebija zināmas, kad tika pieņemta *Romas konvencija*,
- 6) tiesības atļaut savu raidījumu publiskošanu vietās, kur tiek iekasēta ieejas maksa, vai vietās, kur īpašnieki izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai,
- 7) tiesības iegūt jebkādu fotogrāfisku raidījuma kadru attēlu (kadra fotogrāfiju), ja iegūšana netiek veikta personiskām vajadzībām, un pavairot vai izplatīt jebkuru šādu fotogrāfiju. Nereti laikraksti un ziņu aģentūras izmanto televīzijas attēlu, lai izveidotu fotogrāfiju un izmantotu to savos preses izdevumos vai ziņu slejās. Tās atbrīvo viņus no ieguldījumu veikšanas, kas saistīti ar tiesību pirkšanu, filmēšanu, organizēšanu u. tml., un šie fotogrāfiju izmantotāji gūst peļņu, neieguldot neko.

Lai noslēgtu līgumu WIPO, iespējami īsākā laikā jāsauc WIPO dalībvalstu diplomātiskā konference un jāapstiprina ilgstošo sarunu rezultātā izstrādātais WIPO raidorganizāciju līguma teksts.

Lai noslēgtu līgumu EP ietvaros, ir jāpārvērš EP Ministru Komitejas 2002. gada 11. septembrī pieņemtā Rekomendācija “*Par pasākumiem, kādi veicami, lai uzlabotu raidorganizāciju blakustiesību aizsardzību*” juridiski saistošā konvencijā, attiecīgi veicot tajā nepieciešamos papildinājumus.

Regula ir efektīvāka par konvenciju, un šobrīd ES slēdz konvencijas tikai ar trešajām valstīm, bet savu dalībvalstu starpā tiesiskās attiecības nosaka ar regulu palīdzību. Ja tiktu izstrādāta jauna ES regula, tad tajā būtu nepieciešams iekļaut tādus pašus nosacījumus attiecībā uz raidorganizāciju tiesībām, kādi iepriekš piedāvāti iekļaušanai starptautiskā līgumā.

b) Latvijas atrunu izteikšana starptautiskajos līgumos

Jārosina Latvijas likumdevēju izteikt atrunas starptautiskajos līgumos (kuros tas ir iespējams pēc pievienošanās) par fonogrammu izmantošanas raidīšanai, lai Latvijas jurisdikcijā esošajām raidorganizācijām nebūtu lieki jāmaksā atlīdzība par komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu raidīšanu ASV fonogrammu producentiem, kuriem ASV šāda samaksa vispār nav paredzēta.

Jāpiebilst gan, ka raidorganizācijām Eiropas Savienības valstīs jānodrošina tiesības saņemt vienreizēju taisnīgu atlīdzību par visām fonogrammām no citām ES valstīm (*Nomas direktīvas* 8. panta 2. daļa), kuras bija aizsargātas vismaz vienā dalībvalstī 1995. gada 1. jūlijā (*Termiņu direktīva* 10. panta 2. daļa). Tas nozīmē, ka pēc pievienošanās Eiropas Savienībai arī Latvijā pilnīga atruna par *Romas konvencijas* 16.(1)(a)(i) panta neievērošanu vairs nav iespējama. Tomēr, tā kā ļoti liela daļa fonogrammu nāk no ASV, jautājums par nepieciešamo atrunu veikšanu *Romas konvencijā* joprojām ir aktuāls.

TRIPS līgums piešķir fonogrammu producentiem reproducēšanas tiesības (14. panta 2. daļa) un komerciālas nomas tiesības (tiesības atļaut vai aizliegt fonogrammu oriģinālu vai to kopiju publisku komerciālu iznomāšanu) (14. panta 4. daļa). Tomēr *TRIPS* nenosaka nekādas fonogrammu raidīšanas vai citas izpildījuma tiesības. Lai nepieļautu situāciju, ka līguma nosacījumi tiek apietti ar “vienlaicīgas publicēšanas” veikšanu (tāpat kā *Romas konvencijas* 5.(3) pantā), *TRIPS* dalībvalstis var iesniegt paziņojumu Intelektuālā īpašuma tiesību tirdzniecības aspektu padomei atrunu *TRIPS* 1.(3) pantā.

WPPT 3. pants nosaka, ka fonogrammu aizsardzības kritēriji saskaņā ar *WPPT* ir tādi paši kā saskaņā ar *Romas konvenciju*. Tādējādi attiecībā uz *WPPT* 3.(3) pantu pastāv tādas pašas atrunu izteikšanas iespējas kā *Romas konvencijas* 5.(3) pantā. Saskaņā ar *WPPT* 15.(1) pantu, 15.(3) pants nosaka, ka “jebkura Dalībvalsts var savā paziņojumā WIPO ģenerāldirektoram deklarēt, ka tā piemēros

1. panta noteikumus vienīgi attiecībā uz noteikta veida lietošanu vai ka tā ierobežos piemērošanu, vai ka tā vispār nepielietos šos nosacījumus”.

Konkrēti priekšlikumi atrunu tekstam pievienoti darba Pielikumā Nr. 4.

c) Globālo kabelkontraktu noslēgšana

Ir jānoslēdz vispārējās licences līgumi jeb “globālie kabeltīklu kontrakti” starp raidorganizācijām, kabeļoperatoriem un tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām visās valstīs.

Lai iegūtu visas nepieciešamās tiesības ar vienu līgumu, līgumslēdzējām pusēm jābūt:

- 1) visiem attiecīgās valsts kabeļoperatoriem, kas saņēmuši kabeļtelevīzijas jeb retranslācijas atļauju uzraudzības iestādē (Latvijā – NRTP),
- 2) Eiropas sabiedriskajām televīzijām, ko pārstāv Eiropas sabiedrisko raidorganizāciju savienība EBU (jābūt katra biedra atsevišķam pilnvarojumam),
- 3) Eiropas komerciālajām televīzijām, ko pārstāv Eiropas komerciālo raidorganizāciju savienība ACT (jābūt katra biedra atsevišķam pilnvarojumam),
- 4) Atsevišķām lielajām raidorganizācijām, kuras veido speciālas programmas retranslācijai un parasti pārstāv pašas sevi vai caur atsevišķiem pārstāvjiem, autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas CISAC lokālajam pārstāvim (Latvijā – AKKA/LAA),
- 5) Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas SCAPR lokālajam pārstāvim (Latvijā – LaIPA),
- 6) Filmu producentu tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai AGICOA.

Līguma nosacījumiem jābūt šādiem:

- 1) tiesību īpašnieki piešķir kabeļoperatoriem neekskluzīvu licenci retranslēt kabeltīklos saviem abonentiem programmas un tajās ietilpstošus darbus un blakustiesību objektus,
- 2) programmu retranslācijai jābūt vienlaicīgai, nemainītai un nesaīsinātai, bez pielikumiem vai aizvietojumiem, tajā skaitā – nav pieļaujama reklāmu ievietošana bez tiesību īpašnieku atļaujas,
- 3) tiesību īpašnieki patur tiesības izņēmuma gadījumos aizliegt specifisku programmas daļu retranslāciju, bet par katru tādu aizliegumu un tā iemesliem jāziņo kabeļoperatoriem vismaz 96 stundas pirms plānotās retranslācijas,
- 4) kabeļoperatori maksā tiesību īpašniekiem par līgumā ietverto programmu retranslāciju kabeltīklos atbilstoši abonentu skaitam un retranslēto programmu skaitam,
- 5) maksājumus savāc kolektīvā pārvaldījuma organizācija, kura izdala to tālāk tiesību īpašnieku grupām, kas parakstījušas līgumu, tiesību īpašnieku grupas sadala saņemto maksājumu starp saviem biedriem.

Tā kā *Latvijas Televīzija* ir EBU biedre, tad ir pilnvarojusi EBU pārstāvēt to sarunās ar citu valstu un arī Latvijas kabeļoperatoriem, tas nozīmē, ka vispārējās licences līgumā jeb “globālajā kabeļtīklu kontraktā” ir jāiekļauj arī *Latvijas Televīzijas* abu kanālu retranslācijas tiesības.

d) Latvijas-Krievijas līguma par filmām noslēgšana

Latvijai ir jānoslēdz starptautisks līgums ar Krieviju, lai noregulētu jautājumu par Latvijas PSR Valsts uzņēmuma “*Rīgas Kinostudija*” veidoto filmu, kuras tas veidoja pēc PSRS iestāžu pasūtījuma, tiesību piederību.

Līgumā ir jāņem vērā fakts, ka Valsts uzņēmums “*Rīgas Kinostudija*” tika privatizēts, bet privatizācijas dokumentos netika atrunāta filmu izmantošanas tiesību pāreja, kā arī tas, ka saskaņā ar *Krievijas Federācijas Civilt kodeksu* filmas producents netiek atzīts par blakustiesību subjektu (1304. pants), bet saskaņā ar *Latvijas Republikas Autortiesību likumu* filmas producents tiek atzīts par blakustiesību subjektu (50. pants).

Līgumā jānosaka, ka Latvijas Valsts uzņēmuma “*Rīgas Kinostudija*” laika posmā no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam uzņemtās filmas, kuras daļēji vai pilnībā finansēja PSRS izveidotās iestādes un organizācijas, pieder Latvijas valstij, un ka Latvijas Republika apņemas piešķirt Krievijas Federācijas filmu izmantošanas tiesības. Ja Krievijas Federācijas raidorganizāciju, filmu izplatīšanas iestādes vai citas iestādes vai uzņēmumi vai komersanti vēlas izmantot filmas, tās informē par to savas Puses izpildinstitūciju, un tā vienojas ar Latvijas izpildinstitūciju par filmu izmantošanas kārtību, apjomiem, termiņiem un atlīdzības kārtību.

Līguma projekts pievienots šī darba Pielikumā Nr. 4.

e) Atkārtota pievienošanās Bernes konvencijai.

Lai gan starptautiskā sabiedrība ir akceptējusi Latvijas līdzdalības atjaunošanās procedūru *Bernes konvencijā* ar Ministru kabineta rīkojumu un atzīst Latviju par pilntiesīgu Bernes konvencijas dalībvalsti, tomēr Saeimai ir jāpieņem likums *Par Latvijas Republikas līdzdalības atjaunošanu Bernes konvencijā* “*Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību*”.

2. NACIONĀLO TIESĪBU JOMĀ

Grozījumi Autortiesību likumā

a) Atsaukuma tiesības

Autora personiskās atsaukuma tiesības jāierobežo ar dažādiem nosacījumiem;

b) Filmu producentu raidtiesības

Latvijas Autortiesību likumā (50. pantā) nav paredzēta filmu producentu tiesība tā producētās filmas oriģinālu vai tās kopiju atļaut vai aizliegt raidīšanai, taču tiesība uz nākamo soli – retranslēšanu – ir paredzēta. Šo tiesību filmas producentam tagad ir jāiegūst no visiem filmas jeb audiovizuālā darba autoriem, kuriem šī tiesība ir noteikta ar *Autortiesību likuma* 15. panta 1. daļas 5. punktu, un tikai tad to var izmantot. Filmās pārsvarā tiek pirktas nevis no filmas autoriem, bet gan no producenta (jeb izplatītāja, kam producenti šīs tiesības nodod), tādēļ producentam noteikti jāparedz arī filmas raidīšanas tiesības.

c) Sporta un kultūras pasākumu organizatoru tiesības

Par blakustiesību subjektiem vajadzētu atzīt arī visu sabiedrību interesējošo sporta un kultūras pasākumu organizatorus. Šobrīd pasākumu organizatori, kas iegulda milzīgas naudas summas, ir pasargāti vienīgi ar īpašuma tiesībām, konkurences tiesībām un līgumtiesībām, kas daudzos gadījumos var nebūt pietiekami. Lai mazinātu šaubas un novērstu iespējamus konfliktus, būtu racionāli iekļaut arī “lielo” sporta un kultūras pasākumu organizatorus blakustiesību subjektu sarakstā.

d) Raidorganizāciju programmu retranslēšanas tiesības

Jānosaka, ka raidorganizācijām ir tiesības retranslēēt raidījumus jebkādos elektronisko sakaru tīklos.

e) Muzikālo darbu pārraidīšanas atļaujas saņemšanas kārtība

Latvijas autortiesību aizsardzības un izmantošanas tiesību aktu sistēmā nav iekļautas nekādas norādes par principiem, pēc kuriem būtu jānosaka apmērs, kāds maksājams par autordarbu pārraidīšanu raidorganizācijas programmā. Piekrītot, ka autortiesības ir privātās tiesības, un valstij nebūtu jāregulē tarifu apmērs (kā tas notika padomju varas gados), tomēr galveno aprēķina kritēriju noteikšana ļoti palīdzētu likuma vienotai piemērošanai visā Latvijas teritorijā. Jānosaka, ka tiesības tiek uzskatītas par piešķirtām, ja raidorganizācija ir veikusi noteiktus maksājums aģentūras kontā līdz brīdim, kamēr tiesa vai cits vidutājs nosaka maksājamas atlīdzības lielumu.

f) “Pirmsprogrammas” signāla aizsardzības nodrošināšana

Lai gan Latvija ir viena no tām nedaudzajām valstīm, kas “pirmsprogrammas” signāla aizsardzības tiesības ir iekļāvusi savā nacionālajā likumā, pirms tas ir izdarīts starptautiskā līmenī, tomēr šī aizsardzība joprojām ir neskaidri definēta un šķiet, ka likumdevējs īsti nav sapratis, ko viņš grib aizsargāt. Lai situāciju uzlabotu, nepieciešams konkrētizēt likumā noteikto aizsardzību.

g) Arhīva materiālu izmantošana

Lai gan šobrīd *Autortiesību likumā* (53. panta 3. daļā) ir noteikts, ka raidorganizācijai ir tiesības raidīt un publiskot vecos audiovizuālos darbus un fonogrammas, kas atrodas tās arhīvā, tomēr pants nav skaidri uzrakstīts, un tas rada juridisku neskaidrību, tādēļ šie panti jāprecizē.

h) Tiesību pārejas noteikumi.

Jānosaka, ka laika posmā no 1940. līdz 1993. gadam darba attiecību ietvaros radīto darbu izmantošanas tiesības pieder raidorganizācijai.

i) Programmas grafika aizsardzība

Būtisks trūkums raidorganizāciju tiesībās ir tiesība izplatīt savas programmas grafiku (raidījumu nosaukumu sarakstu, kas tiek publicēts preses izdevumos). Nereti tieši šī programmas grafika esamība attiecīgajā laikrakstā vai žurnālā ir izšķirošs faktors tā popularitātei, tādēļ šī tiesība jāiekļauj raidorganizāciju tiesību sarakstā.

j) Darbu izmantošana nekomerciāliem un labdarības mērķiem

Lai nodrošinātu ikviena cilvēka tiesības izmantot cilvēces radītos kultūras, zinātnes un mākslas sasniegumus, jānosaka papildu iespējas darba izmantošanai bez autora piekrišanas un atlīdzības gadījumos, kad šādai izmantošanai nav komerciāla daba – labdarības koncertos, futbola spēles pārtraukumos u. tml. ar nosacījumu, ka neviena persona no tā negūst peļņu.

k) Definīciju precizēšana

- jānomaina autoru darbu un blakustiesību objektu kopējais nosaukums no – “objekts” uz “priekšmets”,
- jāprecizē jēdzieni *audiovizuāls darbs*, *filma* un *kinematogrāfisks darbs*, ieviešot vienotu jēdzienu *audiovizuāls darbs*.

l) Vidutāja pilnvaru paplašināšana

Vidutāja institūcijai jāpiešķir plašākas pilnvaras, atļaujot tai lemt arī par autoratlīdzības apjoma noteikšanu (vai vismaz) apstiprināšanu kolektīvā pārvaldījuma gadījumos, kad ir grūtības noslēgt licences līgumu starp kolektīvā pārvaldījuma organizāciju un raidorganizāciju.

Grozījumi Radio un televīzijas likumā

Ir nepieciešams veikt grozījumus *Radio un televīzijas likumā* attiecībā uz apraides, raidījumu izplatīšanas un raidīšanas definīciju. Latvijā šobrīd televīzijas vai radio signāla izplatīšana internetā nav definēta, tādējādi šādai izplatīšanai nav nekādu ierobežojumu. *Radio un televīzijas likuma* 2. panta 10. daļa jālabo, atstājot tajā tikai uzņēmumus, kas veido programmas.

Filmu likuma pieņemšana

Steidzami jāpieņem Filmu likums, jānosaka padomju varas periodā Latvijā veidoto mākslas un dokumentālo filmu piederība, kā arī jānosaka institūcija, kas ar likumu tiktu atzīta par šo filmu īpašnieku ar tiesībām piešķirt filmu izmantošanas tiesības.

Arhīvu likuma pieņemšana

Arhīva likuma projektā jāveic būtiskas izmaiņas attiecībā uz autoru darbu izmantošanas atļaujas iegūšanu. Likumos konkrēti iekļaujамie noteikumi pievienoti darba Pielikumā Nr. 4.

3. TIESĪBU ATTĪSTĪBAS JOMĀ

Autortiesību koncepciju pārredzamā nākotnē būtu nedaudz jāpārveido, lai tā atbilstu informācijas sabiedrības tiesību izpratnei un tehnoloģiju attīstībai. Būtu lietderīgi apsvērt iespēju noteikt dažas prasības, lai darbs iegūtu autortiesību aizsardzību, piemēram:

- 1) prasīt autortiesību norādes pievienošanu katrai darba kopijai (kas gan neradītu tiesības uz darbu, bet būtu tikai informatīvs),
- 2) samazināt autortiesību aizsardzības periodu (vismaz dažiem darbu veidiem, piemēram, privātajām fotogrāfijām),
- 3) pieprasīt darbu reģistrāciju gadījumos, kad autors vēlas pagarināt darba aizsardzības periodu.

Ja šie piedāvātie priekšlikumi tiktu īstenoti, autore ir pārliecināta, ka būtiski uzlabotos līdzsvars dažādu tiesību subjektu starpā autortiesību aizsardzības jomā, un šīs tiesības vairāk atbilstu informācijas sabiedrības prasībām gan autora tiesību, gan sabiedrības interešu aizsardzībai gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.

4.SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANAS JOMĀ

Nepieciešams uzlabot sabiedrības izpratni par to, ka nelegāli veidotās produkcijas vai nelegāli veiktu darbību atbalstīšana ne tikai bremsē valsts attīstības gaitu, bet konkrēti apdraud vienu no cilvēka pamattiesībām – baudīt sabiedrības uzkrātos zinātnes, kultūras un mākslas sasniegumus. Lai šo problēmu atrisinātu, nepieciešams paaugstināt sabiedrības morāles līmeni, veidot publicitāti, regulāri atkārtojot vienkāršo patiesību, ka arī bezķermeniska darba veidotājam pienākas samaksa par savu darbu un ka samaksa ir jāsabalansē ar reālo pirktspēju. Bez tam noteikti nepieciešams izglītēt tiesībsargājošo iestāžu darbiniekus, policistus tieši intelektuālā īpašuma jautājumu ziņā, paaugstināt tiesu izpratni un kompetenci šajos jautājumos. Jāpastiprina arī intelektuālā īpašuma izglītības līmenis augstskolās ar mērķi veicināt izpratni par intelektuālā īpašuma aizsardzību un sekmēt intelektuālā īpašuma studijas Eiropas valstu, t. sk. Latvijas, augstskolās.

NOBEIGUMS

Nobeigumā autore vēlas uzsvērt, ka darbā izvirzītais mērķis – meklēt un atrast tiesiskus risinājumus, kā raidorganizācijas savā darbībā iegūst un izmanto citu tiesību īpašnieku autortiesības un blakustiesības, kā realizē savas blakustiesības, kā šī darbība notiek atbilstoši Latvijā pieņemtajām tiesību normām un kā saskan ar starptautiskajām tiesību normām, ir sasniegts. Pētījuma veikšanas un darba rakstīšanas gaitā izkristalizējās vairāki secinājumi un priekšlikumi par to, kas būtu jādara, lai uzlabotu blakustiesību aizsardzības līmeni un nodrošinātu šīs aizsardzības reālu un sekmīgu darbību, tādējādi samazinot pirātisma draudus intelektuālā īpašuma jomā.

Veicot pētījumu, konstatēta pētījuma sākumā izvirzītās hipotēzes apstiprināšanās, jo pierādīts, ka līdzsvars starp dažādu tiesību īpašnieku tiesībām ir obligāti nepieciešams, tāpēc, ka tā trūkums rada konkrētas problēmas.

Pētījuma laikā radās secinājums, ka autortiesību sistēmai ir jāabalansē tiesības, kas pienākas autortiesību īpašniekiem ar organizētās sabiedrības saprātīga pieprasījuma tiesībām. Pētījuma nobeigumā vēlreiz gribētu uzsvērt, kas būtu jādara, lai uzlabotu situāciju autortiesību un blakustiesību ieguves un izmantošanas jomā raidorganizāciju darbībā.

Pētījuma uzdevumi ir izpildīti:

- izanalizēta atbilstošā literatūra, kas saistīta ar pētījuma tematiku, un citi informācijas avoti,
- detalizēti izpētīta un raksturota raidorganizāciju aizsardzības nepietiekamība un analizēti tās iespējamie modeļi,
- izpētīti galvenie neadekvātas autortiesību aizsardzības un autoru darbu neatļautas izmantošanas (pirātisma) cēloņi,
- izdarīti secinājumi par vajadzīgām vietām autortiesību aizsardzības mehānismā, kas neļauj izveidot līdzsvaru starp dažādām tiesību īpašnieku un sabiedrības interešu grupām,
- sniegti priekšlikumi, kas būtu jādara tiesību normu pieņemšanas, tiesību aizsardzības un sabiedrības izglītošanas līmenī, lai šo līdzsvaru nodrošinātu (uzlabotu).

Darba sākumā tika uzdoti jautājumi: kāpēc tik viegli ir iespējami autortiesību pārkāpumi? Kāpēc zeļ un plaukst pirātisms? Kas vainīgs? Vai nav pietiekami stingras normatīvo aktu bāzes, vai kāds likums nedarbojas, vai ir problēmas ar tiesībsargājošo iestāžu īstenoto kontroli, vai sabiedrība nav pietiekami izglītota, vai ir citi iemesli?

Šajā darbā ir rastas atbildes uz uzdotajiem jautājumiem, izdarīti secinājumi, izvirzīti priekšlikumi situācijas uzlabošanai, bet galvenā atziņa, pie kā autore ir nonākusi pētījuma rezultātā, ir: galvenais

ierocis, kā cīnīties ar pirātismu ir – likt sabiedrībai apzināties, ka, pērkot precī no pirātiem, tā nodara zaudējumu pati sev un atņem iespēju saviem bērniem baudīt gan savas tautas, gan visu citu pasaules tautu gadu tūkstošos krātās mākslas, kultūras un zinātnes bagātības.

Pirātisms jeb intelektuālā īpašuma neatļauta izmantošana ir jāapkaro visās tā izpausmēs, taču cīņā ar pirātiem nedrīkst aizmirst par katra cilvēka fundamentālajām tiesībām un visas sabiedrības interesēm informācijas laikmetā.

Pētījuma zinātniskā novitāte

Darba zinātniskā novitāte saistās ar pilnveidotas teorētiskās un metodoloģiskās zināšanu bāzes izstrādi un ar iegūtiem pētījumu rezultātiem par raidorganizāciju tiesībām un to aizsardzības iespējām. Meklējot iespējas un ceļus, kā nodrošināt dažādu tiesību īpašnieku vienlīdz stingru aizsardzību, pētniecībā pirmo reizi Latvijā:

- autortiesību aizsardzība analizēta kontekstā ar citu tiesību īpašnieku interesēm, jo līdz šim Latvijā pārsvarā ir aizstāvētas tikai autoru intereses,
- piedāvāti konkrēti risinājumi, kādi starptautiskie līgumi būtu jāpieņem, lai uzlabotu raidorganizāciju aizsardzību starptautiskā līmenī,
- atrasts risinājums, kā nodrošināt agrākos laikos uzņemto filmu autoru tiesību aizsardzību un organizētu šo filmu administrēšanu,
- analizētas starpvalstu attiecības agrākos laikos veidoto filmu autoru un producentu tiesību piederības jomā,
- izpētītas pastāvošo starptautisko autortiesību darbības īpatnības un trūkumi interneta, satelītu sakaru un citu jauno sakaru sistēmu vidē,
- piedāvāts definēt jaunu tiesību īpašnieku grupu – darbu izmantotājus jeb sabiedrību kopumā, jo līdz šim Latvijā ir uzskatīts, ka tiesības pieder tikai tiem, kas intelektuālo produktu rada, aizmirstot par vienu no cilvēktiesību pamatvērtībām – ikviena tiesības piekļūt zinātnes un kultūras mantojumam,
- piedāvāti konkrēti risinājumi, lai nodrošinātu kabeļoperatoru paketēs ietvertu raidorganizāciju programmās iekļauto darbu autoru tiesību aizsardzību globālā mērogā,
- precizēta terminoloģija autortiesību jomā, konkretizējot atsevišķus jēdzienus,
- piedāvāti konkrēti risinājumi, kā izteikt atrunas dažādos starptautiskos līgumos, lai apturētu nepamatotu naudas aizplūšanu no Latvijas (vienā virzienā),
- detalizēti pētītas un salīdzinātas Eiropas valstu raidorganizāciju tiesības, analizētas to kopīgās un atšķirīgās iezīmes, lai uzlabotu Latvijas raidorganizāciju tiesisko vidi,

- analizēti raidorganizāciju programmu veidošanas tiesiskie aspekti, detalizēti apskatot dažādu tiesību iegūvi gan raidorganizācijas pašas veidotajos raidījumos, gan iepirktajos raidījumos,
- pētīti raidorganizācijas veidoto programmu un raidījumu izplatīšanas tiesiskie aspekti, detalizēti apskatot programmu izplatīšanu dažādos elektronisko sakaru tīklos,
- ieteikti veicamie pasākumi, lai uzlabotu sabiedrības izpratni par to, ka nelegāli veidotās produkcijas atbalstīšana bremsē valsts attīstības gaitu.

Iegūtie pētījumu rezultāti kopumā veicina raidorganizāciju tiesību un interešu aizsardzības sistēmas attīstību Eiropā, realizējot ES un WIPO autortiesību aizsardzības vadošos principus. Tie līdzsvaro fundamentālās cilvēka tiesības uz piedalīšanos kultūras dzīvē un zinātnes sasniegumu izmantošanu ar morālo un materiālo interešu aizsardzību, kas saistītas ar zinātniskajiem, literārajiem vai mākslas darbiem, kuru autors viņš ir.

Aprobācija

Ar pētījuma galvenajām nostādnēm autore iepazīstinājusi plašu speciālistu un zinātnieku loku:

- promocijas darba teorētiskie un praktiskie rezultāti ir apspriesti Eiropas Raidorganizāciju savienības Juridiskās komitejas sēdēs,
- darba rezultāti ir referēti Eiropas Raidorganizāciju savienības rīkotajos ikgadējos starptautiskajos semināros par raidorganizāciju tiesībām,
- promocijas darba teorētiskie un praktiskie rezultāti ir apspriesti starptautiskās zinātniskās konferencēs –Ventspils Augstskolas rīkotā Starptautiskā zinātniskā konference “Informācijas sabiedrība un mūsdienu uzņēmējdarbība”, Rīgas Tehniskās universitātes rīkotā 48. starptautiskā zinātniskajā konferencē “Tautsaimniecības un uzņēmējdarbības attīstības problēmas”, Biznesa augstskolas Turība XI rīkotajā starptautiskā zinātniski praktiskā konferencē “Cilvēks, sabiedrība, valsts mūsdienu mainīgajos ekonomiskajos apstākļos”,
- darba rezultāti ir publicēti monogrāfijas veidā “Autortiesību un blakustiesību tiesiskais regulējums”, Tiesu namu aģentūra, 2006., kuru recenzējuši profesori, juridisko zinātņu doktori O.Joksts un J.Rozenbergs,
- darba rezultāti ir publicēti izdevumos “Likums un Tiesības”, „Jurista vārds” un “Bilance”,
- darba rezultāti ir izskanējuši vairākos Latvijas Radio veidotajos raidījumos,
- pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, pēc *Biznesa augstskolas Turība* pasūtījuma ir izgatavota mācību grāmata “Kas ir autortiesības?”,
- pētījuma rezultāti ir izmantoti, gatavojot *Autortiesību likuma* un *Radio un televīzijas likuma* projektus Saeimā,

- darba rezultāti izmantoti, strādājot LR Kultūras ministrijas nodibinātajā Konsultatīvajā komitejā un dažādās darba grupās,
- pētījuma rezultāti izmantoti, organizējot darbu Latvijas Televīzijā, kā arī sniedzot konsultācijas Latvijas Raidorganizāciju asociācijas biedriem,
- pētījuma rezultātiem praktiski tiek izmantoti apmācībā bakalaura un maģistra studiju programmas studentiem, mācību procesā lasot lekcijas un vadot seminārusursos “Autortiesības” un “Sabiedrisko attiecību juridiskie aspekti” *Biznesa augstskolā Turība, Latvijas Kultūras akadēmijā,*
- pētījuma rezultāti izmantoti gan piedaloties WIPO raidorganizāciju līguma sagatavošanas konferencē, gan EBU rīkotajās konferencēs, gan Latvijas delegācijas sastāvā valstu reģionālajās konsultācijās raidorganizāciju līguma sagatavošanas procesā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI
GRĀMATAS

1. **Alehno, I., Buka, A., Jarinovska, K., Škoba, L.** *Ievads Eiropas Kopienu tiesībās. (Tiesu prakse un komentāri)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001. 504 lpp.
2. **Bitāns, A.** *Civiltiesiskā atbildība un tās veidi*. Zinātniskais redaktors K. Torgāns. Rīga: AGB, 1997. 208 lpp.
3. **Bojārs, J.** *Starptautiskās privāttiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 713 lpp.
4. **Bojārs, J.** *Starptautiskās tiesības. 2. labotais un papildinātais izdevums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 567 lpp.
5. **Būmanis, A.** *Likums par autora tiesībām, Tulkojums ar Senāta paskaidrojumiem*. Rīgā: A.Gulbis, 1928. 36 lpp.
6. **Džohansens, S.** *Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Mācību līdzeklis tiesību zinātņu studentiem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001. 103 lpp.
7. **Fogels, A.** *Modernās starptautiskās tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009. 296 lpp.
8. **Grudulis, M.** *Ievads autortiesībās*, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 253 lpp.
9. **Grūtups, A., Kalniņš, E.** *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002. 253 lpp.
10. **Ovena, L.** *Literāro darbu autortiesības un licencēšana*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. 119 lpp.
11. **Platpere, I.** *Izpildītāju un fonogrammu producentu tiesības*, Rīga: Mc Ābols, 2000. 20 lpp.
12. **Poļakovs, G.** *Intelektuālā īpašuma aizsardzība. Krievu–latviešu–angļu vārdnīca*. Rīga: F. Addor, 1997. 408 lpp.
13. **Poļakovs, G.** *Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001. 381 lpp.
14. **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 288 lpp.
15. **Rozenfelds, J.** *Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008. 272 lpp.
16. **Rozenfelds, J.** *Lietu tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 296 lpp.
17. **Shēpensa, P.** *Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma rokasgrāmata*. Rīga: LR Kultūras ministrija, 2006. 139 lpp.
18. **Torgāns, K.** *Juridiskā pētījuma rakstīšana. Padomi zinātniskajam darbam*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001. 68 lpp.
19. **Torgāns, K.** *Saistību tiesības. II daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. 359 lpp.
20. **Višņakova, G., Balodis, K.** *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu*. Rīga: Mans Īpašums, 1998. 256 lpp.
21. *Autora tiesību likums ar Tieslietu ministra paskaidrojumu*. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1937. 36 lpp.
22. *Autortiesības, Rokasgrāmata. I.* Paklone, A. Lielkalns, A. Sosnovska, K. Tola, Rīga: AGB, 1997. 287 lpp.
23. *Civillikums, 4. daļa Saistību tiesības un komentāri pie Civillikuma Saistību tiesību daļas nodaļām ar grozījumiem. un papildinājumiem, kas izsludināti līdz 1996. gada 10. aprīlim.* Komentāra autors K. Torgāns. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1996. 327 lpp.
24. *Civiltiesisku līgumu paraugi: mācību līdzeklis. 2. papildinātais izdevums.* K. Torgāna zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. 151 lpp.
25. *Civilprocesa likuma komentāri.* Autoru kolektīvs profesoru K. Torgāna un M. Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001. 976 lpp.
26. *Grozītā Eiropas konvencija "Par pārrobežu televīziju" un tās skaidrojošais ziņojums.* Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1999. 90 lpp.

27. *Informācijas un komunikāciju tiesības*. Ieņēmums. Autoru kolektīvs, Mg. iur., LU doktoranta Ulda Ķīņa juridiskajā redakcijā. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002. 152. lpp.
28. *Intelektuālais īpašums kā kvalitatīvas attīstības avots*. Rīga: Latvijas Republikas Patentu valde, 2002. 134 lpp.
29. *Juridisko terminu vārdnīca*, V. Dubure, A. Fogels, I. Fridrihsons u. c. Rīga: Nordik, 1998. 302 lpp.
30. *Latvijas PSR Civilt kodeksa komentāri*. J. Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979. 763 lpp.
31. *Latvijas Republikas Civilt kodeksa komentāri, Saistību tiesības (1401.–2400. p.)*. Autoru kolektīvs K. Torgāna visp.zin.red. Rīga: Mans īpašums, 1998. 687 lpp.
32. *Latvijas tiesību vēsture (1914–2000)*. Prof. Dr. iur. Dītriha Andreja Lēbera redakcijā. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000. 528 lpp.
33. *Likumdošanas aktu terminu vārdnīca*. Sastādītāji V. Krauklis, G. Ūķis, J. Krauklis. Rīga: Senders R, 1999. 461 lpp.
34. *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Profesora E. Meļķīša redakcijā. Rīga: TNA, 1999. 145 lpp.
35. **Bruun, N.** *Intellectual Property Law in Finland*. Hague: Kluwer Law International, 2001. 170 p.
36. **Bently, L., Sherman, B.** *Intellectual property law*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 1051 p.
37. **Brownlie, I.** *Principles of Public International Law, 6th edition*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 742 p.
38. **Campbell, D.** *International Intellectual Property Law, European Jurisdictions*. Chichester: John Wiley & Sons, 1996. 383 p.
39. **Guibault, L.** *Copyright Limitations and Contracts*. The Hague; London; Boston: Kluwer Law International, 2002. 377 p.
40. **Cohen Jehorm, H.** *Basic Principles of Copyright Organizations*. London: Copyright, 1990. 180 p.
41. **Colston, C.** *Principles of Intellectual Property Law*. London, Sydney: Cavendish Publishing, 1999. 482 p.
42. **Cornish, W., Llewelyn, D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. 5th edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. 895 p.
43. **Cornish, W., Llewelyn, D.** *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. Sixth edition. London: Sweet & Maxwell, 2007. 918 p.
44. **Drahos, P.** *Intellectual Property*. Dartmouth: Ashgate, 1999. 547 p.
45. **Eechoud, M.** *Choice of law in copyright and related rights*. Kluwer Law International, 2003. 304 p.
46. **Goldstein, P.** *International Intellectual Property Law. Cases and materials* New York: Foundation Press, 2001. 580 p.
47. **Goldstein, P.** *International Copyright. Principles, Law and Practice*. Oxford: University Press, 2001. 618 p.
48. **Guibault, D.** *Copyright Infringement*. Comparative Law Yearbook of International Business, Special Issue. London: Kluwer Law International, 1997. 180 p.
49. **Hart, T., Fazzani, L.** *Intellectual Property Law*. 4th edition. London: Maximillan Law Masters, 2006. 336 p.
50. **Jacob, R., Alexander, D.** *A Guidebook to Intellectual Property, Fourth Edition*. London: Sweet & Maxwell, 1993. 640 p.
51. **Keeling, D. T.** *Intellectual Property Rights in EU Law*. Oxford: University Press, 2003. 410 p.
52. **Kofler, B.** *Legal questions facing audiovisual archives*. Paris 1991. 120 p.
53. **Lessig, L.** *Free Culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity*. New York: The Penguin Press, 2004. 345 p.

54. **Lipszyc, D.** *Copyright and Neighbouring Rights*. UNESCO Publishing, 1999. 938 p.
55. **Moller, M.** *Collective administration of Copyright and Neighbouring Rights*. Berlin: Copyright, 1988. 483 p.
56. **Philips, J., Firth, A.** *Introduction to Intellectual Property Law, Second edition*. London: Butterworths, 1990. 320 p.
57. **Philips, J., Firth, A.** *Introduction to Intellectual Property Law, Fourth edition*. London: Butterworths, 2001. 443 p.
58. **Riis, T.** *Intellectual Property Law in Denmark*. Hague: Kluwer Law International, 2000. 228 p.
59. **Sterling, A.** *World Copyright Law. Protection of authors' works, performances, phonograms, films, video, broadcasts and published editions in national, international and regional law*. London: Sweet & Maxwell, 1998. 1084 p.
60. **Stephan, E.** *Patent, copyright and trademark*. 4th edition. Berkley: Nolo, 2000. 496 p.
61. **Stewart, M. S.** *International Copyright and Neighbouring Rights*. London: Butterworths, 1983. 719 p.
62. **Strong, W. S.** *The Copyright Book. A Practical Guide, 5th Edition*. Massachusetts, London, England: The MIT Press Cambridge, 1999. 370 p.
63. **Terence, P.** *European Intellectual Property Law*. Dartmouth: Ashgate, 2000. 320 p.
64. **Torremans, P.** *Copyright and Human Rights*. Kluwer Law International, 2004. 192 p.
65. **Torremans, P., Holyoak, J.** *Intellectual Property Law*. London, Edinburg, Dublin: Butterworths., 1998. 596 p.
66. **Wallace, R.** *International Law. Fourth Edition*, London: Sweet&Maxvwell, 2002. 339 p.
67. **Zweigert, K., Koetz, H.** *Introduction to Comparative Law. Third Revised Edition*. Oxford: Clarendon Press, 1998. 714 p.
68. *A Dictionary of Law*. Fourth edition. Edited by E.A. Martin. Oxford, New York: Oxford University Press, 1997. 515 p.
69. *A Guidebook to Intellectual Property*. Fifth edition by R. Jacob, D. Aleksander, L. Lane. London: Sweet & Maxwell, 2004. 261 p.
70. *Cases and materials on intellectual property*. Edited. by W. R. Cornish, 2nd edition. London Dublin, Hong Kong; Sweet & Maxwell, 1996. 680 p.
71. *Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*. Geneva: WIPO, 1978. 180 p.
72. *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administred by WIPO and Glossary of Copyrigt and Related Rights Terms*. Geneva: WIPO, 2003. 317 p.
73. *Intellectual Property Law Dictionary*. Rachel Gader-Shafran. Law Journal Press, 2004. 500 p.
74. *Intellectual Property in the New Millenium*. Edited by D. Vaver and L. Bently. Cambridge: University Press, 2004. 307 p.
75. *International Business Law and its Environment*. R. Schaffer, B. Earle and F. Agusti. Australia, Canada, United States: Thomson South-Western, 2005. 732 p.
76. *Oxford Advanced Learners Dictionary*. Seventh edition. Edited by S. Wehmeier. Oxford: Oxford University Press, 1997. 1779 p.
77. *The fight against sound and audiovisual piracy*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, Cedex, 1995. 33 p.
78. **Бентли, Л., Шерман, Б.** *Право интеллектуальной собственности*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004. 535 с.
79. **Брунли, Я.** *Международное право*. Москва: Прогресс, 1977. 528 с.
80. **Дмитриев, Г.** *Международное частное право*. Москва: Юность, 1993. 165 с.
81. **Липчик, Д.** *Авторское право и смежные права*. Москва: Ладомир, 2002. 788 с.
82. **Макагонова, Н.** *Авторское право*. Учебное пособие. Под редакцией Э. П. Гаврилова. Москва: Юридическая литература, 2000. 286 с.

RAKSTI ŽURNĀLOS, LAIKKRAKSTOS

1. **Grudulis, M.** Autortiesības un kriminālatbildība, *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2002. gads, Nr. 2. 39.–41. lpp.
2. **Grudulis, M.** Par blakustiesību spēku laikā. *Jurista Vārds*, 2009. gada 3. marts, Nr. 9 (552). 1.–5. lpp.
3. **Ignatāne, G.** Par autortiesību nozares ieguldījumu iekšzemes kopproduktā. *Diena*, 2005. gada 17. februāris.
4. **Krūmiņš, M.** Autortiesības sākas ar brīdi, kad darbs ir radīts. *Juristu Žurnāls*, 1998. Nr. 7, 5.–8. lpp.
5. **Kultūras ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļa.** Valsts sekretāru 2007. gada 22. novembra sanāksmē, *Latvijas Vēstnesis*, 2007. gada 27. novembris.
6. **Levits, E.** Jaunā Cilvēktiesību harta — Eiropas identitātes atspoguļojums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. gada 13. decembris.
7. **Markvarts, R.** Autorības izpratne autortiesībās un postkulturālisma teorijā. *Likums un Tiesības*, 2006. gads, 8. sēj., Nr. 2, 34.–45. lpp.; 8. sēj., Nr. 3, 66.–72. lpp.
8. **Pētersone, Z.** “Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas tiesā piemērojami pret autortiesību pārkāpumiem”. *Jurista Vārds*, 2008. gada 30. septembris, Nr. 37. 1.–5. lpp.
9. **Viļuma, I.** Intelektuālais īpašums Eiropas Savienībā. *Jurista Vārds*, 2005. gada 9. augusts.
10. **Cohen Jehorm, H.** Copyright and Freedom of Expression, Abuse of rights and Standart Chicanery. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2004, Issue 7, p. 275–279.
11. **Cohen Jehorm, H.** Restrictions on Copyright and their Abuse. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2005, Issue 10, p. 359–364.
12. **Fitzgerald, B.** Copyright 2010: The Future of Copyright. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2008, Issue 2, p. 43–49.
13. **Flint, D.** Journalists, Copyright and the Internet. *Bussiness Law Review*, 1998, Nr. 6, pp. 134–139.
14. **Gee, D.** A Copyright Balance? An Overview for Librarians of Current UK Copyright Law. *The Official Journal of the International Association of Law Libraries*. Spring 2007, Volume 35, Number 1, pp. 47–61.
15. **Hondius Frits W.** Copyright aspects of television by satellite in Europe, *Yearbook of European law*. Oxford, Clarendon Press, 1986.
16. **Kilbey, I.** Copyright Duration? Too Long! *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2003, Issue 3, p. 105–110.
17. **Robertson, A.** The application of European competition law to sports broadcasting. *World Competition Law and Economics Review*, 2002, Volume 25, pp.145–148.
18. **Torremans, P.** Authorship, Ownwership of Rights and Works Created by Employees: Which Law Applies? *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2005, Issue 6, pp. 220–224.
19. **Weber, D.** Intellectual Property – Challenges for the Future. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2005, Issue 10, pp. 345–347.
20. **Willem Grosheide, F.** Copyright Law from User’s Perspective: Access Rights for Users. *European Intellectually Property Review*, Sweet & Maxwell limited, 2001, Issue 7, pp. 321–325.

NEPUBLICĒTIE MATERIĀLI

1. **Riverss, T.** *Rokasgrāmata raidorganizācijām par tiesību īpašumu, ieguvi, apmaksu, ieviešanu un administratīvo vadību*. Nav izdota, EBU iekšējai lietošanai, 1998. 94 lpp. Autores tulkojums.
2. **Rumphorsts, V.** *Rokasgrāmata par raidorganizāciju tiesībām*. Nav izdota, EBU iekšējai lietošanai, 2003. 15 lpp. Autores tulkojums.

3. **Rumphorsts, V.** *Raidorganizāciju blakustiesības – labākie laiki priekšā?* Nav izdota, EBU iekšējai lietošanai, 1998.
4. Council of Europe activities concerning the protection of copyright and neighboring rights in the media sector. Directorate of Human Rights, Strasbourg, 1996.
5. *WIPO Autortiesību un ar tām saistīto tiesību Pastāvīgās komitejas sekretariāta sagatavotais dokuments par raidorganizāciju aizsardzības tehnisko jomu, Ženēvā, 2002. gada 13.–17. maijā.* Nav izdota, WIPO iekšējai lietošanai, 2002.
6. *Raidorganizācijas informācijas sabiedrībā – izaicinājums un traucēkļi. EBU komentāri par EK Komisijas priekšlikumu Direktīvai par autortiesību un blakustiesību noteiktu aspektu harmonizāciju informācijas sabiedrībā.* Nav izdota. Ženēva: EBU iekšējai lietošanai, 1998.
7. *Eiropas Komitejas vēstule (Briselē, 1997. gada 10. janvārī) Par likumdošanas koordināciju ar Direktīvu 89/552/EEC.*
8. *Nacionālās programmas “Kultūra” apakšprogramma “Filmu nozare”.* Kultūras ministrijas precizēta saskaņā ar MK 2001. gada 16. janvāra sēdes protokollēmumu Nr. 3.
9. *Autortiesību un blakustiesību kolektīvais pārvaldījums.* Ženēva: WIPO, 1990. 98 lpp. Nav izdota, WIPO iekšējai lietošanai, 2003.
10. Rekomendācija par 1976. gada “EBU/UIE standarta līgumu” (par robežu noteikšanu starp mazo un lielo tiesību darbiem pārvaldījuma nolūkā). Nav izdota. Ženēva: EBU iekšējai lietošanai, 1998.
11. Ministru kabineta 2008. gada 17. jūnija sēdes protokols Nr. 42 par likumprojektu *Nacionālo filmu likums* uz 5 lpp.

KONFERENČU UN SEMINĀRU MATERIĀLI

1. *The media in a democratic society. Political declarations, resolutions and statements, 4th European Ministerial Conference on Mass Media Policy.* Prague: 7–8 December, 1994.
2. **Šarfs, A.** (EBU prezidents). Runa Nacionālajā Radio un televīzijas padomē. Rīga 1996. gada 29. oktobris.
3. *WIPO diplomātiskā konference.* Materiāli. Ženēva: 1996. gada 2.–20. decembris.
4. *Par raidorganizāciju neatkarību un kontroli. Eiropas Padomes rīkota konference.* Rīga: 1998. gada 21. septembris.
5. *Par audiovizuālo dokumentu arhivēšanu. Nīderlandes–Latvijas seminārs.* Rīga, 1998. gada 19.–23. oktobris.
6. **Vittiga-Terharde, M.** (Vācija – ARD/ZDF) Referāts par autortiesību jautājumiem un sabiedrisko raidorganizāciju lomu. Rīga, 2000. gada 19.–20. novembris.
7. **Holmbergs, S.** (Baltijas Mediju centrs, Bornholma, Dānija) par autortiesību jautājumiem un autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju lomu. Rīga: 2000. gada 11.–12. novembris.
8. **Kohens Jehorams, H.** Runa “Kolektīva vai individuāla autortiesību vadība ciparizācijas vidē” Baltijas konferencē “Intelektuālais īpašums biznesā?”. Rīga: 2002. gada 17. septembris.
9. *Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju loma, seminārs.* Rīga: 2003. gada 11. oktobris.
10. **Ensigs Sorensens, K., Fejo, J.** *Par ES tiesību un salīdzināmo tiesību metodoloģijas problēmām, LU rīkots seminārs.* Rīga: 2003. gada 5.–6. jūnijs.
11. *EBU Autortiesību grupas materiāli.* Ženēva 2005. gada 25. februārī.
12. **Kalvīts, A.** Runa “Intelektuālais īpašums kā ekonomiska vērtība”. Starptautiska konference “Intelektuālais īpašums jaunajās Eiropas Savienības dalībvalstīs”. Rīga: 2005. gada 6. aprīlis. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 2005. gada 12. aprīlis
13. **Rumphorsts, V.** Referāts “Kurp dodas autortiesības?” EBU Juridiskā komitejas 100. sesijā. Vīne: 2005. gada 20. aprīlis.

14. **Rivers, T.** Referāts “*Raidorganizāciju blakustiesības*”. *WIPO organizētajās reģionālajās konsultācijas raidorganizāciju tiesību uzlabošanai*. Bukareste: 2005. gada 18. jūlijs.
15. **Grudulis, M.** *Koncepcija sagatavota Nacionālā kino centra organizētajai darba grupai par valstij piederošo filmu tiesību pārvaldīšanu*. Nacionālā kino centra darba grupas sanāksme. Rīga: 2005. gada 8. augusts.
16. **Plešs, V.** Interneta satura regulēšana Latvijā. Referāts NRTP rīkotajā apaļā galda diskusijā “Vai mums vajag regulēt internetu?”. Rīgā, 2006. gada 9. martā.
17. **Rosens, J.** Referāts “*Kurp dodas autortiesības?*”. EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā kas notika 2006. gada 31. martā Barselonā.
18. **Rumphorst, V.** Referāts “*Skats pāri horizontam*” EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā, kas notika 2006. gada 31. martā Barselonā.
19. **Vēbers, P.** Referāts “*Tiesību digitālā vadība*”. EBU rīkotajā Autortiesību simpozijā, kas notika 2006. gada 31. martā Barselonā.
20. *EBU Autortiesību simpozija materiāli*. Barselona: 2006. gada 31. marts.
21. *EBU kabeļkoordinātoru sanāksmes materiāli*. Mainca: 2007. gada 12.–13. novembris.
22. *EBU Juridiskās komitejas ikgadējo sesiju materiāli*. Dubrovņiki: 2003. gada 16.–17. oktobris, Montre: 2004. gada 22.–23. aprīlis, Ženēva: 2004. gada 21.–22. oktobris, Vīne: 2005. gada 28.–29. aprīlis, Ženēva: 2005. gada 20.–21. oktobris, Helsinki: 2006. gada aprīlis, Ženēva: 2006. gada 19.–20. oktobris, Minstere: 2007. gada 26.–27. aprīlis, Sanktpēterburga: 2007. gada 11.–12. oktobris, Ženēva: 2008. gada 10.–11. aprīlis.
23. *EBU semināri. Juridiskie jautājumi raidorganizāciju ikdienas darbā*. Viļņa: 1996. gada 25.–27. septembris. Budapešta: 1997. gada 15.–17. novembris. Ohrida: 1998. gada 1.–6. septembris. Maskava: 2001. gada 2.–4. septembris, Prāga 2003. gada 3.–6. septembris. Dubrovņiki: 2004. gada 2.–5. septembris, Ļubļana: 2005. gada 3.–4. septembris.
24. **Rušenieks, J.** *Aktuālās cilvēktiesību ievērošanas problēmas autortiesību aizsardzības jomā Latvijā*. Referāts Biznesa augstskolas Turība rīkotajā X starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Komunikācijas vadība informācijas sabiedrībā”, kas notika Rīgā 2009. gada 28. maijā – [atsauce 15.09.2009.]. Pieejams: http://www.turiba.lv/lat/studentiem/zinatne_un_projekti/konferencu_rakstu_krajumi/.
25. **Kreutzer, T.** *Autortiesību rašanās, statuss un nākotne (?)*. Lekcija Gētes institūtā Rīgā, 2010. gada 24. februārī.

MAĢISTRU DARBI

1. **Ādamsons, A.** *Autora tiesības saņemt atlīdzību par darbu izmantošanu raidorganizācijās no mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas: maģistra darbs*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006. 89 lpp.
2. **Rušenieks, J.** *Audiovizuālo darbu autoru un producentu tiesības un to aizsardzība: maģistra darbs*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008. 106 lpp.
3. **Viļuma, I.** *Direktīvas 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu analīze un ieviešana Latvijā: maģistra darbs*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006. 100 lpp.
4. **Volkova, I.** *Blakustiesības: maģistra darbs*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006. 99 lpp.

TIESU UN PRAKSES MATERIĀLI

Eiropas Kopienu tiesas nolēmumi

1. Eiropas Kopienu tiesas 1974. gada 21. marta spriedums: Rec.CJCE 313.
2. Eiropas Kopienu tiesas 1989. gada 13. jūnija spriedums. Francois Lucazeau u. c. v.SACEM.
3. Eiropas Kopienu Pirmās instances tiesas 2002. gada 8. oktobra spriedums Eiropas sistēmas lietā. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, 2000. gada 7. oktobrī, C 285.
4. Eiropas Kopienu tiesas lieta T-76/89 Independent Television Publications Limited v.Commission

5. Eiropas Kopienu tiesas lieta C-245/00 (Reference for a preliminary ruling from the Hoge Raad der Nederlanden): Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) v Nederlandse Omroep Stichting (NOS). Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, 05.04.2003, 83. lpp.
6. Eiropas Kopienu tiesas lieta C-306/05, Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) pret Rafael Hoteles SA Audiencia Provincial de Barcelona (Spānija). Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, 2006. gada 30. decembrī, C 331/3.
7. Eiropas Kopienu tiesas lieta C-169/05, Uradex SCRL pret Union Professionnelle de la Radio et de la Télédistribution (RTD) un Société Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision (BRUTELE). Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, 2006. gada 29. jūlijā, C 178/8.
8. Eiropas Kopienu tiesas 1995. gada 6. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-241/91 P, C-242/91 Radio Telefis Eireann (RTE) un Independent Television Publications Ltd. pret Eiropas Komisiju par dominējošā stāvokļa launprātīgu izmantošanu. Publicēts: European Court reports 1995 P. I-743 – [atsauce 28.09.2008.]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0241:EN:HTML>.
9. Eiropas Kopienu tiesas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā C-275/06, Telefónica pret Promusicae. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, 2008. gada 8. martā, C 64/9, 64. lpp.
10. Ģenerālvokātes Vericas Trstenjakas [Verica Trstenjak] secinājumi, sniegti 2008. gada 11. septembrī lietā C-52/07 Kanal 5 Ltd, TV 4 AB pret Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) (Marknadsdomstolen (Zviedrija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu) par EKL 82. pantu par autortiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju dominējošā stāvokļa launprātīgu izmantošanu – [atsauce 28.09.2008.]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=CELEX:62007C0052:LV:HTML>.
11. Judgment of the Court of 8 June 1971. Case 78-70 (Deutsche Grammophon v. Metro), Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG. European Court reports 1971 P 487 – [atsauce 02.11.2008.]. Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61970J0078.
12. Judgment of the Court of 20 January 1981. Joined cases 55/80 and 57/80 (Musik – Vertrieb Membran GmbH and K – Tel International v. GEMA) Musik-Vertrieb membran GmbH and K-tel International v GEMA – Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte. European Court reports 1981, p 14 – [atsauce 02.11.2008.]. Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61980J0055.
13. Judgment of the Court of 22 September 1998, Case C-61/97 (FDV v. Laserdisken) Foreningen af danske Videogramdistributører, acting for Egmont Film A/S, Buena Vista Home Entertainment A/S, Scanbox Danmark A/S, Metronome Video A/S, Polygram Records A/S, Nordisk Film Video A/S, Irish Video A/S and Warner Home Video Inc. v Laserdisken. European Court reports 1998, p I-5171 – [atsauce 03.11.2008.]. Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61997J0061.

Citu valstu tiesu nolēmumi

14. Lielbritānijas Autortiesību Tribunāla lieta par BskyB un Sky strīdu pret Lielbritānijas Izpildītāju savienību. *BskyB v PRS* [1998] RPC 149. No EBU Juridiskās komitejas sesijas materiāliem: Dubrovņiki, 2003. gada 16.–17. oktobris.
15. Arnhemas Apelācijas tiesas 1961. gada 29. maija spriedums, NJ 1961, 339. No EBU Juridiskās komitejas sesijas materiāliem: Ženēva, 2004. gada 21.–22. oktobris.
16. Francijas Vizuālo darbu autoru kolektīvā pārvaldījuma organizācijas SAIF lieta pret ASV reģistrēto sabiedrību Google Inc. Parīzes Apgabaltiesa (Tribunal de Grande Instance Paris), 2008.

gada 20. maijā, lietas Nr. RG 05/12117 – [atsauce 27.09.2008.]. Pieejams:
<http://www.kluwereuipcases.com/samples/Copyright/toc-fulltext.html>.

Latvijas tiesu nolēmumi

17. Augstākās tiesas Senāta 2003. gada 8. janvāra spriedums lietā Nr. SKC- 10 par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002. gada 10. septembra spriedumu sabiedrības “Izdevniecība Rīgas Viļņi SIA” prasības lietā ar laikraksta “Novadnieks” redakciju par nelikumīgas publicēšanas aizliegšanu un kompensācijas piedziņu.
18. Cēsu rajona tiesas spriedums lietā par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” prasību pret laikraksta “Druva” redakciju un SIA “Druva”.
19. Ludzas rajona tiesas spriedums lietā par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” prasību pret laikraksta “Ezerzeme” redakciju un SIA “Ler-8”.
20. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas 2001. gada 5. novembra spriedums lietā par Jāņa Uzara prasību pret Latvijas Televīziju.
21. Latgales apgabaltiesas spriedums lietā par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” prasību pret laikraksta “Ezerzeme” redakciju un SIA “Ler-8”.
22. Vidzemes apgabaltiesas spriedums lietā par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” prasību pret laikraksta “Druva” redakciju un SIA “Druva”.
23. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 1998. gada 19. novembra spriedums Lietā Nr. CA-1331 a/s “Radio SWH” prasībā pret a/s “Super FM” un a/s “Diena” un Austra Manguļa prasībā pret a/s “Super FM” un a/s “Diena”.
24. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 12.01.2004. lieta Nr. CA-249/2, 2004, lietā par Jāņa Uzara prasību pret Latvijas Televīziju.
25. Augstākās tiesas Civillietu palāta 23.10.2003. C04213502, lieta Nr. PAC-4600 lietā par AKKA/LAA prasību pret Radio SWH.
26. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 12.11.2003. lieta Nr. C04220602 PAC 709 lietā par AKKA/LAA prasību pret Latvijas Radio.
27. Augstākās tiesas Senāts 11.02.2004. Nr. SKC-65 lietā par AKKA/LAA prasību pret a/s “Radio SWH”.
28. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-117 par AKKA/LAA prasību pret SIA “Radio FM 102”.
29. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-689 par “Latvijas Radio” kasācijas sūdzību strīdā ar AKKA/LAA.
30. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-130 par AKKA/LAA kasācijas sūdzību strīdā ar Latvijas Radio.
31. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-10 par SIA “Izdevniecība Rīgas Viļņi” kasācijas sūdzību strīdā ar laikraksta “Novadnieks” redakciju.
32. Augstākās tiesas Senāta spriedums lieta Nr. SKC-58 par Guntara Rača kasācijas sūdzību strīdā ar Uģi Rūķīti un Jāni Grodumu.
33. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-223 par a/s “Preses nams” pārstāvja zvērināta advokāta M. Krūmiņa un prasītāja Moiseja Gļeizera kasācijas sūdzības par Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2004. gada 14. decembra spriedumu Moiseja Gļeizera prasības lietā ar a/s “Preses nams”.
34. Augstākās tiesas Senāta 2005. gada 9. febrāra spriedums lietā Nr. SPC-16 Par juridisko personu tiesību un saistību pārmantošanas fakta konstatēšanu.
35. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-519 par SIA “B Corporation” kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2005. gada 21. aprīļa spriedumu Moiseja Gļeizera prasībā pret SIA “Belokoņš un partneri”.

36. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-0584-05 par SIA "Boja" kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2005. gada 16. maija spriedumu SIA "Georga" prasībā pret SIA "Boja".
37. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-0266-06 par SIA "Daudznozaru kompānija "Daugava" kasācijas sūdzības par Zemgales apgabaltiesas 2005. gada 3. novembra spriedumu Aivara Bites prasībā pret SIA "Daudznozaru kompānija "Daugava".
38. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. C30-559 (CA-1111/12) par SIA "Filmu Studija Rija" prasību pret SIA "DVD Baltija".

Konkurences padomes lēmumi

1. Konkurences padomes Lēmums Nr. 20 (Prot. Nr. 7, 10.§) 2008. gada 13. februārī Par lietas izpētes izbeigšanu (Lieta Nr. 2454/06.05.19) "Par Konkurences likuma 13. panta 1., 4. un 5. punkta iespējamo pārkāpumu biedrības "Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas autoru apvienība" darbībā.
2. Konkurences padomes Lēmums Nr. 145 (Prot. Nr. 61, 4.§) 2007. gada 31. oktobrī Par lietas neierosināšanu Par biedrības "Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas autoru apvienība" 04.10.2007. iesniegumu.

ELEKTRONISKIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. **Boyle, J.** *A Manifesto on Wipo and the Future of Intellectual Property*. Duke Law School & Technology Review 2004, Nr. 9 – [atsauce 22.09.2008.]. Pieejams: <http://www.law.duke.edu/journals/dltr/articles/2004dltr0009.html>.
2. **Geist, M.** *Key case restores copyright balance* – [atsauce 18.04.2002.]. Pieejams: <http://www.theglobeandmail.com/servlet/ArticleNews/printarticle/gam/20020418/TWGEIS>.
3. **Heins, M.** *Trashing the Copyright Balance* – [atsauce 22.09.2008.]. Pieejams: <http://www.fepproject.org/commentaries/bridgeport.html>.
4. **Mazeh, Y.** *Present and Future Priorities in Copyright Law*. A Scoping Study, February 2002, Wolfson College, Oxford – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.ip-institute.org.uk/ipacreport1.doc>.
5. **New, W.** *Broadcasting Treaty: Council of Europe Picks Up Where WIPO Left Off* – [atsauce 29.01.2008.]. Pieejams: <http://www.ip-watch.org/weblog/index.php?p=864>.
6. **Rumphorst, W.** *The Broadcasters' Neighbouring Right*. 22 June 2001 – [atsauce 12.10.2008.]. Pieejams: http://www.ebu.ch/departments/legal/pdf/leg_p_neighbouring_right_wr.pdf.
7. *The Statute of Anne, 1710 (1/6). The History of Copyright: A Critical Overview With Source Texts in Five Languages* (a forthcoming book by Karl-Erik Tallmo) – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.copyrighthistory.com/anne.html>.
8. *An Act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies, during the times therein mentioned*. Copyright Act of 1790. Statutes At Large. Approved, May 31, 1790 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.copyright.gov/history/1790act.pdf>.
9. *Ierakstu kompānijas "Atlantic Records" Lielbritānijas filiāles vadītāja Korda Māršala referāts*. 23.07.2004 LETA-BBC – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.dtnet.lv>.
10. *Datorpirātisma līmenis Latvijā – 56%*. [tiešsaiste]. Business Software Alliance (BSA) pētījums – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: http://global.bsa.org/idcglobalstudy2007/pr/pr_latvia.pdf.
11. Meijere, S. *Datorpirātisms Latvijas ekonomikā nodarījis 26 miljonu zaudējumus* – [atsauce 30.01.2008.]. Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=59f9616e-91b8-4498-80e3-a385d5ff5feb>.
12. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social – Committee: The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market, (Text with EEA relevance), COM/2004/0261 final).

13. Eiropas Komisijas ziņojums par konkurences politiku. Publicēts: Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2004. gads – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2004/lv.pdf.
14. The broadcasting treaty resuscitated by the Council of Europe – [atsauce 29.01.2008.]. Pieejams: <http://www.edri.org/edriagram/number5.24/coe-broadcasting-treaty>.
15. Ministru kabineta sēdē atbalstītais likumprojekts “*Nacionālo filmu likums*”, iesniegts Saeimas Prezidijam 30.06.2008. Nr. 90/TA-1583 – [atsauce 6.10.2008.]. Pieejams: http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0780_0#a.
16. Ministru kabineta sēdē atbalstītais likumprojekts “*Arhīvu likums*”, iesniegts Saeimas Prezidijam 10.09.2008. Nr. 90/TA-1576 – [atsauce 06.10.2008.]. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/AA31BE75755D3547C22574C000446F5B?OpenDocument#l>.
17. *WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*. 240–364 p. – [atsauce 06.10.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/about-ip/en/iprm/pdf/ch5.pdf#berne>.

TIESĪBU AKTI

Starptautiskie līgumi

1. *Konvencija Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām [International Covenant On Civil And Political Rights]*. Parakstīta: Ņujorkā 16.12.1966. Publicēta: United Nations, *Treaty Series*, 993. sējums 3. lpp. Latvija pievienojusies ar 1990. gada 4. maija deklarāciju *Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos*. Latvijā spēkā no 14.07.1992. Latviešu valodā oficiāli nav publicēta.
2. *Konvencija Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights]*. Parakstīta: Ņujorkā 16.12.1966. Publicēta: United Nations, *Treaty Series*, 993. sējums 3. lpp. Latvija pievienojusies ar 1990. gada 4. maija deklarāciju *Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos*. Latvijā spēkā no 14.07.1992. Latviešu valodā oficiāli nav publicēta.
3. *Konvencija Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību [International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organisations]*. Parakstīta: Romā 1961. gada 26. oktobrī. Publicēta: United Nations, *Treaty Series*, 496. sējums 43. lpp. Latvija pievienojusies ar 1998. gada 12. marta likumu. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 31.03.1998, Nr. 84/85; *Ziņotājs*, 1998, Nr. 8. Spēkā ar 1998. gada 1. oktobri.
4. *Konvencija Par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu [Convention for the Protection of Producers of Phonograms against Unauthorized Duplication of their Phonograms]*. Parakstīta: Ženēvā 1971. gada 29. oktobrī. Publicēta: United Nations, *Treaty Series*, 86 sējums, 67. lpp. Latvija pievienojusies ar 1997. gada 24. marta likumu. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 01.04.98.
5. *Konvencija Par tiesību pēctecību uz valsts īpašumu, arhīviem un parādiem. [Convention on Succession of States in Respect of Property, Archives and Debts]*. Parakstīta: Vīnē 1978. gada 31. decembrī. Publicēts: Doc. A/CONF.117/14. Latvija nav pievienojusies.
6. *Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*, ANO Ģenerālā Asambleja pieņēmusi 10.12.48, pasludināta 1948. gada 10. decembrī. Latviešu valodā oficiāli nav publicēta. Latvija to atzinusi par sev saistošu ar 1990. gada 4. maija deklarāciju *Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos*. Spēkā no 24.03.1992.
7. *Universālā Autortiesību konvencija [Universal Copyright Convention]*. Parakstīta: Ženēvā 1952. gada 6. septembrī. PSRS pievienojās konvencijai 1973. gada 27. februārī. Konvencija papildināta Parīzē 1971. gada 24. jūlijā. Krievija pievienojās konvencijas papildinājumam 1994. gada 9.

- decembrī. Latvija nav pievienojusies.
8. *Eiropas konvencija Par pārrobežu televīziju [European Convention on Transfrontier Television]*. Parakstīta: 1989. gada 5. maijā, Strasbūrā. Stājusies spēkā 1993. gada 1. maijā. Publicēts: European Treaty Series – No. 132. Latvija pievienojusies ar 14.05.1998. likumu *Par Eiropas konvenciju par pārrobežu televīziju*. Pieņemts 1998. gada 14. maijā; spēkā ar 1998. gada 29. maiju. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. gada 29. maijs, Nr. 157/158; *Ziņotājs*, 1998, Nr. 12.
  9. *Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija [Convention For The Protection Of Human Rights And Fundamental Freedoms]*. Parakstīta Romā 04.11.1950. Publicēta: European Treaty Series – No. 5. Latvija pievienojusies ar 04.06.1997. likumu *Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu*. Spēkā ar 13.06.1997. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 13.06.1997, 143/144.
  10. *Eiropas Kultūras konvencija [European Cultural Convention]*. Parakstīta: Parīzē, 1954. gada 19. Decembrī. Publicēta: European Treaty Series – No. 18. Latvija pievienojusies ar Augstākās Padomes 06.05.1992. lēmumu *Par pievienošanos 1954. gada 19. decembra Eiropas Kultūras konvencijai*. Latvijā spēkā no 1992. gada 7. maija. Publicēts: *Ziņotājs*, 1992. gada 4. jūnijs, Nr. 22; *Latvijas Vēstnesis*, 2003. gada 26. febr., Nr. 31.
  11. *Eiropas Sociālā harta [European Social Charter]*. Parakstīta: Turīnā, 1961. gada 18. oktobrī. Stājusies spēkā 1961. gada 18. oktobrī. Publicēta: *European Treaty Series – No. 35*. Latvija pievienojusies ar likumu *Par Eiropas Sociālo hartu*, pieņemts 06.12.2001, spēkā no 18.12.2001. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 18.12.2001, Nr. 183; *Ziņotājs*, 10.01.2002, Nr. 1.
  12. *Jaunā Eiropas Sociālā harta [European Social Charter (Revised)]*. Parakstīta: Strasbūrā, 1996. gada 8. Jūlijā. Publicēta: European Treaty Series – No. 163, Latvija nav pievienojusies.
  13. *Eiropas konvencija audiovizuālā mantojuma aizsardzībai [European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage]*. Parakstīta: Strasbūrā, 2001. gada 8. oktobrī, spēkā no 2008. gada 1. janvāra. Publicēta European Treaty Series – No. 183, Latvija nav pievienojusies.
  14. *Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām [Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights]*. (TRIPS līgums) Pielikums IC Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu, kas parakstīts 1994. gada 15. aprīlī Marakešā, Marokā. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. gada 30. dec., Nr. 388/399. Latvijā spēkā no 1999. gada 10. februāra. Par Marakešas līgumu par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: LR 1998. gada 17. decembra likums. Spēkā no 29.12.1998. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. gada 29. dec., Nr. 387; *Ziņotājs*, 1999, Nr. 2. Par Protokolu par Latvijas pievienošanos Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: LR 1998. gada 17. decembra likums (spēkā no 30.12.1998.) Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1998. gada 30. dec., Nr. 388/399; *Ziņotājs*, 1999, Nr. 2.
  15. *Protokols Par valsts apraides sistēmu dalībvalstīs pie Amsterdamas līguma, kas groza līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus*. Parakstīts Amsterdamā 02.10.1997. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, 10.11.97, C 340/109.
  16. *Konvencija par Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas dibināšanu [Convention Establishing the World Intellectual Property Organization]*. Parakstīta Stokholmā 1967. gada 14. jūlijā, grozīta 1979. gada 28. septembrī. Publicēta: *Latvijas Vēstnesis*, 2003. gada 10. apr., Nr. 56; Latvijā spēkā no 1993. gada 21. janvāra.
  17. *Konvencija Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību [Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works]*. Parakstīta Bernē 1886. gada 9. septembrī, revidēta Parīzē 1971. gada 24. jūlijā, papildināta 1979. gada 28. septembrī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 21.02.2003, Nr. 29. Latvija savu līdzdalību konvencijai (Parīzes 1971. gada 24. jūlija redakcijā, ar tās 1979. gada 28. septembra papildinājumiem) atjaunojusi 1995. gada 18. aprīlī ar MK rīkojumu Nr. 197. *Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas*

- darbu aizsardzību". Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 26.04.1995, Nr. 64; *Latvijas Vēstnesis*, 21.02.2003, Nr. 29.
18. *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par autortiesībām [WIPO Copyright Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 089, 11.04.2000, 8.–14 lpp. Latvija pievienojusies ar likumu Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām 2000. gada 3. februārī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 2000. gada 17. febr., Nr. 53/54; *Ziņotājs*, 2000, Nr. 5, spēkā ar 2000. gada 17. februāri.
  19. *Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par izpildījumu un fonogrammām [WIPO Performances and Phonograms Treaty]*. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī, Ženēvā. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 089, 11.04.2000, 15.–23. lpp. Stājies spēkā 2002. gada 6. martā. Latvija pievienojusies ar likumu Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par izpildījumu un fonogrammām 2000. gada 3. februārī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 2000. gada 17. febr., Nr. 53/54; *Ziņotājs*, 2000, Nr. 5, spēkā ar 2000. gada 17. februāri.
  20. *Konvencija Par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību. [Convention for the Protection of Industrial Property]*. Parakstīta Parīzē 1883. gada 20. martā. Pārskatīta 1900. gada 14. decembrī Briselē, 1911. gada 2. jūnijā Vašingtonā, 1925. gada 6. novembrī Hāgā, 1934. gada 2. jūnijā Londonā, 1958. gada 31. oktobrī Lisabonā un 1967. gada 14. jūlijā Stokholmā un grozīta 1979. gada 28. septembrī. Latvijas Republikas līdzdalība atjaunota (atzīstot šīs konvencijas Stokholmas 1967. gada 14. jūlija redakciju ar 1979. gada 28. septembra papildinājumiem) ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 11.06.1993. lēmumu Nr. 301 *Par Latvijas Republikas līdzdalību starptautiskajās konvencijās par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību*. Publicēts: *Ziņotājs*, 02.09.93, Nr. 29; *Latvijas Vēstnesis*, 17.06.1993, Nr. 39. Latvijā spēkā no 1993. gada 7. septembra.
  21. *Konvencija par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu [Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms]*. Parakstīta: 1971. gada 29. oktobrī. Ženēvā. Publicēts: WIPO Database of Intellectual Property WO 023 NE, 1. lpp. Publicēts Latvijā: *Latvijas Vēstnesis*, 1997. gada 8. apr., Nr. 89. Latvijā spēkā no 1997. gada 23. augusta. Latvija pievienojās ar likumu *Par Konvenciju par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu*. Pieņemts 1997. gada 24. martā; spēkā ar 1997. gada 8. aprīli. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 1997. gada 8. apr., Nr. 89; *Ziņotājs*, 1997, Nr. 9.
  22. *Konvencija par programmu nesošu signālu izplatīšanu ar satelīta palīdzību [Brussels Convention Relating to the Distribution of Programme – Carrying Signals Transmitted by Satellite (1974)]*. Parakstīta un stājās spēkā: 1979. gada 25. augustā. Publicēts: WIPO Database of Intellectual Property WO 025 NE, 3. lpp.
  23. *Par jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civillietās un komerclietās ar ES dalībvalstīm (Lugāno)*, 88/592/EEC, pieņemta Lugano 16.09.1988. Publicēta: OV, L 319, 25.11.1988., 9.–48. lpp. Latvijā nav publicēta.

Eiropas Savienības tiesību akti:

1. *Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas Dibināšanas līguma konsolidēta versija*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, C 321E, 19.12.2006.
2. *Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās. [1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (consolidated version)]*. Pieņemta Briselē 26.01.1998. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, C 27, 26.01.1998, 1.–27. lpp.
3. *Konvencija par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām [1980 Rome Convention on the law applicable to contractual obligations (consolidated version)]*, pieņemta Romā 26.01.1998. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, C 27, 26.1.1998, 34.–46. lpp.

4. Padomes Regula (EEK) Nr. 3842/86, (1986. gada 1. decembris), *kas nosaka pasākumus, lai aizliegtu viltotu preču laišanu brīvā*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 357, 18.12.1986, 1. lpp.
5. Komisijas Regula (EK) Nr. 1891/2004 (2004. gada 21. oktobris), *ar ko paredz piemērošanas noteikumus Padomes Regulas (EK) Nr. 1383/2003 par muitas rīcību attiecībā uz precēm, par kurām ir aizdomas, ka tās pārkāpj atsevišķas intelektuālā īpašuma tiesības, un pasākumiem, ko veic attiecībā uz precēm, kas ir pārkāpušas šādas tiesības*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 328, 30.10.2004, 16.–49. lpp.
6. Padomes Regula (EK) Nr. 44/2001 (2000. gada 22. decembris) *par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komerclietās (Brisele I)*, *Oficiālais Vēstnesis*, L 012, 16.01.2001, 1.–23. lpp.
7. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 864/2007 (2007. gada 11. jūlijs) *par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (Roma II)*, *Oficiālais Vēstnesis*, L 199/40; *Latvijas Vēstnesis*, 31.07.2007, 40.–49. lpp.
8. Padomes Regula (EK) Nr. 44/2001 (2000. gada 22. decembris) *par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komerclietās*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 012, 16.01.2001, 1.–23. lpp.
9. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 593/2008 (2008. gada 17. jūnijs), *par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I)*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 177, 04.07.2008, 6.–16. lpp.
10. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 864/2007 (2007. gada 11. jūlijs) *par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (“Roma II”)*. Publicēts latviešu valodā *Oficiālais Vēstnesis*, L 199/40, 31.07.2007, 40.–49. lpp.
11. Padomes 1989. gada 3. oktobra Direktīva 89/552/EEK *par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 298, 17.10.1989, 23.–30. lpp.
12. Padomes Direktīva 91/250/EEK (1991. gada 14. maijs) *par datorprogrammu tiesisko aizsardzību*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 122, 17.05.1991, 42.–46. lpp.
13. Padomes Direktīva 92/100/EEK (1992. gada 19. novembris) *par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā*, Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 346, 27.11.1992, 61. lpp.
14. Padomes Direktīva 93/83/EEK (1993. gada 27. septembris) *par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļu retranslācijai*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 248, 06.10.1993, 15.–20. lpp.
15. Padomes Direktīva 93/98/EEK (1993. gada 29. oktobris) *par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 290, 24.11.1993, 9.–10. lpp.
16. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 96/9/EK (1996. gada 11. marts) *par datubāzu tiesisko aizsardzību*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 077, 27.03.1996, 20. lpp.
17. Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 30. jūnija Direktīva 97/36/EK, *ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 202, 30.07.1997, 60.–71. lpp.
18. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) *par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 167, 22.06.2001, 10.–19. lpp.
19. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/84/EK (2001. gada 27. septembris) *par tālākpārdošanas tiesībām par labu mākslas oriģināldarba autoram*. Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis*, L 272, 13.10.2001, 32.–30. lpp.
20. Padomes Regula (EK) Nr. 1383/2003 (2003. gada 22. jūlijs) *Par muitas rīcību attiecībā uz precēm, par kurām ir aizdomas, ka tās pārkāpj atsevišķas intelektuālā īpašuma tiesības, un*

- pasākumiem, ko veic attiecībā uz precēm, kas ir pārkāpušas šādas tiesības. Publicēts: Oficiālais Vēstnesis, L 196, 02.08. 2003, 7. lpp.*
21. Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2004/48/EK (2004. gada 29. aprīlis) *par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Publicēts: Oficiālais Vēstnesis, L 157, 30.04.2004, 45.–86. lpp.*
  22. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/65/EK (2007. gada 11. decembris), ar ko groza Padomes Direktīvu 89/552/EEK *par dažu tādu televīzijas raidījumu veidošanas un apraides noteikumu koordinēšanu, kas ietverti dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos. Publicēts: Oficiālais Vēstnesis, L 332, 18.12.2007, 27.–45. lpp.*
  23. Eiropas Parlamenta 2007. gada 13. marta rezolūcija par Komisijas 2005. gada 18. oktobra Ieteikumu par likumīgu mūzikas tiešsaistes pakalpojumu autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārrobežu pārvaldījumu (2005/737/EK). Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis, C 301, 64. lpp.*
  24. Komisijas Ieteikums (2005. gada 18. maijs) par likumīgu mūzikas tiešsaistes pakalpojumu autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārrobežu pārvaldījumu (Dokuments attiecas uz EEZ). Publicēts: *Oficiālais Vēstnesis, L 276, 21.10.2005, 54.–57. lpp.*
  25. Measures against sound and audiovisual piracy. Recommendation Nr. R (95)1 and explanatory memorandum, Council of Europe Publishing, 1995.
  26. Council of Europe Committee of Ministers: Recommendation Rec (2002) 7 of the Committee of Ministers to member states on measures to enhance the protection of the neighbouring rights of broadcasting organization (adopted 11.09.02 at the 807th meeting of the Ministers Deputies).
  27. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social – Committee: The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market, (Text with EEA relevance), COM/2004/0261 final).

Latvijas Republikas tiesību akti:

1. *Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu. Deklarācija, pieņemta 1990. gada 4.maijā. Publicēts: Ziņotājs, Nr. 20 1990. gada 17. maijā.*
2. *Par Latvijas Republikas valstisko statusu. Likums, pieņemts 1991. gada 21. augustā. Publicēts: Ziņotājs, Nr. 42, 1991. gada 24 . oktobrī.*
3. *Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta 1922. gada 15. februārī. Publicēts: Vēstnesis, 01.07.1993, Nr. 43, atjaunota ar 21.08.1991. likumu Par Latvijas Republikas valstisko statusu (pieņemts 21.08.1991, Ziņotājs, 24.10.1991, Nr. 42) un 04.05.1990. deklarāciju Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu (Pieņemta 04.05.1990. Publicēts: Ziņotājs, 17.05.1990, Nr. 20).*
4. *Civillikums. Pieņemts 28.01.1937, spēkā no 01.09.1992. Publicēts: Ziņotājs, 30.01.1992, Nr. 4.*
5. *Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998, spēkā no 01.03.1999. Publicēts: Ziņotājs, 03.12.1998, Nr. 23; Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998, Nr. 326/330.*
6. *Krimināllikums. Pieņemts 17.06.1998, spēkā no 01.04.1999. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998, Nr. 199/200; Ziņotājs, 04.08.1998, Nr. 15.*
7. *Kriminālprocesa likums. Pieņemts 21.04.2005, spēkā no 01.10.2005. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005, Nr. 74; Ziņotājs, 09.06.2005, Nr. 1.*
8. *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. Pieņemts 07.12.1984, spēkā no 01.07.1985. Publicēts: Ziņotājs, 20.12.1984, Nr. 51.*
9. *Likums Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem. Pieņemts 20.12.1990, spēkā no 01.01.1991. Publicēts: Ziņotājs, 14.02.1991, Nr. 5.*
10. *Likums Par iedzīvotāju ienākuma nodokli. Pieņemts 1993. gada 11. maijā. Publicēts: Ziņotājs, 10.06.1993, Nr. 22/23.*
11. *Radio un televīzijas likums. Pieņemts 24.08.95. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 08.09.1995, 137,*
12. *Reklāmas likums. Pieņemts 20.12.1999. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10.01.2000, Nr. 7.*
13. *Likums Par valsts sociālo apdrošināšanu. Pieņemts 01.10.1997. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 21.10.1997, Nr. 274/276; Ziņotājs, 27.11.1997, Nr. 2.*

14. Likums *Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām*. Pieņemts 03.02.2000. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 17.02.2000, Nr. 53/54.
  15. Likums *Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par izpildījumu un fonogrammām*. Pieņemts 03.02.2000. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 17.02.2000, Nr. 53/54.
  16. *Autortiesību likums*. Pieņemts 2000. gada 6. aprīlī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 27.04.2000, Nr. 148/150 (Grozījumi: 06.03.2003. *Latvijas Vēstnesis*, 21.03.2008, Nr. 45; 22.04.2004. *Latvijas Vēstnesis*, 01.05.2004, Nr. 69; 08.02.2007, *Latvijas Vēstnesis*, 23.02.2007, Nr. 33; 06.12. 2007. *Latvijas Vēstnesis*, 22.12.2007, Nr. 206).
  17. Likums *Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem*. Pieņemts 1994. gada 13. janvārī. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 26.01.1994, Nr. 11 (142), spēkā no 09.02.1994.
  18. *Elektronisko sakaru likums*, pieņemts 28.10.2004, spēkā no 01.12. 2004. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 17.11.2004, Nr. 183; *Ziņotājs*, 09.12.2004, Nr. 23.
  19. *Grozījumi Autortiesību likumā*. Pieņemti: Rīgā 2007. gada 23.februārī, spēkā no 01.03.2007. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 23.02.2007, Nr. 33; *Ziņotājs*, 22.03.2007, Nr. 6.
  20. Likums “Par Konvenciju par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanas Konvencijai par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, kura atvērta parakstīšanai Romā 1980. gada 19. jūnijā, un Pirmajam un Otrajam protokolam par tās interpretāciju, ko veic Eiropas Kopienu Tiesa”. Pieņemts 08.12.2005. Publicēts *Latvijas Vēstnesis*, 29.12.2005, 209 (3367).
  21. MK 26.09. 2006. Noteikumi Nr. 793. *Likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” normu piemērošanas kārtība*, spēkā no 30.09.2006. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 29.09.2006, Nr. 156; *Ziņotājs*, 23.11.2006, Nr. 22
  22. MK 20.11.2001. Noteikumi Nr. 487 *Filmu izplatīšanas noteikumi*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 27.11.2001, Nr. 171.
  23. MK 10.05.2005. Noteikumi Nr. 321 *Noteikumi par tukšo materiālo nesēju un reproducēšanai izmantojamo iekārtu atlīdzības lielumu un tās iekasēšanas, atmaksāšanas, sadales un izmaksas kārtību*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 13.05.2005, Nr. 76.
  24. MK 04.10.2005. Noteikumi Nr. 749 *Kārtība, kādā veicami muitas kontroles pasākumi intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 07.10.2005, Nr. 160.
  25. MK 21.08. 2007. Noteikumi Nr. 565 *Kārtība, kādā aprēķina, izmaksā un sadala atlīdzību par publisko patapinājumu*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 28.08.2007, Nr. 138; *Ziņotājs*, 25.10.2007, Nr. 20.
  26. MK 18.04.1995. Rīkojums Nr. 197 *Par Latvijas Republikas klātbūtnes atjaunošanu Bernes konvencijā “Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību”*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 26.04.1995, Nr. 64.
  27. MK 2007. gada 30. jūlija rīkojums Nr. 470 *Par atteikumu nodot privatizācijai autora mantiskās izņēmuma tiesības uz Valsts Rīgas kinostudijā uzņemtajām filmām*. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 01.08.2007, Nr. 123.
  28. *Koncepcija par starptautisko privāttiesību nacionālo regulējumu*. Apstiprināta 03.11.2006. ar MK Rīkojumu Nr. 859 *Par Koncepciju par starptautisko privāttiesību nacionālo regulējumu*. Spēkā no 03.11.2006. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 07.11.2006, Nr. 177.
- Nav spēkā:
29. Latvijas Tautas Saeimas 1940. g. 21. jūlija *Deklarācija par Latvijas iestāšanos PSRS sastāvā*. Padomju varas atjaunošana Latvijā un Latvijas PSRS iestāšanās PSRS sastāvā: Dokumenti un materiāli. Rīga: Zinātne, 1987. 207 lpp.
  30. *Likums par autora tiesībām*. Krievijas Impērijas likumu kopojuma X sējuma I daļa 695¹.–695⁷⁵. Panti. Pieņemts: 1911. gada 20. martā. Publicēts: Krievijas likumu krājums Nr. 560.

31. *Autora tiesību likums*. Pieņemts 07.05.1937. Publicēts: Likumu un noteikumu krājums, 24.05.1937, Nr. 11.
32. *Likums par radiofonu autoru honorāru tarifiem*. Pieņemts 12.05.1937. Publicēts: Likumu un noteikumu krājums, 12.06.1937, Nr. 14.
33. *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilt kodekss*. Pieņemts 27.12.1963, stājās spēkā 01.06.1964. Publicēts: *Oficiāls teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli*. LPSR Tieslietu ministrija. Rīga: Avots, 1988. 579 lpp.
34. *Likums Par autortiesībām un blakustiesībām, pieņemts 1993. gada 15. maijā*. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.93. Nr. 22.
35. LR Augstākās Padomes 11.05.1993. lēmums *par LR likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās kārtību*. Pieņemts Latvijas Republikas Augstākajā Padomē. Publicēts: *Ziņotājs*, 10.06.1993, Nr. 22.
36. Latvijas PSR Ministru Padomes 1953. gada 12. maija lēmums Nr. 343 *Par Latvijas PSR Kultūras ministrijas Galvenā Radioinformācijas pārvaldes izveidi*. LTV arhīva materiāli.
37. Latvijas PSR Ministru Padomes 1957. gada 13. jūlija lēmums Nr. 343 *Par Radioraidījumu un televīzijas komitejas izveidi pie Latvijas PSR Ministru Padomes*. LTV arhīva materiāli.
38. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1962. gada 13. augusta dekrēts *Par Radioraidījumu un televīzijas komitejas pārdēvēšanu par Latvijas PSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komiteju*. LTV arhīva materiāli.
39. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1963. gada 22. jūnija dekrēts *Par Latvijas PSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komitejas pārdēvēšanu par Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts Radioraidījumu un televīzijas komiteju*. LTV arhīva materiāli.
40. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1966. gada 19. augusta dekrēts *Par Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts Radioraidījumu un televīzijas komitejas pārdēvēšanu par Radioraidījumu un televīzijas komiteju pie Latvijas PSR Ministru Padomes*. LTV arhīva materiāli.
41. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1978. gada septembra dekrēts *Par Radioraidījumu un televīzijas komitejas pie Latvijas PSR Ministru Padomes pārdēvēšanu par Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts televīzijas un radioraidījumu komiteju*. LTV arhīva materiāli.
42. Augstākās Padomes 1990. gada 29. maija lēmums *Par Latvijas Republikas radio un televīzijas komiteju*. Publicēts: *Ziņotājs*, 07.06.1990, Nr. 23.
43. Nolikums *Par Latvijas Republikas Radio un televīzijas komiteju*. Apstiprināts ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 1990. gada 27. septembra lēmumu. Publicēts: *Ziņotājs*, 1990, Nr. 42, zaudējis spēku no 06.05.92. ar LR AP 06.05.92 lēmumu.
44. Augstākās Padomes 06.05.1992. lēmums *Par Latvijas Republikas likuma “Par radio un televīziju” spēkā stāšanās kārtību*. Publicēts: *Ziņotājs*, 04.06.1992, Nr. 22.
45. *Valsts uzņēmuma – Latvijas Televīzija statūti*. Apstiprināti ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 1992. gada 18. jūnija lēmumu. Publicēts: *Ziņotājs*, 09.07.1992, Nr. 27.
46. LPSR Ministru Padomes 382. lēmums *Par autoratlīdzību par zinātnisku, literāru un mākslas darbu izdošanu*. Pieņemts 22.06.1977, spēkā no 22.06.1977. Publicēts: *Ziņotājs*, 04.08.1977, Nr. 31. Zaudējis spēku no 27.09.1979.
47. LPSR Ministru Padomes 79. lēmums *Par autoratlīdzību par literatūras un mākslas darbu publisku izpildījumu*. Pieņemts 27.02.1978, spēkā no 27.02.1978. Publicēts: *Ziņotājs*, 13.04.1978, Nr. 15. Zaudējis spēku no 18.01.1989.
48. LPSR Latvijas Ministru Padomes 11. lēmums, pieņemts 18.01.1989. *Par autoratlīdzības normu un likmju par literatūras un mākslas darbu publisku izpildījumu noregulēšanu*, spēkā no 18.01.1989. Zaudējis spēku no 18.12.1991.

Citu valstu tiesību akti:

1. **Austrija:** *Federal Law BGBl No. 111 of 1936 on Copyright in Works of Literature and Art and on Neighboring Rights (Copyright Law)* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=169>.
2. **Beļģija:** *Law of June 30, 1994 on Copyright and Neighboring Rights*, as amended by the Law of April 3, 1995). Officially published in: *Moniteur belge/Belgisch Staatsblad*, 27.07.1994, p. 19297 & 22.11.1994 (erratum), p. 19297 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=348>.
3. **Bulgārija:** *Law on Copyright and Neighboring Rights* of June 16, 1993. Officially published in: *State Gazette (SG)*, 29.06.1993, No. 56 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=426>.
4. **Čehijas Republika:** *Law No. 121/2000 Coll. of 7 April 2000 on Copyright, Rights Related to Copyright and on the Amendment of Certain Laws (Copyright Act)* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=962>.
5. **Dānija:** *Act on Copyright No. 395 of June 14, 1995* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1062>.
6. **Francija:** *Law on the Intellectual Property Code (Legislative Part)* [No. 92-597 of July 1, 1992, as last amended by Laws Nos. 94-361 of May 10, 1994, and 95-4 of January 3, 1995]. Officially published in: *Journal officiel de la République française*, 11.05.1994 – 04.01.1995 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1551>.
7. **Francija:** *Copyright (Part I), Code (Consolidation)*, 01.07.1992 (27.03.1997), No. 92-597 (No. 97-283) – [atsauce 08.11.2008.]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=1610
8. **Grieķija:** *Law Copyright, Related Rights and Cultural Matters, 2121/1993*. Officially published in: *Official Journal (FEK)*, 04.03.1993, No. 25 A' – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1790>.
9. **Holande:** *The Copyright Act, 1912* (as last amended by the Law of October 27, 1972). Officially published in: *Staatsblad*, 1972, No. 579 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3177>.
10. **Islande:** *The Copyright Act* (as amended by Acts No. 78/1984, No. 57/1992 and No. 145/1996). Officially published in: *Official Journal A*, 1972, No. 73 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=2451>.
11. **Itālija:** *Law No. 633 of April 22, 1941, for the Protection of Copyright and Other Rights Connected with the Exercise Thereof* (as amended up to November 16, 1994). Officially published in: *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*, 16.07.1941, No. 166 & 16.12.1994, No. 293 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=2475>.
12. **Kipra:** *The Copyright Law No. 59, of December 3, 1976*, as last amended by Law No. 18(I), 1993 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=920>.
13. **Krievija:** *Гражданский Кодекс Российской Федерации*, Принят Государственной Думой 24 ноября 2006 года, Одобрен Советом Федерации 8 декабря 2006 года. Раздел VII. Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации.
14. **Lielbritānija:** *Copyright, Designs and Patents Act 1988* – [atsauce 31.09.2009.]. Pieejams: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/ukpga_19880048_en_1.
15. **Luksemburģa:** *Law on Copyright* of 29 March 1972. Officially published in: *Mémorial*, 1972, No. 810 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=2891>.
16. **Malta:** *Copyright Act* of April 25, 2000 (Act No. XIII of 2000) (as amended by Acts VI of 2001 and IX of 2003) – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3069>.

17. **Norvēģija:** *Act No. 2 of 12 May 1961 relating to Copyright in Literary, Scientific and Artistic Works, etc*, with subsequent Amendments, latest of 16 April 1999, Act No. 19 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3284>.
18. **Polija:** *Act of 4 February 1994 on Copyright and Neighboring Rights*. Officially published in: *Monitor Polski*, 23.02.1994, No. 24, item 83 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3500>.
19. **Portugāle:** *Code of Copyright and Related Rights* (No. 45/85 of September 17, 1985, as last amended by law No. 114/91 of September 3, 1991). Officially published in: *Diário da República*, I Série, 17.09.1985, No. 214, p. 2970 and *Diário da República*, 03.09.1991, No. 202 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3515>.
20. **Slovēnija:** *Copyright and Related Rights Act* of 30 March 1995 as last amended on 1 February 2006 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=5041>.
21. **Somija:** *Copyright Act* (Law No. 404 of July 8, 1961, as last Amended by Law No. 365 of April 25, 1997) – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1512>.
22. **Spānija:** *Law on Intellectual Property, regularizing, clarifying and harmonizing the applicable statutory provisions* (approved by Royal Legislative Decree 1/1996 of April 12, 1996, and amended by Law 5/1998 of March 6, 1998, incorporating Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the Legal Protection of Databases). Officially published in: *Boletín Oficial del Estado*, 22.04.1996, No. 97 & 07.03.1998, No. 57 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1373>.
23. **Turcija:** *Law No. 5846 of 5 December 1951, on Intellectual and Artistic Works*, as last amended on 7 June 1995 by Law No. 4110. Officially published in: *Resmi Gazete*, 13.12.1951, No. 7931 & 12.06.1995, No. 22311 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3843>.
24. **Ungārija:** *Act No. III of 1969 on Copyright*, as last amended by Act No. LXXII of 1994 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=2184>.
25. **Vācija:** *Law on the Administration of Copyright and Neighboring Rights* (Copyright Administration Law) of September 9, 1965, as last amended by Law of June 23, 1995, Officially published in: *Bundesgesetzblatt*, Teil I, 28.10.1994, p. 3210 and Teil I, 1965, p. 1294 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=975.
26. **Vācija:** *Copyright Law (Consolidation)*, 09.09.1965 (16.07.1998), Officially published in: *Bundesgesetzblatt*, Teil I, 1965, p. 1273; Teil I, No. 27, 20.05.1998, p. 902 – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1034>.
27. **Zviedrija:** *Act on Copyright in Literary and Artistic works* (No. 729, of December, 30, 1960, as amended up to April 1st, 2000). Officially published in: *Svensk författningssamling SFS 1960:729 Ändringar införda t.o.m. SFS 1995:1274* – [atsauce 16.09.2008.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3611>.
28. **Zviedrija:** *Act On Mediation In Certain Copyright Disputes* (19.06.1980) – [atsauce 16.10.2009.]. Pieejams: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3668>.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Promocijas darbs „Autortiesību un blakustiesību ieguves un izmantošanas problēmas raidorganizāciju darbībā Eiropas apraides zonā” izstrādāts LU Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību katedrā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Ingrīda Veikša _____ . 2010.

PIELIKUMI

1. PIELIKUMS. RAIDORGANIZĀCIJU BLAKUSTIESĪBU ATRAŠANĀS VIETA TIESĪBU SISTĒMĀ

- 1) Latvijas Republikas Satversme (113. pants)
- 2) Vispārējie starptautiskie nolīgumi, kur noteiktas autoru tiesības:
  - a) Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (27. pants),
  - b) Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (15. pants)
- 3) Starptautiskie nolīgumi intelektuālā īpašuma jomā:
  - a) 1961. gada 26.oktobrī Romā parakstītā konvencija Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību,
  - b) citas konvencijas (autortiesību, rūpnieciskā īpašuma tiesību, preču zīmju utt. aizsardzībai), 1883. gada 20. marta Parīzes konvencijā par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību, 1886. gadā Bernē parakstītā konvencija Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību, Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgums par autortiesībām, Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgums par izpildījumu un fonogrammām.
- 4) Latvijā pieņemtie tiesību akti intelektuālā īpašuma jomā:
  - a) Autortiesību likums,
  - b) citi likumi (Patentu likums, Dizainparaugu aizsardzības likums, Pusvadītāju topogrāfiju aizsardzības likums, Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm u.c.),
  - c) Ministru kabineta noteikumi (par filmu izplatīšanas kārtību, par nesēja atlīdzības administrēšanu, par muitas kontroles pasākumiem, par publisko patapinājumu u.c.).
- 5) Latvijas Autortiesību likumā noteiktā aizsardzība
  - a) blakustiesības
  - b) citas tiesības (autoru tiesības, datu bāzes veidotāju tiesības)
- 6) Blakustiesības
  - a) raidorganizāciju tiesības
  - b) citu subjektu (izpildītāji, fonogrammu producenti, filmu producenti) tiesības.

Shematiski tas izskatās šādi:

Starptautisko nolīgumu vidū:

Romas konvencija	Bernes konvencija	Parīzes konvencija	TRIPS	WCT	WPPT

Latvijas normatīvo aktu vidū:

Autortiesību likums	Preču zīmju likums	Patentu likums	Dizainparaugu likums	Pusvadītāju topogrāfijas likums	MK noteikumi

Latvijas Autortiesību likumā:

Blakustiesības	Autoru tiesības	Datu bāzes veidotāju tiesības

Latvijas Autortiesību likumā aizsargāto blakustiesību vidū:

Raidorganizāciju tiesības	Izpildītāju tiesības	Fonogrammu producentu tiesības	Filmu producentu tiesības

2. PIELIKUMS. SALĪDZINĀMO TIESĪBU TABULAS
1) TABULA. TIESĪBU KOLEKTĪVĀ PĀRVALDĪJUMA ORGANIZĀCIJU DARBĪBA

Valsts	Organizācijas licencē un/vai pārrauga	Strīdu izšķiršanas metodes	Atbildības noteikšana	Līgumu slēgšana	Specifiski noteikumi
Beļģija	Ministrija, kas atbild par autortiesību ievērošanu. Var atsaukt pilnvarojumu, ja nosacījumi netiek pildīti. Jābūt pamatotam iemeslam, lai atteiktu vai atsauktu pilnvarojumu Komisionieris (pilnvarotā persona), kuru nosaka tāpat kā SIA reidentu. Ministrs sūta delegātu pārbaudīt organizāciju. Ministrs var uzsākt juridiskas darbības, lai sodītu par likuma vai statūtu pārkāpumiem.				Nekas nevar ierobežot autoru pilnvarot organizāciju pārvaldīt viņa darbus vai pārvaldīt tos pašam. Ja autors izstājas no organizācijas, viņam ir pienācīgā laikā jābrīdina organizācija.
Bulgārija	Nav jāautorizē. Kultūras ministrija tikai reģistrē.				Obligātā kolektīvā pārvaldījuma gadījumā pārstāv visus autorus: gan biedrus, gan ne-biedrus, balstoties uz vienādiem noteikumiem.
Čehija	Kultūras ministrija. Var atsaukt, ja organizācija nepilda likumā noteiktās prasības.				Kolektīvo pārvaldījumu iedala nozarēs – literārie, zinātniskie, teātra, muzikālie, grafiskie, arhitektūras darbi. Jāslēdz līgums ar lietotājiem un jāvienojas, kādā veidā un uz kādiem noteikumiem darbi var tikt izmantoti. Jāveido speciāls fonds pamatoto sūdzību un prasījumu apmaksai.
Dānija		(1) Ja nav rezultāta sarunām par vienošanos, katra puse var pieprasīt vidutāju. (2) Vidutāja pieprasījumi jāadresē Kultūras ministrijai. Pieprasījumu var iesniegt, kad viena no pusēm ir pārtraukusi sarunas vai atteikusies tās uzsākt,			Valdības vai municipālās iestādes un citas sociālās vai bezpeļņas iestādes var redzes un dzirdes invalīdiem skaņas vai video versijā veidot kopijas darbiem, ko pārraida radio un TV, ja tiek ievēroti paplašinātā kolektīvā līguma 50. nodaļas nosacījumi.

		vai ja sarunas ne pie kāda rezultāta neved. Tālākie noteikumi tādi paši kā Zviedrijai.			Paplašināto kolektīvo līgumu var izmantot lietotāji, kas ir vienojušies par darba konkrētu izmantošanu ar organizāciju, kas pārstāv lielu skaitu dāņu autoru noteiktiem darbu tipiem. Paplašinātā līguma licence ļauj lietotājiem izmantot citus tāda paša rakstura darbus, lai gan to autorus organizācija nepārstāv. (2) Nepārstāvētie autori var pieprasīt individuālu atlīdzību, lai gan tādas tiesības neparādās ne līgumā ar lietotāju, ne organizācijas noteikumos par atlīdzību. Individuālās atlīdzības apjomu var noteikt saskaņā ar 47.nodaļas noteikumiem. Atlīdzības prasību var iesniegt vienīgi organizācijai.
Francija	Autortiesību aģentūru statūtu projekts un vispārīgie noteikumi jāadresē ministram, kas atbild par kultūru. Viena mēneša laikā no saņemšanas brīža ministrs var vērsties pirmās instances tiesā, ja pastāv pamatoti un nopietni iemesli attiecībā uz aģentūras reģistrēšanu. Autortiesību aģentūrai savi gada finanšu pārskati jāiesniedz ministram, kas atbild par kultūru, un vismaz divus mēnešus pirms pārbaudes ģenerālajā sapulcē jāiesniedz ministram projekti aģentūras statūtu vai noteikumu labojumiem.	Visi strīdi, kas atrodas civiltiesu jurisdikcijā, jāiesniedz izskatīšanai kompetentā tiesā, neietekmējot cietušās puses tiesības uzsākt kriminālprocesu saskaņā ar likuma vispārējiem nosacījumiem. Par komerciālu fonogrammu izmantošanu. Atlīdzības grafiks un maksājumu kārtība jāizstrādā īpašos līgumos par katru darbības jomu starp organizācijām, kas pārstāv izpildītājus, fonogrammu producentus un personas, kas lieto fonogrammas. Ja vienošanās netiek panākta sešu mēnešu laikā no šī likuma stāšanās spēkā vai vienošanās netiek panākta iepriekšējā līguma termiņa beigās, atlīdzības grafiku un			<i>Izņēmums – parodija u.tml.</i> Šo tiesību saņēmēji nedrīkst aizliegt parodiju, pasticho un karikatūru, ievērojot žanra noteikumus.

		maksājumu kārtību izlemj komiteja, kuras galvgalī atrodas miertiesnesis, ko nozīmē Kasācijas tiesas pirmais prezidents. Komitejā vēl ietilpst viens Valsts Padomes biedrs, ko nozīmē Valsts Padomes viceprezidents, viens kvalificēts darbinieks, ko nozīmē par kultūru atbildīgais ministrs, un vienāds skaits biedru, ko nozīmē organizācijas, kas pārstāv atbildības saņēmējus, un biedri, ko nozīmē organizācijas, kas pārstāv personas, kas lieto aizsargātos autordarbus vai blakustiesību objektus. Par kultūru atbildīgais ministrs ar rīkojumu nosaka organizācijas, kurām ir tiesības nozīmēt komitejas biedrus un personu skaitu, ko katra organizācija drīkst nozīmēt.			
Grieķija	Pirms uzsākt darbību, autortiesību aģentūrai, kas ir uzņēmusies vai piedāvā uzņemties autoru mantisko tiesību aizsardzības vadību, jāiesniedz Kultūras ministrijai attiecīgs paziņojums kopā ar savu statūtu kopiju, kurā iekļauta vismaz minimāla informācija. Kultūras ministrijai paziņojums un statūti ir jāpārbauda. Ja tur sniegtā informācija norāda uz atbilstību likumam, ministrijai jāpiešķir darbības atļauja aģentūrai. Kultūras ministrijai jāuzrauga autortiesību aģentūru darbība, lai tā atbilstu likumam un viņu statūtiem. Pēc lūguma	Lietotājus pārstāvošas organizācijas kopā ar autortiesību aģentūrām var, rakstiski vienojoties, nozīmēt šķīrējtiesnesi, konkrēti pēc vārda vai amata, lai noteiktu atbildības apjomu, kas lietotājam jāmaksā pirms radušās nesaskaņas. Pirms tiek pieņemts galīgais lēmums par alīdzību, šķīrējtiesnesis var pieprasīt no lietotāja avansa maksājumu. Tādējādi nozīmētam šķīrējtiesnesim ir ekskluzīvas tiesības risināt nesaskaņas. Viņa lēmumi ir objektīvi. Kultūras ministrs var pats izlemt nozīmēt	Maksu, ko maksā autoram citas līgumpuses par mantisko tiesību nodošanu, nosaka kā procentus, par kuriem puses brīvi vienojas. Aprēķinus balsta uz kopējiem ieņēmumiem bez izņēmumiem vai uz kopējiem izdevumiem, vai uz kopējiem ieņēmumiem un izdevumiem kombinētā veidā, ņemot vērā līgumpuses darbību darba izmantošana gaitā. (1) Piešķirot lietotājiem iekārtu, lai izmantotu	Aģentūra nevar bez pamatota iemesla atteikties slēgt līgumu ar lietotāju. Ja potenciālajam lietotājam šķiet, ka aģentūras pieprasītā maksa ir pārāk liela, salīdzinot ar parasto tarifu līdzīgos apstākļos, tad potenciālajam lietotājam jāmaksā aģentūrai avansā pirms lietošanas vai nu atlīdzību, ko prasa, vai nu	

	autortiesību aģentūrai jāiesniedz savi norēķinu pārskati Kultūras ministrijai pārbaudei un jāiesniedz jebkura informācija, kas nepieciešama darbības efektīvai uzraudzībai. Ja autortiesību aģentūra ir bezpeļņas organizācija, tās norēķinus pārbauda zvērināti auditori neatkarīgi no kompānijas statusa. Ja tiek atklāts nopietns likuma vai statūtu pārkāpums, Kultūras ministrijai, tad ministrija var uzlikt aģentūrai administratīvo sodu 500 000 līdz 10 miljonu drahtu apmērām, neietekmējot citu sodu piemērošanu.	šķīrējtiesnesi. Tādā gadījumā puses vēršas pie šķīrējtiesneša labprātīgi un vienojoties. Autortiesību aģentūrām jāizveido atlīdzību saraksti (atlīdzības tarifi) un jāizplata tie vismaz trijos dienas laikrakstos, viens no kuriem ir finanšu laikraksts. Veidojot un pielietojot atlīdzības tarifus, aģentūrām jāvairās no nekonsekvences un diskriminācijas.	atļautos darbus, aģentūra pieprasa no lietotāja samaksu procentos.	summu, ko pēc lūguma nosaka pirmās instances tiesa kā atlīdzību, kas parasti tiek maksāta līdzīgos apstākļos saskaņā ar aizsardzības pasākumiem. Galīgo lēmumu par atlīdzību pieņem kompetentā tiesa.	
Malta	Prasību autorizēt organizāciju jāiesniedz attiecīgajā Ministrijā. Ministrija neizsniedz atļauju, ja: 1) statūti neatbilst Autortiesību likumam vai Civillikumam, 2) organizācijas vadītājam nav profesionālās kvalifikācijas, lai veiktu uzticēto darbu, 3) organizācija nav spējīga veikt darbību, 4) šajā pašā jomā jau ir apstiprināta organizācija, kas apmierinoši veic funkcijas				
Norvēģija	Kultūras un Zinātnes lietu ministrija izveido valdi, kas nodarbojas ar autortiesību lietām. Valde izskata lietas, ja līgums nav noslēgts sešu mēnešu laikā no sarunu sākuma. Valdes darbu apmaksā valsts. no citām personām, kas piedalās raidījumu veidošanā				
Polija	Kultūras un Mākslas ministrija	Autortiesību Komisiju izveido		Nevar atteikt	Ja divas vai vairāk organizācijas

	dod licenci tādai organizācijai, kas garantē tai uzticēto tiesību pienācīgu pārvaldīšanu. Ja tiek konstatēts, ka darbības lauks netiek pārvaldīts, pilnvarojumu var atsaukt.	Kultūras un mākslas ministrija, kas sastāv no 40 arbitriem vienādās proporcijās no kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, autoru, izpildītāju un producentu savienībām, izmantotāju savienībām, radio un televīzijas organizācijām. Komisija sešu arbitru un priekšsēdētāja, ko nosaka Ministrija, sastāvā apstiprina vai noraida atlīdzības skalu, apjomu kolektīvi pārvaldāmajiem darbiem. Komisija trīs cilvēku sastāvā, no kuriem divus nozīmē katra puse no arbitru vidus, un trešo izvirza abi pirmie, risina strīdus, kas saistīti ar atlīdzības skalas piemērošanu. Ja kāda no pusēm nav apmierināta ar lēmumu, to var 14 dienu laikā pārsūdzēt parastā tiesā.		līguma noslēgšanu bez būtiska iemesla.	eksistē vienā pārvaldes laukā, kompetento organizāciju nosaka Autortiesību komisija.
Slovēnija	Intelektuālā īpašuma birojs, kurš izsludina valsts iepirkuma konkursu. Pilnvarojumu var atsaukt.		Organizācija pieņem tarifus un nodot tos Birojam apstiprināšanai. Tarifi jāpublicē oficiālā laikrakstā. Var būt speciāli tarifi, kas noteikti līgumā starp organizāciju un lietotājiem vai to asociācijām. Saskaņā ar šo likumu organizācijas, kas pārstāv noteiktu darbu kategoriju autorus un tādu darbu lietotājus vai viņu asociācijas, var: 1. izstrādāt vispārīgus autortiesību darbu lietošanas noteikumus, 2. noslēgt tarifu līgumus.	Organizācijas pienākums ir noslēgt līgumus ar darbu izmantotājiem. Ja puses nevar vienoties par atlīdzības apjomu, tiek uzskatīts, ka tiesības ir nodotas, ja organizācijas prasītais atlīdzības apjoms saskaņā ar tās tarifiem tiek noguldīts organizācijas vai tiesas depozītā.	Katras darbu kategorijas pārvaldīšanu var uzticēt tikai vienai organizācijai. Ne vairāk kā 30% var tikt paturēti administrēšanas izmaksu segšanai. Organizācijas līgumi ar autoriem nevar pārsniegt 5 gadus, pēc tam tie jāpārslēdz. Laikā, kad autors nodevis savu tiesību administrēšanu organizācijai, viņam pašam nav tiesību personīgi administrēt šīs tiesības. Tiesības, kuras pārvalda tikai kolektīvi, var pārvaldīt arī tad, ja nav noslēgti autoru līgumi. Biznesa uzņēmumiem var atteikt darbības licenci, ja tie nav noslēguši līgumu ar organizāciju.
Spānija		Arbitrāžas komisija risina			

		strīdus starp 1) administratīvām vienībām un lietotāju asociācijām; 2) administratīvām vienībām un raidorganizācijām par ne-ekskluzīvu pilnvarojumu attiecībā uz tiesībām, pamattarifu noteikšanu, līgumu noslēgšanu.			
Ungārija					Par raidorganizācijas programmu izmantošanu ir jāmaksā atlīdzība.. Ja darbi tiek pārraidīti kabeļos radio vai TV organizācijas programmā vai kāds uzņēmums tos pārraida oriģinālā kabeļu programmā, un šie darbi tiek vienlaikus pārraidīti kabeļos ar citas organizācijas starpniecību, tad autora atļauja (radio vai TV organizācijas un/vai oriģinālprogrammu kabeļu raidorganizācijas) tiek uzskatīta par dotu, ja organizācija, kas veic vienlaicīgo pārraidi, ir samaksājusi Ungārijas autortiesību aizsardzības birojam honorāru, ko nosaka birojs ar Kultūras un izglītības ministra apstiprinājumu. Pirms honorāru summa tiek noteikta, notiek konsultācijas ar tiesību īpašnieku pārstāvošām profesionālām organizācijām. Honorārus, ko iekasē un no kuriem atņem izdevumus, sadala tiesību īpašniekiem šādi: 50 procenti autoriem un citiem autortiesību īpašniekiem, 30 procenti izpildītājiem un 20 procenti radio vai TV organizācijām, vai uzņēmumiem, kas piegādā oriģinālas kabeļu programmas sabiedrībai. Radio vai TV

					organizācijas un/vai uzņēmumi, kas piegādā sabiedrībai oriģinālas kabeļu programmas, saņem tiesības pieminēt viņu nosaukumus.
Vācija	Uzraudzības iestāde ir Patentu birojs. 1) Jebkura persona, kas uzņemas izmantošanas tiesību, autorizācijas tiesību vai atlīdzības pieprasījumu kolektīvu pārvaldību saskaņā ar Autortiesību likumu, kas pieņemts 1965. g. 9. septembrī (Bundesgesetzblatt I, p. 1273), atsevišķu autoru vai blakustiesību īpašnieku labā, jāsaņem attiecīga atļauja neatkarīgi no tā, vai vadību uzņemas viņa vārdā vai citu vārdā. Atļauju piešķir Patentu birojs pēc rakstiska iesnieguma. Patentu birojs, vienojoties ar Federālo Karteļa biroju, pieņem lēmumus par atļaujas piešķiršanu šai darbībai un par pilnvarojuma atsaukšanu. Ja tāda vienošanās nav iespējama, Patentu birojs iesniedz lietu Federālajam tieslietu ministram, kura rīkojumi, kas izdoti pēc konsultācijām ar Federālo ekonomikas ministru, aizstāj tādu vienošanos.	Strīdos, kuros iesaistīta autortiesību aģentūra, jebkura puse var vērsties Šķīrējtiesas valdē, ja strīds skar darbu izmantošanu vai izpildījumus, ko aizsargā Autortiesību likums, vai ja strīds skar līguma noslēgšanu vai labojumu. Šķīrējtiesas valdi izveido uzraudzības iestāde. Tā sastāv no priekšsēdētāja vai viņa vietnieka un diviem ekspertiem. Šķīrējtiesas valdes dalībniekiem jāspēj rīkoties kā tiesnešiem atbilstoši Vācijas likumam par tiesnešiem. Viņus nozīmē uz četriem gadiem Federālais tieslietu ministrs; viņus var nozīmēt atkārtoti. 2) Šķīrējtiesas valde izstrādā pusēm risinājumu. Risinājuma priekšlikumu apspriež un to paraksta visi Šķīrējtiesas valdes dalībnieki. Risinājuma priekšlikumā iekļauj opozīcijas iespēju un nosaka sekas gadījumā, ja opozīcija neieklausies laika ierobežojumā. Risinājuma priekšlikumu iesniedz pusēm.	Autortiesību aģentūrām jāizveido tarifi par atlīdzību, ko tās prasa par tiesībām, un par prasībām, ko tās pārvalda. Ja ir noslēgti visaptveroši līgumi, tad tarifus veido atlīdzības likmes, kas minētas līgumā. Autortiesību aģentūrām bez kavēšanās jāpublicē tarifi vai to izmaiņas Bundesanzeiger. Tarifu aprēķina pamats parasti ir naudas ieguvumi no izmantošanas. Tarifus var aprēķināt arī uz cita pamata, ja rezultāts ir adekvāti kritēriji izmantošanas ieņēmumiem, ko var novērtēt ar pamatotiem ekonomiskiem izdevumiem. Veidojot tarifus, jāņem vērā darba izmantošanas proporcija kopējā izmantošanā. Veidojot tarifus un iekasējot atlīdzību, autortiesību aģentūrām jāievēro atlīdzības maksātāju reliģiskās, kultūras un sociālās intereses, ietverot jauniešu labklājības intereses.	Autortiesību aģentūrām jāpiešķir izmantošanas tiesības vai atļaujas katrai personai, kas to pieprasa, uz objektīviem nosacījumiem par tiesībām, ko aģentūra pārvalda. (2) Ja nevar panākt vienošanos par atlīdzības apmēru, kas jāmaksā par izmantošanas tiesību vai atļaujas piešķiršanu, tad tiesības vai atļauja tiek uzskatītas par piešķirtām, ja atlīdzība, ko prasa aģentūra, ir samaksāta, pakļaujoties tiesību rezervēšanai, vai ir noguldīta aģentūras labā.	Autortiesību aģentūrām ir jānoslēdz visaptveroši līgumi par tiesībām un prasībām, ko tās pārvalda, uz objektīviem nosacījumiem ar asociācijām, kuru biedri izmanto darbus vai izpildījumus, ko aizsargā Autortiesību likums vai no kuriem tiek prasīta atlīdzība saskaņā ar Autortiesību likumu, izņemot, ja tāda līguma slēgšana nav pamatota, konkrēti, ja asociācijas biedru skaits ir pārāk mazs.

Zviedrija		Ja sarunas neved pie rezultāta, ar lūgumu valdībai var tikt pieprasīts mediators (vidutājs). Tas jāpieprasa divu nedēļu laikā, kad sarunas tiek pārtrauktas vai tiek atteiktas. Mediatoru izveido valdība. Ja kādai no pusēm ir priekšlikumi, mediāciju balsta uz tiem. Ja puses nevar vienoties arī mediācijas procesā, tad tās var piedāvāt šķīrējtiesu. Ja mediatora gala lēmums tiek noraidīts vai mediators saprot, ka nevar pieņemt lēmumu pušu nesadarbošanās dēļ, tas informē par to valdību. Ja starp pusēm jau pastāv līgums, tad sarunu laikā tiek uzskatīts, ka tas ir spēkā, bet ne ilgāk kā divas nedēļas. Mediatoram pienākas taisnīga atlīdzība, kuru parasti maksā puse, kura pieprasa mediāciju.			Paplašināto kolektīvo licences līgumu piemēro darbu izmantošanai īpašā veidā, ja par tādu izmantošanu ir noslēgts līgums ar organizāciju, kas pārstāv vērā ņemamu skaitu zviedru autoru attiecīgajā jomā. Paplašinātā kolektīvā līguma licence sniedz lietotājam tiesības izmantot tāda tipa darbus, kas minēti līgumā, lai gan šo darbu autorus organizācija nepārstāv. Tiek piemēroti tie darbu izmantošanas noteikumi, kas izriet no līguma. Kas attiecas uz atlīdzību, kas izriet no līguma, un citiem labumiem no organizācijas, kurus parasti izmaksā no atlīdzības, pret autoru izturas tāpat kā pret tiem autoriem, kas ir organizācijas biedri. Neietekmējot šos nosacījumus, autoram vienmēr ir tiesības uz atlīdzību par izmantošanu, ja vien viņš pieprasa atlīdzību trīs gadu laikā no tā gada, kurā notikusi izmantošana. Atlīdzības prasības var sūtīt tikai organizācijai. Pieprasīt atlīdzību var tikai līgumorganizācijas no tā, kas izmanto darbu. Visas tādas prasības jāiesniedz vienlaikus.

2) TABULA. RAIDORGANIZĀCIJU TIESĪBAS

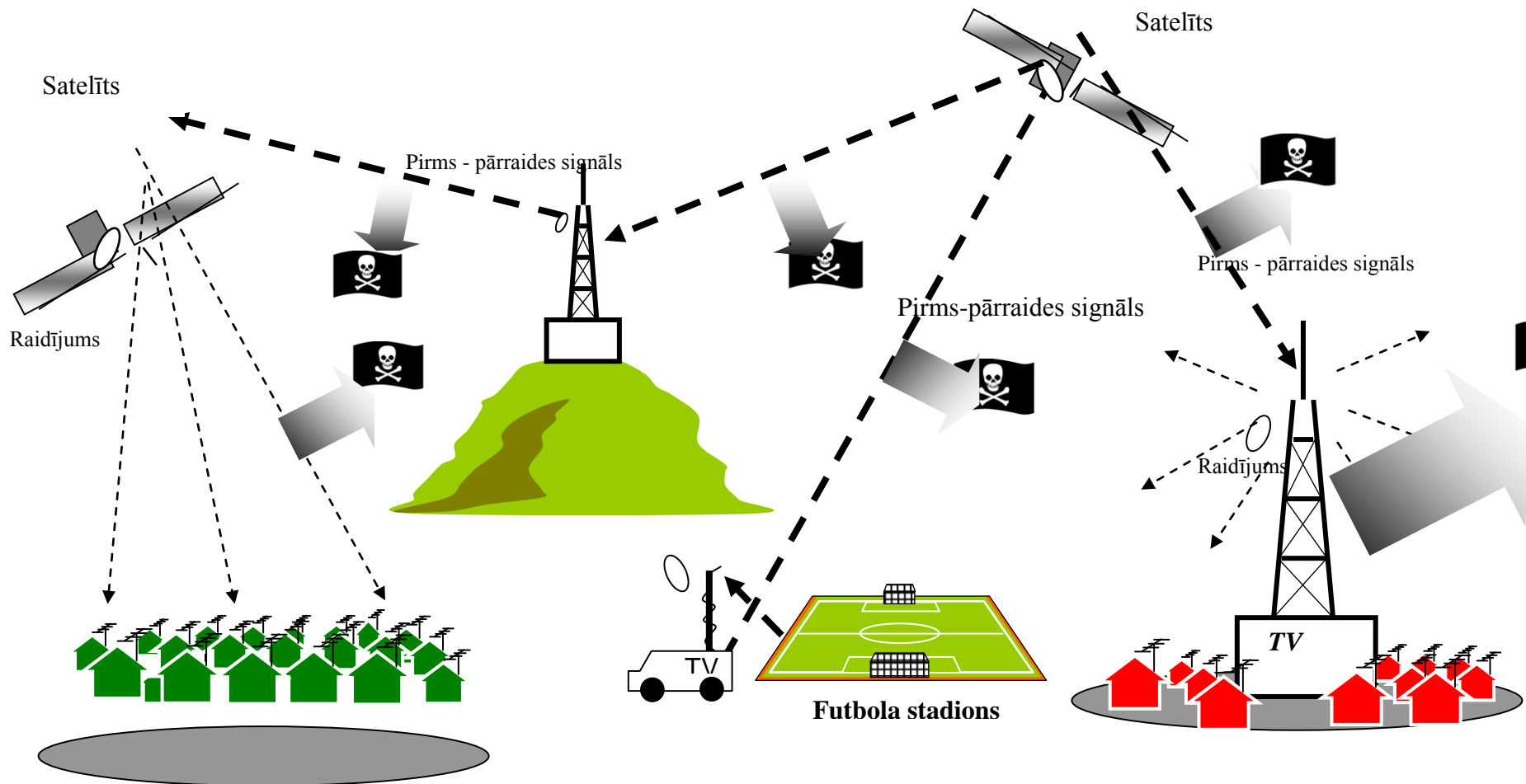
Valsts	Savu programmu tālākpārraide	Raidījumu fiksācija	Raidījumu fiksāciju reproducēšana	Programmu publiskošana par ieejas maksu	Citas tiesības (papildus Romas konvencijā noteiktajām)
Beļģija	Savu programmu vienlaicīga vai vēlāka retranslācija, ietverot retranslāciju kabeļos un piegādi sabiedrībai pa ar satelīta palīdzību .	Savu raidījumu fiksācija.	Savu raidījumu reprodukcija jebkādā procesā.	Savu programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	Savu raidījumu fiksāciju izplatīšana.
Čehija	Savu programmu retranslācija.	Ierakstu veikšana izmantošanai, kas nav personīga.	Raidījumu reproducēt sabiedrībā.	Savu programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	Raidījumu izplatīt sabiedrībā
Dānija	Bez raidorganizācijas atļaujas citi nedrīkst retranslēt radio vai TV raidījumu.	Bez atļaujas nedrīkst raidījumu ierakstīt lentā, filmā vai citos veidos, no kuriem to var reproducēt.	Ja raidījums ir fotografēts vai ierakstīts bez raidorganizācijas atļaujas nedrīkst to pārcelt uz citu iekārtu tādējādi, ka to var reproducēt vai izplatīt sabiedrībā	Savu programmu publiskošana vietās, kur iekasē ieejas maksu.	1) Bez atļaujas nedrīkst raidījumu fotografēt, 2) Raidījumu izplatīt sabiedrībā
Grieķija	Savu raidījumu retranslācija jebkurā veidā, pa bezvadu viļņiem, satelībā vai kabeļos.	Savu raidījumu fiksācija	Savu raidījumu fiksāciju tieša vai netieša reprodukcija	Programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	Ierakstu izplatīšana caur īpašumtiesību nodošanu, īri vai sabiedrisku aizdošanu
Holande	Programmu retranslācija.	Raidījumu ieraksts.	Raidījumu ierakstu reprodukcija.	Programmu piegāde sabiedrībai ar jebkuriem tehniskiem līdzekļiem.	Programmas ieraksta reprodukcijas pārdošana, piegāde vai cita ieviešana apgrozībā, kā arī importēšana, piedāvāšana vai glabāšanā tādā nolūkā.
Islande	Programmas retranslācija (vienlaicīga pārraide) un tās izplatīšana kabeļos.	Raidījumu reprezentācijas ieraksts.	Agrāk veikta raidījuma ieraksta reprodukcija.	Programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	
Itālija	Programmas retranslācija	Savu raidījumu pa vadiem vai pa gaisu ieraksts.	Savu raidījumu ierakstu tieša vai netieša reprodukcija; atļaut savu raidījumu ierakstu izplatīšanu.	Atļaut savu pārraižu piegādi sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	1) tiesības pārraidīt intelektuālus darbus no teātriem, koncertzālēm vai jebkuras sabiedriskas vietas 2) īpašnieki, impresāriji un visas personas, kas iesaistītas izpildījumā, dod savu atļauju instalācijām un tehniskajiem mēģinājumiem, kas nepieciešami pārraides sagatavošanai. Autora atļauja nepieciešama jaunu darbu pārraidei un pirmajam izpildījumam sezonā attiecībā

					uz darbiem, kas nav jauni. Teātra darbs, kas publiski izpildīts trijos dažādos teātros vai citās sabiedriskās vietās, netiek uzskatīts par jaunu, 3) raidorganizācijai ir tiesības ierakstīt darbu diskā vai metāla lentē, vai līdzīgi vēlākas pārraides nolūkā, ja to pieprasa laika vai tehnoloģijas apsvērumi, ja pēc lietošanas ieraksts tiek iznīcināts vai padarīts par nelietojamu.
Luksemburga	Programmu retranslācija un tālākpārraide satelītā.	Savu raidījumu fiksācija uz fiziska nesēja.	Savu raidījumu fiksāciju reprodukcija.	Programmu piegāde sabiedrībai, ja piegāde notiek vietās, kur iekasē ieejas maksu.	1) Atsevišķu raidījumu attēlu fiksācija uz fiziska nesēja, 2) savu raidījumu fiksāciju izplatīšana, ietverot kabeļus vai satelītu., 3) raidījumu pārraide pa vadiem vai bez tiem, ietverot kabeļus vai satelītu
Malta	Savu programmu retranslācija bez vadiem.	Savu raidījumu fiksācija, vai tās tiek pārraidītas pa vadiem vai bez tiem, ietverot kabeļus un satelītu.	Savu raidījumu fiksāciju tieša vai netieša, pagaidu vai pastāvīga reprodukcija	Programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	1) Raidījumu fiksāciju pieejamība sabiedrībai pa vadiem vai bez tiem tādējādi, ka sabiedrības indivīdi var piekļūt fiksācijām no izvēlētas vietas un izvēlēta laikā. 2) jebkurā veidā pilnībā vai daļēji, savu pārraižu fiksāciju izplatīšana.
Norvēģija	Savu programmu bezvadu pārraide vai retranslācija pa vadiem.	Savu raidījumu fiksācija uz nesēja, kas var to reproducēt.	Ja pārraide ir fiksēta uz nesēja, tad bez raidorganizācijas atļaujas to nedrīkst pārcelt uz citu nesēju.	Savu programmu piegāde sabiedrībai peļņas nolūkā.	1) raidīt publicētu vai izdotu darbu, noslēdzot līgumu ar organizāciju, kas pārstāv plašu Norvēģijas autoru loku, 2) ar saviem līdzekļiem saviem raidījumiem fiksēt darbus, ja tām ir tiesības attiecīgos darbus raidīt, 3) Diskusiju programmas, kas tiek pārraidītas un kurās tiek apspriesti sabiedrību interesējoši jautājumi, jebkurš var publiski reproducēt bez autora piekrišanas, 4) Pārraidītā raidījumā izmantotā darba autoram vai izpildītājam ir tiesības fiksēt raidījumu. Arī citām personām, kurām ir nepieciešama raidījuma fiksācija, var noteikt līdzīgas tiesības. Fiksācijas var tikt izmantotas tikai noteiktiem mērķiem, ir jābūt noteiktai kārtībai, kā šīs fiksācijas lietot un uzglabāt.

					5) Darbi, kas ir likumīgi iekļauti raidījumā, var tikt vienlaikus retranslēti vai publiskoti, ja persona, kas to veic, ievēro likumā noteikto paplašinātās kolektīvās licences noteikumus.
Polija	Savu programmu retranslācija, ieskaitot raidīšanu, ko veic cita televīzijas organizācija.	Savu raidījumu fiksācija.	Savu raidījumu fiksāciju reprodukcija ar konkrētas tehnikas palīdzību.	Programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	
Portugāle	Savu programmu retranslācija.	Savu raidījumu fiksācija materiālā nesējā.	Savu raidījumu fiksāciju reprodukcija.	Programmu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	
Slovēnija	Savu programmu atkārtota pārraide.	Savu raidījumu fiksācija.	Reproducēt raidījumu fiksācijas.	Pārraidīt raidījums, ja tie veikti vietās, kas publikai pieejama par samaksu	Izplatīt raidījumu fiksācijas.
Somija	Bez raidorganizācijas atļaujas nedrīkst retranslēt tās radio vai TV pārraidi.	Savu raidījumu fiksācija.	Savu raidījumu fiksāciju reprodukcija.	TV pārraidi bez atļaujas nedrīkst arī padarīt pieejamu vietās, kur iekasē ieejas maksu.	
Spānija	Savu programmu retranslācija vai raidījumu pārraide jebkurā tehniskā veidā.	Savu raidījumu fiksācija uz jebkāda skaņas vai vizuāla nesēja.	Savu raidījumu fiksāciju reprodukcija.	Radio raidījumu piegāde sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	Savu raidījumu kadra foto fiksācija uz jebkāda vizuāla nesēja.
Ungārija	Pārraide vai piegāde sabiedrībai, ko veic cita televīzijas organizācija, vai kabeļu operatori.	Savu raidījumu ieraksts	Savu raidījumu ierakstu reprodukcija.	Ir nepieciešama raidorganizācijas atļauja, lai tās programmu varētu piegādāt sabiedrībai vietā, kur iekasē ieejas maksu.	
Zviedrija	Savu programmu retranslācija	Savu programmu var ierakstīt materiālā nesējā, no kura to var reproducēt.	Raidījumu, kas ierakstīts nesējā, bez raidorganizācijas atļaujas nedrīkst pārcelt uz citu tādu nesēju.	Nesējus bez raidorganizācijas atļaujas nedrīkst padarīt pieejamus sabiedrībā vai piedāvāt sabiedrībai vietās, kur iekasē ieejas maksu.	

3. PIELIKUMS. UZSKATĀMS PIEMĒRS, KĀ PIRĀTI VAR PĀRKĀPT RAIDORGANIZĀCIJAS BLAKUSTIESĪBAS

Avots: *Raidorganizāciju aizsardzība*, WIPO Autortiesību un blakustiesību pastāvīgās komitejas sekretariāta sagatavotais dokuments par tehnisko jomu, Ženēvā, 2002. gada 13. -17. maijā

4. PIELIKUMS. KONKRĒTI PRIEKŠLIKUMI NORMATĪVO AKTU PIEŅEMŠANAI UN GROZĪJUMIEM TAJOS

Konkrēti priekšlikumi

1. STARPTAUTISKO TIESĪBU JOMĀ

a) Atrunas starptautiskajos līgumos

Atrunas redakcija, lai iegūtu iespēju nenodrošināt atsevišķas tiesības fonogrammu producentiem saskaņā ar Romas konvenciju (Paziņojums jāiesniedz ANO ģenerālsekretāram)

1. Attiecībā uz fonogrammu producentu aizsardzību Latvija nepiemēros publicēšanas kritēriju, bet tikai valsts piederības un fikācijas kritērijus saskaņā ar Romas konvencijas 5. panta 3. daļu.

2. Saskaņā ar konvencijas 16. panta 1.(a)(iii) daļu Latvija nepiemēros 12. pantu tām fonogrammām, kuru producers nav citas Līguma dalībvalsts piederīga persona.

3. Saskaņā ar konvencijas 16. panta 1.(a)(iv) daļu attiecībā uz fonogrammām, kuru producers ir citas Līguma dalībvalsts piederīga persona, Latvija ierobežos aizsardzību, ko nosaka 12. pants, tādā mērā un tik ilgā laikā, kādā otra valsts piešķir aizsardzību fonogrammām, ko pirmoreiz fiksējusi Latvijai piederīga persona.

Atrunas redakcija, lai iegūtu iespēju nenodrošināt atsevišķas tiesības fonogrammu producentiem saskaņā ar TRIPS līgumu (Paziņojums jāiesniedz TRIPS Padomei ar PTO sekretariāta Ķēnēvā starpniecību)

Attiecībā uz fonogrammu producentu aizsardzību Latvija nepiemēros publicēšanas kritēriju, bet tikai valsts piederības un fikācijas kritērijus saskaņā ar Romas konvencijas 5. panta 3. daļu un saskaņā ar TRIPS līguma 1. panta 3. daļu.

Atrunas redakcija, lai iegūtu iespēju nenodrošināt atsevišķas tiesības fonogrammu producentiem saskaņā ar WPPT līgumu (Paziņojums jāiesniedz WIPO ģenerāldirektoram Ķēnēvā)

1. Attiecībā uz fonogrammu producentu aizsardzību Latvija nepiemēros publicēšanas kritēriju, bet tikai valsts piederības un fikācijas kritērijus saskaņā ar Romas konvencijas 5. panta 3. daļu un saskaņā ar WIPO Izpildījumu un fonogrammu līguma 3. panta 3. daļu.

2. Saskaņā ar līguma 15. panta 3. daļu

- Latvija nepiemēros 15. panta 1. daļu attiecībā uz producentiem, kas nav citas līguma dalībvalsts piederīga persona,

- attiecībā uz fonogrammām, kuru producers ir citas līguma dalībvalsts piederīga persona, Latvija ierobežos aizsardzību, ko nosaka 15. panta 1. daļa, tādā mērā un tik ilgā laikā, kādā otra valsts piešķir aizsardzību fonogrammām, ko pirmoreiz fiksēusi Latvijas valstij piederīga persona.

b) Filmu izmantošanas līguma projekts

Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanās par Latvijas Valsts uzņēmuma Rīgas Kinostudija uzņemto filmu izmantošanas tiesībām

Latvijas Republikas valdība un Krievijas Federācijas valdība, tālāk tekstā sauktas Puses, ņemot vērā, ka laika posmā no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam Latvijas Valsts uzņēmums „Rīgas Kinostudija” uzņēma filmas, kuras daļēji vai pilnībā finansēja PSRS izveidotās iestādes un organizācijas (tālāk tekstā – Filmas),

ņemot vērā, ka Krievija ir PSRS tiesību pārņēmēja,

ņemot vērā, ka Valsts uzņēmums „Rīgas Kinostudija” ir privatizēts, taču privatizācijas dokumentos nav atrunāta filmu izmantošanas tiesību pāreja,

ņemot vērā, ka laika posmā no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam finansu līdzekļi Filmu uzņemšanai tika ņemta no kopējā PSRS filmu ražošanas budžeta,

ņemot vērā, ka abas Puses vēlas izmantot Filmas publiskot savas valsts teritorijā,

ņemot vērā, ka minētajā laika periodā gan Krievijas, gan Latvijas teritorijā bija spēkā PSRS Civilt kodeksa nosacījumi, kas noteica, ka autortiesības uz kinofilmu pieder uzņēmumam, kas to uzņēmis,

ņemot vērā, ka saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilt kodeksu filmas producers netiek atzīts par blakustiesību subjektu, bet saskaņā ar Latvijas Republikas Civilt likumu filmas producers tiek atzīts par blakustiesību subjektu,

ņemot vērā vispārējo tiesību principu, ka katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies, un neskartas paliek jau iegūtās tiesības.

apzinoties, ka kvalitatīvi kopražojumi spēj veicināt abu valstu filmu, televīzijas un video ražošanas un izplatīšanas industrijas tālāku izaugsmi, kā arī attīstīt kultūras un saimnieciskos sakarus;

būdamas pārliecinātas, ka šāda apmaiņa veicinās abu valstu savstarpējo attiecību nostiprināšanos;

ir vienojušās par sekojošo:

1. pants

Latvijas Valsts uzņēmuma „Rīgas Kinostudija” laika posmā no 1940. gada jūnija līdz 1990. gada maijam uzņemtās filmas, kuras daļēji vai pilnībā finansēja PSRS izveidotās iestādes un organizācijas, pieder Latvijas valstij.

Latvijas Republika apņemas piešķirt Krievijas Federācijas Filmu izmantošanas tiesības tālāk noteiktajā kārtībā.

2. pants

Katra puse šīs Vienošanās izpildei ieceļ izpildinstitūciju. Par izpildinstitūciju no Latvijas puses tiek iecelta Latvijas Republikas Kultūras ministrija, no Krievijas puses – Krievijas Federācijas Kultūras ministrija.

3. pants

Pušu izpildinstitūcijas var savā starpā noslēgt izpildes vienošanās, kuras tās uzskata par nepieciešamām un pielietojamām, lai izpildītu šo Vienošanos.

4. pants

Ja Krievijas Federācijas raidorganizāciju, filmu izplatīšanas iestādes vai citas iestādes vai uzņēmumi vai komersanti vēlas izmantot Filmu, tās informē par to savas Puses izpildinstitūciju, un tā vienojas ar Latvijas izpildinstitūciju par Filmu izmantošanas kārtību, apjomiem, termiņiem un atlīdzības kārtību.

5. pants

Abas Puses izmanto to arhīvos esošos Filmu nesējus, taču arhīva materiālu biedrība nerada autortiesību izmantošanas tiesības pirms nav panākta attiecīgā vienošanās starp abu Pušu izpildinstitūcijām.

6. pants

1. Šī Vienošanās stājas spēkā tās parakstīšanas dienā un ir spēkā 20 gadus.
2. Ar Pušu piekrišanu šajā Vienošanās var veikt grozījumus.
3. Šīs Vienošanās darbību var pārtraukt jebkura no Pusēm, pa diplomātiskajiem kanāliem nosūtot otrajai Pusei rakstisku paziņojumu par nodomu pārtraukt tās darbību ne mazāk kā 90 dienas pirms paredzamā darbības pārtraukšanas dienas datuma.

5. Jebkuri strīdi starp Pusēm, kas attiecas uz šīs Vienošanās interpretēšanu vai piemērošanu, tiek risināti starp Pusēm konsultāciju ceļā.

Parakstīts Maskavā 200 ____ . gada _____ divos eksemplāros, katrs latviešu un krievu valodā, turklāt abiem tekstiem ir vienāds spēks.

Latvijas Republikas valdības vārdā

Krievijas Federācijas valdības vārdā

2. NACIONĀLO TIESĪBU JOMĀ

a) Nepieciešamie grozījumi Autortiesību likumā

Atsaukuma tiesību ierobežošana

Nav pieļaujama darba atsaukuma tiesību iekļaušana likumā, nenosakot nekādus ierobežojumus. Šāds nosacījums pēc būtības iznīcina jebkuras līgumsaistības, kas noslēgtas starp autoru un darba izmantotāju. Tādēļ vajadzētu papildināt 14. panta 3. daļu ar šādu tekstu:

3) darba atsaukšanu - tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam. Šīs daļas noteikumi nevar tikt attiecināti uz arhitektūras darbiem, pilsētvides darbiem un audiovizuāliem darbiem.

Arhīva materiālu izmantošana

Autortiesību likuma 53. panta 3. punktdaļa formulējums ir diezgan neskaidrs, un to būtu nepieciešams paplašināt, detalizēti skaidrojot likumdevēja pausto gribu, kas nav konkrēti saprotama, interpretējot tikai ar gramatisko metodi. Minētā daļa varētu skanēt šādi:

(3) Ja raidorganizācijas arhīvā atrodas audiovizuāli darbi vai fonogrammas, ko tā ražojusi pati vai ieguvusi sadarbībā ar citām personām laika posmā līdz likuma “Par autortiesībām un blakustiesībām” spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), un šo darbu vai fonogrammu autori un izpildītāji nav pilnībā nodevuši savas mantiskās tiesības raidorganizācijai, tad raidorganizācijai ir tiesības to raidīt ēterā, kā arī lietot un ļaut citiem lietot jaunajos raidīšanas veidos un tehnoloģijās, ja tiek ievēroti šī panta 4. daļā minētie nosacījumi.

Bez tam būtu nepieciešams papildināt likuma šādus pantus:

i) 53. pantu ar 4. punktdaļu šādā redakcijā:

(4) Par šī panta 3. daļā minēto darbu izmantošanu raidorganizācija maksā atlīdzību autoriem un izpildītājiem šādā kārtībā:

- 1) ja autori un izpildītāji ir zināmi – mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai, ja tā pārstāv attiecīgā repertuāra autorus vai izpildītājus;
- 2) ja autori un izpildītāji nav zināmi, atlīdzības apjoms tiek aprēķināts atbilstoši atlīdzības aprēķināšanas principiem, kas noteikti līgumā starp raidorganizāciju un mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju attiecīgajā laika posmā. Aprēķinātā atlīdzība tiek uzglabāta raidorganizācijas speciālajā fondā, no kura autors vai izpildītājs šo naudu var pieprasīt trīs gadu laikā no attiecīgā darba izmantošanas dienas. Gadījumos, ja autors trīs gadu laikā nepiesakās uz autoratlīdzības saņemšanu, raidorganizācijai ir tiesības šo naudu izmantot citu autoru un izpildītāju atlīdzības samaksai.

ii) 12. pantu ar 3. daļu šādā redakcijā:

(3) Ja autors, būdams darba attiecībās ar darba devēju, ir radījis darbu, pildot darba pienākumus līdz likuma "Par autortiesībām un blakustiesībām" spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), bet nav rakstiski nodevis darba devējam mantiskās tiesības, tiek uzskatīts, ka tiesības ir nodotas darba devējam tādā apjomā, kādā darba radīšanas brīdī tās tika saprastas par nodotām.

iii) 13. pantu ar 4. daļu šādā redakcijā:

(4) Ja autors ir radījis darbu pēc pasūtījuma līdz likuma "Par autortiesībām un blakustiesībām" spēkā stāšanās brīdim (15.05.1993.), bet nav rakstiski nodevis pasūtītājam mantiskās tiesības, tiek uzskatīts, ka tiesības ir nodotas pasūtītājam tādā apjomā, kādā darba radīšanas brīdī tās tika saprastas par nodotām.

Programmas grafika izplatīšana

Vēl viens būtisks trūkums raidorganizāciju tiesībās ir tiesība izplatīt savas programmas grafiku (raidījumu nosaukumu sarakstu, kas tiek publicēts preses izdevumos). Nereti tieši šī programmas grafika esamība attiecīgajā laikrakstā vai žurnālā ir izšķirošs faktors tā popularitātei.

Autore ierosina *Autortiesību likumu* papildināt ar 53. panta 5. punktdaļu šādā redakcijā:

(5) Raidorganizācijai ir tiesības atļaut vai aizliegt sava programmu grafika, kurā ietverti raidījumu nosaukumi, publicēšanu vai citādu izplatīšanu.

Raidorganizāciju programmu retranslēšanas tiesības

Šobrīd *Autortiesību likuma* 53. pants nosaka, ka attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības retranslēt raidījumu pa kabeļiem. Diemžēl Latvijas *Autortiesību likumā* ir palikušas tiesības raidorganizācijām retranslēt raidījumus tikai pa kabeļiem, bet nav teikts, ka tām ir izņēmuma tiesības arī retranslēt raidījumus citos elektronisko sakaru tīklos – bez vadiem, internetā, mobilajos telefonos u.tml. Ja tiks pieņemts jaunais *WIPO Raidorganizāciju līgums*, tad Latvijas tiesību normas būs jāsaskaņo ar šī līguma noteikumiem. Taču, kamēr šis līgums nav parakstīts, būtu nepieciešams *Autortiesību likuma* 53. panta 1. daļas 4. punktu izteikt šādā redakcijā:

(4) Raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības:

4) retranslēt raidījumu ar jebkādu elektronisko sakaru tīklu palīdzību;

"Pirmsprogrammas" signāla aizsardzības nodrošināšana

Lai gan Latvija ir viena no tām nedaudzajām valstīm, kas "pirmsprogrammas" signāla aizsardzības tiesības ir iekļāvusi savā nacionālajā likumā, pirms to ir izdarījušas visas valstis *WIPO Raidorganizāciju līgumā*, tomēr šī aizsardzība joprojām ir neskaidri definēta un šķiet, ka likumdevējs īsti nav sapratis, ko viņš grib aizsargāt. Lai situāciju uzlabotu, būtu nepieciešams likuma 53. panta 1. daļas 2. punktu papildināt ar teikumu šādā redakcijā:

(2)... Raidorganizācijām ir jābūt nodrošinātai efektīvai aizsardzībai pret "pirmsprogrammas" signāla neatļautu izmantošanu.

Muzikālo darbu pārraidīšanas atļaujas saņemšanas kārtība.

Latvijas autortiesību aizsardzības un izmantošanas tiesību aktu sistēmā nav iekļautas nekādas norādes par principiem, pēc kuriem būtu jānosaka apmērs, kāds maksājams par autordarbu pārraidīšanu raidorganizācijas programmā. Piekrītot, ka autortiesības ir privātās tiesības, un valstij nebūtu jāregulē tarifu apmērs (kā tas notika padomju varas gados), tomēr galveno aprēķina kritēriju noteikšana ļoti palīdzētu likuma vienotai piemērošanai visā Latvijas teritorijā. Bez tam, autortiesību organizācijas vēlmi izmantot savu dominējošo stāvokli ļaunprātīgi varētu ierobežot ar dažiem grozījumiem tiesību aktos, vadoties no citu valstu likumos, piemēram Vācijas likumā par mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma regulāciju, iekļautās normas. Lai situāciju uzlabotu, būtu nepieciešams papildināt 66. pantu ar jaunu 6. daļu šādā redakcijā:

„Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai ir pienākums dot licenci izmantot darbus uz saprātīgiem noteikumiem jebkurai personai, kas to pieprasa. Ja mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija un izmantotājs nevar panākt vienošanos par atlīdzības apjomu par attiecīgā darba izmantošanu, tiesības izmantot darbu tiek uzskatītas par iegūtām, ja izmantotājs maksā atlīdzību par attiecīgā darba izmantošanu organizācijas speciālā kontā līdz brīdim, kamēr vienošanās par summu tiek panākta.”

Nepieciešams grozīt 66. panta 4. daļu un izteikt to šādā redakcijā:

(4) Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas iekasē 65. pantā paredzēto atlīdzību no darbu izmantotājiem arī to autortiesību un blakustiesību subjektu labā, kuri nav rakstiski pilnvarojuši organizāciju iekasēt šo atlīdzību, ja

darbu izmantotājs ir sniedzis atskaiti par darbu izmantošanu. Autortiesību un blakustiesību subjektiem ir tiesības pieprasīt organizācijai izmaksāt viņam pienākošos iekasēto atlīdzību. Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas neiekasē atlīdzību no darbu izmantotājiem tikai to autortiesību un blakustiesību subjektu labā, kuri ir publiski paziņojuši, ka nevēlas, lai organizācija iekļauj viņu darbus vai izpildījumu licencēs, ko šīs organizācijas izdod darbu izmantotājiem.

b) Nepieciešamie grozījumi Radio un televīzijas likumā

Arhīva noteikumu precizēšana

Radio un televīzijas likums nosaka, ka Latvijas Televīzijas veidotie audiovizuālie darbi uzskatāmi par nacionālā kultūras mantojuma daļu un valsts arhīva fonda sastāvdaļu. Tie uzglabājami un izmantojami atbilstoši likumam "Par arhīviem". Lai gan Filmu likums Latvijā nav pieņemts (atrodas tikai sagatavošanas stadijā Nacionālajā Kino centrā), to vajadzētu steidzami pieņemt, iekļaujot līdzīgu nosacījumu par arhīviem arī Filmu likumā. Vajadzētu noteikt, ka Rīgas Kinostudijas veidotie audiovizuālie darbi uzskatāmi par nacionālā kultūras mantojuma daļu un valsts arhīva fonda sastāvdaļu. Tie uzglabājami un izmantojami atbilstoši likumam "Par arhīviem".

Lai precizētu arhīvā atrodošos materiālu izmantošanas tiesības, būtu nepieciešams grozīt 63. pantu un izteikt to šādā redakcijā:

63. pants. Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas arhīvi (videokrātuves un fonotēka)

(1) Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas veidotie vai šīm raidorganizācijām veidotie audiovizuālie darbi un fonogrammas ar kultūrvēsturisku vērtību uzskatāmi par nacionālā kultūras mantojuma daļu un valsts arhīva fonda sastāvdaļu. Tie uzglabājami un izmantojami atbilstoši likumam "Par arhīviem". Raidorganizāciju arhīvos esošos audiovizuālos darbus, fonogrammas un dokumentus var izmantot tikai ar attiecīgo raidorganizāciju piekrišanu.

(2) Ja valsts arhīvu sistēmas ietvaros paredzēts veikt Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas arhīvos esošo materiālu pārkopēšanu nolūkā tos uzglabāt pastiprinātas drošības apstākļos, tad arhīvs sedz pārkopēšanas tehniskās izmaksas. Dubultās kopijas izgatavojamas programmām ar īpašu kultūrvēsturisku nozīmi, to izveidošana paredzēta tikai uzglabāšanai, un nav atļauta jebkāda veida kopiju lietošana vai publiskošana.

(3) Latvijas Radio un Latvijas Televīzija drīkst izmantot savus arhīva materiālus jebkurā iespējamā veidā gan raidīšanas nolūkos, gan jebkurā citā veidā atbilstoši Autortiesību likuma noteikumiem. Latvijas Radio un Latvijas Televīzijai ir tiesības savu programmu veidošanā izmantot valsts arhīva fondus, sedzot tikai nepieciešamās tehniskās kopēšanas vai citādas pavairošanas izmaksas. Pieeju var liegt vienīgi ierobežotas pieejamības informācijai atbilstoši Informācijas atklātības likuma noteikumiem.

Definīciju precizēšana

Ir nepieciešams veikt grozījumus arī *Radio un televīzijas likumā* attiecībā uz apraides, raidījumu izplatīšanas un raidīšanas definīciju.

Latvijā šobrīd televīzijas vai radio signāla izplatīšana internetā nav definēta, līdz ar to, burtiski tulkojot, šādi izplatīšanai nav nekādu ierobežojumu un tā nepakļaujas ne likumam *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem* (tajā daļā, kur informācija ir drukāta), ne *Radio un televīzijas likumam* (tajā daļā, kur tiek izplatīti kustīgi attēli). *Radio un televīzijas likums* šobrīd definē "raidīšanu" kā raidorganizācijas veidotās programmu sākotnējo izplatīšanu publiskai uztveršanai ar zemes raidītāju, kabeļu tīklu vai satelītu palīdzību atklātā vai kodētā veidā, lietojot radiofrekvenču spektra daļu starptautiskajos standartos noteiktās frekvencēs (radio) un kanālos (televīzija). Programmu izplatīšana likumā ir definēta kā signālu pārraide (programmu novadīšana no avota līdz raidīšanas tehniskajiem līdzekļiem) un raidīšana.

Tā kā programmu izplatīšana, neapšaubāmi, var notikt arī internetā, tad šis nosacījums būtu jāiekļauj arī likumā. Šobrīd *Radio un televīzijas likumā* raidīšana ir definēta kā programmu sākotnējā izplatīšana publiskai uztveršanai ar zemes raidītāju, kabeļu tīklu vai satelītu palīdzību atklātā vai kodētā veidā, lietojot radiofrekvenču spektra daļu starptautiskajos standartos noteiktās frekvencēs (radio) un kanālos (televīzija). Tomēr, tuvojoties ciparizācijas laikmetam, šī definīcija kļūst pārāk šaura, un to vajadzētu noteikt vispārīgākos terminos. Tā kā raidīšanas tehnoloģisko pusi regulē un definē Elektronisko sakaru likums,⁶⁵⁸ tad *Radio un televīzijas likumā* nekādā gadījumā nav jāapraksta raidīšanas tehnoloģijas, taču ir jāaskaņo abos likumos lietotie termini un jāveic savstarpējās atsauces. Lai šaubu gadījumā apraides, raidīšanas un izplatīšanas definīcijas ietvertu arī internetu, labojumi būtu nepieciešami 2. pantā, izsakot dažus terminus šādā redakcijā:

2. pants. Likumā lietotie termini

a. Apraide ir programmas veidošana un tās sākotnējā izplatīšana līdz raidīšanas elektronisko sakaru līdzekļiem ar mērķi to tālāk izplatīt uztveršanai sabiedrībā atbilstoši izsniegtajai programmu apraides atļaujai. Par apraidi nav uzskatāma informācijas izplatīšana slēgtām, lokālām auditorijām (piemēram: iestādēs, viesnīcās, transportlīdzekļos), kā arī privātos elektronisko sakaru tīkos, kurus to īpašnieki izmanto vienīgi savām vajadzībām;

b. programmu izplatīšana ir programmas signāla nogādāšana līdz sabiedrībai. Programmu izplatīšana ietver gan apraidi, gan raidīšanu, kā arī raidījumu publiskošanu un padarīšana pieejamus sabiedrībai saskaņā ar Autortiesību likuma noteikumiem;

⁶⁵⁸ Elektronisko sakaru likums, pieņemts 2004. gada 28. oktobrī.

c. raidīšana ir programmas signāla sākotnējā izplatīšana uztveršanai sabiedrībā, izmantojot elektronisko sakaru tīklus, atbilstoši Elektronisko sakaru likumam. Ar ierobežotas piekļuves līdzekļiem aizsargātas (kodētas) programmas izplatīšana, neatkarīgi no izmantoto elektronisko sakaru tīklu veida, tiek uzskatīta par raidīšanu, ja raidorganizācija vai kāds cits ar tās atļauju piegādā sabiedrībai dekodēšanas iekārtas.

Saskaņā ar *Radio un televīzijas likuma* noteikumiem retranslācija ir Latvijā vai ārvalstīs izplatītu programmu tūlītēja vai ar tehnisku kavējumu veikta pilnīga vai daļēja izplatīšana, neizdarot programmās vai raidījuma saturā nekādus grozījumus. Likums arī skaidri nosaka, ka par retranslāciju nav uzskatāma Latvijā veidotas programmas izplatīšana atbilstoši attiecīgās raidorganizācijas apraides atļaujai, ja izplatīšanu finansē pati raidorganizācija. Tomēr arī šajā definīcijā būtu nepieciešami papildinājumi un precizējumi, lai novērstu dažādas juridiskās neskaidrības. Programmas izplatīšana tai pašai mērķauditorijai tajā pat teritorijā, kur tā uztverama no programmas sākotnējā izplatīšanas līdzekļa nav retranslācija, bet gan raidīšanas tehniskā līdzekļa dublēšana. Retranslācija sākas ar brīdi, kad tiek paplašināta sākotnējā mērķauditorija izplatot programmas signālu citā teritorijā. Tādēļ definīcijai būtu jāskan šādi: retranslācija ir citas raidorganizācijas raidītās programmas uztveršana un tūlītēja pilnīga vai daļēja izplatīšana ar jebkāda veida tehniskajiem līdzekļiem citai auditorijai, nekā sākotnējā mērķauditorija, neizdarot programmā vai raidījuma saturā nekādus grozījumus.

Latvijas *Autortiesību likums* nosaka, ka retranslācija pa kabeļiem ir jebkuras pa sakaru līnijām vai pa gaisu, ieskaitot satelītu, raidītās televīzijas vai radio programmas translācijas sinhrona, neizmainīta un netraucēta retranslācija caur kabeļu vai mikroviļņu sistēmu. Likuma 47. pants savukārt nosaka, ka kabeļoperatori, kuri tikai retranslē citu raidorganizāciju raidījumus, nav blakustiesību subjekti. Tātad *Autortiesību likumā* kabeļu operatoru statuss ir definēts, un tas būtu jāprecizē arī *Radio un televīzijas likumā*.